

ധർമ്മരാജാ

സി.വി. രാമൻപിള്ള

ധർമ്മരാജാ

നോവൽ

സിവി രാമൻപിള്ള

താളിളക്കം

2020

പേര്: **ധർമ്മരാജാ**

ഭാഷ: **മലയാളം**

വിഭാഗം: **നോവൽ**

രചന: **സിവി രാമൻപിള്ള**

പ്രസാധകർ: **താളിളക്കം**

ഡിസംബർ 2020

Layout Design: **പ്രവീൺ വർമ്മ**

Copyleft:

ലാടെക്കിൽ നിർമ്മിച്ചതാണിത്.
ഓൺലൈൻ വായനയ്ക്ക് വേണ്ടി.
ഉബുണ്ടു ഓപ്പറേറ്റിങ്ങ് സിസ്റ്റത്തിലൂടെ.
കുടപ്പാട്: വിക്സിപ്പീഡിയ.

ഗ്രന്ഥകാരന്റെ മുഖവുര
അദ്ധ്യായം ഒന്ന്
അദ്ധ്യായം രണ്ട്
അദ്ധ്യായം മൂന്ന്
അദ്ധ്യായം നാല്
അദ്ധ്യായം അഞ്ച്
അദ്ധ്യായം ആറ്
അദ്ധ്യായം ഏഴ്
അദ്ധ്യായം എട്ട്
അദ്ധ്യായം ഒമ്പത്
അദ്ധ്യായം പത്ത്
അദ്ധ്യായം പതിനൊന്ന്
അദ്ധ്യായം പന്ത്രണ്ട്
അദ്ധ്യായം പതിമൂന്ന്
അദ്ധ്യായം പതിനാല്
അദ്ധ്യായം പതിനഞ്ച്
അദ്ധ്യായം പതിനാറ്
അദ്ധ്യായം പതിനേഴ്
അദ്ധ്യായം പതിനെട്ട്
അദ്ധ്യായം പത്തൊൻപത്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയൊന്ന്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിരണ്ട്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിമൂന്ന്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിനാല്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയഞ്ച്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയാറ്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയേഴ്
അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തെട്ട്
ഉത്തരാഖ്യാപനം

ഗ്രന്ഥകാരന്റെ മുഖവുര

'മാർത്താണ്ഡവർമ്മ' എന്ന ആഖ്യായിക എഴുതിയ അപരാധത്തിന്, എന്റെ അനന്തരപരമ്പരകളായ യുവാക്കന്മാർ ഒരു ശിക്ഷ എന്നപോലെ, ചില അപേക്ഷകൾകൊണ്ട് എന്നെ അത്യധികം അസഹ്യപ്പെടുത്തി. സർവ്വകലാശാലയിലെ മാതൃസ്ഥാനൈക്യംകൊണ്ട് സഹോദരാവകാശസ്ഥരായ ഈ ഉപദ്രവികളിൽ ചിലർ രണ്ടാമതായി ഒരു ആഖ്യായികകൂടി എഴുതിയേതീരൂ എന്ന് നിർബന്ധശാധ്യം തുടങ്ങി. അവരുടെ നിത്യോത്സാഹം പ്രാർണ്ണവലയിതമായ എന്റെ വൃദ്ധതന്ത്രിയെ ഇളക്കി. ആ യുവോത്സാഹത്തിന്റെ അക്ഷീണപ്രേരണയുടെ ഫലമായി ഈ 'ധർമ്മരാജാ' എന്ന ആഖ്യായികയും പുറപ്പെട്ടു. ഇതിൽ വല്ല ആസ്വാദ്യതയോ, അനാസ്വാദ്യതയോ ഉണ്ടെങ്കിൽ അതിലേക്കുള്ള സംഭാവനയെ മുൻപറഞ്ഞ ഉപദ്രവകർത്താക്കന്മാരിൽ നായകോപനായകന്മാരായുള്ള രാജശ്രീ എ. ഗോപാലമേനോൻ എം. എ. അവർകൾക്കും, സാഹിത്യകുശലൻ രാജശ്രീ സി. എസ്. സുബ്രഹ്മണ്യൻപോറ്റി ബി. എ. അവർകൾക്കും, മലയാളഭാഷയിൽ എം. എ. ബിരുദകാംക്ഷിയായ രാജശ്രീ എ. ശങ്കരപ്പിള്ള ബി. എ. അവർകൾക്കും ദത്തം ചെയ്തുകൊള്ളുന്നതിന് ഇതിനാൽ സമ്മതിദാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു.

തിരുവിതാംകൂർ രാജഭക്തന്മാരിലും രാജ്യക്ഷേമകാംക്ഷികളിലുംവെച്ച് പ്രഥമഗണനീയനും പ്രജാകലോത്തംസവുമായുള്ള ശ്രീമാൻ രാജാ കേശവദാസ് ദിവാൻജി അവർകളുടെ ജീവിതസംക്ഷേപമായ ഒരു പുരാവൃത്തനിർമ്മിതിക്കാണ് എന്റെ യുവസഹൃദയോപദ്രവികൾ എന്നെ ഉദ്യോഗിപ്പിച്ചത്. എന്നാൽ കഥയുടെ ആസ്വാദ്യതയും ആ മഹാനഭാവന്റെ ജീവിതസംഭവങ്ങളുടെ പൂർണ്ണതയും ഏകീഭവിപ്പിച്ച് ഒരു ഒറ്റ ആഖ്യായികാ ഗ്രന്ഥത്തെ നിർമ്മിക്കുന്നത് അത്യധാനമെന്നു തോന്നുകയാൽ, ആ മഹജ്ജീവിതകഥയെ മൂന്നായി ഭാഗിച്ച് പ്രഥമഭാഗത്തെ ഈ 'ധർമ്മരാജാ' എന്ന ആഖ്യായികയിൽ കഴിയുന്നത്ര സംഘടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. രാജ കേശവദാസ് എന്ന മഹാനഭാവന്റെ ജീവചരിത്രസംഭവങ്ങളുടെ ഗ്രഹണം, ആ മന്ത്രിമണ്ഡലദിവാകരന്റെ സ്വന്തവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രധാനഭാര്യയുടെ വകയും ആയ തറവാടുകളോട് എനിക്ക് ജനനകാലം മുതൽക്കുള്ള ഗാഢപരിചയത്തിനിടയിൽ സമ്പാദിതമായിട്ടുള്ളതാണ്. അഭിജ്ഞന്മാരും പക്ഷവയസ്തന്മാരും ആയുള്ള ആ തറവാടുകളിലെ അംഗങ്ങളിൽനിന്ന് ഐതിഹ്യരൂപത്തിലും മറ്റും കിട്ടിയിട്ടുള്ള വൃത്താന്തങ്ങളെയാണ് ഈ കഥാരചനയിലേക്ക് പ്രയുക്തമാക്കിയിട്ടുള്ളത്. കഥാപുരുഷനായ രാജാ കേശവദാസ് മന്ത്രി മഹാനഭാവന്റെ ശേഷക്കാരനും അദ്യസ്തയോഗ്യനും ധർമ്മപരന്മാരിൽ വരിഷ്ണുമായ മ. രാ. രാ. കെ. പത്മനാഭൻതമ്പി ബി. എ., ബി. എൽ (തഹസീൽദാർ) അവർകളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ

അനുജൻ എഡിൻബറോ സർവ്വകലാശാലയിലെ വെദ്യശാസ്ത്രകലാംഗത്തിൽ പ്രശസ്തവിജയിയായ ഡാക്ടർ രാജശ്രീ കെ. രാമൻതമ്പി അവർകളും ഈ ചരിത്രവിഷയത്തിൽ എനിക്കുള്ള എന്റെ സാക്ഷ്യത്തിന്റെ വിശ്വാസ്യതയ്ക്ക് ഉത്തമസാക്ഷികളാകുന്നു.

ഈ കഥാഗാത്രം എന്റെ സൃഷ്ടി എങ്കിലും, ജനകുതുകാകർഷണത്തിനുള്ള അതിന്റെ വസ്തുഭരണാദ്യലങ്കാരസംഘടനകളെ തിരുവനന്തപുരം രാജകീയകോളേജിലെ മലയാളപണ്ഡിതരായിരുന്ന രാജശ്രീ കെ. ആർ. കൃഷ്ണപിള്ള ബി. എ. അവർകളും ഈപ്പോഴത്തെ പണ്ഡിതരായ രാജശ്രീ എ. കൃഷ്ണപിഷാരടി അവർകളും സുഹൃത്സഹായരൂപമായി പരിശോധിച്ച് സ്വരൂപണംചെയ്തിട്ടുള്ളവയാണ്. അതുകളിലെ അഭിരാമത ആ ഭാഷാദൃഢജ്ഞന്മാർക്ക് ഇദംപ്രഥമമായി ഒരു അഭിമാന്യതയേയോ ഖ്യാതിയേയോ നൽകേണ്ടതില്ല. അരമ്യാംഗങ്ങൾക്കു ശിക്ഷാർഹൻ ഗ്രന്ഥകർത്താവുതന്നെ. ആ രണ്ടു പണ്ഡിതന്മാരുടെയും വിലയേറിയ സഹകരണത്തിനുള്ള എന്റെ അഭിനന്ദനത്തെ യഥാക്രമം ഞാൻ പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

കഴിഞ്ഞ കൊല്ലത്തിൽ ശരീരാസ്വാസ്ഥ്യചികിത്സക്കായി ഗവണ്മെന്റിൽ നിന്നും സകരണം അനുവദിച്ച ആറരമാസത്തെ സാവകാശമണ്ണിയിൽ ഈ ഗ്രന്ഥരചന നിവർത്തിപ്പാൻ സംഗതിയായതിനാൽ, ആ മഹാകരുണാദാനത്തിന് എന്റെ ഹൃദയംഗമമായുള്ള കൃതജ്ഞതയെ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ സവിനയം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

അദ്ധ്യായം ഒന്ന്

”ധീരനായുള്ള കുമാരനും മെല്ലവേ
ചാരുസരോജനേത്രൻപദാംഭോരുഹം
മാനസതാരിലുറപ്പിച്ച ഭക്തനാ-
യാനന്ദമോദേ നടന്നതുടങ്ങിനാൻ-”

ശ്രീധീരമാർത്താണ്ഡവർമ്മ കുലശേഖരപ്പെരുമാൾ മഹാരാജാവ് തിരുവിതാംകോട് സംസ്ഥാനവിസ്തൃതിയെ വർദ്ധിപ്പിച്ച് രാജ്യഭരണം ചെയ്യുന്നകാലത്ത്, നവമായി സമ്പാദിക്കപ്പെട്ട ചങ്ങനാശ്ശേരി മുതലായ പ്രദേശങ്ങളിലെ പ്രജാസംഘങ്ങൾക്കിടയിൽ ചില അന്തർദ്വേഷങ്ങളും രാജദ്രോഹോദ്യമലക്ഷ്യങ്ങളായ കലാപങ്ങളും സംഭവിക്കുന്നു. പാണ്ഡ്യദേശീയന്മാരായ ചില പാളയത്തലവന്മാർ 927-ൽ കൗശലവിശ്രുതനായ രാമയ്യൻദളവയാൽ അമർത്തപ്പെടുവെങ്കിലും, 'ദുഷ്ടകിടക്കെ വരട്ടപ്പെട്ട്' വ്രണം പോലെ വീണ്ടും തിരുവിതാംകൂറിൽ സംക്രമിപ്പാനുള്ള ദുർമ്മേദസ്സുമുച്ചയലാഞ്ചരനങ്ങളെ കാട്ടിത്തുടങ്ങുന്നു. സിംഹപരാക്രമനായ ഹൈദരാലിഖാൻ ബഹദൂർ മൈസൂർ രാജാവിന്റെ പദ്ധതികൾ ചരിത്രവിശ്രുതനെന്നുവെങ്കിലും സേനാധിപന്റെ നേതൃത്വത്തിൽ മധുരപട്ടണത്തിന്റെ ഉത്തരപ്രദേശങ്ങളെ നിരോധിച്ചിരിക്കുകയാൽ ആ അല്പായുഷ്പ്രഭാവത്തിന്റെ അത്ര ദൂരത്തുള്ള ആവിർഭാവവും രക്തവർഷസുചകമായ കൊള്ളിമീനെന്നപോലെ ഒരു മഹാവിദ്രാന്തിയെ വ്യാപരിപ്പിക്കുന്നു. ഈ ആപത്തുകളുടെ നിവാരണത്തിനായി മഹാരാജാവ് തന്റെ അക്ഷൗഹിണീബഹുലത്തെ ഭാഗിച്ച് രാജ്യത്തിൽ സഹ്യപർവതനിരയോടും സമുദ്രതീരത്തോടും ചേർന്ന ദേശങ്ങളിലും ഉത്തരപര്യന്തങ്ങളിലും പാളയങ്ങളുറപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. രാജ്യത്തിലെ പ്രദേശത്തിലെ ഇതിന്മണ്ണം വിനിയോഗിച്ചതിനു പുറമെ വിദേശീയരിപ്പുകളുടെ പ്രസ്ഥാനത്തെ തന്ത്രമാർഗ്ഗേണ നിരോധിക്കുന്നതിന്, ആർക്കാട്ടുനബാബ്, ഇംഗ്ലീഷ് ഈസ്റ്റിൻ ഡ്വാക്കമ്പനി മുതലായ മഹച്ഛക്തികളുടെ ആസ്ഥാനങ്ങളിലേക്ക് മഹാരാജാവ് അത്യന്തവിശ്വസ്തനും കാര്യവിദഗ്ദ്ധനുമായ ഒരു സ്ഥാനാപതിയെ ശുശ്രൂഷയിൽ നിയോഗിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

രാജ്യകാര്യങ്ങളുടെ ഏവംവിധങ്ങളായ സ്ഥിതിഗതികൾക്കിടയിലാണ് ഈ വിഷ്ണുഭാഷ്യായത്തിലെ സംഭവങ്ങൾ നടന്നത്. ദക്ഷിണതിരുവിതാംകൂർകാരായ ജനങ്ങൾ 'ആപദി ഭജന്തി' ന്യായത്തെ അനുസരിച്ച് കൊല്ലം 929 ലെ ശിവരാത്രിവൃതത്തെ പ്രത്യേക ശ്രദ്ധയോടും, ശിവപുരാണപ്രോക്തമായുള്ള മാർഗ്ഗത്തെ കൃത്യമായി അനുസരിച്ചും, അനുഷ്ഠിക്കുന്നു. സാമാന്യേന ആബാലവൃദ്ധം ഉപവാസം അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ആ ദിവസത്തിൽ പുരാതനത്വം, പ്രഭൃത്വം, ധനസമൃദ്ധി എന്നിവകൊണ്ട് അനേകശതവർഷങ്ങളായി, കിരീടധാരണക്രി

യുക്തമാണെന്നും, രാജാധികാരത്തെ നടത്തിവന്നിരുന്ന ഒരു പ്രഭുക്കുടുംബത്തിലെ പരിചാരകനായ ഒരു ബാലൻമാത്രം വ്രതലംഘകനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. സ്വകുടുംബത്തെ വർജ്ജിച്ചിട്ട്, അനന്യശരണനായി ഐശ്വര്യോൽകർഷ്ടി ക്ഷിതനായി, ആ ഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ബാലൻ അതിന്റെ നാഥനായ മഹാപ്രഭുവിനെ രായസക്കാരനായി സേവിക്കുന്നതിന് ഉപയോഗപ്പെടുപോന്നതിനാൽ കുടുംബാംഗങ്ങൾക്കും കേവലം ഭൃത്യൻമാർക്കും ഇടയിൽ, അങ്ങുമിങ്ങും ചേരാത്ത ഒരു മൂന്നാംകൂറ്റുകാരനായി, ആ രണ്ടു വർഗ്ഗക്കാരുടെയും അസുയാപാത്രമായി അവിടെ പാർത്തുവന്നിരുന്നു. ശത്രുജയത്തിന് ഉപയുക്തമായിട്ടുള്ളത് ആരോഗ്യപൂർണ്ണമായ കായംതന്നെ എന്നുള്ള സിദ്ധാന്തത്താലായിരിക്കാം, ബാലൻ ആ രാത്രിയിലും പാചക ശാലയുടെ മുൻപിലുള്ളതളത്തിൽ നിയമപ്രകാരം അത്താഴത്തിന് ഇരുപ്പുപിടിച്ചു. ആ തക്കത്തെ കളയാതെ ചില ഭൃത്യന്മാരോടൊത്ത് ജവത്തിൽ ഗൃഹനായികയുടെ അന്തികം പ്രാപിച്ച് ഐശ്വര്യനാശകമായ ആ ദുർവൃത്താർശനസങ്കടത്തെ ധരിപ്പിച്ചു. സ്വന്തം കോട്ടയ്ക്കകത്തുള്ള ജലാശയത്തിൽ പ്രഥമമായും, കസവുചേല, ആഭരണസഞ്ചയം, സിന്ധുരാദ്യലങ്കാരങ്ങൾ എന്നിവകളിൽ ആവർത്തിച്ചും മജ്ജനം കഴിച്ച്, സ്വന്തം അന്തിമാളമ്മൻകോവിലിലെ ശിവസന്നിധിയിൽ രണ്ടാം യാമപൂജയ്ക്ക് ദർശനംചെയ്യാനായി ചമയം കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്ന പ്രഭുക്കുടുംബിനി, ഔദ്ധത്യംകൊണ്ട് പാഷണ്ഡതയെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന ബാലന്റെ ദുരാചാരത്തിനെ ശിക്ഷിപ്പാൻ, താൻതന്നെ അവനെ ഊട്ടിക്കളയാമെന്നു നിശ്ചയിച്ച്, ഇരുന്നിരുന്ന മഞ്ചവും തന്റെ പാദഭാരം ഏൽക്കുന്ന തളങ്ങളും തകർന്നുപോകാതെയും, എന്നാൽ പ്രഭുമാഹിമചേഷ്ടകൾക്കു ലോപം വരാതെയും, കഥകളിവേഷക്കാർ അണിയറയിൽനിന്ന് അരങ്ങത്തേക്കു പുറപ്പെടുമ്പോഴുള്ള ചലങ്കുന്ദനങ്ങളുമായ ആഭരണധാന്യങ്ങളോടുകൂടിയും, അവർ 'ഗന്ധദിപപ്രാഘമന്ദ'ഗമനം തുടങ്ങി. ബാലൻ ഇരിപ്പു പിടിച്ചിരുന്ന തളത്തിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, കർണ്ണേജപന്മാരുടെ പ്രേരണയെന്നിയേ, ബാലന്റെ അപരാധത്തെ കണ്ടതുപോലുള്ള നാട്യപുഷ്ടിയോടുകൂടി ആ ഭവനൈശ്വര്യസംവർദ്ധിനി അവലോകനാശ്ചര്യവൃത്തങ്ങളെ അഭിനയിച്ചു. ഭൃത്യന്മാർ തങ്ങൾക്കു മോദകരമായുള്ള അനന്തരചൊല്ലിയാട്ടത്തെ ദർശനംചെയ്യാൻ ഹർഷത്തോടുകൂടി നടന്മാർക്ക് ആവശ്യമുള്ള രംഗസ്ഥലമൊഴിച്ചിട്ട്, വൃത്തിൽ നിലകൊണ്ടു. മാംസഗോപുരശരീരിണിയായ പ്രഭുവി വിളമ്പുസാഹസംകൊണ്ടു വിയർത്തും തളർന്നും ചമഞ്ഞു ഗൃഹനായകനായ മന്ദഗന്ധരതിയായി വർത്തിക്കുന്നതിനിടയിൽ പ്രണയകലഹന്ത്രത്തങ്ങൾ കൊണ്ട് ചില അവസരങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തെ രമിപ്പിക്കേണ്ടി വന്നിട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭങ്ങളിൽ മാത്രം ക്ഷീണമെന്നുള്ള അവസ്ഥയെ പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള തന്റെ മൃദുഗാത്രത്തെ തളർത്തിയ ബാലനോടു

കപിതയായി, അവന്റെ ഉദരഗഹവരാഗായതയെ, ഭർത്തൃനത്തെ സംരക്ഷിപ്പാനുള്ള കാംക്ഷാധിക്യംകൊണ്ടെന്നു നീതീകരിക്കാമെങ്കിലും, ബീഭത്സമായും അതിനിഷ്ഠനുമായും അപഹസിച്ച്. അനന്തരം, “കറുക്കുഞ്ഞരിയെ വേലചെയ്താൽ വയറുനിയെ ചോർ” എന്ന് വിദഗ്ദ്ധനായ അഭിഭാഷകന്റെ നിലയിൽ ബാലൻ മുഷ്ടിവാദം വാദിച്ചതും, “പത്തായപ്പടി ചെലുത്താനക്കൊണ്ട് മാമമ്മാർ ഏലാപ്പടി നേടിവെച്ചിരിക്കണമപ്പി! അല്ലാണ്ട് പിറുപിറുത്താല്, കമ്പിലെ നോവാരമാട്ടാർ” എന്ന് പ്രഭി ദൈവത്തെ മറന്ന് ബാലന്റെ ദാരിദ്ര്യസ്ഥിതിയെ മാത്രക്കണക്കിനുള്ള വിരാമങ്ങളോടുകൂടി അപഹസിച്ചതും, ആ ഭത്സനവാക്ശ്രലങ്ങൾ ക്ഷുൽപീഡിതനായ ബാലനിൽ തറച്ച്, ഇതുപോലെതന്നെ ഒരു ശാസനതനിക്ക് ഇതിനു മുഖമ്പരിക്കൽ കിട്ടിയിരുന്നതിന്റെ സ്മരണയെ അവനിൽ ഉണർത്തുകയാൽ, അവന്റെ മുഖത്ത് ലജ്ജാഷ്ഠാവിന്റെ ലക്ഷ്യമായി സ്വേദബിന്ദുക്കൾ സ്സരിച്ചതും, അവന്റെ ഉള്ളിൽ തിളച്ച പ്രതിക്രിയാകാംക്ഷ ആത്മദമനശക്തിയെ പരാജിതമാക്കി, പെണ്ണരശ്തനാട്ടിൽ ‘പെൺപടതിനു ചത്തു; ആൺപട അലന്നു ചത്തു’ പിന്നെങ്ങിനെ നോവാറുവാർ? എന്ന് ആ പ്രഭി തന്റെ ഭർത്താവിന്റെമേൽ നടത്തുന്നതായി കപ്രസിദ്ധിയുള്ള അധികാരധരസന്ദരയെ അവനെക്കൊണ്ട് അവരുടെ സ്വരത്തിലും ഭാഷാരീതിയിലും പ്രത്യപഹസിപ്പിച്ചതും; അടുക്കളവാതിൽപടിയിൽ നിന്നിരുന്ന പ്രഭി ആഭരണാദികളുടെ താളസാഹായ്യത്തോടുകൂടി മുന്വോട്ടു കുതിച്ച് താൻ വഹിച്ചിരുന്ന തവി (കയിൽ) കൊണ്ട് ബാലന്റെ മുർദ്ധാവിൽ പ്രഹരിച്ചതും, അവരുടെ അസാമാന്യമാംസപുഷ്ടിയോടുകൂടിയ കരത്തിന്റെ ഘനത്തെ ആശ്രയിച്ചുള്ള ഊക്കോടുകൂടി പ്രഹരം പതിക്കയാൽ, തവിയുടെ മുർച്ചയുള്ള വക്കുകൊണ്ട് ബാലന്റെ മുർദ്ധാവിൽ മുറിവേറ്റ് രക്തപ്രവാഹം തുടങ്ങിയതും എല്ലാം ഒരു ഇടശ്ശോകംകൊണ്ടെന്നപോലെ ഏതാനും നിമിഷങ്ങൾക്കുള്ളിൽ കഴിഞ്ഞു. ബാലൻ വെട്ടുകൊണ്ടു ക്ഷണത്തിൽ ഉച്ചസ്ഥനായ രധിരന്റെ ചെങ്കനൽപ്രഭ ചിതറുന്ന മുഖത്തോടുകൂടി എഴുന്നേറ്റു. അവന്റെ ഉള്ളിൽ അങ്കരിച്ച പരിതാപലജ്ജാഭാരങ്ങൾ ഇതരമനോവികാരങ്ങളെ പാടെ പ്രതിസ്തംഭിപ്പിച്ചു. അപരാധിനിയായ പ്രഭി തന്റെ കുലമര്യാദയേയും, ആശ്രമധർമ്മത്തേയും, ബാലന്റെ അനന്യഗതികത്വത്തേയും മറന്ന് പേശാചികമായ കോപാവേശം കൊണ്ടു തള്ളി ദുർഭാഷണങ്ങളാൽ അവനെ അഭിഷേചനംചെയ്തു. പ്രഭിയുടെ ഈ കഠിനകൃത്യവും വലിയവായാലുള്ള രോഷാട്ടഹസങ്ങളും വെളിപാടുകളും ദുർദ്വേദതാന്ത്രങ്ങളും കണ്ടും കേട്ടും, ഭൃത്യന്മാർക്ക് ഇടയിൽ സന്ദർഭവിസ്മൃതിതന്നെ സംഭവിച്ചുപോയി എങ്കിലും ഉദരഭരികളായ ആ സാധുക്കൾ തങ്ങളുടെ ഗൃഹനായികയുടെ ക്രിയകളിൽ സഹൃദയത്വം അഭിനയിച്ചു. “ഈ എമ്പോക്കിമൂതേവീടെ പേച്ചിൻ കേപ്പോര് വരമ്പം പാത്തോളിൻ ഏഴിയപ്പടയ്ക്കാപ്പം തിന്നാമുടിക്കണ

കൂട്ടം കോങ്കോലാട്ടം നീക്കണാരോ, ഈ ചനിയപ്പിഞ്ചിനെ ചെവിയൊലെ തൂക്കി എടുത്ത് മേലേപടപ്പിൽ കൊണ്ട് ചപ്പാണ്ട്?" എന്ന് ഗർജജനംചെയ്ത് പ്രഭി തന്റെ ഇളകിയാട്ടത്തെ അവസാനിപ്പിച്ചു.

തന്നെ ആ ഗൃഹത്തിൽനിന്നും ബഹിഷ്കരിക്കുന്നതിന് പ്രഭി ഇതിനേറ്റം തന്റെ ഭൃത്യന്മാരോട് ആജ്ഞാപന അരുളിച്ചെയ്തപ്പോൾ , നിന്നമണിഞ്ഞുള്ള മുഖത്തോടു കൂടിയ ബാലൻ, മനുഷ്യലോകത്തിലും ബഹുകേസരികളുടെ ജനനം താണനിരകളിലാണ് എന്നുള്ള പ്രാണിശാസ്ത്രതത്വത്തെ സ്ഥാപിക്കുമാറ്; ജ്യോതിപ്രാഗത്ഭ്യനായി സമസ്തവിക്രമധാമമായി ആ നായികയ്ക്കും മറ്റും കാണപ്പെട്ടു. മന്ത്രബദ്ധരായ സർപ്പങ്ങളെപ്പോലെ നായികയും ഭൃത്യരും നില്ക്കുന്നതിനിടയിൽ "ആ അടിച്ച കൈ വാഴട്ടെ! ഇന്ന് നിങ്ങൾ എന്റെ തലയിൽ കളംതോണ്ടി - നാളെ യൊരുകാലത്ത് ഇവിടംതന്നെ കളംകോരിപ്പോകാം. എല്ലാത്തിനും ഈശ്വരൻ സാക്ഷി. എന്തായാലും, ആ തങ്കവായ് ഉപ്പുനീരു കടിച്ചുപോകും. അന്നു പറയാം ശേഷം," എന്നു ശാന്തതയോടും ഗാംഭീര്യത്തോടും പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ബാലൻ അവിടന്നു നിഷ്ഠിമിച്ചു. പ്രഭിയുടെ കോപാഗ്നി പശ്ചാത്താപപ്രസ്രവണത്താൽ ശമിപ്പിക്കപ്പെടുമ്പോൾ അന്നത്തെ സംഭവം തന്റെ ഭർത്താവുപോലും അറിഞ്ഞുപോകരുതെന്നുള്ള കഠിനശാസനത്തെ ഭൃത്യർക്കു കൊടുത്തു. അതിനെ ലംഘിച്ചാലുള്ള അനുഭവത്തെ ഊഹിപ്പാൻ ശക്തന്മാരായിരുന്ന ഭൃത്യവർഗ്ഗത്തിൽ ശിക്ഷാഭയംകൊണ്ട് ആ സംഭവത്തിന്റെ സ്മൃതിപോലും മാഞ്ഞുപോയി. എന്നാൽ പ്രഭിയുടെ മനസ്സിനെ മാത്രം അവരുടെ അപരാധം ഒരു അപസ്മാരബാധപോലെ ബഹുകാലം പീഡിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ചാപമുക്തമായ ശരത്തിന്റെ വേഗത്താൽ ബാലൻ, തനിക്ക് ഒരു ഭാഗ്യസോപാനമെന്നു കരുതി പാർത്തിരുന്ന ഭവനത്തിനു പുറത്തായി. തരുശിഖരങ്ങളിലും ഭൂകുഹരങ്ങളിലും നിദ്രയെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന ദശവയസ്സനായ ആ ബാലന് ത്വരിതഗതിക്കിടയിലുണ്ടായ ശ്വാസവേഗം വീണ്ടും ക്രമപ്പെട്ടു. നക്ഷത്രപങ്ക്തികൾ ആകാശത്തിൽ മോഹനതരമായി ശോഭിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും തന്റെ ഗമനത്തെ വിഷമപ്പെടുത്തുന്ന നിബിഡാന്ധകാരത്തോടു കൂടിയ ഒരു വ്യമോഹം ബാലന്റെ മനസ്സിനും വ്യാപിച്ചു. പുരുഷപദത്തിൽ നിന്നു പതിതനാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നൊരവജ്ഞകൊണ്ട് അവന്റെ മാനസോല്ലാസനൈർമ്മല്യങ്ങളും സ്വാശ്രയയബുദ്ധിയും നഷ്ടമായി. എങ്കിലും; സത്യനിഷ്ഠനായ ന്യായാധിപന്റെ നിലയിൽ തന്റെ ആത്മശോധനചെയ്ത്, പ്രഭിയുടെ റൂശംസതയെ മറന്ന് തന്റെ കസ്യതികൊണ്ട് അവരെ കോപിപ്പിച്ച ഭാഗം സംഭവത്തെക്കുറിച്ച് ക്ലേശിച്ചു. വിദ്യാഭ്യസനകാലത്തു വിശപ്പുകൊണ്ടുവലഞ്ഞപ്പോൾ ഭക്ഷണം ലഭിക്കാത്ത തന്റെ മാതാവോടു ശബ്ദകൂടി "ഒഴക്കരിക്കു വഴി തേടിക്കൊണ്ടു വന്നേയ്ക്കാം" എന്നു

ശപഥംചെയ്തു പോന്ന ദരിദ്രനായ താൻ അഹങ്കരിച്ചത് വലിയ മൃഗേതയും മൂർഖതയും ആയിപ്പോയെന്ന് ബാലന്റെ മനസ്സു വേദനപ്പെട്ടു. തന്നോടു പ്രത്യേകിച്ചൊരു വാത്സല്യബന്ധമുള്ള ഗുരുനാഥാനുഗ്രഹത്താൽ അഹോരാത്രശാസനോപദേശങ്ങൾമാർഗ്ഗേണ നല്ലപ്പെട്ട വിജ്ഞാനം വ്യർത്ഥമായി എന്നു തോന്നി അവന്റെ ലജ്ജയും വ്യഥയും വർദ്ധിച്ചു. ഗർഭാശയത്തിൽ നിശ്ചേഷ്ടവിണ്ഡുമായിക്കിടന്ന കാലത്തുതന്നെ ഗർഭച്ഛിദ്രം സംഭവിച്ചുപോയെങ്കിൽ താൻ എത്ര ഭാഗ്യവാനായിരുന്നു എന്നുള്ള പന്ഥാവിലേക്ക് തന്റെ ചിന്തകൾ വ്യതിയാനം ചെയ്തു. ജീവധാരണം നരകജീവിതമെന്നുള്ള ആത്മഗ്രാഹം അവനെ ഗ്രസിച്ചു തുടങ്ങി. തന്റെ പുറകിലായി ഒന്നരണ്ടുനാഴിക ദൂരത്തു മുരളുന്ന സമുദ്രത്തെ ശരണംപ്രാപിച്ച് പ്രാപഞ്ചികാരിഷ്ടങ്ങളിൽനിന്നു മുക്തനാവുകയോ? എന്നാൽ ഭക്ഷണരംഗത്തുനിന്നു പോരുമ്പോൾ ഈശ്വരകൽ സമർപ്പിച്ചു ലോഷിച്ച ഭാവിസംഭവങ്ങൾക്കു താൻ എങ്ങനെ സാക്ഷിയാകും? വിശിഷ്യ, മാതൃസാരക്ഷണമാകുന്ന പ്രഥമർണ്ണമോചനത്തെ നിർവഹിപ്പാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിന് താൻ ബദ്ധനമല്ലേ? വിശാലമായ ആകാശമണ്ഡലം അതിന്റെ സഹസ്രകോടി നേത്രങ്ങളാകുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളുടെ സ്മരണംകൊണ്ട് അവന്റെ ഈ തത്ത്വബോധോദയങ്ങളെ അഭിമാനിക്കുന്നതായി ഒരു ദിവ്യസംപ്രദർശനം ബാലന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ പ്രചരിക്കയാൽ, അവന്റെ ആത്മാവും തിരുവിതാംകൂറിന്റെ ഭാവൈശ്വര്യവും രക്ഷപ്പെട്ടു. ആത്മീയപഥങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചുള്ള ചിന്തകളെ അവസാനിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, സംക്ഷേപമായി അന്നത്തെ പൂർവ്വരംഗസംഭവത്തെക്കുറിച്ച് വീണ്ടും പര്യാലോചനചെയ്ത് തന്റെ ശിരസ്സിൽ ഏറ്റിട്ടുള്ള മുറിവിനു വേണ്ട ചികിത്സയ്ക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തെക്കുറിച്ച് വിചാരം തുടങ്ങി. വഴിയരികിലുള്ള രാമച്ചത്തിന്റെ ഇലകൾ പറിച്ച് കരശുചീകരണം സാധിച്ചുകൊണ്ട് അതികരുണയോടുകൂടി ശിരസ്സിലും രക്തം പ്രവഹിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങളിലും ഒന്നു സ്സർശിച്ചു. അപ്പോഴുണ്ടായ രക്തസ്സർശംകൊണ്ട്, ബാലന്റെ സകല നാഡികൾക്കും ഒരു പുനർജ്ജനം ഉണ്ടായി. ആ വ്രണം എക്കാലത്തും, നവജീവനോടുകൂടി, സ്വദുർഗ്ഗർവശമനത്തിന് ഒരു ശാശ്വതോപദേഷ്ടാവായി, വേദനയെ നല്കിക്കൊണ്ടിരിക്കട്ടെ, എന്നു വിധിച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ ഗമനത്തെ തുടർന്നു.

ഏകദേശം ഒരുനാഴിക ദൂരം നടന്നപ്പോൾ മുൻഭാഗത്തു ജനബഹളത്തിന്റെ സഞ്ചാരാവസ്ഥ കേൾക്കുമാറായി. ആകാശത്തിൽ ധൂമപ്രസരവും, ചെടികളുടെയും വൃക്ഷങ്ങളുടെയും ഇടയിൽക്കൂടി ദീപപ്രഭയും കണ്ടുതുടങ്ങി. തന്റെ യജമാനൻ അടുത്തകാലത്തു ഗുരുപാദരായി വരിച്ചിരിക്കുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ ഭജനസംഘമായിരിക്കാമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി ബാലൻ പാദസബ്ധം അമർത്തി ജനസംഘം കൂടിയിരിക്കുന്നതിന്റെ പ്രാന്തത്തിൽ അടുത്ത്, ചെടികളുടെ

ഇടയിൽ തന്റെ ദേഹത്തെ മറച്ചുനിന്നു. തന്റെ നേത്രങ്ങൾക്ക് ആദ്യമായി ഗോചരമായത്, ഗജത്തെപ്പോലെ മന്ദമായി ശിരശ്ചലനം ചെയ്തുകൊണ്ട് നില്ക്കുന്ന തന്റെ യജമാനൻതന്നെ ആയിരുന്നു. ഈ പ്രളവിന്റെ ഏഴടി പൊക്കവും മൂന്നടി മാർവിസ്താരവും സൃഷ്ടിയുടെ ഒരു അതിവിശേഷകർമ്മമായി അക്കാലത്തു വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. അവിദഗ്ദ്ധനും അരസികനുമായ ക്ഷുരകനാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സിൽ ഊർദ്ദാഭാഗത്ത് ധനുരാശിയിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കടുമ ദെർഘ്യവും മാർദ്ദവവും കുറഞ്ഞ് ഇടതുഭാഗത്തോടു വിതറിക്കിടക്കുന്നതിനെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നത് സ്വസമുദായമുദ്രകളിലുള്ള പ്രതിപത്തിയെ സാക്ഷികരിക്കുന്നു. കർണ്ണങ്ങളിൽ രക്തകോഹിന്ദുകൾപോലെ ശോഭിക്കുന്ന കണ്ഡലദ്വന്ദ്വവും കരങ്ങളിൽ മദ്ധ്യംഗുലികൾ ഒഴികെ മറ്റ് എട്ടിലും പൂർവകാലാംഗുലിയങ്ങളുടെ ഒരു പ്രദർശനമെന്നപോലെ ആ വർഗ്ഗം ആരേണങ്ങളെ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതും, “പോകുന്നിടത്തെല്ലാം പത്തുകാശിന്റെ കരുവ് കൈക്കലിലിരിക്കണം” എന്നുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാരണവന്മാരുടെ സിദ്ധാന്തത്തെ അനുഷ്ഠിക്കുകകൊണ്ടു മാത്രമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾ ആകൃതിയിലും വർണ്ണത്തിലും തൊണ്ടിപ്പഴത്തോടു സാമ്യം വഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, ഗണ്ഡങ്ങളിൽ വളർന്നു കൃഷ്ണചാമരങ്ങളായി ഇങ്ങനെ കൃതാക്കൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗാംഭീര്യത്തെ ഒരു ക്രൗര്യരസപ്രചരിമകൊണ്ട് പുഷ്പീകരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അതുകൊണ്ടല്ലാം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരമാർത്ഥസ്വഭാവത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം വ്യാജവക്താക്കളായ സ്തുതിപാഠകന്മാരായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ധരിച്ചിരിക്കുന്ന മൂന്നരവിതയിലുള്ള കട്ടിയും കവിണിയും, ഉദരത്തിന്റെ പരമാർത്ഥപരിമിതിയെ മറികടക്കുന്ന മടക്കുകവീണിയും, ശരീരത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിലും അണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഭസ്മത്രിപുണ്ഡങ്ങളും, ഏകദേശം ഒരു ഗർദ്ദഭച്ചമടു സ്വർണ്ണം കെട്ടിയിട്ടുള്ളതും ഓരോ മണിക്കും ഒരു നാരങ്ങയോളം മുഴപ്പുള്ളതും ആയ ത്രിദ്രാക്ഷമാലയും, ‘പെരു മയ്ക്കടയാളം’ എന്ന്, ശ്രീകൃഷ്ണൻ, ആകാശം, പർവ്വതം, സമുദ്രം, ഗജം എന്നിവകളെ ദൃഷ്ടാന്തമാക്കി അദ്ദേഹം ഘോഷിക്കുമാറുള്ള ഗജമേഘകവർണ്ണത്തെ കഴിയുന്നത്ര ഗോപനംചെയ്തിരുന്നു.

പ്രളവിന്റെ സ്വഭാവമാർദ്ദവം അറിഞ്ഞിരുന്ന ബാലന്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുൻപിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിന് ലവലേശവും അധൈര്യം ഇല്ലാതിരുന്നുവെങ്കിലും, നാഞ്ചി നാട്ടുപിള്ളമാർ, ശൈവന്മാരായ സ്ഥാനികന്മാർ, പ്രളവിന്റെ വർഗ്ഗന്മാരായ നായർപ്രമാണികൾ ആദിയായി ഏകദേശം പത്തുനാനൂറോളം ജനങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ ചുറ്റിനില്ക്കുന്നതു കാണുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപാന്തപ്രവേശനത്തെ അവൻ ആ ഘട്ടത്തിൽ കാംക്ഷിച്ചില്ല. രാജ്യത്തിന് ‘ആപച്ശൂലം’ കണ്ടിരിക്കുന്ന ആ കാലത്ത്; അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭവനംവക പ്രാചീനപാളയവും പടനിലവുമായ

ആ മൈതാനത്തെ, മതസംബന്ധമായ ഒരാഘോഷത്തിനാകട്ടെ, അനുവദിച്ചത് പ്രളവിന്റെ സ്വാഭാവസ്ഥിതികൾക്ക് ഒരാശ്ചര്യസംഭവമായി ബാലനതോന്നി. ബാലൻ ആ സ്ഥലത്തെതും അവിടെ തന്റെ യജമാനന്റെ ഭവനസ്മാരകമായി നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കല്ലുമണ്ഡപത്തെയും സംബന്ധിച്ച് ഓരോ ഐതിഹ്യങ്ങൾ ആ ഭവനത്തിൽ തന്റെ സഹചാരികളായുള്ള വൃദ്ധന്മാരിൽനിന്നും കേട്ടിട്ടുണ്ടായിരുന്നതേയുള്ളൂ. ഷോഡശസ്കന്ദങ്ങളോടും വിചിത്രവിഗ്രഹവേലകളോടും വെൺമാടമായി പണിചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കല്ലുമണ്ഡപത്തെ നോക്കിയപ്പോൾ, അതു തൽക്കാലം ഒരു യോഗീശ്വരവസതിക്ക് യോഗ്യമാക്കിതിരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിലും, ജീവരക്ഷോപയുക്തങ്ങളായ ബഹുവിധം ആയുധങ്ങളേയും വിവിധമുഖന്മാരായ കിങ്കരന്മാരേയും അതിനകത്തു കാണുകയാൽ, അതിന്റെ നിർമ്മാണാവശ്യത്തെത്തന്നെ ആ മണ്ഡപം അപ്പോഴും നിറവേറ്റുന്നതായി ബാലൻ അനുഭവിച്ചു. മണ്ഡപത്തിന്റെ പിൻഭാഗത്തുള്ള ഭൂമിയിൽ തിമിർത്ത ഗാത്രങ്ങളോടുകൂടിയ അശ്വം, വൃഷഭം, ഗർഭുദം - മുതലായ മൃഗങ്ങളെ നിർത്തിടുണ്ടായിരുന്നു.

മണ്ഡപത്തിന്റെ പുരോഭാഗം അവർണ്ണനീയമായുള്ള സാന്നിധ്യത്തോടുകൂടി പ്രശോഭിക്കുന്നു. ആ വെളിപ്രദേശത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ പൂർവ്വദക്ഷിണപശ്ചിമോത്തരഭാഗങ്ങളിൽ അഗ്നികണ്ഡങ്ങൾ വളർത്തിയിരിക്കുന്നു. ജടാഭാരം, കാഷായാബരം, യോഗവേഷ്ടി, യോഗദണ്ഡം ഇത്യാദി ധരിച്ചിട്ടുള്ള ചില ശിഷ്യപ്രധാനന്മാർ ഈ കണ്ഡങ്ങളിൽ ബഹുവിധപദാർഥങ്ങൾ അർപ്പിച്ച് അക്ഷയജ്വാലയോടുകൂടി അഗ്നിയെ പോഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആ ചതുഷ്കണ്ഡങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ അതുകൂടെ തേജഃപുഞ്ജം മൂർത്തിഭവിച്ചതുപോലെ ഒരു ജ്യോതിഷ്ഠൻ, ആശാപാശവിനിർമ്മുക്തനും സർവവാസനാവർജ്ജിതനും വർത്തമാനനിവൃത്തനും തമോഹങ്കാരവിരഹിതനും എന്നുള്ള നിലയിൽ ഭദ്രപീഠത്തിന്മേൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. വാമാംഗുഷ്യാഗ്രത്തെ ഊന്നി മടക്കിവെച്ചിട്ടുള്ള പാദത്തിന്റെ ഊരുവിന്മേൽ ദക്ഷിണപാദവും അതിന്മേൽ വാമഹസ്തവും ഉത്താനമുദ്രയോടുകൂടി ദക്ഷിണഹസ്തവും സ്ഥാപിച്ച്, നശ്രമുഖനായി, നാഭിയെ ലക്ഷ്യമാക്കിയുള്ള സ്ഥിരവീക്ഷണത്തോടുകൂടി, ശ്രോണിപ്രവേശംകൊണ്ട് പീഠസ്തർശംചെയ്യാതെ, കേവലം കാഷ്ടശരീരനായി ഒരു വിഷമയോഗാസനത്തെ അവലംബിച്ചിരിക്കുന്ന, ആ പുരുഷനെ കണ്ടപ്പോൾ അവിടെ സന്നിഹിതരായുള്ള മറ്റു ബഹുജനങ്ങളെപ്പോലെ ബാലനും താൻ അറിയാതെ ബദ്ധാഞ്ജലിയായ് ഭവിക്കുന്നു. സതീദഹനാനന്തരം സാക്ഷാൽ വാമദേവൻ അനുഷ്ഠിച്ച ദീർഘയോഗത്തിന്റെ രൗദ്രപ്രഭ ഈ യോഗീശ്വരനിൽ പൂർണ്ണമായി പകർന്നു കാണപ്പെടുന്നു. ബ്രാഹ്മം, ആർഷം, ക്ഷാത്രം എന്നീ ധർമ്മങ്ങൾ

സ്കൂളമായി സ്റ്റുഡിയോ ആകാൻ അതുകൊണ്ട് സംഗമമാഹാത്മ്യംകൊണ്ട് ത്രിവേണിമാഹാത്മ്യത്തെയും അധഃകരിക്കുന്നു. അതാ ധ്യാനത്തിൽനിന്നും വിരമിച്ച ആ ദാനത്താവിന്റെ നേത്രങ്ങൾ വളർന്നുണ്ടാകുമ്പോൾ ശോഭിച്ച അഗ്നികണ്ഠങ്ങളിലെ പ്രഭയെ ധൂസരമാക്കുന്നു. അന്തർഭാഗത്തിലേക്ക് അത്യഗാധതയേയും, ബഹിർഭാഗത്തിലേക്ക് അതിദൂരവിക്ഷണശക്തിയേയും പ്രത്യക്ഷമാക്കി നീലരക്തസമ്മിശ്രദൃശ്യങ്ങളെ വിതറുന്ന ആ നേത്രങ്ങൾ, ആ പുരുഷനിൽ വാമദേവത്വവും ക്രമദേവത്വവും കാലധർമ്മാനുസാരമായി കൃത്രിമസങ്കലനംചെയ്തിരിക്കുന്നതിന്റെ സുവ്യക്തസൂചകങ്ങളായി വിളങ്ങുന്നു. സൗന്ദര്യദീപ്തികളെല്ലാം സങ്കല്പവേലാവില്പനകളായി വിലസുന്ന ആ ശാരീരം കലികാലത്തെ നവമനോധർമ്മങ്ങളിൽ പരിചയിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു നവ വിധാതാവിനാൽത്തന്നെ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടിരിക്കണം. ഉഗ്രതയും ശാന്തതയും തങ്ങളിൽ മത്സരം കലർന്ന് കളിയാടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ മുഖത്തിലെ അനുകണ്ഠചേഷ്ടാഭേദങ്ങൾ പ്രേക്ഷകന്മാർക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവഗുഹണം ദൃഷ്ട്യാപ്രാപ്യമാക്കുന്നു. ക്ഷത്രിയാന്തകനായ ഭാർഗ്ഗവരാമന്റെ ഗാഢീര്യത്തോടു കൂടിയ ശിരശ്ചലനങ്ങൾചെയ്ത് അനുവാദസൂചകങ്ങൾ അരുളുന്ന ആ മഹാനഭാവൻ ക്ഷത്രിയകലസംരക്ഷകനായ രഘുരാമബാലന്റെ ശാന്തമൃദുലസ്വരത്തിലാണ് വാചകലനങ്ങൾ നൽകുന്നത്. സരസ്വതീകരലസത്തായ വീണയുടെ ചേതോഹാരിത്വത്തോടു കൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ വചനങ്ങൾ സകലചരാചരങ്ങളേയും വശീകരിക്കുന്നു. പാദങ്ങളിൽ വീണ തൊഴുന്ന ഭക്തന്മാരെ നിസ്സീമമായ നാട്യ കലാവൈദഗ്ദ്ധ്യത്തോടു കൂടി അദ്ദേഹം സന്ദേശം കടാക്ഷം ചെയ്യാനഗ്രഹിക്കുന്നു. സംഭാവനയായി സമർപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ദ്രവ്യങ്ങളെ നടുവേഷയാരികളായ ചില കാര്യസ്ഥന്മാർ ഭണ്ഡാരത്തിൽ നിക്ഷേപിക്കുന്നതിനെ സ്വധർമ്മവിലോപമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരവിക്ഷേപങ്ങൾകൊണ്ട് നിരോധിക്കുന്നതിൽ എത്ര ധർമ്മശാസ്ത്രങ്ങൾ അന്തർഭവിച്ചിരിക്കുന്നു?

യോഗീശ്വരൻ, അന്നത്തെ യോഗസമാധിയും ഉപഹാരസീകരണവും അവസാനിച്ചപ്പോൾ, ധ്യാനപരിശ്രമംകൊണ്ടുള്ള അലസതയെ സ്റ്റുഡിയോയിൽനിന്നും അധരങ്ങളെ വിട്ടുപോയി ചില ആജ്ഞകളെ അരുളിച്ചെയ്യുന്നു. അതുകൊണ്ട് ചെവികൊള്ളുന്നതിനായി ജനസംഘങ്ങൾ അഗ്നികണ്ഠങ്ങളോട് അണഞ്ഞ് ഒരു ജനവലയാകാർമ്മായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. എന്തോ വിശേഷമായ ഒരു ദ്രവ്യം കണ്ഠങ്ങളിൽ അർപ്പിക്കപ്പെടുന്നു. കണ്ഠങ്ങളിൽനിന്നെഴുന്ന പൂമം ചുറ്റും വ്യാപിച്ച് ഭക്തതതിയെ പരമാനന്ദാധിനരാക്കുന്നു. പൂമത്തിന്റെ വിശേഷഗന്ധം ബാലന്റെ അപക്വമായും, ആ രാത്രിയിലെ ശ്രമങ്ങൾകൊണ്ടു ക്ഷീണമായുമുള്ള സ്നായുക്കളെത്തളർത്തി ബുദ്ധിയെ മന്ദീകരിക്കുന്നു; ഭ്രൂസ്മരം വെടിഞ്ഞ് ശരീരം

ആകാശസഞ്ചാരവും ആരംഭിച്ചതുപോലുള്ള ഒരു ഭൂമത്തെ ഉദിപ്പിക്കുന്നു; മൈതാനവും മണ്ഡപവും യോഗീശ്വരനും ഭക്തന്മാരും സ്വകീയരൂപങ്ങളെ ത്യജിച്ച് കാനൽജലമായതുപോലെ തോന്നിക്കുന്നു; ബ്രഹ്മാണ്ഡഭൂമണത്തിനിടയിൽ സ്വശരീരം ശിഥിലീകരിപ്പെട്ട് പരമാണുക്കളായിത്തീർന്നതുപോലെയും, അനശ്വരമായ ആത്മാവ് അനന്തമായി സ്വച്ഛന്ദസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതുപോലെയും ഒരാത്മാനുകൂടി അവൻ സഞ്ചാതമാകുന്നു.

ഇങ്ങനെയുള്ള മനോവികാരങ്ങൾക്കധീനനായി ബാലൻ സംഭ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ ഡോലക്, സാരന്ദ മുതലായ സംഗീതമഗ്നികളോടുകൂടി യോഗീശ്വരൻ ഒരു ശിവസ്തവഗാനം ആരംഭിച്ചു. മധ്യമശ്രുതിയിൽ ത്രിസ്ഥാനത്തെ അവലംബിച്ച് സൂക്ഷ്മമായും, സൂട്മമായും, സ്വരഭൂമണചതുരികളോടും, അനുഭവരസത്തോടും, ബ്രഹ്മാണ്ഡവും നിശാദേവിയും പരാശക്തിയും ദ്രവിച്ചുപോകും വണ്ണം ഒരു വിദേശീയകീർത്തനത്തെ സിദ്ധൻ ഗാനംചെയ്തു. അംഗവിക്ഷേപഗോഷ്ടികളൊന്നും കൂടാതെ സ്വരമാധുര്യംകൊണ്ടു ജീവലോകത്തെ വശീകരിച്ച് നിർജ്ജീവസാധനങ്ങളാക്കുന്ന യോഗീശ്വരൻ ഒരു ഗന്ധർവനെന്നപോലെ സദസ്യർക്ക് അപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടു. സങ്കീർത്തനശ്രവണത്തിന്റെ ദിവ്യാനന്ദലഹരിയെ അനുഭവിക്കുന്ന ഇവരുടെ മനസ്സിൽ ആ പ്രദേശം ദേവവനിതമാരുടെ നൃത്തമണ്ഡപംതന്നെ എന്നുള്ള ഒരു മായാവിഭൂമി ഉദിച്ചു. അവരുടെ ഉള്ളിലുണ്ടായ ക്ഷോഭങ്ങളുടെ തിരക്കുകൊണ്ടു പലതും ഉച്ചരിച്ച് ആ അവധൂതനെ അവതാരപുരുഷനാക്കിക്കല്പിച്ച് അവർ ആരാധനചെയ്തു.

പ്രഭു മുതലായ സദസ്യർക്കു സ്വർഗ്ഗാനുകൂലിയെ ഉണ്ടാക്കിയ ആ സംഗീതം ബാലന്റെ ആത്മാവ് അനുഭവിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ബ്രഹ്മാനന്ദനിർവ്വിശേഷമായ നിർവൃതിയെ ഭഞ്ജിച്ചു. രാജ്യങ്ങൾക്കു വില പോരുന്നതായ ആ സംഗീതത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽത്തന്നെ ബാലൻ അവനെ ഗ്രസിച്ചിരുന്ന സംഭ്രമണത്തിൽനിന്നു വിമുക്തനായി. ശിരോമാംസഭേദനം ചെയ്യപ്പെട്ട സന്ദർഭത്തിലും ആരമപ്രൗഢിയെ പ്രദർശിപ്പിച്ച ബാലൻ സംഗീതവർഷമേറ്റപ്പോൾ പ്രാണഭയംകൊണ്ടെന്നപോലെ ഗാരുഡമായ വേഗത്തോടുകൂടി ആ ഭൂമിയിൽ നിന്നും പലായനംചെയ്തു. മാർഗ്ഗനിശ്ചയമില്ലായിരുന്നവെങ്കിലും നക്ഷത്രങ്ങളുടെ ഗതിയെക്കുറിച്ചുള്ള ജ്ഞാനം അവൻ സമ്പാദിച്ചിരുന്നതിനാൽ രാത്രി എന്തായി എന്നും താൻ ഏതു ദിക്കിലേക്കു പോകുന്നുവെന്നും, നിർണ്ണയിക്കാൻ അവൻ സാധിച്ചു. ചില വനപ്രദേശങ്ങൾ, കർഷകന്മാരാൽ സുരക്ഷിതമായ പറമ്പുകൾ, ജലശൂന്യമായ സരസ്സുകൾ, വിളവെടുത്തു വെയിൽകൊണ്ടു വരണ്ടുവിണ്ടതായ പാടങ്ങൾ, നിലംപറ്റി വളരുന്ന മുൾച്ചെടികളുടെ നിബിഡതകൊണ്ടു പാമ്പവർജ്ജിതമായ മരഭൂമികൾ, ഇതുകളെല്ലാം കടന്ന് അരുണപ്രഭു കണ്ടുതുടങ്ങിയപ്പോൾ

തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും ആരുവാമൊഴികോട്ടയ്ക്കുള്ള രാജപഥത്തിൽ 'വില്ലി കിറി ' എന്ന സ്ഥലത്തെത്തി, നേരെ പടിഞ്ഞാറു നോക്കി നടന്നു. കുറച്ചുദൂരം നടന്നതിന്റെശേഷം തന്റെ അഭീഷ്ടസിധിക്കായി അഗസ്ത്യോപദേശമായ ആദിത്യഹൃദയമന്ത്രത്തെ-

'അഭ്യുദയം നിനക്കാശു വരത്തുവാ-

നിപ്പോളിവിടേയ്ക്കു വന്നിതു ഞാനെടൊ.

എന്നുള്ള പ്രാരാഭോഗംമുതൽ ഉറക്കെയും ശബ്ദപദവ്യക്തികളോടും പാരായണംതുടങ്ങി. ഏകാഗ്രചിത്തനായി മന്ത്രജപത്തോടുകൂടി ബാലൻ നടക്കുന്നതിനിടയിൽ ശ്രീബാഹുലേയന്റെ വിവാഹസൗധമെന്നു പേർകൊണ്ടിരിക്കുന്ന വേളിമലയുടെ സാന്ദ്രമായ മരതകച്ചുവ്വി കണ്ടുതുടങ്ങി. ശ്രീസമ്പൂർണ്ണമായ ആ വിശുദ്ധ ഹർമ്മ്യത്തിന്റെ മുഖമണ്ഡപംപോലെ ഉദയഗിരി എന്ന ദുർഗ്ഗവും അതിനു മകുടഭ്രഷാസ്തംഭമായി പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ധ്വജവും, ഉദയവാതപോതത്താൽ മന്ദമായി ചലിക്കപ്പെടുന്ന ശംഖമുദ്രാകീതപതാകയും, കേതുവിന്റെ ഇരുഭാഗത്തും ദുർഗ്ഗത്തിന്റെ പാർശ്വവർത്തിയായ ക്ഷേത്രത്തിൽ വസിക്കുന്ന ദുർഗ്ഗായുഗളംതന്നെ ഭൂകമ്പിനി, ഗർഭധ്യാസിനി എന്ന നാമങ്ങളെ ധരിച്ച് രക്ഷിതാക്കളായി നില്ക്കുന്നതുപോലെ കാണപ്പെടുന്ന വലിയ പീരങ്കികളും, ദുർഗ്ഗത്തെ ആവരണംചെയ്യുന്ന ഉന്നതമായ ഛിദ്രപ്രാകാരവും, ദിഗ്ഗുജങ്ങൾപോലെ എട്ടു ദിശാഭാഗങ്ങളിലും ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കൊത്തളങ്ങളും, ആ സ്ഥലങ്ങളിലെ ഛിദ്രദ്വാരങ്ങളിൽക്കൂടി വൈരിവാരങ്ങൾക്കു ഭയപ്രദമായി വദനരന്ദ്രങ്ങളെ കാണിക്കുന്ന ചെറുതരം പീരങ്കികളും, അവിടെ സഞ്ചരിക്കുന്ന ഭടജനങ്ങളുടെ കരങ്ങളിൽ ലസിക്കുന്നവയും സൂര്യപ്രഭേട്ടി വജ്രശാലകൾപോലെ ശോഭിക്കുന്നവയുമായ ആയുധങ്ങളും ആ സ്ഥലത്തെ സ്തംഭക്രീഡാസങ്കേതമെന്ന് ഉച്ചൈസ്തരം ഘോഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. രാജപഥത്തിനരികിലുള്ള കൊത്തളത്തിന്റെ സമീപത്തു ബാലൻ എത്തിയപ്പോൾ കോട്ടയ്ക്കുകത്തുനിന്ന് ഉച്ചസ്വരത്തിലുള്ള ചില സൈനികാജ്ഞകളും, പട്ടാളങ്ങളുടെ പടഹകാഹളശബ്ദങ്ങളും, അതുകളെ തുടർന്ന് ദുർഗ്ഗഭേദനംചെയ്യുമാറുള്ള ആർപ്പുകളും കേൾക്കുമാറായി. നിർജ്ജീവരാശികൾക്കും ജീവചൈതന്യത്തെ ദാനംചെയ്യുന്നതായ യോഗീശ്വരസംഗീതത്തിൽ വിരസനായ ബാലന് ഗംഭീരമായ സൈനികവാദ്യാരവം സ്വാരസ്യഭ്രയിഷ്ടമായ സരളസംഗീതമെന്നു തോന്നി; അവന്റെ ഉന്മേഷം വളർന്ന്, 'സന്താപനാശകരായ നമോ നമഃ' എന്ന് പാരായണത്തെ മുറുകിക്കൊണ്ട് ബാലൻ കോട്ടയുടെ പശ്ചിമദ്വാരത്തിലേക്കു സന്ദർഭയുക്തമായ ഗാംഭീര്യത്തോടും ഉത്സാഹത്തോടും നടന്നുതുടങ്ങി.

പാനമനായ കമാരന്റെ ശ്രവണങ്ങളിൽ പീയൂഷസേചനംചെയ്ത കാഹളാദി രവങ്ങൾ രാജശാസനത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്ന സ്ഥാനാപതിക്കു നല്ലപ്പെട്ട

സൈനികാചാരഘോഷങ്ങളായിരുന്നു. സ്ഥാനാപതിയായ പ്രഭുവും സഹകാരികളും അവരുടെ പരിചാരകവൃന്ദവും ഉൾപ്പെടെയുള്ള ആ സംഘത്തിന്റെ യാത്ര കാണുന്നതിനായി വിശാലമായ രാജപാതയിൽ അസംഖ്യം ജനങ്ങൾ പാർശ്വങ്ങളിൽ ഒതുങ്ങി അത്യാദരത്തോടുകൂടി നിന്നിരുന്നു. കാഴ്ചയിൽ ഒരു വ്യാപാരസംഘമെന്നു തോന്നിക്കുന്നതിനുള്ള ഒരുക്കങ്ങളോടുകൂടിയാണ് ആ സംഘം പുറപ്പെട്ടത്. എന്നാൽ, നടക്കേണ്ടതും ഭാഷ്യപ്പെടേണ്ടതും ശരീരരക്ഷയ്ക്കുള്ള ആയുധനിക്ഷേപസ്ഥാനങ്ങളെന്നു സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടികൾക്കു കാണാമായിരുന്നു. സംഘത്തലവനായ പ്രഭു ചെമ്പഴുക്കാവർണ്ണത്തിലുള്ള ഒരു അറബിക്കുതിരപ്പുറത്ത് ആരോഹണം ചെയ്ത് അതിനെ ദൃഢമായി നടത്തി പുറപ്പെട്ടുവഴിയിൽ ജനതതി ആനന്ദഭരിതരായി ആർപ്പുകൾകൊൾണ്ട് വിജയത്തെ ആശംസിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന് അനുയാത്രയായി കുതിരയുടെ അടുത്തുകൂടി നടന്നിരുന്ന സ്വന്തം കാര്യസ്ഥനായ ഒരു നായർ, ബാലന്റെ അഭിമുഖമായുള്ള ആഗമനം കണ്ടപ്പോൾ ദുശ്ശക്തനുകൊണ്ട് “അങ്ങനേ, പൊല്ലാശകനമല്ലയോ കാണുന്നത്?” എന്നു മന്ത്രിച്ചു.

പ്രഭു: “എത്ര ശകനങ്ങൾ കണ്ടു; എന്തെല്ലാം ശകനപ്പിഴകൾ അനുഭവിച്ചു! നിതിരിച്ചുപോ. മുന്നോട്ടുവെച്ച കാൽ പിൻവലിക്കാൻ മടിയുണ്ട്.”

നായർ: “വേലുത്തമ്പി അങ്ങനെ അന്വേഷിപ്പാൻകൂടി അല്ലയോ അങ്ങനാ പോണത്? അതുകൊണ്ട്, ശകനം കൂട്ടാക്കതെ പോയാലോ?”

തന്റെ രണ്ടാമത്തെ പുത്രിയുടെ ഭർത്താവ് ചില സംഗതികളാൽ സ്വഭാര്യയേയും ഗൃഹത്തേയും നാട്ടിനേയും ത്യജിച്ചു പോയിരിക്കുന്ന സംഗതിയേ അപ്പോഴത്തെ യാത്രാരംഭത്തിലും തന്റെ ഭക്തനായ ഗൃഹകാര്യസ്ഥൻ ഇതിന്മണ്ണം തന്നെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചപ്പോൾ പുത്രിയെക്കുറിച്ചുള്ള വാത്സല്യംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിനു ക്ലേശാവർത്തനമുണ്ടായി. എന്നാൽ, മറുപടി പറഞ്ഞത് ഇങ്ങനെയാണിരുന്നു: “സ്വന്തം കാര്യം കിടക്കട്ടെ, രാജകല്പനയെ ലംഘിച്ചുകൂടാ. ബാല്യം മുതൽക്കേ ജീവൻ തൃപ്താദത്തിൽ പണയപ്പെട്ടുപോയി. അച്ഛന്റെ ചരമാജ്ഞയും ആ പണയപ്പാടിനെ ഭേദപ്പെടുത്തരുതെന്നാണ്; ഞാൻ കൂലിക്കാരനല്ല അതുകൊണ്ട് കല്പന തന്നെ സമയത്തെ ശുഭാശുഭത്തെ മാത്രമേ നോക്കാനുള്ളൂ. അവിടുത്തെ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്ന ശ്രീപത്മനാഭൻതന്നെ നമുക്കു ഇണ.”

പ്രഭുവിന്റെ വാക്കുകൾക്കുണ്ടായ ഉപശ്രുതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ അടുത്തെത്തിയ ബാലന്റെ, “ഇത്ഥമാദിത്യഹൃദയം ജപിച്ചു നീ ശത്രുക്ഷയം വരുത്തീടുക സത്വരം.”

എന്നുള്ള മന്ത്രസമാപ്തിയായിരുന്നു. അതു കേട്ട് അത്യന്തം പ്രസാദത്തോടുകൂടി പ്രഭു തന്റെ കാര്യസ്ഥനോട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞ് അയാളെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു: “അവൻ

ജപിച്ചുവന്ന മന്ത്രത്തേക്കാൾ ഉത്തമമായ ശക്തനും എന്താണുള്ളത്? ഭയപ്പെടേണ്ട, എല്ലാം ശുഭമായ് വരും.”

നായർ: (ബാലനെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി, വർദ്ധിച്ച പരിഭവത്തോടുകൂടി) “ചോര എറപ്പിച്ചോണ്ടു വരുന്നവൻ നല്ല ശക്തനെന്നു വല്ലോ പറഞ്ഞോണ്ടാൽ—”

പ്രഭു: (ബാലനോട്) “നീ എങ്ങോട്ടു പോകുന്നു അപ്പൻ?” പ്രഭുവിന്റെ കരുണാപൂരിതസ്വരത്തിലുള്ള ചോദ്യം കേട്ട് ബാലൻ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ശക്തനാകുവാനായ ഭരതകുമാരൻ പ്രഥമദർശനത്തിൽ സ്വപിതാവിന്റെ അംഗവിലോകനം ഗംഭീരനായി ചെയ്തതുപോലെ ബാലൻ പ്രഭുവിനേയും അശ്വത്തേയും ലക്ഷണശാസ്ത്രജ്ഞന്റെ ഭാവത്തിൽ നോക്കിത്തുടങ്ങി. ബാലന്റെ അംഗസൗഷ്ഠ്യവും പ്രഭുവും പ്രായവും തന്റെ മൃതനായ ഒരു പുത്രനെ ഓർമ്മിപ്പിക്കയാൽ അവന്റെനേർക്കു പ്രത്യേകമായ ഒരു വാത്സല്യം പ്രഭുവിൽ അങ്കുരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ചോദ്യത്തിനെ മൃദലമായ സ്വരത്തിൽ ഒന്നുകൂടി ആവർത്തിച്ച് പ്രഭു യോഗീശ്വരനെക്കാൾ സൗന്ദര്യസമ്പന്നനും സ്വസമ്പർക്കയോഗ്യനും എന്നു ബാലന്റെ നേത്രിങ്ങൾക്കു തോന്നുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രശ്നത്തിനു പ്രാതരാശാകാംക്ഷയ്ക്കിടയിലും അവൻ കനിഞ്ഞു— “പുളളിപ്പട്ടാളത്തിൽ ചേരാൻ പോണം. പൊന്നതമ്പുരാനെ സേവിച്ചാൽ കണ്ടോരുടെ കാലുപിടിക്കേണ്ടല്ലോ.” പ്രഭുവിന്റെ പുരികങ്ങളും ഓഷ്ഠസന്ധികളും ഈ വാക്കുകൾ കേട്ടുണ്ടായ ചിന്തകൾക്കിടയിൽ അർത്ഥവത്തായി ചലിച്ചുപോയി. അങ്ങനെ സംഭവിച്ചത് പുളളിപ്പട്ടാളത്തിൽ ചേരുന്നതിനു പ്രായം ഒട്ടുംതന്നെ അടുത്തിട്ടില്ലാത്തവനായ ബാലന്റെ പുറപ്പാടുകൊണ്ടെന്നു പ്രത്യേകമായി നടിച്ചു, അവന്റെ മനസ്സിൽ ഉദിച്ചു മുഖത്തു പ്രസരിച്ചുതുടങ്ങിയ നീരസത്തെ ബുദ്ധിമാനായ പ്രഭു നീക്കി, രാജസേവനത്തെക്കുറിച്ച് അഭിപ്രായമൊന്നും പുറപ്പെടുവിക്കാതെ, “ഈ മുറിവ് നിനക്കെങ്ങനെ കിട്ടി?” എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു.

ബാലൻ: “നാക്കിന്റെ നെറികേടുകൊണ്ടു കിട്ടി.”

പ്രഭു: “കൊണ്ടതിന് അങ്ങോട്ടു കൊടുക്കാതെ നീ പോന്നോ? നിന്നെ കണ്ടിട്ട് ഒരു റൊക്കപ്പള്ളിയാണെന്നു തോന്നുന്നല്ലോ.”

ബാലൻ: (നിലത്തു നോക്കി ആത്മഗതമായിട്ടാണെങ്കിലും, ഉറക്കെ) “എന്തുചെയ്യാം! തന്നത് പെറ്റമ്മയെപ്പോലെ ഒരു പെൺപിറന്നവരായിപ്പോയി!”

ബാലന്റെ സങ്കോചങ്ങൾകൂടാത്തുള്ള മറുപടികളും ഒടുവിലത്തെ ആത്മഗതവും കേട്ടപ്പോൾ പ്രഭുവിന് അവനിൽ കാഴ്ചയിൽത്തന്നെ ജനിച്ച പ്രസാദം വളരെ വർദ്ധിച്ചു. പ്രഭുവിന്റെ അടുത്തു പുറകിലായി വേറൊരു അശ്വത്തിൽ ആരോഹണംചെയ്തു പുറപ്പെട്ടിരുന്ന ആലി ഹസൻകുഞ്ഞ് പോക്കുമുസ് മരക്കായർ നൂഹുക്കണ്ണ എന്ന പേരോടുകൂടിയവനും പോക്കുമുസാ മുതലാളി എന്ന പ്രസിദ്ധവർത്തകന്റെ കുടുംബത്തിൽ ഒരു പ്രധാനാംഗവുമായ യുവാവ് തന്റെ വാഹനത്തിൽനിന്നും

താഴ്ചയാടി, ബാലന്റെ ആത്മഗതത്തെ അനുമോദിച്ചു, “സബാഷ്! നീ ബഹദൂർ! നമുക്കു തമ്പി! തലവർക്കുപിള്ളെ” എന്നു പലതടവും പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, അവന്റെ ബഹുജാലകങ്ങളോടുകൂടിയും മലിനമായുള്ള വസ്തുത്തിന് ആ സംഘത്തിന്റെ ആധംബരങ്ങളോടുള്ള വൈപരീത്യത്തെ ഗണിക്കാതെ അവനെ എടുത്ത് തന്റെ കതിരപ്പുറത്തിരുത്തി താനും കയറി. തന്റെ ആത്മമിത്രമായ മഹമ്മദീയവർത്തകകുമാരന്റെ മഹാമനസ്കതയോടുകൂടിയ ഉചിതക്രിയകൊണ്ട് ബാലൻ തന്റെ സംഘത്തോട് സഹയാത്രക്കാരനാക്കപ്പെട്ടതിനാൽ, ദുശ്ശകനഭയം ദൈവഗത്യാ ദുരീകരിക്കപ്പെട്ടു എന്നുള്ള സന്തോഷത്തോടുകൂടി സ്ഥാനാപതി ആ ക്രിയയുടെ മഹത്വത്തെ സ്തുതിച്ചു.

പ്രഭു: (കാര്യസ്ഥനോട്) “ഇപ്പാൾ ദുശ്ശകനഭോഷം തീർന്നല്ലോ. ഇനി നിൽക്കു. ഞങ്ങൾ പോയി വരുന്നതുവരെ വീട്ടിലുള്ളവരെ അസഹ്യപ്പെടുത്താതിരിക്കുന്നതിൽ തന്റെ സാമർത്ഥ്യം കാണിക്കണം. കൊച്ചുമ്മിണിയുടെ കാര്യം—”

തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ഉച്ചരിപ്പാൻ ശക്തനല്ലാതെ ഹസ്തംകൊണ്ടു മാത്രത്തട്ടി പുത്രീക്കു സന്തോഷംവരുത്തേണ്ട ഭാരം താൻ വിസ്മരിക്കയില്ലെന്ന് പ്രഭു കാര്യസ്ഥനെ ധരിപ്പിച്ചു. വിപരീതചേഷ്ടകളൊന്നുംകൂടാതെ അശ്വത്തിന്റെ പുറത്തു ഞെളിഞ്ഞ് വീരനായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ബാലൻ ദൈവേഷ്ടയാ ലബ്ധമായ സോഹാനാരോഹണത്തെ ‘അവിഘ്നപരിസമാപ്തർത്ഥം’ ഗാഢമായ പ്രാർത്ഥനയോടെ ആരംഭിച്ചു.

അദ്ധ്യായം രണ്ട്

“അക്കാലങ്ങളിലതിഭജവിക്രമ-
ധിക്രതശക്രപരാക്രമനാകിയ
നക്തഞ്ചരപതി രാവണനെനൊരു
ശക്തൻ വന്നു പിറന്നു ധരായാം”

എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാരുടെ ജീവനാധിയായിരുന്ന കഴുക്കുട്ടത്തു കുടുംബത്തിന്റെ അധിവാസദേശത്ത് ഒൻപതാംനൂറ്റാണ്ടിൽ, ചിലമ്പിനഴിയത്ത് (ചുരുക്കപ്പേര് - ചിലമ്പിനേത്ത്) എന്നൊരു ഭവനം ‘പട്ടിണിയും പരിവട്ടവും’ എന്നവിധം കാലക്ഷേപത്തിനമാത്രം വേണ്ട സ്വത്തോടുകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നു. ആ ശതവർഷാവസാനത്തിൽ, അതിനുമുമ്പ് ആ ഭവനത്തിൽനിന്നും കൊട്ടാരക്കരയ്ക്ക് ഒരു ശാഖ പിരിഞ്ഞുപോയതു നീക്കി ചിലമ്പിനഴിയം മൂലകുടുംബം ഹസ്സിനപ്പുരാദി പ്രഖ്യാതരാജധാനികളെപ്പോലെ പ്രബന്ധവിഷയമായിപ്പോയേക്കുമറ്റു നിർമ്മനതയേയും, കഴുക്കുട്ടത്തുഭവനത്തിൽ വളർന്നുവന്നിരുന്ന ഒരു ബാലൻ ഒഴികെയുള്ള അംഗങ്ങൾ കാലഗതിയേയും പ്രാപിച്ചു. കഴുക്കുട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ കുടുംബച്ചേരിനാനന്തരം ചക്രവർത്തികൾക്കു വാസയോഗ്യമായ ഒരു മന്ദിരം ചിലമ്പിനേത്തു വക പൂർവ്വഭവനസ്ഥാനത്തെ അലങ്കരിച്ചു. സ്വർണ്ണപ്രഭമായി ശോഭിക്കുന്ന ഉന്നത മരദിത്തികളും, വിശാലമായ മുറി, അറ, തളം എന്നിവകളും സേനാനിരകൾ അണിയിട്ടുനില്ക്കുമ്പോലുള്ള കഴുകോൽപ്പന്തികളും, കണ്ണാടിപോലെ ശോഭിക്കുന്ന തറകളും, വിചിത്ര മരവേലകളും മറ്റും വിളങ്ങിക്കൊണ്ട് അക്കാലത്ത് കേരളത്തിലെ ഭവനവർഗ്ഗത്തിൽ പ്രഥമസ്ഥാനത്തെ അർഹിച്ചു, മുപ്പതിആറു കെട്ടുപ്രധാനമന്ദിരവും, മഠം, പാചകശാല, ഭൃത്യശാല, കരിങ്കൽക്കെട്ട്, നീരാഴി, കളപ്പുരമാളിക, ഉന്നതമായ മതിൽക്കെട്ട്, ആനക്കൊട്ടിൽ, കോട്ടപ്പടിവാതിൽ മുതലായ എട്ടുപുക്കളും, അഞ്ചുതെങ്ങിൽ കമ്പിനിയാരന്മാരുടെ ഉപദേശപ്രകാരം പാശ്ചാത്യരീതിയിൽ തീർക്കപ്പെട്ട ചവുക്കയും ചേർന്ന്, ചിലമ്പിനേത്തുദിച്ച നവഗ്രഹമണ്ഡലം ലോകവിസ്മയത്തെ സമ്പാദിച്ചു. ഇപ്രകാരം മഹത്യാകൊണ്ട ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തിന്റെ വക എന്നുള്ള പുണ്യപദവിയെ ആകാംക്ഷിച്ച് പറമ്പുകളും പാടങ്ങളും ആ ഭവനത്തോടു ചേർന്നുതുടങ്ങി. ഭൂദേവിയെത്തുടർന്നു തൃച്ചക്രവും അതിനെത്തുടർന്നു ലക്ഷ്മീദേവിയും ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനപ്പടിക്ക് സേവനം തുടങ്ങി. പുരാതനഭവനമെന്നുള്ള മാഹാത്മ്യത്തെക്കൂടി ഉണ്ടാക്കുവാനായി, അവിടത്തെ അറകളിലെ സഞ്ചയങ്ങൾ സർപ്പത്താന്മാരാൽ രക്ഷിതമെന്നും, പ്രധാന തളങ്ങളിലെ വെങ്കലത്തുണുകൾ നിക്ഷേപക്ഷേദലുകളാണെന്നും മറ്റും ചില ഐതിഹ്യങ്ങളും ആ മന്ദിരത്തെ ചുറ്റി മുളച്ചു പടർന്നുതുടങ്ങി. ധനരാശി ശന്റെ പരിപൂർണ്ണാഭിമുഖ്യംകൊണ്ട് ആ ഭവനം രാമവർമ്മമാഹാരാജാവിന്റെ

സിംഹാസനാരോഹണകാലത്തോടുകൂടി ഒരു രണ്ടാംലങ്കയ്ക്കൊത്ത വ്യാതിയെ പ്രാപിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തു ദശകണ്ഠന്റെ ഹർമ്മ്യങ്ങൾ, മശകമക്ഷികാധുമാ ധിശല്യങ്ങളാൽ ബാധിക്കപ്പെടാതെ അക്ഷയപ്രകാശത്തോടുകൂടിത്തന്നെ സർവ്വകാലം ശോഭിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. ബഹുശതഭൂതജനങ്ങളുടെ സഞ്ചാരനികേ തനമായിരുന്നെങ്കിലും, ഒരു നഖലോമശകലംപോലും ആ മണിമണ്ഡപങ്ങളിലും അങ്കണങ്ങളിലും വൃഥാസഞ്ചാരം ചെയ്തയില്ല. ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ ജടാതാഡന തന്ത്രംകൊണ്ടു ഭൂമി പിളർന്നെന്നപോലെ, ഉണ്ടാകുന്ന ഭൂതസഞ്ചയപ്പുറപ്പാട് ഏവനേയും വിഭ്രമിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തും. അവിടത്തെ അനവരതമായ നിശ്ശബ്ദത തന്നെ ആ ഭവനേശന്റെ പ്രതാപപാഞ്ചജന്യമായിരുന്നു. അതിദുശ്ശാധ്യക്കാരനായ കാകൻപോലും പ്രളസേവനമാർഗ്ഗത്തെ പഠിച്ച്, ആ ഭവനത്തിലും അടുത്തുള്ള പ്രദേശങ്ങളിലും ബദ്ധതുണ്ഡവ്രതത്തെ ആചരിച്ചു.

ഈ നവലങ്കാനാഥന്റെ ഇംഗിതത്തെ ത്രികാലജ്ഞാനഗശതികൊണ്ടു ധരിച്ചി ട്ടെന്നപോലെ അനന്യസാധാരണമായ ഒരു മാതൃകയിൽത്തന്നെ അദ്ദേഹത്തെ ബ്രഹ്മാവു നിർമ്മാണംചെയ്തു. ഇരുകോൽവിട്ടമുള്ള ഒരു വെള്ളകിൽഗോള ത്തിൽനിന്നു ശിലുവിദഗ്ദ്ധന്റെ കൃത്രിമകരകൗശലംകൊണ്ടു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട ആ രൂപത്തെ അംഗംപ്രതി പരിശോധിച്ചാലും മിക്കതിന്റെ സൃഷ്ടിയിലും ഗോളധർമ്മം വിസ്മൃതമാകാതെതന്നെ രൂപനിർമ്മാണം നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു വെന്നു കാണപ്പെടും. വിസ്മൃതലോലാടത്തിന് പുറകോട്ടുള്ള ചരിവും തെളുതെല്ലപ്പും, നേത്രഗർത്തങ്ങളിൽനിന്ന് ഉന്തിനില്ക്കുന്ന വട്ടക്കണ്ണുകളുടെ മണികൾക്കുള്ള പിംഗലതയും, ചിരിക്കുമ്പോൾ കർണ്ണങ്ങളെ എച്ചിലാക്കുന്ന വായുടെ ദൈർഘ്യവും, പത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിലെ മീനമഹോത്സവത്തിൽ നിറുത്തപ്പെടുന്ന പാണ്ഡവപ്രതിമകളിൽ കാണപ്പെടുന്നതുപോലുള്ള ദന്തപ്പുരകളുടെ വെൺമയ്യും, കഥകളിക്കാരുടെ കറുത്ത കുപ്പായം ശകലിച്ചു പതിച്ചതുപോലുള്ള രോമാവ ലിഭംഗിയും, മിത്രദേദോപാവ്യാനത്തിലെ പിംഗളർഷഭന്റെ മുക്കുറയ്ക്കാത്ത ശബ്ദഘോരതയും, ശിവകീങ്കരനായ കണ്യോദരന്റെ ഹാലാസ്യപുരാണപ്രസിദ്ധ മാവുള്ള അതിരോചകതയും സഞ്ചാരത്തിൽ 'പാരിലെന്നെയിന്നാരറിയാതവർ' എന്നു ചോദ്യംചെയ്യുന്ന തലയെടുപ്പും; വദനാണ്ഡംകൊണ്ട് ആകാശപത്രത്തിൽ വൃത്തലേഖനംചെയ്യുന്നതിൽ അന്തർഭവിച്ചുള്ള ഉന്മത്തതയും കൂട്ടിച്ചേർത്താൽ, ആ അമാനുഷന്റെ ആകൃതിയും ഏതാനും പ്രകൃതിയും ഒരുവിധം ഗ്രഹിക്കാവുന്ന താണ്.

അജ്യോതിഷികന്മാരായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാർ അവരുടെ സന്താനത്തിന്റെ ഭവിഷ്യൽപ്രഭാവത്തെ ഗ്രഹിക്കാതെ അതിന് അനുരൂപമല്ലാത്തവിധത്തിൽ നാമകരണം ചെയ്തു. ആ നാമത്തോടു കാരണവന്റെ നാമവും

ചേർത്ത് 'കാളീഉടയാൻ' എന്ന പ്രയോഗിച്ചിട്ടും, ഏറെക്കുറെ മരങ്ങൾ ചുവയ്ക്കയാൽ, പരിശ്രമശീലനായ ഉടയാൻപിള്ള സ്വബുദ്ധിയെ ക്ലേശിപ്പിച്ചു തന്റെ ഭവനപ്പേരോടു ചേരുമ്പോൾ ഗംഭീരമായി ധ്വനിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥാനനാമത്തെ പുരാതനഗ്രന്ഥവരികൾ പരിശോധനചെയ്തു തിരഞ്ഞെടുത്തു. ചിലമ്പിനേത്ത് എന്ന നാമത്തോട് 'ച'കാരാദ്യക്ഷരപ്രാസവും, 'ത്ര' എന്ന ത്ര്യക്ഷരസംഘടനകൊണ്ടു രവമുഴക്കവുമുള്ള 'ചത്രക്കാരൻ' എന്ന ഉദ്യോഗനാമത്തെ സ്വീകരിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സർവ്വാരത്ഥസിദ്ധിക്ക് ഒരുവിധം പൂർത്തിയുണ്ടായി. 'ചിലമ്പിനേത്തു ചത്രക്കാരൻ' എന്ന നാമധേയം ക്ഷണകാലംകൊണ്ടു പ്രസിദ്ധിവിഷയത്തിൽ 'കലശേഖരപ്പെരുമാൾ' എന്ന സ്ഥാനത്തോടു തുല്യതയെ സമ്പാദിച്ചു. ഈ സ്ഥാനനാമലബ്ധിയുടെ ചരിത്രത്തേയും സംക്ഷേപമായി വിവരിക്കാം. കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ കലദൈവക്ഷേത്രമായ 'ചാമുണ്ഡിക്കാവ്' എന്നൊരു ദേവസ്വത്തെ ആ കടുംബധ്വംസനാനന്തരം ഉടയാൻപിള്ള തന്റെ സ്വാധീനത്തിലാക്കി. വളരെ ഭൂസ്വത്തുകളും നിറഞ്ഞ ഭണ്ഡാരവും വിലയേറിയ ആഭരണങ്ങളും അളവറ്റ വെങ്കലപാത്രങ്ങളും ശ്രീകോവിൽ, നാലമ്പലം, സോപാനം, ഗർഭഗൃഹം എന്നിത്യദി സാമഗ്രികളും ഉള്ളതുകൊണ്ട് ഐശ്വര്യസമ്പൂർണ്ണമായി ഊട്ടും പാട്ടും താലപ്പൊലിയും മറ്റും പല ആഘോഷങ്ങളും നടത്തിവന്ന ആ മഹാക്ഷേത്രത്തെ കരസ്ഥമാക്കിയപ്പോൾ, ചത്രക്കാരൻ എന്ന ഉദ്യോഗനാമത്തേയും അദ്ദേഹം അണിഞ്ഞുതുടങ്ങി. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭരണത്തകർപ്പുകൊണ്ട് ആ ക്ഷേത്രം അചിരേണ പൊളിഞ്ഞ് ഇടിഞ്ഞ്, ഒരു തറയും സ്ഥാനഭ്രഷ്ടരായ ചില കരിങ്കല്ലുകളും, ദുർമ്മരണപ്രേതങ്ങളുടെ ഒരു ശവക്കാടും ദുർഗൃഹത്താൽ അടുത്തുകൂടാത്തതായ ഒരഗാധകഴിയും ശേഷിച്ചു. നാവില്ലാവിശ്വസ്വരൂപിണിയുടെ സ്വത്തുകളെല്ലാം അതുകളെ സംഗ്രഹിപ്പാൻ പരമശക്തി തൽക്കാലം വഹിച്ച സ്ഥാനത്തു ലയിച്ചു എന്നേ പറയാനുള്ളൂ. ദേവസ്വം നശിച്ചു എങ്കിലും, ഉടയാൻപിള്ള സ്വായത്തമായി ധരിച്ച ചത്രക്കാരസ്ഥാനം ഒരു സ്റ്റാർ ആഫ് ഇൻഡ്യാ മുദ്രപോലെ മഹായശസ്തരബിരുദമായി അദ്ദേഹത്തെ അലങ്കരിച്ചു. ഘാതകശിരോമണിയെന്ന ന്യായബോധജ്ഞന്മാരാൽ വിധിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള രാമനാമാത്തിൽപിള്ളയുടെ ഏകസന്താനമായിരുന്ന ഈ വിക്രമൻ ക്ഷേത്രത്തറയെക്കൂടി തന്റെ പ്രഭാവർത്തിക്ക് ആഹുതിചെയ്യാത്തതിനെക്കുറിച്ച് സന്തോഷിക്കേണ്ടതേ ഉള്ളൂ.

സ്വസംഭാവനകൾക്ക് ആരാധിക്കപ്പെട്ടുവന്നിരുന്ന മന്ത്രിപ്രവിണന്മാർ ആദാനങ്ങളെ രാജ്യതന്ത്രത്തിൽ 'സംസ്ഥാനപരസ്പരത്' എന്ന ഖണ്ഡത്തിൽ ഉൾപ്പെടുത്തി സ്വീകരണംചെയ്തുവരികയാൽ, ചത്രക്കാരനായ ഇടപ്രഭുപ്പെരുമാൾ ആ അഭിമാനത്തിനു പ്രതിഫലമായി സ്വമിത്രങ്ങളായ ഉദ്യോഗവനരാടുകളു

ടെ ഭാരങ്ങളെ, തന്റെ വിസ്തൃതമഹാമനസ്കതയ്ക്കു സ്വപ്രദേശങ്ങളിൽ ഉൾപ്പെട്ട മഹാരാജപ്രജകളിൽനിന്നു ലഭ്യമായ കാഴ്ചകളുടെ താരതമ്യം അനുസരിച്ച്, വിധികളും വ്യവസ്ഥാസ്ഥാപനങ്ങളും കല്പിച്ച് ലഘൂകരിച്ചുവന്നിരുന്നു. അടുത്താൽ ലേഹനംകൊണ്ട് വഞ്ചനയും, അടുത്തില്ലെങ്കിൽ ആദരശസ്ത്രക്രിയാപ്രയോഗത്താൽ അനക്ഷണദ്രോഹവും വിരോധപ്പെട്ടാൽ സ്വാധികാരവജ്രംകൊണ്ട് ദ്രവഹതിയും—ഈ വിധമുള്ള പരമകടിലനയത്രീയത്താൽ വേളിമുതൽ വർക്കലവരേയും, നെടുമങ്ങാടുമുതൽ പശ്ചിമസമുദ്രവരെയും ഉൾപ്പെട്ട പ്രദേശത്തെ ചന്ദ്രക്കാരമഹാറാട്ട് സങ്കടനിവേദനങ്ങൾക്കു സംഗതിയും മാർഗ്ഗവും കൂടാതെ പരിപാലനം ചെയ്തുവന്നു. അവിടങ്ങളിൽ പ്രസവംമുതൽ ശവദാഹംവരെയുള്ള യാതൊരു ക്രിയയ്ക്കും സംഭവത്തിനും ചന്ദ്രക്കാരനോ പ്രതിനിധിയോ മൂളിയെങ്കിലല്ലാതെ നിർവ്വാഹണമോ പര്യാപ്തിയോ ഉണ്ടാകുന്നതല്ലായിരുന്നു.

ദശഗ്രീവലങ്കാനാഥൻ സാമവേദജ്ഞനായിരുന്നുവെങ്കിൽ, ചന്ദ്രക്കാരലങ്കേശേനം ജ്ഞാനസമ്പത്തോടു ചില സംബന്ധങ്ങളുണ്ടായിരുന്നു. സ്വഭാഷയൗവനദശയെ പ്രാപിച്ച് അനേക സരസകവിസന്താനങ്ങളെ ഉല്പാദനംചെയ്തിരുന്ന അക്കാലത്ത് ചിലമ്പിനകംവക കൊട്ടാരക്കരശ്ലാഖയിലെ ഒരു ശേഷക്കാരൻ നാടകാലങ്കാരപര്യന്തമുള്ള വ്യല്പത്തിയെ പ്രശസ്തമാവണ്ണം സമ്പാദനംചെയ്തിരുന്നു. എന്നു മാത്രമല്ല, ചന്ദ്രക്കാരഭരണാതിർത്തിയിൽ പാർത്തുവന്നിരുന്ന ഒരു കണിശപ്പണിക്കർ 'കാളീശമഥനം' നന്തുണിപ്പാട്ട്, 'ഒമാസ്വയമ്മരം' കല്യാണക്കളിപ്പാട്ട്, മുതലായ കാവ്യങ്ങളെ രചിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. ഇതിനുംപുറമെ, നാന്ദിമുതൽ ഭരതവാക്യംവരെ സങ്കല്പിച്ച മനോനിർമ്മാണം ചെയ്തിട്ടുള്ള നാടകത്തിൽ ഒന്നാമകമായ ഭവനനിർമ്മാണവും രണ്ടാമകമായ ദ്രവ്യാർജ്ജനവും മൂന്നാമകമായ സ്വാധീനസമ്പാദനവും നാലാമകമായ യശഃസ്ഥാപനവും അരങ്ങേറ്റം കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതു നീക്കി അഞ്ചാമകമായ മന്ത്രിപദാരോഹണവും കഴിയുമ്പോൾ പിന്നത്തെ അങ്കമായി കാർത്തികതിരുനാൾ രാമവർമ്മമഹാരാജാവിനെത്തുടർന്ന് 'തഥാ മന്ത്രി' എന്നുള്ള ന്യായേന ചന്ദ്രക്കാരനും ചില കവനങ്ങൾചെയ്ത് ചിരഞ്ജീവയശസ്തനാവാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇത്രയും പോരെങ്കിൽ, സംഭാഷണത്തിൽ തമിഴിനെ ഗീർവ്വാനീകരിച്ചും ഗീർവ്വാനത്തെ പ്രാകൃതീകരിച്ചും അനേക നവപദസൃഷ്ടികൾ അദ്ദേഹം ചെയ്തുംവന്നിരുന്നു! ശബ്ദശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരെ തന്റെ കവിതാരസികത്വത്തെ ഇങ്ങനെ ആസ്വദിപ്പിച്ച ചന്ദ്രക്കാരൻ വനിതാരസികത്വത്തെ കയ്യാളെ നിലയും വർണ്ണനീയമായുള്ളതാണ്. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പ്രതാപജ്യോതിസ്സ് സർവ്വാദിശാന്തങ്ങളിലും വ്യാപരിച്ചപ്പോൾ, മിക്ക നായർകുടുംബങ്ങളും അദ്ദേഹത്തോടു സംബന്ധമോ ചാർച്ചയോ ബന്ധുത്വമോ അവകാശപ്പെടുത്തുടങ്ങി. എങ്കിലും, ഒരു വിവാഹം

കൊണ്ടുകൂടി തന്റെ ഗൃഹസ്ഥനിലയെ സ്ഥിരീകരിക്കണമെന്നു നിശ്ചയിച്ച് ഒരു വലിയ കടുംബത്തിൽനിന്ന്, ജന്മപത്രികയിൽ പാപഗ്രഹവസതിയായ സപ്തമ രാശിയോടുകൂടിയ ഒരു തരുണീരതത്തെ 'അടുക്കളക്കൊരി'യായി ചന്ദ്രക്കാരൻ വേട്ടു. ആ പരിഗ്രഹവും അതിലുല്പന്നയായ ഒരു 'പെണ്ണും' അടുക്കളത്തളത്തിന് അലങ്കാരപ്രതിമകളായി സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു.

ധർമ്മചാരകന്മാരുടെ അഭീഷ്ടങ്ങൾക്ക് അപ്രമേയശക്തിയുടെ നിർഗ്ഗുണത്വം കൊണ്ട് നിയമേന പ്രാപ്തിയും, ധർമ്മതല്പരന്മാരുടെ സംഗതിയിൽ വിപരീതഫലവുമാണ് ലോകരീതിയായി കാണപ്പെടുന്നതെങ്കിലും ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഒരിച്ഛയ്ക്കു സാധ്യംവരാതെ അദ്ദേഹം ക്ലേശിക്കയും അതുകൊണ്ട് താനും ക്ലിപ്തശക്തിമാൻതന്നെ എന്നുള്ള ഗുഢബോധത്താൽ സ്വല്പം മദശമനമുണ്ടാവുകയും ചെയ്തു. എടുവീട്ടിൽപിള്ളമാരുടെ കണ്ഠച്ഛേദനം ചെയ്തതും, ആ കടുംബത്തിലെ സ്ത്രീവർഗങ്ങളെ കൈവർത്തന്മാർക്കു നല്കി ജാതി ഭ്രഷ്ടരാക്കിയതും, അവരുടെ സർവ്വസ്വത്തുക്കളേയും രാജസ്ഥാനത്തിലേക്കു കണ്ടുകെട്ടിയതും, മൃതിപ്പെടുന്നായി ഉന്മാദവാനായി വർത്തിച്ചിരുന്ന ചന്ദ്രക്കാരനു മഹാലോകചര്യയാകുന്ന നവജന്മത്തെ നല്ലവാൻ ഉപനയനസംസ്കൃതിപോലെ പ്രയോജകീഭവിച്ചു. രക്തത്തിളപ്പോടും മാംസക്കൊഴുപ്പോടും വർത്തിച്ചിരുന്ന ആ പ്രായത്തിലെ രാജാധികാരത്തകൃതികൾ അയാൾക്കു ലോകദാരം തുറന്ന്, നവവും ദീർഘവുമായ അനേകം പന്മാക്കളെ കാട്ടിക്കൊടുത്തു. രാജ്യസ്വാധികാരിപദമായ സ്വർണമഞ്ചത്തിൽ ആരോഹണംചെയ്ത്, പൗരദാസസഹസ്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് സ്വർണ്ണദണ്ഡവെഞ്ചാമരവീജനം ചെയ്യിച്ച്, രത്നമയമഞ്ചത്തിൽ വാസ്തുപുരുഷനെപ്പോലെ ഭൂമിയെ സ്വകായവിസ്തൃതിക്കു കീഴടക്കിശ്ശയനംചെയ്ത്, തന്റെ ജാഗ്രദസ്ഥയിലെ നേത്രനിമേഷോന്മേഷഖഡ്ഗങ്ങൾകൊണ്ട് ഭരണം ചെയ്യാൻ മോഹബീജാർപ്പണവും ചെയ്തു. തന്റെ നാടകത്തിൽ ദുസ്സാധ്യമല്ലെന്നു സങ്കല്പിക്കപ്പെടുന്നതായ ഈ ഷഷ്ടാങ്കത്തിനു മുമ്പായുള്ള ഒരങ്കത്തിലെ ഒരു രംഗമാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ സങ്കല്പനിലയിൽ ലയിച്ചുപോയിരിക്കുന്നത്. കഴുള്ളട്ടത്തു പ്രഭുകടുംബത്തിന് അനന്തദ്രവ്യങ്ങൾ അടിങ്ങീടുള്ളതായ ഒരു നിക്ഷേപം ഉണ്ടെന്ന് അക്കാലത്തു കേരളത്തിലെങ്ങും പ്രസിദ്ധമായിരുന്നു ഇതിന്മണ്ണം അതിസാദൃകമായ ഒരു സാധനം സ്വഹസ്തഗ്രഹണത്തിനു വേണ്ട സാമീപ്യത്തെ അവലംബിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്തപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരനു നിദ്രയുണ്ടാകാതെ ബഹുരാത്രികൾ കഴിഞ്ഞതിനെക്കുറിച്ച് അതിശയിപ്പാനുണ്ടോ? അതു കരസ്ഥമാക്കിയാൽ തന്റെ ധനദാഹശമനവും, കവിഹൃദയം പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്തതായ ഏഴാമങ്കക്കൂടിയാട്ടത്തിന്റെ നിർവ്വഹണവും ഇങ്ങനെ ഏകാന്തപ്രയോഗംകൊണ്ട് പക്ഷിദ്രവഹനനം സാധിക്കാൻ അദ്ദേഹം ബഹു

പ്രയത്നങ്ങൾ ചെയ്ത് സ്ഥലമെല്ലാം കിണറാക്കി, കിണറുകളെ കുളമാക്കി, കുളത്തെ കായലാക്കി, കായലെ കടലാക്കി, സമുദ്രത്തെ കീഴ്വേലം ചെരിച്ചു. എന്നിട്ടും ചന്ദ്രക്കാരനോടു മനഃപൂർവ്വവിരോധംകൊണ്ടെന്നപോലെ നിക്ഷേപം പാതാളത്തിലേക്ക് അവഗാഹനംചെയ്തുകൊണ്ടുതന്നെയിരുന്നു. “പോട്ടേ ഹൃതം ചൃഗ്ഗ് ആശ്കൊല്ലി” എന്ന വിക്രമദർശനംചെയ്തുകൊണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരൻ ഈ അപജയരംഗത്തെ സ്വനാടകത്തിൽനിന്നു ബഹിഷരിച്ചുകളഞ്ഞു.

കൊല്ലം 942-ലെ സ്വർണ്ണച്ചിങ്ങമാസം ഉദയമായി. ചിലമ്പിനേത്തുഭവനത്തിൽ ആ ആണ്ടത്തെ സംഭാരക്കുമിയലും ആരംഭിച്ചു. കിഴക്കേ വരാന്തത്തളിമത്തിൽ സാലപത്രനിർമ്മിതമായുള്ള സധർമ്മാസനത്തിൽ തന്റെ സന്തതസഹചാരിയായ പിശ്ശാത്തിയോടു കൂടി കടവയർഗോളത്തെ തുള്ളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന് ഉദിച്ചുയരുന്ന ആദിത്യന്റെ കിരണങ്ങളെക്കൊണ്ട് ത്വഗ്ദേശത്തിലേയും തെരുതെരെ വരുന്ന ഓണക്കാഴ്ചകളുടെ സ്വീകരണംകൊണ്ട് അന്തർഭാഗത്തിലേയും ശീതോപശാന്തിശുശ്രൂഷ പരമഭാഗ്യാഭോനിധിയായ ചന്ദ്രക്കാരൻ നിർവർത്തിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിശ്ശാത്തിയുടെ ചുഴറ്റുകളും, ചില നേത്രത്തുരിപ്പുകളും, വാ തുറക്കാതുള്ള പല്ലിളിപ്പുകളും കൊണ്ട് സംഭാവനക്കാരോട് സ്വാഗതവും കശലപ്രസ്തവും സൽക്കാരവും യാത്രയയപ്പും കഴിക്കുന്നു. വനാഭേരുന്ന സാമാനങ്ങളെ ഭൃത്യന്മാർ ഉടനടൻ മാറ്റിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയിൽ വെറുങ്കയ്യനായ ഒരാൾ കിഴക്കേ മുറ്റത്തെത്തി താണതൊഴുതു. നേത്രഗോളങ്ങളെ നിയമത്തിലധികം തുറപ്പിച്ചും, ദ്വിഗോളർദ്ധങ്ങൾ സംയുതമായുള്ള താടിയെ ഒന്നയർത്തിയും ഗോളസാനക്കളായ ഗണ്ഡങ്ങളെ ജ്യാഭിപ്പിച്ചും ശിരോഗോളത്തെ പുറകോട്ടുചായിച്ചും ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭു കാണിക്കുകടാതെ വന്ന ‘നിർഗ്ഗന്ധകസുമ’ൻ ആരാണെന്നറിവാൻ ഒരു നോട്ടം കഴിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ ആഗതനായ വിശേഷപുരുഷൻ ഭവനത്തിന്റെ വടക്കുവശം ചുറ്റി ഒരു പ്രദക്ഷിണം ചെയ്ത് അകത്തു കടന്ന് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പുറകിലെത്തി ഒന്നു ചുമച്ചു. മന്ദമായി ഒന്നു മുക്കുറയിട്ട്, ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ ഘനമാർന്ന കണ്ണത്തെ കകദഗോളസഹിതം തിരിച്ചു പുറകോട്ടു നോക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഗൃഹത്തിനകത്തു പ്രവേശിപ്പാൻ തുനിഞ്ഞ ‘ജലജ്ജുകൻ’ പടിഞ്ഞാറുവശം ചുറ്റി വരാന്തയുടെ വഹനികോണിൽ എത്തി പാദങ്ങളെ പരസ്പരം ഉരുമ്മിയും, അവ്യക്തങ്ങളായ ചില ശബ്ദങ്ങളെ പുറപ്പെടുവിച്ചും, മാറോടണച്ചു കെട്ടിയിയിരിക്കുന്ന മുഴംകൈകളെ പരസ്പരം ചൊരിഞ്ഞും, സ്വശർമ്മനിദാനമായ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സന്നിധാനത്തിൽ വീണ്ടും അഞ്ജലി സമാരാധനംചെയ്തു. മൂന്നു ഭവനനാമശ്രംഖലകൊണ്ട് കീർത്തിയും, അനവധി ഗൃഹങ്ങളോടു ചാർച്ചയും, ഒരുവിധം നല്ല സമ്പത്തും, വലിയകൊട്ടാരംരായസമെന്നുള്ള ഉദ്യോഗവും, വിശേഷാൽ ചിലമ്പിനേത്തെ ശുശ്രൂഷാചരിത്രവും, ‘അടുക്കളക്കാരി’ വഴി തന്റെ അടുത്ത സംബന്ധിയും

ആയി ഉള്ള ഈ ആളെ, വാലൂനി നില്ക്കുന്ന സർപ്പത്തിന്റെ ചാഞ്ചാട്ടങ്ങളോടു കൂടി കണ്ടപ്പോൾ, ചന്ദ്രക്കാരൻ മറ്റു ജനങ്ങളെയും ഭൃത്യരെയും അവിടെനിന്ന് ആട്ടി പുറത്താക്കി, ഗോപുരവാതിലും ബന്ധിച്ചു. ഒരു ദീർഘമുക്കുറയായ സംബോധനയോടുകൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ ആഹ്വാനലാഗ്നലം ചന്ദ്രക്കാരൻ ഒന്നു പരിശോധിച്ചു. ആ സരസൻ ആ നോട്ടത്തെ ആദരിച്ചു മിന്നൽപ്പിണർപോലെ വിറച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള, ഒരു പരിഗ്രഹണയത്തത്തിൽ 'കാമനം വിധിതാനം ഖലവൈരികളാ'യിത്തീരുകയാൽ വിവാഹകാക്ഷയാകുന്ന മാന്മനിദേശകാരിയെ ഹൃദയശിലാമന്ദിരഗഹവരങ്ങളിൽ എങ്ങാണ്ട് ബന്ധനം ചെയ്തിരുന്നു. സംഗതിഭ്രമണംകൊണ്ട് രണ്ടാമതും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പൂർവാന്തരഗപ്രവാഹമുണ്ടായി. വീണ്ടും തുഴഞ്ഞിട്ടും പ്രണയജലധിയുടെ തരണം അയാളെ വിഷമിപ്പിക്കയാൽ, വിധികാമന്മാരുടെ അനുഗ്രഹത്തിനു ജപതപങ്ങളെ തുടങ്ങിയിരുന്നു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ, മറ്റൊരു അനർത്ഥവും നേരിട്ട്, അയാളുടെ മനോവ്യഥയെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ലിപിലേഖനത്തിൽ അതിചന്ദ്രനായിരുന്നതുകൊണ്ട് മഹാരാജാവിന്റെ കവനങ്ങളെ പകർത്തുന്നതിന് സ്വകാര്യ എഴുത്തുകാരനായിക്കൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നിയമിക്കപ്പെട്ടു. ദുഷ്ടാലവൈദവം അയാളെ അവിടെയും തുടർന്നു. 'ജാരസംഗമഘോരദുരാചാര' എന്നു മഹാരാജാവ് രചിച്ചിരുന്നതിൽ 'ജാര' എന്ന പദത്തോടു സംന്യാസപദപ്രാപ്തികൊണ്ടുണ്ടായ വിസ്മൃതിയാൽ, രാജകൃതി രാജധികൃതിയാകമാറു 'രാജസംഗമഘോരദുരാചാര' എന്ന് ആ നിർഭാഗ്യവാൻ പകർത്തി. രാമവർമ്മ മഹാരാജാവിന്റെ പരമധർമ്മികനേത്രങ്ങൾക്കും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മനോധർമ്മാപരാധം ക്ഷന്തവ്യമല്ലെന്നു തോന്നിയതിനാൽ, വിഷമമായുള്ള ജോലികളിൽനിന്നും അയാളെ ഒഴിച്ച് പകടശ്ശാല എന്ന രായസമണ്ഡപത്തിൽ ഇരുന്ന് അയാളുടെ ധ്യാനവൃത്തികളെ നിർബാധമായി തുടർന്നുകൊള്ളുന്നതിന് അനുവദിച്ചാൻ മഹാരാജാവ് പ്രസാദിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ അന്നത്തെ മുഖക്ഷീണം വലുതായ ബുദ്ധിക്ഷയത്തെയും ഇച്ഛാഭംഗത്തെയും മനോവ്യാധിയെയും സൂചിപ്പിക്കുകയാൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ അയാളുടെ നേർക്കു തിരിഞ്ഞിരുന്നു വാത്സല്യപൂർവ്വം ചോദ്യംചെയ്തു: "എന്തമ്മിണി! മാനമിടഞ്ഞുവീഴുന്നുട്ടോ? അതോ പെരുവെള്ളം കേറിവന്നുട്ടോ? തൊലിയുരിച്ചു ഓന്തിനെപ്പോലെ നീ പേയൂറുമ്പിപ്പോയിരിക്കണമെന്നോ?"

സ്വസംബന്ധിയുടെ കരുണ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ തിങ്ങിനിന്നിരുന്ന വ്യസനക്കരകളെ ഭേദനംചെയ്തു. അയാൾ നേത്രങ്ങളെ കണ്ണുനിർവാർണ്ണീഷുകൊണ്ടു പ്രകാശിച്ച് തൊണ്ട ഇടറി തന്റെ പരിദേവനത്തെ ഇങ്ങനെ ഉണർത്തിച്ചു: "തമ്പുരാനെ സേവിച്ചു മാനംകെട്ടു പൊന്നടയതേ. ഇപ്പോൾ ഇതാ, നീട്ടെഴുത്തുവേല ഒഴിവുവന്നു. അപ്പുഴം ഇരുപത്തെട്ടുവർഷം അടുത്ത ദീപാളിക്ക്

ഓലപറണ്ടിത്തികയുന്ന ഇവൻ കന്തം! എങ്ങാണ്ടു കിടന്ന, കണ്ട ജാതി, വീട്ടും കടിയും പറവാനില്ലാത്ത ചെറുക്കനെ, തൊലിമേനിമിനുക്കും മാത്രം നോക്കി എന്റെ തലയ്ക്കുമീതെ ഉന്തിക്കേറ്റിയിരിക്കുന്നു— തിന്നാൻ വകയില്ലാത്തതാണോ സേവിപ്പാൻ പോണത്! തലമുറ വാഴ്ത്തായി മുന്നിരുന്ന പൊന്നതമ്പുരാക്കന്മാർ തിരുവുള്ളംകൊണ്ടു തന്ന അനുഭവത്തെ ഇങ്ങനെ മൊടക്കിക്കളഞ്ഞാൽ എവിടെച്ചെന്നു വിളിക്കാം സങ്കടം?”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തന്റെ സങ്കടബോധനം നിറുത്തിയപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരൻ ഇങ്ങനെ ഗുണദോഷിച്ചു: “നോക്കെന്റെമ്നാ! ഇത്രയല്ലാ, ഇതിലേറെയും വരാം! ധർമ്മം കേറി ആറാടണതാണിതൊക്കെ. എന്നാലക്കൊണ്ട് — നോക്ക! അവിടെ നിന്ന് ചിണങ്ങാണ്ട് നൂന്നുനിന്നു കേള്. നീട്ടെഴുത്തില്ലെങ്കിൽ നീ എറപ്പോടെടുക്കുമോടാ? ചിലമ്പിനേത്തു കലത്തിലിടണ വെള്ളം തെള്ളുവം നമ്മുടെ മച്ചമ്പിക്കും ഉരിയക്കഞ്ഞിവാഴ്ത്തല്ലിയോ? ഇതിനൊക്കെ തമ്പുരാക്കന്മാരെ പിണപറയാതെ. അവർക്ക് ശബ്ദ(സപ്ത)വെസനങ്ങളും മറ്റുമൊണ്ട്. ഇന്ന് പ്രധാസിപ്പിച്ചില്ലെങ്കിൽ നാളെ പ്രധാസിക്കാം! ഞാൻ തന്നെ അവിടെ കേറിയാലും ഇങ്ങനെ ചെല അളിച്ചിയാട്ടങ്ങളും അമളികളും വന്നപ്പോയേയ്ക്കാം! നീട്ടെഴുത്തു പോയെങ്കിൽ പുല്ലൊന്നേ പോട്ടു! എന്റപ്പിക്ക് വാച്ചതു സമ്പ്രതി—ഇനി കാര്യം വല്ലതുമൊണ്ടെങ്കിൽ ചൊല്ലു! വർമ്മങ്ങളു ചൂണ്ടിത്താ അല്ലെങ്കിൽ നീ എന്തരു ചമ്മതി?”

‘മച്ചമ്പി’ എന്ന പദത്തിനു പകരം ‘ചമ്മതി’ എന്നു പ്രയോഗിച്ചത് ആയാളോടുള്ള സ്നേഹവിശ്വാസങ്ങളുടെ ആധികൃതത്തെ സാക്ഷികരിച്ചതിനാൽ; ഉമ്മിണിപ്പിള്ള വാപൊത്തിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ട് “ഇസ്സതുവിലിങ്ങനേ എന്നെ പോഞ്ഞകൊള്ളി പൊറംകൊള്ളിയാക്കിക്കളഞ്ഞുകൊണ്ട് മനസ്സെരിയുണങ്ങുന്നേ! അതാണ് താങ്ങാൻ വയ്യാത്തത്” എന്നു ബോധിപ്പിച്ചു. ആർത്തനാദത്തിൽ ഒടുവിലത്തെ സങ്കടവചനത്തെ അറിയിക്കുന്നതിനിടയിൽ അയാളുടെ നേത്രാന്തങ്ങളിൽ ഒരു ചെറിയ ശൃംഗാരരസം അയാളെ വഞ്ചിച്ച്, പുറപ്പെട്ടതിനാൽ, അയാളുടെ അന്തർ ഗതത്തെ ചന്ദ്രക്കാരൻ മനസ്സിലാക്കി “മച്ചമ്പിക്കന്നാ, മനസ്സിലായെടാ! വാലു കെളുതണതെന്തിനെന്നു! നീ ആദ്യം പയനം (ഭജനം) ഇരുന്നില്ലയോ? — അപ്പു ചൊല്ലിയതുതന്നെ ഇന്നും ചൊല്ലുന്നു—ഒരേ വാക്ക്! അതിനിട്ടു വെള്ളം വാങ്ങിവെച്ചുട! ആ കൊലംകത്തിപ്പടത്തലവന്റെ മോളെ നീ വേട്ടാ—ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ചവട്ടുണ കാല് ചെലമ്പിനേത്തുതിണ്ടിക്കൂടാ! ചെലമ്പിനേത്തുകാരും ചെമ്പകശ്ശേരിക്കാരും നെഴല് വെലങ്ങിക്കൂടാ—വെലങ്ങിക്കൂടാ” എന്നു മറുപടിയുണ്ടായി.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “പടത്തലവൻ എന്തെങ്കിലും ആവട്ടെ!” എന്ന് സ്വാന്തരാഗ്രഹം ജനത്തിന്റെ പക്ഷവാദിയായി വാദമുഖസ്ഥാപനം ചെയ്യാൻ മുതിർന്നപ്പോൾ, തലയിലും മുഖത്തും ഗൃഹംതന്നെ ഇടിഞ്ഞുവീണപോലെ, ഉറക്കോടുകൂടി

ഒരു സംഘടനമുണ്ടായി. “ചന്തു!” എന്ന് നിലമറന്ന് ശ്യാസനാളംകൊണ്ട് ഉറക്കെ ക്രന്ദനംചെയ്ത് അയാൾ നിലത്തു പതിച്ചു. സംഗതിയുടെ പരമാർത്ഥസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച് ബോധമുണ്ടായപ്പോൾ, നരസിംഹമൂർത്തിയെപ്പോലെ രോഷസമ്മർദ്ദിച്ചിതശരീരനായിരിക്കുന്ന ചന്ത്രക്കാരനെ കാണുമാറായി. തന്റെ മുഖത്തു വലിച്ചെറിയപ്പെട്ട സുധർമ്മാ തട്ടക്കിനെ ഭ്രൂളിവിഭ്രൂഷിതഗാത്രനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എടുത്ത് മണൽ തട്ടിക്കളഞ്ഞ്, ജാനക്കൾ ഇടഞ്ഞും ഉദരം ത്രസിച്ച് ദിഗ്ഭ്രമത്താലുഴന്നും മുന്നോട്ടു നടന്നും പുറകോട്ട് ആഞ്ഞും പിന്നെയും നടന്നും ഇങ്ങനെ ആ യുഗ്രാക്ഷസന്നിധിയിലണഞ്ഞ്, ആ ദിവ്യാസനത്തെ പൂർവസ്ഥാനസമീപത്തിൽ നിക്ഷേപിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ബീഭത്സത്വങ്ങൾ കണ്ട് ചന്ത്രക്കാരൻ അലിഞ്ഞു. “എടാ പെൺകൊതിയാ! നിന്റെ മനപ്പുവിറുത്താളെതന്തയെങ്കിലും, ഈ ചന്ത്രക്കാരന്റെ തന്തപ്പെരുമാനെക്കൊല്ലിച്ചതും ആ ധാമദ്രോവില്ലയോടാ? അവനെ ഞാനും മാനത്തു കേറ്റണമെന്നോ? അവന്റെ കടർമാല ശാർത്താൻ കാലം വരും! അതുകൂടം—നിന്റെ സാമീടെ പൊടിപാടൊന്നൊന്നു പര. ലോകം പെരട്ടാനുള്ള വിത്യയൊക്കെ വന്നുറണ ചന്തയല്ലിയോടാ നമ്മുടെ ഇവിടം? അവനും കൊണ്ടുപോട്ട് അവന്റെ വീതം. നാളെ വരമൊരുത്തൻ, പറസുരാമസ്സാമി എന്നും പറഞ്ഞോണ്ട്; ഇപ്പം വന്നിരിക്കണതാൻ? ആശ്വസ്സാമാവോ? എന്തു മാവെങ്കിലും, നമ്മുടെ ആളുകൾ തൊണ്ടയിത്തൊടാതെ വിഴുങ്ങുല്ലിയോ? ഹോ ടാ, ഹോ! യോഗിശ്വരസ്സാമി—ചുത്ത യമലോഹംപെരട്ടി—നിത്തം മൂന്നനേരം ചോറു വിളമ്പണ മന്ത്രം അവന്റെ തഞ്ചിയിലൊണ്ടെങ്കിൽ, അതെടുക്കാൻ പറ!” ഈ പ്രസംഗത്തിനിടയിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള വിഷ്ണുശങ്കരശക്തിസഹസ്രനാമങ്ങളിൽനിന്ന് ഒരു പത്തിരുന്നൂറു നാമങ്ങളെ ആശ്ചര്യപ്രതിഷേധപരിതാപസൂചകങ്ങളായി മന്ത്രാവസാനധ്വനിയിൽ ഉച്ചരിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പ്രസംഗം അവസാനിച്ചപ്പോൾ അയാൾ ഭക്തിത്തിളപ്പോടുകൂടി തൊഴുതുപിടിച്ച് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “പരമാർത്ഥമറിഞ്ഞാൽ അങ്ങത്തെ അഭിപ്രായവും—നാരായണ! ഇന്നു പ്രത്യക്ഷശ്രീവേദവ്യാസരാണ് സ്വാമിതിരുവടികളും—പൊന്നുതമ്പുരാൻതന്നെ സമ്മതിച്ചുപോയിരിക്കണം.”

ചന്ത്രക്കാരൻ: “ചവറ്, ചവറ്! അതും കള ക്കൂ! മൈസൂർപ്പെരുവെള്ളം ഏതുവരെ കേറി?”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “മൈസൂർപ്പട്ടാളത്തിന്റെ കാര്യംകൊണ്ടെന്തോ വലിയ അമിളി ഒണ്ട്. നീട്ടുമേൽ നീട്ടും കായിതത്തിന്മേൽ കായിതവും, നാഴികയ്ക്കുനാഴിക പോയുംവന്നുമിരിക്കണം—ഒന്നുമാരും വെളിക്കുവിടുണില്ല—ചെവികുടിച്ചെറി അറിയാതെ എല്ലാം പൊതിഞ്ഞുകെട്ടി നടത്തുന്നു.” ചന്ത്രക്കാരൻ: “ചുള!

ചെവികളെചെവി അറിയാതെ മറിക്കാൻ മീച്ചയൊള്ളവനാരെടാ അവിടെ?” (ആത്മഗതം) “ആ കമ്പനിയന്മാരുടെ തോക്കുച്ചിറ തടുത്തിരിക്കേണം.” (ദീർഘമായും ഉറക്കെയും ആകാശത്തെ ആഘ്രാണംചെയ്ത് ബഹിഷ്കരിച്ചുകൊണ്ട്, ആത്മഗതത്തെ തുടരുന്നു.) “ആ ചെറുക്കുറ്റി ഒന്നെങ്കിലും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഈ കുറുക്കെഴുത്തു കഴിയും. അപ്പഴത്തെ വെള്ളത്തുണ്ണി എന്തെല്ലാം എടുത്തോണ്ടു പോവൂ?—യ! യ!” (പ്രകാശം) “മച്ചമ്പി! കാര്യങ്ങളുടേ ശുദ്ധമോയം തന്നെ! എങ്കിലും എല്ലാംകൂടി തള്ളി, തള്ളി—തള്ളി വരമ്പം, അപ്പം വരുന്നതോടൊ ഒരു മേളം? സർവ്വവായുവും, ദളവായുവും, അതിന്റെ മേത്തട്ടും വന്നു പിടിച്ചെടുത്തോ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ താടിക്ക്?” (വലതുക്കൈയിലെ പെരുവിരലിനെയും മധ്യവിരലിനെയും മുദ്രവായി കശക്കിക്കൊണ്ട്) “ഇതില്ലാതെ പുളിപ്പട്ടാളം പുലരമോ? മതിരപ്പട ചാൺനീങ്ങുമോ? കമ്പനിപ്പടപ്പാപ്പാസ് നമ്മുടെ കല്ലും ചെളിയും ചവുട്ടാൻ വരമോ? എടാ! വെങ്കലപ്പറവച്ചു അങ്ങനെ തട്ടണം, കിലുകിലാ എന്ന്! അതിന് പോന്ന ആണിനാരെടാ. ഇച്ചന്ദ്രക്കാരനല്ലാണ്ട്? അന്നു വാ, സമ്പ്രതിക്ക്—അമ്മാത്രയ്ക്കു നിനക്കു സമ്പ്രതി.” അഗസ്ത്യപർവ്വതത്തിന്റെ ശിഖരത്തിൽനിന്ന് ഒരു വലിയ ചെമ്പുപാത്രത്തെ ഉരുട്ടിയാൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഘോരതയോടും, കാലദൈർഘ്യത്തോടും, രവദേശങ്ങളോടും ചന്ദ്രക്കാരൻ ഒന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അല്പനേരം തുറിക്കുറന്ന നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയിരുന്നു. പിശ്ശാത്തിചന്ദ്രഹാസം വെളിച്ചപ്പാടിന്റെ നാനുകംപോലെ ത്രസിച്ചു. ആ കാഴ്ച കണ്ടപ്പോൾ സാക്ഷാൽ ശന്നൈശ്വരൻ പ്രത്യക്ഷമായി രാജ്യത്തിനു കണ്ടകശ്ശുനിദശാരംഭത്തിനു മുതിർന്ന് ഉദയം ചെയ്തിരിക്കുന്നതു പോലെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു തോന്നി. അയാൾ ഒന്നു നടുങ്ങി. ആപൽക്കരമായ രാജ്യകാര്യത്തിൽനിന്ന് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ചിത്തവൃത്തിയെ സ്വാഭാവികപ്രകൃതത്തിലേക്കു തിരിപ്പാൻവേണ്ടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പിന്നെയും യോഗീശ്വരവർണ്ണനയെത്തുടങ്ങി: “സ്വാമികൾ അനുഗ്രഹം കൊണ്ട് ഫലങ്ങൾ പറഞ്ഞാൽ കണ്ടതുപോലെ ഒത്തിരിക്കും മന്ത്രമെന്ത്? മരണമെന്ത്? ജോസ്യമെന്ത്? വരങ്ങളെന്ത്? ഒന്നും പറയാനില്ല. അങ്ങനൊന്നു കണ്ടാൽ—”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (ആലോചനയോട്) “മഷിയിയിട്ടു നോക്കാനേ— അതിനറിയാമോടാ?”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “ഹാ! മഷി! സ്വാമിതിരുവടികളുടെ വെള്ളം കോരിക്കുകൂടി അതു അതിന്റെ അപ്പറവുമറിയാം! സ്വാമിക്ക് കാത്രം കനകവും കളിമണ്ണും ഒപ്പം. എന്ത് ആഗ്രഹിച്ചോണ്ട് എവിടെച്ചെല്ലുന്നോ, സമാധിയിൽ കണ്ണുമടച്ചിരുന്ന്, സൂക്ഷ്മമല്ലാം ഉടനടി അരുളിച്ചെയ്യും സിദ്ധരല്ലയോ? അനുഗ്രഹിച്ചൊരു തിലകം തന്നാൽ അതുമിട്ടോണ്ട് പോണവഴിക്കൊക്കെ ജയം!”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “നീ ശിക്ഷ്യനല്ലിയോടാ? ഒരു തിലസുവും വാങ്ങിച്ചോണ്ടു പോയി

നീട്ടെഴുത്തു പറ്റിക്കാഞ്ഞതെന്ത്? അതിനുശിണുങ്ങാൻ ഇവിടെ വരണം. പോകുള്ള മുഖേവിപുരായം പറയാണ്ട്. (തന്റെ ആലോചന മുറുകി) “ആ കമ്പളത്താടി യെ ഇവിടെ ഒന്നു കെട്ടിയെടുപ്പിക്ക്— ചന്ത്രക്കാരൻ തെളിച്ചുതരാം പൂച്ചെല്ലാം.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: (ഭയനാട്യത്തിൽ) “ഇങ്ങനെ ഉത്തരവാകരുത്! നശിച്ചുപോകും! തിരുവടികളു മഹാപുണ്യവാൻ”. പിന്നെ എനിക്കറിയാം ‘ഒരു കാര്യംകൂടി’ എന്ന്, അടുത്തണഞ്ഞ് ചന്ത്രക്കാരന്റെ ചെവിയിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്തോ സ്വപ്നം സ്വകാര്യമായി മന്ത്രിച്ചു. അതു കേട്ടപ്പോൾ ചന്ത്രക്കാരൻ പൂർണ്ണ ശക്തിയോടുകൂടി തെളിയുന്ന സൂര്യഭഗവാന്റെ അത്യക്ഷണകിരണങ്ങളാലും ബാധിതനാകാതെ ആ തിളയ്ക്കുന്ന ഗോളത്തെ തുറിച്ചു കണ്ണുകളോടുകൂടി ഇമയിളക്കാതെ നോക്കി, ചലനമാകട്ടെ ശ്വാസമാകട്ടെ കൂട്ടാതെ, തന്റെ പിശ്ശാത്തിയെ ഉള്ളും കൈകൾക്കിടയിലാക്കി വിചാരശൂന്യതയോടു കൂടി കാൽനാഴികയോളം കറക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നപോയി. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞ് പൂർണ്ണസ്ഥിതിയിൽ ദൂരെ മാറിനിന്നിരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ അടുത്തു വിളിച്ച്, അന്നത്തെ സംഭാഷണസംഗതികളെ ഏതാനും അഭിപ്രായഭേദങ്ങളോടുകൂടി ആവർത്തനംചെയ്തു: “ഉ! മച്ചമ്പി, ശശി, ശശി! നിന്റെ ദമയന്ത്രി, കൊച്ചമ്മണിക്കൊച്ചു, കഴുക്കുട്ടത്തെ ഉശിരല്ലിയോ? അതിന്റെ തള്ള ഉഗ്രനെജമാന്റെ മോളു! അതിനെ നിനച്ചു അവളെ നിനക്കു കിട്ടിക്കാൻ ഞാനും പണിയാം! പിന്നെതുവേണം?”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “അങ്ങനെ ആയാൽ പിന്നെ എന്തായാലും വേണ്ടല്ലോ. ഉള്ളതു കൊണ്ട് മാനമായി കഴിച്ചോളാം! അങ്ങത്തെപോലെ മനക്കരുത്ത് ഇവനില്ല. ചന്ത്രക്കാരൻ: (പ്രസാദത്തോടുകൂടി) “പെണ്ണെന്തൊ? പിഞ്ചെന്തൊ? ആണായിപ്പിറന്നാൽ ഒരു ഒറ്റ പെരുങ്കയ്യെങ്കിലും നോക്കണം. അല്ലാണ്ട് പിറവി എന്തിന്? ഉയിരെന്തിന്? ആ ചെറുക്കന്റെ കാര്യത്തിന് — അവനെടുക്കാൻ കഴിക്ക്, ഇരുക്കോൽ തറയില്ലെന്നോ?”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: (രസിച്ച് അതിയായ മുഖപ്രസന്നതയോട്) “അങ്ങനേ വിചാരിച്ചാൽ നാൽക്കോലുമുണ്ടാകും!”

ചന്ത്രക്കാരൻ: “അതിനൊരു കഴുതാക്കോലു കിടക്കണല്ലോമ്നോ. പൂവാറു മുതലാളി അവന്റെ തന്തയെങ്കിലും—”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “തന്തയോ തള്ളയോ? അവൻ അവിടത്തെ തൊഴുത്തിൽ പിറപ്പനാണ്. മുതലാളിടെ തെരുവും പട്ടോലയുമെല്ലാം അവന്റടുത്തു വന്നുറണം. അവനു ദളവാസ്വാമിമന്ത്രിൽപോലെ ചെന്നതു ചെലവ് അവർ നടത്തുന്നു. ആ ജാതിക്കാരുടെ ഭാഷയും അവനറിയാം.”

ചന്ത്രക്കാരൻ: “അതാണല്ലോ—ആ കൊള്ളപ്പണം ചെന്നു ചൊരിയണ കഴുത്തുറപ്പൻമൊതലാളി എവിടെ! നാലുകാശൻ നാം എവിടെ?” (ദീർഘശ്വാസമിട്ട് ,

കറേനേരം മിണ്ടാതിരുന്നത്, ആത്മഗതം) “മൈസൂപ്പുലി പെരുമ്പടപ്പിനെ അമൃക്കി. ഈ ശനിയൻ ശാമി വലത്തും, ആ പടത്തലവൻ ഇടത്തും, മൊതലാളി രണ്ടും കെട്ടവനായും, എല്ലാം കൂടി നമ്മെ അടിയറുത്താൽ! ആഹ! പാടിലാ, അത്. ആ ശാമിപ്പുച്ചനെ നമുക്കു പിടിക്കണം; അതാണ് കണ്ണി” ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രങ്ങൾ ജ്വലാമുഖികൾപോലെ പ്രകാശിച്ചു. അയാൾ ചുണ്ടുകളെ സ്വല്ലമൊന്നു വിട്ടുർത്തി, ശിരോസ്ഥിയിൽ കാണുന്നപോലെ കർണ്ണാമൃതൽ കർണ്ണാവരെയുള്ള ദന്തനിരയെ ഒന്നു തെരിച്ചു. അനന്തരം ഇങ്ങനെ ഒരു ഗർജ്ജനവും ചെയ്തു: “നിന്റെ ചാമിയെ വിട്ടുടാ! കൊണ്ടാ ഇവിടെ ആ കയം ചൂന്ന ഇരുളനെ, ഞാനൊന്നു കാണട്ടെ! തിരുവിതാംകൂർ രണ്ടു കാലിലെങ്കിലും നിയ്ക്കണോ, ഫരിപ്പാൻ ആണങ്ങളു വേണം.” ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കണ്ണടച്ചു തലകലുക്കി ഒടുവിലത്തെ അഭിപ്രായത്തെ ശരിവച്ചു.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “അങ്ങനെ നല്ലബുദ്ധി തുലങ്ങട്ടെമ്ണാ! ആണങ്ങളില്ലാത്ത കോറ, വലുകോറ. കഴക്കൂട്ടക്കളരിയിലെപ്പോലെ ചില പിള്ളരുവേണം. കണ്ടു വെച്ചിട്ടൊണ്ട്! എല്ലാം ഒന്നെളക്കി, ഒതുക്കി, കലക്കിത്തളിച്ച് ചുത്തവും വരുത്തി, കലയവും കഴിച്ചാല് പിന്നെ, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരൻ ഭരിച്ചാൽ തിരുവിതാംകോട് ഭരമൊന്നൊന്നു നോക്കിക്കളയാം” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, ‘ഭട’ എന്ന പ്രയോഗത്തിന്റെ ചാതുര്യത്തെ വിചാരിച്ചോ, സ്വാത്മഗതങ്ങളുടെ സ്ഥിതിക്ക് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ പിരിച്ചയയ്ക്കാളുള്ള ധൃതികൊണ്ടോ പിശ്ശാത്തിയുമായി മുറ്റത്തിറങ്ങി, തന്റെ ഹ്രസ്വങ്ങളും ഘനമുള്ളവയുമായ കൈകളെ വീശി, തെക്കോട്ടും വടക്കോട്ടും ഒന്നു നടന്നിട്ട് ചന്ദ്രക്കാരൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു യാത്രയനുജ്ഞ നല്കി. “വടക്കേപ്പുറത്തു പോയി, വല്ലതുമുണ്ടെങ്കിൽ വാങ്ങിച്ചു കുടിച്ചോണ്ടു പോ! ഒന്നും കാണല്ലോ. വച്ചുവിളമ്പാൻ വീട്ടിനകത്തു വാസ്സോളളവരു വേണ്ടേയോ?” ഉമ്മിണിപ്പിള്ള യാത്രതൊഴുത്, വച്ചുവിളമ്പുകാര്യത്തെക്കുറിച്ചുണ്ടായ സ്വാഭിപ്രായത്തെ അടക്കിയുകൊണ്ട് വടക്കേവശത്തേക്കു പോയി. ചന്ദ്രക്കാരൻ വീണ്ടും തന്റെ ആസനത്തെ അവലംബിച്ച് താഴത്തെ നടക്കല്ലിൽ രണ്ടു കാലും ഉറന്നി വിറപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ദീർഘമായ ആലോചനയിൽ ഇരുന്നു. ഒടുവിൽ ഇങ്ങനെ തീർച്ചപ്പെടുത്തി: “അതതെ— അതു വേണം—എന്താണ്ടൊക്കെ കാണം — പൂയിച്ചേയ്ക്കാം —ചേതമെന്ത്? ദേവീന് ഒന്നുണ്ടെങ്കിലൊത്തു. അല്ലെങ്കി, ആളുകളു വാഴ്ത്തം — ആ മിച്ചം മതി — എന്നേ വിചാരിക്കുന്നു ഞാൻ? ‘നാളെ നാളേതി’ എന്നു ചുമ്മാ അല്ലാ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത്. ചാമുണ്ഡിഅമ്മയ്ക്കു, പോട്ടെ, നമ്മുടെ കണക്ക് കുടിയിരിപ്പാൻ ഒരു മാടമെങ്കിലുമിരിക്കട്ടെ! അവിടത്തെ കാടൊക്കെ ഒന്നു തെളിച്ച്, ഒതുട്ടും ഗുരുസിയും കൈയ്യോടെ. ആ കളപ്പാട്ടെ തൊട്ടുതിന്നിക്കൂട്ടത്തെ കരയിൽ കൂട്ടിനടത്തണമെങ്കിൽ വയ്ക്കട്ടെ ഇതിനു വേണ്ടിയ മുതല്.” ഇങ്ങനെ

പരിഷ്കാരനിശ്ചയവും, അതിലേക്ക് ഉടനെ മുതലുതിരിപ്പും ചെയ്ത്, ചന്ദ്രക്കാരൻ കാര്യനടപ്പിനു പാദരഥത്തിൽ ആരോഹണംചെയ്തു. വാതിൽ തുറന്നു പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ പടിക്കൽ ഒരു വലിയ സംഘം കാഴ്ചകളോടുകൂടി കാത്തുനിന്നിരുന്നു. അവരോട്, സാമാനങ്ങളെല്ലാം അകത്തുകൊണ്ടുവെച്ചിട്ട് അടുത്തദിവസം വരുന്നതിന് ഉത്തരവുകൾ കൊടുത്തുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം ചാമുണ്ഡിക്കുഷത്രത്തിലേക്കു നടന്നു തുടങ്ങി. “അവനെക്കൊന്നും ആ ഇരുത്തലമൂലിയാൻ ചാമിയാരെ. നിധിടെ വേരോട്ടം ഒന്നു നോക്കിച്ചുകളയാം. പിന്നെ, ഉമ്മിണി പറഞ്ഞപോലെ വല്ലതുമാണെങ്കിൽ, വെല്ലും പുറത്തു ചന്ദ്രക്കാരനും” എന്നിങ്ങനെയുള്ള അന്തർഗൃതങ്ങൾകൊണ്ട് കോശഭാഗ്യങ്ങളുടെ വർദ്ധനമാർഗ്ഗങ്ങളെ നിർണ്ണയം ചെയ്തു നടക്കുന്നതിനിടയിൽ ചാമുണ്ഡിക്കാവ് ക്ഷേത്രംവക താൻ അടക്കിടുള്ള മുതലിന്റെ ഒരു കണക്ക് മനസ്സുകൊണ്ടു ചന്ദ്രക്കാരൻ തയ്യാറാക്കി. അത് ചന്ദ്രക്കാരഗോളത്തിലെ നീലത്തറകളെ ഒന്നു വിളിച്ചു എങ്കിലും, ഈശ്വരന്മാരുടെ കടാക്ഷത്താലാണല്ലോ മനുഷ്യർ അനുഗൃഹീതരാകേണ്ടത്, എന്നു മനസ്സിന് സമാധാനം വരുത്തി, അദ്ദേഹം ക്ഷേത്രപ്പുറമ്പിൽ എത്തി.

ആകാശവീഥിയിൽ ആദിത്യഭഗവാൻ അത്യുഗ്രദീപ്തിയോടുകൂടി വിളങ്ങി, തന്റെ അഗ്നിമയകിരണങ്ങളെ ആ ശ്യാമളാംബികാവേദിയിൽ പ്രസന്നപൂജാർപ്പണം ചെയ്യുന്നു. തൽപ്രദേശഭൂദേവിയും ദ്രാഹകർമ്മസാക്ഷിണിയായി ഭവിച്ചു അപരാധത്തിനു ശിക്ഷയായി എരിപൊരിഞ്ഞ്, ശാശ്വതപ്രണാമയായി ക്ഷമാപണക്രമം ചെയ്യുന്നു. അവിടത്തെ തരുജാലങ്ങൾ പരാശക്തിദ്രോഹകന്റെ ഹതിക്കായുള്ള ചണ്ഡദണ്ഡങ്ങളെന്നവണ്ണം അവന്റെ ദുരന്തമുഹൂർത്തഗ്രഹണത്തിനായി, ഗ്രഹതാരങ്ങളുടെ പന്ഥാവിൽ സ്ഥിരേഷണന്മാരായി നില്ക്കുന്നു. പത്രപുഷ്പാദികളും, ദൈവദ്രോഹഭൂവിൽ ജാതരായ പരിതാപത്തെ വഹിച്ച് ക്ഷീണരായവർ ശാപദാനംചെയ്ത് അനന്താപദത്തെ പ്രാപിക്കയും ശേഷമുള്ളവർ ശാപമുഷ്ടികളെ ഉയർത്തി അവസരൈകകാക്ഷയോടു വർത്തിക്കയും ചെയ്യുന്നു. നാരകിയമായ ഒരു നിശ്ശബ്ദത ആ പ്രദേശത്തെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ ഓരോ അണുവിൽനിന്നും മാംസകർണ്ണങ്ങൾക്കു ഗോചരമല്ലാത്തുള്ള ദുസ്സഹമായ ഓരോ പരിഭവനം സ്വർനീതിപീഠത്തിങ്കലേക്ക് പൊങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. പ്രതിഷ്ഠയ്ക്കുതന്നെ ഒരുഭൂമിയായിത്തീർന്ന്, സർവ്വമാതാക്കളാലും വർജ്ജിക്കപ്പെട്ട ആ ദുർദ്ദേശത്ത്, സാക്ഷാൽ വിശ്വസാരക്ഷണശക്തി, ധർമ്മബന്ധനത്തിൽനിന്ന് അപഭ്രഷ്ടയാക്കപ്പെടുകയാൽ, സ്വതന്ത്രചാരിണിയായി കല്പാന്തകാലനടനത്തെ ചെയ്യുന്നു. ഈ ദിക്കിലേക്ക് ഉടയാൻപിള്ള പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ അവിടത്തെ മദ്ധ്യാഹ്നദൃതിയും ഏകാന്തയും സ്വനികൃതികളുടെ സൃതിയും അയാൾക്ക് ഒരു ഹൃദയസ്തംഭനത്തെ ഉണ്ടാക്കി. വടക്കുകിഴക്ക് കണ്ടു

നീരാഴിയിൽനിന്ന് ഒരു 'ഭ്രം'കാരധനി വെള്ളത്തിൽ എന്തോ വീണ ശബ്ദമായി പുറപ്പെട്ടത് അധർമ്മചിന്താഭരിതമായ ചന്ദ്രകാന്റെ മനസ്സിന് ഭയങ്കരമായി തോന്നുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആത്മഗങ്ങൾക്കും കായഗതിക്കും വിരല്ലം സംഭവിപ്പിച്ചു. ആ ശബ്ദത്തെ ദേവിയുടെ അനിഷ്ടസൂചകമായി അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതിയിൽ വ്യാഖ്യാനിക്കയാൽ, അദ്ദേഹം ചിന്താഗ്രസ്തനായി, തറയ്ക്കപ്പെട്ടതു പോലെ നിലകൊണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദേഹത്തിലുള്ള ചുരുണ്ടരോമാവലി എല്ലാം മുളളൻകോലുകൾപോലെ നിവർന്നു ജുംഭിച്ചു. തന്നെ ഇങ്ങനെ ചഞ്ചലപ്പെടുത്താൻ സന്നദ്ധയായ ദേവിയെ ശിക്ഷിച്ച്, 'മാടവുമില്ലാ കൂടവുമില്ല' എന്നു വിധിച്ചുകൊണ്ട്, സ്വഭവനത്തിലേക്കു മടങ്ങുന്നതിനായി അദ്ദേഹം ആരംഭിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാനുഷ്യകമായ നേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരമായ കാഴ്ച എന്താണത്? പ്രത്യക്ഷലോകമാത്രമായ ചന്ദ്രക്കാറൻ, അല്പഗാത്രനായി വിയർത്തുവീര്യുന്നു. കണ്ണുകളെ കഠിനമായി തിരുമീട്ടും അദ്ദേഹം കണ്ട കാഴ്ച മറയുന്നില്ല. പഞ്ചാരിവട്ടം തുടങ്ങിയ തന്റെ ഹൃദയപടഹത്തെ തടവി ഒതുക്കീട്ടും, അതാ ആദ്യം കാണപ്പെട്ട സത്യത്തിനു വൈശദ്യം വർദ്ധിച്ചുവരുന്നതേയുള്ളൂ. ചന്ദ്രക്കാറന്മാരാത്മാവിന്റെ നിര്യാണഗതിക്കു പാദുകമായി ചാമുണ്ഡീഭഗവതീവിഗ്രഹം തെക്കു വടക്കു വീണുകിടക്കുന്ന ഉയർന്ന ഗർഭഗൃഹത്തരയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ, ജഗന്മോഹനകരമായും, സാക്ഷാൽ ത്രിലോക്യകുടുംബിനിയുടെ മദ്ധ്യർക്കദ്യുതിയോടും ആപാദപ്രസ്തുതമായ നീലകന്തളഭാരത്തോടും, കരുണാവൃതങ്ങളായ വിശാലേഷണങ്ങളോടും, അനംഗോജ്ജ്വലങ്ങളായ വക്ത്രത്തോടും, ഗൗരവന്യൂരാധരപ്രവാളത്തോടും മണികണ്ഡലഹാരാവലികൾകൊണ്ടു പരിഭ്രഷിതമായും, രക്താംബരപരിവേഷിതമായും, നവയൗവനപ്രൗഢികൊണ്ട് ഭാസ്വത്തായും ഉള്ള ഒരു വിഗ്രഹം പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. ഇങ്ങനെ ഒരു അംബികാരൂപം അവിടെ കണ്ടത് ദൈവമഹാഗതി എന്നു തോന്നി ചന്ദ്രക്കാറൻ, ജീവനാഡികൾ ഭിന്നമായി മൃത്യുവശനായ്ക്കൊന്നുമില്ലാത്ത സ്ഥിതിയെ പ്രാപിച്ചു. എന്നാൽ തന്റെ ബുദ്ധിന്ദ്രിയത്തെ ആകർഷിക്കുമാറ് അപ്പോൾ ഒരു മാനുഷ്യകമായ വിലപനം കേൾക്കയാൽ, ഉടയാൻപിള്ളയുടെ ഹൃൽചലനം സ്വല്പം ആശ്വസപ്പെട്ട് വിലാപത്തിന്റെ കാരണം എന്താണെന്നു നോക്കിത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ ആദ്യം കണ്ട രൂപത്തിന്റെ മുമ്പിലായി മറ്റൊരു രൂപം രക്തവർണ്ണവസ്ത്രധാരിണിയായി മുട്ടുകുത്തി മാറത്തും തലയിലും തല്ലി ദുസ്സഹമായ വേദനയോടുകൂടി ദുഃഖിക്കുന്നതു കാണപ്പെട്ടു. ഇതു ദൈവികമായ കാഴ്ചയല്ലെന്നുള്ള ഒരാശ്വാസം അരക്ഷണനേരം ചന്ദ്രക്കാറനു തോന്നിയെങ്കിലും തെക്കുള്ള കുറ്റിക്കാടിനെ തെരിച്ചുകൊണ്ട് മേഘാകാരമായ ഒരു സത്യം ആ രംഗത്ത് പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, സ്വല്പംമുമ്പ് തിരുവിതാംകൂർ കീഴ്കേൾമറിപ്പാൻ കച്ചകെട്ടിയ കഴുത്തുതു കളരിയിലെ വി

രശ്മിപ്പെരുമാൾ പിന്തിരിഞ്ഞ്, ഭൂമി കല്പിക്കുകയാണ് പുകവണ്ടിവേഗത്തിൽ മണ്ഡുകനെപ്പോലെ കാലുകൾ വിടർത്തി, ചാടി മണ്ടിത്തുടങ്ങി. സംഭവങ്ങളുടെ സംഘടനാവിശേഷംകൊണ്ട് ശൂന്യമനസ്സാന്നിദ്ധ്യവാനായി ധാവനംചെയ്തു തുടങ്ങിയ ചന്ദ്രകാന്തൻ അരക്ഷണംകൊണ്ട് ഒരിരമ്പുകുടുകിലകപ്പെട്ടതുപോലെ നിറുത്തപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹം തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടത് രാക്ഷസമൂല ബലത്തിലോ യമസൈന്യത്തിലോ ചേർന്ന ഒരംഗമായിരിക്കണമെന്നു തോന്നി. തന്റെ ഒരു കൈയ്ക്കു പിടിച്ചുമാർത്തിനില്ക്കുന്ന വിരൂപനായ ദീർഘകായൻ, കറുത്ത കമ്പാവടങ്ങൾകൊണ്ടു മാത്രം ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ട ഒരു സത്യാപോലിരുന്നു. വളഞ്ഞുപിരിഞ്ഞ് അവിടവിടെ വടുക്കെട്ടിയ കൃശദീർഘദൃശശരീരം, ഏകനേത്രം, അതിൽ ശുക്ലച്ഛായ, മുരടിച്ചു ജെടുകെട്ടി തിമർത്തുന്നിരിക്കുന്ന കേശശിശുകൾ, നീണ്ടു കറുത്ത് ആടുന്ന ഏതാനും ദന്തങ്ങൾ, പെരുമ്പാമ്പുകൾപോലുള്ള കൈകാലുകൾ, തലയിൽ കച്ചകൊണ്ടുള്ള വലിയ റെട്ടിക്കെട്ട്, അരയിൽ മുഷിഞ്ഞ കാങ്കിക്കുത്തിയുടുപ്പ്—ഇങ്ങനെയുള്ള ഒരു രൂപമാണ് ഉടയാൻപിള്ളയെ പിടികൂടിയിരിക്കുന്നത്.

ചന്ദ്രകാന്തന്റെ പിശ്ശാത്തി പ്രയോഗങ്ങളും മെയ്യുക്കും കഴക്കൂട്ടത്തു കളരിയിലെ അടവുകളും ഈ മനുഷ്യക്കരടിയോട് അടുക്കുന്നില്ല. ആ നരമൃഗം പിശ്ശാത്തിയെ പിടിച്ചുപറിച്ച് പുറകിൽ തിരുകിക്കൊണ്ട് തോലി എന്നറിഞ്ഞിട്ടില്ലാത്ത ചന്ദ്രകാന്തവിശ്വവിജയിയെ ചുരുട്ടി എടുത്ത് നിരാഴിക്കുണ്ടിനെ മറയ്ക്കുന്ന കാവിനുള്ളിലേക്കു തിരിക്കുന്നു. അനുകമ്പയോടുകൂടിയ നിരോധാജ്ഞകൾ പ്രതിഷ്ഠാദേശത്തുനിന്നും കേൾക്കപ്പെടുന്നു. ഈ ഭയങ്കരസത്യാത്തിന്റെ ശ്രവണ ദ്വാരങ്ങളിൽ അതുകൾക്കു പ്രവേശനം ഉണ്ടാകുന്നില്ല. അയാളുടെ ചീറ്റലിന്റെയും മുഖക്ഷോഭത്തിന്റെയും ആസൂത്രകൃഷ്ണ അവർണ്ണനീയമായിരിക്കുന്നു. ചന്ദ്രകാന്തന്റെ പ്രഹരംകൊണ്ട് കരിങ്കല്ലും ധൂളിയാകുമെന്നുവരികിലും ഈ സത്യാത്തിന്റെ കൈയിൽ അദ്ദേഹം പഞ്ഞികൊണ്ടു കെട്ടപ്പെട്ട പാവയെപ്പോലെ ലഘുപദാർത്ഥമായിരിക്കുന്നു. ഉടയാൻപിള്ളയെ നിലത്തിട്ട് അമർത്തികൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജീവരക്തത്തെ പാനംചെയ്യുന്നതിനായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പിശ്ശാത്തിയെത്തന്നെ ആ കരടിത്താൻ ഉയർത്തുന്നു. അതിദൈന്യസ്വരത്തിൽ ദൂരെ നിന്നും “കൊല്ലാതെ കുപ്പാ! പൊല്ലാക്കർമ്മം ചെയ്യേണ്ടാത്” എന്ന് രോഗവാർദ്ധക്യങ്ങൾകൊണ്ട് ക്ഷീണതയെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നുവെന്ന് അനമാനിക്കാവുന്നതായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ സ്വരം അപേക്ഷിക്കുന്നു. ഇത്രം ഫലപ്പെടാതെ പിശ്ശാത്തി കിഴ്ന്നുപെട്ടു പതിയുകയും ധീരനായ ചന്ദ്രകാന്തൻ നിര്യാണത്തിനു സ്വാഗതംപറയുകയും ചെയ്യുന്നു. ചന്ദ്രകാന്തന്റെ സംഗതിയിൽ ഈ വിധമുള്ള ദുരന്തം ദൈവനിതിക്കു സന്തുഷ്ടി വരുംവണ്ണമുള്ള പരിണാമമാകാത്തതുകൊണ്ടായിരിക്കണം.

ക്കാം, 'വിടുക്പുമാൻ' എന്നൊരു ക്കാളീസ്വരം സമീപത്തു കേൾക്കപ്പെടുന്നു. എന്നു മാത്രമല്ല, പിശ്ശാത്തി പിടിച്ചിരിക്കുന്ന കരുന്താളിളലക്കപോലുള്ള കരത്തിനെ തകക്കടകങ്ങൾപോലെ രണ്ടു കോമളഹസ്തുങ്ങൾ ആവരണംചെയ്യും ചെയ്യുന്നു. ലക്ഷിസദ്രസയായ ഈ രൂപത്തെ സമീപത്തു കണ്ട കൃഷ്ണസത്യാ ആർദ്രഭാവമെന്നു പറഞ്ഞറിയേണ്ടതായ ചില ചേഷ്ടകൾകൊണ്ട് വാത്സല്യകടാക്ഷങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ ഷഷ്ട്യബുപൂർത്തി കഴിഞ്ഞ പ്രായംചെന്നതായ രോഗിണി അവിടെ എത്തി. കപ്പൻ എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടവൻ എഴുന്നേറ്റ് ചന്ത്രക്കാരനെ കുറച്ച ദൂരത്തു മാറ്റിനിറുത്തി താൻ കാവലാ യിനിന്നു. ഉടയാൻപിള്ളയെ അടുത്തു കണ്ടപ്പോൾ ചേലയുടെ ഒരു വിടുമുന്തി ഉയർത്തി മുഖം മറച്ചുകൊണ്ട് തന്റെ വക്ഷോഭദേവനംചെയ്യുന്ന ദുഃഖത്തെ അടക്കാൻ അശക്തയായ വൃദ്ധകരഞ്ഞുതുടങ്ങി. യാത്രാക്ഷിണംകൊണ്ട് ലളിതമാക്കപ്പെട്ട ഏറ്റവും ദർശനീയമായിരിക്കുന്ന സൗന്ദര്യപ്രഭയോടുകൂടിയ ബാലിക വൃദ്ധയെ കെട്ടിത്തഴുകിത്തലോടി ആശ്വസിപ്പിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ കിങ്കരനേയും വൃദ്ധാബാലികമാരേയും വീണ്ടുവീണ്ടും നോക്കിട്ട്, "ചെരുപ്പാലടിച്ചു ചന്ത്രക്കാരന നേദ്യം" എന്നു ചിന്തിക്കുകയും, കരടിത്താന്റെ ഏകനേത്രത്വത്തെ അഭിനയിച്ച് അർത്ഥവത്തായ ഒരു മൂളൽകൊണ്ടു സ്വചന്ദ്രഹാസമൂർച്ചയെ സൂചിപ്പിക്കുകയുംചെയ്തുകൊണ്ട് വൃദ്ധയെ താണതൊഴുത് ഓച്ഛാനിച്ചുനിന്നു. മനുഷ്യക്കരടി ഏതാണ്ട് ചിലതു ഞരങ്ങുകയും ബീഭത്സമായ ചാഞ്ചാട്ടങ്ങൾകൊണ്ട് ചന്ത്രക്കാരന്റെ മര്യാദയെ അഭിനയിക്കുകയും, ബാലിക കപ്പനെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ച് ഒന്നു ചായിച്ച് കർണ്ണത്തിൽ "ഇവരാർമാൻ?" എന്നു ഗുഢമായി ചോദ്യംചെയ്യുകയും ചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം മൂന്ന്

“തത്വബോധത്താൽ ബൃഹസ്പതിക്കൊത്തവൻ,
 സത്വഗുണംകൊണ്ടു വിഷ്ണുതുല്യോദയൻ,
 ശാസ്ത്രവിജ്ഞാനേന ശംഭുതുല്യൻ നല്ല-
 ശസ്ത്രാസ്ത്രവിദ്യാ ഭാർഗ്ഗവൻതാനവൻ.

വിദേശീയവസ്ത്രധാരിണികളായ സ്ത്രീകളെ തന്റെ ഭവനത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു ചെറിയ ഗൃഹത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ പാർപ്പിച്ചു. ആ അതിഥിസംഘത്തിലെ യുവതി ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹൃദയവജ്രത്തെ തസ്തുരിച്ചു. ആ അപരാധത്തിനു ശിക്ഷയായി, താൻ ആരായുന്ന നിയമകാക്കുന്ന ഭൂതത്തിന് ആ സുരഭിയെ ബലികൊടുത്തേക്കുന്നുണ്ടെന്ന് ചിലമ്പിനഴിയം സംസ്ഥാനത്തെ അസലപ്പീൽക്കോടതിയുടെ നിലയിൽ അദ്ദേഹം വിധി നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അനന്തരവനായ വിദ്യാർത്ഥിയും സംബന്ധിയായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തർഗൃതങ്ങൾ ധരിക്കാതെ പരിണയകാംക്ഷയോടുകൂടി ബാലികയുടെ വാസഗൃഹത്തെ ചുറ്റി ഭ്രമരപ്രദിക്ഷണം തുടങ്ങിയതുകൊണ്ട് ആ ബലികർമ്മശിക്ഷാവിധിയെ നടത്തുവാൻ സൗകര്യം ഉണ്ടായില്ല. നിക്ഷേപലബ്ധിക്കു മറ്റൊരു മാർഗ്ഗമായി കണ്ടിരുന്ന യോഗീശ്വരകാമധേനുവും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹിതാനന്വർത്തിയായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭവനത്തിലേക്ക്, ‘കെട്ടി എടുപ്പിക്ക’പ്പെടുന്നതിന് അനുഗ്രഹിച്ചില്ല. ഈ സ്ഥിതിയിൽ രവിസംക്രമം രണ്ടുകഴിഞ്ഞ് തുലാവർഷവും ഇടി, മിന്നൽ, സമുദ്രകോപാരവം ഇത്യാദി ആഘോഷങ്ങളോടുകൂടി ആരംഭിച്ചു. അസ്തമനം അടുക്കുമ്പോഴേക്കും മേഘകംബളം ആകാശത്തേയും, അന്ധകാരനിച്ചോളം ഭൂമിയേയും മറച്ച് ഗതാഗതത്തിന് അതിവൈഷമ്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഒരു സന്ധ്യയിൽ ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭു അനന്തശയനപുരവിഥികളെ തന്റെ പാദപിണ്ഡങ്ങളെക്കൊണ്ടു പരിപൂതമാക്കി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വക തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള ഭവനത്തിൽനിന്ന് കട്ടിയും കവണിയും ഉടുത്ത് തെറ്റുതു കേറ്റി ഭസ്മക്കുറികളും തലയിൽ വലിയ വട്ടക്കെട്ടും ധരിച്ച്, ചന്ദ്രക്കാരൻ പുറപ്പെട്ട യാത്രയിൽ കത്തിജ്ജ്വലിച്ചുരിയുന്ന ചിലവട്ട, വലിയ ഓലക്കുട, ചെല്ലം, പിടിമൊത്ത എന്നീ സൗകര്യസാധനങ്ങളും ചില കാഴ്ചസാമഗ്രങ്ങളും വഹിച്ച് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായ സേവകന്മാരും ദ്രത്യജനങ്ങളും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മൂന്നം പിന്നം അകമ്പടിക്കാരായി ഗമനംചെയ്തു. ശ്രീപത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാറെ ഗോപുരത്തിനടുത്തുള്ള ഒരു യോഗീശ്വരമഹാവാടത്തിനകത്ത് ഈ സംഘം പ്രവേശിച്ചു. മണൽത്തരിപോലും വിശാൻ ഒഴിഞ്ഞ സ്ഥലം വിടാതെ തിങ്ങിനില്ക്കുന്ന ആൾക്കൂട്ടത്തിനിടയിൽ ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭുതികൾ കടന്നപ്പോൾ കാഷായവസ്ത്രം ധരിച്ച ചില നന്ദികേശ്വരന്മാർ അവരെ എതിരേറ്റു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ചില കടാക്ഷസംജ്ഞകൾ തന്നോടുകൂടി വന്നിരിക്കുന്ന സാർവഭൗമന്റെ ഹിമാദ്രിസന്നിഭമായ കൈകേമത്വത്തെ ആ കിങ്കരന്മാരെ മനസ്സിലാക്കി. ചന്ദ്രക്കാരൻ എന്ന നാമത്തിലെ ആരംഭദിവ്യാക്ഷരദ്വയം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിസ്മയശരീരത്തിന് കൈകളെ സന്ദർഭയുക്തമാവണ്ണം വീശി, സ്വൈരഗമനംചെയ്യാൻ വേണ്ട മാർഗ്ഗത്തെ തെളിച്ചുകൊടുത്തു.

ഏതാനും തളങ്ങൾ കടന്ന് യോഗീശ്വരന്റെ പൂജാമണ്ഡപത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ പ്രവേശിച്ചു. പ്രമാണികൾ ഇടതിങ്ങി നിന്നിരുന്ന ആ സ്ഥലത്ത് അനവധി ദീപതാരങ്ങൾ പ്രതിബിംബിക്കുന്ന രത്നങ്ങളാൽ ഖചിതവും, മണമാർന്ന പുഷ്പഹാരങ്ങൾകൊണ്ട് അലംകൃതവും നീരാളാംബരപ്രഭാപൂരിതവും ആയ വിമാനത്തിനകത്ത് ത്രിജഗദംബികാവിഗ്രഹം സജീവപ്രതിഷ്ഠ എന്നപോലെ അനുഗ്രഹമായ പ്രസന്നമുഖമായി കാണപ്പെട്ടു. പുഷ്പസഞ്ചയത്തിന്റെ സമൃദ്ധി കമായ സൗരഭ്യവും, ശ്യാസനാളത്തെ ഭേദിക്കുന്നതായി ധൂപക്കുറ്റിയിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ധൂമഗന്ധവും, പരിചാരകപ്രധാനികൾക്കുള്ള വിര്യസൗന്ദര്യപരിപൂർണ്ണമായ ഗാത്രപ്രാഘീര്യം, പൂജാധികാരിയായി നില്ക്കുന്ന ഒരു വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ വേഷവിശേഷവും, ഭക്തന്മാരുടെ ബഹുലതയും കണ്ടപ്പോൾ യോഗീശ്വരനും അനൽപസാമർത്ഥ്യവാനായ ഒരു സൂത്രധാരൻതന്നെ എന്ന് അഭിജ്ഞനായ ചന്ദ്രക്കാരൻ ബോധ്യപ്പെട്ടു. യോഗീശ്വരനെ കാണുമാനുള്ള തിടുക്കത്തോടുകൂടി ചന്ദ്രക്കാരൻ വട്ടമിട്ടു നോട്ടം തുടങ്ങി. 'ക്ഷമിക്കണം, അല്ലെങ്കിൽ അന്തസ്സിനു പോരാ' എന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നേത്രക്കമ്പിമാർഗ്ഗം അറിവുകൊടുത്തു. ദീപാരാധന ആരംഭിച്ചു. അതിമനോഹരമായുള്ള നാഗസ്വരവും ഗംഭീരമായുള്ള നഗരഘോഷവും, അസംഖ്യം ചേങ്ങലകളുടെ നാദവും സന്നിഹിതരായ ജനങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട ഭക്തിപൂരിതമായ ഉൽഘോഷങ്ങളും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മനസ്സിനേയും ഇളക്കി. അയാളെകൊണ്ടും ഒന്നു തൊഴുവിച്ചു. ദീപാരാധന അവസാനിച്ചു. വലുതായ ധൂപക്കുറ്റിയിൽ രാഭാപത്രത്തിന്റെ ആകൃതിയിൽ ജ്വലിക്കുന്ന കർപ്പൂരദീപത്തെ ഓരോരുത്തർ തള്ളിത്തരിശി അക്ഷിപ്രോക്ഷണം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ സാക്ഷാൽ വേട്ടയ്ക്കാരുമകൻതന്നെ പാവകദീപ്തിയോടുകൂടി അവതീർണ്ണനായതുപോലെ ഒരു പുരുഷൻ പ്രത്യക്ഷനായി. ആ പ്രദേശം ശ്യാസോച്ഛ്വാസപര്യന്തം സ്തബ്ധശബ്ദം ആക്കപ്പെട്ടു. ഇപ്രകാരമുണ്ടായ വിഭ്രമണത്തിനിടയിൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ പുറകോട്ടു കൈനീട്ടി, താൻ കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന പട്ടാംബരം, സ്വർണപ്പനിനീർക്കപ്പി, ഫലപുഷ്പകന്ദങ്ങൾ എന്നീ സാധനങ്ങളെ വാങ്ങി, പഞ്ചമഹാദാനമായി യോഗീശ്വരപാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണംചെയ്തു. വരദാനഹസ്തത്തെ ഉയർത്തി യോഗീശ്വരൻ അനുഗ്രഹിച്ചു. യോഗീശ്വരന്റെ മുഖവും ചേഷ്ടകളും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മനസ്സിൽ ബഹുദൂരമായ ഭൂതകാലത്തെ സു

തികളും തന്മയത്വത്തോടും പക്ഷേ അവ്യക്തമായും ഉണർത്തി, അദ്ദേഹത്തെ അശ്വരൂസരസ്സിൽ വീഴിച്ചു. ആ അനുഭവത്തിന്റെ രഹസ്യത്തെ ഗ്രഹിച്ചാൻ ബുദ്ധിക്ലേശംചെയ്ത് പരവശപ്പെടുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ മൂലമന്ത്രോപദേശവും, ഹസ്തത്തിൽ സൂത്രബന്ധവും, ലലാടാദിദേശങ്ങളിൽ മൂത്രാധാരണവും, ശിരസ്സർശം ചെയ്ത് ആത്മസംസ്കരണവും യോഗീശ്വരഗുരുവര്യൻ യഥാനഷ്ടാനം നിർവഹിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ആത്മാവ് കാന്തത്താൽ അയശ്ശകലമെന്നവണ്ണം യോഗീശ്വരപ്രഭവത്താൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹസ്തങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ച്, ബന്ധുവത്സലത്വംകൊണ്ട് ശുദ്ധകേരളീയവാണിയിൽ യോഗീശ്വരൻ കശലപ്രശ്നങ്ങൾ തുടങ്ങിയപ്പോൾ ഹ്രസ്വനായ ശിഷ്യ'മഹീഷൻ' ഉന്നതനും ഉദ്ധതനും ആയ യോഗീശ്വരന്റെ വൈദ്യുതകാന്തി ഉജ്ജ്വലിക്കുന്ന മുഖത്ത് കൃതജ്ഞതാസൂചകമായി തല ഉയർത്തി ഒന്നു നോക്കുന്നതിനു തുനിഞ്ഞു. യോഗീശ്വരന്റെ കാഞ്ചനപ്രഭമായ മുഖതലത്തിൽ നേത്രമണികൾ കൃഷ്ണസ്തംഭി കമയതയോടെ തിളങ്ങി. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ താമ്രകുസുമത്തിലെ ആവാഹിച്ചു, അതിന്റെ ചേഷ്ടകളെ ഉദ്ദേശനംചെയ്തു. യോഗീശ്വരന്റെ കൃഷ്ണമണികളിലെ അണക്കൾക്ക് അചിന്ത്യമായ വേഗത്തിൽ ഒരു സമ്മിശ്രചലനം തുടങ്ങി. ക്ഷണംകൊണ്ട് സ്തംഭിക്കനെർമ്മല്യത്തോടുകൂടി പ്രശാന്തനിലയെ പ്രാപിക്കയും, ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ ആ നേത്രങ്ങൾ ആകാശമാത്രങ്ങളായ സുഷിരങ്ങളായി ചന്ദ്രക്കാരനു തോന്നുകയും ചെയ്തു. നിർജ്ജീവവിക്ഷണനായി നിന്നു പോയ ചന്ദ്രക്കാരന് ഭ്രൂർഭസ്മമായുള്ള ഒരു ദ്രവ്യനിക്ഷേപത്തെ 'അഞ്ജനപുട' പ്രയോഗംകൊണ്ടെന്നപോലെ യോഗീശ്വരന്റെ അനന്തമെന്നു തോന്നപ്പെട്ട നേത്രവിലം കാട്ടിക്കൊടുക്കയും ചെയ്തു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സർവധാതുക്കളും ജ്വാരധികൃതം കൊണ്ടെന്നപോലെ വിരകൊണ്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മസ്തിഷ്കം അമൃതമായി. കാലസന്ദർഭങ്ങളെ വിവേചനം ചെയ്യാനുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശക്തിയും നശിച്ചു. ആ പ്രളവിന്റെ വ്യാമോഹപാരവശ്യം കണ്ട് യോഗീശ്വരൻ പ്രത്യേക ശിഷ്യന്മാരെ ആദരിക്കുന്ന ക്രമത്തിൽ രണ്ടു കൈകളാലും ശിരസ്സുമുതൽ കരണപര്യന്തം സാവധാനമായും ശ്വാസബന്ധത്തോടും മൂന്നു തലോടി അനുഗ്രഹിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരൻ അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായ ആഭിചാരതുല്യമായ സ്വപ്നത്തിൽനിന്നും ഉണർന്നു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നാടകത്തിലെ 'നിധിലാഭം' എന്ന രംഗത്തിന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതിയിൽ രണ്ടാമതും സ്ഥലം കിട്ടുവാനുള്ള ഗോപുരകവാടം ഇങ്ങനെ തുറക്കപ്പെട്ടു. സ്വാധികാരായത്തമായ രാഷ്ട്രം, ധനജനപര്യന്തം നശിച്ചാലും തന്റെ പാരമ്പര്യപ്രതാപസാമർത്ഥ്യങ്ങളെ ജ്ഞാനനേത്രവാനായ യോഗീശ്വരനെ ധരിപ്പിച്ചേക്കുന്നുണ്ടെന്ന് ഒരു മഹാനേർച്ച ആ മുഹൂർത്തത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരനായ ധനാരാധകൻ ചെയ്തു.

ചന്ദ്രക്കാര്യോഗീശ്വരന്മാരുടെ സന്ദർശനത്തെ തുടർന്ന് രാജ്യാധികാരികൾക്കു ക്ലേശകരമായ ചില സംഭവങ്ങൾ നടന്നു. തന്നാൽ ഭരിക്കപ്പെടുന്ന രാജ്യത്തിൽ കൃത്രിമകലഹാദൃഷ്ടങ്ങൾ കൂടാതെ പ്രജകൾ വർത്തിക്കേണ്ടതിലേക്ക് രാമവർമ്മമഹാരാജാവ് തന്റെ മന്ത്രതന്ത്രനൈപുണ്യങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചുവന്നിരുന്നു. ഇതിനു വിഘാതമായി കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ വകയായ ഒരു മോതിരം തിരുവനന്തപുരത്ത് പൊൻവാണിക്കേബേരൻ അണ്ണാവയ്യനു വിൽക്കപ്പെട്ടു എന്നൊരു ശ്രുതി ഊട്ടുപുരവർത്തമാനപ്രവർത്തനശാലയിൽനിന്നു പ്രസിദ്ധീകരണം ചെയ്യപ്പെട്ടു. ഈ സംഗതി മന്ത്രിമാർ ധരിച്ച ഉടനെ തന്നെ ദ്രാഹശ്രമശങ്കയോടുകൂടി അണ്ണാവയ്യനെ പിടികൂടാനും അന്വേഷണങ്ങൾ നടത്താനും അവർ ഒരുമ്പെട്ടു. ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ മാത്തിൽനിന്നും മോതിരം കിട്ടി എങ്കിലും അയാളെ കണ്ടുകിട്ടായ്കയാൽ വിചാരണകൾക്കു തടസ്ഥമുണ്ടായി. മഹാരാജാവും മന്ത്രിമാരും സംഭ്രമത്തോടുകൂടി ആലോചനകൾ തുടങ്ങിയപ്പോൾ, അവിടത്തെ പ്രത്യേകതിരുവുള്ളത്തിനു പാത്രമായ നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള ആ അംഗുലീയവിക്രയത്തെക്കുറിച്ച് പര്യാലോചിച്ചതിൽ കൃത്രിമമൊന്നും കാണുന്നില്ലെന്നും ഇങ്ങനെയുള്ള സംഭവത്തെ അധികാരികൾ ഗൗരവമായി ഗണിച്ചു എന്നു പുറത്തുവരുന്നത് അനേകധാതന്ത്രവിരുദ്ധമാണെന്നും തിരുമനസ്സറിയിച്ചു. മഹാരാജാവ് ഈ അഭിപ്രായത്തെ അഭിനന്ദിച്ച്, മോതിരത്തെ കൊട്ടാരത്തിൽ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനും തന്റെ ദൂതപ്രധാനന്മാർ അന്വേഷണങ്ങളെ തുടരുന്നതു ശുഭമായി വേണ്ടതെന്നും വ്യവസ്ഥചെയ്തു.

“ലോകവിശുദ്ധി വരത്തുവാനായ്ക്കൊണ്ടു ലോകപാലന്മാർ നടക്കുമെല്ലാടവും”

എന്നു ത്രേതായുഗത്തിൽ ശ്രീരാമൻ കൽപിച്ചതുപോലെ, കലികാലധർമ്മസംരക്ഷണാർത്ഥം സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന ഒരു അവതാരപുരുഷൻ, അക്കാലത്ത് അനന്തശായിസേവാരതനായി തിരുവനന്തപുരത്ത് ആശ്രമസ്ഥാപനം ചെയ്തു പാർത്തിരുന്നു. ഹിമാദ്രിസേതുക്കളായ ഉത്തരദക്ഷിണായനചക്രങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ചരിച്ചിരുന്ന ഈ പ്രഭാകേതു, അന്നത്തെ യുവരാജകുമാരന് ഇന്ദ്രമഹേന്ദ്രാദിജാലങ്ങളിൽ ഉപദേശദാതാവായി. ഈദൂഹത്തിന്റെ ജന്മഭൂമി, പരമാർത്ഥനാമം, ജാതി, വയസ്സ് എന്നിതുകളെക്കുറിച്ച് തിരുവതാംകോട്ട് ആർക്കും തന്നെ ഒരു രൂപവുമില്ലായിരുന്നു. എങ്കിലും സപ്തചിരാജീവികളിൽ കല്യാണാരംഭത്തോട് ഏറ്റവും അടുത്തകാലത്തു ജീവിച്ചിരുന്ന അശ്വത്ഥാമാവ് ശ്രീപത്മനാഭസേവർത്ഥം അനന്തപുരതീർത്ഥങ്ങളുടെ പ്രാന്തദേശവാസം അനുഷ്ഠിക്കുന്നതാണെന്ന് ഒരു ഐതിഹ്യത്തെ ബഹുജനമനോധർമ്മം സൃഷ്ടിച്ചു. ‘ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികൾ’ എന്നു ജനവചനംകൊണ്ടു നാമകരണം

ചെയ്യപ്പെട്ട ആ സിദ്ധൻ സൗഭദ്രനായ കമാരനെ നിഗ്രഹിച്ച അശ്വത്ഥാമാവാണെന്നു വിശ്വസിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന എങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു സർവദാ സ്ഫുരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന രസം 'ആത്മവൽ സർവഭ്രാതാനി'ത്വംതന്നെ ആയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ സ്വന്തപുജസാധനങ്ങളോടും ഭണ്ഡാരത്തോടും ഏതാനും ദൃത്യരോടും ഒന്നിച്ച് കോട്ടയ്ക്കുകത്ത് ചന്ദ്രക്കാനോടുണ്ടായ കൂടിക്കാഴ്ച നടന്ന സ്ഥലത്തും, അനവധി ഭടന്മാർ, ഗജതുരഗാദിമൃഗങ്ങളും, ഒരു മാധിപതിക്ക് ഉചിതമായുള്ള മറ്റു സാമഗ്രികളോടുംകൂടി കോട്ടയ്ക്കു പുറത്ത് ആര്യശാല എന്ന സ്ഥലത്തും താമസിച്ചിരുന്നു. കേരളത്തിൽ പ്രധാനക്ഷേത്രങ്ങളെ സന്ദർശനം ചെയ്ത്, കേരളീയാചാരങ്ങളും ഭാഷയും ഗാന്ധമാധി അദ്ദേഹം ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു.

മുൻ പ്രസ്താവിച്ച അംഗുലീയവിക്രയാനന്തരം അടുത്തൊരു ദിവസം ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമി അന്നത്തെ മുത്താഴടികുഴി അമൃതേത്തും കഴിഞ്ഞ് തന്റെ തപോവാടത്തിൽ അന്തർഭാഗത്ത് ഒരു വിശാലശാലയിൽ ഇരുന്ന് സ്വർണ്ണധൂപകുഴലിന്തിന്ന് ഹൃക്കൊ കുടിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ചിലമ്പുള്ളസായിലെ ജലത്തെക്കൊണ്ട് ഗുളുഗുളുദുവർണ്ണാലാപം ചെയ്യിച്ചു വിഹരിക്കുന്നു. ഇടയ്ക്കിടെ ധൂമത്തെ കൃത്രിമകൃതികളാക്കി ബഹിഷ്കരിക്കുകയും ആ രൂപങ്ങളുടെ വിവിധത്വത്തെ കണ്ടു രസിക്കുകയും ഭിക്ഷാമൃതത്തിന്റെ ഹൃദ്യതയും സമൃദ്ധിയും തിങ്ങിത്തീർത്തു വിങ്ങുകയാൽ ചില ഓങ്കാരധ്വനികളെ പുറപ്പെടുവിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. തന്റെ അടുത്തു വച്ചിരിക്കുന്ന വാൽക്കണ്ണാടിയെ എടുത്തു നോക്കി, കോതി ഒതുക്കി പുറകോട്ടിട്ടിരിക്കുന്ന ജടാഭാരത്തേയും, ക്ഷൗരകർമ്മംകൊണ്ട് അരികുകൾ ഭംഗിയാക്കപ്പെട്ട ലലാടദേശത്തേയും, സുന്ദരികൾക്കു ലഭിച്ചിരുന്നാൽ ചക്രവർത്തികളേയും കറക്കുമായിരുന്ന വിജയതോരണഭൂക്കളേയും, നാട്യതരംഗഭൂതപരമ്പരയാൽ ഭരതശാസ്ത്രപാരംഗതന്മാരേയും വലയ്ക്കുന്ന നേത്രങ്ങളേയും, മധ്യത്തിൽവെച്ചു വകുന്ന് ഇരുഭാഗത്തോടും ചീകി ഒതുക്കി മെഴുകിട്ട് കൃഷ്ണമൃഗശൃംഗങ്ങൾപോലെ തിരുകിനിർത്തിട്ടുള്ള മീശയേയും, മല്ലയോഗ്യമായി വിരിഞ്ഞ് ഘനംപുണ്ടുള്ള വക്ഷപ്രദേശത്തേയും നോക്കി, 'നാഥനാകുന്നിതു ഞാൻ ജഗത്തിന്ന്' എന്നു സമർത്ഥിക്കാവുന്നതായ 'അഹമേവ ജഗത്സർവ്വം' എന്നുള്ള പരമതത്വത്തെ അഭിനയപരിശീലനംചെയ്യുന്നു. ഏതാണ്ട് ചില ആത്മഗതങ്ങളോടു കൂടി ചിലമ്പിയുടെ സ്വർണ്ണമുഖത്തെ വായിന്തിന്നും എടുത്ത്, ധൂമത്തെ ഉദമിച്ച് സ്വവക്രത്തിന് ഒരു തിരസ്കൃതിയെ സൃഷ്ടിക്കുന്നു. ധൂമത്തിരനീങ്ങിയതിന്റെ ശേഷം വിജയനോട്ടങ്ങളോടുകൂടി തിരിവിതാംകോട്ടുള്ള ചില പ്രളക്കന്മാരുടെ നാമങ്ങളെ ഉച്ചരിച്ച് വിരലുകൾ മടക്കി അവരുടെ എണ്ണത്തെ കണക്കുകൂട്ടുന്നു. അനന്തരം വീണ്ടും ധൂമാശനം ആരംഭിച്ച് ചിന്താമഗ്നനായിരിക്കുന്നു. വിശാലനേത്രങ്ങളെ തുറച്ച്, അതിഭയങ്കരനാട്യത്തോടുകൂടി 'കേശവൻ'

എന്ന നാമത്തെ ഉദ്ധരിച്ച് ഫുൽക്കാരത്തോടുകൂടി പുകയെ കഫാദിസഹിതം തുപ്പുന്നു. ഈ അശുദ്ധഹോമത്തിങ്കൽനിന്നും ഉൽഭൂതനായതുപോലെ നെറ്റി മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള സകലക്ഷേത്രങ്ങളിലെയും ചന്ദനകങ്കമഞ്ചൊന്നാദിപ്രസാദങ്ങളും കടുമയ്ക്കിടയിലും ചെവിമടക്കിലും നിർമ്മാല്യസഞ്ചയങ്ങളും കരസന്ധികളിൽ ഉദ്യോഗമുദ്രയായ ചൊറിയുടെ ശൽക്കങ്ങളും തന്റെ നിയമേനയുള്ള വിദ്യുല്ലതികാത്വവും വഹിച്ച് പകടശ്ശാലവ്യാസരായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആവിർഭവിച്ചു. യോഗീശ്വരന്റെ വിശേഷവിശ്വസ്തയ്ക്കു പാത്രമായ തിനാൽ ആ മാത്തിൽ ഏതു സ്ഥലത്തും ഏതു സമയത്തും പ്രവേശിക്കുന്നതിന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു പൂർണ്ണസ്വാതന്ത്ര്യം കിട്ടിയിരുന്നു. ആ അദ്വൈതാഭ്യേതാവ് തന്റെ നെറ്റിയെ നിലത്തു തൊടുവിക്കാതെ ഒരു കസർത്തുകൊണ്ടു ഗുരുപാദങ്ങളിൽ സാഷ്ടാംഗപ്രണാമംചെയ്ത് എഴുന്നേറ്റുനിന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ ചണ്ഡമായ സ്ത്രോഭങ്ങളെ വെടിഞ്ഞ് പൈത്ര്യമായ വാത്സല്യത്തെ സന്ധാനംചെയ്തുള്ള മുഖത്തോടുകൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്ക് ആശിസ്സും സ്വാഗതവും അരുളിച്ചെയ്തു. ആ ശബ്ദഗ്രാഹിയന്ത്രം കൊട്ടാരത്തിലും നഗരവിമികളിലുംനിന്ന് മോതിര സംഗതി സംബന്ധമായും മറ്റും ഗ്രഹിച്ചിരുന്ന കഥകളെല്ലാം ഒന്നൊഴിയാതെ ഗുരുപാദപത്മങ്ങളിൽ സ്വന്തവമനംചെയ്തു. യോഗീശ്വരൻ ഒരു ഭൂത്യരെ വിളിച്ച് ചിലമ്പിയെ അവിടെനിന്നും മാറ്റിച്ചതിന്റെശേഷം ഇങ്ങനെ ശാന്തമായി അരുളിച്ചെയ്തു: “പ്രപഞ്ചം നടക്കത്താൻ ചെയ്യുമപ്പ!—കീരവിത്തു മുളച്ച് അശ്വത്ഥമായി എന്ന് ആരുതാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്? ആ മോതിരവില്പന ക്ഷീരാബ്ധിജലത്തിലെ ലവണ പ്രവാഹത്തെ ഉണ്ടാക്കിടുമോ? നിസ്സാരമായ ഭയങ്ങൾ! മഹാരാജാ ഘനബുദ്ധി എന്നല്ലോ നാം ചിന്തകൊണ്ടിരുന്നത്? ഹായ! എതു ജളത്വം? ”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “ഊഹം! സ്വാമി ഇങ്ങനെയോ കാര്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുന്നത്. അ കൊച്ചുമോതിരം ആരുടെ തലയിലെല്ലാം അപരാധം കേറ്റുമെന്നു സ്വാമിക്കറിയാമോ? ഇങ്ങനെ ചില കളികളിച്ച് തലവീച്ചും തൊരുകേറ്റും നടന്ന് തലമുറ ഒന്നു കഴിഞ്ഞിട്ടില്ലാ, ഈ തീപ്പൊരി കുമരിക്കുമരി എവിടെ എല്ലാം കേറിപ്പിടിക്കുമെന്നു ദൈവത്തിനെ അറിയാവൂ.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ന്യായമായ സംശയം. സംഗതി രാജദ്രോഹം — രാജകക്ഷം, ജനകക്ഷം ഈ രണ്ടിലൊന്നിന്റെ നാശംകൊണ്ടേ അതിൽ നിവൃത്തിയുണ്ടാവൂ. മോതിരം കഴുക്കുടുത്തുപിള്ളയുടെ സ്വത്ത് — ”(ശബ്ദം താഴ്ന്നു പാരദേശികത്വത്തെ അവലംബിച്ച്)“നമത് ചന്ദ്രക്കാരർക്ക് അത്ത സ്ഥാനിഗ്രഹവുമക ഗോത്രബന്ധമെപ്പടി? എന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളെ? നിജത്തെ ശൊല്ലും. ഉടയാൻപിള്ള അവാളെ കാപ്പാത്തവേണ്ടിയത്.”

ഇത്രയും സൂചകം കൊണ്ടുതന്നെ കാര്യം എങ്ങനെ പരിണമിച്ചേക്കാമെന്ന്

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്ക് സൃഷ്ടമാവുകയാൽ തനിക്ക് ഉദ്യോഗക്കയറ്റം ഉണ്ടാവാൻ ഉള്ള പടി നഷ്ടമായിപ്പോകാമെന്ന് അയാൾ ഭയപ്പെട്ടു. സ്വല്പം ഉണർച്ച വന്നപ്പോൾ അതിദയനീയമായ സ്വരത്തിൽ തന്റെ അഭിപ്രായത്തെ യോഗീശ്വരനുമ ക്ഷത്തിൽ ഇങ്ങനെ ധരിപ്പിച്ചു: “ഈ അപവാദം വല്ലതും മച്ചമ്പി കേട്ടാൽ ഉടവാളെടുത്തോണ്ട് വെളിച്ചപ്പെടും. പിന്നത്തെ കഥ പടേനിതന്നെ. നൊണയ്ക്കു നടക്കുന്ന കൂട്ടങ്ങൾ ഇതുവല്ലതും കേട്ടാൽ പൊടിപ്പും തൊങ്ങലുംവെച്ച് തിരുമുമ്പിൽ കൊണ്ട് അടിയറവയ്ക്കും. അപ്പോൾ നാട്ടുരാജാ പൂപ്പടവാതം. മച്ചമ്പി കാട്ടുരാജാ കളവുമഴിക്കും. പിന്നെ, ഇന്ദ്രനും ചന്ദ്രനും പൊടി. അല്ലെങ്കിൽ മച്ചമ്പിക്കും അവിടെ ചേർന്നവർക്കും മേക്കാമണ്ഡപം തന്നെ ശരണം. അതും ഒരു യശസ്സുതന്നെ, സ്വാമിതിരുവടികൾ ഇവിടെ ആളുകളെക്കുറിച്ച് എന്തറിഞ്ഞു?”

‘അതും ഒരു യശസ്സുതന്നെ’ എന്നുള്ള വാക്കുകൾ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നാവിൽനിന്നും പുറത്തായപ്പോൾ ആ തപോധനപഞ്ചാസ്യന്റെ ശരീരം രോമാഞ്ചംകൊണ്ട് ഒന്നു ചലിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരസൗന്ദര്യത്തെ ഒരു വികടപ്പഞ്ചിരിക്കൊണ്ട് വക്രിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ആവശ്യം പോലെ ചന്ദ്രക്കാരനെ തന്റെ ഒരായുധമാക്കി പ്രയോഗിപ്പാൻ സന്ദർഭം ലഭിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു കണ്ട് യോഗീശ്വരൻ ക്രമാർത്ഥനായി, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ അഭിപ്രായങ്ങളെക്കുറിച്ച് വീണ്ടും പരിചിന്തനം ചെയ്ത്, ‘ചിന്താ നാസ്തി കിലാ നാസ്തി’ എന്നു വീണാനന്ദത്തിന്റെ സുഖകരമായ മാധുര്യത്തോടുകൂടി കീഴ്ചരത്തിൽ ഗാനം ചെയ്തുകൊണ്ട് ചിന്താഗ്രസ്തനായിരുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ ഗാനത്തെ കേട്ടു രസിപ്പാൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മനസ്സിന്റെ അപ്പോഴത്തെ അസ്വാസ്ഥ്യം അനുഭവിച്ചില്ല. ഗാനത്തെത്തടഞ്ഞ് അയാൾ ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു: “മച്ചമ്പി ഈ തിരുസന്നിധികളിൽ മാത്രമേ തോറ്റിട്ടൊള്ളൂ. ഇവിടെ കമ്പിട്ടുപോയതു ശരിതന്നെ. മറ്റെടത്തെല്ലാം മച്ചമ്പിതന്നെ രാജാധിരാജൻ, വീരാധിവിരൻ. കാണാൻപോണ പൂരം ഞാനിപ്പോൾ വിസ്തരിച്ചു കേൾപ്പിക്കുന്നതെന്തിന്? അങ്ങനെ ഉള്ള ആൾക്കു വല്ലതും ഇടിവുവന്നാൽ—”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (സന്ദർഭംപോലെ ചന്ദ്രക്കാരനെ കുടുക്കിലാക്കാൻ വഴിയുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാവുകയാൽ ക്രമാർത്ഥനായി) “അഹോ, ശ്രദ്ധാത്മൻ! നമത് ശിഷ്യാപ്രധാനർ—ചന്ദ്രക്കാരപ്പിള്ളെള്ള അവാളുക്ക്” (ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ചില ഗർജ്ജനങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ട്) “അഭയസ്ഥലം, ചൊക്കടാമണ്ഡപനഭോമണ്ഡലം—”

ഈ യുക്തിവാക്കുകൾ ഊദ്യാഗപ്പാൽപ്പായസം നിറഞ്ഞുള്ള ഒരു വാർപ്പിനെ സാദ്ധ്യസാദ്ധ്യവിവേചനശൂന്യനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു ദൃശ്യമാക്കി. അയാൾ തന്റെ സംബന്ധിയായ ചന്ദ്രക്കാരൻ രാജ്യഭരണം ചെയ്യുന്ന പ്രതാപത്തെക്കുറിച്ച്

അഹസ്സുപ്നങ്ങൾ കണ്ടു രസിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ അഭ്യർത്ഥിച്ചു. “ഈ അനിവാര്യതയുടെ പ്രേരണകൊണ്ടെന്നപോലെ നിവർത്തിക്കുക കണ്ണുകൾ അടച്ച് ശ്വാസവേഗത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ വെളിപാടുകൊണ്ടു: “ഉത്തരദിശയിലെ തീക്ഷ്ണഭാസ്കരൻ ഉദയംശെയ്തപ്പോൾ- ഓ! അംബികേയ്യെ അപ്പടിയാ? അസ്തമനം മഹേന്ദ്രാദ്രിയിലെയാം അരരേ! അവരുടെ ചണ്ഡകിരണംഗൾ-” ദൈവികമായ ഒരു ഉദ്യോഗത്തോടുകൂടി വിറച്ചുകൊണ്ട് യോഗീശ്വരൻ അർദ്ധോക്തിയിൽ വിരമിച്ചു. ഉത്തരമലയാളത്തെ ആച്ഛാദനംചെയ്തിരിക്കുന്ന ഹൈദരാലി മൈസൂർ മഹാരാജാവായ രാഹുബിംബം തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനത്തെയും നിശ്ചയമായി ഗ്രസിക്കുമെന്നു ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അരുളപ്പാട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ മനസ്സിലാക്കി. ഹൈദരാലിയുടെ സൈന്യവും മഹാരാജാവിന്റെ പുളിപ്പട്ടാളവും തമ്മിൽ ഉണ്ടായേക്കാവുന്ന യുദ്ധത്തിൽ തനിക്കും തന്റെ സംബന്ധികൾക്കും അഭയപ്രദനായി ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളുടെ അയാൾ ആശ്വസിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ സ്വന്തമായ ഒരു കാര്യത്തിന്റെ പ്രസ്താവനയിൽ പ്രവേശിച്ചു: “ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ അവളെ ഒന്നിണക്കുന്നതിന്” (താടിത്താളം പിടിച്ചുകൊണ്ട്) “തിലകവും തരൂല്ലു, ആ പുത്തൻപെണ്ണിന്റെ കാര്യം പറഞ്ഞിട്ട് അനങ്ങണമില്ല- പോട്ട!” (ഭജനഭാവത്തിൽ കണ്ണടച്ച്) “സന്യാസവേളിമതി, അതിനേ തലയിൽ വരച്ചിട്ടൊള്ളൂ!” (വ്യസനം നടിക്കുന്നു.)

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “പൊറുത്തുകൊണ്ടു അപ്പൻ! - പടത്തലവന്റെ പുത്രിയെ മോഹിച്ചു. പരഭാര്യവരണം പാടില്ലെന്നു നാം പറയുന്നതു ഭോഷ്ടം? കർമ്മഫലം കിട്ടാത്ത ക്രിയയിൽ നമ്മുടെ സഹായം ഉണ്ടാവല്ലോ. ആ പുത്തൻകുട്ടിയുടെ കാര്യത്തിൽ -” (യോഗീശ്വരന്റെ സന്യസ്തമഭാവനകൾ നീങ്ങി രാജസമാധാനം ധർമ്മഭ്രംശശിക്ഷാഗൗരവം സ്മരിച്ച്) “അന്ത ഉണ്ണിത്താനുടെ മകനടിത്തിൽ അവൾ പോകട്ടെല്ലാ- ദാരേഷണത്തെ ഹതം ചെയ്തിട്- ശാന്തി!”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “എന്നാൽ കൊമ്മിണിയെ കിട്ടാൻ തിരുവുള്ളമുണ്ടായി അനഗ്രഹിക്കണം.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “എന്നെന്താ? അന്ത മോതിരത്തിലെ ഇവളവ് ആസൈവയ്യാനേ?” ഈ ചോദ്യത്തോടുകൂടി യോഗീശ്വരൻ ഒരു മുളിപ്പാട്ടും അതിനടുത്തു താളവും തുടങ്ങി. അഷ്ടാദശാവധാനിയായ അദ്ദേഹം പുറത്തുണ്ടായ ചില ചോദ്യോത്തരങ്ങളെക്കേട്ടു. ഒരു ഭൃത്യൻ പ്രവേശിച്ച് മഹാരാജാവിന്റെ ആജ്ഞാകരന്മാർ സ്വാമിപാദങ്ങളെ സന്ദർശനംചെയ്യാനായി വന്നിരിക്കുന്നു എന്ന് ഉണർത്തിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ചില ആജ്ഞകൾ കൊടുത്ത് അടുത്ത മുറിയിലേക്കു തിരിച്ചു. യോഗീശ്വരന്റെ ധ്യാനസമാധികൾക്കായി ഭൃത്യൻ മറ്റൊരു മുറിയിൽ പീഠമിട്ട് തയ്യാറാക്കി. തൈലമയംകൂടാതെ ചിതറിക്കിടക്കുന്ന ജടാദൃങ്ങളും, അതു

കളിന്മേലും മുഖത്തും കർണ്ണങ്ങളിലും വിതറിയ ഭസ്മവും കണ്ണാമുതൽ പാദംവരെ മറയ്ക്കുന്ന ഒരു കാഷായനൈട്രംകുപ്പായവും അതിന്റെ മുകളിൽ വജ്രങ്ങൾ പതിച്ചുള്ള ഒരു ചെറിയ ഗൗരീശങ്കരസമന്വൃതമായ കൃഷ്ണവർണ്ണരൂപമാലയും ധരിച്ച്, ധ്യാനഭാരത്താൽ നശ്വരസ്ഥനായി, വാമഹസ്തത്തെ അഭയമുദ്രയിൽ വഹിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ പീഠസ്ഥനായി. ആ വേഷം കണ്ടു പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന വലിയകൊട്ടാരം സമ്പ്രതി രാമയുനം നീട്ടെഴുത്തുകേശവപിള്ളയും അദ്ദേഹത്തെ യഥോചിതം അഭിവാദനങ്ങൾ ചെയ്തും, അദ്ദേഹം 'മഹാരാജോ വിജയീഭവതു!' എന്ന് അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് രാമയുനം ഭസ്മം കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ബ്രാഹ്മണൻ അതിനെ വാങ്ങി ശിരോലലാടങ്ങളിൽ ധരിച്ചു കൊണ്ട് ശിഷ്യത്തെ കേശവപിള്ളയ്ക്കു കൊടുക്കുന്നതിനു ഭാവിച്ചു. അതിനെ സ്വീകരിക്കുന്നതിനുള്ള ഭാവംകൂടാതെ കേശവപിള്ള നിന്നതിനെക്കണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനനൻ കേശവപിള്ളയെ സമീപത്തു വിളിച്ചു കൈപിടിച്ച് ഒരനുഗ്രഹമത്രത്തോടുകൂടി ഭസ്മപ്രദാനംചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ഉണ്ടായ കരസമ്പർക്കം പരസ്പരവിരുദ്ധാത്മാക്കൾ എന്നപോലെ അനാസ്ഥാനഭവത്തെ രണ്ടുപേർക്കുമുണ്ടാക്കി. പ്രസാദഭസ്മത്തെ വാങ്ങിക്കൊണ്ട് കേശവപിള്ള പുറകോട്ടു മാറി. പത്മനാഭസ്വാമിക്ഷേത്രത്തിനഭിമുഖമായിത്തീരിഞ്ഞു ധ്യാനത്തോടെ, അതിനെ ശിരസ്സിൽ ധരിച്ചു. സ്വാമികൾ ഏതോ ഭാഷയിൽ തന്റെ ഭൃത്യന് ഒരു ഉത്തരവു കൊടുത്തു. അവൻ സ്വൽപസമയത്തിനിടയിൽ വലിയ ഒരു സ്വർണ്ണധൂപക്കുറ്റിയിൽ നിറയെ കർപ്പൂരമിട്ടു കത്തിച്ച് യോഗീശ്വരന്റെ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവെച്ചു. അപ്പോൾ മുറിയിൽ അതിവിശേഷമായ സുഗന്ധം പ്രവഹിച്ചു. രാമയുൻ ദീപത്തെ യഥാവിധി വന്ദിച്ചു. കേശവപിള്ള പുറത്തിറങ്ങി സഹചരന്മാരായ പട്ടക്കാർക്ക് ചില ആജ്ഞകൾകൊടുത്ത് സാവധാനത്തിൽ മടങ്ങിവന്നു. ഇച്ഛാഭംഗകാലുഷ്യംകൊണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനന്റെ ദന്തനിരകൾ തമ്മിൽ ഉരുമ്മി, ആ യോഗിപഞ്ചാനനൻ ഒരു സമാധിയിരുപ്പിനു കോപ്പിട്ടു. ഈ അവസരത്തിൽ കേശവപിള്ളയെ ഒന്നു വർണ്ണിക്കാം: ഇരുപത്തിനാലോളം വയസ്സുള്ള ഈ യുവാവ് മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവിന്റെ ഒരു രണ്ടാം പതിപ്പായി, വിസ്മിർണ്ണോന്നതലലാടനം ഉന്നതനാസനം സിംഹനേത്രനും പുഷ്കലസ്തനും ദീർഘബാഹുവും ആയിരുന്നു എന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ട്. സ്വമാതൃലനായ രാജകേശരിയുടെ സ്മാരകമായ രൂപസാമ്യത്തെ വിചാരിച്ച് രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന് ഈ യുവാവിൽ അദ്ദേയമായുള്ള വാത്സല്യവും വിശ്വാസവും ജനിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരനെപ്പോലെ ഈ യുവാവും മന്ത്രിപദപ്രാപ്തിവരെ ഒരു നാടകത്തെ മനോരപനംചെയ്തിട്ടുള്ളവനായിരുന്നു. എന്നാൽ സ്വർണ്ണവെഞ്ചാമരാദിസ്വാധികാരപ്രമത്തതാംഗങ്ങളും, കൂടിയായുക്തകൃതികളും ഈ കവിയുടെ അവസാനകാലിൽ സംബന്ധിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരനാകുന്ന കവിക്ക്

പ്രമാണം ഏകനായ താൻ; ഈ കവിക്ക് ജനകോടിപൂർണ്ണമായുള്ള ലോകം, ചന്ദ്രക്കാരപുരുഷൻ കാര്യം സ്വസ്വം; കേശവയുവാവിന് സ്വരാജ്യങ്ങളുടെ ഐശ്വര്യം; ചന്ദ്രക്കാരനെ സ്വനിയന്ത്രണാധീനമായുള്ള ഇഹലോകമല്ലാതെ മറ്റൊന്നില്ലെന്നുള്ള തത്വം സ്വപ്രവൃത്തികളിൽ പരമയൈശ്വര്യവാനാക്കിത്തീർത്തിരുന്നു; കേശവപിള്ള സകലം ദൈവാധീനമെന്നുള്ള വിശ്വാസത്താൽ കർത്തവ്യകർത്തവ്യങ്ങളിൽ സ്വാതന്ത്ര്യചാരിയല്ലായിരുന്നു; ചന്ദ്രക്കാരൻ സർവദാ വൃകശീലനായിരുന്നു; ഈ യുവാവ് യുദ്ധത്തിൽ മാത്രം ശാർമ്യലവിക്രമനും രാജസമുദായഗൃഹകാര്യങ്ങളിൽ പരമകാരണികനും ആയിരുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരൻ ധൂമകേതുപോലെ സ്വല്പകാലത്തേക്ക് അത്യാശ്ചര്യത്തേയും ഭയത്തേയും വ്യാപരിപ്പിച്ച് അസ്തമിച്ച ഒരു ഹാലാഹലപ്രഭയായിരുന്നു; ഈ യുവാവ് ബഹുജനൈശ്വര്യത്തിനുവേണ്ടി സ്വജീവനെത്തന്നെയും നിശ്ചലമനസ്സോടെ ത്യജിപ്പാൻ സന്നദ്ധനായിരുന്ന നായർവർഗ്ഗത്തിലെ ഒരു രത്നസ്തോമോയിരുന്നവെന്ന് ഈ കഥയ്ക്കു പുറമേ അനേകം സാക്ഷ്യങ്ങളുണ്ട്.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആരംഭിച്ച സമാധി ഏകദേശം അരനാഴികകൊണ്ട് അവസാനിക്കുകയും അപ്പോൾ സ്വാമിയുടെ ഉപാസനാഫലമായി ഇങ്ങനെ അർത്ഥമാക്കുന്ന ഒരു അരുളപ്പാട്, അദ്ദേഹം സന്ദർഭം പോലെ ഉപയോഗിച്ചുവന്ന മിശ്രഭാഷയിൽ, ഉണ്ടാവുകയും ചെയ്തു "ഓം നമോ! —" (അസ്സഷ്ടം) "രാജാ ധർമ്മകവചത്താലേ സുരക്ഷിതർ! കുടിലകൃത്രിമക്കാർ സമീപവർത്തികളാക പരിസേവിക്കിന്ദർ! തല്ലാലയോദി മുച്ചുടും ഏതൽസ്ഥിതികളുടെയഫലങ്കലാളുള്ള മേൽ വേറന്ത്! അന്തഃഘ്രിദക്ഷോഭങ്ങൾ ബഹളമാക ഭാവിയിലെ കാണപ്പെടു കിരത്. രക്തവർഷജീവനാശ ജനസന്താപ അഗ്നിയേ മഹായുധ സ്ഥാനദ്രുശ അനീതിവിജയ- ആഹ! രംഗാ രംഗാ!—എന്നവയെല്ലാം ദൃശ്യമാകിരത്? യാവതു ക്കും സൂത്രധാരനാക, മോഹപ്രതിതനാക, സർവരംഗപാത്രനാക, കാണുകിരത്. അനന്തശായി, കരുണാരാശി രക്ഷിക്കട്ടും. ഹോം നമോനമഃ! അന്തരൂപം യാരുടേതോബാ?" ഈ ചോദ്യത്തോടുകൂടി ഒരു ബോധക്ഷയത്തിൽനിന്നുണർന്ന് തന്റെ തല്ലാലസ്ഥിതികൾക്കു ജാഗരൂകനായതുപോലെ കേശവപിള്ളയെ നോക്കി യോഗീശ്വരൻ കരുണാസ്മേരത്തേയും കടാക്ഷകാരണ്യത്തേയും പൊഴിച്ചു. രാജദൂതന്മാരുടെ ആഗമനം, മോതിരവിക്രയത്തിന്റെ മൂലം വ്യാപ്തി പര്യവസാനം ഇതുകളെപ്പറ്റി പ്രശ്നംചെയ്ത് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മറുപടി അറിഞ്ഞുവരുവാൻ മഹാരാജാവിന്റെ കല്പനയുണ്ടായതുകൊണ്ടായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ സിദ്ധൻ ചാരലക്ഷണമാത്രത്താൽ ആഗമനോദ്ദേശത്തെ ധരിച്ചതായും ഭഗവതീപ്രസാദത്താൽ പ്രശ്നങ്ങൾക്ക് ഉത്തരം അരുളിച്ചെയ്തതായും കാണിച്ചപ്പോൾ, സമ്പ്രതി അയ്യൻ അത്യാശ്ചര്യസമ്മതഭാവങ്ങളോടുകൂടി കേശവപിള്ളയുടെ മുഖത്തു നോ

ക്കി. കേശവപിള്ളയുടെ മുഖഭാവം കേവലം അർത്ഥശൂന്യമായിരുന്നതിനാൽ ആ യുവാവിനോട്, സഹോദരസൗഹാർദ്ദവാനായിരുന്ന സമ്പ്രതി അയ്യൻ യോഗീ ശ്വരന്റെ വെളിപാടുകൊണ്ട് തൃപ്തിയെ പ്രാപിക്കാതെ ഇങ്ങനെ ചോദ്യം തുടങ്ങി: “അവിടത്തെ ശക്തി അതിദിവ്യം! ഞങ്ങൾ കല്പനപ്രകാരം വരികയായിരുന്നു. ഉത്തരം കിട്ടിയ വിഷയത്തെക്കുറിച്ച് പ്രശ്നം അറിവാൻതന്നെ വന്നതും. എന്നാൽ ആ മോതിരം എവിടെനിന്നും വന്നു? ആരാൾ, എന്തിനു വില്ലപ്പെട്ടു എന്നാണ് തിരുമനസ്സിലേക്കു വ്യക്തമായി അറിവാൻ ആഗ്രഹമുള്ളത്.” ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “അതിനടയ പൂർവ്വ ഉടമസ്ഥൻ യാരയ്യാ?”

സമ്പ്രതി: “കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ള എന്ന എട്ടുവിട്ടിൽപ്പിള്ളമാരിൽ ഒരു നീചരാജദ്രോഹി.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (സതീദഹനവൃത്താന്തത്തെ കേട്ടപ്പോൾ ശ്രീപരമേശ്വരന്റെ മൂന്നാം തൃക്കണ്ണിൽനിന്നു പ്രവഹിച്ചതുപോലെ യോഗീശ്വരന്റെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു ചില കനൽക്കട്ടകൾ രാമയ്യന്റെ നേർക്കു പുറപ്പെട്ടു എന്ന് കേശവപിള്ളയുടെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടിക്കു കാണപ്പെട്ടു.) “ആം! ആം! അവരെങ്കേ? അവരുടെ കുടുംബമെങ്കേ? അവരുടെ സ്വത്തുക്കളെങ്കേ?”

സമ്പ്രതി: “യാവതും രാജശിക്ഷയ്ക്കു ക്ഷേപ്യമായ് വിട്ടാർ. സ്വത്തെല്ലാം പണ്ടാരവകയിലെ എടുത്തുമാച്ച്”.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) “അപ്പടിയാനാൽ, അംഗുലീയം രാജഭണ്ഡാരത്തിലിരുത്തുതാനെ വന്തിരുവേണം? എന്നാ? അപ്പടിയല്ലവ, കേശവപിള്ളേ? രാജദ്രത്യംഗീതാൻ ഇതുകൊല്ലാം ജവാബ് ഹൊല്ലുവേണ്ടിയത്. അന്ത രാജശത്രുവംശം ശേഷിക്കരുതുണ്ടോ?”

കേശവപിള്ള: “ആ വംശശക്തി ഇന്നും തിരുവിതാംകോട്ട് മുളച്ചുതഴച്ചുവരുന്നു.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (ഈ ഉത്തരം ഉദ്ദേശിക്കാത്ത ഒരു മുസലതാഡനമായി ഫലിച്ചു എങ്കിലും, യോഗീശ്വരന്റെ മുഖശാന്തതയ്ക്ക് രേഖാമാത്രത്തോളം ഭേദമുണ്ടായില്ല.) “അരേ! അതെന്ന? അതെപ്പടിയപ്പാ? ഹൊല്ലു, കേൾക്കട്ടും. എന്ന ശക്തി? ”

കേശവപിള്ള: “ആ കഥകളെല്ലാം സമ്പ്രതി അണ്ണാവികൾക്കേ വിവരമായി അറിയാവൂ. ആ കാലം കഴിഞ്ഞാണ് എന്റെ ജനനം.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ഹൊല്ലുമയ്യാ സമ്പ്രതിഅയ്യരെ! അന്തരാജദ്രോഹത്തുണ്ടു ഉത്ഭവതീർത്ഥം എങ്കെ?”

സമ്പ്രതി: “എട്ടുവിട്ടിൽപ്പിള്ളമാർതാൻ അതുകൊല്ലാം കാര്യകാരണകർത്താക്കൾ”

കേശവപിള്ള: “അതിൽ ഒരു തെറ്റുണ്ട്. ധ്യാനസനംചെയ്യപ്പെട്ട കൂട്ടത്തിൽ ബ്രാ

പണ്ണിയിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നു. വൈദികരും അവൈദികന്മാരും യോജിച്ചു നടത്തുന്ന കാര്യങ്ങളിൽ, വൈദികശക്തിയാണ് ബുദ്ധി-മറ്റുള്ളവർ അവയവങ്ങളും ആയുധങ്ങളും മാത്രമേ ആളൂ. ഇന്നും നായന്മാർ രാജദ്രോഹത്തിനു ശ്രമിക്കുന്നതിൽ അതിന്റെ ഉല്പത്തി സ്വാമിയുടെ സിദ്ധിക്കൊണ്ടു കാണാവുന്നതായിരിക്കണം. നാട്ടുനീങ്ങിയ തിരുമനസ്സിലെ കാലത്ത് വീരനയംകൊണ്ടും ഇപ്പഴത്തെ പൊന്നാതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ കാലത്തു കരുണാനയംകൊണ്ടും സങ്കടത്തിനും ശബ്ദം ഉള്ള വഴികളടങ്ങുന്നു. ഇപ്പോൾ ദ്രോഹമുണ്ടാകണമെങ്കിൽ പൊന്നാതമ്പുരാൻ തിരുമനസ്സിലെ അധികാരത്തോടു മത്സരമുള്ള ഒരധികാരമോ ശക്തിയോ പണിചെയ്യേണ്ടിയിരിക്കണം. സ്വാമിക്ക് ദിവ്യചക്ഷുസ്സുണ്ടെന്ന് ജനങ്ങൾ പറയുന്നു. പൊന്നാതമ്പുരാൻവേണ്ടി ഒന്നു മനസ്സിൽ തിരുമനസ്സിലെ പ്രശ്നത്തിന് ഉത്തരമുണ്ടാകണം. തിരുമനസ്സിലെ ചുറ്റുപാടുകാരാണ് ദ്രോഹത്തിനു ശ്രമിക്കുന്നതെന്നു മാത്രം ഞങ്ങൾ ചെന്നറിവിക്കുന്നതെങ്ങനെ? മോതിരത്തെ വാങ്ങിയ ബ്രാഹ്മണനെ കാണാമല്ല. ഉരുപ്പടിയെ അയാളുടെ ഭവനത്തിൽ നിന്ന് എടുത്തുമാറിയിരിക്കുന്നു.” (ഹരിപഞ്ചാനനൻ പ്രയോഗിക്കുന്ന സമ്പ്രദായത്തിലുള്ള ഒരു നോട്ടത്തെ പ്രത്യസ്തമായി ഉപയോഗിച്ച്) “അണ്ണാവയൻ പോയ മാർഗ്ഗം അറിവാൻ ഇവിടത്തേക്കു സാധിക്കുമെന്ന് അറിവു കിട്ടിയുമാറിയിരിക്കുന്നു. അണ്ണാവയൻ ഹാജരാകട്ടെ-രാജസേവകന്മാരാണ് ദ്രോഹികളെങ്കിൽ അവരുടെ പേരുകളെ അയാൾ വിളിച്ചുപറയട്ടെ. അതു വേണ്ട, അവിടുത്തെ ഉപാസനകൊണ്ട് കൃത്രിമക്കാരെ പ്രത്യക്ഷമാക്കാമെങ്കിൽ അങ്ങനെ ചെയ്യണം. അല്ലെങ്കിൽ രാജസേവകന്മാരെ ചേർത്തുനിർത്തി, അവിടുന്ന് ചൂണ്ടിക്കാണിക്കണം. അസ്പഷ്ടമായുള്ള ഉപദേശങ്ങൾ ചെയ്ത് പരിശുദ്ധാത്മാവായ തിരുമനസ്സിലെക്കൊണ്ട് അപനയം പ്രവർത്തിപ്പിക്കരുത്. എത്ര മറുപടിയാണ് ഞങ്ങൾ ഉണർത്തിക്കേണ്ടതെന്ന് ഒന്നുകൂടി ആലോചിച്ചു പറയണം.” കേശവപിള്ളയുടെ ഈ പ്രസംഗം എന്തോ യവനഭാഷയാണെന്നു രാമയ്യൻ തോന്നി. എന്നാൽ, അതിന്റെ ഒടുവിലത്തെ ഭാഗം തന്റെ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളേയും പ്രതിബിംബിച്ചതിനാൽ കേശവപിള്ളയെ മനസ്സുകൊണ്ട് അഭിനന്ദിച്ച് അയാളോടടുത്തു ചേർന്നുനിന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മനസ്സ് അപ്പോൾ വിരുദ്ധക്ഷോഭങ്ങളുടെ ഒരു യുദ്ധംകണമായിരുന്നു. കേശവപിള്ളയുടെ അഭിപ്രായത്തിലെ പൂർവ്വഭാഗം, അയാൾക്കു സമുദായങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള മത്സരജീവിതത്തെക്കുറിച്ചുള്ള സൂക്ഷ്മഗ്രഹണത്തെ സൂക്ഷ്മമായി ഉൾക്കൊണ്ടായിരിക്കാം, യോഗീശ്വരന് ഏറ്റവും രുചിച്ചു. താനും കേശവപിള്ളയും ഒന്നുപോലെ യുവരാജാവിന്റെ ഇഷ്ടത്തെ സമ്പാദിക്കുകയും, ആ തിരുമ്പിൽവെച്ചു പരസ്പരം സന്ദർശിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അവർ തമ്മിൽ മത്സരിക്കുന്ന പോലെ വർത്തിച്ചുവന്നിരുന്നു. ബഹുരുകലാപാണ്ഡിത്യം കൊണ്ടു

ഹരിപഞ്ചാനനൻ അനൽപപൗരഷനായിരുന്നു. കേശവപിള്ള ദൈവദത്തമായുള്ള ബുദ്ധിമാത്രംകൊണ്ടു രാജസേവനംചെയ്ത് ഉപജീവിക്കുന്നവനുമായിരുന്നു എങ്കിലും, രണ്ടുപേരും പരസ്പരമഹിമകളെ ധരിച്ചിരുന്നു. കേശവപിള്ളയെ സ്വശിഷ്യവർഗ്ഗത്തിൽ ചേർത്താൽ തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ലാലുകരിക്കപ്പെടുമെന്നു വിചാരിച്ച് അതിലേക്കായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ പല വിദ്യകളും പ്രയോഗിച്ചു. അവയെല്ലാം ആ യുവാവിന്റെ പ്രപഞ്ചാനസാരിത്വംകൊണ്ടു നിഷ്ഫലമായി ഭവിച്ചു. അന്നത്തെ ദിവസത്തിലുണ്ടായ കൂടിക്കാഴ്ചയിൽ ആ യുവാവിന്റെ ആഗമനം ഒരു അനുകൂലസന്ദർഭമെന്നു ഹരിപഞ്ചാനനൻ കരുതി, അസാധാരണമായ ലൗകികത്തോടുകൂടി അയാൾക്ക് അദ്ദേഹം വിഭൂതി ദാനം ചെയ്തു. അതു ഫലപ്പെട്ടില്ല എന്നു മാത്രമല്ല, തന്റെ സിദ്ധിയുടെ ഫലമായും മറ്റും ഉണ്ടായ പ്രസ്താവനകളെ കേശവപിള്ളയുടെ പ്രസംഗം ഖണ്ഡിക്കുകയും ചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനന് അതു ശല്യസമാനമായി അന്തർമർമ്മങ്ങളിൽ തറച്ചു. അണ്ണാവയ്യന്റെ നാമപ്രസ്താവനത്തിൽ അഭിനയിച്ച നാട്യത്തിന്റെ അർത്ഥത്തേയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ചു. ഇങ്ങനെ മധുരവിഷരസങ്ങളുടെ സങ്കലനാനുഭവമുണ്ടായപ്പോൾ കേശവപിള്ള തനിക്ക്കൊരു നീങ്ങാശത്രുവും തന്നോടു തുല്യമായ ഒരു മഹച്ഛക്തിയും ആണെന്നു ഹരിപഞ്ചാനനൻ അനുമാനിച്ചു. തന്റെ അന്തർവികാരങ്ങളെ നിയമപ്രകാരമുള്ള ശാന്തശീതളമന്ദഹാസങ്ങളാൽ മറച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം സമ്പ്രതിഅയ്യുന്നോട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: "ദേവീവദനപ്രോക്തത്തെ നാൻ ശൊന്നേൻ. അതെ മഹാരാജസന്നിധിയിലെ ധരിപ്പിക്കവേണ്ടിയത്. മേലും പൂജാവേളയിലെ ജഗദാംഗികാപ്രസാദത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊള്ളുകിറേൻ. രാജ്യത്തിലെ എറുളവു സമാധാനമിരുന്നാലും അരമനയ്ക്കുള്ള രാജകളളന്മാരിരുക്ക്." ആ സംവാദത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ അഭിപ്രായങ്ങൾ മിക്കവാറും തന്റെ നേർക്കു രാജകോപത്തെ ഉണ്ടാക്കുവാൻ രാമയ്യൻ വഹിച്ചു. രാജകർണങ്ങളിൽ യഥാവസരം ചേർക്കുന്നതിനുള്ള അസൂങ്ങളാണെന്നു മനസ്സിലായി, കേശവപിള്ളയുടെ രക്തത്തിന് അല്പമായ ചൂടു തട്ടി, അടക്കാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടും അടങ്ങാത്ത യുവരക്തത്തിളപ്പിൽനിന്ന് ഇങ്ങനെ ഒരു മറുപടി പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടുപോയി: "ലോകത്തിൽ ബ്രഹ്മാണധക്കളളന്മാരുള്ളതുപോലെ."

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (ശാന്തതകൊണ്ടു പദങ്ങളെ ദീർഘമായി ഉച്ചരിച്ച്) "ആമ— ഇന്തക്കാലം കലികാലംതാനേ?"

കേശവപിള്ള: (നയകോവിദനായ രാമയ്യനാൽ പ്രത്യക്ഷമായി തടുക്കപ്പെട്ടിട്ടും)"ദശാനനൻകാലമായ ത്രേതായുഗവുമായിരിക്കാം."

ശകലംപോലും മേഘം കൂടാതെയിരിക്കുന്ന ആകാശത്തിൽനിന്നു സൂര്യകിരണങ്ങളെ ഭേദിച്ചു വിദ്യുച്ഛലാക ഭൂമിയിൽ പതിക്കുന്നതു വായനക്കാർ

കണ്ടിരിക്കുമല്ലോ. അതിന്മേലുംതന്നെ കേശവപിള്ളയുടെ ശാന്തപ്രസന്നമായുള്ള മുഖത്തുനിന്നും ഗുഡാർത്ഥോദ്ദേശ്യം കൂടാതെ പുറപ്പെട്ട ഒടുവിലത്തെ ജല്പനം ബ്രഹ്മജ്യോതിസ്സർത്തി പരിലസിക്കുന്ന ആ സാന്നിധ്യത്തിന്റെ മഹിമാവിനെ ലംഘിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സ്വതന്ത്രസംഗ്രാഹിയായ ഹൃദയക്ഷമാവെ ഭേദനം ചെയ്തു. അരനിമിഷത്തേക്കു കാളന്ന തീപോലെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശരീരം തീക്ഷ്ണപ്രകാശമായി. അദ്ദേഹം പെട്ടെന്നു സ്വസ്ഥാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച് രാമയുനു യാത്രാനുഗ്രഹവും നല്കി പൂജാമുറിയിലേക്കു തിരിച്ചു. ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ ബുദ്ധിക്കു ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സംഭ്രമണത്തിനു മതിയായ കാരണമൊന്നും കാണപ്പെടാത്തതിനാൽ അയാൾക്കും ആ യോഗീശ്വരനെക്കുറിച്ചുണ്ടായിരുന്ന ബഹുമാതിരിയ്ക്ക് അല്പം വിഘാതം സംഭവിച്ചു. രാമയുനും കേശവപിള്ളയുമാണ് അവിടെനിന്നും യാത്രയായ ഉടനെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ പുറത്തുവന്നു വാതലടച്ചിട്ട്, ഒരു യുവമനുഷ്യക്കരടിയെ വിളിച്ച് ഈർഷ്യാകോപങ്ങളോടുകൂടി ചില കല്പനകൾ കൊടുത്തു. അതിന്റെശേഷം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ വരുത്തി, തനിക്ക് ഒട്ടും താമസംകൂടാതെ ചന്ദ്രക്കാരനെ കാണണമെന്നും, അതിലേക്കു താൻതന്നെ ചിലമ്പിനേത്തുഭവനത്തിലേക്കു യാത്രചെയ്യാൻ തയ്യാറാണെന്നും അരുളിച്ചെയ്തു.

എടുവീട്ടിപ്പിള്ളമാരെ നിഗ്രഹിച്ച വിജനപ്രദേശം. രാമയുൻദളവായ്ക്ക് മഹാരാജാവ് മന്ത്രിപദത്തെ നല്കിയ മണ്ഡപം. ഈ ഇടക്കാലത്തും ഈ സ്ഥലം ഈ വക ആവശ്യങ്ങൾക്ക് ഉപയോഗപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

അദ്ധ്യായം നാല്

“ഏവം നിങ്ങളുടെ ഭാവമെങ്കിലതു ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുവാൻ സാദരം
ഭാവം നോക്കിയുരച്ചിടാമുടനറിഞ്ഞീടാമവൻഭാവവും”

അനുഗ്രഹശാപങ്ങൾക്ക് അധികൃതന്മാരായ പരമഹംസന്മാർക്കു ഭവിഷ്യദുർഗം നശത്തികൂടിയുണ്ടെന്നു നാനാമതങ്ങളിലും ഇതിഹാസപുരാണങ്ങൾ ഘോഷിക്കുന്നുണ്ട്. ഐശ്വര്യമായ ഈ ശക്തികൊണ്ടെന്നഭാവത്തിൽ മഹാരാജാവിന്റെ ധാരണത്തിനായി ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ സമാദിഷ്ടങ്ങളായ ചില വിപ്ലവങ്ങൾ അടുത്തകാലത്തുതന്നെ സംഭവിച്ചു. രാജഭണ്ഡാരത്തിൽ സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന മോതിരം ചാക്ഷുഷവിദ്യകൊണ്ടെന്നു തോന്നുമാറ് ആ മുറിയിൽ നിന്ന് അതിന്റെ ആറുവശങ്ങളിലും ബലപ്രയോഗത്തിന്റെ യാതൊരു ചിഹ്നവും കൂടാതെ മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ടു. കൊട്ടാരം അധികാരികളും ഭണ്ഡാരരക്ഷികളും ജഡജീവങ്ങൾ യോജിച്ചിരിക്കേ ആത്മവിധേയം സംഭവിച്ചതുപോലെ വിഷമിച്ചു. മോതിരവിക്രയത്തിന്റെ ഗൗരവത്തെ ഈ മോഷണം ശതഗുണീകരിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദീർഘദർശനഫലത്തെ ധരിച്ചിരുന്നവർ അദ്ദേഹത്തിനു കൈലാസാചലരത്നപീഠത്തിലേക്കു കയറുവും കൊടുത്തു. ദൃഢമനസ്സനായ മഹാരാജാവിന്റെ നിഷ്കർഷയായ കല്പനകൾകൊണ്ട് ഈ വൃത്താന്തം കൊട്ടാരമതിലുകൾക്കകത്ത് ഉപഹൃദനം ചെയ്യപ്പെട്ടു. അധികൃതന്മാർ ഗുരുമായ കാവലുകൾ നാനാഭാഗങ്ങളിലും ഉറപ്പിച്ചു. വിദഗ്ദ്ധചാരന്മാർ വിവിധവേഷങ്ങൾ ധരിച്ച് ജനഗൃഹങ്ങളിലെ അന്തർവ്യാപാരങ്ങളെ ആരാഞ്ഞു എങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ ഭക്തിമാർഗ്ഗപ്രചരണമല്ലാതെ യാതൊരു വിശേഷസംഭവത്തിന്റെ അറിയും ആർക്കും ലഭ്യമായില്ല. ആശ്ചര്യകരമായ ഈ മോതിരമോഷണത്തിന്റെ വാസ്തവം വെളിപ്പെടുത്താതെ കഴിഞ്ഞ ഓരോ ദിവസവും, ദ്രോഹകേന്ദ്രം പരിചാരകചക്രത്തിനകത്തുതന്നെ എന്നുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ വെളിപാടിനെ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ സംശയച്ചെടിയായി വേര് ഉന്നിച്ചു. എന്നാൽ അവിടുത്തെ നിഷ്കൽമഷബുദ്ധി സന്ദേഹാസ്പഷ്ടമായ തെളിവുകൂടാതെ യാതൊരു ഭൂതൃണേയും പ്രത്യേകം സംശയിപ്പാൻ സന്നദ്ധമാകാത്തതുകൊണ്ട്, അപന്യായമായുള്ള പീഡനങ്ങൾക്കു സംഗതിയുണ്ടായില്ല. അണ്ണാവയുന്റേയും മോതിരത്തിന്റേയും കഥകൾ ദിനാവർത്തനങ്ങൾക്കിടയിൽ ക്രമേണ മാഞ്ഞു. ഏതാനും മാസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ് ഗ്രീഷ്മർത്തുവിൽ ഒരു പൗർണ്ണമി ദിവസം അടുത്തു. സ്വഭർത്തുദ്രോഹമാകുന്ന അപരാധത്താൽ അവഭ്രഷ്ടമായി ഏകാന്തനിശ്ശബ്ദരോദനം ചെയ്യുന്ന കഴക്കൂട്ടത്തുദേശത്തിനെ പാദസ്പർശത്താൽ സംശ്രദ്ധമാക്കിച്ചെയ്യാൻ ഹരിപഞ്ചാനനൻ എഴുന്നള്ളുന്ന ശുഭരാത്രി സമാഗതമാകുന്നു. ആ മഹാമഖത്തിന്റെ പൂർവദിവസം സൂര്യോദയത്തിനുമുമ്പ് ‘നാം’

എന്ന പദത്തെ പരസ്പരം ഉപയോഗിപ്പാൻ അവകാശമുള്ള രണ്ടു മഹാപുരുഷന്മാർ പരിചാരകാദിജനങ്ങളെ ബഹുദൂരത്താക്കിട്ട് അത്യന്തഗൗരവമുള്ളതെന്ന് ഊഹിക്കാവുന്നതായി ഒരു സംഭാഷണത്തെ രാജമന്ദിരത്തിനകത്ത് ഒരു പള്ളിയറയിൽവെച്ച് ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ജാമദഗ്ന്യനെപ്പോലെ കോപജ്യോതിഷ്ഠനായി ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ ഒരു പീഠത്തെ സംഭാവനാചെയ്യുന്നു. സംരംഭവേഗം, ധിക്രൂതി, ഭസ്മനം, സോൽപ്രാശസ്ഥിതി, അപഹാസം എന്നിങ്ങനെ തപോധർമ്മവിരുദ്ധങ്ങളായ വികാരങ്ങളാൽ കലുഷമായി പ്രവഹിക്കുന്ന ആ യോഗീശ്വരന്റെ സങ്കീർത്തനധാര, ആശ്ചര്യരസംകൊണ്ടു വികസിക്കുന്ന മുഖകമലത്തോടു കൂടി ഉപധാനങ്ങളെ പരിരാഭണം ചെയ്യുകൊണ്ട് സ്വമഞ്ചത്തിൽ ശയിക്കുന്ന രവിവർമ്മാഖ്യനായ യുവരാജകുമാരന്റെ നിദ്രാസക്തിയെ ദുരീകരിക്കുന്നു. ഈ രാജകുമാരൻ 'സിംഹവിക്രമപരാക്രമനം' ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവിന്റെ നേർക്കുള്ള ഭക്തിയിൽ 'ഭരതസമാനനം' ആയിരുന്നു എന്നു കവികൾ കീർത്തിച്ചിട്ടുള്ളതുകൂടാതെ, മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ വിദ്യസമഗ്രതയേയും അതിലംഘിച്ച്, അനന്തരകാലീനനായ വേലുത്തമ്പിദളവായുടെ ഭൂതദയാവിഹീനത്വമെന്നു ശങ്കിക്കാവുന്ന കഠിനമായ നീതിനിഷ്ഠയെ ഈ തരുണ വയസ്സിലും അനുവർത്തിച്ചിരുന്നു എന്നു കിംവദന്തിയും ഉണ്ട്. ഇവിടുന്നു സരസകലാംഗങ്ങളിൽ അഭിരുചിയും പടുതയും രസികജീവിതത്തിൽ പ്രസക്തിയും കഥാകാലമായ തന്റെ ഈ കൗമാരദശയിലും പ്രദർശിപ്പിച്ചിരുന്നു. മുഖംനോക്കാതെ പരോംഗിതങ്ങളെ നിരസിക്കുന്നതിൽ ഈ യുവരാജാവ് പ്രകടിപ്പിച്ചിരുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യബുദ്ധി ദുഷ്കീർത്തിപര്യവസായികളായ മാർഗ്ഗങ്ങളിലേക്കു നയിക്കുന്ന യന്ത്രികളുടെ ദുരുപദേശങ്ങളിൽനിന്ന് അവിടുത്തെ രക്ഷിച്ചു. സ്വരാജ്യത്തിന്റെ ഐശ്വര്യത്തെയും കുടുംബത്തിന്റെ അഭിമാനത്തെയും സംരക്ഷിക്കയെന്നത് അവിടുത്തെ മുഖ്യദീക്ഷയായി അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിനാൽ മഹാരാജാവിന്റെ വിശ്വാസപാത്രങ്ങളായ കേശവപിള്ള മുതലായവരെ ആ നിലയിൽത്തന്നെ അവിടുന്നു വരിച്ചിരുന്നു.

അടുത്തദിവസം ഉദയത്തിനുമുമ്പ്, താൻ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അതിഥിയായി ചിലമ്പിനേത്ത് എത്തുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു യാത്ര അറിയിച്ചിട്ട്, തിരുമാടമ്പോടുത്ത പ്രായം മാത്രം ചെന്നിട്ടുള്ള ആ രാജകുമാരനോട് ഹരിപഞ്ചാനന ഗുരുഭൂതൻ ചില കലിപ്രേരണങ്ങൾ തുടങ്ങി. സന്ദർഭവശാലെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ അനന്തമൃദമോതിരത്തിന്റെ സംഗതിയെക്കുറിച്ച് പ്രസ്താവം ആരംഭിക്കുകയും കേശവപിള്ളയുടെ പേരിനെ ആ പ്രസ്താവത്തോടു സംഘടിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. യുവരാജാവിന്റെ മുഖം ആ ഉദയകാലത്തിനെ അർദ്ധാസകാരത്തിലും മൂന്നുമായി കാണപ്പെട്ടു. തന്റെ ആത്മാവും കേശവപിള്ളയും വേറല്ലെന്നും. എന്നാൽ

ശ്രീപത്മനാഭസ്വത്തായ വഞ്ചിരാജ്യത്തിന്റെ ഐശ്വര്യത്തെ കാംക്ഷിച്ചു മാത്രം താൻ മിത്രാമിത്രഭേദം കൂടാതെ ഒരു രാഷ്ട്രീയത്വത്തെ വദിക്കുന്നതാണെന്നും ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഉപന്യസിച്ചു. എവരൊരുവനിൽ ധർമ്മസിദ്ധാന്തം, തീക്ഷ്ണ ബുദ്ധി, സ്ഥിരപ്രജ്ഞത, മരണദൈര്യം എന്നീ ഗുണഭാവങ്ങൾ അന്യദൃശ്യമായി കാണപ്പെടുന്നുവോ അവൻ രാജ്യത്തിന് അവശ്യം വേണ്ടതായ സന്ദർഭയുക്തോപായങ്ങളെ അനുവർത്തിക്കാതെ ധർമ്മവാദിത്വം കൊണ്ട് മഹാകാര്യങ്ങൾക്കു വിഘാതം വരുത്തിയേക്കാമെന്നും, ഇങ്ങനെയുള്ളവനെ രാജഹൃദയം ഗ്രഹിപ്പാൻ അനുവദിക്കുന്നതു രാജധർമ്മവിലോപത്തിൽ പരിണമിച്ചേക്കാമെന്നും ആ യോഗി പ്രമാണസഹിതം പ്രസംഗിച്ചു.

യുവരാജാവ്: “അവിടുന്ന് ഉള്ളിരിപ്പിൽ മാർത്താണ്ഡപ്പിള്ള സർവ്വാധികാര്യക്കാർ, ദളവമാരായിരുന്ന ആറുമുഖംപിള്ള, രാമയ്യൻ, അയ്യപ്പൻ മാർത്താണ്ഡപ്പിള്ള എന്നിവരുടെ കഥകൾ കേട്ടിട്ടില്ലേ? ഇപ്പോൾ പറഞ്ഞ ഗുണങ്ങളെല്ലാം അവർക്കുണ്ടായിരുന്നു. അവരും താണസ്ഥിതികളിൽനിന്ന്, അമ്മാവന്മാരെ സേവിച്ച്, വലിയ സ്ഥാനങ്ങളെ പ്രാപിച്ചു. അവരെപ്പോലെ കേശവനും—“

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “വത്സ! എന്തു ചോദ്യമാണിത്? നാം ഈ രാജ്യത്തിന്റെ ചരിത്രവും ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആ മന്ത്രിമാർ നമ്മുടെ മതാനുയായികളായിരുന്നു. കേശവന്റെ കുടുംബം, മതം, അനുഷ്ഠാനങ്ങൾ, എന്തെന്നു അവിടുന്ന് അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നോ? മഹമ്മദീയരുടേയും നവയവനന്മാരുടേയും ഇഷ്ടത്തെ അവൻ സമ്പാദിച്ചിരിക്കുന്നു. മിത്രഭാവത്തിൽ ശത്രുവായിത്തീർത്തത് വഞ്ചന തുടങ്ങിയാൽ ഈ രാജ്യമെവിടെ? രാജശക്തിയെവിടെ? അഷ്ടഗ്രഹസ്ഥാനികൾ മുർഖന്മാരായിരുന്നു. അവരുടെ ദർശനം ഇവിടത്തെ കുന്നുകളേയും മലകളേയും കവിഞ്ഞിരുന്നില്ല. അന്ധമായ പ്രതാപത്തെ ഇച്ഛിച്ചിരുന്ന അവർക്ക് മിത്രങ്ങളുടെ സ്വാധീനതയല്ലാതെ എന്തു ബലം? എന്തു സന്നാഹം ഉണ്ടായിരുന്നു? അവരുടെ ആയുധാഭ്യസവും പരിചയവും അതിതൃപ്തമായിരുന്നില്ലേ? അവർക്കു ദുഷ്കരമായ കാര്യങ്ങൾ കേശവന് ക്ഷിപ്രസാദ്ധ്യങ്ങളല്ലേ? നമ്മുടെ ബുദ്ധിക്ക് ദൃശ്യമായിരുന്ന നാം ഇവിടെ ധരിപ്പിക്കുന്നു. ദുരാപത്തുകൾ നീങ്ങി എന്ന് ധീമനായ മഹാരാജാവും സ്വസ്ഥചിത്തനായി വർത്തിക്കുന്നു. അഹോ! കഷ്ടം! അടുത്ത സൂര്യോദയം - പ്രഭോ രാജകുമാരാ! നമ്മെ ധർമ്മപ്രചാരത്തിന്റെ കാംക്ഷയല്ലാതെ മറ്റെന്തു പ്രേരണംചെയ്യുന്നു? ആപത്തിന്റെ ഉദയം ഏറ്റവും അടുത്തിരിക്കുന്നു. മഹാ കഷ്ടം! ശ്രീകാശീവിശ്വനാഥോ രക്ഷതു!”

രാജകുമാരന്റെ മുഖത്ത് അസന്തോഷച്ഛായ പ്രസരിച്ച് അവിടുത്തെ സൂക്ഷ്മപ്രകൃതത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ രാജ്യകാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഉപദേശിപ്പാൻ ദൈര്യപ്പെട്ടത് അവിഹിതമെന്ന് അവിടുത്തേക്കു തോന്നി,

മഞ്ചത്തിൽനിന്നിറങ്ങി അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടും നടന്നു. ആ യോഗിയാകട്ടെ അപമാനിതനായ ഗുരുവിന്റെ ഗൗരവഭാവത്തോടുകൂടി പീഠത്തിന്മേൽ ഇരുന്ന് ഒന്നു പുളഞ്ഞ്, പുഷ്പമിത്രംഗംഗൻ, വൃഷലൻ എന്നിത്യാദി രാജഭൃത്യന്മാർ സ്വ സ്വാമിനിഗ്രഹവും കിരീടധാരണവും ചെയ്തിട്ടുള്ള കഥകളെ പ്രഖ്യാപനംചെയ്തു. കേശവപിള്ള പോക്കുമുസാവർത്തകന്റെ ആശ്രിതനാകയാൽ ഹൈന്ദവ ഛായാപാതകങ്ങൾ അദ്ദേഹം വാദിച്ചു. ഹൈന്ദവ, മൈസൂർരാജകുടുംബത്തെ സിംഹാസനഭ്രഷ്ടമാക്കിയതുപോലെ കേശവപിള്ള ഒരു കടുക്കൈ നോക്കിയേക്കാമെന്നു ബലമായ സൂചകത്തെ ഉറപ്പിച്ച് ഉറപ്പിച്ചു; ഈ അഭിപ്രായം മഹാരാജാവും ധരിക്കേണ്ടതാണെന്ന് ഉപദേശിച്ചു. തനിക്ക് ഗംഗാപ്രാന്തങ്ങളിൽ നദീജല കണവാഹിയായുള്ള വാതത്താൽ ശീതജ്വലമുണ്ടായപ്പോൾ ഏകാന്തവനതലങ്ങൾ സുഖവാസദേശങ്ങളായി ഉണ്ടെന്നു പ്രസ്താവിച്ച് യാത്രയാരംഭിക്കുകയും ചെയ്തു. ബാലനായ രാജകുമാരൻ അല്പനേരത്തേക്കു കഴങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കരത്തെ ഗ്രഹിച്ച് തനിക്ക് എന്തോ സംശയ നിവൃത്തി വരാനുണ്ടെന്നും അതിലേക്ക് കുറച്ചുകൂടി സ്നേഹമയ അറിവുകിട്ടണമെന്നും ഉള്ള ഭാവത്തിൽ യോഗിശ്വരന്റെ മാർഗ്ഗത്തെ നിരോധിച്ചു നിന്നു. യോഗിശ്വരന്റെ അകൃതി ഒന്നുവളർന്ന്, ധ്രുവരാജകുമാരനെ സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണു എന്നപോലെ അദ്ദേഹം സ്വഹസ്തതാൽ രാജകുമാരനെ തൊട്ടുനഗ്രഹിച്ചു തലോടുകയും നിസർഗ്ഗമായ വാങ്മാധുര്യപ്രവർഷത്തോടെ ഒരു രാജതന്ത്രോപദേശം ചെയ്തുകൊടുത്തു. ഏകച്ഛത്രാധിപനായ സാർവ്വഭൗമനോട് ദ്രോഹപ്രവൃത്തി തുടരുന്നവനെ കായവധം ചെയ്യാതെ തേജോവധം ചെയ്യേണ്ടതാണെന്ന്, ഒരു നവരാജധർമ്മോപനിഷത്ത്, ആ ക്രിയയുടെ അനുഷ്ഠാനപദ്ധതിസഹിതം അരുളിച്ചെയ്യപ്പെട്ടതു കേട്ടപ്പോൾ രാജകുമാരൻ വീണ്ടും മഞ്ചാസനത്തെ അവലംബിച്ചു. തന്റെ ഉപദേശാഭിചാരം നിഷ്കലമായില്ലെന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനൻ സന്തോഷിച്ചു. ആ രാജകുമാരന്റെ അടുത്തണഞ്ഞ് കർണ്ണത്തിൽ സ്വകാര്യമായി, "അണ്ണാവയ്യൻ തിരുമ്പിമ്പിരിയിൽ - അവൻ എറത്തുപോകലേ- ഇന്നു വെടിയിറ തിരിയലേയും അവനും കുമാരൻ ഭക്തനായ കേശവപിള്ളെടുത്ത സുമന്ത്രം സംഘടിപ്പിക്കാൻ-ഹരോഹര! ഹരോഹര! എന്നു തെല്ലൊരു തമാശാ കാണപ്പോകിരതോ? അംബികൈ-ഏകംബാ- രക്ഷിക്കട്ടെ" എന്നു മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ട് യോഗിശ്വരൻ തടിപ്രഭുപോലെ മറഞ്ഞു.

യുവരാജയോഗിശ്വരന്മാരുടെ സംവാദത്തിനിടയിൽ വലിയ കൊട്ടാരത്തിനകത്തുതന്നെ മറ്റൊരു സംഭാഷണവും രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഗുരുശിഷ്യന്മാർ തമ്മിലുണ്ടായ സംഭാഷണത്തിന് സാക്ഷിയുണ്ടായിരുന്നില്ല. രണ്ടാമത്തെ സംഭാഷണത്തെ തിരുവിതാംകോട്ടുകാരുടെ ഹൃദയസാക്ഷിപ്രകാരം കളങ്കരാഹിത്യംകൊണ്ട് പ്രഥമഗണനീയനായ കാർത്തികതിരുനാൾ രാമവർ

മ്മഹാരാജാവുതന്നെ കേൾക്കുന്നതിനു സംഗതിയായി. ഈ മഹാരാജാവിനെ സംബന്ധിച്ച് പ്രജകളുടെയും ചരിത്രകാരന്മാരുടെയും ദേശസഞ്ചാരികളുടെയും അഭിപ്രായം ഐക്യകണ്ഠ്യേന സ്തോത്രപരിപൂർണ്ണമായിരിക്കുന്നു. മലിനരോമാസങ്കലനം ഇല്ലാത്ത അവിടുത്തെ യശസ്സുതന്നെ അവിടുത്തെ അനസ്തമയമായ ഭാഗ്യമഹിമയെ പ്രഖ്യാപനംചെയ്യുന്നു. ക്രൗര്യം, കാപട്യം, വഞ്ചനം, ദ്വന്ദ്വത്തി എന്നിത്യദിയായ കൗസിതവൃത്തികൾ അവിടുത്തെ ഭരണനയത്തിലാകട്ടെ ദിനചര്യയിലാകട്ടെ ലവലേശവും സംഗിച്ചിരുന്നില്ല. സകല ഹൃദയങ്ങളാലും ആർദ്രമായുള്ള ഭക്തിസ്നേഹങ്ങളുടെ പരിപൂർണ്ണതയോടുകൂടി അന്നും ഇന്നും എന്നും ആരാധനീയനാവാനുള്ള പുണ്യസമ്പത്തിനെ അവിടുത്തെ സുസ്ഥിരമായ ധർമ്മതൽപരത സമ്പാദിച്ചു. "ധർമ്മരാജാവ്" എന്ന ശാശ്വതവിഖ്യാതിയെ സമ്പാദിച്ച രാമവർമ്മമഹാരാജാവുതന്നെ അന്നത്തെ പ്രജാസഭയും അധ്യക്ഷനും ആയിരുന്നു. സ്വപ്രജകളുടെ സന്തോഷങ്ങളേയും അഭിലാഷങ്ങളേയും ചാരമുഖേന ഗ്രഹിച്ച്, അന്നന് അനുകരണീയങ്ങളായ നിവൃത്തികളെ അരുളി, സ്വരാജ്യരക്ഷണം ശ്രീപത്മനാഭനിവേദിതമായ ധർമ്മമെന്നു സങ്കല്പിച്ച് നടത്തിവന്നു. മഹാവിഷ്ണുപ്രസാദത്താൽ രാജവീര്യസഹിതം ക്ഷമാദിഗുണസമ്പത്തും, ലക്ഷ്മീ പ്രസാദത്താൽ ഐശ്വര്യവും, ബ്രഹ്മപ്രസാദത്താൽ സൗന്ദര്യദീപ്തയുസ്സുകളും, സരസ്വതീപ്രസാദത്താൽ കവന വൈദഗ്ദ്ധ്യവും, മഹേശ്വരപ്രസാദത്താൽ ഖലസംഹാരകത്വവും, പാർവ്വതീപ്രസാദത്താൽ കാര്യനിർവ്വിഹിതയും, സുബ്രഹ്മണ്യപ്രസാദത്താൽ സംഗ്രാമവിജയിത്വവും സിദ്ധിച്ചിരുന്ന ഈ പുണ്യശ്ലോകന്റെ നാമധേയത്തെ മഹാജനങ്ങൾ ഇന്നും നിർവ്യാജഭക്തിപൂർവ്വം കൊണ്ടാടുന്നു.

ഈ സംഭവദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ വലിയകൊട്ടാരത്തിലെ പലഹാരപ്പറപ്പിടിവാതൽ തുറന്നുനിൽക്കുന്നു. അതിനകത്തോ, പുറത്തു സമീപത്തോ, ആ ശാലയുടെ ഭാഗ്യവാന്മാരായ ഭരിപ്പുകാരുടെ സാന്നിധ്യത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ കാണുമാനില്ല. മുൻഭാഗത്തുകൂടി കൊട്ടാരത്തിലെ ജോലിക്കാർ പലരും അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും ഗതാഗതം ചെയ്യുന്നു. അവരിൽ അതിദുർമ്മദനായുള്ളവനും അത്യാകർഷണശക്തിയുള്ള പദാർത്ഥങ്ങളുടെ സംഭാരസ്ഥലമായ ആ ശാലയ്ക്കകത്തേക്കു കടപ്പാൻ, എന്നുവേണ്ട, കണ്ണിടാൻപോലും ധൈര്യപ്പെടുന്നില്ല. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ, അവരെല്ലാവരും ആ ഹവ്യശാലാഹോത്രീയുടെ വക്ത്രമണിരത്തിൽ നിക്ഷിപ്തമായുള്ള ജിഹ്വാജ്വലകോസ്മത്തിന്റെ നീളവും മുനമുർച്ചയും കൊല്ലാക്കൊല്ലച്ചെയ്യാനുള്ള ശക്തിയും നല്ലതിന്മണ്ണം അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പലഹാരപ്പറയുടെ മുഖമുറിയിൽ; ഉയർന്ന 'മൊത്താണം' ഒന്ന് ഹോത്രീഭൂദേവന് അനന്തശയനം ചെയ്യാൻ ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. മറ്റുഭാഗങ്ങളിൽ നിരത്തി വയ്ക്കപ്പെട്ട പത്തായം, ഭരണി മൺകലം ഉരുളി മുതലായ സാധനങ്ങളും കാണാമായിരുന്നു.

ആരും പ്രവേശിക്കാത്തതായ ഈ മുറിക്കെത്ത് പ്രഭാതത്തിൽ വ്യായാമത്തിനായി സ്വച്ഛന്ദസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ വിശേഷിച്ചൊരുദേശ്യവും കൂടാതെ മഹാരാജാവു പ്രവേശിച്ചു. അവിടുന്ന് എഴുന്നള്ളുന്നതിനെ അങ്ങുമിങ്ങും നിന്നുകണ്ട ആളുകൾ അത്യാദരത്തോടു മുഖംകാണിച്ച് അവരവരുടെ പണിക്കായി ക്ഷണത്തിൽ പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. മഹാരാജാവ് പലഹാരപ്പുരയിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നതിനിടയിൽ "സ്വാമി, സ്വാമി," എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ട് വായുക്കൽ ഒരാൾ വരികയാൽ അവിടുന്ന് ഒരു പത്തായത്തിന്റെ പുറകിൽ മറഞ്ഞു. രണ്ടാമതായി ആ സ്ഥലത്തെത്തിയ നമ്മുടെ കേശവപിള്ള സ്വാമിയെക്കാണായ്ക്കയാൽ വാതൽപ്പടിയിൽ കയറി നില്പായി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ തപോവാടത്തിൽ ഉദ്യോഗപ്രാഗല്ഭ്യത്തോടുചെന്ന് വിദഗ്ദ്ധവാമിയായി വാദംചെയ്തു ഉദ്ധതൻ, ശാന്തവും ലളിതശീലനുമായ ഒരു കോമളയുവാവായി അപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടു. കറെക്കഴിഞ്ഞ് പലഹാരപ്പുരസംസ്ഥാനാധിപന്റെ ആഗമനമായി. ചാക്യാന്മാരുടെ പാഞ്ചാലീസ്വയംബരകഥാപ്രസംഗങ്ങളിലെ 'പൊണ്ണബ്രാഹ്മണ്' രൂപസങ്കല്പത്തിന്റെ അസൽ ഈ ബ്രാഹ്മണനായിരുന്നിരിക്കാം. ഈ അഭിപ്രായത്തിൽനിന്ന് അയാളുടെ ആകൃതിഗ്രഹണം ഒരുവിധം സാധിക്കാവുന്നതാണ്. എന്നാൽ, മുറുക്കിന്റെ ആധിക്യം കൊണ്ട് വായും ചുണ്ടും ചുക്ന തഴമ്പിച്ച്, കീഴ്ബണ്ടിന്റെ ഇരുഭാഗത്തും അരംഗുലംവീതം നീളത്തിൽ ദംഷ്ട്രാകൃതിയിൽ രണ്ടു ചാലുകൾ വീണിട്ടുള്ളവ അയാളുടെ ജീവചരിത്രഗ്രന്ഥത്തിൽ ഒരു പ്രധാനസ്ഥാനത്തിന് അവകാശപ്പെട്ടിരുന്ന സംഗതിയെക്കൂടി ഇവിടെ ചേർത്തുകൊള്ളുന്നു. നാമകരണമൂഹൂർത്തം മദ്ധ്യമായിരുന്നതുകൊണ്ടായിരിക്കാം, 'വെങ്കിടേശ്വരൻ' എന്ന സംസ്കരിക്കപ്പെട്ട ബാലൻ വൃദ്ധശയ്യയിൽ 'മാമാവെങ്കിടൻ' ആയി കലാശിച്ചു. 'വെങ്കിടഘനപാഠികൾ' എന്നിത്യദി ബഹുമാനസൂചകങ്ങളായ പദങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചാലും വെങ്കിടേശ്വരനണ്ണാവി ചെകിടന്നെന്നു നടിച്ചുകളയും. സംബോധനയിൽ 'വെങ്കിടമാമ' എന്നും പ്രഥമപുരുഷപദമായി 'മാമാവെങ്കിടൻ' എന്നും അയാളുടെ ഇഷ്ടാനുസാരം ശരിയായി അഭിധാനംചെയ്തില്ലെങ്കിൽ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ ശ്രദ്ധയെ ലഭിപ്പാൻ മഹാരാജാവായിരുന്നാലും വിഷമിക്കുമായിരുന്നു. 'മാമാ' എന്ന മാത്രം പ്രയോഗിക്കുന്ന കന്നന്മാർക്ക് പലഹാരപ്പുരയെ മുഴുവനും അയാൾ നിർവാർത്തു ദാനംചെയ്യുകയും ചെയ്യുമായിരുന്നു.

മാമാവെങ്കിടന് പല നിലഭേദങ്ങളുണ്ട്. കെട്ടാതെ വിതിർത്തിട്ടു കടുമ, നാദിക്കു താഴെവച്ചു ധരിച്ച് മുട്ടോളംമാത്രം എത്തുന്ന വാൽക്കുറിത്തോർത്തുമുണ്ട്, സാഹസികത്വം, പ്രമാണിത്വം, കൂടെവിളി എന്നിവകളോടുകൂടിയ പലഹാരപ്പുര മുത്തണ്ണാവി; തലയോടു ചേർത്ത് ഇറുക്കിക്കെട്ടിയ കടുമ, ചന്ദനഗോപി, നിലത്തിഴയുന്നതും കടവയറ്റിൽ വച്ചുടുത്തതുമായ കോട്ടാറൻ ഇരട്ടാപ്പാവുമുണ്ട്,

വലിയ തീയൻകല്ലുകൾ വച്ച കടുക്കൻ ജോടി, ഊക്കൻ ഉരുട്ടുമോതിരള്ളട്ടം, പാവുമുണ്ടുകളുടെ മീതെ ധരിച്ചുള്ള സ്വർണ്ണകുത്തരത്താണാം, ശ്രുഗാരക്ഷയമ്പത്യാം, കാഹളകണ്യത്യാം, പ്രഹാരദാത്രത്യാം എന്നിവകളോടുകൂടിയ കഥകളിഭാഗവതർ; മദ്ധ്യത്തിൽ കെട്ടോട്ടുകൂടിയ കടുമ, മുരിങ്ങയ്ക്കാ ഭസ്മക്കുറി, നെറ്റിയിൽ പതിച്ച ചന്ദന ഉരുള, ചെവികിടയിൽ തുളസി, ത്രദ്രാക്ഷക്കടുക്കൻ, വേണ്ടിവന്നാൽ പണയംവയ്ക്കുന്നതിന് ഒന്നോ രണ്ടോ മോതിരം, നാഭിച്ചുറ്റി ഉടുത്ത് മുട്ടിന് ഒരു ചാൺ താഴെ എത്തുന്ന പാണ്ടിക്കട്ടിമുണ്ട്, കക്ഷത്തിൽ മടക്കപ്പുവ, വലിയ ഓലക്കുട, മുറുക്കാൻപൊതി, ചതയൻ പാക്കുവെട്ടി, സർവ്വതൃഗുണദോഷകഥനം, 'നാഴികതികച്ചൊരുനാൾ— വാഴുവേനല്ലൊരേടത്തും' എന്നു സമ്മതിച്ച ബ്രഹ്മ ജ്ഞാനിവാദ്യന്റെ സഞ്ചാരിത്യാം, എന്നിവകളോടുകൂടിയ സമുദായംഗം—ഇത്യാദി ഭാവഭേദങ്ങൾ അയാളെ അപരിജേന്യനാക്കാതെ പരിചിതലോകത്തിന് 'ശ്രദ്ധസ്സുകിസങ്കാശൻ' എന്ന് വിഷമംകൂടാതെ ഗ്രഹിപ്പിപ്പാൻ ഒരു ടീകയായി ഉപയോഗപ്പെട്ടു. മാമാവെങ്കിടന് അറുപതിൽപ്പരം വയസ്സുണ്ടെങ്കിലും ദേഹശക്തി, ഉത്സാഹശീലം, സരസവചനത്യാം, മനോലാളിത്യാം എന്നിവകളോർക്കുമ്പോൾ, അയാൾ ബാല്യാവസ്ഥയിൽനിന്നും യൗവനപ്പട്ടിയിലേക്കു കയറ്റത്തിന് അപേക്ഷ ബോധിപ്പിച്ച് തീർച്ചയെ പ്രതീക്ഷിച്ചു നിൽക്കുന്നതേയുള്ളൂ എന്നു തോന്നിപ്പോകും.

നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള ഈ ബ്രാഹ്മണന്റെ നിത്യപൂജാമൂർത്തികളിൽ ഒന്നായിരുന്നു. ആ യുവാവിന്റെ ആകൃതിഗുണങ്ങളേയും ബുദ്ധിവിശേഷങ്ങളേയും സ്മരിക്കുന്നത് സർവ്വലോകബന്ധുവായ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ മാധ്യംഹനികാരം ഷ്യാനമായിരുന്നു. തന്റെ ഉദ്യോഗശാലയുടെ ഗോപുരപാലകനായി നീല്ക്കുന്ന കേശവപിള്ളയെ മാമൻ കണ്ടയുടനെ 'ലീലഗോപകമാരഹരേ' എന്നും, പിന്നീട് അടുത്തുചെന്ന് ആ യുവാവിന്റെ തലയിലും തോളിലും തലോടിക്കൊണ്ട്, 'വദന സുധാകരകലിതാമൃതരസ' എന്നും ഗാനംചെയ്തു.

കേശവപിള്ള: "ഇങ്ങിനെ അകത്തുകേറണം. പാടേണ്ട കാലമല്ലിത്. അടിയന്ത്രത്തിൽ ഒരു സ്വകാര്യം പറയാനുണ്ട്. ഈ വാതിലിങ്ങനെ തുറന്നിട്ടിരുന്നാൽ കണ്ടവർ കേറി, പൊന്നതമ്പുരാന്റെ മുതലിനെ കൊണ്ടുപോകുമല്ലോ? അതുകൊണ്ട് മാമനു ചേതമില്ലെന്നായിരിക്കാം?"

മാമാവെങ്കിടൻ: (വലതു കരത്തിലെ ചുണ്ടുവിരൽ നീട്ടി. അങ്ങനെ ഒരു ക്രിയ നടക്കുക അസാധ്യമെന്നു കാണിച്ച്) "ഏറിനാക്കാൽ 'ദുശ്ശാസനന്റെ ത്രധിരം' താനിക്കെ" (ദാനശീലത്തെ അഭിനയിച്ച് രണ്ടു കൈകളും മലർത്തിനീട്ടി) "കൊണ്ടുപോട്ടുമപ്പേൻ—രാശാ മുതൽ താനേ—എല്ലോരും ശാപ്പട്ടും. നിറയെ ശാപ്പട്ടും. എങ്കപ്പൻ വീട്ടുമുതലാ? രാശാ, രാജ്യത്തുക്കേ തോപ്പനാരാച്ചേ—

കൊഴന്തകൾ കൊണ്ടുപോകട്ടും -കളവാണ്ട ഇക്കെ ഏറ്റതാ? അതു നടവാത്- അന്തയവൻ-പിഴച്ചിത്! അടെ! രാശാ താനിക്കെ ഏറ്റുവാനാ?" (വാ തുറന്ന് കബന്ധനാട്യത്തോടുള്ളി "വിഴുങ്ഗിട്ടുവൻ-ഒരേ വിഴുങ്ഗ! രാശാ, കീശാ, എല്ലാം മാമൻകിട്ടെ, 'ഗോത്രനാഥന്മാരെല്ലാരും, അത്ര വന്നു വന്നങ്ങുന്ന്' - അപ്പടിയാക്കും. പെരിയ രാശാ, ഇന്നെളിയിലെ വളന്തവർത്താനേ? വിലേ, ഒന്നക്കൊരു മണ്ണും പഴങ്കുമെ തെരിയാത്-കോപപ്പെടാതും, ഉസ്സി! ഒന്നടെ കാര്യത്തെ ശൊല്ലിമാട്ട് - വെടിയും മുന്നേ ശൊല്ല് - എന്ത ഉർവ്വശി? എന്ത മേനക്കെ, രംഭെ, തിലോത്തമൈ? എൻ കഴന്തയ്ക്കു നാലുമിതുകട്ടും പിള്ളായ്- എവളുവാനാലും നമ്മാൾക്കു ധർമ്മദാരംഗങ്ങൾതാനേ?"

കേശവപിള്ള: "ആട്ടപ്പാട്ടു വിളിക്കുംപോലെ കുപ്പാടുള്ളതെ വർത്തമാനം പറയണം, മാമാ. അതിസ്വകാര്യമായിട്ടുള്ള ഒരു കാര്യം പറയാനുണ്ട്. മറ്റാരെയും വിശ്വാസമില്ലാഞ്ഞിട്ടാണ് മാമന്റെ അടുത്തു വന്നത്-കിടന്നുവിളിച്ചാൽ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നിടത്തും കേൾക്കും."

മാമാവെങ്കിടൻ: (ഗായകനായ തന്റെ ശബ്ദം ധിക്കരിക്കപ്പെട്ടതിനാലുണ്ടായ നീരസത്താൽ, അത്യച്ഛത്തിൽ) "ഭോഗീന്ദ്രഭോഗശയനം ഭുവനൈകനാഥം' കേൾക്കട്ടുമേൻ-അങ്കേ-പെരിയരാശാതാൻ കേൾക്കട്ടും. അവരുടെ കൃതിതാനേ മാമൻ പാടറതെല്ലാം."

കേശവപിള്ള: "ഇതെന്തു നാശം! ചെവിതരാഞ്ഞാൽ കാര്യം എങ്ങനെ പറയും? വായേ ഉള്ളു. അതുകൊണ്ട് കൂപ്പിടാനെ കോപ്പുള്ളു."

മാമാവെങ്കിടൻ: (കേൾക്കാത്ത ഭാവത്തിൽ സ്വകാര്യമന്ത്രമായി) "കൊഞ്ചം മലർപ്പൊടി സാപ്പട്-"

കേശവപിള്ള: (അക്ഷമനായി) "അതല്ലാ ഇപ്പോഴത്തെ ആവശ്യം."

മാമാവെങ്കിടൻ: (വാ മാത്രമേയുള്ളൂ എന്ന് മുമ്പുണ്ടായ ആക്ഷേപത്തിനു പ്രത്യക്ഷമായി) "ഒന്നെക്ക് വായ്, കീയ്, വയർ, കീയർ ഒരളവുമില്ലെ. ഇതോ, ഇന്ത ഡാപെക്കേൾ അഷ്ടവൈദ്യർക്കും തെരിയാത്ത യോഗം. പഞ്ചസാരപ്പൊടി ഇതൊ ഇവളവ്, ശീനക്കൽക്കണ്ട് കൈയൊണ്ണ, പൂനാക്കുങ്കുമപ്പു നുള്ളു രെണ്ട്, അറബിപ്പനിനീർ തുടം മുക്കാൽ, നമ്മ നാട്ടേലത്തരി പനിരെണ്ട്, തോവാഴ ഇലമിച്ചും പഴച്ചാറിലേ,- വേണമെന്നാൽ കൊഞ്ചം കരമനയാത്തു ജലവും- ശേർത്ത; കലഞ്ചു, കുടിച്ചുണ്ടാക്കാൽ, 'സുരഭിലകസുമൈർ വിരാജമാനം'- അപ്പടി, നവരസം വഴിഞ്ഞുണ്ടേ ഇരിപ്പാൻ!"

കേശവപിള്ള: "തിന്നാനും കുടിപ്പാനുമല്ലാ ഞാനിപ്പോൾ വന്നത്. തിരുമനസ്സിലെ ഒരു കാര്യത്തിനാണ്."

മാമാവെങ്കിടൻ: "ആമാമാ? രാശാക്കാര്യമാ? പോച്ചൊല്ല! അമ്പതുവർഷമാച്ച്"

സേവിക്കിനേൻ. പത്തുപറ നെല്ലടമൈ— വീരശങ്കിലി തത്തുട്ടിതാ?”

കേശവപിള്ള: “മാമന്റെ തലമുതൽ ഉള്ളകാലുവരെ പന്തിരക്കോൽ ചുറ്റിൽപ്പക്കം, ഇടപ്പക്കം, കൊച്ചുമാപ്പള്ളി, തേവാരപ്പുര, ഹോമപ്പുര കളരി, മാർത്താണ്ഡമാം, സാക്ഷി, ഉഷ്യാനം, ഗണപതി ഹോമപ്പുര ഈ സ്ഥലങ്ങളിലെ ചോറ്റുറ്റം എവിടെ വിടെ എന്ന് ഞാൻ യമപടംപോലെ കാണിക്കാം.”

മാമാവെങ്കിടൻ: “കേശവ വദ തവ വചസാ മാമക ചേതസി മോദം വളരുന്നധി കം’ അടെ! വിളയാട്ടുക്കു ശൊന്നതെല്ലാം കാര്യമായെടാതെ. രാശാവിടത്തിൽ ചൊല്ലുടാതെ—കെടുത്തുടാതും പിള്ളായ്! എന്നപ്പൻ സർവാധിയാനാൽ എൻപിള്ളെകാര്യത്തെയും വിശാരിച്ചുകൊ— വെങ്കിടൻ മണ്ണുക്കടിയിലെ പോയ്വിടുവാൻ അവനെ പാട്ടുക്കും കൂപ്പാട്ടുക്കും പലഹാരത്തുക്കും വിടാതെ. ഒംകൂടി എഴുതറാനെ? എങ്കെയാവതു കൈതാങ്കി ശാപ്പാട്ടുക്കു വഴി കൊടുത്തു വിട്. ഹരി! ഹരി! കേശവപിള്ളയ്ക്കു മാമന്റെ സമനാശ്യമല്ലിയോ കാണണം? പരീക്ഷിച്ചുകൊള്ള. രാജാ, അന്നദാനപ്രഭു കാര്യം —കേശവപിള്ളയുടെ നിർദേശം—മാമാവെങ്കിടൻ ത്രിലോകസ്വർഗ്ഗങ്ങളെ പൊടിപെടുക്കുല്ലിയോ? ശൊല്ലു—കാര്യത്തെ അല്ലാം ശൊല്ലു—മുണ്ണ ശെവിയാലെ കേൾക്കിനേൻ.”

കേശവപിള്ള: “മാമൻ ചിലമ്പിനേത്ത് ചന്ത്രക്കാരൻ എന്നൊരാളെ കേട്ടിടുണ്ടോ?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “കേട്ടിടുണ്ടോനൊ? ആ അറുകെയ്ക്കുപ്പിടാപ്പുണ്യവാളനെ അറിയുമെന്നോ? ഓഹോ! ഞാനറിയുമെന്നല്ലവൻ നൂനമെന്നെയുമറിയും”

കേശവപിള്ള: “അവിടെ നാളെ കാലത്ത് ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമി പോകുന്നുണ്ട്.”

മാമാവെങ്കിടൻ: “അന്ത ധൂമകേതുവാ? ആനാൽ കലിപ്പുഷ്കരരാച്ച്! ഉത്സാഹിനാ മകലിനാ”

കേശവപിള്ള: “ഉറച്ചുകിടന്ന് വിളിക്കരുതെന്റെ മാമാ—”

മാമാവെങ്കിടൻ: (അട്ടഹാസം ചെയ്യുംവണ്ണം—യോഗീശ്വരനെ ഭടിച്ചു) “ജാതിയിന്നതെന്നിവനറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ” (കേശവപിള്ള വാ പിടിച്ചമർത്തി വിട്ടു ഉടനെ) “ജാതിധർമ്മമിവനെന്നതെന്നുമുണ്ടോ” (കേശവപിള്ള ദേഷ്യത്തോടുകൂടി മാമാവെങ്കിടനെ പിടിച്ചുകലുക്കി) “ഇന്നു പാതകപുണ്യങ്ങളെന്നതിവന്തെങ്ങോ”— (കേശവപിള്ള കയർത്ത് അവിടെനിന്നു പോകാൻ ഭാവിച്ചു.)

മാമാവെങ്കിടൻ, “നില്ലപ്പാ, ശൊല്ലപ്പാ!” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് മൗനത്തെ അവലംബിച്ച്, കഥകളിയിൽ മഹർഷിവേഷക്കാരെപ്പോലെ കാലിന്മേൽ കാലുമിട്ട് ജപത്തോടുകൂടി ഇരിപ്പായി.

കേശവപിള്ള: “നാളെക്കാലത്തു ചിലമ്പിനേത്ത് എത്താൻ തയ്യാറുണ്ടോ?” (മാമൻ കഥകളിക്കാരുടെ രീതിയിൽ സമ്മതത്തെ അഭിനയിച്ച്)— “അവിടെത്തെ

മേളങ്ങളെല്ലാം സൂക്ഷിച്ചിറങ്ങുവരണം.” (അത്രേ വേണ്ടുവോ എന്ന് ശിരസ്സും കരങ്ങളുംകൊണ്ട് ചോദ്യംചെയ്തു.) ”നിസ്സാരമായ സംഗതിപോലും, ഒന്നും വിട്ടു പോകരുത്” (ഛേ! ഛേ! ഒന്നും വിട്ടുകയില്ലെന്ന് അഭിനയിച്ചു.) ”തിരുമനസ്സിലെ ക്ഷേമത്തെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഒരു കാര്യമാണ്. തിരുമനസ്സിലേക്കുവേണ്ടി അങ്ങ് ജീവൻ കളയേണ്ട ആളാണ്.” (തന്റെ ഭക്തിയോടുകൂടിയ ശുശ്രൂഷയ്ക്കു പാത്രമായ ഉണ്ണിയാണ് മഹാരാജാവ് എന്ന് അഭിനയിച്ചു.) കേശവപിള്ള തന്റെ സ്വരത്തെ വളരെ താഴ്ന്നു. ”ഇപ്പോഴത്തെ ആ മോതിരസംഗതിയുണ്ടല്ലോ—” (മാമാവെങ്കിടൻ ചാടി എഴുന്നേറ്റു. താൻതന്നെ ശത്രുസംഹാരം ചെയ്യുന്നുണ്ടെന്ന് അതിരൂപത്തോടുകൂടി അഭിനയിച്ചു. കടുമയെ മുറുക്കിക്കെട്ടി ‘പ്രഥമാവനമിതു ഭണ്ടിക്കുന്നേൻ’ എന്നു പാടി, ഏകദേശം ആട്ടവും തുടങ്ങി. പിന്നീട് തിരിഞ്ഞുനിന്നു കേശവപിള്ളയോട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു.) ”പൊറുത്തുകോ അപ്പൻ! ഇതെല്ലാം കേശവൻകണ്ണുടെ വിനോദത്തുകൊണ്ട്. അങ്കെ പോനാൽ മാമാവെങ്കിടൻ ‘രാജമന്ത്രി സമോ ഭവ’ ഇങ്കെ അലുവലുക്കാർ? ചോദ്യം വരുത്താൽ—”

കേശവപിള്ള: ”അതിനെല്ലാം സമാധാനമുണ്ടാക്കിക്കൊള്ളാം. മുറുകിവിരിക്കയാണെങ്കിൽ കാര്യത്തെത്തന്നെ തിരുമനസ്സറിയിച്ചേക്കാം. അടിക്കടി തിരുമുനിയൽ ചെന്നുപ്രവേശിക്കാതെ, ഇങ്ങനെയുള്ള ചില്ലറ കാര്യങ്ങൾ ഉപ്പും ചോറും തിന്നുന്ന നാം തന്നെ സാധിക്കണം. ഞാനിനി പകടശാലയിൽ പോട്ടെ. അപകടമൊന്നു മുണ്ടാക്കരുത്. സ്ഥലം വീട്, ആളുകൾ—ആണം പെണ്ണം—കാര്യക്കിടപ്പ്, നടപടി എല്ലാം ഒന്നും വിടാതെ സൂക്ഷിച്ചിറങ്ങുപോരണം. മിടുക്കുണ്ടെങ്കിൽ എന്തു കൗശലംകൊണ്ടെങ്കിലും സ്വാമിയാരേയും സൽക്കാരിയേയും—” (നഖം ചുരണ്ടി നേത്രവിക്ഷേപംകൊണ്ട്) ‘പിണക്കാമോ’ എന്ന് ചോദ്യം ചെയ്തു.

മാമാവെങ്കിടൻ: (കാര്യസ്ഥനായി) ”അന്ത ബ്രഹ്മരക്ഷസാക്കളിടയിലെ പോരാതെ തിക്തകക്ഷായമാട്ടമിരുക്ക്. ആനാലും അന്നദാനപ്രഭു സ്വാമികാര്യത്തിലെ മാമാവെ ‘പങ്കജാക്ഷപാഹി ശൗരേ!” (പ്രാർത്ഥനകൊണ്ടു വിക്രമനായിട്ട്) ”ശണ്ഡാളപ്പയകളെ! രാമരാവണരാക്കമാട്ടനാ?—എൻ കഴന്തയാനാൽ ഒരു വായ് മലർപ്പൊടി ശാപ്പട്ടുകൊണ്ടു പോ.”

കേശവപിള്ള: ”വേണ്ട മാമാ, വയർ പത്തായം പോലെ വിർത്തിരിക്കണം.”

മാമാവെങ്കിടൻ: ”കള്ളപ്പയൽ! കാലത്താലെ പഴഞ്ചിക്കലത്തിലെ മുംഗിയുട്ടാനാക്കും.” (കേശവപിള്ള തല കുലുക്കി.) ”ആമാ— തലകുലുക്ക്. ഒൻ കച്ചവടമെല്ലാം നമുക്കു തെരിഞ്ചാച്ച! അന്ത അണ്ണാക്കട്ടി കറുത്തവാവാട്ടം തിരുമ്പിമ്പതിരുക്കി രാനേ അവനെങ്കേ പോയിരുന്താൻ? ഏൻ തിരുമ്പിമ്പന്താൻ? അവനിടത്തിൽ ഉനക്കെന്ന ഇടപാട്?”

കേശവപിള്ള: ”ഉറക്കത്തിലെ കിനാവിനെ പകൽ പുലമ്പിക്കൊണ്ടു നടന്നാൽ

വല്ലവരും ഭ്രാന്തനെന്നു പറയും.”

മാമാവെങ്കിടൻ: “കഴുവുകു കഴുത്തെക്കൊടാതും പിള്ളായ്, തുറന്നു കണ്ണാലെ കണ്ടത് കിനാവോ?” (വിനോദവാർത്ത എന്ന ഭാവത്തിൽ) “ചിന്നപ്പയൽ! രാത്രിയിലെ ‘അങ്ങോടൻ പുനരിങ്ങോടൻ’ അപ്പടി പോറപോത് ആരാവത് രണ്ടു പോട്ടുവാവിക്കു മാമനം തുടർത്തേൻ.” (ഗൗരവത്തിൽ അഭിനന്ദനമായി) “അന്ത അണ്ണാക്കയ്യിലെ ചരക്കെന്നത്തെ?—കട്ടിക്കാറപ്പയൽ! നീ മൂന്നുക്കു വരുവാൻ തെള്ളിവിട! അന്ത മോതിരം കഴുനകളെ തൂങ്കുതുക്കും വിടറതില്ലെ—” മാമന്റെ അഭിപ്രായങ്ങളെ പൂർത്തിയാവാൻ സമ്മതിക്കാതെ അയാളെ ഊക്കോടു പിടിച്ചു തള്ളിട്ട് കേശവപിള്ള പകടശാലയിലേക്കും വാതലിനെ വലിച്ചു ചാരിക്കൊണ്ട് മാമാവെങ്കിടൻ തന്റെ യാത്രയ്ക്ക് സ്വന്തം ചില ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്യാനും തിരിച്ചുപത്തായത്തിനടിയിൽക്കൂടി മാമാവെങ്കിടന്റെ അഭിനയങ്ങളെ കണ്ടപ്പോഴുണ്ടായ ചിരിയെ അമർത്തുന്നതിന് ടിപ്പുവിന്റെ ആക്രമണത്തെ തടയുവാനുണ്ടായതിലും അധികം വൈഷമ്യം മഹാരാജാവിനു നേരിട്ടു. അന്നുതന്നെ മാമാവെങ്കിടന്റെ മകൻ പകടശാലയിൽ ഏഴു പണവും മാമന് അഞ്ചുപറ നെല്ല് ഉടമയിൽ കൂടുതലും പതിഞ്ഞു. ഈ ഭാഗ്യത്തെക്കുറിച്ച് ആ ബ്രാഹ്മണൻ കേട്ടപ്പോൾ കേശവപിള്ളയോടനുണ്ടായ കൂടിക്കാഴ്ചയുടെ ഫലമെന്ന് അയാൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. അണ്ണാവയ്യനെക്കുറിച്ച് മാമൻ ചെയ്ത പ്രസ്താവനകൾ കേട്ടപ്പോൾ സ്വപ്നവിഭ്രമമോ എന്നു മഹാരാജാവ് അത്യാശ്ചര്യപ്പെട്ടു എങ്കിലും, തന്റെ ചാരന്മാരും തോല്ക്കുന്ന സംഗതിയിൽ കേശവപിള്ളയുടെ ദൃഷ്ടി എത്തുന്നതിനെക്കുറിച്ച് സന്തോഷിച്ചു. യാദൃച്ഛികമായി കിട്ടിയ ആ അറിവിന്മേൽ യാതൊരു ക്രിയയ്ക്കും പുറപ്പെടാതെ, തന്റെ ബുദ്ധിമാനായ സേവകൻ കൈയേറ്റ് നിർവഹിക്കുന്ന അന്വേഷണത്തെ പര്യവസാനം വരെ അയാൾ തുടരട്ടെ എന്നുള്ള നിശ്ചയത്തെക്കൊണ്ട് അവിടത്തെ തൽക്കാലചിന്തകളെ സമാപിപ്പിച്ചു. മാമനെ ഭരമേല്പിച്ച ദൗത്യം ഫലപ്രാപ്തമായില്ലെങ്കിലും അപകടത്തിൽ പര്യവസാനിക്കാതെ കഴിയണമെന്നു ഒരു പ്രാർത്ഥനയും അവിടത്തെ അകക്കാമ്പിൽനിന്നു വാർന്നു.

അദ്ധ്യായം അഞ്ച്

“സാദരം നീ ചൊന്നൊരു മൊഴിയിതു, സാധുവല്ല കമതേ!
 ഖേദമിതിനടയ വിവരമിതിരിക നീ, കേവലം പരനാരിയിൽ മോഹം.”
 മുമ്പിൽ പിടികിട്ടാത്ത അണ്ണാവയ്യൻ രണ്ടാമതും കൃത്രിമരംഗപ്രവേശം ചെയ്തിരി
 ക്കുന്ന വാർത്തയെ ഉടൻതന്നെ യുവരാജാവ് മഹാരാജാവിനെ അറിയിച്ചു. ആ
 വൃത്താന്തം അറിഞ്ഞിരുന്ന മഹാരാജാവ് മുഖത്തിൽ വിശേഷസ്തോഭമൊന്നും
 കൂടാതെ അതിനെ ശ്രവിച്ചതിന്റെ ശേഷം, യുവരാജാവിന്റെ കശലങ്ങളെപ്പറ്റി
 പൊതുവായും, സംസ്കൃതപാഠങ്ങളെക്കുറിച്ച് പ്രത്യേകമായും ചിലതെല്ലാം ചോദിച്ച്
 ചില സമ്മാനങ്ങളും അണ്ണാവയ്യന്റെ സംഗതി മറ്റാരും അറിയരുതെന്ന് കല്പനയും
 നല്കി രാജകുമാരനെ അയച്ചു. ഈ സമയത്ത് ചിലമ്പിന്നേത്തുഭവനത്തിന്റെ
 അടുത്ത് തെക്കുവശമുള്ള ഒരു നാലുകെട്ടിൽ ഗൃഹസ്ഥജീവിതത്തെ പരമാന
 ദപരിപൂർണ്ണമാക്കിത്തീർക്കുന്ന വിവാഹക്രിയയ്ക്ക് അവശ്യം വേണ്ടതായ ഒരു
 മനപ്പൊരുത്തപരീക്ഷ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഇവിടെ ശ്രീപത്മനാഭസേവിനി
 (ഈ സ്ഥാനം അന്നു സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല) വഞ്ചിധർമ്മസംവർദ്ധിനി
 രാജരാജേശ്വരി ഉമയമ്മമഹാരാജ്ഞിയാൽ സൽകൃതനും വിശ്രുതധീരനും ശസ്ത്രാ
 സ്തുവിദഗ്ദ്ധനും ആയിരുന്ന കോട്ടയത്തു കേരളവർമ്മതമ്പുരാന്റെ അനുചരനായി
 വന്നിരുന്ന ഒരു വിക്രാന്തയോദ്ധാവിന്റെ ഭാഗിയേൻ കട്ടിക്കോന്തിഅച്ഛൻ
 എന്നൊരു ഉഗ്രപുരുഷൻ മുമ്പു താമസിച്ചിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം ആഴ്വാഞ്ചേരി
 കാട്ടുമാടത്ത്, പാമ്പുമേക്കാട്, ചേന്ന(മംഗലം)ത്ത്, മറ്റപ്പള്ളി മുതലായ വിശ്രുത
 മലയാളബ്രാഹ്മണരുടെ ഇല്ലപ്പേരുകളിൽ അന്തർഭവിച്ചുള്ള മന്ത്രതന്ത്രാദിശക്തി
 കളുടെ ഒരു സംഗ്രഹവും; നരസിംഹോപാസനം, ഹനുമൽസേവനം, രാജരാജേ
 ശ്വരിജ്ഞനം എന്നീ അനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ പ്രസിദ്ധിയെ പ്രാപിച്ചവനും, വിശിഷ്യ
 വേട്ടയ്ക്കാരുമകൻ എന്ന കിരാതാംശകമൂർത്തിയുടെ പ്രത്യേകോപാസകനും കലി
 യുഗസിദ്ധമല്ലാത്ത ധനർവേദത്തിന്റെ പ്രാന്തദർശനം എങ്ങനെയോ സിദ്ധിച്ച
 ശത്രുജേതാവും ആയിരുന്നവനെന്നു കേൾവിയുണ്ട്. ഒടുവിൽ കണ്യുഷേദം ചെയ്യപ്പെട്ട
 കഴുക്കുട്ടത്തുപിള്ളയുടെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരിയെ കട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻ പരിണയിച്ച്,
 തന്റെ ശുദ്ധമായ ഏകാന്തവാസക്കാലത്ത് മന്ത്രക്കുടത്ത് എന്ന് അദ്ദേഹം പേരിട്ട
 നാലുകെട്ടിൽ കഴിച്ച്, ബ്രാഹ്മണപരിചര്യയോടുകൂടി തന്റെ തേവാരാദികൾ
 നടത്തിവന്നിരുന്നു. ഈ മഹാമാന്ത്രികൻ ഗാന്ധർവ്വവണ്യപ്രഭാവങ്ങൾകൊണ്ട്
 ദേവരാജതുല്യനായിരുന്നങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കായദൈർഘ്യവും മുഖത്തു
 സർവദാ വ്യാപിച്ചിരുന്ന നരസിംഹക്രൗര്യവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഏകാന്തവാ
 സേച്ഛയെ അനുകൂലിച്ചു. മറ്റു ലോകരെല്ലാം നിസ്സാരന്മാരെന്നു ഗണിച്ചുവന്നിരുന്ന
 ഇദ്ദേഹത്തെകൊണ്ട് ഒന്നു സംസാരിപ്പിക്കുകയെന്നത് കൃഷ്ണസാധ്യമായിരുന്നു.

എട്ടുവീട്ടിൽപിള്ളമാർക്ക് ആപൽക്കാലത്തിന്റെ ശക്തങ്ങൾ കണ്ടുതുടങ്ങിയപ്പോൾ അദ്ദേഹം ഭാര്യപുത്രഭൃത്യസമേതം തിരുവിതാംകൂറിൽനിന്നു മരഞ്ഞു. അന്നുമുതൽ ആൾപാർപ്പില്ലാതെ നാശം പ്രാപിച്ചുതുടങ്ങിയ ആ ഭവനവും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പാദരവിന്ദങ്ങളെ ശരണംപ്രാപിച്ചു. ഈ ഭവനത്തിലെ പടിഞ്ഞാറേക്കെട്ട് കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ പൂജാസ്ഥലമായ തുറക്കാത്ത മുറികളും ആൾ കയറാത്ത മച്ചും ആൾ ഇറങ്ങാത്ത കല്ലറകളും ചേർന്നുള്ളതായ തായ്യരയായിരുന്നു. പടിഞ്ഞാറേ കെട്ടിനേയും അതിലെ നിലവരയേയും തുറക്കുന്നതിനോ പരിശോധിക്കുന്നതിനോ, കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശനെ തന്റെ വൻകണ്ണുകൾതന്നെ കണ്ടിരുന്നതുകൊണ്ട് അപ്രത്യക്ഷചാമുണ്ഡിയെ കൂസാതെ കുടിയിളക്കിയ ചന്ദ്രക്കാരനും ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല.

ചാമുണ്ഡിക്കാവിൽവെച്ച് ചന്ദ്രക്കാരന് ഉന്മാദം ജനിപ്പിച്ചതായ ബാലികാരതം ചേർന്നിരുന്ന സംഘക്കാർ കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശനോടുകൂടി പുറപ്പെട്ട സംഘം വർദ്ധിച്ചതിൽ ശേഷിച്ച അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യ ത്രിപുരസുന്ദരി എന്ന കഴുക്കുട്ടംഭവനത്തിലെ പ്രച്ഛന്നയായ സന്താനവല്ലിയും, അവരുടെ ദൗഹിത്രിയും, ബാല്യം മുതൽ ത്രിപുരസുന്ദരിഅമ്മയെ സേവിച്ചുനടന്നിട്ടുള്ള ഭൃത്യനും ആയിരുന്നു. അവരുടെ ഗൃഹം പണ്ടാരവകയായിച്ചേർന്നതിനാലും ക്ഷേത്രം ഉപേക്ഷയാലും നശിച്ചുപോയതായി കണ്ടു കേണുതുടങ്ങിയ വൃദ്ധയെ ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ മോഹകേന്ദ്രമായ നിധിയെ പ്രാപിപ്പാനുള്ള സോപാനമെന്നു കരുതി, സാഹസികനായ കുപ്പശ്ശാരിൽനിന്നുണ്ടായ അവമതിയെ മറന്ന് മന്ത്രക്കൂട്ടത്തുഭവനത്തിൽ പാർപ്പിച്ചു. ഉഗ്രദേവതാസാന്നിദ്ധ്യമുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങളിലെന്നപോലെ, ഐഹികമായുള്ള ഭോഗകാക്ഷകളെ വർജ്ജിച്ച്, പരിശുദ്ധചിന്തകളോടുകൂടി മാത്രം ചരിക്കേണ്ടതായ മന്ത്രക്കൂട്ടത്തുഭവനം, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മനസ്സിൽ അംബികാഭ്രമത്തെ അങ്കുരിപ്പിച്ച ആ ബാലികയുടെ പ്രവേശനത്തോടുകൂടി അനംഗചാപല്യങ്ങൾക്ക് ഒരു രംഗമായിത്തീർന്നു. സമീപവാസികളിൽ വൃദ്ധയുടെ സമകാലീനരായുള്ളവർ ആ സ്ത്രീയുടെ തത്വത്തെ അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിലും അനുകമ്പയോടും വിധിചക്രത്തിന്റെ ഗതിവിഗതികളെ ഓർത്ത് സഹതപിച്ചും, അവരുടെ അജ്ഞാതവാസത്തെ ലംഘിപ്പാൻ മുതിർന്നില്ല. മറ്റു ജനങ്ങൾ 'ഇന്നെൻഭൃത്യജനത്തിലഗ്നി ചുടുമോ സൂര്യൻ തപിപ്പിക്കുമോ എന്നോണം പ്രതാപവാനായ ചന്ദ്രക്കാരനെ ഭയന്ന് ആ സംഘത്തിന്റെ ചരിത്രത്തെ അന്വേഷിപ്പാൻ തല ഇട്ടില്ല. പ്രകൃത്യാ സ്ത്രീജിതനല്ലെങ്കിലും 'അമ്മാളു' എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന മീനാക്ഷികുട്ടിഅമ്മയോട് സംഘടിച്ച ദിവസം മുതൽ ചന്ദ്രക്കാരബ്രഹ്മജ്ഞനിൽ കാമബാണങ്ങൾ വിപുലവിൽ പാർത്ഥാസ്ത്രംപോലെ മുറിവേൽപ്പിക്കാതെ ഏറ്റുതുടങ്ങി. അയാൾ അധികമായ കളിയും കുറിതൊടലും ശുഭ്രവസ്ത്രധാരണവും ആരംഭിച്ചു; ഗർജ്ജനങ്ങളെ അൽപം

മുദ്രലങ്ങളാക്കി; മണ്ഡുകയാനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച് ഗജഗമനത്തെ അനുവർത്തിച്ചു; നേത്രത്തുറപ്പുകളെ ശാന്തമാക്കാൻവേണ്ടി വിശേഷരസപൂർണ്ണമായ ഒരു ഇമയാട്ടവും അഭ്യസിച്ചു. അർക്കൻ ഒന്നുദിച്ചു അസ്തമിക്കുന്നതിനിടയിലുള്ള നാഴിക ഓരോന്നും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മന്ത്രങ്ങളുടേതേക്കുള്ള ഓരോ യാത്രയെ ദർശനംചെയ്തു. സാപത്യദുരിതം അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നാലും ഈ ഓരോ യാത്രയും ആപ്തവിജയമായി പരിണമിച്ചു, ഭർത്താവിന്റെ ഹൃദയം മനുഷ്യാർദ്രമാകട്ടെ എന്ന് പാചകശാലാപരദൈവമായ ചന്ദ്രക്കാരി, ആ കലീനയുടെ ഓജസ്സുന്യമാക്കപ്പെട്ട ആത്മാവുകൊണ്ടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ അടുത്ത ദിവസമുള്ള എഴുന്നള്ളത്തിനു വേണ്ട ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യുന്ന തക്രതികൾക്കിടയിലും, ചന്ദ്രക്കാരൻ മന്ത്രങ്ങളുടേതു നാലുകെട്ടിനകത്ത്, വൃദ്ധയ്ക്ക് കണിയായിട്ടെന്നപോലെ അതി രാവിലെ പൂർണ്ണചന്ദ്രോദയം ചെയ്തു. മാതാമഹിയുടെ ഗയ്യയിൽ ഇരുന്നിരുന്ന ബാലിക എഴുന്നേറ്റു മാറിനിന്നു. സ്വാശ്രിതലോകത്തിന്റെ ഹിതനിയന്താവായ ചന്ദ്രക്കാരൻ താൻ അടുത്തദിവസം നടത്താൻപോകുന്ന മഹോത്സവത്തിൽ സ്വാതിഥികൾ ഭാഗഭാക്കുകളാകേണ്ടതിലേക്ക് താൻ തയ്യാറാക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു കാര്യപരിപാടി അവരെ കേൾപ്പിച്ചു. “ഒരുത്തിനനന്ദ്, കളിച്ചൊരുങ്ങി അങ്ങെത്തണം. നടയിൽനിന്ന് സാമീപ്യം എഴുന്നള്ളത്തു ദൂരേണ കാണാം. ധീവാരാനിന്നു തൊഴാൻ പ്രത്യേകം പെരയൊണ്ട്. അമ്മാളുക്കട്ടി വേണം, വീട്ടുകാരിയായി മിന്തിനിപ്പാൻ. എല്ലാം നമ്മുടെ മട്ടിലു ഉടുത്തൊരുങ്ങി—കറയ്ക്കണതെന്തിന്? വേണ്ട പൊന്നും പൊടിയുമൊക്കെ അണിഞ്ഞ്, ധ്വജപ്രഭ (സ്വയംപ്രഭ)മാരായി വന്ന്, അവിടമൊക്കെ ഔലസ(ഉല്ലാസ)മാക്കുടണം—എന്തു കണ്ടേ? ചിരിക്കൊണ്ടു വെളുപ്പിക്കണതെല്ലാം നാളെ, ചിലമ്പിനേത്തുവീട്ടിലു, വെളുത്തവാവുപൊലെ അങ്ങനെ തൊളങ്ങിക്കൊണ്ട് നിയ്യാൻ നമ്മുടെ വീട്ടിലും ഒരു തയ്യലാൾ വേണ്ടയോ? എല്ലാത്തിനും സാരധി(സാരഥി)യായി ഉമ്മിണിയെ വിട്ടേയ്ക്കാം—നമ്മുടെ മച്ചമ്പിയെ—”

വൃദ്ധ: “ഞങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കേണ്ട. എനിക്ക് നടക്കാനും കൂട്ടത്തിൽ കൂടാനും ശക്തിയില്ല. ഗതികെട്ട കൂട്ടത്തിനെന്ന് സംക്രാന്തിയും തിരുവോണവും?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഗെതിയും ഘെതികേടും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ എമ്മയച്ച തൊറപ്പിലല്ലേ? കഞ്ഞമ്മ അനുവധിച്ചാൽ, അമ്മാളുക്കട്ടി ഈ മുഹൂർത്തത്തിൽ ചിലമ്പിനേത്ത് അകത്തെക്കെട്ടിലമ്മ-പിന്നെ, പണ്ടാരവക വെലക്കും വെളംബരവും, ചാക്കടിപ്പും പോക്കടിപ്പും കൊണ്ടുവരാൻ ഉയിരാർക്കു?”

ഈ പ്രേമവാദം അതിശയമായും തന്റെ നിലയ്ക്കു ചേരുംവണ്ണം അന്തസ്സായും സാധിച്ചു എന്ന് സന്തുഷ്ടനായി, ചന്ദ്രക്കാരൻ ആകർണ്ണഗതമായ ദന്തക്കവടിമേഖലയെ തെളുതെളെ വിളങ്ങുമാറ് കാട്ടിക്കൊണ്ട്, നന്തുണി മീട്ടുന്ന സ്വരത്തിൽ

ഒന്നു ചിരിച്ചു. വൃദ്ധയുടെ മനസ്സ്, 'ഇതിനും കാലം വന്നല്ലോ ഭഗവാനേ' എന്നുള്ള വ്യസനത്തെ സർവ്വലോകവ്യാപ്തമായുള്ള പാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തുകൊണ്ടും സ്വകുടുംബത്തേയും ഭർത്താവിനേയും ധ്യാനിച്ചും, നിശ്ചേഷ്ടമായിരുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരന് വൃദ്ധയുടെ അന്തർഗ്ഗതം മനസ്സിലായി, അവരുടെ തൽക്കാലമനോഗതത്തിന് അനുകൂലമായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “പെണ്ണേന്ത്! പൊറ്റുതി എന്ത്? മനക്ഷജയുമെടുത്താൽ നിർമ്മാണപദം തേടണം, അതു തരാൻ സാമിയെപ്പോലെക്കൊള്ളുവേദാന്ധികളല്ലതാരൊണ്ട്! അവരെ തൃക്കാലിൽ ഒരൊറ്റ കമ്പിട്ടാല്, ഒരായിരം കൈലാഷം!” ശൃംഗാരരസത്തിന്റെ തിങ്ങൽ കൊണ്ട് ഭാഷാപരിഷ്കൃതിയോടുകൂടി അതളപ്പെട്ട ഈ നവോമോക്ഷസംഹിത അമ്മാളു എന്ന ബാലികയുടെ മുഖഗൗരവത്തെ ഭഞ്ജിച്ച് ചില മന്ദസ്മിതങ്ങളെ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരൻ അതു കണ്ട് സംപ്രീതനായി, തന്റെ വാമകരത്തിലെ ഊർദ്ധ്വഭാഗഗോളത്തിന്മേൽ ദക്ഷിണഹസ്താഗ്രം ചേർത്ത് വിജയസൂചകമായ താളം തുടങ്ങി. “അമ്മാളുക്കുട്ടിക്ക്- ചന്ദ്രക്കരമ്മാവൻ കാലത്ത് അമ്മാവൻ, വൈയ്യമ്പം വേരേയുമാമേ- പറഞ്ഞതൊക്കെയും സമ്മധിച്ചു. അങ്ങനെ ഇരിക്കട്ടെ-കുപ്പണ്ണനെന്തു പറയുന്നു?”

ഈ സംഭാഷണത്തെ കേൾപ്പാൻ പുറത്തു വാതൽപ്പിക്കടുത്ത് ഹാജരായി നിന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാർ എന്ന പരിചാരകനോടായിരുന്നു ഒടുവിലത്തെ ചോദ്യം. ചോദ്യത്തോടുകൂടിത്തന്നെ മറ്റുത്തുപറഞ്ഞാൽ ആ ക്ഷണത്തിൽ കഥകഴിച്ചുകളയും എന്നൊരു നോട്ടവും പുറപ്പെട്ടു. കുപ്പശ്ശാർ മിണ്ടാതെ നിന്നു.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “മൗനം അനുവാസം. എല്ലാം ഞാൻ പറഞ്ഞപോലെതന്നെ. ഉമ്മിണി വന്നിട്ടുണ്ട്. ചേട്ടത്തി ശമയിക്കാനും മറ്റും വലു ശട്ടമ്പിയാണവൻ. എല്ലാം ഒരുക്കി അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ അവൻ ലംഭയാക്കി മോടിപിടിപ്പിക്കും.” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് വിപരീതവാക്കുകൾക്കിടകൊടുക്കാതെ യാത്രയായി. അവിടെ ശേഷിച്ച സംഘക്കാർ ഫണക്ഷതമേറ്റ സർപ്പത്താന്മാരെപ്പോലെ ക്ഷീണവീർപ്പോടുകൂടി പുളച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ആഗമനം ഉണ്ടാകുമെന്നുള്ള ബോധം വൃദ്ധയ്ക്കും പൗത്രീക്കും ഒരു ദുസ്സംഗമഹാഭയത്തെ ജനിപ്പിച്ചു.

ഏകദേശം ഒമ്പതു നാഴിക പുലർച്ചയായപ്പോൾ വൃദ്ധ കുളികഴിഞ്ഞ് പടിഞ്ഞാറുവശത്തുള്ള തിണ്ണയിലിരുന്ന് ജപം തുടങ്ങി; മീനാക്ഷിഅമ്മയും കുളികഴിഞ്ഞ് രാവിലത്തെ ഭക്ഷണത്തിന് മാതാമഹികൂടി വന്നുചേരുന്നതിനായി, നനഞ്ഞിരുന്ന തലമുടിയെ മാടിളണക്കുന്ന ശ്രമത്തോടുകൂടി നാലുകെട്ടിനകത്തു നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ബാലികയുടെ സാന്നിധ്യത്താൽ ആ ഭവനത്തിലെ ആഭിചാരമൂർത്തികൾ പ്രീണിപ്പിക്കപ്പെട്ടതുപോലെ അവിടം ശോഭിച്ചിരുന്നു. പരലോകവാസിയാല കട്ടിക്കോതിശ്ശന്റെ ആത്മാവും സ്വദൗഹിത്രീയുടെ

നവമുണങ്ങൾ കണ്ട് സമ്പ്രീതമായി പ്രസാദവർഷത്തെ ആ ഭവനത്തിന്മേൽ ചൊരിയുന്നതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. സ്വകേശാഗ്രം ഭൂസ്തർശം ചെയ്യാതെ സൂക്ഷിച്ച് വിരലുകൾക്കിടയിലാക്കി ഉയർത്തിച്ചീകുന്ന ബാലിക, തന്നെ അഭിനന്ദിക്കുന്ന മാതാമഹന്റെപ്രീതിക്കായെന്നപോലെ ഒരു പ്രാർത്ഥനാഗാനം തുടങ്ങി: "സബി നുസിന്ധുസുസ്തലത്തരംഗഭംഗരഞ്ജിതം, ദ്വിഷദ്വിപാപജതകാരിവാരിസംയുതം," എന്നു തുടങ്ങിയ നർമ്മദാഷ്ടകപാരായണത്തിന്റെ ആരോഹാരവചാതുരിയോടുകൂടിയ മധുരസ്വരതരംഗങ്ങൾ അവിടെ പ്രവഹിച്ചപ്പോൾ, ആ ഭവനത്തിന് ആ ബാലികതന്നെ ശർമ്മദയായി ഭവിച്ചു. ശോഭാവാഹികളായ ആഭരണപുരംകൊണ്ട് അലങ്കരിക്കപ്പെടാതെ ദ്രശ്യമാകുന്ന ആ രൂപം കാമുകലോകത്തിന് വിഭ്രമത്തേയും സത്വചിത്തന്മാർക്ക് അലഭ്യദർശനലാഭാനന്ദത്തേയും നല്ലമെന്നുള്ളതിനു സംശയമില്ല. കബേരതുല്യനായ ഒരു പിതാവിനാൽ ലാളിച്ചു വളർത്തപ്പെട്ടതിന്റെ ചിഹ്നങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ കാണുന്നില്ല എങ്കിലും, മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയുടെ നോട്ടത്തിലും വാക്കിലും നടയിലും സകല ചേഷ്ടകളിലും ആ കന്യകയുടെ ആഭിജാത്യവും ലളിതമായ ഒരു പൗരഷവും പ്രശാന്തമായ ഊർജ്ജസ്വലതയും സ്പഷ്ടമായി അനുരഞ്ജിച്ചിരുന്നു. ത്രീളാനിഹതമായുള്ള സൗന്ദര്യം വിശുദ്ധകന്യാത്വത്തിന്റെ പവിത്രതകൊണ്ട് ഭ്രഷിതമാകുമ്പോളത്രെ സൃഷ്ടിവിദ്യ അതിന്റെ പരമമായ പരിഷ്കൃതിഫലത്തേയും അതിശയിക്കുന്നത്. ഇപ്രകാരമുള്ള സൗന്ദര്യപരമകാഷ്ടയെ പ്രാപിച്ചിട്ടുള്ള മീനാക്ഷി ഉത്ഭവസമ്പർക്കങ്ങളുടെ മഹനീയതയാൽ സ്വർഗ്ഗംഗാതുല്യയായി നൈർമ്മല്യവിശുദ്ധികൾകൊണ്ട് സർവത്ര സംശുദ്ധിയേയും സമ്മോഹനത്തേയും വിതരണംചെയ്യുവാൻ അനുഗ്രഹശക്തിയുള്ള ഒരു പാവനശീലവതിയായിരുന്നു. ആ നാലുകെട്ടിലെ തട്ടുതുലാംതൂണുകളിലും ചേറ്റുപടികളിലും സുന്ദരിസുന്ദമഹിഷാസുരാദിമർദ്ദനരംഗങ്ങളും അനന്തനരസിംഹവാസുകിദ്വയാളിവേതാളാദിവിഗ്രഹങ്ങളും ഭീഷണരൂപങ്ങളായി കൊത്തപ്പെട്ടിരുന്നതുകൾ മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയുടെ കോമളിമാവിപര്യംകൊണ്ട് ഭ്രഷണങ്ങളായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. പ്രാർത്ഥനാഗാനം അവസാനിക്കാറായപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സംബന്ധിയായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നാലുകെട്ടിനകത്ത് സർവസുന്ദരീകാമുകനെനുള്ള നൃത്തവിലാസങ്ങളോടുകൂടി പ്രവേശിച്ചു. നർമ്മദാഷ്ടകത്തിലെ അവസാനശ്ലോകഗാനത്തിന്റെ മാധുര്യത്തെ അയാളുടെ കർണ്ണങ്ങൾ അമൃതംപോലെ പാനം ചെയ്തു. മീനാക്ഷിയുടെ കേശനിബിഡതാദൈർഘ്യങ്ങളേയും, വിലോചനാസേചനകമായ അവളുടെ അംഗപ്രഭാസൗഷ്ഠ്യങ്ങളേയും, ആദ്യമായി കാണുന്നതുപോലുള്ള കൗതുകത്തോടുകൂടി അയാൾ മിഴിച്ചു നോക്കിത്തുടങ്ങി. പ്രാർത്ഥനാവസാനംവരെ, തന്റെ ഹരിപഞ്ചാനനസന്നിധിയിലെ അഭ്യാസശക്തികൊണ്ട് വൃത്തികളെ ദമനംചെയ്തു

നിന്നു. അനന്തരം "തരുണി നിന്നുടയ സഞ്ചാരമുനതര, ചരണനളിനപരിചരണ പരൻ ഞാൻ" എന്നുള്ള ഗാനത്തിന്റെ സഹായംകൂടാതെ, അതിലന്തർഭവിച്ചുള്ള അനുരാഗത്തെ തന്റെ കരസന്ധിയിലെ ചൊറിയിന്മേൽ ചെയ്തു വീണാംഗുലീ പ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ട് ധ്വനിപ്പിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പ്രേമവാസ്തുവത്തെ ധരിച്ച്, പ്രത്യനുരാഗത്തിനു പകരം ഭാഗിനേയത്വത്തെ പരമോത്സാഹമായി അനുവർത്തിച്ചുവന്നിരുന്ന മീനാക്ഷി, അയാളെ കണ്ടപ്പോൾ മാതാമഹിയോടു കൂടി ഭക്ഷണം കഴിപ്പാൻ ക്ഷണിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: "അമ്മാളുക്കട്ടി വിളമ്പിത്തരാൻ കാലം വരുമ്പോൾ മറ്റൊരൊടത്ത് ഞാൻ പോയി ഉണ്ണുമോ? പഴം നീട്ടീട്ട് തൊലി തരുമ്പോലെ എന്നെ കബളിപ്പിക്കരുത്. തേനോലുന്ന ആ കൈകൾ എനിക്കെന്നും വിളമ്പിത്തരാൻ സംഗതി വരുടെ. എന്റെ നിത്യാനേശ്വരി ആക്കാനല്ലയോ ഞാൻ നോക്കുന്നത്?" ഇങ്ങനെ വിടസംഭാഷണത്തിൽ പടുവായുള്ള ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പ്രൗഢവയസ്സായ കൊച്ചമ്മിണി എന്ന സ്ത്രീയോടു തോറ്റു എങ്കിലും, സ്വപുത്രീയാവാൻ മാത്രം പ്രായമുള്ള ഈ ബാലികയുടെ സംഗതിയിൽ അയാളുടെ വാമിത്വംകൊണ്ട് വിജയം നേടാമെന്ന് അയാൾ വിശ്വസിച്ചിരുന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ശ്രംഗാരഗോഷ്ടിമയമായ അഭിപ്രായത്തിന് മീനാക്ഷി ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു: "വിളമ്പുന്ന കാര്യത്തെക്കുറിച്ചൊന്നും വിചാരിക്കേണ്ട. ഇന്നുതന്നെ അമ്മാവന് ഞാൻ വിളമ്പിത്തരാം. പക്ഷേ, തേൻകൂടന്നു വിചാരിക്കുന്നതു കടന്തൽകൂടുമായേക്കാം." ഈ ഉത്തരത്തോടുകൂടി ഒരു ചെറുചിരിയും പുറപ്പെടുവിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: "മനസ്സിണങ്ങിവിളമ്പിയാലേ സ്വാദുണ്ടാവൂ. ഈ ക്ഷാമമൂർത്തി വേഷവും കളയണം. എന്നാൽ നമുക്കു സുഖമായി കഴിയാം. അമ്മാളുക്കട്ടി അങ്ങനെ ചിരിക്കുന്നതിനെക്കാൾ നേരെ എന്റെ കണ്ണിലൊന്നു കുത്തുകയല്ലേ ഭേദം?"

മീനാക്ഷിക്കട്ടി: "ഇതിലധികം എങ്ങനെയാണു മനസ്സിണങ്ങാനുള്ളത്? അമ്മാവനെക്കാണുമ്പോൾ എനിക്കെന്ത് ഉത്സാഹം? എന്തു സന്തോഷം? കണ്ണിൽ കുത്തുന്നത് അമ്മാവൻ തന്നത്താൻ ചെയ്യുന്നുണ്ടല്ലോ."

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: (ചെവി പൊത്തിക്കൊണ്ട്) "ഈ അമ്മാവൻ വിളി എന്നെ കൊല്ലണം. തൽക്കാലത്തേക്ക് ചേട്ടാ എന്നൊ മറ്റൊ വിളിക്കരുതോ?"

മീനാക്ഷിക്കട്ടി: "നാടു മറന്നാലും മൂടു മറക്കാമോ? അമ്മാവൻ ഈ ജന്മത്തേക്ക് എനിക്കിനി അമ്മാവൻതന്നെ. ചേട്ടാ എന്നു വിളിച്ചാൽ അമ്മാവന് അവസ്ഥക്കുറവാണ്."

മീനാക്ഷിയുടെ മറുപടിയിൽ ആദ്യഭാഗം മീനാക്ഷിയുടെയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെയും കുടുംബവ്യത്യാസത്തെ സൂചിപ്പിച്ചു എന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു തോന്നി. അതു

വജ്രസൂചിപോലെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഹൃദയത്തിൽ തറച്ചു. അയാൾ കോപാ രംഭത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “ആർക്കും സൗന്ദര്യത്തില്ലപ്പു കൊള്ളല്ല. അഹങ്കാരത്തിനും വേലി വേണം. നാടും മൂടുംകൊണ്ടു തിളച്ച്, ഒരിക്കൽ കഴുകും തുറയും കേറി - ഇനിയും കാടു കേറരുത്, പറഞ്ഞേക്കാം.”

മീനാക്ഷിക്കട്ടി: (കോപവ്യസനങ്ങൾ ഇടകലർന്ന് കല്പശ്ചന്ദനയായി) “കഴുകേ റിയവർക്കുണ്ടോ കാടിനെ ഭയം? ഇതൊന്നും അമ്മ കേൾക്കരുത്.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: (കറച്ചുകൂടി ദേഷ്യത്തോടുകൂടി) “കേട്ടാൽ പച്ചപ്പച്ചാത്തിനകളയുമോ? ഞാൻ ക്ഷമിക്കില്ല. നാളത്തേക്കു നിങ്ങളുടെ കാര്യമെല്ലാം എന്നെ ചുമതലപ്പെടുത്തിയിരിക്കുകയാണ്. സ്വാമി തിരുവടികൾ എഴുന്നള്ളുന്നതിനു മുമ്പ് രണ്ടിലൊന്നു തീർച്ചയാക്കണം. നമ്മുടെ കാര്യമെല്ലാം ഞാനവിടെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇവിടെ വരുമ്പോൾ തീർച്ചയാക്കാമെന്ന് ഒടുക്കം അരുളിച്ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.”

മീനാക്ഷിക്കട്ടി: “സ്വാമി അവർകൾ വരുമ്പൊഴേക്കുരണ്ടിലൊന്നു തീർച്ചയാക്കി വയ്ക്കാൻ അദ്ദേഹം എന്റെ അച്ഛനോ? അമ്മാവനോ? കൊച്ചമ്മിണിഅമ്മേടടുത്തും ഇങ്ങനെതന്നെയാണോ മല്ലിനന്നിനതും? പെണ്ണുണ്ടാക്കാൻ വേട്ടക്കോലുമെടുത്തോണ്ട് പുറപ്പെടാറുണ്ടോ? ഒന്നു ഞാൻ തീർച്ചപറയാം—അമ്മാവൻ അമ്മാവനായിരിക്കേയുള്ളൂ. വേറെവിധം അവകാശം കൊണ്ടുവരികയാണെങ്കിൽ ഇനിമേൽ അതുമില്ല.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “ഈ വിരോധമെല്ലാം ഏതുവരെ? എന്റെ കൈയിൽ ചില മന്ത്രങ്ങളുണ്ട്. ഒരേ ഒരു വാക്കിൽ നിങ്ങളെ സ്ഥിതി എവിടെക്കിടക്കും?”

മീനാക്ഷിക്കട്ടി: “ചന്ദ്രക്കാരമ്മാവനുണ്ട് ഞങ്ങളുടെ സഹായം.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: (ചന്ദ്രക്കാരസ്വരത്തിൽ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) “ആ അമ്മാവൻ കിമ്മാവനമാകാം! ഈ അമ്മാവന്റെ കാര്യത്തിൽ ശാസ്ത്രമെടുക്കും, മുറയെടുക്കും, തറയെടുക്കും—അതെ, മിനമിനാനിരിക്കും, മനസ്സിനെ കിരുകിരാനു് ചൊറിയിക്കും. ചക്രം! ഹേഹേ! മിഴിക്കണ്ട, ആ അമ്മാവനും ഭാര്യയാക്കാൻതന്നെ കെട്ടിച്ചമഞ്ഞു നടക്കുന്നത്. അല്ലാണ്ടുണ്ടോ അക്കോമര് തുള്ളണു്?”

മീനാക്ഷി ഒന്നു പുറത്തിരിഞ്ഞു പാചകശാലക്കെട്ടിലേക്കു നട തുടങ്ങി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ധർമ്മവും മര്യാദയും മറന്ന്, ആ കന്യകയെ കൈയ്ക്കു പിടിച്ചു തടുത്തു. സിംഹശക്തിയോടുകൂടി കൈ തട്ടിട്ട് സിംഹിയെപ്പോലെ കോപംകൊണ്ടു ജ്യോതിമയായ മുഖത്തോടുകൂടി മീനാക്ഷി തിരിഞ്ഞുനിന്നു. ജംബുകനെപ്പോലെ താടി വിറച്ച്, താണ്, സ്വല്പനേരം നിന്നിട്ട്, ചില അമർത്തിയ ഊളികളോടും കിതപ്പോടും ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മീനാക്ഷിഅമ്മയെ പരിരംഭണം ചെയ്യാൻ ഉന്മാദോദ്വേഗവാനായി മുമ്പോട്ടു കുതിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ അഭീഷ്ടവിഹാരം ഉണ്ടായി എന്നു മാത്രമല്ല, അയാൾ തന്നെ ഒരു പരിരംഭണത്തിൽ അകപ്പെട്ടു.

കുപ്പനായ അരക്കന്റെ മുഷ്ടികൾക്കിടയിൽ അയാളുടെ മുഴംകാലുകൾ തള്ളപ്പെട്ട്, വൃക്ഷാസനഭൃസനം ചെയ്യാവണ്ണം തലകീഴായ് തൂങ്ങുന്നതിനിടയിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മത്സ്യംകണക്കു പിടഞ്ഞു. കുപ്പന്റെ ഏകനേത്രം തുറിച്ചു് ഇളകിയാട്ടം തുടങ്ങി. അയാളുടെ നാസാരസ്രങ്ങൾക്കിടയിൽക്കൂടി അനേകം അനനാസികങ്ങൾ ഒന്നിച്ചുചേർന്നുള്ള ചില ഘനഗബ്ബങ്ങൾ പുറപ്പെട്ടു. ജപിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധ പ്രവേശിച്ചു് ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ കുപ്പന്റെ സാഹസത്തെ ശാസിച്ചപ്പോൾ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പൂർവസ്ഥിതിയിൽ പാദങ്ങളിന്മേൽ നിർത്തപ്പെട്ടു. വൃദ്ധയുടെ ചോദ്യങ്ങൾക്ക് മീനാക്ഷി ഉത്തരമൊന്നും പറയാതെ നില്പയാലും, കോപത്തിടു ക്കത്തിനിടയിൽ പുറപ്പെട്ട കുപ്പന്റെ സമാധാനങ്ങൾ ദുർഗ്രഹമായിരുന്നതിനാലും, വൃദ്ധ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയോട് താൻ കണ്ട കഥയ്ക്കു് കാരണമെന്തെന്നു ചോദ്യംചെയ്തു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ജനിച്ചതിൽപ്പിന്നെ അതുവരെ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടില്ലാത്തതായ കോപപാതഷ്ടകാലുഷ്യങ്ങളോടുകൂടി തുള്ളി, നിലയിൽനില്പാതെ, ശ്വാസംമുട്ടി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “കഥയും പുരാണവുമെല്ലാം ഞാൻ പറഞ്ഞുതരാം. ഹിത്ര മൂത്തില്ലയൊ? തെണ്ടിപ്പരിഷകളു്! നാളത്തോടും—ഒരു ദിവസം കഴിഞ്ഞോട്ടു്. തൊറകേറ്റല്ല നിങ്ങൾക്കു്. പെണ്ണെന്നും കിഴുവങ്കടമെന്നും—കൂട്ടാക്കാതെ കഴുകേ റ്റിയില്ലെങ്കിൽ, ഛീ! രാജ്യം വെള്ളരിക്കാപ്പട്ടണമായിപ്പോയിട്ടില്ലാ.”

വൃദ്ധയുടെ മുഖം ഹാസ്യരസംകൊണ്ട് ഒരു വലിയ തളികയോളം വിസ്താരമാർന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ആയിടയ്ക്കുള്ള പരിചയഗതിയാൽ ഹരിപഞ്ചാനനനേത്രങ്ങളിലെ ഉഗ്രശ്ശികൾ ആ വൃദ്ധയുടെ നരച്ച പുരികക്കാടികൾക്കു കീഴുള്ള കണ്ണുകളിൽനിന്നും പുറപ്പെട്ടതായും, രക്തപ്രസരംകൊണ്ട് പൃഷ്ടമായ വൃദ്ധയുടെ മുഖം ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ അംബികാവിഗ്രഹമുഖത്തോടു തുല്യ തേജസ്സുള്ളതായും അയാൾക്കു് ഒരു ഛായാഭ്രമമുണ്ടായി. ആ സ്ത്രീയുടെ പൗരഷത്തോടുകൂടിയ പരുഷവാക്കുകൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ വാക്പടുതയേയും അതിശയിച്ചു്, അയാളുടെ അന്തരാധാരങ്ങളെ ഭിന്നമാക്കി. “ഹ! എന്തു പറഞ്ഞു നീ? ആരെന്നു വിചാരിച്ചു പറഞ്ഞു? വാടാക്കരൾകൊണ്ടു കലമെന്ന് നീ കേട്ടിട്ടില്ലയോ? അക്കലം പെറ്റമങ്കമാരോ തെണ്ടിപ്പരിഷകൾ? ഞങ്ങളെപ്പിറപ്പിക്കാൻ ആശായുളളവനെ ഒന്നു കാണട്ടെ! തൊറകേറ്റും കഴുകേറ്റുംകൊണ്ട് ഇക്കലത്തിന് എന്തു കുറു വന്നെടാ? മഹിമപെറ്റ മാറാപ്പേര് കലത്തിനും കൂട്ടത്തിനും ചേർത്തു! അല്ലാതെന്തെടാ? ഞങ്ങളും നീയുമായി ഇന്നുമുതൽ സ്വന്തവും ബന്ധവും അറ്റു. പോ, പോ! മരയത്തു പോ!”

വെടിതീർന്നതുപോലുള്ള ‘ഹ’ എന്ന ആട്ടുകൊണ്ട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുക്കാൽഭാഗവും, ഒടുവിലത്തെ ഊർജ്ജിതമായുള്ള വാക്കുകൾ കൊണ്ടു മുഴുവനും, മുറ്റത്തായി എങ്കിലും അവിടം വിട്ടു പോകുന്നതിനിടയിൽ ഇത്രയും വീരവാദം പറഞ്ഞു:

“എന്റെ ഗുരുനാഥന്മാർക്കുവേണ്ടി ഇവിടെ എഴുന്നള്ളട്ടെ—നിങ്ങളെക്കൊണ്ടു നാശമില്ലാതെ എന്റെ പുറകെ വാലാട്ടിച്ചേക്കാം. അതിനു നാശിക നാലുതും മറ്റും വേണ്ട.” ഇതിനുത്തരമായി കുപ്പശാർ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ തുടർന്നു ചെന്നു, “ണിന്റെ ഷാമിണെ തലമണ്ണാ!” എന്ന് അയാളുടെ ബുദ്ധിക്കെത്തിയതായ ഒരു ഭസ്മമെടുത്ത്, പുറത്താക്കി വാതിലടച്ച്, ചാണകം തളിച്ചു ശുദ്ധിയാക്കുന്ന ഭാവവും കാണിച്ച് ‘ഹണിശ്ശിണി!’ (ഹരിഃ ശ്രീ) പഠിപ്പിക്കാൻ വന്നവൻ! എന്നും മറ്റും, മലയാള അക്ഷരമാലകൊണ്ടു ധരിപ്പിക്കാൻ ശക്യമല്ലാത്ത ഭാഷയിൽ ചില ആക്ഷേപങ്ങളും വിരവാദങ്ങളും ചെയ്തുകൊണ്ട്, സ്ത്രീകളുടെ സന്നിധിയിലേക്കു മടങ്ങി. മീനാക്ഷിഅമ്മയുടെ രണ്ടാമത്തെ കാമുകിയെന്റെ ഭീഷണിയേയും ശപഥത്തേയും കുറിച്ച് ഊണിനിടയിൽ വൃദ്ധയും ദൗഹിത്രിയും ഒട്ടേറെ സംഭാഷണംചെയ്തു എങ്കിലും മനക്കുരുത്തുള്ള ആ രണ്ടു സ്ത്രീകൾക്കും ഭക്ഷണത്തിന് ഒട്ടുംതന്നെ തുച്ഛവുണ്ടായില്ല. അവരുടെ ഭക്ഷണമഭാവഹിയായ കുപ്പശ്ശാർ വിരവാദിയായി, ധീരോദ്ധതനായി ഊണിനിരുന്നിട്ടും, ഒരു മണി അരിപോലും ആസ്വദിപ്പാൻ അയാൾക്ക് ആകാംക്ഷയുണ്ടാകാഞ്ഞതിനാൽ, തന്റെ പാചകവൈഭവത്തെ അധിക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ട് എണീറ്റു കൈകഴുകി; അഞ്ചാറുകൈവെള്ളം ശാപങ്ങളോടുകൂടി സൂര്യന്റെ നേർക്ക് അർപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ സംഘത്തിന്റെ പരമാർത്ഥസ്ഥിതിയെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പരസ്യംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നതു ശങ്കകൊണ്ട് അടുത്ത ദിവസത്തെ ആഘോഷങ്ങളിൽ അവർ ചേരുന്നില്ലെന്നും, തങ്ങളുടെ ഭവനപ്പിടക്കൽ നിന്ന് അനുഗ്രഹദാതാവായുള്ള മഹായോഗിയെ സന്ദർശനംചെയ്തുകൊള്ളാമെന്നും, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അപേക്ഷപ്രകാരം വേഷംഭേദംചെയ്യാതെ ആ സന്ദർശനം നിർവ്വഹിക്കണമെന്നും അവർ തീർച്ചയാക്കി. മൂന്നാമത്തെ നിശ്ചയം ഏറ്റവും നിസ്സാരമെങ്കിലും ലോകത്തിൽ ചില നിസ്സാര സംഭവങ്ങൾ അതിന്റെ മഹാഗതിയെ നിയന്ത്രണംചെയ്യുന്നവണ്ണം, ആ നിശ്ചയം ഈ ചരിത്രത്തിന്റെ ഗതിയിൽ സാരമായവിധത്തിൽ പ്രവർത്തിച്ചു. സന്ധ്യയോടടുക്കുന്നതുവരെയുള്ള അന്നത്തെ ദിവസശിഷ്യം ആ ഭവനത്തിലുള്ളവർക്കു ചിന്താമോലച്ചുന്നമായിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞു. ആ സംഘത്തിന്റെ പൂർവ്വഗാമിയായി ആ ഭവനത്തിൽ താമസിച്ചിരുന്ന ഉഗ്രമന്ത്രോപാസകൻ ആരാധനചെയ്തതിൽ അവിടത്തെ ആകാശത്തിൽ പ്രസരംചെയ്ത ശേഷിക്കുന്ന ആത്മാരാധനാബിന്ദുക്കളും, അന്യനേത്രഗോചരമാകാതെ പടിഞ്ഞാറേക്കുട്ടിനകത്തു പൂർവ്വപുജാവാഹനാദിക്രിയകൾകൊണ്ടു സാക്ഷാൽക്കരിക്കപ്പെട്ടു സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വിഗ്രഹങ്ങളും ദൗഹിത്രിയെ എങ്കിലും രക്ഷിക്കട്ടെ എന്നു വൃദ്ധ അവകാശബോധത്തോടുകൂടി അന്തരാത്മനാ പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഹൃദയാന്തർനാളം തപിച്ചുണ്ടായ ആ പ്രാർത്ഥന ഉടൻതന്നെ ഫലോൽഭവമായി കാണപ്പെടുകയും

ചെയ്തു.

അന്നസ്തമയത്തിനു കുറച്ചുമുമ്പായി പരിചിതസ്വരത്തിലല്ലാതെ ഒരാൾ പടിവാ തുക്കൽ വിളിച്ചു, വാതലിന്റെ ചുഴുകുറ്റി ഇളകമാറു മുട്ടിത്തോറ്റിട്ട് ഉറക്കെ ആ ദിക്കിനെത്തന്നെ പഴിപറഞ്ഞു തുടങ്ങി. ആ സന്ദർഭത്തിൽ മുറ്റത്തു വ്യായാ മത്തിനായി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധ ആ കല്യാണവാക്കുകളെ കേട്ടു ചെവി കൊടുത്തു സൂക്ഷിച്ചതിൽ, അതുകൾ ഒരു ബ്രാഹ്മണന്റെ കോപജല്പനങ്ങളാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി, തന്റെ ഭൃത്യനെ വിളിച്ചു വാതിൽ തുറക്കാൻ ചട്ടം കെട്ടിട്ട് നാലുകെട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു. വാതിൽ തുറന്നപ്പോൾ ഉണ്ടായ പ്രവേശനം വെ കിടേശ്വരഭീമസേനയുരുടേതായിരുന്നു. കുപ്പശ്ശാർ വാതിലിനെ പിന്നെയും ബന്ധിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തു നടക്കുന്ന കോലാഹലങ്ങൾക്കിടയിൽ സുഖനിദ്രയ്ക്കു സൗകര്യമില്ലെന്നുള്ള ആലോചനയാൽ അവിടെനിന്നു പോന്ന്, ഈ പറമ്പിന കത്തു കടന്ന മാമാവെങ്കിടനും ഭൃത്യനും പരസ്പരം ഒരു മുഖപരിശോധന കഴിച്ചു. ഭൃത്യന്റെ ആകൃതി ഒരിക്കൽ കണ്ടാൽ വിസ്മയിച്ചുപോകുന്നതല്ലാത്തതിനാൽ, മാമാവെങ്കിടൻ തന്റെ നിയമപ്രകാരമുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യസംബോധനയിൽ തുടങ്ങി: “അടേ അഷ്ടവക്ത്രാ! ” എന്നു പറഞ്ഞ് അർദ്ധോക്തിയിൽ വിരമിച്ചു, അല്പം കഴങ്ങിനിന്നു എങ്കിലും, പിന്നേയും വിനോദത്തേതന്നെ തുടർന്നു: “ഉന്നെ അപഹസിച്ഛാക്കാൽ കബന്ധനായിടുമോ? ശപിച്ചുടാതമണ്ണാ! വെങ്കിടിയെ മറത്തുട്ടിയാ? ശിന്നവെങ്കിടിയെ? ചുക്കച്ചുക്കുക്കുവാറയാ?” അവസാനത്തിലെ ചോദ്യംകേട്ടു കുപ്പശ്ശാർക്കു മാമാവെങ്കിടനെ മനസ്സിലായി. ആ ഭൃത്യന്റെ ഏക നേത്രം വർഷിച്ച് അശ്രുപ്രവാഹം അയാളെ ഒരു സന്ധ്യാസ്നാനം കഴിപ്പിച്ചു. ബ്രാഹ്മണനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു സ്വല്പം തെക്കുമാറി അനനാസികപ്രചുരമായ അയാളുടെ പ്രത്യേകഭാഷയിൽ സ്വാഗതം പറഞ്ഞു. പിന്നീടു രണ്ടുപേരുമായി ദീർഘമായ ഒരു സംഭാഷണവും കഴിഞ്ഞു. അതിന്റെ വിഷയം അവരുടെ വിധോഗാനന്തരമായ കാലത്തെ ചരിത്രത്തിന്റെ സംക്ഷേപമായിരിക്കണമെന്നു വായനക്കാർക്ക് ഊഹ്യമാണല്ലോ. സംഭാഷണത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ, കുപ്പശ്ശാർ “അല്ലോണി! അല്ലോണി!” എന്നു വിളിച്ചു. അമ്മാളുഅമ്മിണി എന്ന പദത്തെ സംബോധനാരൂപത്തിൽ മേൽപ്രകാരം പ്രയോഗിച്ചു കുപ്പശ്ശാർ വിളിച്ചപ്പോൾ, പടിഞ്ഞാറേവശത്തു നിന്നിരുന്ന മീനാക്ഷി പ്രത്യക്ഷമാവുകയും മാമൻ പ്രസ്താവനയൊന്നുംകൂടാതെ “മുശുപാംഗസ്തിതോദ്യൽസ്മരരസമധരം പ്രാഹതം മോഹനാംഗി” എന്ന്, താൻ കണ്ട സൗന്ദര്യധാമത്തിനു സ്തോത്രമായി മുളകയും ചെയ്തു. തന്റെ പൂജാബിംബമായ കന്യകയെ സ്തുതിച്ചുള്ള ഗീതമാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി കുപ്പശ്ശാർ രസക്കുണങ്ങളുകൾകൊണ്ട് മാമന് ബലേ പറഞ്ഞു. മാമാവെങ്കിടനെക്കണ്ടപ്പോൾ അന്യനായ ഒരു പുരുഷന്റെ ആഗമനത്തിൽ ആശ്ച

ര്യത്തോടും, എന്നാൽ ബ്രാഹ്മണനാണെന്നു കാണപ്പെട്ടതുകൊണ്ടു പ്രത്യേകം ആദരവോടും സ്വല്പം നിന്നിട്ട്, മീനാക്ഷി വൃദ്ധയുടെ സമീപത്തേക്കു തിരിച്ചു. “ഇതാ ഈ കന്യകാരത്നമാണ് ഞങ്ങളുടെ വലിയ ഭാരം” എന്നു ഏകനേത്രവും കരങ്ങളുംകൊണ്ടു കുപ്പശ്ശാർ ഉപന്യസിച്ചു.

മാമാവെങ്കിടൻ: “എന്നെടായിത്! തായാർ രണ്ടാവതും കഴിഞ്ഞയാടി, ലക്ഷ്മീരൂപമായി വരുത്തിയാ? ആശ്ചര്യം! ‘വിണ്ണിലുമില്ലനന്ദം—അന്യലോകത്തിങ്കലും’—സന്ദേഹമില്ലെ കുപ്പശ്ശാ—നല്ലാസൂക്ഷിച്ചുകൊ—കണ്ട പയാക്കൾകൊണ്ടു തൊങ്കിയുടെള്ളടാത്.”

കുപ്പൻ: ‘ശുഭവാശ്ശാമി’ എന്ന് ആക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ട് അയാളെ കാൽകഴുകിച്ച്, നാലുകെട്ടിനകത്താക്കി, ഇരുപ്പിന് ഒരു പായ് വിരിച്ചുകൊടുത്തു. അത്യാദരവോടുകൂടി കെട്ടിനകത്തു കടന്ന ബ്രാഹ്മണനെക്കണ്ടപ്പോൾ വൃദ്ധ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി, ഇതിനുമുമ്പിൽ കാളിഉടയാൻപിള്ളയെക്കണ്ടപ്പോൾ ഉണ്ടായതിലും അധികം പരവശതയോടുകൂടി കരഞ്ഞു. അതു കണ്ട് പതിവായി പൊന്നാനിപാടുന്ന മാമാവെങ്കിടൻ വൃദ്ധയുടെ ദുഃഖഘണ്ടാരത്തിനു ശങ്കിടിപാടാൻ ഇലത്താളം കൈയേറ്റു.

ഏകദേശം അഞ്ചുനാഴിക അസ്തമിച്ചപ്പോൾ എല്ലാവരും ചേർന്ന് നാലുകെട്ടിന്റെ കിഴക്കേത്തളത്തിൽ ഒരു സംഘം കൂടി. മടക്ക കസാലപോലെ മുട്ടുകെട്ടി തളത്തിന്റെ വടക്കുകിഴക്കുമൂലയിൽ കുപ്പശ്ശാർ കൈമടക്കിന്മേൽ തലചെരിച്ചുവെച്ച്, സ്വനേത്രത്തെ മാത്രം വിളക്കത്തു തെളിയുമാറു കാട്ടിക്കൊണ്ട് അഗ്രാസനത്തെ വഹിച്ചു. മാമാവെങ്കിടൻ തന്റെ അത്താഴത്തിനു തയ്യാറാക്കി, മറ്റുള്ളവർക്കും കൊടുത്ത പദാർത്ഥങ്ങളെപ്പോലെ മധുരമായുള്ള പദാർത്ഥങ്ങൾ അടങ്ങിയ പ്രസംഗങ്ങളെക്കൊണ്ട് സദസ്യരെ രസിപ്പിക്കാൻ തയ്യാറാകുന്നു. എന്നാൽ ആ പ്രഗത്ഭവാഗീശ്വരന്റെ പ്രസംഗാരംഭത്തെ ചില ആത്മഗതങ്ങൾ കുറച്ചുനേരത്തേക്ക് ഏകദേശം ഇപ്രകാരം നിരോധനം ചെയ്തു: “നിധി എടുപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ ഭ്രതം പുറപ്പെട്ടതുപോലെ ആയി നമ്മുടെ കാര്യം. വലിയകൊട്ടാരം പലഹാരപ്പുര മുത്തണ്ണാവിയും കഴക്കൂട്ടത്തെ കുട്ടിപ്പട്ടരും തമ്മിൽ ഇതാ ശണ്ഡയിലായി. രാമരാജകാര്യനിവൃത്തിക്കായി ശുഭസഞ്ചാരം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ ഈ ബാലികയുമായി കേശവപിള്ള സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇവളിൽ അയാൾക്ക് അനരാഗവും ഉദിച്ചിട്ടുണ്ട്. നാളത്തെ ആൾത്തിരക്കിൽ ഇവളെ സംരക്ഷണം ചെയ്യാനാണ് വിശ്വസ്തനായ നമ്മെ നിയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്. സ്ത്രീകളുൾപ്പെടെയുള്ള സ്ഥിതികളെ അറിഞ്ഞുവരാനാണല്ലോ അയാൾ നിഷ്കർഷിച്ചത്. ശുദ്ധഗതികൊണ്ട് ഇതിൽ വന്നു ചാടി. ഇവരെ വിട്ടുകൊടുക്കാമോ? അന്നദാതാവായ സ്വാമിയെ വഞ്ചിക്കാമോ? നമ്മുടെ വത്സനായ കേശവപിള്ളയെ വട്ടത്തിലാക്കാമോ?

ആയാളും ഈ കന്യകയും പാലും പഞ്ചസരയുമെന്നവണ്ണം ചേരുമല്ലോ. പക്ഷെ, കേശവപിള്ളയുടെ ജാതി എന്തെന്നും, കുടുംബമേതെന്നും, നാം തന്നെ അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. ആ സ്ഥിതിക്ക് വിവാഹാലോചനയ്ക്ക് ഉദ്യോഗിച്ചാൽ, വൃദ്ധ - അമ്പോ! നമ്മെ ശ്യാനനയാത്രയ്ക്കുതന്നെ കോപ്പിടുവിയ്ക്കണം. കേശവപിള്ളയും ഇവളും തമ്മിൽ ദാമ്പത്യമുണ്ടായാൽ അയാളുടെ ഭാഗ്യമോ? തുലഞ്ഞു! മഹാരാജപ്രീതി പറന്നുപോവുമല്ലോ? നാശം! എങ്കിലും എന്തും വരട്ടെ. അപ്പപ്പോൾ കണ്ടതുപോലെ നടക്കാം. ഈശ്വരോ രക്ഷതു-ഇവരെ സഹായിക്കണം. ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ച് ഒരു പൊടിക്കെ പുറപ്പെടുവിക്കാം” - ഈ സ്വകാര്യനിശ്ചയത്തോടുകൂടി മാമൻ പ്രഥമനിശ്ചയത്തെ സദസ്സിൽ പ്രസിദ്ധമായി സമർപ്പണം ചെയ്തു: “വിളിച്ചുപറയാൻ പട്ടരാണല്ലോ. അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ ഇങ്ങനെ വെച്ചാണിരുന്നൂടാ. ‘അർത്ഥ ഹി കന്യാ പരകീയ ഏവ’. കണ്തമ്മ അനുവദിച്ചാൽ -”

വൃദ്ധ: “കണ്തമ്മയെന്നോ? അവസ്ഥയും യശസ്സും സ്ഥാനവുമെല്ലാം മണ്ണടിക്കു പോയി, വ്യാഴവട്ടം മൂന്നായില്ലയോ? കൊച്ചു എന്നു വിളിച്ചാൽ മതി.”

മാമാവെങ്കിടൻ: “നാക്കിൽ അതു വഴങ്ങണ്ടയൊ! അമ്മ എന്നു മാത്രം പറയാം. അത് ഇടറല്ല. കണ്തിന് തക്കതായ ഒരു ഭർത്താവിനെ വേഗത്തിൽ ഉണ്ടാക്കണം. ഈ ചായത്തുണികൾ ദൂരെക്കളയുകയും വേണം- നമ്മുടെ ഒരു ഇതിനെ - മണ്ണുളശ്രീത്വത്തിനെ-അത് ‘ഹതേജഗൽപ്രാണസുതേ’ എന്ന മട്ടാക്കുന്നു.”

വൃദ്ധ: “അതിന് തരം വരാതെതു ചെയ്യും? എല്ലാതും മരിച്ചൊടുങ്ങി. കുപ്പനും എനിക്കും ഇനി കാലമെതുണ്ട്? ഞങ്ങളെച്ചുറ്റിയിരിക്കുന്ന ആപത്ത് തീർന്നല്ലാതെ ഇവളെ ആരു കൊണ്ടുപോകും? അതിനു വഴിയെന്ത്? വേണ്ടതു ചെയ്യിടാം.” (വൃദ്ധയും മറ്റു ദാരിദ്ര്യസ്ഥിതിയിൽ ഇരിക്കയാണെന്നും, അതിന്റെ നിവൃത്തിക്ക് എന്തെങ്കിലും താൻ അപ്പപ്പോൾ സഹായിക്കണമെന്നും മാമൻ ആലോചിച്ചിരുന്നു. സമ്പത്തില്ലാത്ത കഷ്ടം അവരെ ബാധിക്കുന്നില്ലെന്ന് അറിഞ്ഞപ്പോൾ മാമന്റെ മനസ്സിൽനിന്ന് വലുതായ ഒരു ഭാരം നീങ്ങി.) “സഹായിപ്പാൻ പ്രാപ്തിയും നേരും ഉള്ളവരെ ഇങ്ങ് കിട്ടണ്ടയോ? ഈ പരമാർത്ഥങ്ങൾ മുഴുവനും ചന്ദ്രകാന്തോടുതന്നെ പറവാൻ പാടില്ല. തന്നോടാകകൊണ്ട് പറഞ്ഞു.” (താൻ നാരായണവേരായ ബന്ധുവാണെന്ന് മാമൻ അഭിനയിച്ചു.) “ഈ പ്രദേശംവിട്ട് ഇവൾക്ക് ഒരു പൊറുതി കിട്ടിയാൽ വലു ഭാഗ്യമായി. അതിനു വേണ്ട വഴി നോക്കാനാണ് ഇങ്ങോട്ടുപോന്നതുതന്നെ.”

കുപ്പശ്ശാർ കണ്ണുകൊണ്ട് മാമനെ സകല കാര്യങ്ങളും ഭരമേല്പിച്ചു. ‘വെങ്ണശ്ശാമി’ എന്ന് സംബോധനചെയ്തുകൊണ്ട്, ബ്രാഹ്മണന്റെ ഉള്ളിൽ അങ്കുരിച്ചിട്ടുള്ള അഭിപ്രായങ്ങളെ സന്ധൈര്യം പറവാൻ അയാൾ ഉത്സാഹിപ്പിച്ചു. മാമൻ ഇരുന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തുനിന്ന് പല ആവൃത്തി ഇളകിയുറച്ച്, തുടയിൽ താളവും പിടിച്ച് ചുമച്ച്,

കണ്ഠവും തെളിച്ച്, കരുണയോടെ അമ്മാളുക്കട്ടിയെ കടാക്ഷം ചെയ്തപ്പോൾ, ആ ബാലിക അന്നു തനിക്ക് ഭർത്തുവർഷമെന്നു വിചാരിച്ച് ഒന്നു പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടു. മാമാവെങ്കിടൻ: “പുഞ്ചിരിപ്പു തൂകുറയാ? നമുക്കും രാജാധികാരമിരുക്ക്. ബന്ധനം ചെയ്തുകേൾ പാർ!” (വൃദ്ധയോടും) “നമ്മുടെ സ്വാധീനത്തിൽ ഒരു കുട്ടിയുണ്ട്. എഴുത്തുകുത്തിൽ ബുധൻ പാക്കും; കണ്ടാലോ രാജകേസരി. മിണമിണനങ്ങളനെ നിപുണത്വം വഴിയും. എന്തിനു വിസ്തരിക്കുന്നു? നമ്മുടെ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഒന്നു കണ്ടാൽ—” അമ്മാളുക്കട്ടി ഭ്രമി പിള്ളർന്ന് തിരോഹിതയായതുപോലെ മറഞ്ഞു. വൃദ്ധ അർദ്ധവ്യാജഗൗരവം നടിച്ചു. കുപ്പൻ “അങ്ങനെ! അരമനരഹസ്യം അങ്ങാടിപ്പാട്ട്” എന്നു സ്വഭാഷയിൽ വൃദ്ധയുടെ മോഹാനുകൂലമായി നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന ഒരു ശ്രമം പുറത്തു വന്നു പോയി എന്ന് അപഹസിച്ച് ചാഞ്ചാടി. മാമാവെങ്കിടൻ ലാക്കിനുകൊണ്ടു എന്ന് തന്റെ ബുദ്ധിയെ അഭിമാനിച്ച് ഉത്സാഹ ഭ്രമം കൊണ്ടിളകി, ഒരു ത്യിണീസ്വയംവരകഥ നടത്താൻ ചേങ്ങലയും കോലും കൈക്കൊണ്ട് രാഗാലാപം തുടങ്ങി.

അദ്ധ്യായം ആറ്

“നീ മമ സഹായമായിരിക്കിൻ മനോരഥം
മാമകം സാധിച്ചിട്ടുമില്ല സംശയമേതും.”

വിക്രമചോളകലോത്തുംഗചെൽവപാദത്തരശരാന, ചേരനാട്ടീരോരായിരത്തു ക്കും തമ്പി വിശ്വനാഥൻ കണ്ണുപിരാട്ടി എന്ന പ്രളവെ ക്രമോപചാരപുരസ്കാരം വായനക്കാരുടെ സമക്ഷത്തു പ്രവേശിപ്പിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഒന്നാം അദ്ധ്യായത്തിലെ ഭക്തസംഘത്തലവൻ ഇദ്ദേഹംതന്നെ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹം വഹിക്കുന്ന സ്ഥാനമാനങ്ങൾ സ്വാക്രമസിദ്ധമല്ലെന്ന് ഖണ്ഡിച്ചു പറഞ്ഞുകൂടാ. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബോത്ഭവത്തെക്കുറിച്ച് ഗ്രന്ഥവരികളിൽനിന്നു ഗ്രഹിപ്പാൻ സാധിച്ചിടത്തോളം സംക്ഷേപത്തെ ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു—ചേരളദയ മാർത്താണ്ഡവർമ്മഹാരാജാവ് നായന്മാരുടെ വസതിയായുള്ള ദേശത്തിന്റെ ദക്ഷിണപ്രാന്തത്തെ പാരദേശികമുഷ്ണരന്മാരുടെ ആക്രമങ്ങളിൽനിന്നു രക്ഷിപ്പാനായി, ഇരണിയൽ, കൽക്കളം എന്നീ താലൂക്കുകളുടെ തെക്കുകോട്ടത്തു്, ഏതാനും നായർഗൃഹങ്ങളെ പടിഞ്ഞാറ് സമുദ്രതീരത്തു് കിഴക്ക് സഹ്യപർവതതടങ്ങൾവരെ ഒരേ നിരയായി ഉറപ്പിച്ചു. ഈ ഏർപ്പാടിൽ അഗ്രാസനസ്ഥാനത്തിലേക്ക് അവരോധം മഹാരാജാവിൽനിന്നു സിദ്ധിച്ചത് കലോത്തുംഗരാജവംശ്യനായ ഒരു പ്രളവിന്റെ സന്താനവർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് വേണാട്ടു രാജശേഖരപാദങ്ങളെ ശരണംപ്രാപിച്ച ഒരു ശാഖയായിരുന്നു. ഇവർക്ക് വേമ്പനൂരെന്ന ദിക്കിൽ സമുദ്രതീരത്തുനിന്നും അധികദൂരമല്ലാതെയുള്ള ഒരു രമണീയപ്രദേശത്തു് കോട്ടയും കൊത്തളവും പാളയവും പടനിലവും തനിക്കുള്ളവും കോവിലും ഏർപ്പെടുത്തി, വേട്ടവിളിക്കും കൂട്ടവിളിക്കും അധികാരം പെറ്റ്, പല്ലക്ക്, പട്ടുക്കുട, പൊന്നിൻകൊടി, കുത്തുവിളക്ക്, മുരൾ, പഞ്ചവാദ്യം മുതലായ പദവി അറുപത്തിനായ്കും, ആചര്യതാരമേ സന്തതിപ്രവേശമേ ചെല്ല, കല്ലു നാട്ടി ചെമ്പിൽ പട്ടയവും കൊടുത്തുവിട തിരുവുള്ളമുണ്ടായി. ഇങ്ങനെ ഉത്ഭവിച്ച ഭവനത്തിന് കളപ്രാക്കോട്ട എന്നു നാമകരണവും ചെയ്യപ്പെട്ടു. ആദിയിൽ കേരളീയശ്രീസമ്പൂർണ്ണന്മാരായിരുന്ന കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിമാർ ‘ദൂർഭഗമാരായ രാക്ഷസസ്ത്രീകളോടെപ്പോഴുമുള്ളതാം സംസർഗ്ഗകാരണാൽ’ ലങ്കാലക്ഷ്മിയുടെ സൗന്ദര്യം രാക്ഷസീയമായിത്തീർന്നതുപോലെ, കാലാന്തരം കൊണ്ട് ആകൃതിയിലും പ്രകൃതിയിലും ഒരു ആസുരവർഗ്ഗമായ് ഭവിച്ചു. ആ ഭവനക്കെട്ടുകൾക്കിടയിലുള്ള ഓരോ അങ്കണവും ഓരോ ഹതശരീരത്തിന്റെ സമാധിസ്ഥലമാക്കപ്പെട്ടതിനാൽ അനവധി ബ്രഹ്മരക്ഷസ്സുകളും പ്രേതങ്ങളും അവിടെ സംക്രമിച്ചിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രാചീനതാലക്ഷ്യത്തെ ആ ഭവനം വഹിച്ചുതുടങ്ങിയതിനെ അനുകൂലിക്കുമാറ് കോട്ടകൾ ഇടിഞ്ഞും കിടങ്ങുകൾ തൂർന്നും കെട്ടിടങ്ങൾ ദ്രവിച്ചും തുടങ്ങി. എങ്കിലും, ആ കുടുംബം പൂർവവൽ

യശഃപ്രസരത്തോടും രാജസന്നിപ്രഭാവത്തോടുംകൂടിത്തന്നെ കഴിഞ്ഞു. നമ്മുടെ ഈ കഥാകാലത്തെ കാരണവപ്പാടായ വിശ്വനാഥൻ കണ്ണുപിരാട്ടിത്തമ്പി, അല്ലെങ്കിൽ കണ്ണുത്തമ്പി, തന്റെ തറവാട്ടുമഹിമയെ വഴിയാംവണ്ണം പുലർത്തി സ്തുരണീയമായ ഒരു നിലയെ പ്രാപിച്ചത് ഈ കഥയിലെ സാരമായ ഒരു പർവമാകുന്നു. കണ്ണുത്തമ്പി കളപ്രാക്കോട്ടപ്പെരുമാളായി വാണ കാലത്ത്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു വിളികൊണ്ട് നാഞ്ചിനാട്ടുപിടാക പതിനെട്ടും, തിരുനാൾ ആദരിപ്പാൻ എത്തുന്നതിലും കൃത്യമായി കൂട്ടത്തോടികൂകം. കളച്ചൽമുതൽ കന്യാകുമാരിവരെയുള്ള തുറക്കാർക്കും, നാടാന്മാർക്കും, അന്തരാളവർഗ്ഗങ്ങൾക്കും 'അശ്രം മന്തിരിയ്യം' കണ്ണുകുടിത്തമ്പ്രാക്കൾ തന്നെ ആയിരുന്നു. കാരണവന്മാരുടെ വിശദബുദ്ധി അവകാശരീത്യാ കണ്ണുത്തമ്പിക്കു സിദ്ധിക്കാത്തതുകൊണ്ടും, മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ സമഗ്രബലസ്ഥാപനത്തോടുകൂടി രാജ്യത്തിൽ ഗണനീയമായ ജ്ഞാനപ്രചാരം ഉണ്ടായതിനാലും, സ്വപൂർവഗാമികളുടെ പ്രതാപാഗ്നിയിൽ ദുർമ്മരണം പ്രാപിച്ച കൂട്ടത്തെ ഹോമാദികൃതികൾ കൊണ്ടു മുക്തന്മാരാക്കിത്തീർത്തില്ലെങ്കിൽ തന്റെ ഭവനൈശ്വര്യം സ്വേച്ഛാനുക്രമമായ സമുൽകർഷണത്തെ പ്രാപിക്കയില്ലെന്നു തമ്പി ക്ലേശിച്ചുതുടങ്ങി. ഇങ്ങനെയിരിക്കുന്ന കാലത്ത്, ആ പ്രദേശത്ത് അവതീർണ്ണനായ ഒരു അവധൂതനിൽനിന്ന്, ഗൃഹബാധകളേയും ആത്മബാധകളേയും അപസാരണം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള ചില ഉച്ചാടനവിധാനങ്ങളെ തമ്പി ഗ്രഹിക്കയും ജീവനുക്തനായ ആ യോഗീശ്വരനും തമ്പിയും തമ്മിൽ ദൃഢമായ മൈത്രി സ്ഥാപിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. 940-മാണ്ടിനിടയ്ക്ക് രണ്ടാമതും ആ യോഗീശ്വരൻ വേമ്പനൂർ ദിക്കിനെ പരിശുദ്ധമാക്കാൻ എഴുന്നള്ളിയപ്പോൾ, തമ്പിയുടെ അതിഥിയായി ഏകദേശം മൂന്നുമാസത്തോളം താമസിച്ച്, അവസാനത്തിൽ തന്റെ പരമാർത്ഥത്തേയും അപ്പോഴത്തെ സഞ്ചാരോദ്ദേശ്യത്തേയും തമ്പിയെക്കൊണ്ടു ഖഡ്ഗമുഷ്ടി സത്യം ചെയ്യിച്ച്, ധരിപ്പിച്ചു. ഈ വിധം ക്ഷത്രയോഗ്യമായുള്ള ഒരു ക്രിയ തന്നെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിച്ചതിനാൽത്തന്നെ, യോഗീശ്വരന്റെ അതിഗുരുവും ഗുരുതരവുമായ തത്ത്വശുദ്ധത്വമായ തമ്പിക്കു പൂർണ്ണമായി ബോധ്യപ്പെട്ടു. ഗുരുനിയോഗാനുസാരമായി സ്വന്ത പടക്കളത്തിൽ ബ്രഹ്മാണ്ഡക്കണക്കിൽ ഒരു ഭജനമന്ത്രത്തേയും അതോടു ചേർത്ത് അനേകം ശാലകളേയും തീർപ്പിച്ച് സ്വയംവ്രതാചാരമായ ഭജനവും സ്വകുടുംവചാരമ്പര്യത്തെത്തുടർന്ന് അക്കാലത്തു പ്രചാരലുപ്തമായിരുന്ന സേനാസജ്ജീകരണവും തുടങ്ങി. ഈ ഉദ്യമങ്ങൾ പൂർവകാരണവന്മാരാൽ 'ഈടം' വയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ധനത്തെ അതിന്റെ പരമാർത്ഥോദ്ദിഷ്ടമായ വിനിമയോപയോജ്യതയെ നിർവഹിക്കുന്നതിനായി പുറത്തിറക്കി. കൊല്ലം രണ്ടുമൂന്നു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കണ്ണുത്തമ്പിയുടെ സ്വന്തസമ്പാദ്യങ്ങളായ ചില ആഭരണാദികൾ

സാമാന്യജനങ്ങളുടെ അംഗങ്ങളെ അലങ്കരിച്ചുകൊള്ളുന്നതിന് ഉദാരമതിയായ അദ്ദേഹം അനുവദിച്ചു. ചില ദരിദ്രങ്ങളുടേതിന്റെ ഉദ്ധാരണത്തിനായി തമ്പിയുടെ ഭ്രമ്യത്തിൽ നിസ്സാരമായ ഒന്നരണ്ട് അംഗങ്ങളുടെ അനുഭവകൈവശങ്ങളും മാറ്റപ്പെട്ടു. ഈ വ്യയങ്ങൾനിമിത്തം ഉണ്ടായ നഷ്ടം ഭാവിയിൽ മഹാശ്രേയസ്സുകളെ ആശംസിക്കുന്ന തന്റെ ശിഷ്യത്വത്തിലും സേനാനിത്വത്തിലും തമ്പിക്കുള്ള അഭിനിവേശത്തേയും ശ്രേഷ്ഠാന്തിയേയും വർദ്ധിപ്പിച്ചതേയുള്ളൂ. രാജ്യത്തിന്റെ കോണസ്തംഭങ്ങളായ പ്രഭുക്കുടുംബങ്ങൾ രാജ്യമണ്ഡപകൂടത്തെ അതിൽ സംസ്ഥാപിതമാകുന്ന ജീവന്തികാസഹിതം വഹിക്കേണ്ടതാണെന്നു, വാതവൃഷ്ടിഭൂകമ്പാദി സംഭവങ്ങളിലും അസംഭിന്നയൈര്യമായി അതിനെ രക്ഷിക്കേണ്ടതാണെന്നും ഉള്ള രാജ്യരക്ഷാനിദാനങ്ങളെ പരമ്പരാസിദ്ധമായ ഊർജ്ജസ്വലത്വംകൊണ്ട് കബ്ബത്തമ്പി നല്ലതിരുണ്ണം ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. ചുരുക്കത്തിൽ തന്റെ ഭവനസ്ഥാപനംതന്നെ രാജ്യരക്ഷയ്ക്കായിട്ടാകയാൽ ആ പരിശ്രമത്തിൽ നേരിടുന്ന നഷ്ടം ധീരന്മാരാൽ അഭിലഷിതമായ ആത്മബലിതന്നെ എന്ന് അദ്ദേഹം പരിഗണനം ചെയ്തിരുന്നു. രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ കല്പനകൂടാതുള്ള പടയൊരുക്കങ്ങൾ രാജദ്രാഹതൃല്യമായി ഗണിക്കപ്പെടാമായിരുന്നെങ്കിലും മന്ത്രിമാർമുഖാന്തിരമല്ലാതെ മഹാരാജാവ് സ്വവിശ്വസ്തന്മാർമുഖേന ചില കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ചുവന്നിരുന്നതിനാൽ തമ്പിയുടെ പ്രവൃത്തികളെ മുളയിൽത്തന്നെ ഘോരംചെയ്യാൻ സമീപാധികൃതന്മാർ മുതിർന്നില്ല. രാജകുടുംബാശ്രയത്താൽ ഒരു ഉൽകൃഷ്ടപദവിയെ പ്രാപിച്ചിരുന്ന കളപ്രാക്കോട്ടഭവനത്തിലെ കാരണവർ മഹാരാജാജ്ഞകൂടാതെ പടക്കോപ്പുകളാൻ പുറപ്പെട്ടത് എന്തു പരോക്ഷാധികാരത്തിന്മേലാണെന്ന് വഴിയേ സ്പഷ്ടമാകുന്നതാണ്. കളപ്രാക്കോട്ടയിലേക്ക് അല്പമായുണ്ടായ ധനക്ഷയത്തെ നികത്തുന്നതിന് ഹരിപഞ്ചാനനമൈത്രീയാൽ ചില പ്രാധാന്യങ്ങളും തമ്പിക്കു സിദ്ധിച്ചു. തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായി ഓരോ ഭടന്മാരും ചാരന്മാരും അടിക്കടി കളപ്രാക്കോട്ടയിലേക്കു വന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. പത്മനാഭപുരത്ത് എഴുന്നള്ളുമ്പോൾ അമൃതേന്തു കഴിഞ്ഞയുടൻതന്നെ മധുരവിഭവങ്ങളുടെ ഒരു പകർച്ച തമ്പിക്ക് അയയ്ക്കുക നിയമമായിരിക്കുന്നു എന്നും അടുത്തൊഴിവുവരുന്ന മുഖത്തുസർവാധി ഉദ്യോഗത്തിന് തമ്പിയെത്തന്നെ നിയോഗിപ്പാൻ മഹാരാജാവ് നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും, കല്പനപ്രകാരവും യുവരാജാവിന്റെ ഗുരുസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയും, തിരുവനന്തപുരത്തെഴുന്നള്ളി അനുഗ്രഹിച്ചുരുളുന്ന സാക്ഷാൽ ശ്രീപരബ്രഹ്മപാദരായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗി പഞ്ചാസ്യസ്വാമി തീർത്ഥൻ തിരുമുഖീന് കബ്ബത്തമ്പിയുടെ സൂത്രത്തിരിപ്പിൽ ആടുന്ന ഒരു പ്രതിമമാത്രമാണെന്നും, അതുകൊണ്ട് തിരുവിതാംകോട്ടസംസ്ഥാനത്തും ആ യോഗി

സന്നിധികളുടെ ഗുരുസ്ഥാനാധികാരം വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ള ഭാരതഖണ്ഡം മുഴുവനിലും തമ്പി വിചാരിച്ചാൽ അസാധ്യമായി യാതൊന്നും തന്നെയില്ലെന്നും, 'ഡിപ്ലിപാ ചാലും', മൈസൂരിലെ സുല്യത്താനും, ആർക്കാട്ടിലെ നദാവും, വെള്ളക്കാരുടെ തുറമുഖങ്ങളിലെ 'കമണ്ഡോദരന്മാരും', ഗൗണധാരണന്മാരും അദ്ദേഹത്തിനു കറിത്താകൾ അയയ്ക്കാറുണ്ടെന്നും, അദ്ദേഹവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേഷ്കാരും പ്രസിദ്ധം ചെയ്യുന്നു. ഇപ്രകാരമുള്ള ജനശ്രുതി പലപ്പോഴും വാസ്തവമായി പരിണമിക്കാറുള്ളതിനെ വിചാരിച്ച്, അതിന്റെ പ്രചാരപുഷ്ടിയാൽ തമ്പിയുടെ വൃഥാഭിമാനവും പോഷിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

ഇപ്രകാരം പ്രതാപദ്രവ്യാതികഴിയുന്ന തമ്പിയേയും ഒരാൾ 'കൊടികത്തിച്ച് ആചാരം' ചെയ്യിച്ചുവന്നിരുന്നു. ലോകത്തിൽ സാഹിത്യരസമെന്നൊന്നുണ്ടെങ്കിൽ, അതിന്റെ സാരസർവസ്വത്തെ ഗ്രഹിച്ചവർ ഈ മര്യാദയ്ക്കെങ്കിലും തമ്പിയെ അഭിനന്ദിക്കാതിരിക്കയില്ല. ഗൃഹജീവിതചക്രത്തിന്റെ സംഘർഷണശൂന്യവും നിശ്ശബ്ദവുമായ ഗതിക്ക് തൈലവും കൊഴുപ്പുംപോലെ ഉപയോഗപ്പെട്ട ഈ മഹാനഭാവത്വം ഗൃഹസ്ഥമരകളിലെ മർമ്മസൂത്രമായി അഭിജ്ഞന്മാർ കൈക്കൊള്ളുന്നു. ലോകരാവണനായ രാവണമഹാരാജാവും "ചട്ടലമിഴിനിന്നുടയടിമലരിൽ വീണഴന്നടിമപ്പെടുണെന്നെ വെടിയരുതു നാഥേ!" എന്നു യാചിച്ച്, സ്വപത്തിയായ മണ്ഡോദരിക്ക് 'നാഥ' എന്ന പദത്തെ നൽകിയില്ലേ? അതുകൊണ്ട് തമ്പിക്കുണ്ടായ അൽപമായ മടക്കവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹിമാ സാക്ഷ്യമായി മാനിക്കപ്പെടേണ്ടതാണ്. കളപ്രാക്കോട്ടയിൽനിന്ന് അത്താഴം ഊണിൽ മുറിയേറ്റുകൊണ്ടു പോയ ബാലന്റെ കഥപോലും ആ ഭവനത്തിൽ കേൾപ്പാനില്ലാതെചമഞ്ഞു. എന്നാൽ ഒരു സന്ദർഭത്തിൽ തന്റെ വക ഒരു തീട്ടൂരത്തെ വാചകഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടി ചാർത്താൻ നേരിട്ട കഷ്ടത്തിനിടയിൽ "വല്ലതു മൊന്നു ചൂഴിപ്പാൻ ഒരു പൊടിയനുണ്ടായിരുന്നതും പോയിപ്പോക്കൊഴിഞ്ഞു" എന്ന് തമ്പി പരിഭവപ്പെട്ടപ്പോൾ, അടുത്തുണ്ടായിരുന്ന ആഭരണങ്ങളുടേതിന്റെ കിലുകിലാരവം കൊണ്ട്, പ്രേമവതിയായ സ്വഭാര്യയുടെ സാമീപ്യത്തിന് അദ്ദേഹം ജാഗ്രതകനായി ക്ലേശോച്ചാരണങ്ങളെ ഉപസംഹരിച്ച് തല ചൊരിഞ്ഞുകൊണ്ട് തുടങ്ങി. 'പാതിയും പുരുഷനു ഭാര്യ' എന്നുള്ള പ്രമാണം ഒട്ടിടംകൊണ്ട് ഒരു കാര്യത്തേയും ചെയ്യുകുടെന്നുള്ള പ്രമാണവാദിയായ കബുത്തമ്പിയുടെ സംഗതിയിൽ, ഇരട്ടി എന്നല്ല, അതിലധികവും വ്യാപ്തിയോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദിനചര്യയിൽ അനുകരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. എങ്കിലും, ഭർത്രധി കാരത്തെ അദ്ദേഹത്തോളം കണിശമായി ചെയ്യുന്നതു പുമാൻ ഇസ്സാംകാരുടെ ഇടയിലും ഇല്ലെന്ന് അദ്ദേഹം അഹങ്കരിക്കാറുണ്ടായുരുന്നതിനെ അല്ലേ നാം വിശ്വസനീയസാക്ഷ്യമായി ഗണിക്കേണ്ടത്? വിശേഷിച്ചും കബുത്തമ്പിക്കു

ഒരു കാര്യത്തിൽ അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയെ അപേക്ഷിച്ച് താഴ്ന്നുണ്ടായിരുന്ന സംഗതിയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മര്യാദ അപമര്യാദ എന്നുതന്നെ കണക്കാക്കപ്പെട്ടാലും അതിന്റെ ഗൗരവത്തെ ലഘൂകരിക്കുമല്ലോ. കബ്ബത്തമ്പിക്ക് തന്റെ കുടുംബത്താൽ സ്വയം സ്വീകൃതമായുള്ള പദവികളല്ലാതെ 'കണക്കു തമ്പി ചെൺപകരാമൻ' എന്ന സ്ഥാനം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബപുരാണത്തെയും പ്രഭാവത്തിനും അനുരൂപമായി കിട്ടിയിട്ടില്ലായിരുന്നു. തങ്കച്ചിയുടെ തറവാട്ടിലേക്ക്, അതിലെ അംഗങ്ങളിൽനിന്ന് രാജസ്ഥാനത്തിലേക്കുണ്ടായ സഹായങ്ങൾക്കു പ്രതിഫലമായി ഇരുട്ടിത്തിരുമുഖവും ചെൺപകരാമപ്പട്ടവും തമ്പിസ്ഥാനവും മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവിനാൽത്തന്നെ നല്കപ്പെട്ടിരുന്നു. മറ്റൊരു സംഗതിയും തങ്കച്ചിയുടെ മേൽകോയ്യയെ ഉറപ്പിച്ചു. തമ്പിയുടെ മുൻപറഞ്ഞ ഉദ്യമങ്ങളും അനുഷ്ഠാനങ്ങളും ആപൽക്കരവും ധനനാശകവും എന്നു തോന്നിയതിനാൽ, ഈ ദമ്പതിമാരുടെ ബന്ധം വേർപെടുത്താൻകൂടി ഭാര്യാഗൃഹക്കാർ ഇടക്കാലങ്ങളിൽ ആലോചിച്ചു . എന്നാൽ അരത്തമപ്പിള്ള സതിനിഷ്ഠവീര്യത്തോടെ ഭർത്തൃപക്ഷത്തിൽനിന്നുകൊണ്ട് ഈ ശ്രമത്തെ ഭഞ്ജിച്ചു. പത്തുപതിനാറു 'ഏഴ്' കാളയും അത്രത്തോളം കരിമ്പറ്റവും, കറവയ്ക്കും ചാണകത്തിനും വേണ്ടതിലധികം പശുക്കളും, മൂന്നുനാല് ആട്ടിൻപറ്റവും, എട്ടുപത്ത് വമ്പലപ്രമാണമുള്ള വയ്ക്കോൽത്തൂറ്റുകളും, നിസ്തുല്യമായ വലിപ്പത്തോടുകൂടിയ കളങ്ങളും കളിയലും, പത്തു മുന്നൂറുകോട്ടു നിലവും അളവില്ലാത്തോട്ടങ്ങളും കാടുതരിശുക്കളും, അറയ്ക്കുകളിൽ കിടപ്പുള്ള സ്വർണ്ണച്ചേന, പൊൻകുരളിക്കുല മുതലായ നിക്ഷേപങ്ങളും തന്റെ വക എന്നു പറവാൻ അവകാശമുള്ളവനായ തമ്പിയെ, വിശേഷിച്ചും ആരേഴു സന്താനങ്ങളുടെ അമ്മയായതിന്റെ ശേഷം, ഉപേക്ഷിച്ച് വേർപിരിയാൻ സന്നദ്ധയാകത്തത് സതീത്വത്തെ സാക്ഷികരിക്കുന്നില്ലെന്നു ചിലർ വാദിച്ചേക്കാം. കഥ നടക്കട്ടേ. തങ്കച്ചിയുടെ ആത്മമഹിമയെ ഗ്രഹിപ്പാൻ നിക്ഷോപലമായ ഒരു സന്ദർഭമുണ്ടാവും. തങ്കച്ചിയുടെ സ്ഥിരമനസ്കതയെ ഉദ്ധൃതമാക്കാൻ അവരുടെ സഹോദരാദികൾക്കു സാധിക്കാഞ്ഞതിനാൽ അവർ അടങ്ങിപ്പാർത്തു. അതിനാലും, ആരിലും നിന്ന് ഒരു ബാധയുംകൂടാതെ കബ്ബത്തമ്പി ദക്ഷിണദിക്കിനേയും അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചി കബ്ബത്തമ്പിയേയും യഥേഷ്ടം ഭരിക്കാനുണ്ടായ വിധിമതത്തിന് ലംഘനമുണ്ടായില്ല.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ എഴുന്നള്ളത്ത് കഴക്കൂട്ടത്തടുക്കാരായപ്പോൾ, കളപ്രാക്കോട്ടിലെ കാരണവർ പാലാഴിമഥനത്തിലെ മന്ഥധനിയോടുകൂടി കൂർക്കംവെലിച്ച് സ്വപ്നസുഖത്തേയും അനുഭവിച്ച് ആനന്ദിക്കുകയായിരുന്നു. ഏഴരനാഴിക പുലരാനുള്ളപ്പോൾ തമ്പിയുടെ നിദ്രാവിഘാതംചെയ്യാൻ പൂമുഖപ്പടിവാതിൽ തുറക്കുന്നതിന് ചില വിളികളുണ്ടായി. അവയ്ക്കു പ്രതിശ്രുതികളായി,

അപ്പോൾ ഉണർന്നെഴുന്നേറ്റു കനകാലികളുടെ കണ്ണുമണികൾ നാഴികമണിയുടെ ഉറക്കമുണർത്തിയത്രം പോലെ കുറച്ചുനേരത്തേക്കു മുഴങ്ങി. അവിടെ കിടന്നിരുന്ന പരിചാരകന്മാർ ഉണർന്നു എങ്കിലും, ഒട്ടേറെനേരത്തേക്ക് അവർ അർദ്ധനിദ്രാവശതാരായി മന്ദബുദ്ധികളായി കിടന്നും ഇരുന്നും കഴിച്ചുകൂട്ടി. ഉറക്കസദൃശ്യശേഷം ഉറക്കംതൂങ്ങലായ ഒരു ലഘു സുഖാനുഭവക്കണ്ഠിയെക്കുടി ഭൃത്യർ കൈക്കൊണ്ടത് ആ സാധുക്കളുടേതിന് നിദ്രയ്ക്കു കിട്ടുന്ന സ്വല്പസമയത്തെ കഴിയുന്നത്ര ദീർഘിപ്പിച്ച്, ക്ഷീണശമനം സാധിച്ചുകൊൾവാൻ മാത്രമായിരുന്നു. ഭൃത്യന്മാർ അർദ്ധപ്രബുദ്ധന്മാരായി വർത്തിക്കുന്നതിനിടയിൽ കണ്ണുത്തമ്പി ആത്മാകർഷണത്താലെന്നപോലെ ഉണർന്ന് പുറത്തുണ്ടായ കോലാഹലങ്ങളുടെ കാരണമെന്താണെന്ന് ആലോചിക്കുന്നതിന് ഭാര്യയെ ഉണർത്തുവാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ മഹതി കോപഹാസ്യനീരസങ്ങളെ സൂചിപ്പിച്ചുള്ള ചില ആട്ടുകളോടുകൂടി തന്റെ ചപ്രമഞ്ചത്തിന്റെ ചട്ടവും കൂടവും കാലുകളും തകർന്നുപോയാൽ ഒന്നു തിരിഞ്ഞുകിടന്നതല്ലാതെ ഭർത്തുചോദ്യത്തിന് യാതൊരു ആഭിമുഖ്യത്തേയും നല്കിയില്ല. 'എടാപാടെ' എന്ന് തമ്പി തന്റെ അക്ഷമയെ ഉദ്ദേശിച്ചു. "അയ്യേ! കോട്ട! നിലംപാഞ്ഞു പോവുകയോ?" എന്ന് തമ്പിയുടെ രണ്ടു വാക്കിന് ഇരട്ടിയായി തകച്ചി തന്റെ പ്രകൃതപർവതത്വത്തെ പ്രകടനംചെയ്തു. "ഒന്നു ചവപ്പാനെങ്കിലും എടുത്തുതന്നുടയോ?" എന്ന് തമ്പിയും, "എക്കൈന്റെ കുറുക്ക് നൂരട്ട്" എന്നു തകച്ചിയും, "നമ്മക്കുള്ള പൊന്നുംകൊടതമ്മിണിയല്ലിയോ?" എന്ന് ശ്രംഗാരമായി തമ്പിയും, "ഉദിക്കുംവേളയിൽ കെടുന്നു വെളയണതു കണ്ടില്ലേ?" എന്ന് സരസമുറപ്പിയായി തകച്ചിയും— ഇങ്ങനെ ആ ദമ്പതിമാർ അവർക്കു രസകരമെന്നു തോന്നിയ ഒരു രഹസ്സല്ലാപംകൊണ്ടു കുറച്ചുനേരം കഴിച്ചു. അപ്പോൾ അവർ കിടന്നിരുന്ന അറയുടെ തെക്കെവശത്തും, എന്തിനു പറയുന്നു, മറ്റുള്ള സ്ഥലങ്ങളിലും നിന്ന് "കൊച്ചമ്മ! അങ്ങനേ! അമ്മച്ചി" എന്ന് ഭൃത്യന്മാർ പരിഭ്രമത്തോടെ വിളിക്കുകയുണ്ടായി. തമ്പി ചന്ദ്രക്കാരനെപ്പോലെ കണ്ടകനല്ലായിരുന്നു. സ്വകുടുംബത്തിലും ഒരു ദളവായോ സർവാധിയോ ഉണ്ടായിട്ടില്ലെന്നുള്ള അസൂയാശകലവും, ഉണ്ടാവാൻ ഉള്ള അതിമോഹശകലവും ഇതുകെട്ടിയിട്ട് നിന്ന് ശാഖകളായി ബഹുദൂരം വീശിപ്പുള്ള ചില ചില്ലറ ചാപല്യശകലങ്ങളും അല്ലാതെ മറ്റൊരുവിധത്തിലും തമ്പിയുടെ സ്വഭാവം മനുഷ്യസാമാന്യത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിൽനിന്ന് വളരെ ഭിന്നമായിരുന്നു. തമ്പിയുടെ സുഖനിദ്രാലംഘനമായി ഭൃത്യന്മാർ വിളിക്കുകയുണ്ടായപ്പോൾ, അദ്ദേഹം തന്റെ ശയനമുറിയുടെ വാതിൽ തുറന്ന് അവരുടെ സംഭ്രമകാരണമെന്തെന്ന് അന്വേഷണംചെയ്തു. അഞ്ചുനാഴിക വെളുപ്പോടുകൂടി 'പടിക്കൽ' വിളിച്ചു പറയർക്കും മറ്റും കൃഷിയാലുയങ്ങളെ എടുത്തുകൊടുപ്പാനായി അവിടത്തെ രണ്ടാം വിചാരിപ്പുകാരിൽ

ഒരാൾ വാതിൽ തുറന്നപ്പോൾ, പൂമുഖത്ത് ഒരു കാഴ്ച കാണപ്പെട്ടു. ആ സംഗതി പരസ്യമാക്കാതെ യജമാനനെ ധരിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചത്, ഉണർന്നിരുന്ന ഭൃത്യരുടെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിച്ചു. വിചാരിപ്പുകാരനും ഭൃത്യരും തമ്മിൽ ശുഷ്കാന്തിമത്സരം ഉണ്ടായി. കാര്യം വലുതായ തിരക്കിൽ കലാശിച്ചു. തമ്പിയുടെ അന്വേഷണാരംഭത്തിൽ, സ്വമഞ്ചത്തിൽ കിടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന എന്തെരൊട, കൊള്ളത്തിൽ തി പിടിച്ചുട്ടൊ?” എന്നു തങ്കച്ചി ചോദ്യം ചെയ്തപ്പോൾ “ചാമീർ പൂമൊവത്ത് അവസാനിക്കണം” എന്ന് ഭൃത്യൻ അറപ്പുരത്തിണ്ണയിൽ കയറി തമ്പിയോടു സ്വകാര്യമായി ഉണർത്തിച്ചു. തമ്പിക്ക് ഭൃത്യൻ പറഞ്ഞതിന്റെ അർത്ഥം മനസ്സിലായി, അദ്ദേഹം പരമാനന്ദാസ്ഥിയിൽ മുങ്ങി. തങ്കച്ചിയും ഭൃത്യന്റെ വാക്കു കേൾക്കയാൽ കൃത്യഗകാലത്തേക്കു ചേർന്ന ഭീമാകൃതിയുള്ള കാൽപ്പതുക്കണക്കെ കട്ടിലിൽനിന്ന് എഴിഞ്ഞു ഉയർന്ന് ഭർത്താവിന്റെ പുറകിലെത്തി, സ്വമനസ്സാക്ഷ്യത്തിനു വിരോധമായി “ഇവിടെക്കിടന്നു പൂത്താനിക്കണം, ഞാനിതാ അനത്താനോ കാച്ചാനോ പോണേൻ” എന്നു പറഞ്ഞ് തന്റെ പാചകശാലാരണത്തിനെന്ന് ഭാവത്തിൽ പുറപ്പെടാൻ ഭാവിച്ചു. “ആങ്ഹാ! ഇങ്ങനെയോ വേണ്ടപ്പം വേണ്ടത്?” എന്ന് കാര്യമായിത്തന്നെ പ്രണയപരിഭവം പറവാൻ തമ്പി ഭാവിക്കുന്നതിനിടയിൽ, തങ്കച്ചി ഭൃത്യരെ വിളിച്ച് ആ കെട്ടിടത്തിനകത്തുണ്ടായിരുന്നവയിൽ സ്വമഞ്ചമൊഴിച്ച് സകലതും അവിടെ നിന്നും മാറ്റിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യയുടെ സഹകാരിത്വം കണ്ടു സന്തുഷ്ടനായി, തമ്പി മുഖപാദക്ഷാളനാദ്യങ്ങൾക്കായി പോയി. അകത്തെ തളങ്ങളും മുറ്റങ്ങളും അടിച്ചുവారిത്തളിപ്പിച്ച്, ജപപ്പലക, പുലിത്തോൽ, വലുതായ ഇരട്ടദ്രീപം എന്നിവ തളത്തിലും, കംബളോപധാനങ്ങൾ, വീശുന്നതിന് ആലവട്ടം എന്നിത്യാദികൾ മഞ്ചത്തിന്മേലും, ജലപ്പുർണ്ണമായ വലിയ കലശപ്പാനകളും കിണ്ടികളും തിണ്ണയിലും ഒരുക്കംചെയ്തതിന്റെ ശേഷം, ശിഷ്യം താൻകൂടിയ കാര്യമല്ലെന്നുള്ള ഗൗരവത്തോടുകൂടി അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചി വടക്കേക്കെട്ടിലും മറ്റും നിന്ന് കട്ടികളെ ശകാരിച്ചും തല്ലിയും ഉണർത്തിക്കൊണ്ട്, അടുക്കളക്കെട്ടിലേക്കു പൊയ്ക്കുളഞ്ഞു. തമ്പി ദന്തധാവനാദി ശരീരശുദ്ധിക്രിയകൾ ചെയ്ത്, ഭസ്മവും രുദ്രാക്ഷമാലയും ധരിച്ച്, വസ്ത്രവും മാറി പൂമുഖത്ത് എത്തി ദൂരെ മാറിനിന്ന് തലനിലത്തു മുട്ടുമാറ് അനേകം കുറഞ്ഞാഴലുകൾ ഇടകലർന്നുള്ള നെടുംതൊഴലുകൾ മൂന്നും ഹൃദയപുരസ്സരം കഴിച്ചു. ഭൃത്യന്മാരുടെ ഉത്സാഹോദാര്യങ്ങളാൽ അവിടെ കൊണ്ടുവയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ദീപങ്ങളുടെ പ്രഭയ്ക്കിടയിൽ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ പ്രാണായാമക്രിയാമദ്ധ്യസ്ഥനായി, സംവിന്ധയസുവർണ്ണവിഗ്രഹനായി സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നതു കാണപ്പെട്ടു. അതികായനായ തമ്പിയുടെ പ്രണാമസാഹസങ്ങൾ സ്വാമികളുടെ സമാധിബന്ധത്തെ ധ്വംസിച്ചു. സമൃദ്ധമായ ചന്ദനലേപനത്താൽ

ജടിലമാക്കപ്പെട്ട മീശയെ തലോടിക്കൊണ്ട്, വൈഷ്ണവദൃതിമാനായ യോഗീശ്വരൻ, വിശ്വാക്രതി ദർശനത്തെ നല്ലുവാണെന്നുവണ്ണം ഉത്ഥാനംചെയ്തു. ഭവബന്ധമോചകമായ ആ പുണ്യലബ്ധിക്കായി തമ്പി അതിദൂരത്തു മാറി വാ പൊത്തി ഓച്ഛാനഭാവത്തിൽ തന്റെ ശരീരപുഷ്ടിക്ക് അതിവിഷമമായ മുന്നോട്ടുള്ള അവനമനത്തെ അവലംബിച്ചുനിന്നു. യോഗീശ്വരൻ സഹജമായുള്ള കരുണാവിക്ഷണംകൊണ്ടല്ല, മഹാപ്രഭുക്കൾക്ക് ഉചിതവും ഗംഭീരവുമായ ശിരഃകമ്പനത്താൽ തമ്പിയെ ആദരിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഭവനത്തിലെ സാമാന്യസമിതിപോലെ യോഗീന്ദ്രാവിർഭാവം കൊണ്ട് കബ്ബുത്തമ്പിയുടെ ഭവനവും ഭൂത്യസഞ്ചാരവിഹീനമാക്കപ്പെട്ടു. ഏഴെട്ടുചുവടു പുറകിൽ കബ്ബുത്തമ്പിയാൽ പരിസേവിതനായി യോഗിരാജൻ അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തുകടന്ന് ശാർദൂലചർമ്മത്തിന്മേൽ ഒരു യോഗാസനത്തെ കൈക്കൊണ്ടിരുന്നു. താഴത്തു തിണ്ണയിൽ തെക്കുകിഴക്കു മാറി പൂർവ്വൽ അത്യാദരഭാവത്തോടുകൂടി തമ്പി നിലയും ഉറപ്പിച്ചു. രാജസകാന്തിയും ശാന്തതേജസ്സും ഇടകലർന്നുള്ള യോഗീശ്വരമുഖം തമ്പിയുടെ സന്നിധിയിൽ ആനക്കഴുത്തിൽ എഴുന്നള്ളിപ്പാൻ ഒരുക്കപ്പെട്ട പ്രഭാമധ്യസ്ഥമായ ബിംബം പോലെ ശോഭിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശബ്ദധാടിയിലും ശരീരപുഷ്ടിപ്രഭകളിലും ഉദയവേളയിൽ ഇതരജീവജാലങ്ങൾക്കു നിശ്ചാവിശ്രമത്താൽ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അഭിനവചൈതന്യം പ്രത്യക്ഷമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സാക്ഷാൽ പ്രകൃതമായുള്ള പഞ്ചാനനത്വം ആ സന്ദർഭത്തിൽ ദൃശ്യമായിരുന്നില്ല. ബഹുപരിവാരസമേതനായി എഴുന്നള്ളുന്ന ഗുരുരാജതീർത്ഥപാദർ അന്നേദിവസം സ്വസേവ്യനായിത്തന്നെ എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നതിനെ വിചാരിച്ച്, ആ ആഗമനത്തിന് എന്തോ ഗൗരവമേറിയ കാരണമുണ്ടായിരിക്കുമെന്ന് തമ്പി ശങ്കിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ തമ്പിയേയും കുടുംബത്തേയും ഗൃഹത്തേയും മിത്രങ്ങളേയും രാജനാമത്തെ സംഘടിപ്പിക്കാതെ രാജ്യത്തേയും യഥാവിധി അനുഗ്രഹിച്ചു. ഭാര്യസന്താനങ്ങളുടെ കശലങ്ങളെപ്പറ്റി കൃപാർദ്രമനസ്സനായി അനേകം പ്രശ്നങ്ങൾ ചെയ്തു. അനന്തരം തമ്പിയുടെ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ട് പ്രശാന്തനിശ്ശബ്ദതയോട് സ്ഥിതിചെയ്തു. തമ്പി കൈകൂപ്പി കുറച്ച് അടുത്തണഞ്ഞ് മനസ്സുകോചത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ഗൃഹഹനായകന്റെ നിലയിൽ സംഭാഷണഭാരത്തെ വഹിച്ചു: “ഇന്ന് എഴുന്നള്ളിയിരിക്കുന്നത് തിരുമനസ്സിൽ എന്തോ വെമ്പലുകൊണ്ടിട്ടാണെന്ന് അടിയന്റെ പഴമനസ്സിൽ തോന്നുന്നു. കല്പന എന്തായാലും കൈക്കുറുപ്പാടു ചെയ്യാൻ അടിയൻ കാത്തിരിക്കുന്നു. കപ്പപ്പാട്, കിടാത്തങ്ങളടക്കം തൃപ്പാദം ചേർന്നത്. തിരുവടികളുടെ തിരുവുള്ളം അരുളിച്ചെയ്യണം.”

യോഗീശ്വരൻ: “നീ തമ്പി മാത്രമല്ല, നമുക്കും രാജ്യത്തിനും പെരിയ നമ്പിയാണ്. അപ്പന്മാർ കഥയില്ലാത്ത ഉണ്ണികൾ, ഈ തറവാട്ടിന്റെ മഹിമയെ അറിഞ്ഞില്ല.

ആട്ടെ, നാംതന്നെ എല്ലാം ശരിയാക്കാം. നമ്മുടെ ആൾ ഒന്നുവരും. അന്നു നീ തിരുവനന്തപുരത്തേക്കു തിരിക്കണം. നിന്റെ ആൾക്കാരെയെല്ലാം ശരിയേ തയ്യാറാക്കിക്കൊള്ളണം. ഒരു രണ്ടായിരപ്പറ നെല്ല് കത്തിച്ചു തിരുവനന്തപുരത്ത് അളവും തരണം. മൂവായിരം രാശിയും മുമ്പേറട്ടുക്കണം. കടമായിട്ടേ വേണ്ട. സമ്മാനമായി ഒന്നും വേണ്ട. കണക്കിനു പലിശയോടുകൂടി മടക്കിത്തരാം. അല്ലെങ്കിൽ തക്കമണവും അനുഭവവും കാട്ടിത്തരാം. എന്താ—തമ്പി ആലോചിക്കുന്നത്?”

തമ്പി: “പൊന്നുതിരുവടികളുടെ കല്പനയുണ്ടായാൽ അടിയത്തുങ്ങൾക്ക് പഴമനസ്സിൽ ആലോചന എന്ത്? ഇതിന് ഇങ്ങനെ പാടുപെട്ട് എഴുന്നള്ളിയത് പോരായ്മക്കേടായി എന്നു പഴമനസ്സുറവുകൊണ്ടതാണ്.” യോഗീശ്വരൻ: “അതി ലൊന്നുമില്ല. ക്ഷണംകൊണ്ട് അങ്ങോട്ടും എത്തിക്കഴിയും. തമ്പി മറിച്ചുപറയല്ല എന്നു നമുക്കു വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നു. കാര്യം മഹാകാര്യവും അടിയന്ത്രവുമാ ക്കൊണ്ടാണ് നാം തന്നെ പുറപ്പെട്ടത്. ആവോ! വിഷമം! വലു ആപത്തു വന്നടുക്കുന്നു. നാടൊട്ടൊക്കെ നമുക്ക് അനുകൂലമുണ്ട്. എങ്കിലും നീതന്നെയാണ് നമുക്ക് വലംകൈയായി നില്ക്കേണ്ടത്.” (യോഗീശ്വരൻ ഒരു മഹാമന്ത്രകീർത്തനം ചെയ്തു) “സത്യലോകസുഖവും മായാലോകസുഖവും രണ്ടുതന്നെയാണ്. അനുഭവിച്ചേ അറിയാവൂ.” (തമ്പി തല വളരെ താഴ്ന്നു ഈ അഭിപ്രായത്തെ സമ്മതിച്ചു) “നീ ശരിക്കു നിന്നാൽ എല്ലാം ശുഭം. ധ്യാനങ്ങളെല്ലാം ശരിയായി നടക്കുന്നില്ലേ?”

തമ്പി: “ഒരു മുറയും പടിയും തെറ്റാതെ എല്ലാം തിരുവടിച്ചെൽവംകൊണ്ടു നടക്കണം.”

യോഗീശ്വരൻ: “ഐശ്വര്യം വർദ്ധിക്കും. എന്നാൽ പറഞ്ഞതൊക്കെ ശട്ടംചെയ്തേക്കണം—കേട്ടോ?”

തമ്പി: “അടിയൻ! അടിയൻ! തിരുവരളിന് ഇമ്മി കുറവുവരാതെല്ലാം വിടകൊണ്ടു തൃപ്പാദം ചേർത്തുകൊള്ളാം.”

യോഗീശ്വരൻ: “ഒന്നറിഞ്ഞിരിക്കട്ടെ. ചില ഭേഷജങ്ങളും ഭീഷണങ്ങളും ഇതിനിടയിൽ ഇളകിയേക്കും.” ഈ ഉപദേശത്തിലെ ‘ഭ’കാരം ചേർന്നുള്ള പദങ്ങളുടെ അർത്ഥം തമ്പിയുടെ ബുദ്ധിക്ക് എത്താൻ അധികം ദൂരത്തായിരുന്നെങ്കിലും, താനും കേട്ടിരുന്ന ചില ശ്രുതികളുടെ ഓർമ്മയാൽ കാര്യം ഒരുവിധം മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖകാർഷ്ഠ്യം ഒന്നു വർദ്ധിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ പാമ്പിനെ ആടിക്കൊവണ്ണം കൈയ്യയർത്തി വിടുർത്തി സാവധാനത്തിൽ ആകാശത്തെ തലോടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരുണാപ്രചുരിത പരമലോലമനസ്സനായ തമ്പിയുടെ ആത്മസത്യത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. (തമ്പിയെ അടുത്തുവിളിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരത്തെ അമർത്തിക്കൊണ്ട്) “ഒന്നു കൊണ്ടും ഇളകി ജാള്യം കാട്ടിപ്പോകരുത്!

ഒട്ടൊരു കഷ്ടത വന്നാൽ വരട്ടെ! അതു പിന്നത്തെ ശ്രയസ്സിനെ ഇരട്ടിയാക്കും. നമ്മെ നന്നെവിശ്വസിച്ചുകൊള്ളൂ. അലസരുത്!”

മഹാഗോപുരാതനസ്ഥമായ കൂപഗർഭത്തിൽനിന്ന് പ്രതിധ്വനി മുഴക്കത്തോടുകൂടി പുറപ്പെടുന്ന ശബ്ദത്തിലുണ്ടായ യോഗീശ്വരന്റെ അരുളപ്പാടിന്, ‘അടിയൻ അടിയൻ’ എന്ന് ആവർത്തിച്ചു മറുപടി പറവാൻമാത്രം തമ്പി ശക്തനായിരുന്നു. കാഷായവസ്തുഗ്രസിച്ചതുമായിരുന്ന ഹസ്തദണ്ഡത്തെ യോഗീശ്വരൻ പുറത്തുനീട്ടി, കനകപ്രഭമായുള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരത്തിൽ നീലമരതകവർണ്ണമായുള്ള ഒരു ചെറിയ സർപ്പം കടകമായി ബന്ധിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിനെ കാട്ടി നേത്രാഞ്ചലം കൊണ്ട് ഒരു കല്ലുനകൊടുത്തു. ഫണത്തെ ഉയർത്തി വിടർത്തി, കൃഷ്ണമണികളെ സ്തുതിപ്പിച്ചു, ജീഹ്വദന്ദത്തെ ചലിപ്പിച്ചു, യോഗീശ്വരഹിതത്തിനെ അനുകരിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന സർപ്പത്തിന്റെ തലയിൽ ഞരമ്പിളക്കലേശംകൂടാതെ തമ്പി കരംകൊണ്ട് തലോടി സത്യദാനം ചെയ്തു. സാക്ഷാൽ വൈഷ്ണവമായ ശാന്ത താപുരത്താൽ രക്ഷാധർമ്മം സ്തുരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന മുഖത്തിൽ ഏതാനുംഭാഗം ആച്ഛാദനംചെയ്തിരുന്ന ഭസ്മത്തെ രണ്ടു കൈകളാലും തുടച്ചു, യോഗീശ്വരൻ തമ്പിയെ അനുഗ്രഹിച്ചു, ആലിംഗനംചെയ്തു. കരുണാസ്തംകൊണ്ട് ക്ഷിപ്രം പരാജിതനാക്കപ്പെടാവുന്ന തമ്പി ആനന്ദബാഷ്പം ചൊരിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം വിറച്ച് ആനന്ദാബ്ബിയിൽ മുങ്ങി ഒട്ടൊന്നു മയങ്ങി. അതിൽനിന്നു ഞർന്നപ്പോൾ യോഗീശ്വരൻ അപ്രത്യക്ഷനായിരുന്നു. തമ്പി യോഗീശ്വരൻ ഇരുന്നിരുന്ന പുലിത്തോലിനെ തൊട്ടു കണ്ണുകളിൽവച്ചുതാണതൊഴുതു. തമ്പിയുടെ ചില ആക്രോശനങ്ങൾ കേട്ട് ഭാര്യയും ഭൃത്യരും എത്തി. അവിടെ നടന്നതിൽ ഗോപനീയമല്ലെന്നു തമ്പിക്കു തോന്നി പുറത്തു പറയപ്പെട്ട കഥകളെക്കേട്ട്, എല്ലാവരും വിസ്മയിച്ചു. പരംജ്യോതിസ്സിന്റെ ലീലാഭേദമെന്നു മറ്റുള്ളവരും, സ്വർഗ്ഗവാസം കൊണ്ടു സിദ്ധിച്ച ശക്തിയുടെ പ്രദർശനമെന്നു തമ്പിയും മനസ്സുകൊണ്ടു തീർച്ചപ്പെടുത്തി. അങ്ങനെയുള്ള ആശ്ചര്യസംഭവത്തിന്റെ സാക്ഷിയാവാൻ സഹ്യപർവതത്തിന്റെ മകടാലങ്കാരമായി ബാലഭാസ്കരബിംബം പ്രകാശിച്ചുതുടങ്ങി.

യോഗീശ്വരന്റെ പ്രാർത്ഥനാനുസാരമായുള്ള സംഭാവങ്ങളെ ശേഖരിക്കേണ്ടതിനെ സംബന്ധിച്ച് ഭാര്യയോടു തമ്പി ആലോചന തുടങ്ങിയപ്പോൾ ദാമ്പത്യപ്രണയത്തെ അതിക്രമിച്ചുള്ള ഒരു കലഹവാദം അവർ തമ്മിലുണ്ടായി. അതുകൊണ്ടും അന്നത്തെ അനർത്ഥം അവസാനിച്ചില്ല. ഹരിപഞ്ചാനനമഹാത്മാവിന്റെ ദൂരദർശനം ക്ഷിപ്രഫലപ്രാപ്തമായതുപോലെ, തന്റെ ഭാര്യസഹോദരന്റെ ഒരു എഴുത്ത് ഏഴുനാഴിക പുലർന്നപ്പോൾ തമ്പിയുടെ കൈയിൽ കിട്ടി. ഭവനം വിട്ടുപോയ ബാലന്റെ സ്ഥാനംവഹിച്ചിരുന്ന പരപ്പൻ ചട്ടമ്പിയെ ഉടനെ വരുത്തി

അയാളെക്കൊണ്ട് എഴുത്തിനെ വായിപ്പിച്ചു.

“തലവർകളത്തിലിരിക്കും കണക്കു തമ്പി ചെമ്പകരാമൻ അയ്യപ്പൻ കാര്യം— മച്ചമ്പി ബോധിക്കുംപടിക്ക്” എന്നു തുടങ്ങി, “വലിയക്കാളു് കണുങ്ങൾക്ക് കൊടുപ്പാനുണ്ടാക്കിയ ചീടകലം ഒന്നും രാമയ്യൻ കയ്യാലയ്ക്കുന്ന” തായും “തിരുവനന്തപുരത്തുന്ന് കമാരൻതമ്പി ജെണ്ടറാളമ്മാവന്റെ ഒരു എഴുത്തു വന്നു വായിച്ചു കേട്ടതിൽ കളപ്രാക്കോട്ടയിൽ കുശ്ലാണ്ടങ്ങളും പണ്ടത്തെ എടുവീടുള്ളുട്ടത്തിന്റെ കൊഴാമറിച്ചിലുകളും മച്ചമ്പി തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നതായും അച്ചെയ്തികൾ തിരുമനസ്സറിയുവം വലിയ പൊല്ലായ്കൾ വന്നു ചേരും” എന്നും മറ്റുമുള്ള അവസ്ഥകളപ്പേരും, “മേലങ്കോട്ടമ്മതൂണ” ഉൾപ്പെടെ, രണ്ടാംമുണ്ടിനെ തലയിൽ കെട്ടി, നിവർന്ന് ഒടുവളഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ട് ‘സാധനരാഗത്തിൽ’ ശ്യാസംവിടാതെ, പരപ്പൻപിള്ള കളപ്രാക്കോട്ട കച്ചേരിക്കു ചേർന്നതായ അന്തസ്സോടു കൂടി വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചുവയ്ക്കുകയും ചെയ്തു.

എഴുത്തുവായന അവസാനിച്ചപ്പോൾ തമ്പിയും അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയും മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി. തന്റെ സഹോദരന്റെ എഴുത്തിൽ അന്തർഭവിച്ച ഗുണദോഷം സ്വീകാര്യമായുള്ളതെന്നും അതിനു വിപരീതമായുള്ള പ്രവൃത്തിനാശഹേതുക്കമെന്നും ആ ഗുണവതി ഗുണദോഷിച്ചു. “ഓഹോ! വരണതെല്ലാം വരട്ടെ. ഞാനറിഞ്ഞ കാര്യം തന്നെ ചെണ്ടറാളമ്മാവന്റെയും കിണ്ടറാളപ്പന്റെയും കണ്ണുകടിക്കൊഴാമറിച്ചിലിന് ആടണമെങ്കിൽ കോട്ടയിത്തമ്പി കുലംമാറിപ്പറക്കണം” എന്നു പറഞ്ഞ് ഉള്ളിലുണ്ടായ ചാഞ്ചല്യത്തെ മറച്ചുകൊണ്ട് തമ്പി ചിരിച്ചുകളഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം ഏഴ്

“പാരപ്പെട്ടമരത്തിലിരുന്നല്ലോ
പല്ലി വന്ന് വലംതോളിലെ വീഴ്-
തൊട്ടതൊട്ട കുറിപലം പൊല്ലാതെ
തോകയർതാനം മാഴ്കതെ,”

കൈലാസോദ്ധാരണമായ അഹങ്കാരക്രിയയ്ക്ക് ചന്ദ്രഹാസഖഡ്ഗം വിശ്രവസ്സിന്റെ ദ്വിതീയപുത്രനും സംഭാവനയായി കിട്ടി. ആ വീരാഗ്രസന്ധ്യന്റെ ആത്മഹത്യാശ്രമം അക്ഷയദശകണ്ഠതം കൊണ്ട് അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെ ക്രിയയ്ക്കും ഫലത്തിനും തമ്മിലുള്ള വിരുദ്ധതകൊണ്ട് ദൈവജ്ഞാധീനന്മാരല്ലാത്ത ഒരു കൂട്ടം പരാക്രമികൾ ലോകത്തിൽ വിജയിക്കുന്നുണ്ടെന്നു മനുഷ്യാനുഭവത്തിൽ കാണപ്പെടുന്നു. ഈ വക ജേതാക്കളുടെ മണ്ഡലത്തിൽ ഒരു സ്ഥാനത്തിനു നമ്മുടെ ചന്ദ്രക്കാരനും അവകാശമുണ്ടായിരുന്നു. തന്റെ സങ്കല്പമാത്രം കൊണ്ടു സ്ഥലകാലദൂരതകളെ വിച്ഛേദിക്കാൻ മതിയാകുമായിരുന്ന അധികാരബലം അദ്ദേഹത്തിനും അധീനമായിരുന്നു. എങ്കിലും, ചില ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യാനും മഴയും മഞ്ഞും മാറിയുള്ള അവസരത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചും, ഹരിപഞ്ചാനനസൽക്കാര മഹോത്സവത്തെ ഫാൽഗുനമാസത്തേക്കു മാറ്റിവെച്ചു. ആ യോഗീശ്വരനുമായുണ്ടായ സന്ദർശനം കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിയതിന്റെശേഷം ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഭാവത്തിനു വളരെ പകർച്ചയുണ്ടായി. ജീവലോകസഹജമായുള്ള അവസ്ഥാന്ത്രത്തിലും അദ്ദേഹം തന്റെ ദളവഹിതത്തെ മനോഭൃസനം ചെയ്തു. ഉദ്യോഗസ്ഥപ്രധാനന്മാർ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതായി കണ്ടിട്ടുള്ള ഉദയസ്നാനാദിദിനചര്യക്രമങ്ങളേയും വസ്ത്രധാരണസമ്പ്രദായങ്ങളേയും കൈക്കൊണ്ടുതുടങ്ങി. അരാജസങ്ങളായ 'അമ്മണ'ദിശബ്ദങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ച്, രാജസഭാമാന്യമായുള്ള 'അനിയ'ദി സംസ്കൃതസംബന്ധികളായ പദങ്ങളെ സ്വീകരിച്ച്, സംഭാഷണരീതിയേയും ഒന്നു നവീകരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിചിതവർഗ്ഗത്തിന് നിർഭരമായ ആശ്ചര്യത്തെ ഉണ്ടാക്കുമാറ് ഭാര്യപുത്രാദികളേയും പ്രഭുക്കുടുംബാംഗങ്ങളായി പെരുമാറുന്നതിന് അവരെ ഉചിതകളാക്കിത്തീർപ്പാൻ തക്കവണ്ണം പരിഷ്കൃതരീതിയിലുള്ള ദിനചര്യപാഠപദ്ധതികളെ അദ്ധ്യയനം ചെയ്യിച്ചു. രാജ്യഭാരനായകത്രത്തെ വഹിക്കുന്നതിന് ഒരു ചൊല്ലിയാട്ടമായി സങ്കല്പിച്ച്, ഹരിപഞ്ചാനനസൽക്കാരത്തെ ആത്മജീവസർവ്വസ്വദാനത്താലും നിർവഹിപ്പാൻ ചന്ദ്രക്കാരൻ ബദ്ധകങ്കണനും ആയി. മുതലെടുപ്പിനെ സർവ്വഥാ പോഷിപ്പിച്ചും ചെലവുഭാഗത്തെ പൂജ്യമായി ശോഷിപ്പിച്ചും നടത്തേണ്ട ജഗജ്ജയമനനത്തെ എദിസ്ഥിതമാക്കിട്ടുള്ള ചന്ദ്രക്കാരമനീഷിക്ക്, ഈ പരീക്ഷ വൃഥാശ്രമമായിരുന്നു. ത്രിമൂർത്തികൾ തന്നെ പ്രത്യക്ഷരായി ശാശ്വതസായുജ്യമോ അല്ലകാലദളവാപദമോ വേണ്ടതെന്നു

ചന്ദ്രക്കാനോടു ചോദ്യം ചെയ്തിരുന്നാൽ, ആ ഉദ്യോഗത്തിന്റെ മുദ്രാംഗുലിയവും ഖഡ്ഗവും ധരിപ്പാനുള്ള സൗഭാഗ്യം നൊടിയിടനേരത്തേക്കെങ്കിലും നല്ലി അനുഗ്രഹിച്ചാൽ മതിയാകുമെന്ന് നിസ്സംശയമായി അദ്ദേഹം പ്രാർത്ഥിച്ചുപോകുമായിരുന്നു. ഈവിധം മന്ത്രിസ്ഥാനത്തുഷ്ടയാൽ എരിപൊരിക്കൊള്ളുന്ന ചന്ദ്രക്കാനൻ യോഗീശ്വരാനമഹോത്സവത്തെ, 'ഇരയിട്ടാലെ മീൻ പിടിക്കാവൂ' എന്നുള്ള ദാശപ്രമാണത്തെ ആസ്പദമാക്കി, അത്യാഡംബരത്തോടുകൂടിത്തന്നെ ആഘോഷിക്കാൻ സന്നദ്ധനായി.

യോഗീശ്വരന്റെ എതിരേല്പിന് ചിലമ്പിനേത്തുഭവനത്തിൽ നിന്ന് കാൽ കാതം അകലത്തുള്ള ഒരു ജലാശയത്തിന്റെ തീരത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന് രാത്രി പള്ളിയുറക്കത്തിനും തേവാരത്തിനും വേണ്ടപുരകൾ മുതലായതും, ആ സ്ഥലംമുതൽ ഭവനംവരെ അവിടവിടെ തോരണങ്ങൾകൊണ്ട് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ഒരു വിസ്മയമായ നിരത്തും, ഭവനപ്പടിക്ക് ഗംഭീരമായ മകരതോരണവും, ഭവനവിളപ്പിനകത്ത് സൽക്കാരത്തിനും സദ്യയ്ക്കും വിതാനിക്കപ്പെട്ട നെടുമ്പുരകളും ചന്ദ്രക്കാനപ്രഭുവിന്റെ വട്ടക്കണ്ണുകൾ ഒന്നടിച്ചുനന്നുതുകൊണ്ടുമാത്രം പണിതീർന്നു. അലങ്കാരവാസ്യങ്ങൾക്കായി, വാഴക്കല, കരുത്തോല, കമുകിൻ പൂക്കല എന്നിവ ദാരിദ്ര്യംകൂടാതെ ശേഖരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതിന്റെ ഫലമായി സമീപവാസികളുടെ ഗൃഹങ്ങളിൽ കുറച്ചുകാലത്തേക്ക് ദാരിദ്ര്യേശ്വരീപ്രതിഷ്ഠാപനവും നിർവ്വഹിക്കപ്പെട്ടു — അതാരറിഞ്ഞു? — ചിലമ്പിനേത്തുഭവനത്തിൽ സംഭരിക്കപ്പെട്ട സന്യാദിവിഭവങ്ങൾക്കും, ആ ഭവനത്തിലെ അറകളിൽനിന്നും പുറത്തിറക്കപ്പെട്ട പൊൻ, വെള്ളി, വെങ്കലപാത്രങ്ങൾക്കും, ചന്ദ്രക്കാനനെ സഹായിപ്പാൻ കൂടിയ പുരുഷാരത്തിനും കണക്കില്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ യോഗീശ്വരന്റെ ഭിക്ഷയ്ക്ക് അരിയും, കായ്കുറിക്കോപ്പുകളും തൈരും വിറകും മുളകും മറ്റും ഇനത്തിമ്പടി ഇത്രവിതമെന്നും, ഇന്നതിനത് ഭരിപ്പാൻ ഇന്നാരിന്നാരെന്നും കാണിച്ചും, അടക്കിബൂരിപ്പാൻ പേർ ചാർത്താതേയും വിവരമായും നിഷ്കർഷാവാചകങ്ങളോടുകൂടിയും ഒരു വരിയോല ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തയാറാക്കിയത് "അടക്കിപരിപ്പും പഴവും നീതനളിയാ" എന്നുള്ള അഭിപ്രായസമന്വൃതം ചന്ദ്രക്കാനാൽ അനുവദിക്കപ്പെട്ടു. മാമാവെങ്കിടൻ മന്ത്രക്കൂടത്തു സംഘത്തിൽവെച്ചു മീനാക്ഷിപരിണയത്തിന് വരനിശ്ചയം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന മുഹൂർത്തത്തിൽ, ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തിനകത്തു നടന്നുകൊണ്ടിരുന്ന കോലാഹലം അവർണ്ണനീയമായിരുന്നു. തൻകര, അയൽക്കരകളുടെപ്പോലെയല്ലാ കരകളിലെ നാഥന്മാരും, ആശാന്മാരും കുറുപ്പന്മാരും—എന്നല്ല, എളിമപ്പെട്ടവരും പലവക തൊഴിലന്മാരും —ഇങ്ങനെ പല പടിക്കാരായി കൂടിയ ശ്രമക്കാരിൽ "പാർത്ഥന്റെ അമ്പുകൊള്ളാതെയില്ലാതും കരുക്കളിൽ" എന്നു പറയപ്പെട്ടതുപോലെ,

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹസ്തഗദാഗ്രപതനം ഏൽക്കാതെ ആരും തന്നെ ശേഷിച്ചില്ല. അർദ്ധരാത്രി അടുത്തപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പ്രതിനിധിയായി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ഏതാനും കരക്കാരുടെ യോഗീശ്വരനെ എതിരേല്ലാനായി മുൻപറഞ്ഞ കളക്കരയിൽ ഹാജരായി. അതുവരെ നിർമ്മലനീലിമയോടു പ്രകാശിച്ചിരുന്ന ആകാശപ്പന്തൽ പശ്ചിമസമുദ്രത്തിൽനിന്ന് ഉത്ഥിതങ്ങളായ മേഘപിതാംബരവണ്ഡങ്ങൾക്കൊണ്ട് സവിശേഷം വിതാനിക്കപ്പെടുന്നു. തങ്ങളുടെ അധോഭ്രവിൽ നടക്കുന്ന വിക്രിയകളുടെ പ്രകൃതത്തേയും പരിണാമത്തേയും അറിവാനായി നക്ഷത്രവൃന്ദത്താൽ നിയോഗിക്കപ്പെട്ട ചാരന്മരണപോലെ ചില രൂക്ഷവിദ്യത്തുകൾ ആ മേഘങ്ങൾക്കിടയിൽക്കൂടി ഇടയ്ക്കിടെ എത്തിനോക്കി മറയുന്നു. 'നക്ഷത്ര' പ്രമാണന്മാരായ കഴക്കൂട്ടവാസികളാൽ ആരാധിതനായ ഒരു മഹാന്റെ ആഗമനസന്ദർഭത്തിൽ നക്ഷത്രേശനായ താൻകൂടി ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽ നിലകൊള്ളുന്നത് അനുചിതമെന്നു കരുതിയോ, മദ്ധ്യാകാശഗതനായ ചന്ദ്രൻ പടിഞ്ഞാറോട്ടുമാറി മേഘമേൽക്കൂട്ടിക്കിടയിൽ മറയുന്നു. മേഘശകലങ്ങളിൽ ചിലത് കാർഷ്ഠ്യത്തെ അവലംബിച്ചു. ചന്ദ്രികാപ്രകാശം ക്ഷയിച്ചപ്പോൾ, നിശാചാരിത്രധ്വംസകന്മാരായ കാകന്മാർ കർണ്ണോരുതുദങ്ങളായ സംക്രന്ദനങ്ങൾക്കൊണ്ട് തങ്ങളുടെ പ്രേമഗീതത്തെ വിസ്തരിച്ചു തുടങ്ങി. ഈ അധർമ്മവൃത്തിയെ ശാസിക്കുന്നതിന്നെന്നപോലെ കിഴക്കുള്ള കുന്നുകളുടെ മുകളിൽ ധർമ്മസംരക്ഷകനായ പാകാരിയുടെ വെഡ്ഡം ഇളകി പ്രകാശിച്ചു. ആകാശമുഖത്തിന്റെ കുറുത്ത ഭാവങ്ങളും അകാലകാകധ്വനിയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളപ്രഭൃതികളെ അപശകനശങ്കാവേശംകൊണ്ട് വലയ്ക്കുന്നതിനിടയിൽ, ദൂരത്തുനിന്ന് മുദ്രമായ മേനോമുളലുകൾ കേൾക്കുമാറായി. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പരിചാരകന്മാർ ദീപയഷ്ടികളും കുറ്റിവിളക്കുകളും കൊടിവിളക്കുകളും ചൊക്കപ്പനകളും കത്തിച്ച് ആ സന്ദർഭത്തെ അമംഗളമാക്കാൻ ശ്രമിച്ചു നക്ഷത്രചന്ദ്രാദികളുടെ ദർപ്പത്തെ വിച്ഛേദനംചെയ്തു. ഗജമായന്മാരായ പോണ്ടന്മാരുടെ ചുമലിൽ വഹിക്കപ്പെടുന്ന മേനോവിൽ ആരോഹണംചെയ്ത് ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികൾ, പല്ലക്ക്, കട, തഴ, വെഞ്ചാമരാദിസ്ഥാനസാമഗ്രികളോടുകൂടി അവതിർണ്ണനായി. ആ വൃത്താന്തത്തെ അടയാളവെടികളായ വാർത്താവാഹകന്മാർ ചിലമ്പിനേത്തറിയിച്ചു. നാലാം യാമത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ യോഗീശ്വരൻ ഗംഗയെ ഉണർത്തി, പള്ളിനിരാട്ടുകഴിച്ച് പള്ളിത്തേവാരത്തിനായി പൂജാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ മുറിക്കകത്തെ അതിനിശ്ശബ്ദത ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായവരുടെ മനസ്സിൽ യോഗീശ്വരന്റെ ഉഭയസമാധിയെ ദർശനംചെയ്യാൻ ബലവത്തായ കൗതുക്മുണ്ടാക്കി. അവർ വൃദ്ധസിദ്ധപ്രഭൃതികളായ ഗുരുപാദാനചരന്മാരിൽനിന്ന് പ്രതിബന്ധമൊന്നുംകൂടാതെ പൂജാശാലയ്ക്കുകത്തോടു നോക്കാൻ തുനിഞ്ഞു.

ചെറിയ ഭഗവതിവിഗ്രഹം വെച്ചുകൊടുത്തുവന്ന സിംഹാസനവും, അതിന്റെ പുറകിൽ ചില സാമാനങ്ങളും മുമ്പിൽ ചില വസ്തുക്കളും പൂജാപാത്രങ്ങളും അല്ലാതെ മറ്റൊന്നും അവിടെ കാണാൻ കിട്ടാത്തതായിരുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ ജഡജീവങ്ങൾ അവിടെ ആകാശഗമനം ചെയ്തിരുന്നതിനാലായിരിക്കാം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാന്നിധ്യദർശനം അവർക്കു സാധ്യമായില്ല. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായവർ അവിവേകമൂലം ചെയ്ത പരീക്ഷണത്തെപ്പറ്റി അത്യധികം അനുശോചിച്ചു; ആത്മനാ, അപരാധക്ഷമാപ്രാർത്ഥനകൾ ചെയ്തും, പുറത്തിറങ്ങി നിൽക്കാനുമാരായി ദ്വാരപാലവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ചു.

മറ്റുകാലങ്ങളിൽ നിർജ്ജനമായുള്ള ആ പ്രദേശം ഒട്ടുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ ജീവജാല നിബിഡമായും, സഞ്ചാരസ്ഥലമില്ലാതെ ശബ്ദശൂന്യമായിത്തീർന്നു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഉത്സാഹവിലാസത്തോടുകൂടിയ ഗർജ്ജിതാജ്ഞകൾ സകല ചേഷ്ടകൾക്കും ധ്വനികൾക്കും ഉപരിയായി മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. കളപ്രാക്കോട്ടയിൽ വൈഷ്ണവ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ തിരസ്കൃതിയെ സമാധാനം ചെയ്ത സൂര്യകിരണങ്ങൾ തന്നെ കഴുത്തുതന്നെ ജലാശയതീരത്തിൽ കാഷായാംബരധരനായ ശൈവഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആവിർഭാവത്തേയും സമാധാനം ചെയ്തു. തൃശ്ശിവപേരൂർ, ആറാട്ടുപുഴ എന്നീ സ്ഥലങ്ങളിലെ പൂജാപ്പാടിപ്പുറത്തേയും ജയിച്ച്, അണിവെടികൾ ഏകനിനാദമായിത്തീർന്ന്, പടിഞ്ഞാറ് സമുദ്രതരംഗനിരയിലും കിഴക്ക് പർവതശ്രേണിയിലും പ്രതിധ്വനിച്ചു. ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹഭേദകമായുള്ള ആ ഭീഷണരവത്തേയും ജയിച്ച്, “ജയശങ്കര! ജയഗോവിന്ദ! ജയജഗദംബികേ!” എന്ന് മാമാവെങ്കിടന്റെ പുറപ്പാടുകൊണ്ട് പ്രേരിതനായി ഭക്ഷണപ്രതിഗ്രഹലോലുപന്മാരായി എത്തിയിരിക്കുന്ന ബ്രാഹ്മണർ കീർത്തിക്കുന്ന കോലാഹലവും, യോഗീശ്വരന്റെ സ്വന്തവും ചന്ദ്രക്കാരനാൽ ഏർപ്പാടുചെയ്യപ്പെട്ടതുമായ നഗരാനാഗസ്വരാദിവാദ്യങ്ങളുടെ ഘോഷവും സാമാന്യജനങ്ങളുടെ ആർപ്പവിളികളും പെണ്ണുങ്ങളുടെ മദമമത്സരത്തോടുകൂടിയ വായ്ക്കുരവകളും ചേർന്ന് യോഗീശ്വരഘോഷയാത്രാവൃത്താന്തത്തെ ഇരട്ടപദത്തിൽ എത്തിക്കുന്നു. മുകളിൽ ചമ്പ്രവിതാനംകൂടാതെ പുഷ്പമാലകളും കസവുകുഞ്ചങ്ങളും കേസരങ്ങളുംകൊണ്ട് അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട ദണ്ഡത്തോടുകൂടിയ പല്ലക്കിൽ യോഗീശ്വരൻ ആരോഹണം ചെയ്യപ്പെട്ടു. വാഹകന്മാർ പല്ലക്കിനെ ഉയർത്തി, ബഹുശ്രദ്ധവസ്തുക്കൾകൊണ്ട് സവിശേഷം വിന്യസനായ ചന്ദ്രക്കാരൻ പാർശ്വസേവനത്തോടുകൂടി, യോഗീശ്വരഘോഷയാത്രയ്ക്ക് സകലതും തയ്യാറായി. വഞ്ചിരാജസേനാനായകൻ ആകാൻ പോകുന്ന ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രാഞ്ചലജ്ഞാബലം കൊണ്ട് ബഹുസഹസ്രജനസകലനമായുള്ള ആ സംഘം വഴിമധ്യത്തിൽ വിരിക്കപ്പെട്ടു തുടങ്ങിയ രസികൻ കന്നമണലിന് ഭംഗിഭംഗം വരുത്താതെയും, കാലോടുകാലു

തട്ടാതെയും, തോളോടുതോളുരുമ്മാതെയും കവാത്തുമുറയ്ക്കു നടകൊള്ളുന്നതിന് രണ്ടണിയായി നിരന്നുനിന്നു. പൊന്നണിത്തുള്ള ഗജങ്ങളും കൊടിതഴകളും പ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ പ്രഥമാംഗമായി അണിയിച്ചു. ചെങ്കിടുപൊടിപെടുത്തുന്ന പടവാദിവാദ്യക്കാർ കാഹളാദിസമേദം ഗജനടകൾക്കു പുറകിൽ നിരന്നു. അനന്തരം കോലടിക്കാർ, കല്യാണക്കളിക്കാർ, പാണ്ടിവാദ്യക്കാർ എന്നിങ്ങനെ ഓരോ സംഘം അനുക്രമമായി നിലകൊണ്ടു. അതിനടുത്ത് പുറകിൽ ഭജനസംഘവും പിന്നീട് ബ്രാഹ്മണസംഘവും അതിനെത്തുടർന്ന് വിശേഷവിദഗ്ദ്ധന്മാരായ നാഗസ്വരക്കാരും, അവരുടെ പിന്നിൽ അഷ്ടമംഗല്യം വഹിച്ചുള്ള കന്യാജനങ്ങളും, രാജശാസനയാലെന്നവണ്ണം കൃത്യമായും കഴപ്പങ്ങൾ കൂടാതെയും പുറപ്പാടുവട്ടത്തെ പൂഷ്ടീകരിച്ചു. അനന്തരം യോഗീശ്വരബിരുദവാഹകന്മാരും പരിവാരങ്ങളും യോഗീശ്വരപര്യങ്കവും പൗരജനങ്ങളും, ഇങ്ങനെ പർവവിഭാഗം ചെയ്തു പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങിയ ഘോഷയാത്ര കേരളത്തിൽ "ന ഭൂതോ ന ഭവിഷ്യതി." തുരുതുരെ എത്തി സംഖ്യകൂടുന്ന ബ്രാഹ്മണസംഘങ്ങളെ സ്ത്രോത്രഗീതങ്ങളും, ചെണ്ട മുതലായ വാദ്യങ്ങൾ താളസ്വരലംഘികളായിത്തകർക്കുന്ന ആരവവും ഇടയ്ക്കിടെ പുറപ്പെടുന്ന "ഗോവിന്ദനാമസങ്കീർത്തനം! ഗോവിന്ദാ! ഗോവിന്ദാ!" എന്നുള്ള ആർപ്പകളും, വൃദ്ധന്മാരിൽ രോമാഞ്ചത്തേയും യുവാക്കളിൽ ഉന്മേഷത്തേയും ബാലന്മാരിൽ ക്രീഡോത്സാഹത്തേയും ഉടയാൻപിള്ളയുടെ മനഃപത്മത്തിൽ ചാരിതാർത്ഥ്യമധുവിനേയും ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നു. ഭക്തിപാരവശ്യം കൊണ്ട് പുരുഷന്മാരും, ബാധോപദ്രവതുല്യമായ ഭ്രമംകൊണ്ട് സ്ത്രീകളും, ചിലർ തുള്ളിത്തുടങ്ങുന്നു; ഉപവാസത്തിനിടയിൽ ഉദയസൂര്യരശ്മികൾ തട്ടുകയാലും, വാദ്യഘോഷത്തിന്റെ ഇടയ്ക്കിടെ തീരുന്ന വെടികളുടേയും ബഹളങ്ങൾകൊണ്ട് സിരാബന്ധങ്ങൾ ക്ഷീണിച്ചും ചിലർ മോഹാലസ്യപ്പെട്ടും വീഴുന്നു. ഇവരുടെ ആലസ്യപരിഹാരത്തിനായി ശ്രമിച്ച് മറ്റു ചിലർക്ക് ക്ഷീണം വർദ്ധിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഉത്സാഹമൂർച്ഛയോടുകൂടി വാദ്യക്കാർ തങ്ങളുടെ മേളകളുകളെത്തേ മുറുക്കുന്നു. സങ്കീർത്തനക്കാരും, കല്യാണ ആർപ്പകാരും, കരവക്കാരികളും പുഷ്പോത്സാഹരായി മത്സരം കലർന്ന് തങ്ങളുടെ ശബ്ദനാളശക്തിയെ പരീക്ഷിക്കുന്നു. എല്ലാത്തിനും സ്ഥായിസൂത്രമെന്നോണം യോഗീശ്വരന്റെ പ്രധാന അന്തേവാസിയായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കൊമ്പനാനകളുടെ വാല്യകൾതൊട്ട് കണ്ണിൽവെച്ചും, കോലടിക്കാർക്ക് പാതാളച്ചുണ്ട്, ആകാശവീച്ച്, എന്നു ചില പൊടിവൈകുകൾ ഉപദേശിച്ചും കല്യാണക്കളിക്കാരോടുചേർന്ന് ചില ചോടുകൾ ചവിട്ടിയും, പരിചിതരായ ബ്രാഹ്മണരുടെ വീശുപുടവകളെ തട്ടിത്തൊറിപ്പിച്ചും, അഷ്ടമംഗല്യവാഹിനികളുടെ അണികൾ ശരിയിടീച്ചും; യോഗീശ്വരവാഹനത്തിന് അപ്രദക്ഷിണങ്ങൾ ചെയ്തും; അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭടന്മാരെ ദേശവിശേഷങ്ങൾ

പഠനംചെയ്യിച്ചും, ചെണ്ടക്കോലിനടിയിലും കൊടക്കാരുടെ കക്ഷത്തിനിടയിലും വെടിക്കാരുടെ ചൂടിന്മനകളിലും ഏകകാലത്തിൽ പെരുമാറിയും, ഒരു കൈയിൽ വിശറിയും മറ്റതിൽ കച്ചമുണ്ടുമായി, അഴിഞ്ഞുപറക്കുന്ന കടമ കെട്ടാൻ സമയം കിട്ടാതെ, അങ്ങോട്ടോടി, ഇങ്ങോട്ടു പാഞ്ഞത്, അവിടെത്തിക്കി, ഇവിടെത്തള്ളി, ഒരിടത്ത് ഒട്ടുവിശ്രമിച്ചു, മറ്റൊരിടത്ത് ഉത്സാഹം കൊണ്ട് ആടി, ഇങ്ങനെയുള്ള ചടുലഗതിക്കിടയിൽ തനിക്കും എല്ലാവർക്കും വീശിയും സർവാധികാരരേണം നിർവഹിച്ചു, സർവ്വത്ര വിലസുന്നതു മാത്രം കൊണ്ട് ഈ പ്രസ്ഥാനത്തിന് ഘോഷയാത്ര എന്നപേര് പ്രത്യക്ഷരും അർത്ഥവത്തായിരിക്കുന്നു.

നീരാളപരിവേഷിതമായ പല്ലക്കിന്മേൽ ആരൂഢനായി നഭോദേശത്തേക്ക് ഉയർന്നപ്പോൾ, ആ യോഗീശ്വരൻ, പ്രകൃത്യാ ശൈവതേജോമയനെങ്കിലും ബാലഗോവിന്ദതുല്യവിഗ്രഹനായും കരുണാകലനേത്രനായും ആർദ്രഹസിതനായും കാണപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദീപ്രതരമായ ദൃഷ്ടിപാതം ഭ്രതജാലങ്ങളുടെ ഇന്ദ്രിയ വൃത്തിയെ നിരോധിക്കാറുള്ളതുപോലെ, കഴുത്തുതുപ്രദേശത്തിന്റെ സന്ദർശനം മന്ത്രശക്തിയാലെന്നപോലെ യോഗീശ്വരന്റെ ബാഹ്യാന്തഃകരണങ്ങളേയും പാടെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു. യോഗീജീവിതത്തിന്റെ കഠിനവ്രതാനുഷ്ഠാനങ്ങൾകൊണ്ട് സമുഗ്രതരമാക്കപ്പെട്ടതെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം മജ്ജാമാംസരക്തസങ്കലിതരായ മനുഷ്യർക്ക് സാധാരണങ്ങളായ വികാരങ്ങളാൽ അസ്പഷ്ടമല്ലായിരുന്നു എന്നു തോന്നിപ്പിക്കുമാറ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾ ആ ദേശത്തിന്റെ പ്രകൃതി വിലാസചാതുര്യത്തെ ദർശനംചെയ്യാൻ കൗതുകത്തോടുകൂടി നാലു ദിക്കിങ്കലും സഞ്ചാരം തുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങളോടിടഞ്ഞ ഓരോ വൃക്ഷാഗ്രവും ഗൃഹകൂടവും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ ക്ഷേത്രാദിപുണ്യസ്ഥലങ്ങൾക്കു മാത്രം ശക്യമായുള്ള ഒരു ആനന്ദാനുഭൂതിയെ അങ്കുരിപ്പിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ ആത്മീയശക്തികൊണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരനെ വ്യാമോഹിപ്പിച്ചു എങ്കിൽ, ഇതാ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ലൗകീകത്തിരിപ്പാൽ യോഗീശ്വരൻ ചഞ്ചലചിത്തനായി, മൂഢസാധാരണമായുള്ള പരവശതകളെ പ്രദർശിപ്പിച്ചുതുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. പ്രപഞ്ചബന്ധവിമുക്തനായി അക്ഷോഭ്യബ്രഹ്മയനായി ജനങ്ങൾക്കു കാണപ്പെടുന്ന ആ യോഗീപരമഹംസന്റെ മനസ്സിൽ പൊങ്ങിത്തിളച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വിചാരങ്ങൾ എന്തായിരുന്നിരിക്കാം? ഓരോ നേത്രത്തിലും നിന്ന് ഓരോ അശ്രുധാര നാസികാപ്രാന്തമാർഗ്ഗമായി പ്രവഹിച്ചു അധരപുടത്തേയും മീശയേയും നനച്ചുകൊണ്ട് ഉദരത്തിൽ പതിക്കുന്നു. അന്നോളികയ്ക്കുള്ളിൽ അദ്ദേഹത്തെ ആവരണം ചെയ്യുന്ന സൂര്യപടോപധാനങ്ങൾക്കിടയിൽ സ്ഥാനത്തിനും സന്ദർഭത്തിനും ഉചിതമായ പ്രൗഢതയോടുകൂടി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതിന് അജയ്യങ്ങളായ എന്തോ ചേതോവികാരക്ഷോഭങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തെ അനുവദിക്കുന്നില്ലെന്ന്

അസ്വാസ്ഥ്യസൂചകങ്ങളായ ചില അംഗചലനങ്ങൾ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തുന്നു. താൻ തരണംചെയ്യുന്ന ആകാശത്തെ സ്വമാതുസ്തനപയസ്സെന്നപോലെ അദ്ദേഹം അത്യൽക്കണ്ഠയോടെ പാനം ചെയ്യുന്നു. അന്തോളത്തിൽനിന്ന് താഴത്തുചാടി ആ പ്രദേശലക്ഷ്മിയെ പ്രണാമംചെയ്തുകൊടുത്തു എന്നും അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു വ്യാമോഹാവേശം ഉണ്ടാകുന്നു. 'സർവം ബ്രഹ്മമയം' എന്നുള്ള തത്വം കൊണ്ട് പരിപൂരിതമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാവനഹൃദയത്തിൽ ഇങ്ങനെയുള്ള വികാരങ്ങൾ അങ്കുരിച്ചത് ഏതു ജന്മത്തെ ബന്ധത്തിന്റെ ഫലമെന്നുള്ള രഹസ്യം തൽക്കാലം രഹസ്യനിലയിൽത്തന്നെ ഇരിക്കട്ടെ.

ആ ഘോഷയത്ര നാലഞ്ചു നാഴികകൊണ്ട് ചിലമ്പിനേത്തു പടിക്കൽ എത്തി. അപ്പോളുണ്ടായ കോലാഹലം മുമ്പിലത്തേതിലേയും അതിശയിച്ച് പ്രചണ്ഡമായപ്പോൾ ബ്രാഹ്മണരുടെ ഇടയിൽ 'യസരീകാരോമ്' എന്നുള്ള ഘോഷധ്വനിയും മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. അതിനെ ശാസിച്ചു ഒരു വലിയ ശബ്ദം പടിക്കൽനിന്നും പുറപ്പെട്ടു. അതുകേട്ടുണർച്ചയുണ്ടായ ബ്രാഹ്മണസംഘം സന്ദർശനാവത്തെ മറന്ന് "മാമാക്ക ജേ, വെങ്കിടാക്ക ജേ!" എന്ന്, അതിരാവിലെ കളി കുറി മുതലായതും കഴിഞ്ഞ് സമുദായാംഗവേഷണത്തിൽ ചിലമ്പിനേത്തേത്തിയിരിക്കുന്ന മാമാവെങ്കിടനെ അഭിമാനിച്ചു, തങ്ങൾ അറിയാതെ ഉൽഘോഷിച്ചുപോയി, അതിനേയും കോപപൂർവ്വം ഭസിച്ചിനില്ക്കുന്ന ഭീമാകാരനായ മാമനെക്കണ്ടപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരന്റെയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെയും ഉത്സാഹപ്രവാഹം പെട്ടെന്ന് ഒന്നു നിലച്ചു. എങ്കിലും അവർ ക്ഷണമാത്രത്തിൽ ഊർജ്ജിതഭാവത്തെ കൈക്കൊണ്ട് കൈകൾ വീശിയപ്പോൾ, യാത്രാരംഭത്തിൽ ഉണ്ടായതുപോലെ വെടികളും കുരവകളും ആർപ്പുകളും സങ്കീർത്തനങ്ങളും വാദ്യഘോഷങ്ങളും, ഒത്തൊരുമിച്ചു തകർത്തു. ചിലമ്പിനേത്തു ഗോപുരദ്വാരത്തിൽ എത്തിയ പല്ലക്കിനെ താഴ്ന്നി അകത്തു കൊണ്ടുപോകുന്നതിന് വാഹകന്മാർ ഒരുവെട്ടുന്നതിനിടയിൽ യോഗീശ്വരന്റെ കണ്ണുകൾ തെക്കോട്ടൊരു യാത്രചെയ്തു. അല്പം ദൂരത്തായി വിചിത്രവർണ്ണങ്ങളോടുകൂടിയ വസ്തുക്കളെ അകേരളീയസമ്പ്രദായത്തിൽ ധരിച്ചു നില്ക്കുന്ന രണ്ടു സ്ത്രീകൾ അദ്ദേഹത്തിന് നേത്രഗോചരമായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രകൃതിസിദ്ധമായ സിംഹനോട്ടം അപ്പോൾ ആ മുഖത്ത് ആവർത്തനം ചെയ്തു. മോഹാവേശകിരണങ്ങൾ ആ കടുനീലനേത്രതാരങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടു. യോഗീശ്വരന്റെ നന്ദനിയമായുള്ള നന്ദകമാരത്വം മാറി ഹരിപഞ്ചാനനപ്രൗഢി പിന്നെയും വിലസി. വാഹനത്തെ നിറുത്തുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തിൽനിന്ന് ഒരു കല്പന പുറപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാരനെ സമീപത്തു വിളിച്ച്, ആ സ്ത്രീകൾ ആരാണെന്ന് ശുഭമായി ഒരു ചോദ്യത്തെ മന്ത്രിച്ചു. സ്വാശ്രയവർത്തിനികളായ ചില അനാഥകളാണെന്നു നിസ്സാരകാര്യം പോലെ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മറുപടിയും ആ സ്വ

രത്തിൽത്തന്നെ ഗുരുതമമായി ഉണർത്തിക്കൊടുത്തു. പല്ലക്കിന്റെ തെക്കുവശത്ത് അപ്പോൾ നിലകൊണ്ടിരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നേത്രങ്ങൾ പ്രാർത്ഥനാശതങ്ങളെ സ്വാമിപാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. സമർത്ഥനായ ഗുസ്തിക്കാരന്റെ കായസാധകത്തോടുകൂടി യോഗീശ്വരൻ പല്ലക്കിൽനിന്നും തഴത്തു ചാടി, സകല ഘോഷങ്ങളേയും ഒരു കരവിന്യാസംകൊണ്ടു പ്രതിബന്ധനംചെയ്തു. തങ്ങളുടെ താൽക്കാലികമായ കേവലാവസ്ഥയ്ക്ക് അനുരൂപമായിക്കഴിപ്പാൻ പൂർവ്വദിവസത്തിൽ ചെയ്യപ്പെട്ട നിശ്ചയത്തെ വൃദ്ധയും ദൗഹിത്രിയും അനുഷ്ഠിച്ചുകൊണ്ട് 'വനം കൂടിയതന്യഥാ.' വസ്തുങ്ങളുടെ വർണ്ണവിശേഷത്താലും, അവയെ ധരിച്ചിരുന്ന രീതിഭേദത്താലും യോഗീശ്വരന്റെ ശ്രദ്ധ അവരിൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. അവർ നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തേക്ക് അദ്ദേഹം രാജരാജേശ്വരപ്രഭാവത്തോടുകൂടി നടന്നു തുടങ്ങി. യോഗീശ്വരന്റെ കാൽ നടയായ എഴുന്നള്ളത്തിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്ഥാനഗൗരവത്തെ പോഷിപ്പിക്കുന്നതിനോ തങ്ങളുടെ കലധർമ്മത്തെ യഥാവിധി അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനോ, കഴക്കൂട്ടത്തെ വിഭൂതികാരകന്മാരായ പണ്ടാരങ്ങൾ തങ്ങളുടെ ശംഖങ്ങളെ ധ്വനിപ്പിച്ചു; കരയ്ക്കും കളരിക്കും നാമന്മാരായ ആശാൻ, കുറുപ്പ് എന്നിവർ മുമ്പിൽ നടന്നു വഴികാട്ടി; ചാമുണ്ഡിക്കാവിലെ തറവാട്ടുപരമ്പരക്കാരനായ വെളിച്ചപ്പാട് തുരുമ്പുപിടിച്ച ഖഡ്ഗത്തെ വഹിച്ച് മുന്നകമ്പടി സേവിച്ചു; അക്ഷരവിദഗ്ദ്ധനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള വിശി ശാസ്ത്രി, ഒരു വെഞ്ചാമരം വഹിച്ചു വീശിത്തുടങ്ങി; ചന്ത്രക്കാരിയുടെ കാരണവൻ രണ്ടാംമുണ്ടിനെ തലയിൽ കെട്ടിക്കൊണ്ട് ചക്രവാളക്കട പിടിച്ചു; ചന്ത്രക്കാര സർവ്വസമ്രാട്ട് യോഗീശ്വരന്റെ പാദുകത്തെ വഹിച്ചു. ഈ സന്നാഹങ്ങളൊന്നും തന്റെ മനസ്സിൽ കടക്കാതെ മന്ത്രക്കൂട്ടദേവതകളുടെ ആവേശംകൊണ്ടെന്നപോലെ ബോധവർജ്ജിതനായ യോഗീശ്വരൻ ഇമനിമേഷങ്ങൾകൂടാതെ വൃദ്ധ നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തെത്തി. മീനാക്ഷി പടിക്കകത്തു പ്രവേശിച്ച്, കുപ്പശ്ശാരടെ പുറകിലായി നിന്നു. അപ്പോൾ ഒരു നവസുകുമാരനായ ശശാങ്കന്റെ ദ്രുതതരസ്സുമയം ഉണ്ടായതിനെ സൂക്ഷ്മസൃഷ്ടിയായ യോഗീശ്വരൻ കാണാതിരുന്നില്ല. യോഗീശ്വരനെ തൊഴുന്നതിനായി മുകുളീകൃതമായ വൃദ്ധയുടെ കൈകളെ അദ്ദേഹം ക്ഷണത്തിൽ സ്വകരങ്ങളിൽ ഗ്രഹിച്ച്, അഞ്ജലിനിരോധനംചെയ്തു. ഭർത്തൃസന്താനങ്ങളുടെ പരിചരണത്താൽ ക്ഷീണങ്ങളായ ആ കരങ്ങളെ ബാഷ്പപൂർണ്ണമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി തന്റെ ശിരസ്സിന്മേൽ പതിപ്പിച്ച് എന്തോ ഒരു പ്രണാമശ്ലോകത്തെ ചൊല്ലി അദ്ദേഹം വൃദ്ധയുടെ വയഃപൂർത്തിയെ ആരാധിച്ചു, ആ സംസ്കർശലാഭത്തിൽ വൃദ്ധയുടെ മനശ്ശരീരങ്ങൾ അനിർവാച്യമായ ദിവ്യാനന്ദലഹരിയെ ആസ്വദിച്ചു. ഈ വികാരത്തിന്റെ ബലത്താൽ വൃദ്ധയ്ക്കു ശേഷിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്ന കായബലം നശിക്കയും, സ്ത്രീവർഗ്ഗസാധാരണവും അപസ്മാരശങ്കയെ ജനിപ്പിക്കുന്നതുമായ ഒരു മുർച്ഛയ്ക്ക്

അധീനനായി അവർ യോഗീശ്വരന്റെ മാറിൽ പതിക്കുകയും ചെയ്തു. വൃദ്ധയുടെ മുഖത്ത് ഒന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ, യോഗീശ്വരന്റെ ശരീരവും കഠിനമായി വിറകൊണ്ടു. അദ്ദേഹം വിളറിയിട്ടു മുഖത്തോടുകൂടി, ബോധശൂന്യനായി, കരുണാ പരിഭ്രതനായിട്ട് വൃദ്ധയെ മാറോടണച്ചു മുറുകെപ്പിണർന്നു. പരസ്പരകരബദ്ധമായി വൃദ്ധയും യോഗീശ്വരനും നില്ക്കുന്ന ഘട്ടത്തിൽ കപ്പശ്ശാർ യോഗീശ്വരനെ നമസ്കാരം ചെയ്തപ്പോഴേറ്റേ നീർഭരമായ ഭക്തിയേങ്ങോടുകൂടി വൃദ്ധയുടെ അടുത്തുചെന്ന് കണ്ണനീർ വർഷിക്കുന്ന ആ സ്ത്രീയെ യോഗീശ്വരന്മാരുടെ അടുത്തുനിന്നു വേർപെടുത്തി സ്വരക്ഷയിൽ ഏറ്റു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ അച്ഛനും അമ്മാവനും അല്ലെന്ന് ഒരുദി വസംമുന്യ വാദിച്ച മീനാക്ഷി ഭക്ത്യാനന്ദാർദ്രനേത്രങ്ങളോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ അങ്ങലിപ്രണാമം ചെയ്ത് മാതാമഹിയുടെ പാർശ്വത്തിൽ സഹായത്തിനായി എത്തി. കണ്ടുനിന്നവർ യോഗീശ്വരന്റെ മനോമാർദ്ദവത്തെയും ഭ്രാന്തയായേയും കൊണ്ടാടുകയും, ഇങ്ങനെ പരമഗുണവാനായ മഹാവധുതനെ സൽക്കരിപ്പാൻ തങ്ങൾക്കുണ്ടായ ഭാഗ്യത്തെ നിനച്ച് ആനന്ദസാഗരമഗന്ധാരാവുകയും ചെയ്തു.

ഹരിപഞ്ചാനനവാസത്തിനു പ്രത്യേകം ഒരുക്കപ്പെട്ടതായ ഇരട്ട നിലച്ചവുകയെ ലേക്ക് ആദ്യമേതന്നെ അദ്ദേഹത്തെ എഴുന്നള്ളിക്കാതെ, പ്രധാനകെട്ടിടത്തിന്റെ നാലുകെട്ടിലുള്ള വിശാലമായ തളത്തിൽവെച്ച് പ്രഥമസൽക്കാരം കഴിച്ചുകൊണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരന്റെ ആജ്ഞയെ കാത്തു വിനീതനായി ദൂരത്തു മാറിനിന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ മുഖം വിളറിയും ഓജസ്സ് വളരെ ക്ഷയിച്ചും സാധിഷ്ടാനഭേദംചെയ്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്തഃകരണം വിപ്ലവംചെയ്യുന്നതുപോലെയും കാണപ്പെട്ടു. മീനാക്ഷിയുടെ സൗന്ദര്യസമുത്കർഷണത്താൽ അദ്ദേഹം വശീകൃതനായി എന്നു ശങ്കിച്ച്, ചന്ദ്രക്കാരനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ആ സ്വയംകൃതാനർത്ഥത്തിന്റെ പരിണതിയെ ചിന്തിച്ച്, ഓരോവിധമായ ഉപശാന്തിമാർഗ്ഗത്തെ കണ്ടുപിടിച്ചു. അങ്ങനെയൊന്നും ബ്രാഹ്മണർ കൂടിയപ്പോൾ മുറ്റത്തുള്ള നെടുമ്പുരകളിൽനിന്ന് വലുതായ ശബ്ദം മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. അതിനെ യഥാശക്തി പോഷിപ്പിക്കാനെന്ന പോലെ 'ശത്തോ! ശത്തോ,' എന്നും മറ്റും വിളിക്കുകയുണ്ടായി, ഇതിനിടയിൽ കലവറയിലും, വയ്പ്പ്, വിളമ്പ് മുതലായ നെടുമ്പുരകളിലും, ചവുക്ക, കളിപ്പുര മുതലായ കെട്ടിടങ്ങളിലും, സർക്കിട്ടും പരിശോധനയും കഴിച്ച് എത്തിയ മാമാ വെങ്കിടൻ കെട്ടിടകത്തു കടന്നുകൂടി. ആ ബ്രാഹ്മണൻ, 'ആശീർവാദമങ്കത്തെ' എന്ന് ചന്ദ്രക്കാരനെ അനുഗ്രഹിച്ചതിന്റെശേഷം, രണ്ടാംമുണ്ടിനെ ഒരു മടക്കു നിവർത്ത് പടിമേലിട്ട്; അടുത്തുള്ള തൂണ് താൻ കേട്ടിട്ടുള്ളതിന്മണ്ണം ലോഹനിർമ്മിതംതന്നെയോ എന്നു നിർണ്ണയപ്പെടുത്താൻ അതിന്മേൽ നഖംകൊണ്ട് ഒരു കലാശം കൊട്ടി വെങ്കലത്തുണുതന്നെ എന്നു തീർച്ചയാക്കിക്കൊണ്ട് അതിന്മേൽ ചാടി ഇരിപ്പുറപ്പിച്ചു. അന്നത്തെ പുറപ്പാടിനെക്കുറിച്ച് "കേമമായി! കൗരവരുടെ

ഘോഷയാത്രയും ഇത്ര കേമമായിട്ടില്ല” എന്ന് അയാൾ തുടങ്ങിയ പ്രശംസ ഉപമാനം ശരിയായിട്ടില്ലെന്നു തോന്നിയതിനാൽ “പുണ്യരീകനയനാ ജയ ജയ” “അല്ലെ—ഇനി വരും കശലങ്ങൾ മേൽക്കുമേലെ” എന്ന സന്ദർഭസംബന്ധമല്ലാതെയുള്ള ഗാനത്തിൽ അവസാനിച്ചു. ഈ അബദ്ധത്തിനു ശുദ്ധിപത്രമായി ആ ഭവനവർണ്ണനയ്ക്ക് ആരംഭിച്ചപ്പോൾ, യോഗീശ്വരൻ വൃദ്ധയെ കാൺമാൻ പുറപ്പെട്ടതും അമ്മാളുക്കുടിയെ കടാക്ഷിച്ചതും തനിക്കു വേണ്ടി ആയിരിക്കാമെന്നു വ്യാഖ്യാനിച്ച്, ഉന്മാദം കൊണ്ടു തിളച്ച്, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സാന്നിധ്യത്തേയും മറന്ന് യോഗീശ്വരന്റെ ഇഷ്ടശിഷ്യനിലയിൽ അടുത്തുള്ള നിരമേൽ ചാരിനില്ക്കുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ മാമൻ കണ്ട്, അയാളോട് ഇങ്ങനെ കശലംപറഞ്ഞു: “അട! എനൊടാ, ഇന്നെയ്ത് പുതമാപ്പിളവട്ടമോ ഇരക്കിടയൻ ദോശൈ ഇര പത്തിനാലെ ഒരു വായാലെ അമുക്കിറ ഈനാചാനാപുള്ളി!” ഇങ്ങനെയുള്ള അസംബന്ധപ്രകടനങ്ങൾ തുരുതുരെ പുറപ്പെട്ടവ യോഗീശ്വരന്റെ മനസ്സിനേയും ആകർഷിച്ചു എങ്കിലും, തന്റെ ആത്മാവിനെ ഗ്രസിച്ചിരുന്ന ഗാഢമായ വ്യാമോഹത്താൽ അന്ധനായിത്തീർന്ന്, മാർഗ്ഗദർശനത്തിനു വിഷമപ്പെടുന്ന അദ്ദേഹം നിശ്ചേഷ്ടനായും സ്വാന്തർവേദനയെ മുഖത്തു സ്മൃതിപ്പിക്കാത്തതായ ഗൗരവത്തോടു കൂടിയും ഇരുന്നതേ ഉള്ളൂ. ആ ഗൗരവത്തെ മാമാവെകിടന്റെ വാക്കുകളാൽ ഉല്പാദിതമായ നീരസമെന്നു വ്യാഖ്യാനിച്ച്, ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ കണ്ണത്തെ ചേരിച്ചുകളവാൻപോലും ചന്ദ്രക്കാരൻ സന്നദ്ധനായി. എന്നാൽ യോഗീശ്വരനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ബ്രാഹ്മണൻമഹാരാജാവിന്റെ സേവകനാണെന്നും, അതിനാൽ അയാളോടുള്ള പെരുമാറ്റം വളരെ സൂക്ഷിച്ചുവേണ്ടതാണെന്നും മുഖഭാവങ്ങൾകൊണ്ടു ഗുണദോഷിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരൻ വെളിയിൽ ഇറങ്ങി, ആർത്തവിളിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ബ്രാഹ്മണരോടു ദേഷ്യപ്പെട്ട് തന്റെ കോപത്തെ തീർത്തുകൊണ്ട് മടങ്ങിവന്നു. മാമാവെകിടന്റെ വിടുവായത്തം സന്ദർഭത്തിന്റെ മഹിമയെ തീരെ ലംഘിക്കുമെന്നു ശങ്കിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനൻ അദ്വൈതസാരപൂർണ്ണമായ ഒരു പ്രസംഗം കൊണ്ട് കുറച്ചുനേരം കഴിച്ചതിന്റെശേഷം എഴുന്നേറ്റു സംഗീതരസപൂർത്തിയാൽ മാമാവെകിടനും ആശ്ചര്യമുണ്ടാക്കുംവണ്ണം ചില ശ്ലോകങ്ങൾ ചൊല്ലി ചന്ദ്രക്കാരനെ അനുഗ്രഹിച്ചു. അനന്തരം പുറത്തുചെന്ന് ബ്രാഹ്മണസംഘത്തെ അഭിവാദനവും, ഭക്ഷണസമയത്തു തന്നോടു ചേരുന്നതിന് മാമാവെകിടനെ ക്ഷണവുംചെയ്തുകൊണ്ട്, ചന്ദ്രക്കാരനാൽ നീതനായി തന്റെ പുജയ്ക്ക് ഒരുക്കിയിട്ടുള്ള സ്ഥലത്തേക്കു യോഗീശ്വരൻ നടകൊണ്ടു.

രണ്ടാമതും സ്നാനംകഴിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനൻ പുജയ്ക്കാരംഭിച്ചു. പുജാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച യോഗീശ്വരനോട് പരികർമ്മിയായ വൃദ്ധസിദ്ധൻ എന്തോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാഷയിൽ ധരിപ്പിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ പ്രചണ്ഡമായി കോപഭസനങ്ങൾ

ചെയ്തുകൊണ്ട്, വൃദ്ധസിദ്ധനോട് എന്തോ അരുളിച്ചെയ്തു. അയാൾ പുറത്തു പോയി ഒരു ചെറിയ കരിംകരങ്ങുസ്വരൂപനുമായി മടങ്ങിയെത്തി. രണ്ടാമതു പ്രവേശിച്ചവനോട് യോഗീശ്വരൻ മുർഖസ്വരത്തിൽ ചില ചോദ്യങ്ങൾചെയ്തു. പൂർവ്വരാത്രിയിൽ യോഗീശ്വരാജ്ഞപ്രകാരമുള്ള ആളോട് തിരുവിതാംകൂർ വിട്ട് തത്കാലം താമസിപ്പാൻ ഗുണദോഷിച്ചു എന്നും അതിനു മറുപടിയായി അയാൾ ചിരിച്ചുകളഞ്ഞു എന്നും, അയാളെ ബോധംകെടുത്തിക്കൊണ്ടുപോയി ബന്ധനത്തിലാക്കി ഒളിക്കുന്നതിന് ഭസ്മം പ്രയോഗിച്ചതിൽ ഫലിച്ചില്ലെന്നും, അതിനാൽ അയാളുടെ കൈയിലിരുന്ന നാരായണത്തെ പിടിച്ചുപറിച്ച് മാറിൽ കുത്തിയിറക്കിയിട്ടു പോന്നു എന്നും ഭൃത്യൻ ബോധിപ്പിച്ചു. അനന്തരം തന്റെ വസ്തുത്തിനിടയിൽനിന്ന് ഒരു ചെറിയ പൊതിയെടുത്ത് യോഗീശ്വരന്റെ മുമ്പിൽ വെച്ചു നമസ്കരിച്ചു. അവൻ ഉടൻ തന്നെ ആ മുറിക്കകത്തുനിന്ന് അയയ്ക്കപ്പെട്ടു. ആ ഘട്ടത്തിൽ വൃദ്ധസിദ്ധൻ പരിചാരകഭാവം വിട്ട് ഹരിപഞ്ചാനനനു സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള അധികാരത്തെക്കുറിഞ്ഞു നടത്തപ്പെട്ട ആ ദൃഷ്ടിയയെ ഉടനെ തന്റെ നാഥനെ ധരിപ്പിക്കുമെന്നും അവിടുന്ന് മറുപടി വരുന്നതിനിടയിൽ ഇതിന്മണ്ണം ഇനി ഒരു ക്രിയകൂടി നടത്തപ്പെടുന്നെങ്കിൽ പരമാർത്ഥസ്ഥിതി എല്ലാം രാമവർമ്മമഹാരാജാവിനെ ധരിപ്പിക്കുമെന്നും ഗൗരവമായ ഒരു താക്കീതു കൊടുത്തു. ചന്ദ്രക്കാനോടുള്ള പരിചയം തന്റെ ശ്രമങ്ങളെ പരാജയോന്മുഖമാക്കുന്നതിനെപ്പറ്റി ക്ലേശിച്ചു കൊണ്ട് മറുപടിയൊന്നും പറയാതെ യോഗീശ്വരൻ അടങ്ങിയിരുന്നു.

ഭിക്ഷാമൃതേന്തുസമയത്ത് യോഗീശ്വരൻ മാമാവെങ്കിടനെക്കൂടി ഇരുത്തി രാജയോഗ്യവും ദേവയോഗ്യവുമായുള്ള സദ്യയുടെ വിഭവങ്ങളെ സരസസംഭാഷണപ്പർവ്വം ബ്രാഹ്മണനെക്കൊണ്ട് സമൃദ്ധാശനം ചെയ്യിച്ചു. യോഗീവര്യൻതന്നെ ചില മധുരപദാർത്ഥങ്ങൾ പകർന്നുകൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. അല്പനേരം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, അമിതഭക്ഷകനായ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ ശിരസ്സിന് ഒരു മാന്ദ്യം തുടങ്ങി. കുറച്ചുനേരംകൊണ്ട് അയാളുടെ അവശത വർദ്ധിച്ച് താടി നെഞ്ചോടമർന്ന് കണ്ണുകളടഞ്ഞു. കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ആ ഭീമാകാരൻ കൈകാലുകൾ നീട്ടി, അതിദയനീയമായ സ്ഥിതിയിൽ ബോധംകെട്ട് നെടുന്തിപ്പോലെ കിടപ്പുമായി. സ്ഥലത്തുള്ള ചില വൈദ്യന്മാരും ഭിഷഗ്വരനായ ഹരിപഞ്ചാനനനും പഠിച്ച വിദ്യകളെല്ലാം പരീക്ഷിച്ചിട്ടും, തിന്നു മലർന്ന ബ്രാഹ്മണന് ഉണർച്ചയുണ്ടാക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. ആ വൃദ്ധനെ ഇനിയും ഇവിടെ താമസിപ്പിക്കുന്നത് വിഹിതമല്ലെന്നു തീർച്ചയാക്കി, ചന്ദ്രക്കാനൻ അയാളെ ഉടൻതന്നെ എടുപ്പിച്ച് തിരുവനന്തപുരത്തേക്കു യാത്രയാക്കി. ചന്ദ്രക്കാനന്റെ ബുദ്ധിപ്പർവ്വമായുള്ള ഈ ഉചിതക്രിയകണ്ടുണ്ടായ സന്തോഷത്തെ സൂചിപ്പിച്ച് യോഗീശ്വരൻ തന്റെ കൈവശമുണ്ടായി

രുന്ന വിലയേറിയ ഒരുജോടി രത്തത്തെ ചന്ത്രക്കാരനു സമ്മാനിച്ചു. രണ്ടരമണിയോടുകൂടി സ്വാമികൾ സ്വല്പമായ ഒരു നിദ്രയ്ക്കാരംഭിച്ചു. ചന്ത്രക്കാരൻ വടക്കൊരു കെട്ടിൽ ചെന്നിരുന്ന് കുടുംബസംബന്ധമായുള്ള ഒരു കാര്യവിചാരം തുടങ്ങി. ചിലമ്പിനേത്തു തറവാടിന്റെ ഒരു ശാഖ കൊട്ടാരക്കരെ പാർപ്പുറപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, ആ തായ്വഴിയിലല്ലാതെ അദ്ദേഹത്തിന് മറ്റു ശേഷക്കാരില്ലെന്നും, ഇതിനുമുമ്പിൽ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. ആ ശാഖയിൽ ഒരു സ്ത്രീയെ നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ എന്ന മാടമ്പി പരിഗ്രഹിച്ച് ഒരു പുരുഷസന്താനം ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അച്ഛനുണ്ണിത്താൻ ധനികനും ധീരോദാത്തനും വലിയ വിദ്യാനും ആയിരുന്നു. സംസ്കൃതാഭ്യസനത്തിനു നിയോഗിക്കപ്പെട്ട പുത്രൻ നാട്ടിൻപുറത്തുള്ള ഗുരുനാഥന്മാരുടെ പാണ്ഡിത്യപരിമിതിയെ കവിയുകയാൽ ഉണ്ണിത്താൻ അയാളെ തർക്കവ്യാകരണാദി പഠനത്തിനായി തിരുവനന്തപുരത്തു താമസിപ്പിച്ച് സാംബദീക്ഷിതർ എന്ന ഒരു വിശ്രുതശാസ്ത്രജ്ഞനെ ഭരമേല്പിച്ചിരുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തെ സ്വത്തുക്കൾക്കെല്ലാം അവകാശിയായിരുന്ന ഈ വിദ്യാർത്ഥി അനദ്ധ്യായദിവസങ്ങളിൽ അവിടെ ചെന്നു പോരാറുണ്ടായിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളെ എതിരേല്ക്കുന്നതിന് അന്നുദയത്തോടുകൂടി എങ്കിലും ആ യുവാവും ചെന്നുചേരണമെന്ന ദൂതമുഖേന കാരണവർ ക്ഷണിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അയാളുടെ സാന്നിദ്ധ്യംകൂടാതെ എതിരേൽപ്പും മറ്റും നടത്തേണ്ടിവന്നതുകൊണ്ട് ന്യായമായി കാരണവർക്കുണ്ടായ കോപത്തെ അടക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നിട്ട്, സാവകാശംകിട്ടിയപ്പോൾ അനന്തരവന്റെ അപരാധത്തെപ്പറ്റി വിചാരണ തുടങ്ങി. ആ യുവാവ് വളരെ താമസിച്ച് എത്തിട്ടുണ്ടെന്നറിയുകയാൽ അയാളെ തന്റെ മുമ്പിൽ വരുത്തി. ഒരു മാടമ്പിയുടെ മകനായിരുന്നതുകൊണ്ട് 'കുഞ്ഞ്' എന്നുള്ള സ്ഥാനപദം ചേർത്ത് 'കേശവൻകുഞ്ഞ്' എന്ന വിളിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഈ യുവാവിന് ഇരുപത്തിനാലു വയസ്സു പ്രായമുണ്ടായിരുന്നു. ഈയാൾ യുദ്ധശീലന്മാരായ ആദിമനായന്മാരുടെ ശരീരലക്ഷണങ്ങൾ കൂടാതെ, നാട്ടിൽ സമാധാനവ്യാപ്തിയോടും നവമായ ഗ്രന്ഥസമൃദ്ധ്യയത്തിന്റെ പ്രചാരത്തോടും ഉത്ഭവിച്ച ശാന്തപ്രകൃതരും രജോഗുണ പ്രധാനരും ആയ പുത്തൻവർഗ്ഗത്തിന്റെ ഒരു മാതൃകാപുരുഷനായിരുന്നു. വിനയമര്യാദകളാൽ ഒതുങ്ങിയും, അപരാധകന്റെ പുഞ്ചിരിതുകിയും, തന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ച പല്ലവകോമളവും വല്ലീകൃശവുമായ ആ ശരീരത്തിന്റെ ചേതോഹാരിത്വം ഉഗ്രനായ ചന്ത്രക്കാരന്റേയും ഹൃദയത്തെ സ്വല്പമൊന്നു ദ്രവിപ്പിച്ചു. ശിരസ്സിന്റെ പൂർവ്വഭാഗം മുഴുവൻ വളർത്തു നീട്ടി നേത്രക്കാപോലെ കെട്ടി മുമ്പറ്റം വികസിച്ച് പുറകോട്ടു വാലിട്ടിരിക്കുന്ന കടുമയും, ക്ഷൗരകർമ്മംകൊണ്ട് നീലിമയോടു ശോഭിക്കുന്ന ശേഷം ശിരഃപ്രദേശവും, ആ വർണ്ണത്തോടുതന്നെ അതിമിനുസമായി വിളങ്ങുന്ന ഗണ്ഡങ്ങൾക്കും താടിക്കും മേൽച്ചുണ്ടിനും ഇടയ്ക്ക്

രക്തവർണ്ണമായി ശോഭിക്കുന്ന അധരവും, ശാന്തമായ പ്രകൃതിഗൗരവത്തേയും അഗാധതമമായ വിജ്ഞാനത്തേയും സൂടീകരിക്കുന്ന നേത്രങ്ങളും, പൗരഷ സൂചകമായ വിസ്തീർണ്ണലലാടവും, പ്രഭുക്കളിടയിലും വിശുദ്ധ്യത്തന്മാരിൽ മാത്രം കാണപ്പെടുന്ന വർണ്ണകോമളിമാവും കൂടിയ ഈ യുവാവ് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സന്നിധിയിൽ, ആ പ്രഭുവിനെ സൃഷ്ടിച്ച കൈപ്പിഴയ്ക്ക് ബ്രഹ്മാവ് പിഴ മൂളിയ ഒരു വിശിഷ്ടനിർമ്മാണമായി വിപര്യയപ്പെട്ടു. ആ യുവാവിനെക്കണ്ടപ്പോൾ, ആ കണ്ടകന്റെ ഹൃദയത്തിലും മൃദുവായ ഒരു കോണുണ്ടെന്നു തെളിയിക്കുമാറാണ് കേസുവിസ്താരം തുടങ്ങിയത്.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഉണ്ടോ നീ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഉണ്ടേ.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “എപ്പോൾ? വല്ലകൂട്ടത്തിലും ചെന്നിരുന്നാണോ തിന്നത്?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഊണുകഴിഞ്ഞ് ഒന്നരണ്ടു നാഴികയായി. അമ്മാവൻ ഉണ്ടു ഇലയിൽ, അമ്മാവി വിളവിരത്തന്നു. ലക്ഷ്മിക്കുഞ്ഞിനും അവിടെത്തന്നെ ഇല വച്ചു.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (കോപം മൂക്കാലേമുണ്ടാണിയും ശമിച്ചു. തന്റെ പുത്രിയുടെ അടുത്ത് ഉണ്ണാനിരുന്ന എന്നു പറഞ്ഞത്, പ്രമാണിത്വവും ജാതിശ്രേഷ്ഠതയും ഉള്ള ഒരു പഴയ കുടുംബത്തോട് ആ യുവാവിനെ സംഘടിപ്പിച്ച് തനിക്കു ബലവാന്മാരായ സംബന്ധികളെ ഉണ്ടാക്കണം എന്നു താൻ കരുതി ഇരിക്കുന്നതിനെ, വിഘ്നപ്പെടുത്തിയേക്കുമോ എന്നു ഭയപ്പെട്ട്) “യക്ഷിക്കുഞ്ഞിന്റെ അടുത്തും മറ്റും അങ്ങനെ ചെങ്ങാത്തവും മറ്റും വേണ്ട. ഞാനതിനൊക്കെ തക്കവും തരവും നോക്കണൊണ്ട്. നീ നാലക്ഷരം പഠിച്ചവനല്ലയോ? നല്ലടത്തുവേണം ചേരാൻ, എപ്പോഴിരിക്കാൻ തിരുവനന്തപുരത്തുന?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “എട്ടൊമ്പതു വെളുപ്പിന്.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “അത്ര കാലത്തെ പോന്നെങ്കിൽ പെലച്ചക്കിവിടെ എത്താത്തേന്ത്?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “വെങ്കിടേശ്വരഭാഗവതർ ഇങ്ങോട്ടു കേറിയപ്പോൾ ഞാൻ തെക്കു വന്നു.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “എന്നിട്ടോ? അവിടെ വല്ല ആണിയും നിന്നെ ഒടക്കിപ്പിടിച്ചോണ്ടോ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ആ കുപ്പച്ചാൽ എന്നെ അകത്തോട്ടു വിളിച്ചു.”

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അഭിപ്രായപ്രകാരം, രാജ്യസമുദായഗൃഹകാര്യങ്ങളുടെ ജീവനാഡിയാകുന്ന ധർമ്മം ആജ്ഞാനുസരണമാണ്. ആജ്ഞാലംഘനപരാധത്തെ തന്റെ ജീവസുഖത്തിന് സന്നിപാതജ്വരം എന്നപോലെയാണ് അദ്ദേഹം ഗണിച്ചിരിക്കു

നന്ത്. ഈ യുവാവിനെ ആ പരദേശസ്ത്രീകളുടെ പാർപ്പിടത്തിൽ കയറ്റരുതെന്ന് ആ സ്ത്രീകൾക്ക് പ്രത്യേകം കല്പനകൾ അദ്ദേഹം കൊടുത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. അവയെ ലംഘിച്ചുള്ള കുപ്പശ്ശാരുടെ പ്രവൃത്തിയെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന് അറിവു കിട്ടിയപ്പോൾ ആ സംഘത്തെ ആ സ്ഥലത്തുനിന്ന് ആകപ്പാടെ തുരത്തിയേ കടന്നുണ്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ചു എങ്കിലും അതിയായ ഒരു ക്ഷീണവും ദയനീയതയും തന്റെ അനന്തരവൻ കാണിക്കുകയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കോപം പകർന്ന്, പൂച്ചും, ഹാസ്യം, വിനോദം ഇങ്ങനെ ഓരോ പടികളിൽക്കൂടി കരുണയിൽ ചെന്നുവസാനിച്ചു. അനന്തരവനുതന്നെ തന്റെ പ്രതിഷേധകല്പന കൊടുത്ത്, തനിക്ക് അനിഷ്ടമായി സംഭവിക്കാവുന്ന ബാധവത്തെ തടഞ്ഞുകളയാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റ്, തളർന്നുവാടി നില്ക്കുന്ന അനന്തരവന്റെ സമീപത്തു ചെന്നു, ആ യുവാവിന്റെ മുഖത്തു നോക്കിക്കൊണ്ട്, ഇങ്ങനെ ആജ്ഞാപിച്ചു: “ഇനി ഒരു ദിവസി നീ അതിനകത്തു കേറിപ്പോണെങ്കില്—ആ. ഇന്നുതന്നെ സാമി തിരുമുനിലു് അവരെ പേയാട്ടം എന്തരു ചേലായിരുന്നു! ഹീ! ഹീ!—ഹരവങ്ങളു്! ആ പെണ്ണുങ്ങളാണെന്നു നിനക്കറിയാമോ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു്: “അമ്മാവന്റെ ആദ്യത്തെ ഭാര്യയുടെ അമ്മയും മകളും—”
 ഉടയാൻപിള്ളയുടെ നാസികഗോളദ്വാരങ്ങൾ വിടർന്ന്, നേത്രച്ചുരു പകർന്ന് ഇടയ്ക്കിടെ ഇമകൾ അടഞ്ഞ്, നെഞ്ച് അമർന്നു പൊങ്ങി— ഇങ്ങനെയുള്ള ചേഷ്ടാഭാവങ്ങൾകൊണ്ട് പൊട്ടാൻ തുടങ്ങിയ ചിരിയെ അദ്ദേഹം ബഹുസാഹസം ചെയ്ത് അമർത്തി തന്റെ അനന്തരവൻ ആ ഭവനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നതു ന്യായത്തേയും മുറിയേയും ആസ്പദമാക്കി ആണല്ലോ എന്ന് ചന്ദ്രക്കാനൻ ആശ്വസിച്ചു. വൃദ്ധയുടെ ജാമാതാവും യുവസുന്ദരിയുടെ ജനകന്മാകാൻ തനിക്ക് മഹിമയും സുഭഗതയുമുണ്ടെന്ന് അനന്തരവന് തോന്നിട്ടുള്ളതും തന്റെ വമ്പുത്വത്തിന് സതുഷ്ടിപ്രദമായിത്തീർന്നു. “എന്റെ അമ്മാവനും മകളുമോ? ഏതു യോഗരണത്തിന് പിടിച്ചു അത്? അവർ നമുക്ക് ചേരാൻ കൊള്ളണവരല്ല! ഞാനിരിക്കെ നീ ഒന്നും അറിയണ്ട. പോട്ടിൽ പാടണത് പാവ്. അവിടെക്കൊണ്ട് ചെവിവച്ചാൽ കൊത്തും! കൊത്തും! പോ! ഹോ! പോരായ്മ ഒന്നും വരുത്തരുത്— അല്ലെങ്കി നില്ല്.” ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അനന്തരവന്റെ കാതിൽ കിടന്ന ചെറിയ ചുവപ്പുവച്ച കടുക്കൻ അഴിച്ചുകൊണ്ട് പകരം തന്റെ കൈയിൽ ഇരു നിറുന്ന കനൽക്കട്ട കണ്ഡലങ്ങളെ അയാളുടെ കർണ്ണങ്ങളിൽ സംഘടിപ്പിച്ചു. മുതുകിൽ തലോടിയോ എന്നു സംശയം തോന്നാമാറ് ഒന്നു സ്പർശിച്ചതിന്റെശേഷം, അനന്തരവനെ യാത്രയാക്കി. കേശവൻകുഞ്ഞു് കിഴക്കേവശത്തു പോയി കുറച്ചുനേരം പരഷാലോചനയോടുകൂടിയിരുന്നു. അന്നു രാവിലെയും തന്നാൽ ദർശിക്കപ്പെട്ട മനോഹാരിതയുടേയും ആത്മശ്രദ്ധിയുടേയും ആവാസമായ ആ

ബാലികയെ എങ്ങനെ കലഭ്രഷ്ടയായി സങ്കല്പിക്കും? സാധുത്വവും പ്രൗഢിയും സൗന്ദര്യവും സൗശീല്യവും ഗാംഭീര്യവും സ്നേഹവും മഹത്വവും സംയോജിച്ച് അധിവസിക്കുന്ന ആ ക്ഷേത്രത്തെ എങ്ങനെ താൻ തിരസ്കരിക്കും? അമ്മാവന്റെ ഗുണദോഷം രണ്ടുമൂന്നു മാസങ്ങൾക്കു മുമ്പു ലഭിച്ചിരുന്നവെങ്കിൽ തന്റെ പുരുഷത്വത്തിനും സത്യനിഷ്ഠയ്ക്കും ഭംഗംവരുത്താതെ താൻ നടന്നുകൊള്ളുമായിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ആലോചിച്ച്, തൽക്കാലം കരണീയമെന്നെന്ന് ചിന്ത തുടങ്ങി. 'ഇനി' ഒരു ദിവസം ആ ഭവനത്തിനകത്തു കേറിപ്പോകരുതെന്നാണല്ലോ കാരണവരുടെ ആജ്ഞ എന്നും, ആ സ്ഥിതിക്ക് അടുത്ത ദിവസം ഉദിക്കുന്നതുവരെ അവിടെ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു പ്രതിബന്ധമില്ലല്ലോ എന്നും ആ താർക്കികൻ വാദിച്ചു. ക്ഷീണപ്രതിജ്ഞന്മാർ അക്രത്യാനുകരണത്തിന് കണ്ടുപിടിക്കുന്ന ഏതദ്വിധമായ യുക്തിവാദത്തോടുകൂടി കാരണവരുടെ ആജ്ഞയെ അനുസരിക്കുന്നതിന് ഉറച്ചിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞ് തളത്തിൽനിന്നും തിണ്ണയിൽ ഇറങ്ങി ഒട്ടുലാത്തി. അവിടെ നിന്നും മുറ്റത്തും മുറ്റത്തുനിന്ന് പടി വാതുക്കലും എത്തി. അയാളുടെ അന്തഃക്ഷോഭത്തിനിടയിൽ, അനുമതികൂടാതെ പാദങ്ങൾ സ്വതന്ത്രചരണംചെയ്ത് അയാളെ മന്ത്രക്കൂടത്തുപടിക്കൽ എത്തിച്ചു; പടിവാതുക്കൽ അയാളുടെ കൈ മുട്ടിയതും അനുവാദാനുസാരമായല്ല. ആ സംഘട്ടനാർത്ഥത്തെ ഗ്രഹിച്ച് കപ്പശ്ശാർ വാതിൽ തുറന്നത്, 'ദിനമപി രജനീ സായംപ്രാതഃ' എന്ന് കാലചക്രഭ്രമണത്തിൽ പ്രകൃതിനിത്യനുസരണമായി നടക്കുന്ന ഒരു സംഭവംപോലെ കഴിഞ്ഞു.

അദ്ധ്യായം എട്ട്

“കല്യാണീ! കളവാണീ! ചൊല്ലു നീയാരെന്നതും
ധന്യേ! നീ ആരുടയ പുത്രിയെന്നും”

മൂന്നാലു വെളുപ്പിനു മാമാവെങ്കിടൻ മന്ത്രക്കുടത്ത് ആദിത്യ രശ്മിസ്സർശം ഉണ്ടായിട്ടില്ലാത്ത നീരാഴിയിൽ കളികഴിഞ്ഞു മടക്കപ്പുടവ മുതലായ സമുദായംഗക്കോപ്പുകളണിഞ്ഞു ചിലമ്പിനേത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ആ ബ്രാഹ്മണനെ അല്പം അനയാത്രചെയ്തതിന്റെശേഷം നമ്മുടെ ഏകലോചനൻ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും സഞ്ചരിക്കുന്ന ജനാവലികളെ നോക്കി ലോകവിദ്വേഷകനായി കല്യാണിത്തനായി നില്ക്കുമ്പോൾ, കവിസങ്കല്പശക്തിയെ അതിലംഘിക്കുവണ്ണം ബിംബമായ അയാളുടെ മുഖകമ്പളം അനവധി കൃഷ്ണജ്ജ്വലങ്ങൾ ഒന്നായി ചേർന്ന് പിണഞ്ഞിടത്തു പുളയുവണ്ണം സന്തോഷംകൊണ്ടു ചലിച്ചു തുടങ്ങി. തനിക്കു ശേഷിച്ചിട്ടുള്ള പല്ലുകളുടെ ഒരു കാനേഷുമാരി എടുക്കത്തക്കവണ്ണം അയാൾ വാ പൊളിച്ച് അവയെ മുഴുവൻ പുറത്തു കാട്ടി, വിക്രിതമായ മുഖത്തിന്റെ ഏകപാർശ്വംകൊണ്ട് ആനന്ദരസബിന്ദുക്കളെ വർഷിച്ചു. ഈ മഹാപ്രസാദത്തിന്റെ കാരണം ചില സഹചരന്മാരോടുകൂടിയുണ്ടായ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ആഗമനമായിരുന്നു. ദക്ഷിണസമുദ്രത്തിൽ വസിച്ചിരുന്ന ഛായാഗ്രഹണിയുടെ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടി അയാൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ മാത്രം പിടിച്ചു പടിക്കുകത്താക്കി വാതിലിനേയും ബന്ധിച്ചു. അനന്തരം കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുമ്പിൽ ചില പിശാചുതാണ്ഡവങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ട്, “കുഞ്ഞിന്റെ കൺമണി അമ്മിണി നാലുകെട്ടിനകത്തു മിനുമിനെ മിനുങ്ങിക്കൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു. വലിയമ്മിണി കളിക്കാൻ പോയിരിക്കുന്നു,” എന്ന് സ്വകീയമായ അനനാസികഭാഷയിൽ കപ്പശ്ശാർ ഗുണദോഷിച്ചു. അധർമ്മചാരിത്വത്തിൽ അതിരുകൂറായ കപ്പശ്ശാർമാൽ ഈവണ്ണം പ്രചോദിതനായി ആ യുവാവ്, ജന്മബന്ധത്തിന്റെ പ്രേഷകത്വംകൊണ്ടെന്നപോലെ നാലുകെട്ടിൽ സ്വപ്രണയിനിയുടെ സമീപത്തേത്തി, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സ്മരണകൃഷ്ണ ഇപ്രകാരം പൗരോഹിത്യത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചതിന്റെ ശേഷം, കപ്പശ്ശാർ കിഴക്കോട്ടു തിരിഞ്ഞുനിന്ന് തന്റെ ഇഷ്ടദേവതയായി ഉദിച്ചുയരുന്ന ആദിത്യ ഭഗവാനോടു സ്വാദീഷ്ടസിദ്ധിക്കായി ഒരു പ്രാർത്ഥനയും നടത്തി. സാഹസികത്വംകൊണ്ടു മന്ദവിവേകനായ കേശവൻകുഞ്ഞ് നാലുകെട്ടിൽ കടന്നപ്പോൾ, ആ സ്ഥലം കട്ടിക്കോത്തിശ്ശന്റെ അസ്ഥികടീരമെന്നപോലെ പ്രശാന്തമായും അരമ്യമായും കാണപ്പെട്ടു. ആ കാമുകന്റെ ഹൃൽക്കോശം സഞ്ചയിച്ചിരുന്ന കാളിദാസപ്രഭൃതികളായ കവിചക്രവർത്തികളുടെ ഉത്തുംഗശൃംഗാരാശയങ്ങൾ ആ നാലുകെട്ടിനകത്തെ ഭയാനകമായ ഗൗരവത്താൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടു. അകാരണമായുള്ള ഒരു ഭയസങ്കോചവും, സ്ത്രീലോലതാസഹജമായുള്ള ലജ്ജയും

അയാളുടെ മനസ്സിന്റെയും ശരീരത്തിന്റെയും സ്വച്ഛന്ദഗതിയെ നിരോധിച്ചു. രക്ത വർണ്ണമായ ഒരു പട്ടുചേലേയും, സാമാന്യം വിലപിടിക്കുന്ന ആഭരണങ്ങളും ധരിച്ചു നിൽക്കുന്ന മീനാക്ഷി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാനൻ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്നിവരുടെ മുമ്പിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ച കൗമാരസ്വാതന്ത്ര്യത്തെ കൈവിട്ടും അപക്രത്യസഹായിനിയായിത്തീർന്നപോലെ സംഭ്രമിച്ചും ഒട്ടനേരം നിന്നു. എങ്കിലും മര്യാദയെ ലംഘിച്ചുകൂടാതെ വിചാരത്തോടുകൂടി, “ഇരിക്കണം, അമ്മ ഇപ്പോൾ കളിച്ചുവരും” എന്നു സൽക്കരിച്ചിട്ട് വടക്കേക്കെട്ടിലേക്കു തിരിപ്പാൻ തുടങ്ങി. ബലാൽക്കാരമായ കന്യാജനകരസ്സർശമോ ഗതിനിരോധനമോ തനിക്ക് അനുവദനീയമല്ലെന്നു സ്മരിക്കയാൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെപ്പോലെ കീചകനയപ്രയോഗത്തിനു വട്ടം കൂടാതെ, കേശവൻകുഞ്ഞ് മുറ്റത്തു പടിഞ്ഞാറോട്ടു തിരിഞ്ഞുനിന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാരുടെ സഹായത്തെ തന്റെ ദൈന്യഭാവംകൊണ്ടു യാചിച്ചു. അരസികനും വിരൂപനും എങ്കിലും പരഹൃദയജ്ഞനും ആയിരുന്നു കുപ്പശ്ശാർ. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സങ്കടാവസ്ഥയെ ഗ്രഹിച്ച്, കട്ടികോന്തിശ്ശന്റെ ഉപാസനാമൂർത്തികളിൽ ശനിദോഷഹന്താവായ ശാസ്താവെന്നപോലെ നാലു കെട്ടിലേക്കു കടന്നു. ഉൽക്രഷ്ടമനസ്സനായ ആ പ്രഭുകുമാരനെ ധിക്കരിക്കുന്നതു സ്വകലത്തിന്റെ മഹിമയെത്തന്നെ ധിക്കരിക്കയാണെന്ന് അയാൾ ഏകനേത്രംകൊണ്ടു മീനാക്ഷിയെ ശാസിച്ചു. മീനാക്ഷി തന്റെ ഗതിയെ തുടരാതെയും എന്നാൽ, താൻ ശാസിയായി എന്നുള്ള ഭാവത്തെ പ്രദർശിപ്പിക്കാതെയും പ്രൗഢമായ നിലയിൽ അല്പം ഒരു ശുണ്ഠിയോടെ പടിഞ്ഞാറെ നിരചാരിനിന്നു. കുപ്പമൂർഖശ്ശാർ മര്യാദയേയും അടുത്ത ഭവനത്തിലെ തകൃതികളേയുംകുറിച്ചു ചില വിമർശനങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ട് അവിടെനിന്നു നടകൊണ്ടു. പ്രണയപാശത്താൽ പരസ്പരബദ്ധരായ ആ യുവാക്കൾ പവിത്രവൃത്തരായിരുന്നതുകൊണ്ട്, ലജ്ജാമാത്സര്യത്തോടും ദിഗ്ഭ്രമത്താൽ കഴങ്ങുന്നതുപോലെയും ഒട്ടനേരം അമ്പരന്നുനിന്നു. മീനാക്ഷി ഒരു ചിത്രവിഗ്രഹംപോലെ നിശ്ശേഷമായി നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുഖകരപാദങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ച വിന്യാസങ്ങൾ ലഭിച്ചെങ്കിലും കബാണരായി പഞ്ചശരവിജയം ചെയ്യാൻ പുറപ്പെടുന്ന അവിവേകികളുടെ ഗോഷ്ടികൾ തന്നെയായിരുന്നു. തന്റെ പ്രവൃത്തികളാൽ നഖഭേദ്യകപ്രായം കവിഞ്ഞിരിക്കുന്ന പ്രേമം അപാത്രദത്തമായിട്ടില്ലെന്ന് ആശ്വസിച്ച്, എന്നാൽ , അപ്പോഴത്തെ സന്ദർഭം തന്റെ പുരുഷത്വത്തെ ധ്വംസിച്ച് ആ കന്യകാ സന്നിധിയിൽ തന്നെ ബീഭത്സനാക്കുന്നു എന്നു ലജ്ജിച്ചും, അയാൾ അവിടുന്ന് സ്പഷ്ടമേ തോറ്റു എന്നുവരാതെ നിർഗ്ഗമിപ്പാനുള്ള ഉപായത്തെക്കുറിച്ച് നിരൂപണം ചെയ്തുകൂടാൻ. ഇതിനിടയിൽ മീനാക്ഷിയുടെ നേത്രങ്ങൾ ബ്രഹ്മശില്പിക്കു വർണ്ണസങ്കലനത്തിലുള്ള വൈദഗ്ദ്ധ്യ വൈകല്യം നിമിത്തം കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ

പാദനഖങ്ങളിൽ ശോണത കുറെ അധികപ്പെടുപോയി എന്നു ദുഷണംചെയ്തു. ആ യുവതീമണിയുടെ വർണ്ണപ്രകർഷത്തെ കവരുന്നതിനായി പട്ടുചേലകൾ ആ കോമളശരീരത്തിൽ ചുറ്റിപ്പറ്റിക്കിടക്കുന്നോ എന്ന് ആലങ്കാരികന്റെ നിലയിൽ കേശവൻകുഞ്ഞു മനസാ ഉൽപ്രേക്ഷിച്ചു. അനന്തരം എന്തെങ്കിലും മര്യാദയായി ഒന്നു പറഞ്ഞുപൊയ്ക്കൊള്ളാൻവേണ്ടി അയാൾ ആ സ്ഥലത്തിന്റെ നിശ്ശബ്ദതയെ ഇങ്ങനെ ഭങ്ങിച്ചു: “വെടികളും മറ്റും കേട്ടുതുടങ്ങിട്ടു കുറച്ചുനേരമായി. കാണാൻപോകുന്നതിനു കാലം വൈകുന്നായിരിക്കാം കുറിയൊടലും മറ്റും കഴിപ്പാനുണ്ടല്ലോ. ഞാൻ പോയേക്കാം. ഇന്നത്തെ ഗൗരവ്യാലം വർഷിച്ചുതുടങ്ങിയാൽ എല്ലാം മുങ്ങും!”

മീനാക്ഷി: (മൗനപരീക്ഷയിൽ താൻതന്നെ ജയിച്ചു എന്നുള്ള ഉത്സാഹത്തോടു കൂടി) “പോകാൻ അനുവാദം എന്നോടു ചോദിക്കുന്നതെന്തിന്? ഇല്ലത്തിൽ മൃസ്സ് ഞാനല്ലല്ലോ. അമ്മ വന്നു കണ്ടിട്ടാണെങ്കിൽ അങ്ങനെ. ഞാനിവിടെ നില്ക്കുന്നതു വിരോധമെങ്കിൽ—”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അദ്യാപി ആകണ്ഠം പരിഭവം ഇതെന്നു പോയൊടുങ്ങും ഭഗവാനേ? അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ ഒരു മുദ്രവാക്കു കേൾപ്പാൻ ഭാഗ്യമുണ്ടായെങ്കിൽ സമസ്തപുരുഷാർത്ഥവും സാധിച്ചു!”

മീനാക്ഷി: “പുരുഷാർത്ഥം നാലും ഭാഗ്യവാനായ അവിടുത്തേക്ക് ജന്മാവകാശ സിദ്ധമല്ലയോ? അവിടുത്തെ ദ്രോഹിപ്പാൻ അഞ്ചാം പുരുഷാർത്ഥമെന്നൊന്നുകൂടി ഉണ്ടായോ? എന്നാൽ വേദാന്തജ്ഞന്മാരും അവിടുത്തെക്കാരണത്താൽ വട്ടത്തിലായി.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അതതെ. പക്ഷികൾ ചിലയ്ക്കുന്ന കാലമാണിത്. ചുമ്മാ പുലമ്പും. പക്ഷികളുടെ കാര്യം പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു ചോദിക്കുന്നു, ചാതകവും മേഘവും തമ്മിലുള്ള സംബന്ധത്തെ അമ്മാളുക്കുട്ടി അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടോ?”

മീനാക്ഷി: “അവർ തമ്മിലുള്ള വർഗ്ഗഭേദവും ദൂരവും എനിക്കറിയാം. ചാതകത്തിന് എത്ര പൊക്കത്തിൽ പറക്കാമെന്നും, മേഘം അതിലെത്ര ഏറെപ്പൊക്കത്തിൽ ചരിക്കുന്നെന്നും ഞാൻ കേട്ടിട്ടുണ്ട്.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഈ ഒരു പല്ലവി മാത്രമേ ഇവിടെ പഠിച്ചിട്ടുള്ളൂ. കലവ്യത്യാസം, കലക്കളങ്കം, കലഹാനി! ഇങ്ങനെ വൈഷമ്യം പറഞ്ഞു വിലകൂട്ടുന്നതു പരദേശസമ്പ്രദായമായിരിക്കാം. എന്തായാലും ഈ നാട്ടുകാരനായ ഞാൻ മടങ്ങാൻ ഭാവിച്ചിട്ടില്ല. മൂല്യം കൂടാതെ വ്യാപാരമില്ലെങ്കിൽ അതിനും ഞാൻ ഒരുങ്ങുന്നുണ്ട്. അമ്മാളുക്കുട്ടിക്കു ചില സമ്മാനങ്ങൾ കൊണ്ടുവരാൻ ശ്രമിച്ച് ആ അണ്ണാവയുന്നെ തിരക്കിനടന്നു കാലെല്ലാം വെള്ളെല്ലായി. അയാൾ ചുറ്റിച്ചു ചുറ്റുകൊണ്ടാണ് ഈ ശുണ്ണിക്കാട്ടിൽ വന്നുകൊണ്ടുവന്നു സംഗതിയായത്.”

അല്ലെങ്കിൽ രാത്രിതന്നെ ചിലമ്പിനേത്ത് എത്തിപോകുമായിരുന്നു.” മീനാക്ഷി: “എനിക്കു സമ്മാനങ്ങളോ? എന്തിന്? ഞാൻ വില കൂടുമ്പോൾ അവിടുന്ന് വില ഇടിച്ചുകളയാനുള്ള നാട്ടുവിദ്വയം കൊണ്ടു വരികയാണോ? ഓഹോ! അണ്ണാവയ്യന്റെ അടുത്തുമുണ്ടല്ലോ പഠിപ്പ്. കൈകണക്കുകൾ പറവാൻ ആ കടയിന്ന് അഭ്യസിച്ചതായിരിക്കാം.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അണ്ണാവയ്യന് ഏറിവന്നാൽ ഗുരുസ്ഥാനമല്ലേ ഉള്ളൂ. അമ്മാളുക്കുട്ടിക്ക് സ്വാത്മസ്ഥാനവുമാണല്ലോ. അതുകൊണ്ട് ആത്മവഞ്ചന ചെയ്യാതെയും ചെയ്യിക്കാതെയും എനിക്കു പറവാനുള്ള കണക്കു പറഞ്ഞുതീർത്തേയ്ക്കാം. കളി പറഞ്ഞ് ആയുസ്സു കളവാൻ അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ കളിപ്രായം എനിക്കു കഴിഞ്ഞു പോയി.”

മീനാക്ഷി: “അതിനെന്ത്? നാം രണ്ടുപേരും ഒരു പ്രായമാകുന്നതുവരെ കളി പറയാതെകഴിക്കണം. അപ്പോൾ ‘അശ്വതഥാമബലിദ്വയാസോ—’ എന്ന കൂട്ടത്തിൽ ആദ്യനാകാം.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഭാവാരത്ഥം മനസ്സിലായി. കണ്ണത്തിനു മേൽകൊണ്ട് ചാടുവാക്കു പറവാൻ വാദേവിവർഗ്ഗക്കാർക്കു പ്രത്യേകം വരപ്രസാദമുണ്ട്.”

മീനാക്ഷി: “സരസ്വതിയെ സേവിക്കുന്നവർക്കും ആ മിടുക്കുണ്ടെന്ന് ഇപ്പോൾ വെളിപ്പെട്ടു. എങ്കിലും സത്യം പറവാൻഭാവിച്ച സ്ഥിതിക്ക് അതിൽ സരസ്വതി പ്രസാദിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്നു കാണട്ടെ.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഇവൻ കല്പനകളെല്ലാം കേൾക്കണം. അമ്മാളുക്കുട്ടിക്കു തോന്നിയപോലെയും. നല്ല ന്യായം! എങ്കിലും, അങ്ങനെയൊന്നു നടക്കട്ടെ. ഞാൻ പറവാൻതുടങ്ങിയതല്ലേ കേൾപ്പിക്കേണ്ടത്? അമ്മാളുക്കുട്ടിയെ കണ്ടെന്നു മുതൽ എന്റെ സ്മരണയെല്ലാം ഇങ്ങു. അതുപോലെ എന്റെ നേർക്കുമുണ്ടാകാൻ, അപ്പപ്പോൾ മേലങ്ങളെയോ മറ്റോ, സന്ദേശങ്ങൾ കൊടുത്തപ്പോൾ എനിക്കു ദിവ്യത്വവും മഹത്വവുമില്ല. അതിനാൽ അമ്മാളുക്കുട്ടിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ എന്റെ സ്മരണയെ സദാപി ജനിപ്പിക്കുന്നതിന്, ചില സന്ദേശവാഹികളെ ആ വിരലുകളിൽ ബന്ധിക്കുന്നതിനു ഞാൻ നോക്കുന്നു—”

മീനാക്ഷി കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംഭാഷണത്തെ തടുക്കാതെ കേട്ടു നിന്നുപോയതുകൊണ്ട്, അയാൾക്കു ഇത്രയുമെങ്കിലും ദീർഘമായി തന്റെ അനുരാഗത്തെ പ്രസ്താവിപ്പാൻ സന്ദർഭം കിട്ടി. ലജ്ജക്കാരനും അഭിമാനിയും ധർമ്മവ്രതനും പ്രഭുവംശ്യനും ആയ തന്റെ കാമുകന്റെ ഈ ഉപന്യാസത്തിൽ ആ യുവാവിന്റെ അഗാധവും നിർവ്യാജവുമായ പ്രണയം പ്രത്യക്ഷരും ധ്വനിച്ചതായി മീനാക്ഷിക്കു ബോധ്യപ്പെട്ടു. എന്നാൽ രാജകോപഗ്രസ്തമായുള്ള തന്റെ കുടുംബത്തോടു ആ യുവാവിന്റെ ഭാവിയിലെ സംഘടിപ്പിച്ച് ദുര്യശോഗർത്തത്തിൽ അയാളെ

പതിപ്പിക്കുന്നത് അതിനീചമായ സ്വാർത്ഥനിഷ്ഠയാകുമല്ലോ എന്നു വ്യസനിച്ച്, മീനാക്ഷി പതിവുപോലെ തന്റെ അനുരാഗത്തെ മറച്ച് വിനോദഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു: “അങ്ങനെ പാണിഗ്രഹണംകഴിച്ചുകൂടയാമെന്നായിരിക്കാം! ആൾ മറ്റുള്ളവർ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുംപോലെ കണ്ണെല്ലല്ലോ. ആ വിലങ്ങുകൾ എവിടെ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: ഞാൻ മുമ്പു പറഞ്ഞില്ലയോ? പട്ടർ പറ്റിച്ചു. അയാളെക്കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അനർത്ഥങ്ങൾ പറയാനില്ല. അനന്തമൃദ്രമോതിരമെന്നല്ലാതെ അവിടങ്ങളിൽ മറ്റൊന്നും കേൾപ്പാനില്ല.”

മീനാക്ഷി: “ഏഴരശ്ശനിക്കാണ് അതിനെ വിറ്റത്. മുണ്ടും തുണിയും വാങ്ങാൻ വിറ്റുമോതിരം എന്തു കശയുണ്ടാക്കുന്നു! അളകൾക്കിനി ഉണ്ടുണ്ടാ, ഉടുത്തുണ്ടാ എന്നെല്ലാം ചട്ടം വരുമായിരിക്കാം. ആ മൂത്ത പട്ടർക്ക്, കല്ലിനെക്കുത്തിപ്പറിച്ച് സ്വർണ്ണത്തിനെ ഉരുക്കി, രണ്ടിനേയും വിലയാക്കിക്കൊണ്ടുടായിരുന്നോ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അദ്ദേഹം നല്ലവൻ. കുരുത്തംകെട്ട ഞാൻ തൊട്ട കാര്യാകകൊണ്ട് അങ്ങനെ വട്ടക്കലാശത്തിലായതാണ്. അദ്ദേഹം പക്ഷേ പുറപ്പെട്ടുപോയി തിരിച്ചുവന്നിട്ട്, ആദ്യം പറ്റിച്ചതു നമ്മെ. അമ്മാളുക്കുട്ടി നന്ദിയത്തേക്കു പോരണം.” മീനാക്ഷി: “അമ്മാളുക്കുട്ടി പോരണം! അമ്മാളുചരിതം ആട്ടക്കഥ കെട്ടിയുണ്ടാക്കി ആ വെങ്കിടഭാഗവതരെ പഠിപ്പിച്ചതു മഹായോഗ്യതതന്നെ! അപകടക്കാരെന്നു കൊടിയുംകെട്ടി നടക്കുന്ന ആളിന്റെ പുറകേ പോരുന്നതിന് വേറെതന്നെ ആളുണ്ടാക്കണം. അത്ര പൊട്ടിയല്ല ഞാൻ.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ആട്ടക്കഥയോ? വെങ്കിടഭാഗവതരോ? ഇതിഎന്തു പുതുക്കഥ?”

മീനാക്ഷി: “യേഹെ! കാര്യസ്ഥതനടിച്ചാൽ പോരാ. പ്രവൃത്തിയിൽ അതു കാണണം. നാം വലിയ പരിചയത്തിലാണെന്നും മറ്റും അയാൾക്കെങ്ങനെ മനസ്സിലായി?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ആ വിടുവായനെ ഞാൻ കണ്ടതോ കേട്ടതോ? നാം പരിചയമുണ്ടെന്നുതന്നെ അയാളെങ്ങനെ അറിഞ്ഞു?”

മീനാക്ഷി: “നല്ല വിദ്യ! ചോദ്യത്തിനു ചോദ്യം! അയാളിതാ, ഇപ്പോൾ ഇവിടുന്നു പോയതേയുള്ളൂ. വേണെങ്കിൽ തിരിയെ വരുത്താം. അവിടുത്തെ വലിയ ചങ്ങാതിയും പുലർപ്പനും കൊണ്ടാടണം ആണെന്നു നടിച്ചു ഇന്നലെ രാത്രി മുഴുവൻ ഇവിടെ ഇരട്ടിച്ചുണ്ടുകൊട്ടിപ്പോഷിക്കുകയായിരുന്നു.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “തിരുവനന്തപുരത്ത്, ആകാശത്തുതന്നെ വിതച്ചാലും ആ വിത്തു വളർന്നു പടർന്ന്, വീടും കുടിയും ഇളക്കെ പുത്തു ഫലിച്ചേക്കും. അതുകൊണ്ട് അവിടത്തെ താമസം വേണ്ടെന്നു വയ്ക്കാൻ തന്നെ തീർച്ചയാക്കി. ആ മാമെന്നെ

പൊണ്ണുബ്രാഹ്മണനുമായി എനിക്കെന്തെ കൂട്ടുമില്ല, കെട്ടുമില്ല. അയാളെന്തോ ഇളക്കി; നിങ്ങൾ കേട്ടു രസിച്ചു.”

മീനാക്ഷി: “ഞങ്ങൾക്കു കുറ്റമായോ? അദ്ദേഹം പേരുവിളിച്ചു പറഞ്ഞ്, കണ്ടാലങ്ങനെ—കാര്യത്തിലിങ്ങനെ — എന്നെല്ലാം സ്തുതിച്ചു.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “എനിക്കതൊന്നും കേൾക്കണ്ട. കളിപറയാതെ കാര്യമായി മറുപടിപറയൂ. കൂടിപ്പോരാൻ സമ്മതമുണ്ടോ?”

മീനാക്ഷി: “മനവാ ഹോമദ്രവ്യമിവിടെയുണ്ടായ് വരും എന്ന് ശകന്തളയെപ്പോലെ ഞാനും മറുപടി പറഞ്ഞാൽ അവിടുത്തേക്കു സന്തോഷമായിരിക്കാം. എന്നാൽ അവിടുന്ന് തന്ന പാഠത്തെ അനുസരിച്ച് ഞാനും പരമാർത്ഥത്തെത്തന്നെ പറയാം. ഞങ്ങൾ വിധികെട്ടു വർഗ്ഗമാണ്. അതുകൊണ്ട്, അവിടുത്തെ സൗഭാഗ്യത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളാൻ ഞങ്ങൾക്കു സംഗതിവരുമോ? ഞങ്ങളുടെ സ്ഥിതി അങ്ങനെ ഉള്ളതാണ്. അവിടുത്തേക്കു ചേരാൻ പാടുള്ളതേ അല്ല—”

ഇത്രയും പറഞ്ഞപ്പോൾ മീനാക്ഷിയുടെ മുഖം കഠിനമായി ചുവന്നും, നേത്രങ്ങളിൽ ചുടുചുടയുള്ള ലവണജലം പെരുകിയും; ഹൃദയഗാംഭീര്യവും ആത്മസത്യവും ഷീർഷണങ്ങളായും ചമഞ്ഞു. ഇങ്ങനെയുള്ള ഭാവപ്പകർച്ച കണ്ടപ്പോൾ, കേശവൻ കുഞ്ഞിന്റെ സാക്ഷാല്യമുള്ള പുരുഷത്വവും സഹനശക്തിയും സ്പഷ്ടമായി പ്രകാശിച്ചു. “വ്യസനിക്കരുത്! ഞാൻ രാവിലെ വന്നു വേണ്ടാസനം പുലമ്പിയതിനെ ക്ഷമിക്കണം. പക്ഷേ, ദൈവശക്തി ആരു കണ്ടു, ആരറിഞ്ഞു? നമുക്കു തമ്മില്ല് ചേർച്ച പാടില്ലാത്തവിധം ദോഷം നിങ്ങളുടെ കടുംബത്തിനുണ്ടായിരിക്കയില്ലെന്ന് എന്റെ ആത്മാവ് തീർച്ചയായി പറയുന്നു. പിന്നെന്താണു വേണ്ടത്? വലിയമ്മയുടെ സമ്മതം മാത്രം—”

“അതുതന്നെയാണ് വിഷമം കണ്ടേ; നിന്റെ അമ്മാവൻ സമ്മതിച്ചാലും അച്ഛൻ സമ്മതിച്ചാലും, ലോകർക്ക് നിരന്നാലും കാര്യമായില്ല. നിന്നെ കിട്ടുന്നത് ഞങ്ങൾക്കു വലിയ ഭാഗ്യം തന്നെ. എങ്കിലും, നിനക്ക് ആപത്തുണ്ടാകുന്നത് ഞങ്ങൾ ആലോചിക്കണമല്ലോ. ഞങ്ങളുടെ വഴിക്ക് ഞങ്ങളെ വിട്ടേക്ക്. വിസ്തരിച്ചൊന്നും ചോദിക്കണ്ട!” എന്നു പ്രസംഗിച്ചുകൊണ്ട് നാലുകെട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു വൃദ്ധ, മീനാക്ഷിയുടെ അടുത്തുചെന്ന്, ആ ബാലികയുടെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിട്ട് ഹാസ്യമായി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു. “അല്ല! ഇങ്ങനെയും ഒരു കാലം വന്നോ? കഷ്ടം! കാലംതന്നെ ഭേദിച്ചുപോയി. കണ്ണനീർ ചൊടുന്ന കണ്ണ് ഇന്നാദ്യമായി നീ ജനിച്ച കുലത്തിൽ കാണുകയാണ്. നിലത്തു വീഴുംമുമ്പെ തുടയ്ക്കൂ. ഭൂമിയെക്കൊണ്ടുകൂടി വെറുപ്പിക്കാതെ.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “വെറുക്കാനും നിരക്കാനും ഒന്നുമില്ലമ്മേ! അച്ഛന്റെ സമ്മതം ഞാൻ വരുത്തിക്കൊള്ളാം. എന്റമ്മയും അമ്മയെപ്പോലെതന്നെ അമ്മാളുക്കുട്ടി

യെ തക്കക്കൊടിയായി വളർത്തിക്കൊള്ളും. ഈ പ്രദേശം നമുക്കു കാണുകേ വേണ്ട. നിങ്ങൾ മൂന്നുപേരെക്കൂടി സുഖമായി പുലർത്താൻ ഞങ്ങൾക്കു വഴിയുണ്ട്”

വൃദ്ധ: (സ്വകുടുംബാഭിമാനഗർവത്തോടുകൂടി) “സ്വത്തിന്റെ കഥ ദൂരക്കളഞ്ഞേക്കട്ടെ. ഞങ്ങൾക്കും വല്ല പൊട്ടും പൊടിയും അരിച്ചു പിറക്കാനുണ്ടാകും. വിഷമം ആ വഴിക്കല്ല. നിന്റെ അച്ഛൻ സമ്മതിച്ചാലും അമ്മാവൻ കേന്ദ്രിക്കും.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അമ്മാവന്റെ സ്വത്ത് ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടെന്നുവെച്ചാലോ?”

വൃദ്ധ: “ഞാനും അമ്മാവനെപ്പോലെ തടസ്ഥം ചെയ്യും. ഉടയാമ്പിള്ളിയുടെ അഭിപ്രായത്തെ അനുകൂലിക്കേ എനിക്കു നിവൃത്തിയുള്ളൂ.”

ഈ വാക്കുകൾ, വൃദ്ധ തന്റെ അമ്മാവന്റെ ശ്വശ്രുവാണെന്നും, ആ കന്യക മാതൃല പുത്രിയാണെന്നും, ആ ശുദ്ധമനസ്കൻ സംശയിച്ചിരുന്നതിനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. വൃദ്ധയുടെ വാക്കുകൾ പുറത്തുനിന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാരുടെ ജീവനാളത്തെ പൊളിച്ചു. അയാൾ അകത്തു കടന്ന്, പല പൊടിപാടുകളും പെടുത്തി. കോപച്ചീറ്റത്തിനിടയിൽ നാസികാരസ്രങ്ങളിൽക്കൂടി ചില രക്തത്തുള്ളികളെ നിലത്തു വീഴിക്കയും ചെയ്തു. തന്റെ ബുദ്ധികൗശലത്താൽ സാധിതപ്രായമായ ഈ വധുവരന്മാരുടെ ഘടനയിൽനിന്നു സിദ്ധിക്കാൻപോകുന്ന ഗുണങ്ങളെ ശുദ്ധഗതിയാലും കുടുംബഗർവത്താലും തടയുന്ന തന്റെ സ്വാമിനിയുടെ നിർമ്മര്യാദത്തെ കുപ്പശ്ശാർ ഈവിധം ശാസിച്ചപ്പോൾ വൃദ്ധയ്ക്കു സംഗതി മനസ്സിലായി. സ്വകുടുംബഭക്തനായ ഭൃത്യനെ പ്രതിശാസിക്കുന്നതിനോ, അയാളോടു ശത്രുയുണ്ടാക്കുന്നതിനോ നിൽക്കാതെ അവർ പരിഭവത്തോടുകൂടി പുറത്തിറങ്ങി തന്റെ ജപസ്ഥലത്തേക്കു തിരിച്ചു. കുപ്പശ്ശാർ മീനാക്ഷിയുടെ ബാഷ്പങ്ങളെ തുടച്ച് തന്റെ ഇംഗിതാനുസരണമായി പ്രവർത്തിച്ചില്ലെങ്കിൽ ആ ബാലികയുടെ നാസാച്ഛേദനം ചെയ്യുമെന്ന് വിനോദഭീഷണി കാട്ടിക്കൊണ്ടും, ‘വിധിർവാ ഗതിർവാ’ വൃദ്ധയേയും ചന്ദ്രക്കാറനേയും തോൽപിക്കുന്നതിനു തന്റെ കൈയിൽ ഒരു പരമശക്തിയുണ്ടെന്നുള്ള നാടുത്തോടുകൂടിയും, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ പിടികൂടി ആചമനാദിക്രിയകൾക്കായി കൊണ്ടുപോയി.

യോഗീശ്വരന്റെ എഴുന്നള്ളത്ത് ചിലമ്പിനേത്തു പടിക്കൽ എത്തുന്നതുവരെ മീനാക്ഷിയുടെ സഹവാസസൗഭാഗ്യത്തെ അനുഭവിച്ചുകൊണ്ട് വൃദ്ധയോടു സംഭാഷണം ചെയ്യുന്ന വ്യാജത്തിൽ കേശവൻകുഞ്ഞു മന്ത്രക്കൂടത്തു താമസിച്ചു. ഘോഷയാത്ര ചിലമ്പിനേത്തടുത്തപ്പോൾ വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും മന്ത്രക്കൂടത്തു പുറവാതിലിന്റെ പുരോഭാഗത്തു നിന്ന് അതിനെ ദർശിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതമായി യോഗീശ്വരൻ ആ സ്ഥലത്തുതന്നെ ചെന്ന് അവരേയും പൊടുന്നനവെ മറഞ്ഞുകളഞ്ഞ കേശവൻകുഞ്ഞിനേയും കണ്ട കഥകളെ പൂർവ്വാദ്ധ്യായത്തിൽ

വർണ്ണിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. യോഗീശ്വരന്റെ നേത്രമാർഗ്ഗത്തിൽ പതിച്ചതിന്റെശേഷം അവിടെ നിൽക്കാതെ ആ യുവാവ് ഒരു ഊടുവഴി തുടർന്ന് ചിലമ്പിനേത്തു വളപ്പിനകത്തു കടന്നു. വൃദ്ധയുടെ ബോധക്ഷയത്തിൽ, മീനാക്ഷിയും കുപ്പശ്ശാതം സഹായികളായി താങ്ങിയപ്പോൾ എങ്ങനെയോ അവർക്ക് ഉണർച്ചയുണ്ടായി. കരനാഥന്മാരുടെയും മറ്റും സഹായത്തോടുകൂടി നാലുകെട്ടിനകത്തു വൃദ്ധ പ്രവേശിപ്പിക്കപ്പെട്ടതിനിടയിൽ, ചന്ദ്രക്കാരനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും അവനവന്റെ ശുഭമായ മത്സരവിചാരങ്ങൾകൊണ്ടു പുറത്തു നിന്നതേയുള്ളൂ. യോഗീശ്വരൻ 'വാതുലവേശപ്രതിനിയമാനമാം കേളന്റെ ചീനാംശുകമെന്നപോലെവെ' മനസ്സിനെ മന്ത്രേക്കടുത്തു ശേഷിപ്പിച്ചിട്ട്, ശരീരം മാത്രം മുമ്പോട്ടു ഗമിച്ചപോലെ അവിടെനിന്നും പിരിഞ്ഞു.

തന്നെ ബാധിച്ചതു കേവലം വാർദ്ധക്യക്ഷീണമായിരുന്നുവെന്ന് സഹായത്തിനായി വന്ന കരനാഥന്മാരോടും മറ്റും സമാധാനം പറഞ്ഞ് മനഃശക്തിയാൽ മദ്ധ്യവയസ്കയായ നമ്മുടെ വൃദ്ധ അവരെ യാത്രയാക്കി. എന്നാൽ സ്വശയ്യയിൽ ശയിപ്പാൻതുടങ്ങിയ അവരുടെ നേത്രങ്ങൾ എന്തോ പരിഭ്രമാവേശസൂചകമായി ചലിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നത് മീനാക്ഷിക്ക് ഏകാകിതിത്വത്തിന്റെ പൂർവചിഹ്നദർശനമായി തോന്നിയതിനാൽ, അത് ആ ബാലികയെ അതിയായി പരവശപ്പെടുത്തി. വൃദ്ധയ്ക്കും ദൗഹിത്രിക്കും സർവോപദേഷ്യാവും സർവകാര്യനിർവാഹകനും ആയ കുപ്പശ്ശാർ ആ സന്ദർഭത്തിൽ, എന്താശ്ചര്യം! വൃദ്ധയുടെ ദുർഘടത്തെ കാണുന്നില്ല. മീനാക്ഷിയുടെ മുഖത്തു സ്പഷ്ടമായി പ്രകാശിക്കുന്ന അഗാധക്ളേശത്തേയും ധരിക്കുന്നില്ല. മന്ത്രേക്കടുത്തുപടിക്കൽനിന്നും ചിലമ്പിനേത്തേക്കു പോകുമ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഏതു സ്ഥിതിയിൽ ഇരുന്നുവോ, അതുപോലെ തന്നെ ഈയാളും സ്തബ്ധജീവനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ആപദ്ഭയ ശൂന്യനായ ആ രാക്ഷസസ്വഭാവൻ ഭക്തിപുരസ്സരം സ്വയം വരിച്ചിട്ടുള്ള രക്ഷാപുത്തിയിൽനിന്ന് അയാൾ നിവൃത്തനായതുപോലെ വർത്തിക്കുന്നു. ഈ സ്ഥിതികളെല്ലാം കണ്ട്, മീനാക്ഷി മതിമറന്ന് ഇങ്ങനെ വിലപിച്ചു: "അയ്യോ, മഹാപാപമേ! ഞങ്ങളെക്കൊണ്ടു വാലാട്ടിച്ചേക്കാമെന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളമ്മാൻ പറഞ്ഞ വീരവാദത്തെ അക്ഷരം തെറ്റാതെ പറ്റിച്ചിരിക്കുന്നല്ലോ! സ്വാമിയാർ ദ്രോഹിപ്പാൻ പല്ലക്കിൽ നിന്നും ചാടിപ്പുറപ്പെട്ടല്ലോ. ആ സന്യാസി, ആ പരമവഞ്ചകൻ നശി—"

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ ചാരിത്രകോപാഗ്നിയിൽ ദഹിച്ചുപോകുമാറുള്ള ഒരു ശാപവചനം മീനാക്ഷിയുടെ നാവിൽനിന്നു പുറപ്പെടുമെന്ന ഭയപ്പെട്ട് വൃദ്ധയും കുപ്പശ്ശാതം ഒരേമാത്രയിൽത്തന്നെ ഡടിതിയിൽ ശാപോപസംഹൃതിക്കായ്ക്കൊണ്ടു യതിച്ചു. വൃദ്ധയുടെ മനസിനെ ബാധിച്ചിരുന്ന ക്ഷീണത്തെ വംശപരമ്പരാസിദ്ധമായ പ്രാഗത്ഭ്യത്തോടുകൂടി അമർത്തിക്കൊണ്ട്, അവർ

ദൗഹിത്രിയെ ഇങ്ങനെ ആശ്വസിപ്പിച്ചു: “കൊട്ടും വെടിയുംമറ്റും കേട്ട് എന്റെ പതിവായ ക്ഷീണം വന്നതാണു മകളേ! കുറച്ചു കഴിയുമ്പോൾ മാറ്റം. നീ വ്യസനിക്കേണ്ട. എന്തോ ചില സ്വപ്നങ്ങൾ കണ്ടുപോയി. വയസ്സായല്ലോ. എളുപ്പത്തിൽ മനസ്സു കലിങ്ങിപ്പോണം. സന്യാസിയെ നീ ശപിക്കാതെ, അദ്ദേഹം ക്ഷുദ്രമൊന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. ഒരു വയസ്സിയെക്കണ്ട് ബഹുമാനിച്ചു—അത്രേയുള്ളൂ. ശീ! മറ്റൊന്നും വിചാരിക്കാതെ. അദ്ദേഹം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വഴിക്കു പോയി. ഇങ്ങനെ വന്നും പോയും എന്തെല്ലാം കണ്ടു! അദ്ദേഹവുമായി നാമിനി ഇടയേണ്ട. “വൃദ്ധയുടെ സാന്ത്വനങ്ങൾ ഒടുവിലത്തെ ഭാഗത്തിൽ എത്തുന്നതുവരെ കുപ്പശ്ശാർ ആശ്വസിപ്പിച്ചിന്നു. അവസാനത്തെ വാക്കുകൾ ഒരു ‘അറ’ ശങ്കയെ അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഉല്പാദിപ്പിച്ച്, അയാളെ ക്രൂദ്ധനാക്കി. ആ കോപത്തിന്റെ കാരണത്തെക്കുറിച്ച് വൃദ്ധ ചോദ്യം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, കട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻപോലും, കഴുക്കുട്ടത്തു കുടുംബത്തിലെ ഒരു ബാലികയുടെനേർക്കാകട്ടെ പ്രയോഗിപ്പാൻ മുതിർന്നിട്ടില്ലാത്ത ഗർവത്തോടും കുപ്പശ്ശാർ അവിടെനിന്നും നടന്നു കളഞ്ഞു. യോഗീശ്വരൻ വൃദ്ധയുടെയും കുപ്പശ്ശാരുടെയും മനസ്സുകളിൽ, അവർ എന്തു വ്യാജങ്ങൾ കഥിച്ചാലും നടിച്ചാലും, അതിരക്ഷ്മയായ അസ്വാസ്ഥ്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി എന്നുള്ളത് വൃദ്ധയുടെ ക്ഷീണവും കുപ്പശ്ശാരുടെ കോപവും പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചു. മന്ത്രക്കൂടത്തെ പാർപ്പുകാർ ചിലമ്പിനേത്തുനിന്നും പകർന്നുകൊണ്ടുവന്ന അന്നാദിവിഭവങ്ങൾ ഭക്ഷിച്ചിട്ട്, വൃദ്ധ നിദ്രാസ്വപ്നങ്ങളിലും മീനാക്ഷി മനോരാജ്യ സ്വപ്നങ്ങളിലും ലയിച്ചു. കുപ്പശ്ശാർ നിയമവിരുദ്ധമായി ചിലമ്പിനേത്തു നടക്കുന്ന ആഘോഷങ്ങൾ കാണുന്നതിനായി പുറപ്പെട്ടു. ആ സഞ്ചാരത്തിനിടയിൽ യോഗീശ്വരഭൃത്യനായ കരിംകരങ്ങനുമായി അയാൾ കൂട്ടിമുട്ടി. നാനാസ്ഥിതിഭേദങ്ങളുള്ള മനുഷ്യലോകത്തിൽ, സ്ഥാനജാത്യാദിവ്യത്യാസങ്ങൾകൂടാതെ തുല്യബലമായി പ്രചരിക്കുന്ന സ്നേഹബന്ധം നികൃഷ്ടമായ ദരിദ്രാവസ്ഥയിൽ ജീവിക്കുന്ന ജനങ്ങളുടെ ഇടയിലും എത്രത്തോളം ഉൽകൃഷ്ടത പ്രാപിക്കാമെന്നു നിർണ്ണയം ചെയ്യാൻ, ഈ രണ്ടു കൃഷ്ണസത്വങ്ങളും ചേർന്ന് ഒരു വിജനസ്ഥലത്തുവെച്ചു നടന്ന കൂടിക്കാഴ്ച സൂക്ഷ്മതരമായ മാനദണ്ഡമായിരുന്നു. ഏകദേശം നാലഞ്ചുനാഴിക കഴിഞ്ഞു മടങ്ങിയപ്പോൾ കുപ്പശ്ശാർ, ഹരസൃഷ്ടനായ വീരഭദ്രനെപ്പോലെ അട്ടഹാസവുംകൊണ്ടു ഭൂകമ്പനംചെയ്യാൻ സന്നദ്ധനെന്നപോലെയാണു വന്നത്. സ്വപ്നസുഖത്തിൽനിന്നു വിരമിച്ച് വിശ്രമിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും കുപ്പശ്ശാരുടെ ഭാവഭേദത്തിന്റെ കാരണത്തെക്കുറിച്ച് ചോദിച്ചതിന് ഉത്തരമായി അയാൾ രാജ്യകളേശങ്ങളിൽനിന്നു പെട്ടെന്നു വിമുക്തനായ ഒരു രാഷ്ട്രാധിപന്റെ സ്വച്ഛന്ദതയും ഗർവവും നടച്ച് ആകുപ്പാടെ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ ആഗമനം തങ്ങൾക്കു ദുഷ്ടാലത്തെ ഉദിപ്പിച്ചു എന്നു മീനാക്ഷി തീർച്ചയാക്കി.

മനസിനിയായ വൃദ്ധയ്ക്ക് ബാലയായ മീനാക്ഷിയെക്കാൾ പൂർവചരിത്രജ്ഞാനം ഉണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, കുപ്പശ്ശാരുടെ ഭാവഭേദത്തിന് ഹേതുഭൂതമായ സംഗതിയെ വഴിയെ ഗ്രഹിച്ചുകൊള്ളാമെന്ന് അവർ അടങ്ങിപ്പാർത്തു. എങ്കിലും പൂർവസംഭവങ്ങളുടെ സൂതിയാൽ പീഡിതമായ അവരുടെ ഹൃദയം കൂടുകൂടെ വാടിയും തളർന്നും ഇരുന്നു.

'അനർത്ഥം വരുമ്പോൾ കൂട്ടത്തോടെ' എന്നുള്ള വിധിവാനരത്നം ഈ സാധുക്കളേയും പരിതപിപ്പിച്ചു. ഏകദേശം ഏഴുനാഴിക അസ്തമിപ്പാനുള്ളപ്പോൾ ജനസഞ്ചാരധനികളുടെ ഇടയ്ക്ക് പടിവാതിലിൽ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഹസ്താധനപ്രാർത്ഥന ഉണ്ടാവുകയും കുപ്പശ്ശാർ കവാടമോചനത്താൽ ആ ഭക്തനെ അനുഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ സാഹസപ്പെട്ട കച്ചുകെട്ടി പരിശീലിച്ചാലും ആ യുവാവിന്റെ മുഖത്തു പുറപ്പെടാത്ത കോപഭാവത്തോടുകൂടിയാണ് അപ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞു മുറ്റത്തു പ്രവേശിച്ചത്. മറ്റുള്ള ചാഞ്ചല്യഹേതുക്കളെ എല്ലാം മറന്ന്, കുപ്പശ്ശാർ സർവാഭീഷ്ടദായകത്വം തനിക്കു സിദ്ധമെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ ആ യുവാവിന്റെ സമീപത്തണഞ്ഞു. ആ യുവാവ് അപ്പോൾ ആ സ്ഥലത്തു പ്രവേശിച്ചത് അല്പകാലത്തെ പ്രണയകലഹത്താൽ ജ്ജ്വലിക്കപ്പെട്ടതിന്റെശേഷം പരിത്യജിക്കപ്പെടുന്നതിനല്ല. തന്റെ അനുരാഗഭാജനമായ കന്യകയുടെ മാതാമഹിയും ഗർവ്വഗർഭയുമായ ഒരു വൃദ്ധയുടെ മാതൃനിർവിശേഷമെങ്കിലും, തിക്തസാവസായിയായ, മധുരോക്തികളാൽ വഞ്ചിതനാവാനുമല്ല. മരണപര്യന്തമുള്ള സ്വാത്മസുഖത്തിനു നിദാനമായ ഒരു വിജയസിദ്ധിക്കായിട്ട് ധൃതഖഡ്ഗനായി പുറപ്പെട്ടിരിക്കുകയാണ്. ഭൂമി സമുദ്രത്തിലും രവിചന്ദ്രതാരങ്ങൾ പാതാളദേശത്തും, ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനം അതിനോടു ചേർന്ന കൗബേരമായ ധനസഞ്ചയവും ആഹുതികണ്ഡത്തിലും, താൻ പാനംചെയ്തിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥാവലികൾ അതുകളുടെ കർത്താക്കളെപ്പോലെതന്നെ കാലതിരസ്കൃതിയിലും ആണുപോകട്ടെ. തൽക്കാലം തന്റെ ജീവിതധാരണം സ്വപ്രേമസർവസ്വമായ ആ മീനാക്ഷിയുടെ കടുംബപരമാർത്ഥഗ്രഹണം ഒന്നിനുമാത്രമായിരുന്നു. വരുണാലയഭേദനാർത്ഥം പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ദിവ്യാസ്ത്രത്തിന്റെ വേഗശക്തികളോടുകൂടി, സുന്ദരബ്രാഹ്മണൻ പകർന്ന് ധനഞ്ജയനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞ് മന്ത്രക്കൂടത്തു നാലുകെട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു. കൊടുംകരൾകൊണ്ടുകലത്തിൽ ജനിച്ച ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയകുഞ്ഞമ്മയും ആ സന്ദർഭത്തിൽ കേശവൻകുഞ്ഞിനെക്കണ്ട് ഞെട്ടി എഴുന്നേല്ക്കാൻ ഭാവിച്ചു. അയാളിൽ കാണപ്പെട്ട രൗദ്രാഗ്നിശിഖ, കന്ദർപ്പസൗന്ദര്യം പോലെ മീനാക്ഷിയുടെ മനസ്സിൽ പ്രസാദഹർഷങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കി, അയാളുടെ പരിചയാരംഭംമുതൽക്കുള്ള പരിചരണങ്ങളും പ്രേമവാദങ്ങളും കൊണ്ട് സിദ്ധമാകാത്തതായ അവളുടെ വശീകരണത്തെ സാധിച്ചു.

അന്നു രാവിലത്തെ ദർശനത്തിൽ ശുണ്ണികൊണ്ടു മുഖം വിർപ്പിച്ചു നിന്ന ആ ബാലിക, വൃദ്ധയുടെയും കുപ്പശ്ശാരുടെയും പരിഭ്രമത്തെ കൂട്ടാക്കാതെ, കേശവൻകുഞ്ഞിനാൽ പരിണിതയായ ഗൃഹിണിയുടെ നിലയിൽ പൂർവ്വകഥയെയും പ്രസ്താവനകളെയും മറന്ന് ആ യുവാവിനെ സ്വകുടുംബാംഗമാക്കി അയാളോട് ഇങ്ങനെ കശലാന്വേഷണംചെയ്തു: “നമുക്ക് വേണ്ടവർക്കെല്ലാം ഒന്നുപോലെ ഇന്നു സുഖക്കേടുതന്നെ. (ബഹുവചനത്തിൽ ‘നമുക്ക്’ എന്നുണ്ടായ പ്രയോഗത്താൽ കേശവൻകുഞ്ഞ് കുറച്ച് ശീതളനായി) അമ്മാവനോട് ശബ്ദം കൂടിക്കഴിഞ്ഞു എന്നു തോന്നുന്നു. എന്തായാലും ഇവിടേക്ക് ഒട്ടും ചേർച്ചയില്ലാത്ത ഈ സംഹാരദ്രവ്യം വേണം അഴിച്ചുകളയണം. (ആ യുവാവിന്റെ നവകണ്ഡലങ്ങളെ നോക്കി) നല്ല കടുക്കനിട്ടപ്പോൾ അതിനു വേണ്ട പ്രതാപം താനേ വന്നുപോയി!”

കുപ്പശ്ശാരും വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയുടെ വാഗ്വൈഭവത്തെ അനുഭവിച്ചിട്ട്, ഈ സൽക്കാരത്തെ താങ്ങിപ്പറഞ്ഞു. മീനാക്ഷിയുടെ ഭാവപ്പകർച്ചയും സ്നേഹപൂർണ്ണമായ വാക്കുകളും കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്തുഷ്ടനാക്കി എങ്കിലും, താൻ അവലംബിച്ച രൗദ്രസത്തെ മനഃപൂർവ്വം തുടർന്നുകൊണ്ട്, മീനാക്ഷിയുടെ സൽക്കാരം കന്യാധർമ്മവിരുദ്ധമാണെന്ന് അർത്ഥമാക്കുന്ന ഒരു നോട്ടത്തിൽ അയാൾ അതിനെ അനാദരിച്ചുകളഞ്ഞു. എന്നാൽ വൃദ്ധ ആ യുവാവിന്റെ കരങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ച് അയാളെ തന്റെ സമീപത്തിരുത്തി അയാളുടെ ഭാവഭേദനത്തിനു കാരണമെന്തെന്നു ചോദിച്ചു. അതിനെ ധിക്കരിച്ച് വികടമറുപടി പറവാൻ വേണ്ട മനഃശക്തി അയാൾക്ക് അപ്പോൾ ശേഷിച്ചിരുന്നില്ല.

കേശവൻകുഞ്ഞ്: “ഞാൻ ഇതാ ഇപ്പോൾത്തന്നെ നന്തിയത്തേക്കു പോകുന്നു. ആകപ്പാടെ സ്ഥിതികളെല്ലാം കേട്ടതിൽ, ഒന്നു കൂടി ചോദിച്ചുകൊണ്ടു പോകണമെന്നു തീർച്ചയാക്കി. നിങ്ങൾക്കു സത്യമുണ്ടെങ്കിൽ—എന്നോടു സ്നേഹമോ മര്യാദയോ ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല—നിങ്ങൾക്കു സത്യമെന്നൊന്നുണ്ടെങ്കിൽ, ആരെന്നും ഏതു ഭവനക്കാരെന്നും പറയണം. പറയുന്നില്ലെങ്കിൽ വിദ്യാഭ്യാസവും വേണ്ടാ, ചിലമ്പിനേത്തെ അനന്തരത്വവും വേണ്ടാ, അമ്മാളു—നിങ്ങളോട്—ഒരു സായുജ്യവും വേണ്ടാ.”

വൃദ്ധയും കുപ്പശ്ശാരും പരുങ്ങലിലായി. കുപ്പശ്ശാർക്ക് പരമാർത്ഥത്തെ പറയുന്നതിന് വൃദ്ധയുടെ അനുമതി മാത്രമേ വേണ്ടിയിരുന്നുള്ളൂ. വൃദ്ധയ്ക്കോ, ചന്ദ്രകാരന്റെ അനുമതികൂടാതെ തന്റെ വാസ്തവത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനന്തരവനെപ്പോലും ധരിപ്പിപ്പാൻ അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതികൾകൊണ്ടു ധൈര്യമുണ്ടായില്ല. എന്നാൽ ആ യുവാവിന്റെ മർക്കടമുഷ്ടി അയാളുടെ അച്ഛന്റെ സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞയെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചതിനാൽ, അയാളുടെ അപേക്ഷയെ പൊടുന്നനവേ നിഷേധിക്കുന്ന

കാര്യത്തിൽ, കഴക്കൂട്ടത്തെ ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയമ്മയ്ക്കും “ഒരു ശസ്ത്രാസ്ത്രങ്ങൾ വഴിയെ തോന്നീല”—അതിനാൽ അവർ ഇങ്ങനെയുള്ള സാമവചനങ്ങൾ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളത്: “ഞങ്ങൾ സ്ത്രീകളെ, എന്റെ കണ്ണിങ്ങനെ ഞെരുക്കുന്നല്ലോ. ഞങ്ങളുടെ സത്യം നിന്റെ അച്ഛനും അമ്മാവനും അറിയാം. അവരോടു ചോദിച്ചു കണ്ണിന് അറിഞ്ഞുകൊള്ളരുതോ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഇങ്ങനെ ഒഴിയണ്ട. അമ്മാവന്റെ വഴിയൊന്നും എനിക്കു രൂപമില്ല. അച്ഛൻ കഴുത്തു പോയാലും പറകയുമില്ല. ഞാൻ നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു പല എഴുത്തും അയച്ചു. നിങ്ങളുടെ കാര്യം സംബന്ധിച്ചുമാത്രം മറുപടികളിൽ ഒരക്ഷരവുമില്ല. മനസ്സാണെങ്കിൽ പറയണം.”

വൃദ്ധ: “ഈ സ്വാമികൾ പോയിക്കഴിയട്ടെ. ചന്ദ്രക്കാനോടു ചോദിച്ചുകൊണ്ട്, അയാളുടെ സമ്മതമില്ലെങ്കിലും പറയാം.” ചന്ദ്രക്കാനന്റെ സമ്മതമുണ്ടാവുകയില്ലെന്നു നിശ്ചയമുണ്ടായിരുന്നതു കൊണ്ട്, മുറുകിയ ആയത്തിനു കടവടുക്കണമെന്നു കരുതി കേശവൻകുഞ്ഞു ഇങ്ങനെ പരദം പറഞ്ഞു: “നിങ്ങൾ—ഞാൻ പറയാം യോഗ്യതകളെ—അമ്മാവൻ തന്ന മോതിരം വില്ലാൻ എന്നു വിശ്വസിക്കാം. അതിൽനിന്നുണ്ടായ ബഹുളം അറിവാൻ അമ്മാവൻ വേണ്ട—കണ്ട പരദേശികളുടെ കാൽക്കുകമ്പിടാൻ ഇവൻ വേണം. നിങ്ങളെ കൈവിടാതെ സ്വകാര്യത്തെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാൻ എനിക്കു സാമർത്ഥ്യമുണ്ട്. നിങ്ങൾ ഏതു കുടുംബമെന്ന് അറിയണമെങ്കിൽ, അവിടെ വെറ്റിലക്കെട്ടുവച്ചു തൊഴണം, ഇവിടെ പതികിടക്കണം, മൂന്നാമതൊരിടത്ത് മൂത്ത കൊഴവനാകണം! കണ്ണുകളിപ്പിക്കാൻ നല്ലതരം കണ്ടു!” (ഇരുനീടത്തുനിന്ന് എഴുന്നേറ്റു നെഞ്ചത്തു കൈവെച്ചുകൊണ്ട്) “ഇതാ ശ്രീപത്മനാഭനോണ, ഞങ്ങളുടെയും കലദൈവമായ ചാമുണ്ഡേശ്വരിയാണ—”

വൃദ്ധ കടന്ന് ആ യുവാവിന്റെ സത്യത്തെത്തടഞ്ഞ്, സംഭ്രമം കൊണ്ടുഴന്ന് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “എന്റെ കണ്ണു നീല്ല്. എത്രയോ ശ്രദ്ധൻ നീ! പരമാർത്ഥി! അമ്മാവൻ തന്ന മോതിരമോ? അതിനെക്കാൾ ശ്രീരാമസ്വാമീടെ തിരുവാശി എന്നു പറ. ചന്ദ്രക്കാനന്റെ കല്പിത തിന്നാൻ കാലം കഴക്കൂട്ടത്തുടയോർക്ക് ഇതുവരെ വന്നിട്ടില്ല അപ്പനെ—ഇനി വരാതെയും പോട്ടെ.”

വേണ്ടതറിഞ്ഞു. അന്നത്തെ സൂര്യാസ്തമനം ബഹുകോടി സൂര്യന്മാർ ഒന്നുചേർന്ന് ഉദയംചെയ്തപ്പോലെ പ്രകാശമുള്ളതെന്നു കേശവൻകുഞ്ഞിനു തോന്നി. വൃദ്ധയ്ക്കു വയസ്സു പതിനാറും മീനാക്ഷിക്കു രണ്ടും മാത്രമേയുള്ളൂ എന്നും, കപ്പശ്ശാർ തന്നോടു സമവയസ്സനും തുല്യസുദേശനും ആണെന്നും മൂല്യബാണവിജയ’വൈജയന്തി’യായ ആ ദിനാന്തത്തിൽ ആ യുവാവിന് ആനന്ദപ്രമാദമുണ്ടായി. പൂർണ്ണചന്ദ്രനാദിച്ച മന്ത്രക്കൂട്ടത്തുകാർക്ക് അമൃതകിരണങ്ങളെത്തന്നെ വർഷിക്കുന്നു. പലകയിടലും

പട്ടുവിരിപ്പും വിളക്കുവയ്പും കൂടാതെ ഒരു വിവാഹം സമസ്തസമ്മേളനസഹിതം നടക്കുന്നതുപോലെ ആ ഭവനം സന്തോഷപൂർണ്ണമായി വിലസുന്നു. മന്ത്രക്കൂടത്തു നാലുകെട്ടിന്റെ കിഴക്കേത്തിണ്ണയിൽ ഇരുന്ന് ചന്ദ്രാരാധനം ചെയ്യുന്ന വൃദ്ധയ്ക്കും കേശവൻകുഞ്ഞിനും മീനാക്ഷിക്കും തല്ലാലസ്ഥിതിയുടെ മനോഹരതയും ഭാവിയുടെ മധുരിമയും മനസ്സിൽ തിങ്ങി, സരസസംഭാഷണരൂപമായി വഴിയുന്നു. ഉത്സാഹംകൊണ്ട് മൂന്നുപേരും ഈശ്വരകഥാലാപനം തുടങ്ങുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തുള്ള പരമാനന്ദപ്രദമായ സൗധത്തിൽ സമാധിയായിരിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനും ചെവികളെ വട്ടംപിടിക്കുമാറ്, വൃദ്ധയുടെ നിയോഗപ്രകാരം മീനാക്ഷി ഭഗവതിസ്തോത്രമായ ചില ശ്ലോകങ്ങളെ ഗാനം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങുന്നു.

ഹാ! “ഭോഗങ്ങളെല്ലാം ക്ഷണപ്രഭാചഞ്ചല”മെന്നുള്ളത് ഏറ്റവും അവിതർക്കിതം തന്നെ. കാലചക്രഭ്രമണത്തിന്റെ വേഗത ആരറിഞ്ഞു? മിനൽകൂടാതെയും ഇന്ദ്രവധ്ഗനിപാതം എത്ര ജീവജാലങ്ങളെ ഹനിക്കുന്നു! മീനാക്ഷിയുടെ സംഗീതമധുരധരി ആ സ്ഥലത്തു പ്രവഹിച്ച് അവിടത്തെ ഗായകപട്ടക്കളുടെ പ്രാഗത്ഭ്യത്തെ സമുദ്രഗമനം ചെയ്യിച്ചതുപോലെ, ചിലമ്പിനേത്ത് അതിസരളമായി ധ്വനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന നാഗസ്വരം പൊടുന്നനവേ നിലകൊള്ളുന്നു. ശംഭീരമായി അവിടവിടെ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അട്ടഹാസങ്ങളും അമർന്നുകൂടുന്നു. ആശ്ചര്യസൂചകമായുള്ള ചില ശബ്ദങ്ങൾ മാത്രം മന്ദവാതം വഹിച്ച് മന്ത്രക്കൂടത്ത് എത്തിക്കുന്നു. അടുത്തുള്ള പാചകശാല അതിലെ ശ്രമക്കാരാൽ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടതുപോലെ നിശ്ശബ്ദസ്ഥലമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. സർപ്പശ്രവണനായ കപ്പശ്ശാദും ചിലമ്പിനേത്തെ വിശേഷനിശ്ശബ്ദതയാൽ ആകർഷിതനാകുന്നു. ആശ്ചര്യഭയസങ്കോചങ്ങളോടുകൂടി അയാൾ മറ്റു മൂന്നുപേരടേയും മുമ്പിൽ യമവാർത്താവഹനനപോലെ വക്രവദനനായി എത്തുന്നു. എന്തോ ഭയാനകമായുള്ള സംഭ്രമത്താൽ സംഭ്രമിതരാക്കപ്പെട്ടതുപോലെ ആളുകൾ ഓടിത്തുടങ്ങുന്നു. പാദശബ്ദങ്ങൾ കിഴക്കുള്ള വഴിയിൽ കേട്ടുതുടങ്ങുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തുഭവനത്തിന് അഗ്നിയും നേരിട്ടുവോ എന്നു സംശയിച്ച്, കേശവൻകുഞ്ഞ് അവിടേക്കു പുറപ്പെടാൻ ഭാവിക്കുന്നു. കർമ്മവിപാകദോഷംകൊണ്ട് അയാളുടെ ഗമനത്തെ വൃദ്ധ പ്രതിബന്ധിക്കുന്നു. കുറച്ചുനേരത്തേക്ക് പരിസരപ്രദേശമെല്ലാം നിശ്ശബ്ദമായി. അനന്തരം കിഴക്കുള്ള വഴിയിൽ കേൾക്കപ്പെട്ട പാദവിന്യാസശബ്ദങ്ങൾ പെട്ടെന്ന് മന്ത്രക്കൂടത്തുപടിക്കൽ എത്തി. രാജാധിരാജാജ്ഞപോലെ വാതൽ തുറപ്പാൻ ഒരു വിളിയുണ്ടായി. കേശവൻകുഞ്ഞും മറ്റും മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി ആശ്ചര്യഭരിതരായി മുറ്റത്തിറങ്ങി നിന്നു. പടിവാതിൽക്കല്ലുണ്ടായ വിളി അതിഘോരമായി മുറുകി. തങ്ങളുടെ പരമാർത്ഥം വെളിപ്പെടുപോയി എന്നു വൃദ്ധ മാറത്തലച്ചു. വൃദ്ധയുടെ പരവശത കണ്ട് മീ

നാക്ഷി വാടിത്തളർന്നു. മറ്റുള്ളവരുടെ മുഖസ്തോഭങ്ങളെയും ങ്കുഷിണങ്ങളെയും കണ്ട്, ഹാസ്യരസത്തോടുകൂടി കേശവൻകുഞ്ഞു നിന്നു. എല്ലാത്തിനും നിവൃത്തി താൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടി കപ്പശ്ശാർ മുന്നോട്ടുടുത്ത് വാതൽ തുറന്നു. ജലപ്രളയം പോലെ വാതൽപ്പടിയും അതോടു ചേർന്നുള്ള കയ്യാലകളും ഭേദിച്ച ഒരു ജനപ്രവാഹം ആ മുറ്റത്തോട്ടുണ്ടായി. വാൾക്കാതം കോൽക്കാതം, കൃതാവ് മുതലായ മുദ്രാധാരികളായ മുതൽപ്പേരന്മാരും, ചുവന്ന ലേസ്സുകാരായ വില്ലുക്കാതം കാണികളും തടസ്സരമായി എത്തിയിരിക്കുന്ന വീരരായ കരക്കാതം, ദുസ്സാനതലുപനായ ഉമ്മിണിപിള്ളയുടെ മദാടോപത്താൽ നയിക്കപ്പെട്ട്, വൃദ്ധ മുതലായവരുടെ മുമ്പിൽ നിരന്നു. അന്നുദയത്തിലെ ഘോഷയാത്രയിൽ അതിബഹുലവും നിബിഡവുമായിരുന്ന ജനതതിയെ അണിനിരത്തി നടത്തിയ ചന്ദ്രക്കാരമഹാമാന്ത്രികൻ, അപ്പോഴത്തെ ആശ്ചര്യരഹിതനിടയിൽ അകപ്പെട്ടു ഞെക്കിഞ്ഞെരുങ്ങി രസായനപാകമാക്കപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖം പാഞ്ചാലീവസ്ത്രാപഹരണമഹാപമാനത്തിൽ ഭീമസേനന്റേതുപോലെ നരസിംഹപ്രഭമായിരുന്നു എങ്കിലും ആ മഹാനഭാവനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബന്ധുസഹസ്രങ്ങളും എന്തോ മഹത്തായ പ്രരണകൊണ്ട് കേവലം ശൃഷ്ടജീവന്മാരായി നിന്നതേയുള്ളൂ. ഭൂകമ്പനത്തിനുമുമ്പായി ഉണ്ടാകുന്ന നിശ്ചലതയ്ക്കുതുല്യമായി സകലരും നില്ലെ, ചന്ദ്രക്കാരനാകുന്ന പ്രതാപവാനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഴക്കൂട്ടത്തുകളരിയിലെ വീരാഗ്രഗണ്യന്മാരും കാൺകെ, ഒരു പ്രമാണിയിലും പ്രാണിയിലും—ഹാ കഷ്ടം! പ്രാണപ്രണയിനിയിലെങ്കിലും—നിന്ന് ഒരു തടസ്സമുണ്ടാവരുതെന്നു സകലനേത്രാനന്ദകരനും പാവനധാർമ്മികനും ആയ കേശവൻകുഞ്ഞ് പരമാർത്ഥഘാതകന്റെ നേത്രദൃന്ദ്രം ആ ക്രിയാസന്ദർശനംകൊണ്ട് ആശ്ചര്യജലധിയിൽ മുങ്ങി നീന്തുന്നതിനിടയിൽ നരഹത്യാപരായത്തിന് ഉത്തരം പറവാൻ അരക്ഷണം കൊണ്ട് രാജാധികാരഗ്രസ്തനായി അവിടന്ന് യാത്രയാക്കപ്പെട്ടു.

അദ്ധ്യായം ഒൻപത്

“തിങ്ങിവരുന്നൊരു ചോരയണിഞ്ഞും

കണ്ണുതുറിച്ചുതുറിച്ചു മരിച്ചുകിടപ്പതു

കണ്ണൻതിരുവടി കണ്ടാനപ്പോൾ.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളപ്രമുഖന്മാരുടെ ദുരനുസന്ധാനശീലത്തെ തോല്പിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനനു പഞ്ചീകരണത്താൽ കഴക്കൂട്ടത്തു കളക്കടവിലെ പൂജാശാലയിൽനിന്നു വ്യോമഗമനംചെയ്തതും കളപ്രാക്കോട്ടു ഭവനത്തിൽ പ്രത്യക്ഷനാവുകയും ചെയ്ത യോഗവൈഭവംപോലെ നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള താമസിച്ചിരുന്ന ശ്രീവരാഹത്തുള്ള ഒരു ഭവനത്തിലും അല്ലേതരങ്ങളായ ചിലാതുരങ്ങൾ സംഭവിച്ചു. ഈ യുവാവ് ആ രാത്രിയിലെ പൂർവ്വയാമങ്ങളെ അണ്ണാവയുനെ വശത്താക്കി അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ പരമാർത്ഥങ്ങൾ അറിവാൻള്ള ശ്രമത്തിൽ അയാളോടുകൂടി കഴിച്ചിരുന്നു. ഈ രണ്ടാളും തമ്മിൽ നടന്ന സംവാദങ്ങൾക്കിടയിൽ തിരോഭൂതനായി പാർത്തിരുന്ന ആ ബ്രാഹ്മണനെക്കണ്ട് തന്റെ പ്രേമാനുകൂലങ്ങളായ ചില കാര്യങ്ങൾ സാധിക്കുന്നതിന് നമ്മുടെ മീനാക്ഷികാമുകനായ കേശവൻകുഞ്ഞിനു സന്ദർഭം കിട്ടിയില്ല, ‘പുച്ചു പാൽ കുടിക്കുമ്പോലെ’ താൻ പ്രവർത്തിച്ചതിനെ ആരും കണ്ടില്ലെന്നുള്ള വിശ്വാസത്തോടുകൂടി കേശവപിള്ള നിവർത്തിച്ച സംഗമത്തേയും, കേശൻകുഞ്ഞു നിവർത്തിച്ച വൃഥാസഞ്ചാരത്തേയും അണ്ണാവയുന്റെ പ്രത്യഗമനവൃത്താന്തത്തെ യുവരാജ മാമാവെങ്കിടന്മാരിൽനിന്നു ധരിച്ചതു കൊണ്ട് അന്നു രാത്രിയിലെ ഗുഡസഞ്ചാരത്തെ ആ ബ്രാഹ്മണൻ പാർക്കുന്ന അഗ്രഹാരവീഥിയിൽ കഴിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ച് പ്രച്ഛന്നവേഷനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന രാജ്യനാഥൻതന്നെ കാൺമാൻ സംഗതിയായി. ദുർവാസസ്സെന്ന ഋഷീശ്വരനെ സുദർശനചക്രം പിന്തുടർന്നപോലെ, കേശവപിള്ള ഉത്സാഹോജ്ജ്വലനായി അണ്ണാവയുന്റെ ഛായയായി കൂടിയിരിക്കുന്നതിനെ പ്രത്യക്ഷമായിക്കണ്ടു സമാശ്വസിച്ചുകൊണ്ട് മഹാരാജാവ് കൊട്ടാരത്തിലേക്കും അനന്തമുദ്രമോതിരം സംബന്ധിച്ച് തനിക്കറിയാവുന്ന പരമാർത്ഥങ്ങളെ അടുത്തദിവസംതന്നെ മഹാരാജസമക്ഷത്തിൽ ധരിപ്പിച്ചുകൊള്ളാമെന്ന് അണ്ണാവയുൻ വാഗ്ദത്തംചെയ്തയാൽ അർദ്ധരാത്രിയോടുകൂടി കേശവപിള്ള തന്റെ വാസസ്ഥലത്തേക്കും മടങ്ങി.

പടിഞ്ഞാറ് വലിയതുറയിലെ തിരമാലകൾ മന്ദതയോടുകൂടി ഏകതാളത്തെ മേളിച്ചും, സമീപത്തു പാർക്കുന്ന ഒരു നാഗസ്വരക്കാരൻ ഉണർന്ന് അഭ്യസനാരംഭത്തിലെ വിഷമതയോടുകൂടി ‘സാ-രീ-ഗാ-മാ’ എന്ന് സ്വരങ്ങളെ സാധകം ചെയ്തും, ശാസ്ത്രാനുസാരിയായ ഒരു കുക്കുടൻ ഏഴരവെളുപ്പിനു കൃത്യമായി ത്രികാലജ്ഞനെന്നുള്ള ഗർവത്തോടു കൂജനം ചെയ്തും, അടുത്തുള്ള ഒരു അശ്വത്ഥത്തിൽ പാളയമടിച്ചിരുന്ന വാവൽസൈന്യത്തിലെ കാവൽപ്പണിക്കാർ

കർണ്ണാരുതുദങ്ങളായ കാഹളധ്വനികൾകൊണ്ട് നവയാമാഗമനത്തെ അറിയിച്ചും, വാതരോഗഹീഡിതനായ ഒരു വൃദ്ധഭക്തൻ ഉറക്കപ്പായിൽ കിടന്ന്, 'പിൻകാലിന്മേൽ കടിച്ചമ്മുതല കടിവിടാത്ത' കഥാലാപത്താൽ കണ്ണത്തെ ക്ഷോഭിപ്പിച്ചും, കേശവപിള്ളയുടെ അരിവെപ്പുകാരിയും സ്വർഗ്ഗപാതാളങ്ങളോടു സംബന്ധമില്ലാത്ത ഒരു അന്തരാള ഭഗവതിയും ആയ 'ഭഗവതി' എന്ന സ്ത്രീയെ നിദ്രയിൽനിന്നുണർത്തി, ഉദയസ്നാനസമയം ആഗതമായെന്ന് ഉണർത്തിച്ചു. ഈവക സഹകാരികളെ എല്ലാം ആട്ടിയും ശപിച്ചും ശകാരിച്ചും, സ്വനിഷ്ടകളെ രേഖാമാത്രഭംഗംപോലും വരുത്താതെ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ആ സ്ത്രീ അടുത്തുള്ള കളത്തിലേക്കു യാമവ്യത്യയം വന്നുപോകാതെ തടടിയിൽ പുറപ്പെട്ടു. എന്നാൽ, അതുപോലെതന്നെ ത്വരയോടുകൂടിയും പലതും പുലമ്പിക്കൊണ്ടും ആ സ്ത്രീ ഉടനേതന്നെ തിരിച്ചുവന്ന്, ചില സാധനങ്ങളെ തന്റെ സർവവിശ്വസ്തനായ കേശവപിള്ളയെ വിളിച്ചുണർത്തി ഏൽപ്പിച്ച്, അക്കാര്യം സംബന്ധിച്ച് തന്റെ സകല ഭാരവും അതിവൈഭവത്തോടു നിർവഹിക്കപ്പെട്ടു എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ, ചാടി വീണ് അന്യശ്രവണഗോചരമായിക്കൂടാത്ത തോറ്റൻപാട്ടിലെ ചില ചരണങ്ങളുടെ ഉച്ചാരണത്തോടുകൂടി വീണ്ടും ധാവനംതുടങ്ങി.

പരമാർത്ഥം പറയുകയാണെങ്കിൽ, ആ സ്ത്രീക്ക് അച്ഛനമ്മമാരാൽ നൽകപ്പെട്ട നാമം 'പവതി' എന്നായിരുന്നു. ഗ്രന്ഥമര്യാദയ്ക്കു സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന 'ഭഗവതി' എന്ന നാമം അതിന്റെ ഉടമസ്ഥയ്ക്കുതന്നെ ബോധ്യമാവുകയില്ലായിരുന്നു. വയോവൃദ്ധിയോടുകൂടി 'പവതി' എന്ന പദം 'പവതീച്ചി' ആയും 'പവതിക്കൊച്ചി' ആയും രൂപീകരിച്ചു. കൗതുകകരമായുള്ള ഈ പദത്തിന്റെ പരിവർത്തനസൂത്രങ്ങളെ, വിശേഷിച്ചും, തിരുവിതാംകൂർകാരത്തിയായ ഒരു സ്ത്രീ 'കൊച്ചി' എന്ന സംസ്ഥാനനാമത്തിന് അവകാശപ്പെട്ട ന്യായത്തെ, ശബ്ദാഗമജ്ഞന്മാർ അരാഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. പവതീച്ചിയുടെ സൗന്ദര്യവർണ്ണന ചുരുക്കത്തിൽ കഴിയും, പരമാർത്ഥ'കണ്ടിവാർ'കേശിതന്നെആയിരുന്നു എന്നുള്ളതല്ലാതെ വർണ്ണനീയമായി മറ്റു യോഗ്യതകൾ ഒന്നും തന്നെ അവർക്കില്ലായിരുന്നു. ജടിലമായുള്ള ആ കേശമകടത്തെ ഉടക്കും പിണക്കും വിട്ടുർത്തി നിരത്താൻ ലങ്കാപ്രകാരങ്ങളെ ഭജനനംചെയ്തു വാതാത്മജനം ക്ലിഷ്ടസാധ്യമായിരുന്നു. രണ്ടു മണ്ഡലക്കാലം മുഴുവൻ പീഡിപ്പിച്ച മസൂരി, കണക്കിനു സുഷിരവും എടുത്തും കഴിച്ചു മഷിയിട്ടിട്ടു തുടയ്ക്കാതെ ഉപേക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞ അവരുടെ ശരീരം "ഇനി കരിക്കും ചാമ്പലിനും കൊള്ളൂല്ല" എന്ന് ആ സ്ത്രീതന്നെ വിലപിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ഇങ്ങനെയുണ്ടായ 'തലയിൽ പറണ്ടലിനെ' ബഹുമാനിച്ച് ആ സ്ത്രീ കളത്രസ്നാനകാംക്ഷയെ തൃഷ്ണിക്കയും, അങ്ങനെ ഏഷണത്രയങ്ങളിൽ രണ്ടിനെ പരിഹരിക്കയും ചെയ്തു. എങ്കിലും പവതിക്കൊച്ചി സന്ന്യസിച്ച് ലോകത്തെ ശിക്ഷിച്ചുകളയാതെ, കർമ്മപദ്ധതിയെ

ആശ്രയിച്ചുതന്നെ ജീവിതത്തെ നിർവഹിച്ചുവന്നു. അവരുടെ മതപ്രകാരം ബ്രഹ്മാണ്ഡം നേത്രഗോചരമല്ലാത്തുള്ള ബഹുവിധയക്ഷിത്രപ്രേതാദികൾ ഇടതിങ്ങി സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരു 'തൊലയാവട്ട്' (അനന്തവിസ്തൃതി) ആയിരുന്നു. ഈ പിശാചസംഹതിക്കിടയിൽ പീഡാരഹിതമായുള്ള വാസത്തിന് ആ സ്ത്രീയുടെ പണിയായുധമായ മാർജ്ജനിയെ സുദർശനചക്രത്തോടു തുല്യമായ വിശിഷ്ട രക്ഷാസൂത്രമായി അവർ ഗണിച്ചുവന്നിരുന്നു. ഇതിനു പുറമേ, ദുർമ്മദന്മാർക്ക് ഉപദേശയോഗ്യമല്ലാത്തുള്ള ചില മന്ത്രങ്ങളും ആ സ്ത്രീക്കു വശമായിരുന്നു. അക്ഷരജ്ഞാനശൂന്യയായ ആ മന്ത്രവാദിനിയുടെ മാന്ത്രികപ്രയോഗങ്ങളിൽ ഓം, സ്വാഹ, ഹ്രീം, ക്ലീം! എന്നുള്ള പ്രണവാദിധ്വനികൾ അടങ്ങിയിരുന്നു എന്ന്, ആ ഭാഗങ്ങളുടെ ഗുഹ്യമായ ഉച്ചാരണത്തിൽനിന്ന് അവരുടെ സഹായാപേക്ഷകരായ ജനങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരുന്നു. സകലകർമ്മങ്ങൾക്കും ഈ സ്ത്രീക്കു പ്രത്യേകമന്ത്രങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൂടാതെ, കൊതി ഒഴിക്കാനും ഉള്ളിക്കഴിയ്ക്കാനും കടലിണക്കുകൾ തീർക്കാനും ഇവർ 'ധന്വന്തരി' ആയിരുന്നു. പ്രതിഫലസീകാരത്താൽ തന്റെ മന്ത്രശക്തി ഹനിക്കപ്പെടുമെന്ന് ഈ പണ്ഡിതർ സിദ്ധാന്തിച്ചിരുന്നതിനാൽ, അവരുടെ ഈ ചികിത്സകളെ അപേക്ഷിച്ചു ആതുരചക്രം ദിവസേന വർദ്ധിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മാമാവെങ്കിടന്റെ പ്രത്യേക'കലഹബന്ധു'വായിരുന്ന ഈ പുരുഷദ്വേഷിണിക്ക്, അയാളെയും തോല്പിക്കാൻവേണ്ട നിശിതവാമിത്വം ഉണ്ടായിരുന്നു. 'സദാഹൃദ്യാനന്തത്രാണി' എന്ന് അനക്ഷരകക്ഷിയായ ആരോ അമരകോശം പഠിക്കുന്നതിനെ കേട്ടു ധരിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, പാചകവൃത്തിയോളം പരിശുദ്ധവും ഉപകാരപ്രദവുമായ ജീവനവുമ്പി മറ്റൊന്നില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ട്, ഇവർ സ്വന്തമായ ഒരു പാചകചിന്താമണിയെ നിർമ്മിച്ച്, പല സുഖശരീരന്മാർക്കും, അരോചകാജീർണാദിദാനവും, ഘടാദിപാത്രങ്ങൾക്കു മോക്ഷദാനവും, പല ഗൃഹങ്ങളേയും പാചകവൃത്തി പരദേവതയായ അഗ്നിഭഗവാനു സംഭാവനാദാനവും ചെയ്തതിന്റെശേഷം കേശവപിള്ളയുടെ ശുശ്രൂഷയ്ക്കായി വന്നുചേർന്നിരിക്കുകയാണ്. യൗവനത്തിലുപുകൊണ്ട്, സർവഥാ ആരാധനീയനായ മഹാരാജാവോടും കയർക്കുമായിരുന്ന കേശവപിള്ളയും ക്ഷമാധർമ്മോപദേശിനിയായ ഈ നരഭദ്രകാളിയോടു തോറ്റുപോന്നിരുന്നു. 'രാജാകേശവദാസ്' എന്ന നായർയശഃസ്തംഭത്തിന്റെ അസ്തിവാരസ്ഥാപനം മൂതൽ കാവൽപ്പണിക്കാരായി സേവനം ചെയ്ത ഈ ധന്വനയും ആ മഹാപുരുഷനും— അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാഗ്യോൽക്കർഷദശയിലും—'മക്കൾ' എന്നും 'അക്കൻ' എന്നും പരസ്പരം വിളിച്ചു വന്നിരുന്നു. രണ്ടുപേരുടേയും അനന്യബന്ധുത്വത്താൽ അവരുടെ പരിചയപ്രാരംഭത്തിൽത്തന്നെ അന്യോന്യം സഞ്ചാതമായ അനുക്രമബന്ധം എങ്ങനെ പുലർത്തപ്പെട്ടു എന്ന് ഈ കഥാശേഷംകൊണ്ടും,

‘ദേവികോട്’ എന്ന പ്രസിദ്ധഭവനത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മമായ പൂർവചരിത്രത്തെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളവരോട് ആരാഞ്ഞും അറിയാവുന്നതാണ്.

സംഭരണശീലയുംകൂടി ആയിരുന്ന ഭഗവതിഅക്കൻ വിളിച്ചുണർത്തിക്കൊടുത്ത സാധനത്തെ വാങ്ങിച്ച്, ഉറക്കക്കെടിശ്ശിക തീർപ്പാൻ മോഹമുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിലും, പ്രബലമായ എന്തോ ഒരു അഭിനിവേശത്താലും സുഖലോലുപതം സ്വകൃത്യനിർവഹണത്തെ ഒരിക്കലും ബാധിച്ചുകൂടെന്നുള്ള തന്റെ പ്രമാണത്താലും പ്രേരിതനായി, അയാൾ ഉടനേതന്നെ അതിനെ പരിശോധിച്ചാൻ എഴുന്നേറ്റിരുന്നു. സമീപത്തുണ്ടായിരുന്ന വിളക്കു കത്തിച്ച് സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ ദൃശ്യമായത് രക്തസ്രവത്തോടുകൂടിയ ഒരു അംഗവേഷിയായിരുന്നു. രക്തദർശനം കൊണ്ട് അശ്രുഭംകയ്യുണ്ടായി എങ്കിലും ആ വസ്തുത്തെ അന്നു രാത്രിയിൽത്തന്നെ താൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു ബലമായി സംശയം ജനിക്കയാൽ, അതിനെ നല്ലതിരുണ്ണം സൂക്ഷിച്ചു പരിശോധിച്ചു. ആ പട്ടുക്കരവേഷിയുടെ പരുത്തിനൂൽഭാഗവും രക്തപ്രോക്ഷണംകൊണ്ടു മലിനമായും എല്ലാംകൂടി ഒരു പരിപൂർണ്ണശോണനം ബരമായും തീർന്നിരുന്നു. ഒരു നിഷ്കരകർമ്മത്തിന്റെ സാക്ഷ്യമായ ഈ ലക്ഷ്യത്തെക്കണ്ടപ്പോൾ, തന്റെ അനുമാനശക്തികൊണ്ടു കേശവപിള്ള ചിലതൊക്കെ, മനസ്സിൽ ഒട്ടൊരു അന്ധാളിപ്പോടുകൂടി തീർച്ചയാക്കി. വസ്തുത്തിന്റെ ഒരു കോണിൽ എന്തോ കെട്ടിയുണ്ടായിരുന്നത് ആ മനോഗതങ്ങൾക്കിടയിൽ തന്റെ ശ്രദ്ധയെ ആകർഷിക്കുകയാൽ, കെട്ടിനെ അഴിച്ച് അതിലടങ്ങിയിരുന്ന സാധനങ്ങൾ കൈയിലെടുത്തു വിളക്കത്തു നോക്കി. ബഹുഹണനായ സർപ്പത്താന്റെ രൂപം കൊത്തി, നേത്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ വജ്രങ്ങളും വലിയഭാഗത്തു നവരത്നങ്ങളും പതിച്ചിട്ടുള്ളതും, ഭീമാകാരന്മാർ ധരിച്ചിരുന്നതും ആയ ഒരു പുരാതനാംഗുലിയവും ഏതോ ഭാഗ്യവതിയായ കൃശാംഗിക്കു ധരിപ്പാൻ അടുത്തകാലത്തു പണിതീർന്നതായ ഒരു വിലയേറിയ അംഗുലിയുള്ളതും ആ ദീപപ്രഭ തട്ടി സ്ഫുലിംഗവർഷം ചെയ്തു. ഈ ദർശനത്തിൽ വിധിചക്രത്തിന്റെ അത്ഭുതതമമായ ഭ്രമണത്തെ ഓർത്ത്, കേശവപിള്ളയുടെ ബുദ്ധിയിൽ ഒരു താമസത ഉത്പാദിതമായി. അതിനെ ക്ഷണേന ദുരീകരിച്ചുകൊണ്ട്, തന്റെ അനുമാനം ശരിയാണെങ്കിൽ രാജ്യസ്ഥിതികൾ വക്രഭാവത്തെ ഭജിക്കയല്ലാതെ ഗത്യന്തരമില്ലെന്ന് അയാൾ നിർണ്ണയിച്ചു. ആ ഭവനത്തിൽ മറ്റൊരുഭാഗത്ത്, ബാലസാന്ത്വനമായുണ്ടായ താരാട്ടിനേയും പടിവാതിൽക്കൽ മുട്ടി പ്രവേശനം കിട്ടായ്കയാൽ ഒരു ശ്യാനൻ കയ്യാലമേച്ചിലിനിടയിൽക്കൂടി തിക്കിഞ്ഞെരുങ്ങി അകത്തു കടന്ന ശബ്ദവും കേട്ട് കുറേശ്ശെ തെടുക്കയാൽ മനുഷ്യർക്കു ജന്മസിദ്ധമായുള്ള ഭീരുത്വത്തെ ഓർത്ത് അയാൾ പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടു. സൈന്ധവ്യത്തെ ആശ്രയിച്ചിരുന്ന അയാളുടെ ചിന്താഗതി ഇങ്ങനെ അനുകൂലം അനുലോമവിലോമങ്ങളെ അവലംബിക്കുന്നു.

തന്റെ മുഖിലിരിക്കുന്ന സാധനങ്ങൾ അത്യന്തം അവമാനകരമായ ശിക്ഷാ ബലിപീഠത്തിലേക്ക് തന്നെ നിസ്തർക്കമായി ആകർഷിക്കുന്ന പാശങ്ങളല്ലേ? അപ്രകാരം താൻ നീതിപാലകന്മാരുടെ ദണ്ഡനീതിക്കധീനനായാൽ തന്റെ അനന്തരഗതിയെന്ത്? ഉൽകൃഷ്ടമായ സ്ഥാനത്തെ പ്രാപിച്ച് മഹാധംബരങ്ങളോടും ഐശ്വര്യവിഭവങ്ങളോടും മാത്രപാദങ്ങൾ കണ്ട് തൊഴുന്നതിനായി അജ്ഞാതവാസത്തെ അവലംബിച്ചിരുന്ന തന്റെ ഉദ്യമങ്ങളെല്ലാം പ്രാണാപായത്തിനും അതിലും നികൃഷ്ടരമായ മാനഹാനിക്കുമുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങളിലേക്കല്ലേ തന്നെ ബലാൽ പ്രവേശിപ്പിക്കുന്നത്? രാജ്യക്ഷോഭകവും അണ്ണാവയുന്റെ കൈവശത്തുണ്ടെന്നു താൻ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതുമായ അംഗുലീയം ഇതാ യാദൃച്ഛികമായി വിധിസർപ്പമെന്നപോലെതന്നെ തുടർന്ന് എത്തിയിരിക്കുന്നല്ലോ. ഈ സ്ഥിതിയിൽ ഒന്നേ ഊഹ്യമായുള്ളൂ. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അനുഗ്രഹം ഇതായമദണ്ഡമെന്നപോലെ തന്റെ ശിരോഘാതത്തിനായി പതിക്കാൻപോകുന്നു. ഇങ്ങനെയുണ്ടായ മനഃക്ലേശങ്ങൾ ഹരിപഞ്ചാനനസ്തരണഘട്ടത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ ആത്മരക്ഷാധിനതകളെ ദൂരീകരിച്ചും രാജ്യരക്ഷാമാർഗ്ഗത്തെപ്പറ്റി മാത്രം ഗാഢമായി വിചിന്തനം ചെയ്തും കേശവപിള്ള വീണ്ടും തനിക്കു സഹജമായ ദൃഢമനസ്സുയെ അവലംബിച്ച് എഴുന്നേറ്റ്, വസ്ത്രത്തേയും അംഗുലീയങ്ങളേയും യഥായുക്തം ഗോപനംചെയ്തു. അപ്പോൾ ഭഗവതി എന്ന സ്ത്രീ സ്നാനം കഴിഞ്ഞ്, തോർത്താതേയും പരിശ്രമത്തോടുകൂടിയും വിറച്ച്, “നാനായന! നാനായന! എന്തെല്ലാം കണ്ടാ മൂച്ചി എടുക്കുമെന്റെ തമ്പുരാട്ടി!” എന്നു പരിതപിച്ചുകൊണ്ട് എത്തി, കേശവപിള്ളയെ വിളിച്ച് ഒരു കോണിൽ കൊണ്ടുപോയി താൻ കൊണ്ടുചെന്നു കൊടുത്ത വസ്തുത്തെ എന്തുചെയ്തു എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു.

കേശവപിള്ള: (ഉറക്കക്കുഴിഞ്ഞെത്തി നടിച്ചും താൻ സംശയിച്ച ഭയങ്കരസംഭവത്തെ വെളിപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ടു) എന്നു തീർച്ചയാക്കിയും “ആ വൃത്തിക്കെട്ടു മുണ്ടിനെ കളഞ്ഞു. അക്കൻ പെട്ടീലിരിക്കുന്ന ഇരണിയൽത്തരമൊന്ന് എടുത്തുകൊള്ളണം.”

ഭഗവതി: “എന്റെ ചെതറാലമ്മ ലക്ഷിച്ച്, എന്റെ മക്കള് കോട്ടാരനും തരും. അതല്ല—ഈ ഏകാന്ത്രത്തിടി വെന്തോ കരിഞ്ഞോ പോട്ട്.” (അതിഗുഢമായി) “മുണ്ടിനെ ഇപ്പം ചൂടണം. കൊള്ളക്കടവിൽ നില്പാൻ വിടുല്ല ആളുകളു? വലു കൊലവാസം, അതുംകൊലവാസം ആരോ ചെയ്യട്ടു! കുരുകുരുത്തംകെട്ടു മാവാവി കൂട്ടത്തിന് അക്കുരുതിക്കു കളം നമ്മുടെ നടയിലേ കണ്ടെള്ളൂ. എന്റെ മക്കള് ദൂഷിക്കണം.”

കേശവപിള്ള: (ഒന്നും മനസ്സിലാക്കാത്തകൂട്ടത്തിൽ) “കൊലയോ? എവിടെ? ആരു ചെയ്യൂ? അക്കൻ എല്ലായ്പ്പോഴും കിനാവു പോയുതന്നെ! ഹേ ഹേ!

വിറയ്ക്കരുത്. അക്കന്റെ മക്കളടുത്തു നിൽക്കുന്നില്ലയോ?”

ഭഗവതി: “ക്ലാവോ, എന്റെ പയ്യനാവാ? പേയോ എന്റെ പൊന്നുക്കുട്ടിമക്കളേ? പേപ്പവതിക്കേതു പേയ? ക്ലാക്കൊണ്ടു ചെയ്തതിന് ഏതു കിനാവ?” (ഉൾജ്ജ്വലിതത്തോട്) “വ്രഥയസ്തി- പൂണിക്കൊല-ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഇഷ്ട്ഷിക്കണമെന്നു ഞാൻ ചൊല്ലുന്നു. എന്റെ മുത്താരമ്മയാണെന്നു, തുണിയെ കരിച്ചുകളയണം—അതു ചട്ടമെന്നു— നമ്മെ പിടിച്ചിഴുത്താല്—പിടിച്ചിഴുക്കുമെന്നോ?” (വയറുത്തു രണ്ടു കൈയാലും തട്ടിക്കൊണ്ട്) “അതാ, അവിടെ ചെന്നു നോക്കിൻ! നമ്മുടെ ഈ വഴിയതിരുന്നെന്നു, കോവിലിന്റെ നടുമുഖിലുല്—നവകോടി നാരായണൻചെട്ടി അണ്ണാപ്പട്ടരെ കുത്തി, കീച്ചൻ മാച്ചമെന്നു—എന്റെ പൊന്നമ്മിണി, കിറിപ്പെളുന്ന്, മലത്തി ഇട്ടിരിക്കണൊ! പെരുങ്കൊല!— അതാ, കേട്ടില്ലയോ അരവം? എഴുവും ഒപ്പാരും കൊണ്ടാടണ ആയിമ്മേടെ കഴുത്തിലുമൊണ്ട് ആനക്കെടുപ്പതു പൊന്ന്. എന്റെ മക്കളുണ്ടോട്ടു പോണ്ട—വേണ്ട—”

കേശവപിള്ള പുറത്തുനിന്നു പുറപ്പെട്ട മുഴക്കത്താൽ ആകർഷിതനാകയാൽ നിശ്ശബ്ദനായി നിന്നതുകൊണ്ട്, ആ സ്ത്രീ പിന്നെയും ഗുണഭോഷിപ്പാനും വർണ്ണിപ്പാനും തുടങ്ങി. കേശവപിള്ള അവരെ നോക്കി ഹലാക്രതിയിലുള്ള തന്റെ നാസികയുടെ മുകളിൽ ചൂണ്ടുവീരൽ അടുപ്പിക്കമാത്രം ചെയ്തു. വസ്ത്രത്തെക്കുറിച്ച് അവരിൽനിന്നും ഒരു ശബ്ദം പുറത്തു വന്നുപോകരുതെന്ന് ആജ്ഞാപിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ പ്രൗഢഭാവത്താലും നിശ്ചലതയാലും ഉൽപന്നമൈശ്വര്യമായ ആ സ്ത്രീ ആ നാട്യത്തിന്റെ സാരത്തേയും അതിന്റെ വ്യാപ്തിയേയും സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ചു. തന്റെ സ്വന്തകാര്യങ്ങൾ കവിഞ്ഞുള്ള സംഗതികളൊന്നുംതന്നെ താൻ ധരിച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ള നാട്യത്തോടുകൂടി, വാ മുറുക്കി അമർത്തിക്കൊണ്ട് അവർ ഗൗരവഭാവത്തിൽ അവിടെ നിന്നു തിരിച്ചു.

ജനാകരത്തിന്റെ ശബ്ദം മുഴുത്ത്, വ്യക്തമായി കേട്ടുതുടങ്ങുകയാൽ കേശവപിള്ള പടിവാതുക്കൽ ചെന്നു നോക്കിയപ്പോൾ, അല്പം വടക്ക്, ക്ഷേത്രത്തിന്റെ മുൻഭാഗത്ത് വലിയൊരു ജനതതി ആ മഹാഘോരസംഭവത്തെ ദർശിപ്പാൻ കൂടിനില്ക്കുന്നതായി കാണപ്പെട്ടു. ആ കാഴ്ചകാൺമാൻ ഓടുന്നവരിൽ ചിലർ കേശവപിള്ള രാജ്യകാര്യസംഹിതയാണെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി, “അതെന്തോന്നു പിള്ളേ?” എന്നു ചോദിച്ച് ഉത്തരം കിട്ടാതെ ധാവനത്തെത്തുടർന്നു. ഒരു മുത്ത കിഴവി ഓടുന്നതിനിടയിൽ “രാച്യമേ മുടിയാൻ കാലം! പൂൺതു ലിട്ടു കൂട്ടം പേയായാൽ അവിടം പിന്നെ കരിഞ്ചാവല്” എന്നു പരിതപിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള ഓരോ ജൽപനങ്ങളെയും കേശവപിള്ള യഥോചിതം വ്യാഖ്യാനിച്ച് പൗരജനങ്ങൾക്കു രാജ്യയന്ത്രഗതിയിലുള്ള ആജ്ഞതയെക്കുറിച്ച് ക്ലേശിച്ചു. രാജ്യത്തിനു ദോഷസൂചകമായ നരഹത്യ, തന്റെ വാസസ്ഥലത്തിന്

അത്ര സമീപത്തു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന സന്ദർഭത്തിൽ രാജ്യഭൃത്യനായ താൻ ഉദാസീനനായി നിന്നുകളയുന്നത് എന്തെങ്കിലും സംശയം തന്റേനേർക്കു തിരിഞ്ഞാൽ തനിക്കു വിപരീതാനുമാനങ്ങളെ ഉൽപാദിപ്പിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ച് കേശവപിള്ള ആശ്ചര്യത്തിനിടയിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ ചെറുപ്രായത്തിലും അപ്പോഴത്തെ താഴ്മതരം ഉദ്യാഗത്തിലും തന്നെ ജനസമ്മതി സമ്പാദിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ളയ്ക്ക് ആശ്ചര്യം സ്വയമേയും ആദരത്തോടും വഴിമാറിക്കൊടുത്തു. ശവശരീരം കിടന്നിരുന്ന സ്ഥലത്ത് എത്തിയപ്പോൾ അയാൾ കണ്ടത് ആ ശരീരത്തെല്ല, സ്വസ്ഥമിയായ മഹാരാജാവിനും ജന്മഭൂമിയായ രാജ്യത്തിനും ആസന്നമായ അത്യാഹിതത്തെ മാത്രം ആയിരുന്നു. അയാൾക്ക് ആ സമയത്തുണ്ടായ അന്തരംഗഭ്രമണംകൊണ്ട്, അഗ്നിജ്വാലകൾതന്നെ അയാളുടെ നേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരമായി. ആ ജ്വാല ക്ഷണമാത്രംകൊണ്ടു ശമിച്ച്, സകലവും അന്യകാരമയമായി. അയാളുടെ സഹനശക്തിയും മനുഷ്യാവസ്ഥയും വിപാടനം ചെയ്യപ്പെട്ട്, ജീവൻ പർവ്വതസമമായ ഭാരമെന്നു തോന്നി. അനന്യശരണനായി, അപരിചിതലോകതന്ത്രനായി ചരിക്കുന്നതിനിടയിൽ രാജപഥത്തിൽ വെച്ചു തന്നെ സ്വീകരിച്ച് പ്രഭുവായ ഗുരുനാഥന്റെ അനുഭവങ്ങളെക്കുറിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖഗളിതങ്ങളായ വൃത്താന്തങ്ങളെക്കേട്ട് അനേകപാഠങ്ങൾ താൻ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നവയെ ഓർക്കുകയാൽ കേശവപിള്ള ലജ്ജിതനായി, രാജ്യഭരണനേതൃത്വമെന്നുള്ളത് മന്ത്രപാണ്ഡിത്യത്തിനു പുറമേ, 'അശ്രാന്തയുദ്ധസന്നദ്ധത്വ' എന്നതിന്റെ പര്യായമാണെന്നും, അതിനു കോപ്പിടുമ്പോൾ തന്റെ ബുദ്ധി മുതലായ സർവ്വേന്ദ്രിയങ്ങളേയും സദാ സുസ്ഥിരമായി നിലനിർത്തിബുദ്ധിക്കുന്നതിനു ശക്തനായും, അടൽക്കളത്തിൽ തന്റേയും ഇതരന്മാരുടേയും ചൂട്ടുചൂടെ പ്രവഹിക്കുന്ന രക്തത്തെ രാജ്യക്ഷേമത്തിനായി വിനിമയംചെയ്യാൻ തക്കവണ്ണം ധീരനായും ഇരിക്കേണ്ടതാണെന്നും, ആ ഗുരുനാഥനിൽനിന്ന് അനേകസംവത്സരം താൻ അഭ്യസിച്ച തത്വങ്ങളെ അപ്പോൾ അനുസ്മരിച്ച് അസ്തമിതമായ തന്റെ ആത്മദാർഢ്യത്തെ ഉജ്ജീവിപ്പിച്ചു.

വട്ടമീട്ടുനിൽക്കുന്ന ജനങ്ങളുടേതിൽനിന്ന് കേശവപിള്ള മുന്പോട്ടു കടന്ന് മൃതശരീരത്തിന്റെ അടുത്തണഞ്ഞ് അതിനെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. ആ ശരീരത്തിന്റെ മാറത്ത് ഖലകോപത്തിനു പ്രവേശമാർഗ്ഗത്തെ നിർമ്മിക്കാൻ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടപ്പോലെ ഒരു വെള്ളികെട്ടിയ നാരായം തറച്ചുനില്ക്കുന്നതുകൂടാതെ ദയനീയമായ മുറവിളിക്കൂട്ടാണെന്നപോലെ പലടത്തും വെട്ടും കുത്തും ഏറ്റ് വിദ്രൂധാധരങ്ങളെ തുറന്നുകാണിക്കുന്ന മുറിവാകളേയും കാണുമാനുണ്ടായിരുന്നു. അണ്ണാവയുൻ അണിഞ്ഞിരുന്നതും രാജകുടുംബത്തിനുപോലും അസൂയയെ ഉണ്ടാക്കി വന്നതുമായ വലിയ ചുവപ്പുകല്ലുവെച്ച കണ്ഡലദന്ദം കർണ്ണങ്ങളിൽനിന്നു മാംസസമേതം

അപചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഏകവസ്തുനായി ശയിക്കുന്ന മൃതശരീരൻ കാലധർമ്മാധീനനായിട്ട് പത്തുപന്ത്രണ്ടു നാഴിക കഴിഞ്ഞതുപോലെയും കാണപ്പെട്ടു. ശരീരം വഴിയരികത്തുള്ള കയ്യാലയോടു ചേർന്നു കിടക്കുന്നെങ്കിലും ഇടവഴിയുടെ മദ്ധ്യപ്രദേശത്തിലെ മണൽ തകർന്നും ശോണവർണ്ണമായും കാണപ്പെട്ടത് കലഹരംഗം ആ സ്ഥലമായിരുന്നു എന്നു തെളിയിച്ചു. ഘാതകന്മാരുടെ നിഷ്ഠൂരതയ്ക്കു ഭക്ഷ്യമായിത്തീർന്ന്, രക്തപങ്കിലനായി, ശിഥിലാംഗനായി ശയിക്കുന്നത് കഴിഞ്ഞുപിള്ളയുടെ അനന്തമൃദുമോതിരം വിലയ്ക്കു വാങ്ങിയതിന്റെശേഷം അതിനെക്കുറിച്ച് അന്വേഷണം തുടങ്ങിയപ്പോൾ മറഞ്ഞുകളഞ്ഞ അണ്ണാവയൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. ഈ സംഭവവും, ആ മോതിരത്തിന്റെ വിക്രമം മുതലായ സംഗതികൾ രാജ്യദ്രോഹസംബന്ധമായുണ്ടായവ എന്നു പരമോൽകൃഷ്ടസാക്ഷ്യമായി സ്ഥിരീകരിച്ചു. ആ രാജദ്രാഹവും ഈ കഠോരകൃത്യവും സംബന്ധിച്ചവയെന്നു കർണ്ണാകർണ്ണികയാ ജനങ്ങൾ ധരിക്കയാൽ കാഴ്ചക്കാരിൽ ആപൽപ്രിയന്മാരല്ലാത്ത ഭൂരിഭാഗവും മരിച്ച ഗുണവാനെ ശ്ലാഘിച്ചോ ആ ക്രിയയുടെ കഠോരതയെ നിന്ദിച്ചോ യാതൊരഭിപ്രായവും പറവാൻ ധൈര്യപ്പെടാതെ കാഴ്ച കണ്ടുകഴിഞ്ഞ വേഗത്തിൽ അവരവരുടെ വഴിക്കു പൊയ്ക്കൊണ്ടു. കേശവപിള്ളയുടെ സ്ഥിതിയോ—രാജപരിചാരകജനംതന്നെ മോതിരസംഗതിയിൽ കൃത്രിമക്കാരെന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉപാസനശക്തികൊണ്ടു തെളിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. അതിന്റെ വിക്രമസംഗതിയെക്കുറിച്ച് ഗൗരവമായ അന്വേഷണംനടത്തേണ്ട അവശ്യമില്ലെന്നു ദളവാ മുതലായവരുടെ അഭിപ്രായത്തിനു വിരോധമായി താൻ ഉപദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നും ആ മോതിരം രണ്ടാമതു മോഷ്ടിക്കപ്പെട്ട സംഗതി പരസ്യമാക്കിക്കൂടെന്നു നിർബന്ധിച്ചതും താൻതന്നെ. ആ ഘാതകർമ്മം തന്റെ വസതിയുടെ ഏകദേശം പുരോഭാഗത്തു വച്ചുതന്നെ നടത്തപ്പെടുമിരിക്കുന്നു. മറ്റുള്ളവരും അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ഈ സംഗതികളേയും, പൂർവരാത്രിയിലും മറ്റും താൻ അണ്ണാവയനോടു സംഘടിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതിനേയും, സംശയഗ്രസ്തമായ സംഗതിയേയും ഒന്നായിച്ചേർത്തു ചിന്തിച്ചപ്പോൾ ആ കൊലപാതകം തന്നെ ഏതുവിധം ബാധിച്ചേക്കാമെന്നുള്ള സംശയം അയാളുടെ ബുദ്ധിയെ ക്രൂരതമായി ക്ലേശിപ്പിച്ചു.

ക്ഷണനേരംകൊണ്ട് കാര്യക്കാർ, അധികാരി, ചേരമാനക്കരൻ, മാസപ്പടി മുതലായവർ എത്തി, പ്രേതത്തെ പരിശോധിച്ച്, കണ്ട വിവരങ്ങൾക്കു ആണ്ടു മാസംതീയതി മുതൽ ഇപ്പടിക്ക് കണ്ടെഴുതിയ 'എന്നവസാനിക്കുന്നതുവരെ ഏകവാചകത്തിൽ പന്ത്രണ്ടു നെടിയോലക്കീറ്റ മുഴുവൻ ഇരുവശവും നിറഞ്ഞുള്ള ഒരു യാദാസ്തു തയ്യാറാക്കുകയും, നാരായം പണ്ടാരവകയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടുകയും, ശവശരീരം ഭാര്യാദികളെ ഏല്പിച്ചു രസീതു വാങ്ങുകയും, കൊലപാതകക്കാരൻ

ആരെന്നു അവിടെ കൂടിയിരുന്ന മഹാജനങ്ങളോടു ചോദ്യംചെയ്തതും ചെയ്തു. അവിടെ എത്തി കാഴ്ചകളെല്ലാം കണ്ടുകൊണ്ടു നിന്നിരുന്ന സാംബദീക്ഷിതർ മുന്നോട്ടു കടന്നു നാരായണനെ തൊടാതെ “അതിലെ, അന്ത വെള്ളിമകുടത്തിലെ, ചിന്നതാകു‘കേ‘കാരം കൊത്തിയിരുന്നോ?” എന്ന് എതിർചോദ്യംചെയ്തു. കാര്യക്കാർ നാരായണനെ നോക്കി “ഉണ്ട്” എന്ന് എതിർചോദ്യം ചെയ്തു. കാര്യക്കാർ നാരായണനെ നോക്കി “ഉണ്ട്” എന്നുത്തരം പറയുകയാൽ, “ആനാൽ, അത് നമ്മുടെ കേശവൻകണ്ഠതോടുകൂടി. കണ്ണാലും കാതാലും ബന്ധനംചെയ്യുകയുണ്ടാത്. ശുദ്ധിച്ചെയ്തു നമ്മുടെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതല്ല” എന്നു പരമസാധുവായ ദീക്ഷിതർ ബ്രഹ്മശ്രീഗൗരവത്തോടും സ്വപ്രാധാന്യസൂചകമായ ഗർവത്തോടും ആജ്ഞാപിച്ചു. കേശവപിള്ളയും കാര്യക്കാരും ഏതാനും ആളുകളും മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി. മേൽപ്രകാരമുള്ള ഉത്തരവുകൊടുത്ത ആൾ മഹാവിദ്യാനാണെന്നു പരസ്യമായി പ്രസ്താവിക്കാൻ ഒരുങ്ങിയ അധികാരി സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ കണ്ടതു പണ്ഡിതവ്യസനം, സർവ്വാദരണീയനും, രാജപ്രത്യേകനുമായ ദീക്ഷിതൻ ആകയാൽ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥന്റെ മുഖം മൂന്നുമായി. അധികാരിയെക്കാൾ കാര്യസ്ഥനായ കാര്യക്കാർ ദീക്ഷിതരുടെ സമീപത്തു ചെന്നു പ്രത്യേകവിനീതിയോടുകൂടി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സഹായത്താൽ അനുകൂലിപ്പാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്ന ശിഷ്യനെ അത് എങ്ങനെ ബാധിക്കുമെന്ന് ആലോചിപ്പാൻ ഗുരുമായി അപേക്ഷിച്ചു. ലോകവ്യാപാരങ്ങളെക്കുറിച്ചു പരമപുരോഭാഗിയായ ദീക്ഷിതർക്ക് ആ സ്വകാര്യവാർത്ത രസിച്ചില്ല. അദ്ദേഹം തോൽക്കാൻ ഭാവവുമില്ല. “അവൻ തലയിലെ ബ്രഹ്മഹത്യാ ഏത്തറളുക്ക് ഇത്രനാലും മുടിയാത്. നമ്മെ കേശവകുമാരൻ നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ പ്രഭുവുടെ പുള്ളയാക്കും. തവിര ശൈത്രക്കാരപ്രഖ്യാതരുടെ ഭാഗിനേയനും. കാര്യക്കാരപ്പിള്ളയെക്കുറിച്ചെ അബദ്ധത്തെ ബോധിപ്പിച്ചാൽ നാം സമ്മതിക്കുമോ? ഹരിയോ ഹരി! ശ്രീവരാഹമൂർത്തിയെത്തന്നെ ഈ ഹിംസയ്ക്കു ഇഴുക്കൂ. ഏതു രാജസന്നിധിയിലും - കേട്ടൊ സംസാരിപ്പാൻ സരസ്വതി ഇതൊ (നാവിനെ നീട്ടി) ഇതിനെ തന്നനുഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട് - ശുപന്മാര!”

കാര്യക്കാർ: “സ്വാമികൾ ദേഷ്യപ്പെടണ്ട. വിസ്താരം തുടങ്ങുമ്പോൾ സ്വാമികൾക്കു പരവാനുള്ളതെല്ലാം ബോധിപ്പിക്കാം- ഇപ്പോൾ ക്ഷമിക്കണം. നടത്താത്താൽ ഞങ്ങളുടെ തല പൊയ്ക്കാകും.”

ദീക്ഷിതർ: (വേദഘോഷധ്വനിയിൽ) “സൂത്യന്തരം ധർമ്മരാജ പ്രഭു ശൈത്രക്കാരപ്രഖ്യാതരുടെ ഭാഗിനേയനും. കാര്യക്കാരപ്പിള്ളയെക്കുറിച്ചെ അബദ്ധത്തെ ബോധിപ്പിച്ചാൽ നാം സമ്മതിക്കുമോ? ഹരിയോ ഹരി! ശ്രീവരാഹമൂർത്തിയെത്തന്നെ ഈ ഹിംസയ്ക്കു ഇഴുക്കൂ. ഏതു രാജസന്നിധിയിലും - കേട്ടൊ സംസാരിപ്പാൻ സരസ്വതി ഇതൊ (നാവിനെ നീട്ടി) ഇതിനെ തന്നനുഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട് - ശുപന്മാര!”

കേട്ടുനിന്നവരിൽ ചിലർ ശാസ്ത്രികളോട് ഉടനെ ഇടഞ്ഞു. തിരുവനന്തപുരത്തു കേശവപിള്ള എന്നു വിളിക്കപ്പെട്ടവന്നു കേശവൻ കണ്ഠത്, മൂന്നനാലുദിവസമായി അണ്ണാവയ്യനെ അന്വേഷിച്ച് അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നടന്നിരുന്നു എന്നു ചില ബ്രാഹ്മണരും, പൂർവ്വരാത്രിയിലെ ചന്ദ്രികയിൽ ആ വഴിയെ

അയാൾ പല പ്രാവശ്യം നടന്നിരുന്നു എന്ന് ചില നായന്മാരും അറിവുകൊടുത്തു. ഈ സംഗതികൾക്ക് അവരോടെല്ലാം കാര്യക്കാർ ഉടൻതന്നെ വായ്പാഴി വാങ്ങി ഒപ്പിടുവിച്ചു. സാംബദീക്ഷിതർ മാത്രം മൊഴികൊടുപ്പാൻ തയ്യാറില്ലെന്നും, നാരായം ഉടനെ തന്റെപക്കൽ എത്തിക്കേണ്ടതെന്നും അല്ലെങ്കിൽ കാര്യക്കാരെ 'തുലച്ചുപ്പോടു'മെന്നും ജളമ്മാരോടു വാദിപ്പാൻ തന്റെ നിത്യകർമ്മങ്ങൾ സമയം അനുവദിക്കുന്നില്ലെന്നും ശഠിച്ച്, അവിടുന്ന് നടകൊണ്ടു. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ പിടിച്ച ഹാജരാക്കുന്നതിന് ഉടനെതന്നെ കാര്യക്കാർ ഭടന്മാരെ നിയോഗിക്കുകയും, ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ എല്ലാം പിരിയുകയും ചെയ്തു. പ്രേതത്തെ ബ്രാഹ്മണർ എടുത്തു ദുഃഖവിവശയായി നിലവിളിക്കുന്ന ഭാര്യയോടും, മക്കളോടും ഒരുമിച്ച് അവിടെനിന്നും തിരിച്ചു. അവിടന്ന് പിരിയുന്നതിനുമുമ്പ് കേശവപിള്ള കാര്യക്കാരെ വിളിച്ച് അന്നത്തെ അസ്തമയംവരെ ദുർപ്പിതനടപടികൾ നിറുത്തിവയ്ക്കണമെന്നു പറഞ്ഞ്, സ്നാനം ചെയ്ത് ആശൗചപരിഹാരം വരുത്താൻ തിരിച്ചു.

ദീക്ഷിതരുടെ ശിഷ്യനായ ലളിതഹൃദയൻ നിസ്സാരജന്തുക്കളെപ്പോലും ഹിംസചെയ്യാത്ത ഭൂതദയാപരനായിരിക്കെ, ബ്രാഹ്മണനിഗ്രഹമാകുന്ന മഹാനിക്രഷ്യാപരായത്തിന് അയാളെ ഉത്തരവാദിയാക്കുന്നതു കാലവിശേഷത്തിന്റെ ലക്ഷണമെന്ന ചിലർ വ്യഥിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തു കുടുംബത്തിലെ യുവകാരണവസ്ഥാനികനെ കൊലപാതകക്കാരനാക്കാൻ പുറപ്പെടുന്നത്, പാറക്കുട്ടവും ചുഴികളും നക്രമകരാദിജന്തുക്കളും അടങ്ങിയ അഗാധജലധിയെ ക്രിഡാത്സാകമാക്കുന്നതുപോലെ ആപന്നിബിഡമായ ഒരു പ്രവൃത്തിയാണെന്നു ചില ബുദ്ധിമാന്മാരും, നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനായ മാടമ്പിപ്രധാനന്റെ സന്താനത്തിന്മേൽ കുറുസ്ഥാപനംചെയ്യാൻ കാപ്പുകെട്ടിപ്പുറപ്പെടുന്നതു ദേശിംഗനാട്, ഇളയത്തുനാട് എന്നീ പ്രദേശങ്ങളിലെ ജനങ്ങളോടുള്ള ഒരു പോർക്കവിളിതന്നെ എന്നു മറ്റു ചില ബുദ്ധിമാന്മാരും അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ധനപുഷ്ടിത്വംകൊണ്ടു സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള അന്തസ്സിനേയും കണ്ട് അസൂയാലുക്കളുമായി അയാളെ ദ്രോഷിച്ചിരുന്ന ഒരുവക കുടിലന്മാർ അയാൾ ഒരു വിടനായിരുന്നുവെന്നും, ദുർവൃത്തിയും ദുർത്തും ചേർന്ന് അയാളെ അണ്ണാവയ്യന്റെ വലിയ കടപ്പാടിൽ കുടുക്കി എന്നും, അങ്ങനെയുള്ള അകപ്പാട് പുറത്തു വരാതിരിക്കാൻവേണ്ടി ബ്രാഹ്മണന്റെ നിഗ്രഹം സന്ദർഭസൗകര്യം നോക്കി തക്കത്തിനു നിവർത്തിച്ചതാണെന്നും ഉത്സാഹത്തോടെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തി. ദുഷ്ടവാദങ്ങളുടെ രൂപി ദേവാമൃതത്തേയും അതിന്റെ പ്രചാരം വൈദ്യുതവേഗത്തേയും ജയിക്കുമെന്നുള്ളതു ലോകപ്രസിദ്ധവുമാണല്ലോ.

ഈ ദാരുണമായ നരഹത്യയെക്കുറിച്ച് അറിവുകിട്ടിയ ഉടനെതന്നെ ദളവാഗോപാലയ്യൻ സോമന്റെമീതെ നായർ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ രീതി അനുസരിച്ച് വെള്ളക്കവണിയും തലയിൽ കത്രിപ്പുട്ടുള്ള കെട്ടും ധരിച്ച് , സമയംകാത്ത്, തിരു

മുമ്പിലെത്തി, കൈകെട്ടി വാ പൊത്തി നിന്ന്, വസ്ത്രകളെല്ലാം 'സ്വാമി' എന്ന പദത്തിന്റെ ധാരാളപ്രയോഗത്തോടു കൂടി അറിയിച്ചു. കാര്യക്കാരുടെ സംക്ഷിപ്തവിചാരണകളേയും പരിവാദകലോകത്താൽ ദ്രുതപ്രചരണം ചെയ്യപ്പെട്ട അപവാദത്തെയും ബലമായി ആസ്പദമാക്കി കേശവൻകണ്ടുതന്നെ ഘാതകനെന്നു സ്ഥാപിച്ചും, അയാളെ ഉടനേതന്നെ ബന്ധനത്തിലാക്കി കൊലക്കുറ്റം ചുമത്തി ജീവഹാനി വരുത്താൻ വിധികർഷിക്കുന്നതിനുവേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ സുമാറായി ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്ന് ഉണർത്തിച്ചും, ആ സംഗതിയിലുള്ള തിരുവുള്ളത്തെ പ്രതീക്ഷിച്ചു ദളവാ നിന്നു. മഹാരാജാവിനാൽ അഭിജ്ഞാതമായിരുന്ന ചില സംഗതികളുടെ രഹസ്യഭേദനം ചെയ്യാൻ ഉചിതമായ സന്ദർഭം വന്നിട്ടില്ലെന്ന് അവിടത്തേക്കു തോന്നുകയാലും, വിശിഷ്യ ചില സംശയങ്ങൾ അധികൃതരുടെ ഉഘാടനങ്ങൾക്കു അന്വേഷണഗതിക്കും വിരുദ്ധമായി അവിടുത്തെ വിശാലബുദ്ധിയിൽ അങ്കുരിച്ചുകൊണ്ടും, മന്ത്രിമാരുടെ നടപടിയിൽ പ്രവേശിച്ച് ഒരു കല്പനകൊടുക്കുന്നതിന് അവിടുന്ന് ഉടനെ സന്നദ്ധനായില്ല. മഹാരാജാവിന്റെ മുഖം നിർവ്വീകാരമായി കാണപ്പെടുകകൊണ്ട്, ആ സംഗതിയിൽ അവിടുത്തെ അന്തർഗ്ഗതത്തെ ആ പതനത്തിൽ ദുർഗ്രാഹ്യമെന്നു ദളവാ മനസ്സിലാക്കി, മറ്റു തനിക്ക് ഉണർത്തിപ്പാനുണ്ടായിരുന്ന സംഗതികളെയും അറിവിച്ചുകൊണ്ട്, അവിടെനിന്നു തിരിച്ചു.

ഗോപാലയുടെ റിപ്പോർട്ടിൽ ഉൾപ്പെട്ട കൊലപാതകവൃത്താന്തവും അതിനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള സകലവിവരങ്ങളും മഹാരാജാവ് അതിനുമുമ്പുതന്നെ സൂക്ഷ്മമായി ധരിച്ചിരുന്നു. ദളവായെ തുടർന്ന് മുഖംകാണിച്ച സർവാധികാര്യക്കാരും സമ്പ്രതിഅയ്യനും അണ്ണാവയുടെ ദുർമൃതിയെക്കുറിച്ച് അഭിപ്രായങ്ങൾ അറിവിക്കാതിരുന്നില്ല. അവരുടെ പക്ഷം, ആ സംഗതി അഗാധാന്വേഷണയോഗ്യമായിട്ടുള്ള ഉപജാപകൃത്രിമമാണെന്നും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദിവ്യലോചനംകൊണ്ട് "എന്നവെല്ലാം കാണപ്പോരതോ" എന്ന് അരുളിച്ചെയ്യപ്പെട്ടതിൽ, രണ്ടാമത്തേതായ ആ ക്രിയയ്ക്കും ഒന്നാമത്തേതായ ഭണ്ഡാരഭേദനത്തിനും തമ്മിൽ സംബന്ധമുണ്ടായിരിക്കുമെന്നും ആയിരുന്നു. ഇവരുടെ ഗമനാനന്തരം കട്ടിമുണ്ടും പുറകിൽ ഇരട്ടക്കൊമ്പുവച്ച് നേരിയതുകൊണ്ടുള്ള വട്ടകെട്ടും ധരിച്ച്, ഒരു പിടി എഴുത്തോലയും ലേഖനായുധങ്ങളുമായി കേശവപിള്ള തിരുമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. 'വിദ്വാൻ മാത്രം വിദ്വാനെ അറിയുന്ന' മാനസികമായുള്ള ധർമ്മത്തിന്റെ പ്രവർത്തനംകൊണ്ട് മഹാരാജാവിന്റെ മുഖം സൈനികാംഗമായ കൃതാവിനാൽ ഗംഭീരമാക്കപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും, തൽകാലോദിതമായ പ്രസാദംകൊണ്ട് കരുണാപൂർണ്ണമനസ്സനായ ഒരു ബഹുസന്താനപിതാവിന്റേതുപോലെ ലളിതസ്മേരപൂർണ്ണമായി പ്രകാശിച്ചു. ബാഹ്യവിക്ഷണത്തിന് പ്രശാന്തതടി

നികളെപ്പോലെ മൃദുഗതികളായി കാണപ്പെടുന്ന ജ്യോത്സവചരായ ആ രണ്ടു മഹച്ഛതികളും, ദുസ്തരമായുള്ള ഔഷ്ണവേഗങ്ങളോടുകൂടി വിന്ധ്യഗന്ധമാദനാദി മഹാഗിരിവാരഭേദനവും ചെയ്ത്, ഉദ്ദിഷ്ടതീർത്ഥമുഖത്തു സിന്ധുസംഗമംചെയ്യുന്ന അന്തർവാഹിനികളായിരുന്നു. മഹാരാജാവ് ഗുരുരപ്രദാവനായ മാതുലഗുരുനാഥന്റെ അനുഗ്രഹത്താലും സ്വബുദ്ധിപരിചയങ്ങളുടെ ചാതുരികൊണ്ടും രാജ്യതന്ത്രങ്ങളിൽ വിദഗ്ദ്ധ വിപശ്ചിത്തും, ആ യുവാവ് ആ മഹാരാജോപാന്തവാസവും പാദശുശ്രൂഷണവുംകൊണ്ട് ഗുരുപ്രസാദാനുഗ്രഹസമ്പാദനത്തെ ആരംഭിച്ചു, ജീവനെന്നെന്നെ ഗുരുദക്ഷിണയായിക്കരുതിട്ടുള്ളവനും അപ്രയാനനമായ ഒരു ശിഷ്യൻമാത്രവും ആയിരുന്നു. മന്ത്രിസമ്പൽസമൃദ്ധനായിരുന്ന മഹാരാജാവിന് ആ യുവാവിന്റെ അംഗപ്രൗഢിയും ബുദ്ധിവിലാസവും കണ്ട്, പരിചയാരംഭംമുതൽ അയാളെക്കുറിച്ച് അതിയായ വാത്സല്യവും വിശ്വാസവും ഉദിച്ചിരുന്നു. യുവത്വംകൊണ്ടുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യശീലത്തെ അവിടുത്തെ പൈത്ര്യമായ കൃപാർദ്രതകൊണ്ടു പോഷിപ്പിച്ചു, അയാളെ സ്വസന്നിധിയിൽ അനിയന്ത്രിതവചസ്തനാക്കാൻ അവിടുന്ന് പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ ആ യുവാവിന്റെ ക്ഷിപ്രകപിതത്വം ചിലപ്പോൾ അയാളുടെ സ്ഥിതിവിശേഷത്തിന്റെ ഉത്തരത്തേയും ഉൽക്കർഷോനുഖതയേയും ദേദിച്ചുപോയിട്ടുള്ളതൊഴികെ, തനിക്കു ഭാഗ്യദായകനായി അനുഗ്രഹിച്ചതല്ലാത്ത ഗുരുവിന്റെ ദൃഷ്ടാന്തപാഠത്തെ തുടർന്ന്, ശിഷ്യനും ക്രിയാമാത്രദീക്ഷിതനായി തന്റെ ശിഷ്യാശ്രമത്തെ നയിച്ചുവന്നു.

കേശവപിള്ള മഹാരാജപദങ്ങളിൽ അത്യന്തഭക്തിവിനയസമന്വിതം, ഓലയ്ക്കുട്ടത്തെ കക്ഷത്തിലിടുകി, യഥാക്രമം താണതൊഴുത്, ഉടുവസ്തുത്തെ ഒതുക്കി, പഞ്ചപുച്ഛമടക്കി നില്ക്കുന്നതിനിടയിൽ, അയാളെയും അന്നത്തെ ദുഷ്ടിയേയും സംഘടിപ്പിച്ച് അയാളുടെ മനസ്സ് അന്നുദയത്തിൽ ഗതിചെയ്തു മാർഗ്ഗത്തുടേതെന്ന മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സും ഒരു സഞ്ചരണംചെയ്തു. എന്നാൽ ഈ അഭിനിവേശങ്ങളുടെ ഒരു ഛായപോലും മുഖത്തു പ്രസരിപ്പിക്കാതെ, അന്നന്തശയനവിഗ്രഹത്തിന്റെ വദനനിശ്ചാഞ്ചല്യത്തോടുകൂടിയാണെങ്കിലും ദളവായോടും മറ്റുദ്യോഗസ്ഥന്മാരോടും പ്രദർശിപ്പിക്കാത്ത ഒരു കരുണയോടുകൂടിത്തന്നെ അവിടുന്ന് ഇങ്ങനെ ചോദ്യംചെയ്തു: “എന്താ, കേശവൻ ഇന്ന് ഊണുകഴിഞ്ഞില്ലേ?” കേശവപിള്ള: “തിരുവുള്ളം അനുഗ്രഹിച്ചുനമുതൽ അടിയന് കല്ലുരിക്ക മുട്ടുണ്ടായിട്ടില്ല.”

മഹാരാജാവ്: “എന്നാൽ നിന്റെ മുഖമിങ്ങനെ ക്ഷീണിച്ചു കാൺമാൻ സംഗതി എന്ത്?”

കേശവപിള്ള: (ആദ്യത്തെ പദത്തിൽ ശബ്ദോർജ്ജിതത്തോടുകൂടി) “അടിയന്

വിശേഷിച്ച് പടുകാലമൊന്നുമില്ല.”

മഹാരാജാവ്: “പിന്നെ ആർക്കൊന്നു പടുകാലം? നിന്റെ നളപാകക്കാരി കിടപ്പില്ലേ? ഇവിടെ ഏതെങ്കിലും മാപ്പുള്ളികളിൽ നിന്ന് നിനക്ക് ഊണുകഴിച്ചുകൂടെ? രാപ്പകല്പഴയ്ക്കുന്ന ശരീരം ക്രമപോഷണമില്ലാത്തതാൽ, ചെറുപ്പമായാലും ക്ഷണത്തിൽ ക്ഷയിച്ചു പോകും.”

മഹാനഭാവന്മാരുടെ കൃപ ചിലപ്പോൾ സാധുജനങ്ങളെ മുട്ടിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിൽ ഉണ്ടായ ഈ കരുണാപ്രവാഹത്തിൽ, ‘ഉത്തമാശനം’ എന്തെന്നുള്ള വാദിച്ചുതന്നെ വഹിക്കാനോ, എന്തെങ്കിലും രസകരമായ നാട്യത്തെക്കൊണ്ട് സ്വാദുകുഷ്യഗ്രഹണം മഹാരാജാവിനുണ്ടാക്കാനോ അയാൾക്കു സാക്ഷാൽ തന്നെ രസികത്വവും അപ്പോൾ മനഃസ്വാസ്ഥ്യവും ഇല്ലായിരുന്നു. അയാൾ മിണ്ടാതെ നിന്നതു കണ്ടാ മഹാരാജാവു പിന്നെയും ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു: “ഇന്നെന്താണ്, ഇവിടെ വരുന്നവരെല്ലാം മുർഖമുഖന്മാരായിരിക്കുന്നത്?”

കേശവപിള്ള: “കാലപ്പിഴകൊണ്ടായിരിക്കാം, കല്പനയുണ്ടെങ്കിൽ സംഗതി തിരുമനസ്സറിയിക്കാം.”

മഹാരാജാവു സന്തോഷിച്ചു. രാജ്യക്ഷേമോപയുക്തമായ സംഗതികൾ തന്റെ ഇംഗിതജ്ഞനായ ഭൃത്യനിൽനിന്നുണ്ടാകുമെന്നുള്ള ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി അവിടന്ന്, “എന്നും ഓരോകാര്യത്തിനും പ്രത്യേകം കല്പന വേണോ? ഇങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കാലം, അങ്ങോട്ടു ചെല്ലുമ്പോൾ നിനക്കു കല്പന തരുന്നതിനാത്രം എനിക്കു സമയം ശേഷിക്കും.”

ആ മഹാരാജാവ് മനുഷ്യപ്രകൃതസൂക്ഷ്മജ്ഞനുമല്ലേ? സൗഭാഗ്യദാനശക്തന്മാർ ഇങ്ങനെ വരദാതാക്കളായി അപദേശവചഃപ്രയോഗങ്ങൾചെയ്യുമ്പോൾ ഏതൊരു തൃഷ്ണാധീനനാണ് വശ്യനായിത്തീരാത്തത്? എന്നാൽ ആ അരുളപ്പാടുകൊണ്ട് കേശവപിള്ള പ്രമാദവാനാകാതെയും, പക്ഷേ അങ്ങനെതന്നെ സംഭവിക്കട്ടെ എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ടും, ‘കാലപ്പിഴ’ എന്തെന്നുള്ള വിവരണത്തെത്തുടങ്ങി: “ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരൻ പടകൂട്ടാൻ തുടങ്ങുന്നു—”

മഹാരാജാവ്: “എന്താത്? പടകൂട്ടാനോ?”

കേശവപിള്ള: “അടിയൻ! പടകൂട്ടാൻതന്നെ. പണ്ട്, കളരികൂട്ടവും ഓണക്കളിയും ഇപ്പോൾ പരിഷ്കരിച്ച്—”

മഹാരാജാവ്: “നമ്മുടെ ആ യോഗിയെ സൽക്കരിച്ചുകൊള്ളുവാനാണല്ലോ ചന്ത്രക്കാരനുവേണ്ടി ആ ഉമ്മിണി നമ്മുടെ അനുവാദം ചോദിച്ചത്.”

കേശവപിള്ള: “കൽപന. ശിവാജിരായന്റെ നവരാത്രിവേലയും ഔരംഗബാദ് നവാബിന്റെ മൊഹറോത്സവവും. ഇവിടെ എലന്ത അമ്പലത്തിൽ കാളച്ചന്തയും, വയ്യാമൂല മണൽക്കുന്നിലെ വേട്ടയൂട്ടും, കളിപ്പാക്കളക്കരയിൽ കിളിയംതട്ടുകളി

യ്ക്കും, വെങ്ങാൻതമ്പലത്തിൽ വെള്ളംകുടിയും—ഇങ്ങനെ നടന്ന കാര്യങ്ങൾക്ക് ഇപ്പോൾ സംസ്കൃതപ്പേര് ഇട്ടു. ‘സപര്യ’ എന്നാണ് യോഗീശ്വരന്റെ ശാസനവാചകത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളത്. അതുകൊണ്ടു ദ്രോഹസ്വഭാവത്തിനു കലശശുദ്ധി വന്നിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അടിയൻ പിഴവിടുകൊണ്ടുപോയി. കൽപിച്ച് ക്ഷമിച്ചുരുളണം.”

മഹാരാജാവ്: (തന്റെ വാദനിലയെ കൈവിടാതെയും ആ യുവാവിന്റെ സ്വകാര്യവേഷണിങ്ങൾക്ക് ഊർജ്ജിതത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കാനും) “ഹെയ്! അമ്പലം! ദോഷൈകദൃക്ക് എന്ന വിളിക്ക് വിളികേൾപ്പാൻ നി ഹാജർ—എന്തു കളിയാണിത്?”

കേശവപിള്ള: (മഹാരാജാവ് കളിയാടി ധരിച്ചിട്ടില്ലെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടു കൂടി) “തിരുമേനി കൽപിക്കും പോലിരിക്കട്ടെ— എങ്കിലും അവിടെ വലിയ പടതന്നെ കൂട്ടുന്നു—” (അതു സംബന്ധിച്ച് വേണ്ട കരുതൽ താൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നു മഹാരാജാവു സ്മരിച്ചു) “ചന്ദ്രക്കാരനിപ്പോൾ മുമ്പിലത്തേതിലും പ്രതാപക്കാരനായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട്. എട്ടുവീടർക്ക് തമ്പിമാരെപ്പോലെ, അയാൾക്ക് സ്വാമിയാരെ കിട്ടിയിരിക്കുന്നു. നന്തിയത് ഉണ്ണിത്താനദ്രോഹവും അവിടെ എത്തിയിരിക്കും.” (‘മൂക്കിൽ തൊടാൻ ചെവികുട്ടി പ്രദക്ഷിണംചെയ്യേണ്ട. അണ്ണാവയുടെ കാര്യത്തെ നേരെ ചോദിച്ചു കൊള്ളൂ’ എന്നു മഹാരാജാവു ചിന്തിച്ചു) “ഇതൊക്കെ രാജ്യത്തിനു പടുകാലമാണ്.”

മഹാരാജാവ്: രണ്ടു ഗൃഹസ്ഥന്മാർ കൂടുന്നതു രാജ്യത്തിന് ആപത്തോ? നല്ല ഗുണദോഷം!”

കേശവപിള്ള: “ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമി എന്നൊരു മൂർത്തികൂടി ഉള്ളതുകൊണ്ടു അടിയൻ തിരുമനസ്സുണർത്തിക്കുന്നതാണ്. അദ്ദേഹത്തിന് അടിയനോടും അടിയന് അങ്ങോട്ടും തീരാത്ത വിരോധമെന്നു കൽപിക്കും. അടിയന്റെ അൽപ ബുദ്ധിയിൽ തോന്നിയതിനുള്ള തെളിവിനെ (‘ഇതാ വന്നു അണ്ണാവയുടെ കഥ’ എന്ന് മഹാരാജാവു ചിന്തിച്ചു) ദൈവം തട്ടിക്കളഞ്ഞു. ഇനി അതിനെ തിരുമനസ്സറിയിച്ചിട്ടു ഫലമില്ല. എന്നാൽ ആ സ്ഥലം കഴക്കൂട്ടമാണ്. ചന്ദ്രക്കാരൻ രാമനാമമാത്തിൽപിള്ളയുടെ മകനും, നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ എളയിടത്തുസ്വരൂപത്തിലെ മന്ത്രിയും—”

മഹാരാജാവ്: “നീ ഇവിടത്തെ സ്ഥിതി ഒന്നും അറിയാതെ പെരുമ്പടപ്പിനു വരികയാണോ?”

തന്റെ രാജ്യം പുളളിപ്പട്ടാളത്താൽ സുരക്ഷിതമെന്നും, തന്റെ സ്വകാര്യനിശ്ചയമായി ജെൻട്രാൾ കമാൻതമ്പിയും ഏതാനും ഭടജനങ്ങളും കഴക്കൂട്ടത്തേക്കു ഹൃദയമായി നിയോഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു കൊണ്ട് ആ സ്ഥലത്ത് കലാപ

മൊന്നുമുണ്ടാവാൻ മാർഗ്ഗമില്ലെന്നും ധൈര്യപ്പെട്ട് മഹാരാജാവ് ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തപ്പോൾ മഹാരാജാവിന്റെ അതിശൃദ്ധമായ വ്യവസ്ഥയേയും തന്റെ സാമർത്ഥ്യം കൊണ്ടു ധരിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ള ആ അറിവിനെ ഗോപനം ചെയ്തുകൊണ്ട്, വ്യസനത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു: “അടിയന്തിപ്പോൾ പെരുമ്പടപ്പിൽനിന്നു വിടകൊള്ളുകയല്ല. പെരുമ്പടപ്പിൽത്തന്നെ കൈനില ഊന്നിയിരിക്കുകയാണ്. അതുപോലെ രാജ്യവും കുറപ്പെടുപോകാതെയിരിപ്പാൻ തിരുമനസ്സറിയിക്കുന്നതാണ്. ആ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അനന്തരവനെ, കുറച്ചു താമസിച്ച് പിടിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ഒരു ദോഷവും ഉണ്ടാവാറില്ല. അവിടത്തെ കൂട്ടമെല്ലാം അറികേയും സ്വാമിയുടെ ഉപദേശം അവിടെ കിട്ടാൻ സൗകര്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന സമയത്തും ഒരു പ്രമാദക്രിയയെ അവിടെ വെച്ചു നടത്തുന്നതു നല്ലപായമാണോ എന്ന് തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് ആലോചിച്ചു കൽപനയുണ്ടാകണം.”

മഹാരാജാവ്: (തന്റെ ഊഹം ഈ സമർത്ഥന്റെ സംഗതിയിലും തെറ്റിയില്ലെന്നുള്ള സന്തോഷോൽക്കർഷത്തോടുകൂടി) “കൊലപാതകക്കാരനെ ഉടനെ കെട്ടുകയല്ലെ വേണ്ടത്?”

കേശവപിള്ള: “കൊലപാതകംചെയ്തു എങ്കിൽ ഉടനെ തൂക്കുകയും വേണം. സാംബദീക്ഷിതരുടെ സാധുത്വംകൊണ്ട് ആ കേശവപിള്ളയുടെമേൽ കുറും ചുമത്തപ്പെട്ടതാണ്. വെള്ളിനാരായം എത്രയോപേർക്കുണ്ട്! ‘കേ’ എന്ന അക്ഷരം എത്ര കേശവന്മാർക്കും കേരളീയർക്കും ഉപയോഗിക്കാം!”

മഹാരാജാവ്: “നീയും ഒരു കേശവനാണല്ലോ.”

കേശവപിള്ള: “അടിയൻ! കപ്പപ്പാട് അതിനടുത്തുമാണ്. പക്ഷേ, അടിയൻ കൈക്കുറുപ്പാടു ചെയ്തതാണെങ്കിൽ, നാരായത്തെ ദേഹത്തു നിറുത്തിട്ടു പോവുല്ലായിരുന്ന. ഉണ്ണിത്താനദേഹത്തിന്റെ മകൻ കേശവപിള്ളയും, ഇങ്ങനെ അയാൾക്ക് വിപരീതമായ ഒരു തെളിവിനെ അവിടെ വിട്ടിട്ടു പോകുമോ എന്നു കൽപിച്ചതന്നെ തിരുവുള്ളമിരുത്തി ആലോചിച്ചു രക്ഷിക്കണം.”

ഈ സംശയം ആദ്യമേതന്നെ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ പ്രധാനമായി പ്രവേശിച്ചിട്ടുള്ളതായിരുന്നു. എങ്കിലും കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സിനേയും ഇഷ്ടത്തേയും ഒന്നുകൂടി പരീക്ഷിച്ചപ്പോൾ അവിടന്ന് ഗൗരവമായ ചില ചോദ്യങ്ങൾ തുടങ്ങി. തന്റെ പ്രവൃത്തികൾ രാജ്യാഭിമാനിക്കും ഭക്തനായ ഭൃത്യനും ചേർന്നതല്ലെന്നുള്ള ഛായയിൽ ഒന്നു രണ്ടു ചോദ്യങ്ങൾ ഉണ്ടായത് കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സിനെ ചഞ്ചലിപ്പിച്ചു. ആ ചോദ്യങ്ങൾക്കുണ്ടായ മറുപടികൾ മഹാരാജാവിന് ആ സന്ദർഭത്തിൽ സന്തോഷപ്രദമായിരുന്നില്ല. ആ സംവാദം അവസാനത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉദ്യമങ്ങളെക്കുറിച്ച് പ്രത്യക്ഷമായിത്തന്നെ അനുകൂലപ്രതികൂലവാദമായി പരിണമിച്ചു. ബാല്യത്തിൽ ഊർജ്ജിതമായും അനന്തരം

ശാസനംകൊണ്ടു ശമിതമായി ശേഷിച്ചും അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ കുടികൊള്ളുന്ന ദ്രുതകോപം കേശവപിള്ളയെ ആ സന്ദർഭത്തിലും അനർത്ഥഗർഭത്തിൽ ചാടിപ്പു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മതപ്രചരണോദ്യമങ്ങൾ ദ്രാഹശ്രമങ്ങൾ മാത്രമാണെന്ന് അയാൾ വർണ്ണിച്ചു. പൂർവരാത്രിയിൽത്തന്നെ എന്തെങ്കിലുമൊരു ദുഷ്ടതി സംഭവ്യമെന്നു താൻ കാണുന്നതായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ യുവരാജാവിനോടു പറഞ്ഞതും മഹാരാജാവ് ആ രാജകുമാരനിൽനിന്നു ധരിച്ചിരുന്നു. അങ്ങനെയുള്ള ദിവ്യനെ ഭസ്മിക്കുന്നതു മതധിക്കാരമാണെന്ന് മഹാരാജാവിനു തോന്നി. ഇങ്ങനെ സംശയിക്കപ്പെട്ട അപരാധത്തിനു ശിക്ഷയായി. “കറച്ചുദിവസത്തേക്കു കേശവൻ ഇവിടെ വരണമെന്നില്ല. സാധനങ്ങളെ ഇങ്ങോട്ടയച്ചാൽ മതി. എന്തോ ആകപ്പാടെ കഷ്ടകാലംതന്നെ!” എന്നു തിരുവുള്ളക്കേടായും ഒടുവിൽ പശ്ചാത്താപസൂചകമായും മതനിഷ്ഠനായ മഹാരാജാവിൽനിന്ന് ഒരു കൽപനയുണ്ടായി.

രാജ്യദ്രംശത്തിനു തുല്യമായി തന്നാൽ ഗണിക്കപ്പെട്ട ഈ ശിക്ഷ താൻതന്നെ കൊലപാതകകർത്താവെന്നു സംശയിച്ചുകൊണ്ടുണ്ടായതെന്ന്, കോപാസ്മയമായ ആ സമയത്തിൽ കേശവപിള്ള വിചാരിച്ചുപോയതിനാൽ, അയാളുടെ മുഖത്തുണ്ടായിരുന്ന വിളർച്ചയും വിവശതയും മുഴുവൻ നീങ്ങി, രാജസന്നിധിയിൽ അനുവദിക്കപ്പെട്ടിട്ടില്ലാത്തതായ മുഖപ്രസാദത്തോടുകൂടി തന്റെ മടിയിൽ സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ എടുത്ത്, “എന്നാൽ തെളിവുപോലും പൂർത്തിയായിരിക്കട്ടെ” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, അതിനെ തിരുമുമ്പിൽ സമർപ്പണം ചെയ്തു. തന്റെ നേത്രങ്ങൾ തന്നെ വഞ്ചിക്കുന്നുവോ എന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി നോക്കി, അതു തന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമാകുന്ന ഒരു യേങ്കുരവസ്തുതന്നെ എന്നു മഹാരാജാവു നിശ്ചയംവരുത്തി. എന്നിട്ട്, “ഇവിടെ വേണ്ട, ദുഃശകനവലയത്തെ നീ തന്നെ കൊണ്ടുപോ” എന്നു മനഃപൂർവ്വമായ ജ്ജ്വലയോടും ഉദ്ദേശത്തോടും കല്പിച്ചു. കേശവപിള്ള അതിനത്തരമായി ഒന്നും ഉണർത്തിക്കാതെ, ‘ഇതുതാൻ അവസാനമാം പ്രണാമം’ എന്നു സങ്കൽപിച്ചുപോലെ തൊഴുതു വിടവാങ്ങി.

മോതിരത്തെ രണ്ടാമതും അണ്ണാവയുൻ തന്റെ ദ്രവ്യശക്തികൊണ്ടു കൈവശപ്പെടുത്തുകയും, അതിനെ കരസ്ഥമാക്കുന്നതിനു കേശവപിള്ള ചെയ്ത യത്നത്തിനിടയിൽ ജീവഹാനിക്കു സംഗതിവരികയും ചെയ്തു എന്നു മഹാരാജാവ് അനുമാനിച്ചു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള അനുമാനത്തിനു വിപരീതമായി, ചില തെളിവുകൾ മറ്റൊരാളെ കുറ്റക്കാരനായി ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ സ്ഥിതികളിൽ ശ്രദ്ധയോളുള്ള ഒരു പ്രാഥമികവിചാരണ താൻതന്നെ നടത്തിക്കളയാമെന്നു മഹാരാജാവു നിശ്ചയിച്ചു. അതിനാൽ കേശവപിള്ളയെ പുറത്താക്കിയുണ്ടായ

കല്പനയെ റദ്ദുചെയ്യാതെയും, എന്നാൽ അതിനെ പ്രസിദ്ധീകരിക്കാതെയും, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മരുമകനെ പിടിക്കുന്നവർ അയാളെ യാതൊരു ഉപദ്രവവും അസഹ്യതയും ഏല്പിക്കാതെ തന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാക്കിയതിന്റെ ശേഷമേ അനന്തരവിചാരണകൾ നടത്താവൂ എന്ന് ഒരു അടിയന്ത്രക്കല്പന പുറപ്പെടുവിച്ചു.

'തൊലയാവട്ട' ഇരണിയൽ താലൂക്കിൽ ഉള്ള വൃക്ഷശൃന്ധവും ഭയങ്കരവുമായ ഒരു വിസ്തീർണ്ണമരുഭൂമിയാകുന്നു. ഈ സ്ഥലത്തുവെച്ച് ചില മരണശിക്ഷകൾ ആസൂരമായവിധത്തിൽ നടത്തപ്പെട്ടതുകൊണ്ട് അതിനു കപ്രസിദ്ധിയും ജനവർജ്യതയും സിദ്ധിച്ചിരുന്നു.

ചിതറാൽ എന്ന് കഴിഞ്ഞുറയ്ക്കുന്നത് ഒരു ദുർഗ്ഗവും അതിന്റെ മുകളിൽ ഒരു ദുർഗ്ഗാക്ഷേത്രവുമുണ്ട്. ഈ ക്ഷേത്രം, ബുദ്ധമതക്കാരുടെ ഒരു സ്ഥാപനമെന്ന് ചിലർ വിചാരിക്കുന്നു.

അദ്ധ്യായം പത്തു്

“..... പ്രതിക്രിയ

ധീരതയോടു ചെയ്തിടുന്നതുമുണ്ടു പിന്നെ
പാരിതു പരിപാലിച്ചിരിക്കുന്നതുമുണ്ടു്”

തന്റെ പ്രിയഭാഗിനേയന്റെ ബന്ധനം ചന്ദ്രക്കാരന പാണ്ഡ്യചോളാദി മഹൽ സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെ അവസാനംപോലെ ചരിത്രകീർത്തനീയവും പ്രജാസ്വാ തന്ത്ര്യത്തിനു ഹാനികരവുമായ ഒരു ഉപഗമമായിരുന്നു. എങ്കിലും തന്റെ യൗവനാരംഭത്തിലെ വിപ്ലവങ്ങൾ എങ്ങനെ തന്റെ ഭാഗ്യസ്ഥിതിക്കു വ്യാഴോദയ മായി ഭവിച്ചുവോ, അങ്ങനെയുള്ള ജ്യോതിശ്ചക്രപരിവർത്തനം കൊണ്ടുതന്നെ, അപമാനകരമായ ഈ സംഭവവും തന്റെ ഭാഗ്യഭാസ്കരനെ ‘സോച്ചഗത’നാക്കി സംക്രമിപ്പിച്ചുക്കാമെന്ന് ലോഭാകലിതനായി ആ മഹാപ്രള സമാശ്വസിച്ചു. എന്നാൽ, തൽക്കാലസ്ഥിതികളുടെ രൂക്ഷമായ പാരമാർത്ഥ്യം അയാളുടെ അന്തഃ പ്രദേശത്തെ വ്യാകുലപ്പെടുത്തി. തന്റെ കീർത്തിക്കും പ്രതാപത്തിനും മാന്യതയ്ക്കും നേരിട്ട ധിക്രതിക്ക് ഭൂമിയുടെ നാനാഭാഗങ്ങളിലും പ്രതിധ്വനിക്കുമാറുള്ള ഒരു പ്രതിക്രിയ ബലിഷ്ഠനായ താൻ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതാണെന്ന് അത്യുൽക്കട മോഹമാകുന്ന സന്നിപാതജ്വരത്തിന്റെ മൂർച്ഛയിൽ അയാൾ സങ്കല്പിക്കുകയും ചെയ്തു. ഭൂകമ്പാരംഭംപോലെ നാദിനാളംമുതൽ ഒരു ദീർഘനിശ്വാസംചെയ്തു് ചന്ദ്രക്കാരൻ അശരണനെന്നപോലെ ഊർദ്ധ്വമുഖനായി നിന്നപ്പോൾ, ആകാശ വീഥിയെ ശാന്തമായി തരണംചെയ്യുന്ന ചന്ദ്രൻ അയാളുടെ നേത്രഗോളങ്ങളിൽ പ്രതിബിംബിച്ച് അവയെ രണ്ടു ചന്ദ്രപോതങ്ങളെന്നപോലെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു. പ്രേ ക്ഷകന്മാരായ ജനങ്ങൾ, ആ പൈശാചദർശനം കൊണ്ടു ഭയാതൂരന്മാരായി, ആ ദുർമ്മദന്റെ കോപാഗ്നിയിൽ ശലഭദശയെ പ്രാപിച്ചുപോകാതെ അവിടെനിന്നും ജവഗമനം തുടങ്ങി. എന്നാൽ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രശശാങ്കന്മാരുടെ പരിവേഷ്വന്ദ്രം പിണഞ്ഞിടഞ്ഞു ലസിക്കും വണ്ണം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയായ കണ്ടകവല്ലി അദ്ദേഹത്തെ താണ്ഡവപ്രദക്ഷിണം ചെയ്തുകൊണ്ടു നിന്നു. വൃദ്ധ മുതലായവരുടെ വാസസ്ഥലത്തുവെച്ചുണ്ടായ മഹാപരിതാപകരമായ സംഭവത്തിൽ അവരോട് അനുകമ്പാഭാവമൊന്നും കാണിക്കാതെയും, അങ്ങനെ ഒരു വകക്കാരുണ്ടെന്നുള്ള സംഗതിപോലും ഗണിക്കാതെയും, ഋഷഭപ്രകൃതനായിത്തന്നെ ചന്ദ്രക്കാരൻ, ഈശനാകട്ടെ ബ്രഹ്മനാകട്ടെ തന്നോടപ്രിയം പ്രവർത്തിച്ച ധൂർത്തനെ വൈര നിര്യാതനാകൊണ്ടു ക്ഷണേന അരൂപാനംചെയ്യിക്കുന്നുണ്ടെന്നു ശപഥംചെയ്തു് ചിലമ്പിനേത്തേക്കു തിരിച്ചു.

വൃദ്ധ മുതലായവരോട് ചന്ദ്രക്കാരൻ കാണിച്ച മര്യാദാലോപത്തെ തന്റെ സ്വന്ത രീതിയിൽ ഉദാരശീലനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള പരിഹരിച്ചു. മന്ത്രജ്ഞുടംവിട്ട് തനിക്കു

ധർമ്മദനായുള്ള അളിയപ്പെരുമാളെ തുടരുന്നതിനുമുമ്പിൽ തന്റെ പ്രചോദനത്താൽ കേശവൻകുഞ്ഞുളേടം അറിഞ്ഞു സ്വകാമപ്രാപ്തിക്കു പ്രതിബന്ധമായ ആ യുവാവിനെ രാജദൂത്യന്മാർ മാറ്റുകകൊണ്ട് അയാൾ ഉല്ലാസഭരിതനായിത്തീർന്നിരുന്നു. തന്റെ ശരീരവല്ലരികത്വത്തിന്റെ സരസതയെ അതിശയമായി സൂടീകരിച്ചും, ഏതു സരസാംഗനാഹൃദയഭിത്തിയേയും കരണ്ടു നശിപ്പിപ്പാൻ നിപുണമൃഷികനാണെന്നു നടിച്ചും മീനാക്ഷിയുടെ നേർക്ക്, “ആരെന്നാലും രക്ഷിപ്പാനിനി അപരൻ വരുമോ കേണാളെ” എന്നു വിജയസന്ദേശമായും, വൃദ്ധയുടെ നേർക്ക്, “എന്തിനതു മമ ശീലഗുണങ്ങളും ബുദ്ധിവിലാസവും” എന്നു ഭസനമായും, കപ്പശ്ശാർ നിൽക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചിരുന്ന സ്ഥലത്തെ നോക്കി “വിദ്രുതം തവ രക്തധാര കടിച്ചിടാതെയടങ്ങുമോ” എന്നു ഗർവ്വദ്യോതകമായും ഓരോ നോട്ടങ്ങളെ പ്രക്ഷേപണം ചെയ്തു. കപ്പശ്ശാരുടെ ഒരു പൊടിയെങ്കിലും അവിടെ ഇല്ലാതിരുന്നത് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ആയുർബലം ശേഷിച്ചതുകൊണ്ടായിരുന്നു. മീനാക്ഷി സാമാന്യേന തന്റെ വംശമഹത്വത്തിനൊത്തവിധം ധീരസിംഹപ്രകൃതിയായിരുന്നു എങ്കിലും, തനിക്കു ദൈവഗത്യാ സിദ്ധിച്ച കാമുകന്റെ സംഗതിയിൽ ഹൃദയമാർദ്ദവം കൊണ്ട് ഹരിണീസ്വഭാവയായിത്തീർന്നിരുന്നു. ആ യുവാവിനെ ഒരു ലളിതദിവ്യസമ്പത്തായി ധ്യാനിച്ച്, ആ ബാലികമാനസപൂജ ചെയ്യുന്നിരുന്നു. സമ്പൽസമൃദ്ധിയും ശൃംഗാരപരമാനന്ദാനുഭൂതിയും കാമിച്ചുരുട്ടിവിടുന്നതല്ലായിരുന്നു മീനാക്ഷിയുടെ പ്രണയം. ആ കന്യക ആ യുവാവിനെ ഭർത്തൃസ്ഥാനത്തിൽ സങ്കല്പനംചെയ്തു വരിച്ചത് തന്റെ ഐഹികദേഹിക്ക് ഒരു ആധാരപുരുഷനായും, രാസക്രിയാഹരസ്യാന്തർഭൂതമായ ആത്മസമ്മേളനസ്വാരസ്യദനായും ആയിരുന്നു. ആ യുവാവും താനും പരസ്പരസർവ്വസ്വതയെ കൈക്കൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജന്മദേശമായ നാടുമ്പുറത്ത് വൃക്ഷസങ്കലിതമായുള്ള വിജനസ്ഥലത്തിൽ രമ്യമായുള്ള ഒരു ഭവനത്തിൽ അതിന്റെ നായികാസ്ഥാനം വഹിച്ച്, വിശ്രമാവസരങ്ങളിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹിത്യ ചാതുരിയെ ആസ്വദിച്ചും, തനിക്കു സിദ്ധമായുള്ള സംഗീതാമൃതത്താൽ യഥാഹിതം അദ്ദേഹത്തിനെ സന്തർപ്പണം ചെയ്തും, തനിക്കു യഥാക്രമം ഉപദിഷ്ടമായിട്ടുള്ള ഹനുമൽകവചാദിമന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഗൃഹൈശ്വര്യസംരക്ഷണംചെയ്തും, ദൈവപ്രസാദത്താൽ സന്തതി ലാഭമുണ്ടാകുമ്പോൾ ബാലപരിചരണംകൂടിച്ചെയ്തും— ഇങ്ങനെയുള്ള ഗൃഹസ്ഥവസതിയുടെ ചാരിത്രമഹിമകൊണ്ട് സ്വകലത്തിന്റെ കളങ്കം ആസകലം നീക്കിയും പാപരഹിതമായുള്ള കർമ്മസഞ്ചയസമ്പാദനം ചെയ്തും, ഭർത്തൃചരമത്തിൽ സതീവ്രതത്തെ അനുഷ്ഠിപ്പാൻ മീനാക്ഷി മനോരാജ്യവ്യവസ്ഥാപനങ്ങൾ ചെയ്തിരുന്നു. ആ ബാലികയെ ഹതവിധി പൊടുന്നനവേ വഞ്ചിച്ചപ്പോൾ, ആ പരമദുഃഖത്തിന്റെ

കാരണം സ്വകുടുംബദൃഷ്ടതികൾതന്നെ എന്ന് അവൾ സങ്കല്പിച്ചു. രാജദ്രാഹാദിപാപങ്ങൾക്കൊണ്ട് ശൃംഖലിതമായുള്ള തന്റെ കുടുംബത്തോട്, തന്റേയും മാതാമഹിയുടേയും പൂർവ്വനിശ്ചയങ്ങൾക്കു വിരുദ്ധമായി കേശവകുഞ്ഞിന് സംഘടനം ഉണ്ടാക്കുമാറ് നടന്ന നിശ്ചയതാംബുലക്രിയയുടെ പരിപൂർത്തിയോടുകൂടിത്തന്നെ അദ്ദേഹവും രാജകോപഗ്രസ്തനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നത് വിധിഗതിയുടെ ന്യായമായ പരിണാമമെന്നും ആ കന്യകയ്ക്കു തോന്നി. തന്റെ ഹൃദയത്തിൽ തിങ്ങിപ്പൊങ്ങുന്ന താപത്തെ അശ്രുവർഷംകൊണ്ടു തണുപ്പിക്കാൻ അവളുടെ അതിപ്രൗഢതസമ്മതിക്കായ്ക്കയാൽ, സ്വാന്തഃക്ഷീണത്തെ ഗൗരവബുദ്ധ്യ ഗോപനം ചെയ്തും ഇതിനിടയിൽ വാടിത്തളർന്നു തന്നിലധികം ഖിന്നയായി നിന്നിരുന്ന മാതാമഹിയെ ഹസ്തുഗ്രഹണം ചെയ്തും നാലുകെട്ടിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു.

ദണ്ഡകവനവാസിയായ കബന്ധനെപ്പോലെ ഹരിപഞ്ചാനന സന്നിധിയിലേക്കു ചന്ദ്രക്കാറൻ പാഞ്ഞുപോകുന്നതിനിടയിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാസൗധമായുള്ള ചവുക്കയുടെ പ്രാന്തത്തിൽ നിന്നിരുന്ന വൃദ്ധസിദ്ധാദികൾ ആ ഗഭീരാക്ഷന്റെ അപ്പോഴത്തെ ആകാരമഹാഭ്രൂക്ഷതയെക്കണ്ട് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. അഗ്നിമയമായ ഒരു ലോഹഗോളമെന്നപോലെ ഭൂദ്രമണവേഗത്തിൽ അദ്ദേഹം ഹരിപഞ്ചാനനദൃഷ്ടിചക്രത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് സ്തംഭനിലയെ കൈക്കൊണ്ടു. എന്തതിശയം! തന്റെ ബദ്ധശത്രുവും സ്വാഭാദീപ്തിവിഹിതകനും ആയ കുപ്പശ്ശാർ യോഗികരപത്മങ്ങളാൽ സകരണം തലോടപ്പെട്ടും, ആനന്ദ ബാഷ്പാർദ്രനേത്രങ്ങളോടുകൂടിയും, ബദ്ധപഞ്ചപുഷ്പനായും, ദ്രാവിഡ പ്രാകൃതമെന്നൊരു നവഭാഷയെ പ്രയോഗിച്ചും, പ്രാരബ്ധദൂരിതദൂരീകരണപ്രാർത്ഥകനായി നിൽക്കുന്നു. മീനാക്ഷിയേയും, കഴക്കൂട്ടത്തെ വകനിധിയേയും ഇതാ യോഗീശ്വരഗൃഹ്യൻ നഖഗ്രസ്തമാക്കിക്കൊണ്ട്, പക്ഷപടങ്ങളെ വിടർത്തി അംബരദേശത്തോടുയരുന്ന എന്നു ചന്ദ്രക്കാറൻ നിരൂപിച്ചു. യോഗീശ്വരമുരവിടനേയും കുപ്പയാശ്ശായ ശത്രുഖലനേയും തന്റെ 'സർവം ഭക്ഷ്യമാി'ത്വത്തിന് അവകാശവലബ്ധിയിൽ പ്രാതലാക്കുന്നുണ്ടെന്നു ചന്ദ്രക്കാറൻ നിശ്ചയിച്ചു. ആ ആഗേയബൃഹൽപിണ്ഡത്തെക്കണ്ടപ്പോൾ യോഗീശ്വരനും കുപ്പശ്ശാർക്കും ഒന്നുപോലെ സംഭ്രമിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ അത്യാവശ്യം പരസ്പരം ഗ്രഹിപ്പാനുള്ളതു പറഞ്ഞുതീർന്നിരുന്നതിനാൽ യോഗീശ്വരൻ കുപ്പശ്ശാർക്ക് യഥാനിയമം പ്രസാദത്തെ നൽകി, അയാളെ യാത്രയാക്കി. ആ സന്ദർഭത്തിൽ തന്റെ സംബന്ധിയുടെ അവമാനവിപത്തിൽ സഹതാപിയായി അനുകരണംചെയ്യേണ്ടത് തന്റെ ധർമ്മമെന്നു വിചാരിച്ച്, മാളികമുകളിലുള്ള വാതൽപ്പടിയുടേയും അതിനടുത്തു കോപത്തിജ്വാല ചിന്നിക്കൊണ്ടു നിന്നിരുന്ന ചന്ദ്രക്കാറന്റേയും ഇടയിൽക്കൂടി, തന്റെ ശരീരത്തുവെ അകത്തു പ്രവേശിപ്പിക്കാൻ പരിതാപ

ചിഹ്നമായി ദീർഘിപ്പിച്ചുള്ള മുഖാഗ്രത്തെ ഉമ്മിണിപ്പിച്ചുള്ള കോർത്തു. തന്നെ ഞെരിച്ചുകൊണ്ട് അകത്തോട്ടു പ്രവേശിച്ച അവിവേകിയെ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രകൂശ്ശാണയാനങ്ങൾ ദർശനംചെയ്തപ്പോൾ ആ ഹതഭാഗ്യനായ വിദ്യുജ്ജി ഹൃദയ്ക്കു കണ്ണത്തിനു ചന്ദ്രക്കാരദശകണ്ഠൻ പിടികൂടി പ്രയാണവിഷമംകൂടാതെ കോണിക്ഷതാഴ്ത്തുള്ള തളത്തിൽ കിരാതനാൽ ദണ്ഡിതനായ അർജ്ജുനന നെപ്പോലെ പതിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ആ ക്രിയചെയ്ത ചന്ദ്രക്കാരനേയും അതുകണ്ടു രസിച്ചുനിന്ന യോഗീശ്വരനേയുംകൊണ്ട് കൈകടിപ്പിച്ചേക്കുന്നുണ്ടെന്ന് ഉമ്മിണി പ്പിച്ചുള്ള ഘോരമായ ഒരു പ്രതിജ്ഞ ചെയ്തു. യോഗീശ്വരൻ ഈ സംഭവത്താൽ ചന്ദ്രക്കാരനും ഉമ്മിണിപ്പിച്ചുള്ളയും തമ്മിലുള്ള ശ്ലഥബന്ധത്തെ മനസ്സിലാക്കി. അതുകൊണ്ട്—തൽക്കാലം കഥ നടക്കട്ടെ.

അഭിമാനിയായ ചന്ദ്രക്കാരൻ ധിക്കാരിയായ തന്റെ സംബന്ധിയെ ഈവിധം ശാസിച്ചതിന്റെശേഷം വീണ്ടും യോഗീശ്വരന്റെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അപ്രാപഞ്ചികത്വത്തേയും ജീവമുക്തതയേയും വിസ്മയിച്ച് വീരധർമ്മാനുസാരിയായി ആ മുറിയുടെ ചുവരിൽ തൂക്കിയിരുന്ന ഒരു കഠാരിയെ ഗ്രഹിച്ച് തന്റെ മാറിനു നേർക്കുതന്നെ അതിനെ ഉയർത്തി ഓങ്ങി. തന്റെ സൽക്കാരകനായ ശിഷ്യപ്രധാനനുമായ അവമാനപരിഹാരകമായ ഈ സാഹസോദ്യമം കണ്ടപ്പോൾ ജന്മനാ രക്തച്ഛിദ്രകനായുള്ള ആ യോഗീശ്വരൻ അഭിമാനപൂർവ്വം വേഗത്തിൽ അടുത്ത് അയാളുടെ ആത്മഹത്യകുഴപ്പം ശ്രമത്തെ നിരോധിച്ചു. യോഗീശ്വരനോടുള്ള ശിഷ്യബന്ധത്തെ ഓർക്കാതെയും അവമാന സഹനായി നിൽപാൻ ശക്തനല്ലാതെ ചമഞ്ഞു, ചന്ദ്രക്കാരൻ അദ്ദേഹത്തിനെ ഇങ്ങനെ കയർപ്പും വിലപനവും തുടങ്ങി: “വിടണം സാമി! ഇവനിനി ചത്താലെ ന്, ഇരുന്നാലെന്ത്? മാനവും മതിയുണ്ടെങ്കൂ! വായ്ക്കുരിക്കതഹണവൻ കാലന്മാരെ വായിലുമായി! എന്റെ പൊന്നുസാമി! ഈ ഒറ്റത്തടിയിനി വിലയെന്തർ, നെലയെന്തർ? കൈവിട്ടുടണം.” യോഗീശ്വരൻ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കൈവിടാതെ ശാന്തതയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ഗുണദോഷിച്ചു: “എന്ന ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭു? അവിവേ കമൂർച്ചയാലെ ജന്മജന്മാന്തരസിദ്ധമാന മനുഷ്യാത്മാവെ ഹതംചെയ്തതാ? ആഹാ? പരമജാലോ! നമതു ശിഷ്യർ.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ശിഷ്യർ! നോവിച്ചാൽ കൊത്താത്ത പാമ്പൊണ്ടൊ? തന്തപ്പാ ന്നിനേപ്പോലെ കണ്ഠം മൂക്കുവം കൊത്തും.”

രാമനാമാത്തിൽപ്പിച്ചുള്ളയെ തുടർന്ന് താനും രാജദ്രാഹത്തിനു ശക്തൻതന്നെ എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ പറഞ്ഞതിന്റെ താൽപര്യം യോഗീശ്വരനു വ്യാഖ്യാനംകൂടാ തെ മനസ്സിലായി. ദന്തങ്ങളെക്കൊണ്ടു സകലദൃശ്യങ്ങളേയും ഭേദനംചെയ്യാൻ സന്നദ്ധനായി മദമ്പാടോടുകൂടി നില്ക്കുന്ന ഗജരാജനെപ്പോലെ സംരംഭമൂർച്ഛിത

നായ ചന്ദ്രക്കാനോട് തന്റെ ശാന്തവാദവും സാമോപദേശവും വിദേശീയഭാഷയും പ്രയോജകീഭവിക്കയില്ലെന്നു നിശ്ചയിച്ച്, അയാളെ ഒന്നു ശമിതശർവനാക്കി സ്വപാർശ്വസ്ഥനാക്കിക്കൊണ്ട് അവിടം വിട്ടു വേഗത്തിൽ മടങ്ങുന്നതിന് യോഗീശ്വരൻ ഉപായം നോക്കി. തന്റെ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളെ തനിക്കു സഹജമായുള്ള നാട്ടുവൈദഗ്ദ്ധ്യം കൊണ്ട് ഗോപനം ചെയ്തും, സവിശേഷമായി ആശ്ചര്യമന്ദഹാസത്തെ ചൊരിഞ്ഞും, പുറത്തേക്കുള്ള വാതൽപ്പടിയിൽ കയറിനിന്ന്, ചന്ദ്രക്കാനന്റെ കഠാരി വഹിച്ചുള്ള ഹസ്തത്തെ സ്വഹസ്തത്തിൽനിന്നു മോചിച്ച്, യോഗീശ്വരൻ ഇങ്ങനെ പ്രസംഗിച്ചു: “തന്റെ വലിയ മാനഹതിക്ക് നാം നീവൃത്തിയുണ്ടാക്കും. തന്റെ അനന്തരവനെ വിട്ടുകൊടുപ്പാൻ നാംതന്നെ ഉപദേശിച്ചത്. അതിന്റെ കാരണം കേൾക്കൂ: തന്റെ പുറപ്പാടിനെ തടുപ്പാൻ ഒരു വിന്ധ്യനിര ചുറ്റി നിലുണ്ട്. കമാരൻതമ്പി ജെൻടാളും വലിയൊരു പരിവാരവും ഇപ്പോഴും ഈ സ്ഥലം ചുറ്റിയുണ്ട്.”

ചന്ദ്രക്കാനൻ: “അഹഹഹ! എന്തരു സാമീ! ഞാൻ ഏച്ചും പേച്ചും കെട്ടുവനെ നോ? അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ വച്ചുടൊ തീ പെരുച്ചൊഴിപ്പോട്ടില?”

യോഗീശ്വരൻ: “ഹെയ് ! കാര്യം കളിയല്ല—ഞാനിവിടെ ഉള്ളപ്പോൾ വലിയ കൈ ഒന്നും പാടില്ല. പിന്നെയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൂടി ആളെത്രയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞുകൂടാ. ഒരു മുന്തറോളം ആ കൂട്ടത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന് എനിക്കു തോന്നി; രാത്രിയായപ്പോൾ അത് ഇരട്ടിച്ചിരിക്കും. നമ്മുടെ ദേഹരക്ഷയ്ക്ക് മഹാരാജാവിങ്ങനെ പ്രസാദിച്ചു ചെയ്യുന്ന ഉപചാരത്തെ നാം അനാദരിക്കേ? തനിക്കും അവിടന്നു ചെയ്തിരിക്കുന്നത് ഒരു വലിയ അഭിമാനമല്ലേ?”

ചന്ദ്രക്കാനൻ: “അമ്പിച്ചിയൊ! കശാല് കശാല്—ഇത്ര നോട്ടത്തിനും മര്യാദയ്ക്കും അവിടെ ആൺപെറന്നവനാര്—?”

യോഗീശ്വരൻ: “അരുതരുത്. അവസ്ഥയായി സംസാരിക്കൂ. മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ കാലമല്ലിത്. അക്കാലത്ത് ആ സിംഹത്തെ മാത്രം ഭയന്നാൽ മതിയായിരുന്നു. രാമവർമ്മമഹാരാജാവും പ്രജാവർഗ്ഗവും ഒരു ശരീരമാണ്. അതിനാൽ അവിടുത്തേയും അവരേയും പേടിക്കണം. നിങ്ങൾ ചില മഹാനഭാവന്മാർ മാത്രം അവിടുത്തെ ആഭിചാരശക്തിയെ നീക്കാൻ നോക്കുന്നു. വിട്ടുവാക്കുകൾകൊണ്ട് അങ്ങനെയുള്ള ശ്രമത്തിന് അപകടമുണ്ടാക്കരുത്. ഈ സംഗതികളെല്ലാം സൂക്ഷ്മമായി അറിഞ്ഞിട്ടാണ് തടസ്ഥംകൂടാതെ അനന്തരവനെ കൂട്ടി അയപ്പാൻ ഞാൻ ഗുണദോഷിച്ചത്. നമുക്ക് ഇനി എല്ലാം നല്ലതിന്മണ്ണം ആലോചിച്ചു നടത്തണം. ചുറ്റുമിട്ടിരിക്കുന്ന കാവൽ അവിടെ കിടക്കട്ടെ. അറിഞ്ഞ ഭാവംപോലും നടിക്കണ്ട. നമുക്കു വേറെ കാര്യങ്ങൾ വലുതായി പലതുണ്ടല്ലോ.”

ചന്ദ്രക്കാരനും മദബുദ്ധിയായിരുന്നില്ല. യോഗീശ്വരന്റെ യുക്തിവാദം അയാൾക്കു നല്ലതിന്മണ്ണം ബോധ്യമാവുകയാൽ ഇങ്ങനെ യോഗീശ്വരന്റെ സാമർത്ഥ്യത്തെ കൊണ്ടാടി: “സാമികളു് കൊമ്പിച്ച അരശതതന്നെ. തമ്പുരാന്റെ എടതിരിക്ക് സാമീടെ മറുതിരി അയ്യമ്പ! ”ഗ്രാമ്യപദങ്ങളെക്കൊണ്ടെങ്കിലും, ഇങ്ങനെതന്നെ സംഭാവനംചെയ്തുകൊണ്ട്, ചന്ദ്രക്കാരൻ അയാളുടെ ദേഷ്യപ്പുറപ്പാടിനെ ഉപസംഹരിച്ചപ്പോൾ, ഇനി ഉദ്ദിഷ്ടകാര്യത്തിലേക്കു പ്രവേശിപ്പാൻ താമസിച്ചുകൂടുന്നു യോഗീശ്വരൻ നിശ്ചയിച്ചു. വക്കനെങ്കിലും മഹാകബേരരും മഹാസന്ദനം അപരിമിതജനസ്വാധീനമുള്ളവനും ആയ ഇയാളെ തന്റെ പാർശ്വത്തിൽ അച്ഛേദ്യമായ വല്ല പാശവും കൊണ്ടു ബന്ധിച്ച് സ്വവൃതത്തിന്റെ ഉദ്യാപനത്തിന് പ്രയോജ്യമാക്കണമെന്നു ചിന്തിച്ച്, ഉപക്രമണികയായി ഇങ്ങനെ തുടങ്ങി: “എന്റെ കോപ്പെന്തു നിസ്സാരം! ദേശതരിയായി സഞ്ചരിക്കുന്ന ഒരവധൂതൻ. എന്റെ കൂടി പരികർമ്മിവേഷത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന ധനിക്കന്റെ തേവാരത്തെ ഞാൻ നടത്തുന്നു. നമുക്കു കലവുമില്ല. ബലവുമില്ല, ധനവുമില്ല-ബ്രഹ്മമെന്നൊരാധാരം മാത്രമേയുള്ളു.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “സാമി ഇങ്ങനെ തന്നത്തൻ ധുഷിക്കരുത്. ആറു ശാസ്ത്രങ്ങളും പഞ്ചവേദങ്ങളും പടിച്ച്, കുടലഴുക്കുരുത്ത പുണ്യവാളൻ! സാമിക്കാരുമില്ലെങ്കിൽ ചന്ദ്രക്കാരനൊണ്ടു്.”

യോഗീശ്വരൻ: (സന്തോഷത്തോടുകൂടി) “ചന്ദ്രക്കാരന് ഉറക്കം വന്നില്ലെങ്കിൽ കുറച്ചു പറയാറുണ്ട്. തിരുവനന്തപുരത്ത് ഒരു മോതിരം വിറ്റു എന്നും അതിനെപ്പറ്റി ചില കൃതികൾ നടക്കുന്നു എന്നും കേട്ടില്ലേ?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ആ ഉമ്മിണിശ്ശവം എന്തോനോക്കെ ഇവിടെ ഒഴറി. ഞാൻ വകവെച്ചില്ല. മമ്മട്ടിക്കൊണ്ടു പെഴയ്ക്കണവർ വമ്പളപ്പാനിരുന്നാല് അരിയളവിനു കുറവുവരും.”

യോഗീശ്വരൻ: “ശരിതന്നെ. മോതിരം കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ വക എന്ന്—(വളരെ ആലോചനയോടുകൂടി അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നോക്കിക്കൊണ്ട്)—രാജകുമാരനോ—ഉമ്മിണിയോ—ആരോ എന്നോടു പറഞ്ഞു. ചന്ദ്രക്കാരനെ വല്ലവിധവും സംബന്ധിക്കുമെന്നു സംശയിച്ച് ഞാനും ചില അന്വേഷണങ്ങൾ ചെയ്തു. അടുത്തു വരൂ, പറയട്ടെ.” (ചന്ദ്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തണഞ്ഞ് എന്താണു വരാന്മാകുന്നതെന്നുള്ള സംഭ്രമത്തോടുകൂടി നിന്നു.) “മോതിരം വിറ്റത് അനന്തരവൻകുട്ടിയാണ്.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (തലയിൽ തച്ചുകൊണ്ട് അമർത്തിയ അടുഹാസമായി) “ഒള്ളതോ സാമി? എങ്കിൽ ചതിച്ചല്ലോ മാവാവി!”

യോഗീശ്വരൻ: “അതുകൊണ്ടു് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കൈവശത്തു നിന്നും ആ മോതിരം

പുറത്തിറങ്ങിയതെന്നു തോന്നി, അന്വേഷണത്തെ നിറുത്തി.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (മനഃപാടവം അസ്തമിച്ച്) “ധാമദ്രാവികളെ ഇത്രത്തോളമാക്കിയോ അവനെ? എന്റെ കഞ്ഞിനെ അരുംചാക്കിനു കൊടുത്തു സാമി, ആ ഗണിപിടിച്ച് കൂട്ടം—”

യോഗീശ്വരൻ: “ആ പട്ടരെ പറഞ്ഞതാക്കി മഹാരാജാവിനുണ്ടായിരുന്ന സംശയങ്ങളെ തീരുമാനം നീക്കി. ഇപ്പോൾ ആകപ്പാടെ വന്നു കൂടിരിക്കുന്നത് മോതിരം വാങ്ങിയ ആളെ, അതു വിറ്റ ആൾ കൊന്നു എന്നാണ്! അപ്പോൾ കാര്യം എങ്ങനെ തിരിയുമെന്ന് ചന്ദ്രക്കാരൻതന്നെ ആലോചിക്കൂ.” ഈ പ്രസ്താവനയിൽനിന്ന് സംഗതികളുടെ സ്ഥിതിയും സംഭാവ്യമായുള്ള ഗതിയും മനസ്സിലാവുകയാൽ “എന്റെ സാമി!” എന്നു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നാവിലിനിന്ന് അയാൾ അറിയാതൊരു സംബോധന പുറപ്പെട്ടു; ആ മാളികയിൽ എത്രയും അത്യന്താർത്ഥനാദത്തിൽ മുഴങ്ങി, യോഗീശ്വരനേയും ഒന്നു കലുക്കി. “എന്റെ പൊന്നു ഗുരുപാഥരെ ചതിച്ചുകൊടുത്തല്ലോ ആ നീലികളേ! നാലും മൂന്നും തെരി യാത്ത എന്റെ പിള്ളയെ ഇടിച്ചുപിഴിഞ്ഞ് അവിടത്തെ കാലമ്മാർ എന്തെല്ലാം ചെയ്തിരിക്കുമോ!” (ശ്യാസംമുട്ടോടുകൂടി) “ഫൊയി സാമി കാര്യം! എന്റെ അരുമച്ചെ റുക്കനെ കൊലയ്ക്കു തള്ളിയ മാവാവികളെ—ഹിപ്പം കൊന്നു—കഴിച്ചുമിടിട്ടു—നേരം വെളുക്കണതു പിന്നെ—”

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഭയാനകത്വത്തെ യോഗീശ്വരൻ അഭിനന്ദിച്ചു. തന്റെ അസ്തം സൂക്ഷ്മമായി യന്ത്രവണ്ഡനംചെയ്തു എന്ന് അദ്ദേഹം സന്തോഷിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ ‘മഹാപാപികൾ’ എന്ന് അവശംസിക്കപ്പെട്ട ആളുകൾ താൻ അന്നു കണ്ട മഹാമനസിനിയായ വൃദ്ധയും കനകകോമളാഗിയായ കന്യകയും ആയിരിക്കാമെന്നു സംശയിച്ച് ഇങ്ങനെ ചോദ്യം ചെയ്തു: “അനന്തരവന്റെ അപകടം വല്ലാത്ത ദുർഘടംതന്നെ. എന്നാൽ ആരാണയാളെ വഞ്ചനചെയ്തത്? അവരെ കൊല്ലുന്നതെന്തിന്? മഹാപാപികളെന്നു പറഞ്ഞത് ആരെക്കുറിച്ചാണ്?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “സാമിടെ തിരുമുഖിലിന് ഇന്ന് ആടാനും കൊഞ്ചാനും വന്നില്ലേയോ? ആ തെരുവാടികളുടേതെന്നെ. (അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രദൃതി അശ്രുജലദ്രവംകൊണ്ട് അല്പംകൂടി തിളങ്ങി) മായവും മന്ത്രവുംകൊണ്ട്, തെക്കവടക്കു തിരിയാക്കുഞ്ഞിനെ, തെന്തനമാട്ടി, കൊലയ്ക്കും കൊടുത്ത കാക്കക്കൊരുകോലം! പെണ്ണു-പേപ്പിഞ്ചെന്നു വച്ചാല്, കരും കാഞ്ഞിരക്കുരു. തൊലിതെളിച്ചു കണ്ട് സാമി കലങ്ങല്ലെ, ആ കൂട്ടത്തിനെ വെച്ചെപ്പാനോ? തൊറകേറ്റാതെ, പടിഞ്ഞാറെക്കടപ്പുറത്ത് പുതമൺ അടിയില്, ഈ രാകൊണ്ടു കഴിച്ചുമുടി, കള്ളിയും നടണം.”

അശ്രുക്കൾകൊണ്ടു മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഇന്ദ്രനീലനേത്രങ്ങളിൽ

നിന്ന് രാമയുടെ നേർക്കു പുറപ്പെട്ടതായി കേശവപിള്ള ശങ്കിച്ചതുപോലുള്ളതിലും തീക്ഷ്ണമായ ചില ജ്യാലാരശ്മികൾ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേർക്കു പുറപ്പെട്ടു. ആ കൃതഘ്ന രാക്ഷസന്റെ വദനത്തിൽനിന്ന് ‘ഇറുകേറ്റാതെ’ എന്നുള്ള പദം പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ, യോഗീശ്വരന്റെ ദന്തങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരത്തെ ക്രൂരമായി ദംശനം ചെയ്തു. മസ്തകധ്വംസനത്തിനു യുക്തനായ കൊലയാനയെ കണ്ട കേശവിയെപ്പോലെ താൻ ഇരുന്നിരുന്ന പീഠത്തിൽനിന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനൻ താഴത്തുചാടി, ലാംഗുലപിഞ്ചരത്തെ ചുഴറ്റുന്നതിനുപകരം മുഷ്ടികൾ ചുരുട്ടി ഞെരിച്ചുകൊണ്ട് ആ മുറിയിൽ ക്രാന്തി വൃത്തലേഖനം ചെയ്യുംവണ്ണം ദ്രുതസഞ്ചരണം ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ കുറച്ചു നേരം നടന്ന് കോപം ശമിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മുഖത്തോടടുത്തുചേർന്ന് അയാളെ ലോമകൂപംപ്രതി ദൃഷ്ടിസൂചികൾകൊണ്ടു ക്ഷതം ചെയ്തു. അനന്തരം അയാൾ ഉദ്യോഗിക്കുന്ന വധത്തെക്കുറിച്ച് ഇങ്ങനെ അപഹസനം ചെയ്തു: “രാജവധം കഴിഞ്ഞ് സ്ത്രീവധത്തിനാലോചനയായോ? അടുത്ത കൈഗുരുവധമായിരിക്കാം. എല്ലാം കഴിയട്ടെ. അപ്പോൾ രാജസമാനത്തിന് പരശുരാമനെപ്പോലെ രക്തതീർത്ഥസ്നാനം കഴിച്ച് ഒതുങ്ങാം.”

തന്നാൽ സങ്കല്പിതമായുള്ള നാടകത്തിന്റെ പരിണാമത്തെ യോഗീശ്വരൻ ഇങ്ങനെ സ്തുതിനിന്ദനം ചെയ്തപ്പോൾ നിധിദർശനം ചെയ്യിക്കാൻ ശക്തനായ ഗുരുവിൽനിന്നു ശാപമേറ്റുവെങ്കിൽ നിധിയും നാടകപരിണാമവും നഷ്ടമാകുമല്ലോ എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ ഒന്നു സന്ദേഹിച്ചു. എന്തെങ്കിലും പരശുരാമബ്രഹ്മർഷിയുടെ ജ്യോതിസ്സോടുകൂടി നിൽക്കുന്ന യോഗീശ്വരനോട്, അനുസരണഭാവത്തെ കൈകൊള്ളുകയാണത്തമമെന്നു നിശ്ചയിച്ച് “സാമീടെ മനംപോലല്ലാണ്ട് എനിക്ക് കൈതരെന്നേ? പെണ്ണുങ്ങളു് അവിടെ കെടക്കട്ടെ എന്നു കല്പനയെങ്കിൽ, അവർ പെലരട്ടെ. തുരത്തുടാൻ കല്പിച്ചാൽ പറത്തുടാനും അടിയൻ ആളുതന്നെ. അവരെ ആ വിശാരമാണ് എന്റെ കുഞ്ഞിനെ മയക്കി കഴുകിന് എരയാക്കണതെന്നുമാത്രം സാമീയും കരുതണം.” ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സ്വരം ഇങ്ങനെ താഴ്ന്നു വിനയസമ്മതി ഉണ്ടായി എങ്കിലും, അയാളുടെ കരങ്ങളെ സ്വേച്ഛാഭംഗഭയമാകുന്ന പാശംകൊണ്ടു സുസന്ദിരമായി ബന്ധിച്ചില്ലെങ്കിൽ ആ സാധുക്കൾക്കു നിരന്തരപീഡനത്തെ ആധർമ്മവിമുഖൻ ചെയ്യുമെന്നു ശങ്കിച്ച്, യോഗീശ്വരൻ ബുദ്ധിപൂർവ്വമായുള്ള ഒരു അഭിപ്രായത്തെ പ്രകടിപ്പിച്ചു: “മഹാനഭാവ! തന്റെ കുടുംബമാഹാത്മ്യം എനിക്കു ഗ്രഹിപ്പാൻ കഴിയുന്നില്ല. അനന്തരവൻ ബ്രഹ്മഹത്യചെയ്തതിനെ അമ്മാവൻ സ്ത്രീവധംകൊണ്ടു പൂർത്തിയാക്കുന്നു. ഈ ക്രിയകൾ മഹത്തായ ഈ മാളികയ്ക്കും ഭവനത്തിനും ആചന്ദ്രതാരം യശസ്സുണ്ടാക്കും. ഏതുവിധമുള്ള യശസ്സെന്നു ഞാൻ പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. എന്നാൽ ബ്രാഹ്മണന്റെ മരണംകൊണ്ട് മോതിരം വിറ്റയാൾ അമ്മാവനല്ലെന്നു തെളിയിപ്പാനുള്ള ഏകസാക്ഷി കിട്ടാസ്സാക്ഷിയായി.

‘മഹാപാപികൾ’ എന്നു താൻ പറഞ്ഞ പെണ്ണുങ്ങൾ മരിച്ചാൽ അത് എവിടന്നു പുറത്തിറങ്ങി എന്നുള്ളതിലേക്ക് തനിക്കു ഹാജരാക്കാവുന്ന സാക്ഷികളും മറയും, അപ്പോൾ കൊലയ്ക്കു ശേഷക്കാരനും, രാജദ്രാഹശ്രമത്തിനു കാരണവനും രാജസമ്മാനം നിശ്ചയം. ഇതു നന്നേ വിചാരിച്ചു.”

വൃദ്ധയും ദൗഹിത്രിയും തനിക്ക് അനുകൂലസാക്ഷികളാകയാൽ അവരെ ശിക്ഷിക്കുകയോ വിപരീതപ്പെടുത്തുകയോ ചെയ്തുകൂടെന്നും ചന്ത്രക്കാരന മനസ്സിലായി. യോഗീശ്വരന്റെ ബുദ്ധിയേയും, തന്റെ നേർക്കുള്ള കരുണയേയും അയാൾ എത്രയും വിനീതിയോടെ അഭിനന്ദിച്ചു, തന്റെ മതിഭ്രമംകൊണ്ടു കാണിച്ച നിസ്സീമമായ ഗർവത്തിനും, വദിച്ച ധികൃതികൾക്കും, ആലോചിച്ച ദുഷ്ടതകൾക്കുംക്ഷമയായ ചന്തംചെയ്യയും ചെയ്തു. മാമാവെങ്കിടന്റെ കൗശലംകൂടാതെ, സന്ദർഭവശാൽ ബാലിസുഗ്രീവന്മാരായിത്തീരിഞ്ഞ് ദ്വന്ദ്വയുദ്ധത്തിനു കോപ്പിടാൻ ഭാവിച്ച ആഭിന്നപ്രകൃതശക്തികൾ, ഇതിന്റെ ശേഷം തന്നെ സംഭാഷണത്തിനിടയിൽ ഏകമതന്മാരായി, അവർ തമ്മിൽ പൂർവസമിതിയിലും ഊർജ്ജിതമായ സഖ്യ സംഘടനയും നടന്നു.

അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞു. ചിലമ്പിന്നേത്തുള്ള ജനസംഘവും ഗാഢമായ നിദ്രയിൽ ലയിച്ചു. തിരുവിതാംകൂർ നിവാസികളായ പ്രജാലക്ഷങ്ങളുടെ ഹൃദയസിംഹാസനത്തിൽ ധർമ്മനിരതനായി എഴുന്നള്ളി, ശ്രീപദനാഭപ്രിയയായ രാജ്യലക്ഷ്മിയെ പരിചരണംചെയ്യുന്ന രാമവർമ്മ മഹാരാജാവിന്റെ സമാനദ്രംശവും ഖലകലശേഖരപ്പെരുമാളായ ചിലമ്പിന്നേത്ത കാളിയുടയാൻപിള്ളയുടെ കിരീടധാരണയജ്ഞകർമ്മം അവദ്രമസ്നാനപര്യന്തവും ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധന്റെ പേശലവാദനങ്ങൾകൊണ്ടും ചന്ത്രക്കാരദുർമ്മതിയുടെ മൃഗമനോരാജ്യങ്ങൾകൊണ്ടും ആഘോഷിച്ചും കഴിഞ്ഞു. അത്യാവശ്യം ഗോപനംചെയ്യേണ്ടതായ അവരവരുടെ അഭിമതിളെ മറച്ചുകൊണ്ടു രണ്ടുപേരുടേയും ഹൃദയങ്ങളെ തുറന്നും സങ്കോചവിഹീനമായും നിർബാധമായും രാജദ്രാഹാലോചനകൾ യഥേഷ്ടം അവർ പരിപൂർത്തിയാക്കി. ഏത് അൽപബുദ്ധിക്കും അതിമഹത്തെന്നും നിഷ്പ്രയാസം അനുഷ്ഠയമെന്നും പ്രത്യക്ഷമാകമാറുള്ള ഒരു കാര്യപരിപാടിയെ, ദക്ഷിണഭാരതഖണ്ഡത്തെ അക്കാലത്തു വിറപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതായ ഒരു നാമമന്ത്രത്തിന്റെ പല ഘട്ടത്തിലുമുണ്ടായ ഉരുക്കഴിക്കലോടുകൂടി, യോഗീശ്വരൻ ചന്ത്രക്കാരന്റെ മുമ്പിൽ സമർപ്പിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയാൽ തന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ തിരുവോണസംഭാവനകളുടെ സ്വീകരണസന്ദർഭത്തിൽ മന്ത്രിക്കപ്പെട്ട രഹസ്യം പരമാർത്ഥം തന്നെ എന്നു ബോധ്യപ്പെട്ട്, പരിപാടി അനുസരിച്ചുള്ള കാര്യങ്ങളുടെ നിർവഹണത്തിനു കഴിയുന്ന ജനസഹായവും, വേണ്ട ധനം വെങ്കലപ്പുറവച്ച് കിലുകിലരവത്തോടുകൂടിത്തന്നെ അളന്നുട്ടി ചെലവുംചെയ്യാൻ ചന്ത്രക്കാരൻ

ഭരമേറ്റു. ചന്ദ്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരനെ വന്ദിച്ചും യോഗീശ്വരൻ ചന്ദ്രക്കാരനെ അനുഗ്രഹിച്ചും ആ മനോഹരമായുള്ള ശാലയ്ക്കകത്ത് ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രതിജ്ഞകൾ, കഴിച്ചു നിൽക്കുമ്പോൾ, യോഗീശ്വരൻ അഷ്ടകൃപ്രധാനികളുടെ വീര്യോഗ്രതാസഞ്ചയങ്ങൾ ഏകീഭവിച്ചും മൂർത്തികരിച്ചും ആ സ്ഥലത്ത് അവ തീർണ്ണനായതുപോലെ കാണപ്പെട്ടു. ഹീനവൃത്തനായ ചന്ദ്രക്കാരനും ആ പ്രളവർഗ്ഗത്തിന്റെ ദൗഷ്ട്യം അഗ്നിസ്സംശുദ്ധികൊണ്ട് വർദ്ധിതശക്തിയോടെ അവിടെ സാന്നിദ്ധ്യം ചെയ്യുന്നപോലെയും കാണപ്പെട്ടു. ഇങ്ങനെ പ്രതിക്രിയേച്ഛകളും രാജദ്രാഹോന്മുഖമായി സംസ്കരണം ചെയ്തുപോന്നിട്ടുള്ളവരുമായ ആ രണ്ടു ശക്തികളുടേയും അർദ്ധരാത്രിയിലെ സമ്മേളനമുഹൂർത്തത്തിൽ, ആ മുറിയിലും പരിസരങ്ങളിലും ഒരു ഭയനകതം പ്രസരിച്ചു. ആ രണ്ടുഗണങ്ങൾക്കുതന്നെ അവരുടെ ആ നിലയിലുള്ള സംഗമത്തിന്റെ നിസർഗ്ഗമാഹാത്മ്യത്തെക്കുറിച്ച് ഒരു മഹത്തായ അഭിമാനം സഞ്ജാതമായി. തന്നാൽ പ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കപ്പെടുന്ന എട്ടുവീട്ടിൽപ്പിള്ളമാരെന്ന് മഹാവിരസമിതിയുടെ ഗുരവുസഭായോഗങ്ങളിൽ പുഷ്പദീപസുവർണ്ണങ്ങളുടെ സാക്ഷ്യത്തോടുകൂടി, അതുകളിലെ അംഗങ്ങൾ പ്രതിജ്ഞാബദ്ധരുമായിത്തീരുമാറുണ്ടായിരുന്നതുപോലെ അന്നത്തെ സഖ്യവും ഈ അനുഷ്ഠാനം കൊണ്ട് സുസ്ഥിരീകൃതമാകണമെന്ന് ചന്ദ്രക്കാരൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. രോമാഞ്ചസമന്വൃതം യോഗീശ്വരൻ ആ അഭിപ്രായത്തെ സ്വീകരിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഏകഗർജ്ജനംകൊണ്ട് പ്രതിജ്ഞാസാമഗ്രികളെല്ലാംക്ഷണമാത്രത്തിൽ സജ്ജീകരിക്കപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാരൻ സത്യവാചകം ചൊല്ലി തന്റെ ഭാഗം ക്രിയയെ പരിപൂർത്തിയാക്കി. സകല ജഗദ്രക്ഷാശക്തി പ്രപഞ്ചമണ്ഡലത്തെ ശശാങ്കകരമാർഗ്ഗമായി മൃദുസ്വർഗം ചെയ്തനുഗ്രഹിക്കുന്ന ആ മംഗലമുഹൂർത്തത്തെ, രാജദ്രാഹവിഷയവും രാജ്യക്ഷമേവിഘാതകവുമായ നിഷ്ഠുതിചിന്തകൾ കൊണ്ട് ദുർമ്മുഹൂർത്തമാക്കിച്ചെയ്തും, സ്വയംവൃതമായുള്ള യോഗസന്യസ്ത മുദ്രകളെ വ്യഭിചരിപ്പിച്ചും, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ വലതുക്കരത്തെ നീട്ടി ഉൽക്കടവീര്യത്തോടുകൂടി ദീപത്തിന്റെ മുകളിൽ മാംസം കരിയെപ്പിടിച്ച്, സത്യവാചകത്തെ ഉച്ചരിപ്പാൻ തുടങ്ങി. മായകൊണ്ടെന്നപോലെ മൂന്നാമതായ ഒരാൾ അകത്തു പ്രവേശിച്ച് വിളക്കണച്ചു. ഈ ക്രിയ മഹത്സത്യങ്ങൾക്കു പ്രവൃദ്ധസാന്നിദ്ധ്യത്തെ നൽകുമെന്നുള്ള ചിന്തയോടുകൂടി, ഹരിപഞ്ചാനനൻ സത്യക്രിയയെ പ്രതിബന്ധത്തിനിടയിലും, നിർവഹിപ്പാൻ ആരംഭിച്ചു. എന്നാൽ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഉണ്ടായ ഒരാജ്ഞകൊണ്ട് ആ പ്രതിജ്ഞ നിരോധിക്കപ്പെട്ടു. അവിടെ ഇങ്ങനെ പ്രത്യക്ഷനായ പുരുഷൻ രൂപവും സ്വരവുംകൊണ്ട് വൃദ്ധസാന്നിദ്ധ്യനെന്ന് ഊഹ്യമായിരുന്നവെങ്കിലും, താൻ കുറച്ചുമുന്പു കണ്ടിട്ടുള്ള വാർദ്ധക്യം അപ്പോഴത്തെ രൂപത്തിലോ സ്വരത്തിലോ ചന്ദ്രക്കാരനു കാണപ്പെട്ടില്ല.

അല്ലനേരംകൊണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മടക്കയാത്രയ്ക്ക് വൃദ്ധസിദ്ധൻ വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. പുറകെ 'പുറപ്പെടുന്നതിന് ചന്ദ്രക്കാരനും ഒരു കണ്ടെടുത്തു. ഇതിനർണ്ണം ഈ അഭീഷ്ടപ്രാർത്ഥകന്മാരിൽ, മീനാക്ഷി എന്ന കന്യകയേയും, നിധിയും രാജ്യാധികാരവും കിട്ടുന്നതിലേക്ക് ഹരിപഞ്ചാനനാനുകൂല്യമുണ്ടാകണമെന്നു ചന്ദ്രക്കാരനുമായിരുന്ന അഭിലാഷങ്ങളിൽ, ഒടുവിലത്തേതുമാത്രം അയാൾക്കും, യോഗീശ്വരന്റെ യാത്രാദ്രേശ്യങ്ങളായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഹൃദയതസ്കരിണി ആരണനിക, താൻ സംശയിക്കുന്ന തരണിയാണെങ്കിൽ ചന്ദ്രക്കാരനാദിഖലന്മാരുടെ ബാധ കൂടാതിരിപ്പാൻ വേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ ചെയ്തു, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പുരുഷധനസഹായങ്ങളെ സ്വാധീനമാക്കുക എന്നീ മൂന്നും ഒന്നൊഴിയാതെ യോഗീശ്വരനും സാധിച്ചു.

അദ്ധ്യായം പതിനൊന്ന്

“ഇനിക്കെന്റെ മനക്കാനിലിരിക്കുന്നോരഭിലാഷം നിനയ്ക്കുമ്പോൾ നിനക്കുണ്ടു ഫലിപ്പിപ്പാനെളുപ്പവം.”

ചിലമ്പിനേത്തുസുധത്തിലെ ദുർമ്മത്രണങ്ങൾ മഹാരാജാവിന്റെ നിദ്രാസുഖത്തിന് ഒരു ദുസ്സുപ്തലാഞ്ചനംകൊണ്ടെങ്കിലും ഭംഗമുണ്ടാക്കിയില്ല. അതുകൊണ്ടു ചു് അവിടെയുണ്ടായ മാമാങ്കലോഷത്തിലും മന്ത്രക്കൂടത്തെ അരിഷ്ടരംഗത്തിലും ചന്ദ്രക്കാരൻ പ്രകടിപ്പിച്ച നവരസാതീതമായുള്ള അഭിനയവിശേഷങ്ങളും മാമന്റെ ഉഭയഭാസ്യം ഉച്ചദീപ്തിയും അസ്തക്ലമവും മഹാരാജാവ് ഉടനടൻ അറിഞ്ഞിരുന്നു. അടുത്ത പ്രഭാതത്തിൽ സങ്കീർത്തനക്കാരാൽ പള്ളിയുണർത്തപ്പെട്ട് തിരുമുത്തുവിളക്കാനിരുന്നപ്പോൾ, മഹാരാജാവ് ഒരു പ്രഭാതവിനോദമായി സേവകജനങ്ങളോട് ലോകവാർത്താന്വേഷണംചെയ്തു. അപ്പോൾ ഒരു വൈതാളിക വിദഗ്ദ്ധൻ, മാമാവെങ്കിടൻ ബുദ്ധക്ഷാതിക്രമത്താൽ അനുകക്ഷേത്രതീർത്ഥാടനം ചെയ്തു മടങ്ങി കാലഭൈരവരാധനയ്ക്കു ദീക്ഷകൊള്ളുന്ന കഥാരസത്തെ വക്താവിന്റെ മനോധർമ്മമാകുന്ന കൽക്കണ്ടത്തരിമേമ്പൊടികൊണ്ട് മധുരമാക്കി മഹാരാജാവിന്റെ ആസ്വാദനത്തിനായി പകർന്നു. ഈ കഥയിലെ ആപൽസ്തുസന്ധത്തെക്കുറിച്ച് ഓർമ്മവരികയാൽ, ആ ബ്രാഹ്മണൻ തിരുവനന്തപുരത്ത് എത്തുമ്പോഴേക്കുതന്നെ അയാൾക്കുണ്ടായ മുർച്ഛ നല്ലതിരുണ്ണം നീങ്ങി ആരാത്രയിൽത്തന്നെ ഒരു സദ്യകൂടിയും ഉണ്ണാൻ തക്കവണ്ണം സുഖപ്പെട്ടിരുന്നതായി അവിടന്നു ധരിച്ചിരുന്നു എങ്കിലും, അയാളെ ഒന്നു കാണുന്നതിനായി, അന്നുദയത്തിലെ വ്യായാമസഞ്ചാരത്തെ പലഹാരപ്പുര ലക്ഷ്യമാക്കിച്ചെയ്യാൻ, അവിടത്തെ കൃപാർദ്രത പ്രാവഹിപ്പിച്ചു. കേശവപിള്ളയുമായി കർണ്ണകുറിനമായ കണ്യസമരം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു മാമാവെങ്കിടൻ, മഹാരാജാവിന്റെ ആഗമനദർശനത്തിൽ ചുടുവെള്ളത്തിൽ വീണ പൂച്ചയെപ്പോലെ വേദനപ്പെട്ടു കടഞ്ഞും സംഭ്രമിച്ചും പുറത്തുചാടി, ഹൃദയനാളത്തെക്കാളും അഗാധമായ ഒരു സഞ്ചികയിൽനിന്ന് ഉദ്ഗളിതമായ ഭക്തിയോടുകൂടി അഭിവാദനം ചെയ്തും, നാഭിയുടെ നിരപ്പിൽ നാസികാഗ്രം എത്തുപടി കായത്തെ കുനിച്ച് വാപൊത്തി സവിനയം ബദ്ധശ്രമനായും, രാജകല്പനാപ്രതീക്ഷകനായി നിന്നു. ഇതിനിടയിൽ ബന്ധനംചെയ്യാൻ തരപ്പെടാത്ത കേശം ഇരുപാടും ചിതറിവീണ്, ക്ഷോഭകല്പനയുള്ള അയാളുടെ മുഖത്തിന് ആ നിലയിലുണ്ടായ ഹന്തമുച്ഛായയെ സവിശേഷം പൂഷ്ടീകരിച്ചു. തന്റെ ക്ലിപ്തപ്രകാരമുള്ള വസ്ത്രങ്ങളണിഞ്ഞുമാത്രം തിരുമുനിലിൽ പരിചരിച്ചിട്ടുള്ള മാമൻ, അനേകം ധന്യാദിപദാർത്ഥങ്ങളുടെ ധൂളികൾകൊണ്ട് കളമെഴുതപ്പെട്ട ശരീരത്തോടും, താംബൂലചർവ്വണത്താൽ നിണമെഴുകുന്ന വായോടും, വസ്ത്രീവൃത്തത്തിന്റെ ദൈർഘ്യത്തെ സൂക്ഷ്മമാനം

മാത്രം ചെയ്യുന്ന തോർത്തുമുണ്ടോടും തിരുമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, മഹാരാജാവ് അയാളുടെ രോഗബാധ മുഴുവൻ നീങ്ങി എന്ന് ആശ്വസിച്ചു. കേശവപിള്ള കേൾക്കെ കശലഭാഷണം നടത്തേണ്ടെന്നു ചിന്തിച്ച്, മാമൻകൂടി അനുഗമിപ്പാൻ ആംഗ്യത്താൽക്ഷണിച്ചുകൊണ്ട്, പലഹാരപ്പുരവാതുക്കൽനിന്നും നടന്നുതുടങ്ങി. പുറകേ എത്തുന്നതിനിടയിൽ മാമൻ ഏറെക്കുറെ കഴങ്ങി, തന്റെ കൃതജ്ഞതയെ അറിയിച്ചുതുടങ്ങി: “തിരുവുള്ളത്താലെ നേഞ്ഞേയ്ക്ക് പെരിയ മഹാനഗ്രഹമുണ്ടാച്ച്. എണ്ണയ്ക്കും ഏഴവർഗ്ഗത്തെ ഇപ്പടിയേ കാപ്പാത്തി, ഭരജഡതരാക-ജഡഭരതരാക-പ്രഥല-പൃഥുശക്രവർത്തിയാട്ടം ദീർഘായുഷ്ണാനാക-”

മഹാരാജാവ്: “വല്ലടത്തുനിന്നും കിട്ടുന്ന അഷ്ടിക്ക് ഇവിടെയാണോ അനുഗ്രഹം?”

മാമാവെങ്കിടൻ: (പ്രാചീനഭാരതചക്രവർത്തികളുടെ നാമത്തെ തെറ്റി ഉച്ചരിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയിച്ചുണ്ടായ പരിഭ്രമത്തിനിടയിൽ) “എന്തപ്പയൽ തന്താലും അനുഗ്രഹദശാംശം-അല്ലെ, മുച്ചുടും താൻ- സ്വാമിപ്രഭാവത്തുക്കുതാനെ ഉടമയിലെ കൊഞ്ചും ഏത്തവും, ശിന്നനക്ക-”

തന്റെ അനുകമ്പാജന്യമായ ഒരു ക്രിയയെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രശംസകൾ കേൾക്കുന്നതിലുള്ള വൈമുഖ്യത്താലും, മാമനു വിശേഷിച്ചൊരു സുഖക്കേടുമില്ലെന്നു തൃപ്തിപ്പെട്ടതിനാലും, മഹാരാജാവ് അയാളുടെ സ്തോത്രങ്ങളെ തടഞ്ഞു. വലിയ അപകടമൊന്നുമുണ്ടാക്കാതെ ചിലമ്പിനേത്തുനിന്ന് ഇയാൾ പോന്നത് തന്റെ പ്രാർത്ഥനാവൈഭവം കൊണ്ടുതന്നെയെന്ന് ആശ്വസിച്ചു, പലഹാരപ്പുരയ്ക്കകത്തിരിക്കുന്നതാരാണെന്നു മാത്രം മഹാരാജാവു ചോദിച്ചു. മാമൻ തന്റെ യാത്രയുടെ പ്രേക്ഷകൻ ആരെന്നു പറയേണ്ടിവരുമെന്നു ശങ്കിച്ചും, ഏകാക്ഷരോച്ചാരണം കൊണ്ട് തിരിച്ചറിയപ്പെടാൻ വേണ്ട പ്രസിദ്ധി തന്റെ പൂജാപുരുഷനാണെന്നു വിചാരിച്ചും, ‘കേ’ എന്നു മാത്രം പറഞ്ഞു നിറുത്തി.

മഹാരാജാവ്: “ആരാണ്, കേളരോ?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “നമ്മ-തൃപ്പാദ-കേശ-”

മഹാരാജാവ്: “ ഓഹൊ! കേശവപുരത്തു കുറുപ്പാണല്ലോ?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “സ്വാമി അവരല്ലെ. അന്ത, കേശവൻ-കുഞ്ഞ-”

മഹാരാജാവ്: അല്ല-അവനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരിക താൻ കഴിച്ചോ? കൊലയ്ക്കു ശിക്ഷ കൊട്ടാരത്തിൽ പാർപ്പും പലഹാരപ്പുരയിൽ ഭക്ഷണവും! ഇത്ര പരിഷ്കരിച്ചോ ന്യായത്തിന്റെ ഗതി!”

മാമാവെങ്കിടൻ: (ദുർഘടതാളം ചവുട്ടിക്കൊണ്ട്) “അന്ത പരമദ്രാഹി അന്ന്, സ്വാമി-നമ്മ നീട്ടെഴുത്തു, തൃപ്പാദത്തുടെ കേശവപിള്ളെ.”

മഹാരാജാവ്: “അതെ വാ തുറന്നെങ്കിൽ താൻ താളംതെറ്റിക്കും” എന്നുമാത്രം

അരുളിച്ചെയ്യുകൊണ്ട് അവിടെനിന്നു ഗമിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ നാമത്തെ കേട്ടയുടനെ, തന്റെ താളവിഷയത്തിലുള്ള അഗാധർവതയെ പൂർണ്ണമാത്രം ചെയ്തുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞത് മഹാരാജാവിനു കേശവപിള്ളയോടുള്ള തിരുവുള്ളപ്പൂർത്തികൊണ്ടാണെന്നു മാമൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. പരിഭ്രമനാട്യോപായത്താൽ ജീവരക്ഷയടഞ്ഞു എന്നുള്ള ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി മാമൻ തന്റെ മുറിയിലേക്കു തിരിച്ചുചെന്ന്, മഹാരാജാവുമായുണ്ടായ സംഭാഷണത്തെ വേണ്ട ശ്രദ്ധവ്യാജങ്ങൾ ചേർത്തു ചമൽക്കരിച്ച് ആ യുവാവിനെ ധരിപ്പിച്ചു: “അടെ അപ്പൻ! എന്നെല്ലാം കേട്ടുട്ടാർ? റൈവെയും സംഗതിയും വെണ്ണ, ‘ഹരിഃ മുതൽക്കെ ശുഭമസ്തു’ പര്യന്തം ശൊല്ലുട്ടേൻ. മാമൻ കിടുംകവനാ? രാശാവുടെ അഷ്ടകലാശത്തുക്ക് മാമനടെ ഡാവ്! തെരിഞ്ചിയാ?”

കേശവപിള്ള: (മാമനെ ചിലമ്പിനേത്തയച്ചതു വിഹലമായതിനാലുള്ള ദേഷ്യത്തോടുകൂടി) “കെട്ടിയെടുപ്പാൻ പാടുകിടന്നു കൊടുത്തപ്പോൾ ഈ ഡാവെല്ലാം എവിടെ പൊതിഞ്ഞുവെച്ചിരുന്നു?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “അടെ! ശെത്തുപോനാൽ എന്നത്തെത്താൻ ശെയ്വായ്? ‘വാണാലുക്കടയവൻ വന്താൽ വരമാട്ടേനെന്റാൽ വിടുവാനോ ശിത്തൻ’—യോഗിക്കിറതെന്നത്തെ?”

കേശവപിള്ള: “കാലൻ വന്ത് അങ്ങടെ മധുരം ഒന്നു നക്കിയാൽ ചുട്ടുതിന്നാതെ വിട്ടേക്കുമോ, മാമാ? ഉണ്ടാൽ, പണ്ടും മലർന്നു പോകുന്ന ആളുതെന്നെയാണ് അങ്ങ! എല്ലാം കേട്ടു കഥ— ഹരിപഞ്ചാനനൻ ശ്രീകൃഷ്ണസ്വാമി! ചന്ത്രക്കാറൻ ധർമ്മപത്രം! അവിടെത്തെ ഘോഷം രാജസൂയം! എന്നിടും, ഇന്നലെ രാത്രി കണ്ടപ്പോൾ നച്ചും നാക്കുടമഞ്ഞിരുന്നു. വെളുത്തപ്പോൾ ഇതാ സ്താനമഴിച്ചിരിക്കുന്നു. അമ്പമ്പൊ! കള്ളങ്ങൾ കേട്ടു കാതു മരച്ചു.”

മാമാവെങ്കിടൻ: “ഒന്നടെ വായിലെ പടെത്തതെല്ലാം ശൊല്ലു്.” (ശിമിട്ടുകളോടുകൂടി) “‘സ്വർണ്ണവർണ്ണമരയന്നം—മഞ്ജനാദമിത്’—അന്തക്കഥ വരപ്പോക്കിറതു—പോകിറു!” (പരഷഭാവത്തിൽ) “അടെ! നാൻ കള്ളുകുടിപ്പനാ, അപ്പാ? എപ്പടിയോ വിഴുതുട്ടേൻ! അതുക്കിവളവു ആർഭാടമാ?”

കേശവപിള്ള: “ഇരുന്നു ശ്രംഗാരിക്കുന്നു! ‘വിഴുതുട്ടേൻ’പോലും! ഊന്നറയ്ക്കാതെ വിഴുന്നതിനു കാരണമെന്ത്? സത്യം പറയണം. വിളമ്പിത്തന്നതാർ?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “കരിപ്പപ്പ—ഇടതുക്കൈ—ഉണ്ടച്ചപ്പ—ഏത്തൻകാ നാണ—ഇരിക്കാനെ, അവൻ—അന്ത, മുട്ടാള കുപ്പൻ—കോണച്ചാമി—”

കേശവപിള്ള: “കുപ്പനും ചുപ്പനും മറ്റുമെല്ലാറെയും ഞാനുമറിയും. അങ്ങേ അവർക്കാർക്കും ഉരുട്ടിയിടാൻ കഴിയുലാ. ഒന്നാമതുതന്നെ, മാമൻ നെടുമ്പുരയിലാണോ ഉണ്ടത്?”

മാമാവെങ്കിടൻ: (ചെമ്പിൽ ചട്ടുകത്തിന്റെ സംഘട്ടനമുണ്ടാകുന്ന സ്വരത്തിൽ) “അതല്ലിയോ കാലത്തെതന്നെ പറഞ്ഞത്? എത്രതരം പറഞ്ഞു? ‘മനമങ്ങും മിഴിയങ്ങങ്ങും’ എന്നു പെണ്ണു നിനച്ചുകൊണ്ടേ ഇരുന്നിട്ട്, നമുക്കൊന്നോ പ്രായശ്ചിത്തം വിധിക്കുന്നത്? എന്നാൽ കഥ ഒന്നുകൂടി കേൾക്കൂ. മഹാരാജാവിന്റെ പ്രതിനിധിയായി ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിസ്വാമികൾ നമ്മെ കാൽ കഴുകിച്ചു ഗുരുപൂജയും ചെയ്തു, കുടിക്കുനീർ വാർത്ത് യഥോക്തം ബഹുമാനിച്ചു. ഊണുകഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം, ബഹുപുണ്യസ്ഥലങ്ങളിലെ തീർത്ഥങ്ങളും തന്നെ. പിന്നീട് ഒരു കള്ളക്കൂട്ട്—ജവാത്, പുനക്, പച്ചക്കല്ലൂരും—” കേശവപിള്ള: “മതി മതി! അങ്ങാടിച്ചരക്ക് അമ്പത്തിഒരുനൂറ്റിന്റേയും പരിമളം ചേർന്ന ചന്ദനം തേച്ചുതന്നു എന്നിരിക്കട്ടെ— മാമന തന്ന തീർത്ഥവും പ്രസാദവും ചന്ദനവും മറ്റാർക്കെങ്കിലും കൊടുത്തോ?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “അടെ, അന്ത രാജസൂയത്തിലെ ‘മഹായമഹായമധുനിഷ്ഠനം’ ആക, അഗ്ര്യപൂജ നമുക്കേ ആരാധിക്കപ്പെട്ടു പോയത്, എന്ത മാഗധവം ശപാഞ്ചാലമിഥിലാചേദിപനക്ക്, നമുക്ക് സംഭാവിതമാനപ്പെട്ടതാന അന്ത വിഭൂതിവിഭാഗത്തെ കുടുപ്പാർ.”

കേശവപിള്ള: “ഇതാ, നല്ലതിന്മണ്ണം ആലോചിച്ചു പറയണം. അങ്ങ് അവരുടെ സൽക്കാരം കൊണ്ട് ഒന്നിളകിപ്പോയി. ഇനിയെങ്കിലും തല തോളിൽ വെച്ചോണ്ട് ഓർമ്മിച്ചു നോക്കിപ്പറയണം. ഊണുകഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം തീർത്ഥം തന്ന വിശേഷവിധി ഒന്നിനെ മാത്രം ആലോചിച്ചുനോക്കണം.” ഇതിനു മുമ്പുതന്നെ കല്പങ്ങളിടങ്ങളിയിരുന്ന മാമൻ കേശവപിള്ളയുടെ ഈ ആജ്ഞ കേട്ടപ്പോൾ അയാളുടെ ഹസ്തിളിൽ വീണു. ഗാഢമായി കുറച്ചുനേരം ആലോചനയിൽ ഇരുന്നിട്ട്, എഴുന്നേറ്റ് ഒരു മുഖപ്രസാദത്തോടു കൂടി നിയമപ്രകാരം കേശവപിള്ളയുടെ തലയിൽ രണ്ടു കൈയും വെച്ച് അനുഗ്രഹിച്ചു: “അടേ ശൊല്ലലയാ? നീ രാശാ! ഒന്നുടെ മുഖത്തിലെ ശംഖചക്രാദിയിരുക്ക്.” (ക്ലേശഭാവത്തിൽ) “ശരിച്ചുട്ടാൻ മഹാപാപി! അന്ത തീർത്ഥം താൻ കൊടുത്തത്. കശകശ കശച്ചത്—മാമാബ്രാഹ്മണൻ വിടുവിസ്സിയായി വിടുതേ അപ്പൻ—അന്ത മരയപ്പയലെ കരിപ്പഞ്ചാസ്യരക്ഷസെ, ഇന്ത കൊട്ടാരത്തിലെ യെത്തവേകൂടാതിനിമേ—..

കേശവപിള്ള: “അപ്പോൾ ഞാൻ പറഞ്ഞത് ശരിയായോ? അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കെട്ടിയിഴച്ചുതമാത്രം ലാഭം.” (കടുതായ ഭസ്മനരോഷത്തോടു കൂടി) “അയാളുടെ ഭസ്മം വാങ്ങിക്കരുതെന്ന് ഞാൻ എത്രതവണ ചെവിയിൽ അറഞ്ഞുകേറ്റിട്ടുണ്ട്? അവിടെ ചെന്നപ്പോൾ പ്രമാണിയായി— പൊണ്ണുക്കാര്യം കൊണ്ടെല്ലാം മറന്ന്? കാര്യമെല്ലാം നാശമാക്കി!”

മാമാവെങ്കിടൻ: (സാധുവായ വാദമല്ലെന്നറിഞ്ഞിരുന്നിട്ടും) “തീർത്ഥത്തിന്റെ

കാര്യം പറഞ്ഞില്ലല്ലോ പിള്ളെ? അങ്ങനെയിരിക്കുമ്പോൾ ശ്രദ്ധാ വീൺശണ്ട പിടിച്ചോണ്ടാലോ?”

കേശവപിള്ള: (പല്ലുകടിച്ചുകൊണ്ട്) “കണ്ണ തുറന്ന്, ചെവിത്തയോടുകൂടി, ചുറ്റുപാടും നോക്കി, എല്ലാം നടത്തിക്കണമെന്ന് ഞാൻ പറഞ്ഞില്ലയോ? ചത്ത തോടുകൂടി അതും മരണോ? പ്രസാദം പോലെതന്നെയോ തീർത്ഥവും?”

മാമാവെങ്കിടൻ: (മഹാശാന്തഗാംഭീര്യത്തെ നടിച്ചു കാലിന്മേൽ കാലും മടക്കി ഇരുന്ന്) “ഇരിക്കണം പിള്ളെ—അത്ര ചാടണ്ട. പിള്ളയ്ക്കു വേണ്ടതെല്ലാം ചുറ്റു പാടും, ചുഴഞ്ഞപാടും, നോക്കി അന്വേഷിച്ചുതന്നെ, മാമൻ പോന്നു. പട്ടനിൽ പൊട്ടുന്നുണ്ടെന്നു പിള്ള മാത്രം നടിക്കേണ്ട കേട്ടോ— മാമനെ അയച്ച കാര്യം സാധിച്ചുകൊണ്ടുതന്നെ വന്നിട്ടുണ്ട്.” ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ശ്രംഗാരഭാവത്തിൽ കണ്ണും തെളിച്ചു സ്വഗാനാനുഭവനായി ‘സ്വർവധുജനമണിഞ്ഞിട്ടന്ന മണിമൗലിയിൽ വചിതരത്നമാം ഉർവ്വശീ—’ എന്നു വിസ്മയിച്ചു ചൊല്ലി, ശ്ലോകപൂർവ്വർദ്ധം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കേശവപിള്ളയുടെ ഗണ്യസ്ഥലങ്ങളിൽ രണ്ടു കൈകളും അണച്ചുകുലുക്കി, പിന്നെയും ഗാനം തുടങ്ങി. ‘അതുർമാം ജവംപുണ്ടുൽ—’ എന്നു പാടിയപ്പോൾ , മാമാവെങ്കിടന്റെ ഗാനം എന്തിനെ സംബന്ധിച്ചെന്ന് കേശവപിള്ളയ്ക്കു മനസ്സിലാകാത്തതിനാൽ, “ഇന്നലത്തെ മത്ത് ഇന്നും വിട്ടില്ലയോ” എന്ന് അയാൾ ചോദിച്ചു.

മാമാവെങ്കിടൻ: “അതേ! മത്തുതന്നെ—സൗന്ദര്യലഹരി തലയ്ക്കുപിടിച്ചു മത്ത്. ‘സുരോപി ത്യാം നത്യാ രതിനയനലേഹ്യേന വപുഷാ’—നോക്കണ്ട— ആ കണ്ണുരുട്ട് ‘ധ്രിക്ടീംകടക’ എന്നു ഞാൻ ധാരാളം കണ്ടിട്ടുള്ളതുതന്നെ. പിന്നെ ചുറ്റുപാടും എല്ലാം നോക്കി വരാനല്ലേ മാമന്റെ അടുത്തു പറഞ്ഞയച്ചത്?” (രണ്ടു ചൂണ്ടുവിരലും നീട്ടി തുളിച്ചുകൊണ്ട്) “കട്ടിക്കേശവപിള്ള ഇത്ര സരസനാണെന്നു മാമൻ അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. എങ്ങനെ ഈ എഴുത്തൻകണ്ണ് അവിടെചെന്നു എന്നാണ് മാമൻ അതിശയപ്പെടുന്നത്. കേശർക്കു—കേശവൻകുഞ്ഞ് എന്നു പറഞ്ഞപ്പോൾത്തന്നെ ‘കബരി തിരുകിനാൾ മേനകാ മാനവേ ന് -രാ’ ഈ പൂച്ചസന്യാസിത്തമൊന്നും നമ്മോടെടുക്കേണ്ട—ചുരുക്കംപറഞ്ഞ് മാമന്റെ പാട്ടിനുപോട്ടെ.” (അഭിനയത്തോടുകൂടി “സന്ധിച്ചിപ്പേൻ തവ ഖലു മനം ദൈമിതന്മാനസത്തോടിന്ദ്രൻ താനേ വരികിലിളകാ കാ കഥാന്യേഷു രാജൻ.”

മാമാവെങ്കിടൻ സ്വയംകൃതിയായി തനിക്കുവേണ്ടി ഒരു പ്രോമദൗത്യത്തെ നിർവഹിച്ച് വിജയവാദം ചെയ്തയാണെന്ന് കേശവപിള്ളയ്ക്കു തോന്നി. തന്റെ നാമത്തെ ഉച്ചരിച്ചപ്പോൾ പ്രണയപരവശയായ ആ സ്ത്രീ ആരെന്നറിവാൻ ആ തന്ത്രവിദഗ്ദ്ധനായ യുവാവിന് ഒരു കൗതുകമുണ്ടായി, മാമാവെങ്കിടനെ പിടിച്ചിരുത്തി. തന്റെ വാക്കുകളിൽനിന്നും യാതൊരു സൂചനയും ഉണ്ടാകാതെ സൂക്ഷിച്ച്, ഇങ്ങനെ

ചോദിച്ചു: “പറയണം മാമാ മുഴുവനും കേൾക്കട്ടെ. മാമൻ സാമാന്യനാണോ? എന്റെ മുഖസന്തോഷം കണ്ടില്ലേയോ?”

മാമാവെങ്കിടൻ ഞെളിഞ്ഞിരുന്നു ചുമന്ന പൂഞ്ചലിനെ പിടിച്ചു നഖംകൊണ്ടു ശുഭ്രതവരുത്തുന്ന പ്രയോഗം ചെയ്തും മുറുക്കി വായ്ക്കാണ്ടിരുന്ന താംബുലാസവത്തെ സന്തോഷിച്ചിരി വിളങ്ങുകയാൽ മുക്കിലും വായ്ക്കിരുകയാൽമുള്ള ചാലിലും കൂടി പുറപ്പെടുവിച്ചും, തന്നാൽ നിർവഹിക്കപ്പെട്ട സന്ദേശവൃത്തത്തെ ഇതിനുണ്ണം കഥിച്ചു: “അങ്ങനെ ‘കഥയ കഥയ പുനരിനെ’യെന്നല്ലേ? പറയാം.” (ഞൊടിച്ച് താളംപിടിച്ചുകൊണ്ട്) “അതുച്ഛമാം ജവംപുണ്ടുൽപ്പതിച്ചു കണ്ഡിനപുരം കണ്ഡിനം എന്നു പറഞ്ഞതു പറയാനുണ്ടോ? ചിലമ്പിനേത്തിനടുത്ത മന്ത്രകഷായക്കടം എന്ന ഭവനംതന്നെ. ‘ഗമിച്ചു തദുപവനമതിൽച്ചെന്നാവസിച്ചേൻ ഞാൻ-’ ഉപവനം നമ്മുടെ കണ്ണുകാമസന്യാസീടെ സങ്കേതസ്ഥലം- അപ്പോൾ, ‘അകിൽ ചൊംകുങ്കമച്ചാറും’-”

കേശവപിള്ള: “നാശമായി-ഈ ആട്ടപ്പാട്ടെല്ലാം വെള്ളമുടിഞ്ഞെങ്കിൽ-”

മാമാവെങ്കിടൻ: “ഒത്താശചെയ്താൽ, പിഴപ്പു മുട്ടിപ്പാനാണോ അനുഗ്രഹം പിള്ളേ? അതിനു കരാറില്ല. പോട്ടെ, മുഷിയണ്ട. കഥയെല്ലാം ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞേക്കാം. അസ്സൽപെണ്ണ! ‘കമനിരതകനക’, അതു വിട്ടു. പാലും പഞ്ചസാരയുംപോലെ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരും ദിവ്യമായിച്ചേരും. ഒരു വിരോധവുമില്ല. സ്ഥിതിയെല്ലാം എനിക്കറിയാം. വളരെ വളരെ നന്ന്-”

കേശവപിള്ള: “ഏതു വീട്ടുകാരിയെന്ന് ഒന്നാമതു പറയണം. ഞാൻ അങ്ങനെ ഒരത്തിയെ കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടുമില്ല.”

ഉടനെ വീട്ടുപേര പരവാൻ മാമൻ തയ്യാറില്ലായിരുന്നു. പരസ്പരം പരിചയമില്ലെന്ന് കേശവപിള്ള പറയുന്നതിനെ വിശ്വസിക്കാതിരിപ്പാൻ ആ യുവാവിന്റെ മുഖഭാവം കണ്ടിട്ട് മാമാവെങ്കിടൻ തോന്നിയതുമില്ല. ആ അപകടക്കാരന്റെ ചോദ്യം മർമ്മചോദ്യവുമാണ്. അതിനാൽ, അങ്ങോട്ട് അതിനുണ്ണമുള്ള ചോദ്യം ചെയ്യാഞ്ഞാൽ തോൽക്കേണ്ടിവരുമെന്ന് മാമാവെങ്കിടൻ നിശ്ചയിച്ചു: “കണ്ണിന്റെ വീട്ടുപേരന്താണ്? അതു പറഞ്ഞാൽ മറ്റുതു പറയാം.” എന്നു പറഞ്ഞ് കള്ളക്കുതിരയെപ്പോലെ നിലയുന്നി.

കേശവപിള്ള: “മറ്റത് എനിക്കു കേൾക്കേണ്ടെന്നുവെച്ചാലോ?”

മാമാവെങ്കിടൻ കഴങ്ങി. ഈ യുവാവിന്റെ പേര പറഞ്ഞപ്പോൾ, ആ ബാലിക ശ്രംഗാരചേഷ്ടകളേയും, മറ്റവർ ഹർഷാശ്രൂക്കളേയും വർഷിച്ചുകൊണ്ടും മറ്റും, ഏതുവിധവും വിവാഹത്തെ നിർവഹിക്കാമെന്നു താൻ വാഗ്ദത്തംചെയ്തു. അങ്ങനെ ഒരു കൂട്ടക്കാരെ ഒരുവിധവും പരിചയമില്ലെന്നു കേശവപിള്ള പറകയും ഭാവികയും ചെയ്യുന്നു. എങ്കിലും തന്റെ ശ്രമത്തെ ഒരു കടവടുപ്പിക്കണമെന്നു

നിശ്ചയിച്ച്, ഇങ്ങനെ വാദിച്ചുതുടങ്ങി: “അടെ അപ്പൻ! ഒന്നുടെ കൈയിലെ വീരശക്തിലിയും പോട്ട്, ഒടവാളെയും തന്താൽ, എപ്പടി ലസത്തുലസത്താക വിളംകുവായോ, അപ്പടിയേ, ഉൻപക്കത്തിലെ അന്തത്തക്കക്കൊടിപ്പതിനിയായ് കമലവാഹനമാട്ടം പ്രകാശിപ്പായ്; ആകാശകസുമമാട്ടം ഒന്നുടെ മനസ്സുക്ക് എപ്പോളും ഘൃതഘൃത സൗരഭ്യമൃതത്തെ ധടധടായമാനമാക വരിഷിപ്പായ്! ഗാനത്താലെ ഒന്നുടെ മരക്കർണ്ണത്തുക്കു ഗന്ധർവസ്വർഗ്ഗാനന്ദത്തെ കട്ടപ്പായ്; ഗൃഹത്തുക്ക് ദീപസ്തംഭമാക അവൾ ശോഭിപ്പോൾ, ശീലാവതിയാട്ടം ധർമ്മപ തിശ്രുശ്രുഷയെ അനുഷ്ഠിപ്പായ്. ബഹുകാലം തപസ്സുചെയ്യാക്കാലും അന്തപ്പടി ഒരു കന്യകയെ ഉനക്കു കിടയാതു. അടെ ചൊല്ലുവേണമാ? എൻ കടുകട്ടിയപ്പ നാകട്ടും, അപ്പൻ തലയിലെ മിതിത്തവനാകട്ടും, എന്ത അന്തകാന്തകനാഹട്ടും, അന്ത രതിവിലാസവിരാജമാനധാമത്തെ കണ്ണാലെ പാർത്തതോ, അവൻ കമൈ-ധുടി! പിള്ളായ്, ധുടി!”

കേശവപിള്ള: “നാരായണ! ഇങ്ങനെയുള്ള പാരിജാതം എവിടെ വിടർന്നു നിലുന്നു?”

മാമാവെങ്കിടൻ: “ചിലമ്പിനേത്തുവീട്ടുക്ക് നേരെ തെക്കുപുക്കം”

കേശവപിള്ള: “അല്ല, മിനിത്താനു പോയ മാമൻ അവരെക്കുറിച്ച് ഇത്രമാത്രം സ്മരിക്കണമെങ്കിൽ കഥ കേൾക്കുമായിരിക്കണമല്ലോ—” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, കേശവപിള്ള ആ കൂടിക്കാഴ്ചയെ നിറുത്തുന്നതിനു തീർച്ചയാക്കി. ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സമീപത്ത് കുടുംബനാമം പറഞ്ഞുകൂടാത്തതായി താമസിക്കുന്ന സ്ത്രീകൾ ആരാണെന്നറിവാൻ അയാൾക്കു ബലമായ ഒരുൽക്കണ്ഠയുണ്ടായി. തനിക്കു ജോലിയുണ്ടെന്നു പറഞ്ഞ് അവിടെനിന്നും പിരിഞ്ഞു. കേശവപിള്ളയുടെ യാത്രയെ തടയാതെ മാമൻ മനഃക്ഷിണത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ ചിന്തചെയ്യു: ‘പാതാളമാട്ടം ആഴപ്പള്ളി. ആനാലും ഉത്തമൻ. ഇന്നലെ നമ്മുടെ വാർത്തയെ കേട്ടപ്പോൾ എത്ര സംഭ്രമിച്ചു? നമ്മെ വലിയ കൃപയാണ്. ആ കണ്ണിട്ടി മീനാക്ഷിയെ ഇയാൾ ഗോപിതൊടിക്കും. അങ്ങനെ മാമന്റെ വൈഭവം അങ്ങും പുകഞ്ഞു, ഇങ്ങും പുകഞ്ഞു. അങ്ങോട്ടു പോയതേ കണ്ടുകഴുനിക്ക്. ഇനി ജന്മമുള്ളകാലം, പർണ്ണാദട്ടന്റെ വൃത്തി നമുക്കു വേണ്ടേ വേണ്ട. പട്ടർക്കും ഒരിക്കലൊക്കെ പറ്റിപ്പോവൂം.”

മാമാവെങ്കിടൻ ഇങ്ങനെ ആത്മഗതപ്രകടനങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, കേശവ പിള്ള തന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥലത്തുചെന്ന്, രാജസന്നിധിയിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു നിരസാഹനാകാതെ, തന്റെ ജോലികളെ ഭക്തിയോടും ഏകാഗ്രചിത്തതയോടും തീർത്ത്, താമസസ്ഥലത്തുചെന്ന് ഊണുകഴിച്ച്, ഇങ്ങനെ മനോരാജ്യം തുടങ്ങി: “ഹരിപഞ്ചാനനന്” ദൈവാനുഗ്രഹംകൊണ്ടു

സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ശരീരത്തിന്റെ സുഗേതയും പൂർണ്ണസുഖവും രാക്ഷസമായുള്ള ബലവും ബുദ്ധിയുടെ ദർശനഗ്രഹണാദിശക്തിയും ജ്ഞാനസമ്പത്തിന്റെ വിവിധ ത്വവും, കാഷായവസ്തുത്താൽ ദൃഢീകൃതമായ ആത്മരക്ഷാവിശ്വാസത്തോടുകൂടി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേർക്ക് യാതൊരു അപരാധവും ചെയ്തിട്ടില്ലാത്ത തന്റെ രാജ്യസിംഹാസനത്തെ ഇളക്കാനും എടുത്തു മറിക്കാനും നിയോഗിക്കപ്പെടുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വേച്ഛാവത്വത്തിനും എന്തോ മോഹദ്രവത്തിനും അദ്ദേഹം അടിമപ്പെട്ട്, സ്വശിഷ്യസംഘത്തെ മാത്രമല്ല, ലക്ഷോപലക്ഷങ്ങളായ സഹോദരിളേയും അന്ധരാക്കി, നാശഗർത്തത്തിൽ വീഴിക്കുന്നു. ഇതിനെ നിരോധിക്കുന്നതിന് ഗൃഹജനധനാദികളായ ഉപകരണങ്ങൾ ഇല്ലാത്തവനും രാജ്യകാര്യങ്ങളിലും തന്ത്രങ്ങളിലും കേവലം ബ്രഹ്മചര്യശ്രമസ്ഥനും ആയ തന്നാൽ കഴിവ് എന്തുണ്ട്? രാജ്യദ്രോഹത്തിനുതന്നെ യോഗീശ്വരന്റെ ശ്രമമെന്ന് മാമാവെങ്കിടനെ അകറ്റിയ ഉപായം വെളിപ്പെടുത്തുന്നു. ആട്ടെ നിശ്ശബ്ദമായി പണിചെയ്ത് ശത്രുസംഹാരത്തെ സാധിപ്പാൻ സത്യസ്വരൂപൻ തനിക്കു പരമശക്തിയെ നൽകി അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.” അങ്ങനെ ഒരു ശക്തി ഉണ്ടെന്നുള്ള ബോധം അയാളുടെ മനസ്സിൽ ശുക്രബ്രഹ്മർഷിക്ക് ജന്മനാ സിദ്ധമായ തപശ്ശക്തിപോലെ പ്രകാശിച്ചു. ചിലമ്പിനേത്തു ‘കനക’ശക്തിയും അതിന്റെ തൈക്കേ ഗൃഹത്തിൽ ‘കാമിനി’ശക്തിയും, ആ സ്ഥലത്ത് ഹരിപഞ്ചാനനസാന്നിദ്ധ്യവും സമ്മേളിച്ചിരിക്കുന്ന രഹസ്യാവസ്ഥയുടെ സൂക്ഷമഗ്രഹണം ആവശ്യമെന്നു കേശവപിള്ള നിശ്ചയിച്ചു. യോഗീശ്വരമാന്ത്രികത്വത്തിനെ ഭഞ്ജിക്കാൻ പ്രതിമാന്ത്രികശക്തി തന്റെ കൈവശമുള്ളതിനെ ഓർത്തുണ്ടായ പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി, അയാൾ തനിക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള രാജശിക്ഷാവൃത്താന്തത്തെ ധരിച്ചിട്ടുള്ള പാചകിയെ വരുത്തി അവരോട് തന്ത്രത്തിൽ ഒരു സംഭാഷണം തുടങ്ങി:

കേശവപിള്ള: “അക്കാ, ഇന്നത്തെ കൂട്ടാനെല്ലാം അമൃത് അമൃതുപോലെ.”
 ഭഗവതി: “അമൃതുപോലെ കയ്ച്ചൊ മക്കളെ? അങ്ങനെ വന്നതെന്ത്?” കേശവപിള്ള: “അമൃതം-ദേവകുടെ അമൃതേ, അതുപോലെ എന്നാണ് ഞാൻ പറഞ്ഞത്. അത്ര രുചിയുണ്ടായിരുന്ന.” നിയമത്തിലധികം താൻ ശ്ലാഘിക്കപ്പെടുന്നത്, തന്റെ പ്രേമഭാജനമായ ആ യുവാവിന്റെ എന്തോ സ്വകാര്യോപേക്ഷനത്തിന്റെ പൂർവ്വരംഗമാണെന്ന്, അവരുടെ കശാഗ്രബുദ്ധി ദർശിച്ചു എങ്കിലും, അതിനു പ്രതികൂലമായ കൗശലരീതിയെ അനുവർത്തിപ്പാൻ തന്റെ മാതൃഭാവംകൊണ്ട് മനസ്സുവരായ്യാൽ, അവർ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് സ്പഷ്ടമേ തന്റെ അന്തർഗ്ഗതത്തെ തുറന്ന്, “പവതി ആനയോ മറ്റോ ആണോ മക്കളെ? ഛീ! ഛീ! വിചയാതമുണ്ടെങ്കിലേ മനുഷ്യരു കിടന്നുപൊറുക്ക. പറവിൻ! ശുമാ പറവിൻ! മിഞ്ഞി വിളിച്ചല്ലോ ചൊല്ലുന്നത്.” (വിവാഹകാര്യത്തിനു ചേരുന്ന രസത്തെ അഭിനയിച്ച്) “എന്ത

രിന് ഒളിക്കണം? ചാതകം വാങ്ങിച്ചോ? തേയ്ക്കി നിച്ചയിച്ചോ? ആരെയൊക്കെ വിളിക്കണം? ചരക്കെത്തറ പണത്തിന്? അക്കൻകൂടി ഇത്തിരി കേക്കട്ടെ.”

കേശവപിള്ള: (ആ സ്ത്രീയുടെ അഗാധബുദ്ധിയെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിനന്ദനത്തെ അമർത്തിക്കൊണ്ടും ഗൗരവമായുള്ള ആലോചനാഭാവത്തെ പ്രത്യേകം നടിച്ചും) “ശരിതന്നെ—അക്കൻകൂടുതൽ, അകത്തൊന്ന് മുഖത്തൊന്ന് എന്നുള്ള സമ്പ്രദായം കാണിക്കാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നില്ല. അക്കന്റെ കണ്ണിൽ ആർക്കുതന്നെ പൊടിയിടാൻ കഴിയും? ” (അങ്ങനെ എന്ന് അവർ തലയാട്ടി) “ഒരു—വല്ലടത്തുനാം—അക്കൻ ചിരിക്കണം—എനിക്കു പെണ്ണം വേണ്ട മണ്ണം വേണ്ട.”

ഭഗവതി: “അയശ്ശ്യാ ശരിക്കല്ലെ. അങ്ങനെ ചണ്ടപിടിച്ചോണ്ട് സന്ധ്യസിച്ചാൽ, പവതിക്കു താലോലിപ്പാൻ ഒരു ഇമ്പിടിക്കൊച്ച് കിട്ടണ്ടയോ?”

കേശവപിള്ള: “ഒരുത്തിയെ കൊണ്ടുനാൽ അക്കനെ സഹായമാകുമല്ലോ എന്നൊരാലോചനയാണ്.”

ഭഗവതി: “എക്കിപ്പം ഒരു തൊണയും വേണ്ടപ്പി. അതു മാത്തറമല്ല അതൊക്കെ കണ്ടും കരുതിയും ചെയ്യണം. ഛരഫടാണൊന്നും ചെയ്തുകൂടാത്ത കാര്യമല്ലേ? എന്തായാലും ഒരു പടികൂടി കേറിയേ അതാവൂ മക്കളെ. ആരാണ്ടെ കലം മഴക്കിയാലും, പോക്കില്ലാതെ പെണ്ണു കൊണ്ടുരുത്ത്. എന്നും അടീം പിടിം ആവും. നമുക്കു പോക്കു മുത്തൻമൊതലാളി അറിഞ്ഞാൽ, എന്തും താങ്ങും—എന്നാലും, ഛേ! അങ്ങനെ പാടില്ല. എന്റെ മക്കൾക്കു വെല കൂട്ടു മക്കളെ. വല്ല ഉദ്യോഗത്തിലായാൽ ആകായം മുട്ടെ വെല കൂട്ടും. അപ്പം എന്റെ മക്കൾക്കു, ഒത്ത പെണ്ണു തരാൻ കൊമ്പച്ചക്കുറുപ്പുമാരു വട്ടമിട്ട് വരും കൊടക്കല്ലേ?”

കേശവപിള്ള: “അതു ശരിതന്നെ—എന്നാൽ അടുത്ത പടിയിൽ എന്തു ചെല്ലുമെന്നാർക്കറിയാം? വയസ്സ് ഇരുപത്തിനാലുമായി. നല്ല പെണ്ണൊന്ന് ഒരിടത്തിരിക്കുന്നുമുണ്ട്: അതിസുന്ദരി! നല്ല പ്രായം, നല്ല തരം, നല്ല ശീലം എന്നൊക്കെക്കേട്ടു.”

ഭഗവതി: (മാമാവെങ്കിടന്റെ യാത്രാഫലമായിട്ടാണ് ഈ ദുർഘടം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതെന്നു സംശയിച്ച് ദ്രേഷ്യത്തിലും ആക്ഷേപഭാവത്തിലും) “അതെയതെ! ഇരുനോണ്ടു വെളിച്ചിൾ പറയണ കണ്ടിലേയാ? അയ്യപ്പാണ്ടപ്പിള്ളകതയിൽ പോലെ, ‘നെറ്റിച്ചുട്ടിയൊണ്ട്, നാലുകാലിച്ചെലവൊണ്ട്, വാലിപ്പുവാലൊണ്ട്, അടിവയറ്റി മറയൊണ്ട്, കാളവില കാണാൻ വാടി പൊന്നരീപ്പുമലേ’ എന്നല്ലെ തൊടങ്ങണത്? പൈവൊ കാളയൊ മറ്റൊ ആണൊ പെണ്ണിന്റെ ചുഴിയും ചിലവും നോക്കാൻ—എല്ലാമൊക്കുമെങ്കിലും അവിടെ ഇരിക്കട്ടെ!” (സാമവാദമായി) “എന്റെ പിള്ളയ്ക്കു ചേർന്ന പെണ്ണൊണ്ട്—പവതി കൊണ്ടുരീഞ്ചെയ്യും. അപ്പം കട്ടിം

കവണീം ഉടുത്ത്, പൊന്നുകെട്ടിയ നാരായവും പിയ്യാത്തിയും ചെരുവി, ഒരഞ്ചാറു പട്ടക്കാറും, ഒക്കെക്കൂടി ചങ്ങലവെള്ളക്കും പിടിച്ച്, വേണ്ട കൂട്ടത്തിന്റെ നയ്യ്പിലേ, കയ്യും വീയി, പവതി കാണാം പോണ പെറവടി (പ്രൗഢി) എവിടെ? ഇപ്പഴത്തെ മേനിക്കു, ചുട്ടുകെട്ടി, കൊച്ചാളമ്പി വേഴത്തിലേ, ഇരുട്ടുകൂത്തിന് പോണ കൊഞ്ചത്തരമെവിടെ? ഹീ! ഹീ! വെളയട്ടു മക്കളെ, വെളയട്ടു-പിഞ്ചിലേ പറിച്ചാൽ നഞ്ച്.” (സ്ത്രീകൾക്കു സഹജമായുള്ള അനുസന്ധാനഗ്നീലത്തിന്റെ പ്രണയകൊണ്ട്) “ഇപ്പോഴത്തെ ലംഭ എവിടേനാണ്?” കേശവപിള്ള: “ചിലമ്പിനേത്ത്-” ഭഗവതി: (നെഞ്ചിലടിച്ച് മൂക്കത്തു വിരൽ വച്ചുകൊണ്ട്) “ചിലമ്പലത്തെയൊ? എക്കു വയ്ക്കേന്മച്ചീ! അവരു വലു കൊവേരന്മാരും കൊമ്പിച്ച വൊയിസ്രവണന്മാരമല്ലോ? അവടന്ന് ഒരു പെമ്പൊടി നമുക്കു കിട്ടുമോ? ഇതൊത്തൊരു കൂത്ത!”

കേശവപിള്ള: “ചിലമ്പിനേത്തുകാരിയല്ല-”

ഭഗവതി: “പവതിക്കു തെറ്റുമോനേ? പിന്നെ ഏതു കുടുംബത്തിലെ കുറുവയാണ്?

കേശവപിള്ള: (പരിഭവീച്ച്) “എന്തുകൊണ്ടിത്?”

ഭഗവതി: “ഏതെന്തെരുന്ന?”

കേശവപിള്ള: “ചിലമ്പിനേത്തു കഴിഞ്ഞാൽ കുറുവയേ ഉള്ളോ?”

ഭഗവതി: “എന്റെ മക്കളു്, ഇരുപത്താലു കഴിഞ്ഞപ്പം, പെണ്ണു കൊണ്ടരണമെന്നു ചൊല്ലിയപ്പം, പവതിക്ക് ചെല്ലും ചേലും മറന്നപ്പം പോട്ടു്, പോട്ടു് -പറവിൻ. ഏതു കുടുംബത്തിലെനാണ് കേട്ടത്?”

കേശവപിള്ള: “അതിന്റെ അടുത്ത് തെക്കേവീട്ടിലൊള്ളവളാണ്.” ആ സ്ത്രീക്ക് ചിലമ്പിനേത്തുനാമം കേട്ടപ്പോളുണ്ടായ ഉത്സാഹം ഭഗവതിയെ. താൻ ശ്രീവരാഹ ക്ഷത്രത്തിന്റെ തെക്കേഭവനത്തിൽ അണമാത്രമെങ്കിലും തനിക്കുണ്ടോ? ഈ വിധമുള്ള ന്യായനിഗമനത്തോടുകൂടി ആ സ്ത്രീ മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നതിനിടയിൽ, തന്റെ പുറപ്പട്ടു് ഋജുമാർഗ്ഗമായല്ലാതെ തുടങ്ങിയ തന്ത്രപ്പിഴയുടെ പരിഹാരത്തിനായി, കേശവപിള്ള തന്റെ ലളിതയുവത്വത്തെ നീക്കി, അയാളുടെ സാക്ഷാൽ പ്രകൃതമായ കാര്യസ്ഥഭാവത്തിൽ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “അക്കൻ ഒന്നു പോയി പെണ്ണു കണ്ടിട്ടു വരണം. അങ്ങനെയൊന്നു സംഗതിയെല്ലാം വന്നുകൂടിയിരിക്കുന്നത്.” അവർ രണ്ടുപേരും തമ്മിലുള്ള ബന്ധത്തിന്റെ സ്ഥിതിക്ക് കേശവപിള്ളയുടെ അപ്പോഴത്തെ നിലയിലുണ്ടായ അപേക്ഷ ആ സ്ത്രീക്ക് ഒരു കല്പനതന്നെ ആയിരുന്നു. സാമാന്യമുള്ളവർ കേശവപിള്ളയുടെ ഒടുവിലത്തെ വാക്കുകളിൽനിന്ന് അയാൾ വിവാഹത്തിനു വാശാനംചെയ്യുപോയി എന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ ബുദ്ധിസൂക്ഷ്മതയുള്ള ആ സ്ത്രീ ആ വാക്കുകളെ അർത്ഥമാക്കിയത് ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തു മുത്തപിള്ളയുടെ അനന്തരവനാണ്

കൊലസ്സംഗതിയിൽ സംശയിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. അവിടെ അടുത്തുള്ള ഈ സുന്ദരി അതിൽ എന്തോ സംബന്ധപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അതിലേക്കു വേണ്ടതാരാഞ്ഞു വരാൻ ഈ അഗാധാശയൻ നമ്മെ നിയോഗിക്കുന്നു. അതിനാൽ അയാളുടെ അപേക്ഷയെ സ്വീകരിക്കുകയേ നിവൃത്തിയുള്ളൂ. വിവാഹത്തിനുതന്നെയാണു പുറപ്പാടെന്നു കാണുന്നെങ്കിൽ അതിനെ തന്റെ യാത്രയിൽ വിഘാതപ്പെടുത്താൻ വേണ്ട സാമർത്ഥ്യം തനിക്കുണ്ട്. എന്തായാലും അയാളോടൊരു വാഗ്ദത്തത്തെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടല്ലാതെ പുറപ്പെട്ടുകൂടാ. ഇങ്ങനെയുള്ള ആലോചനയോടും നിശ്ചയത്തോടും ആ സ്ത്രീ മന്ത്രാപദേശഗൗരവത്തിൽ പറയുന്നു: “എന്റെ പൊന്നുമാക്കളെ കേൾപ്പിൻ. പെണ്ണു വേണമെങ്കിലു് പവതി കണ്ടുവെച്ചിട്ടൊണ്ട്. വേഴ്ത്തു ചന്തമല്ല നോക്കാനുള്ളതു്—ഒന്നാമതു കൊലം പൊരുന്നണം. അതാലോചിച്ചാൽ ഞാൻ പറയുന്ന നങ്കുകൊയിക്കാലിനെതിർ ഏതു തരവാടൊണ്ട്? അവിടന്ന് ഒരു പെണ്ണിനെ കൊണ്ടെന്നു തമ്പുരാൻതന്നെ കേട്ടാൽ ഒടനടി സർവാധിക്ക് നീട്ടി! ഒന്നെന്നും രണ്ടെന്നുമില്ലതിന്.” ആ സ്ത്രീ ഇങ്ങനെ ദൗത്യം തനിക്കു ലബ്ധമാവുകയില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു് കേശവപിള്ള മിണ്ടാതിരുന്നു. ‘രാജാകേശവദാസ’ എന്ന തിരുവിതാംകൂറിലെ പ്രഥമദിവാൻ നങ്കുകോയിക്കലെന്ന ഭവനത്തിൽനിന്നു പരിഗ്രഹസ്വീകാരംചെയ്തിരുന്ന പരമാർഥസംഭവത്തെ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളവർ കർമ്മബന്ധംകൊണ്ടാണു നമ്മുടെ കഥയുവാവു് ഈ അവസരത്തിൽ മൗനാവലംബിയായിരുന്നതെന്നു സമർത്ഥിച്ചേക്കാം. ആ സ്ത്രീ മനസ്സുവയ്ക്കുന്ന സംഗതിയെ ഉപേക്ഷിച്ചുകളയുന്നവല്ലായ്കയാൽ, പുറങ്കാലൊടിഞ്ഞ കസാലയുടെ ആക്രമിയിൽ സംവിഷ്ടയായി, അവർ തുടങ്ങിയ പ്രസ്താവനയെ ഉത്സാഹപൂർവ്വം തുടർന്നു. അവരുടെ ദീർഘമായ പ്രസംഗത്തിൽ തിരുവിതാംകൂർ ചരിത്രകഥകളിൽ ഒരു പ്രജാജീവബലിക്കഥ അടങ്ങിയിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് അവരുടെ ദേശഭാഷാനിബിഡമായുള്ളതും പ്രാചീനമായ ഒരു സമ്പ്രദായത്തെത്തുടർന്നുള്ളതും ആയ കഥനത്തെ അതിന്റെ രീതിക്കു ഭംഗംവരാതെ സ്വല്പം മാത്രം പരിഷ്കരിച്ചു പദസന്ധികൾക്കും ക്രിയാപദപുരണത്തിനും വാചകാന്തസൂചകമായും പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ശബ്ദങ്ങളെ കുറച്ചും കഴിയുന്നതും സംക്ഷേപിച്ചും ഇവിടെ ചേർക്കുന്നു:

“സർവാധിക്കു നീട്ടൊടനെ എന്നു പറഞ്ഞതെന്തുകൊണ്ടെന്നോ? (വിളവാംകോട്ടു മണ്ഡപത്തുവാതുക്കൽ അരുമന അധികാരത്തിൽ) നങ്കുകോയിക്കൽ വീട്ടിൽ കുറുപ്പു കണ്ണുപിരാട്ടി എന്ന പെരുമാനെ എന്റെ മകൻ കേട്ടിട്ടുണ്ടോ? ആ ലന്തപ്പട, പീരങ്കിനാട്ടിയ കപ്പലും ഉരുവും കൊണ്ട് ആദ്യം കളച്ചതു് തുറയിലടുത്ത്, കുടിമുടിച്ചു തുടങ്ങിയപ്പോൾ കപ്പൽപ്പട കാണാൻ അറക്കട്ടി (ജനൽ-ജാലകം) ഇട്ടു പള്ളിമാടവുംകെട്ടി, പള്ളിമാടത്തിനകത്തു തമ്പുരാനെഴുന്നള്ളി. ‘അറക്കട്ടി തുറക്കട്ടെ’ എന്നു തമ്പുരാൻ കല്പന അരുളി. അപ്പോൾ ‘അയ്യോ ചതിക്കല്ലേ

പൊന്നുതമ്പുരാനെ! കൊതിക്കഴിഞ്ഞു തെറിക്കട്ടെ' എന്നുരച്ചു; ഉത്രത്തിൽ കാൽ പിറന്നു, മുപ്പത്തിരണ്ടു വയസ്സും ചെന്നു, അരുമയ്ക്കരുമയായി വളർന്നു, തിരുമേനി കാവലുംചെയ്തു പൊറുക്കും കുറുപ്പു, മുൻനടക്കും തമ്പുരാനെത്തടഞ്ഞു പിന്നാക്കി, 'ചാക്കേവ' എന്നു വിളിയുംകൊണ്ട്, അറക്കട്ടിത്തുറന്നു കടലിലോട്ടു കണ്ണുനീട്ടി. പിന്നത്തെക്കഥ ചൊൽക ആമോ? പള്ളിമാടം കെട്ടിയവേള മുതലേ, തിരുമുടി ചൂടിയ തല കാത്ത്, കൊക്കുപോൽ പതിയിരുന്ന അക്കപ്പലാണ്ട കരുമനുള്ളടം, ചേരനാട്ടുടയാർ തമ്പുരാർക്കായി ഉഴിഞ്ഞെറിഞ്ഞ തല പോക്കാകുംവണ്ണം, ലന്തപ്പോരാളികൾ ഇടിമലപോലെ പീരങ്കിയണിത്തീവായ്ക്കൾ തുറന്നു. ഇടിത്തി താങ്ങിയ തടിപോലെ ഉടൽ ചാഞ്ഞ് കുറുപ്പു വീഴുംകാഴ്ച, തൃക്കണ്ണാൽ കണ്ടിറങ്ങി, തന്റെ ഉപ്പുവിന് എതിരവായ്, അത്തടി താങ്ങിക്കൊണ്ടാർ കലശേഖരർ ശ്രീ വീരമാർത്താണ്ഡവർമ്മർ, ചാക്കേറ്റു തലയറ്റു തടിയെ, മാൻതളിർവീരവാളിപ്പട്ടാൽ മുടി, പൊൻതിളങ്ങും പള്ളിമേനാവേറ്റി, പെറ്റവയർ കാണുവാനായി, വളർകൊമ്പും കഴലുമുതി, മുരശുചെരുമ്പറയും താക്കി, പാണിപഞ്ചവാദ്യവും മുഴക്കി, മുത്തുക്കുട കത്തുവിളക്ക് എന്നു തുടങ്ങി രാജപ്രസാദമുറയ്ക്കുടത്ത ആചാരഭിമാനം അടക്കമേ ചേർത്തുകൊണ്ട് തമ്പുരാനും തിരിച്ചാർ പടയുമാക. ഊരിലും പേരിലും പെരിയ പൊന്നുതമ്പുരാൻ തിരുവരവറിഞ്ഞ്, കുറുപ്പിന്റെ അമ്മയാർ ചെന്നു, പട്ടുവിരിച്ചു പൂമുഖം കയറ്റി, പട്ടം പൊന്നും അടിയറവച്ചു തൃച്ചേവടികൾ വണങ്ങി. തമ്പുരാൻ ഏങ്ങി വിങ്ങിക്കരഞ്ഞു. 'എന്തെൻ പൊന്മകനേ?' എന്ന് അമ്മയാൾ കനിവുകൊണ്ടു. നാട്ടിനും ആ വീട്ടിനും ഉടയാരായ തമ്പുരാൻ എന്തരുളു എന്നാലും വന്നവാക്കിനു ചേർന്ന വാക്കായി 'ഇന്നാൾ മുതൽക്കിനി അമ്മയാർക്ക് അരുമമകൻ ഞാൻതന്നേ' എന്നു പൊന്നുവായാലരുളിച്ചെയ്തു ശ്രീവീരവഞ്ചിരാജർ. അറിവും നെറിവുമുള്ള ആ പെരുമചേർന്ന മങ്കയാർ, തൻതലയിൽകൊണ്ടു വിനയെ മനംകൊണ്ടു താങ്ങി, 'അടിയൻ പെറ്റപേരേ പെരുമ്പേറ്റ!' എന്നു ചൊല്ലി; രാജരാജർ മനംതടവി, ഊരറിവാൻ ആളയച്ചു, ചന്ദനച്ചിതയും കൂട്ടി മകനെ എതിരേൽക്കാൻ നടയിലേ കാവൽനിന്നു. അപ്പോൾ, അരുമനയിൽ പെറ്റൊടുത്തു, പെരുമയിൽ വളർന്നുവന്ന മകൻ പെരുമാൻ ഉടലുറങ്ങും വടിവെക്കണ്ടുരുകി പെരുകിയ കണ്ണുനീരെ ഉള്ളിറക്കി, അപ്പേരുംകലം പിറന്ന മങ്ക, പൊൻമകനെ തഴുകിക്കൊണ്ട് 'എന്നരശർ വാഴ്ചിരോ—അരുമക്കൊടിക്കഴകോ—ആശമകനേടാ അഴകുള്ള മന്തിരിയേ' എന്നു കിഴക്കു വിളിപ്പാടകത്തു നില്ക്കും ആ കൊട്ടാരത്തിൽ തന്റെ ഉടവൾ ചാരിവെച്ചു, ഉടലോ സ്വർഗ്ഗം പോയ തമ്പുരാൻ കേൾക്കുമാറ്, ഒറ്റമൊഴി ഒപ്പാറും ചൊല്ലി, പട്ടുതടിയെ വീട്ടിനകത്തു കൊണ്ടുപോയി നീരാട്ടാടി, . . . ദുഃഖപായും വച്ചു വീണു. ഇന്നും എഴിച്ചിട്ടില്ല മകനേ—എൻപത്തിനാലു കഴിഞ്ഞു. അവരുടെ താപത്തി നീ അണയ്ക്കൂ. അതിനു സംഗതി വന്നാൽ നീ

രാജ്യത്തിനു തലവനാകും. പൊന്നതമ്പുരാൻ ദഹനവും നടത്തി, അന്നവിടെ ദുഃഖപ്പെട്ടിണിയും കിടന്നു. ശേഷം ആ സംഭവത്തിന്റെ ഓർമ്മയ്ക്കായി തമ്പുരാൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള ഏർപ്പാടുകളെ, എന്റെ മകൻ അന്വേഷിച്ചറിഞ്ഞുകൊള്ളുക. നിനക്കു പൊരുന്തിയ പ്രായത്തിൽ ഒരു കൊച്ചുനങ്കു കനകക്കുനിപോലെ അവിടെയുണ്ട്.” നങ്കുകോയിക്കൽവീട്ടിന്റെ വകയായ ഇരണിയൽ തെക്കേ പൂമുഖത്തുവീടു സംബന്ധിച്ചുള്ള ഈ കഥയെ ബഹുവിധ സ്തോഭങ്ങളോട് ആ സ്ത്രീ പറയുന്ന തിനിടയിൽ, കേശവപിള്ളയുടെ നേത്രങ്ങൾ ഉജ്ജ്വലിച്ചു. എദയം വികസിച്ച് വക്ഷോദേശാസനികളെ ഞെരിച്ചു. രക്തനാഡികളിൽ കൃമിസഞ്ചയങ്ങളുടെ ദ്രുതസഞ്ചാരമുണ്ടായതു പോലെ ഒരു വികാരമുണ്ടായി. ഉഗ്രരാജ്യഭിമാനിയായ രാജഭക്തശിരോമണിയുടെ നിര്യൂണത്തെ അന്തഃശ്ചക്ഷുസ്സുകൾ ദർശനംചെയ്തു. ആ മഹാപുരുഷന്റെ വർഗ്ഗത്തിൽ ജനിച്ച തന്റെ ഭാഗ്യത്തിന് അനുരൂപമായി കണ്ണുനീരു മുറവിളിയും, ആ കഥയിലെ ധീരജനയിത്രിയെത്തുടർന്ന് അകമേ സ്തംഭിച്ചു. തന്റെ അഭിനവമാതാവിന്റെ അഭീഷ്ടത്തെ സാധിച്ചുകൊടുപ്പാൻ നൈസർഗ്ഗികമായ ധൃതിയോടെ മനഃപ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തു. എന്നാൽ, തൽക്കാലകഥയെ സംബന്ധിച്ച് അഭിപ്രായം പറഞ്ഞത് തൊണ്ട ഇടറിക്കൊണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, ഇങ്ങനെ ആയിരുന്ന: “അങ്ങനെയുള്ള വലിയവരോട് നമുക്കടുക്കാമോ അക്കാ? നമുക്ക് ഞാൻ ആലോചിക്കാപോലെയും, അക്കൻ പറയുംപോലെയും തന്നിലെളിയ സംബന്ധമല്ലയോ നല്ലത്?”

ഭഗവതി: “അതെ-അതു ‘ഏട്ടിലപ്പടി’, പയറ്റിപ്പ് അങ്ങനെ വേണ്ടെന്ന് ആ നീതി പറഞ്ഞ ശാസ്ത്രീതന്നെ ചൊല്ലിയിട്ടുണ്ട്. എന്തായാലും ഒന്നു ചൊല്ലുന്നേ-പവതി അരത്തം ഉഴിഞ്ഞു വീട്ടിനകത്തു കേറ്റണമോ, അവടെ മനമെങ്ങനെയെ പെണ്ണായിരിക്കണം. കഴുത്തുതു പോലെ കാര്യത്തിന് ഇവൾ ഇതാ തിരിച്ചു. ചെലവിനേത്തിന്റെ? . . .”

കേശവപിള്ള: “നേരെ തെക്കേത്.”

ഭഗവതി: “വീടുപേര്?”

കേശവപിള്ള: “അതെനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ.” എന്തു മായങ്ങളോ എന്നു മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ടു കേശവപിള്ളയുടെ അപേക്ഷപ്രകാരമെല്ലാം നടത്തിവരാമെന്നു വാദത്തവും, വിവാഹം മാത്രം തന്റെ ഇഷ്ടപ്രകാരമല്ലാതെ നടക്കയില്ലെന്ന് ഉള്ളിലടക്കിയ ഒരു നിശ്ചയവും ചെയ്ത് ഭഗവതിഅക്കനും, ഏൽക്കുന്നതിലധികം നടത്തിവരുമെന്നു സമാശ്വസിച്ച് കേശവപിള്ളയും ആ സമ്മേളനത്തെ ശുഭമായി ഉപസംഹരിച്ചു.

അദ്ധ്യായം പന്ത്രണ്ട്

“ഇപ്പോഴശ്രദ്ധനോ ശ്രദ്ധനോ ഞാനതി-
നിപ്പാദപത്ഥം പ്രമാണം ദയാനിയേ!”

രാജനീതിയുടെ നിർവ്യാഹകന്മാരായ ഭടന്മാരും കാരണവരാൽ നിയുക്തരായ സുഹൃദ്ജനങ്ങളും ഒരുമിച്ച് കേശവൻകുഞ്ഞു മന്ത്രക്കൂടത്തു പടി കടന്ന് നിദ്രാചരണംപോലെ കുറച്ചുദൂരം നടന്നപ്പോൾ പുറകോട്ടേക്കുള്ള അതിയായ ആകർഷണത്താൽ ചേഷ്ടാശൂന്യങ്ങളായ പാദങ്ങളോടുകൂടി അയാൾ ഒട്ടനേരത്തേക്ക് വിദ്യുത്താഡിതമായ തരശിഷ്ടംപോലെ നിന്നുപോയി. ആ യുവാവ് പ്രചണ്ഡമായ ഒരു അന്തർവ്വേദനയെ അനുഭവിക്കുന്നു എന്നു കണ്ട് രാജദൂത്യന്മാർ അത്യുദാരോപചരണങ്ങളും ആർദ്രവചനങ്ങളുംകൊണ്ട് അതിനെ ശമിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചു. കലധനവിദ്യാസൗന്ദര്യാദികളിൽ കബേരതാമകൊണ്ട് ഇഹലോകത്തിൽ ദുസ്സാധ്യമായ കാമ്യങ്ങൾ യാതൊന്നുമില്ലെന്ന് പ്രമാദിച്ചുവന്നതിനു വിപരീതമായി, താൻ കാംക്ഷിച്ച ദാരസംസിദ്ധിപോലും ആകാശരേഖപോലെ മാറിയിരിക്കുന്ന ആകസ്മികമായ ഈ മഹാപരാധാരോപണം കലികാലത്തിന്റെ ധർമ്മവൈകല്യം തന്നെ എന്നു നിഗമനംചെയ്ത് അയാൾ ആശ്വാസത്തെ അവലംബിക്കേണ്ടിവന്നു. ഈ ദുഷ്ടവാദശനിയുടെ തൽക്കാലപാപഭാവത്തിന് ഒരുപക്ഷത്താലും മാർഗ്ഗമില്ലെന്ന് അയാൾ വിചാരിച്ചു എങ്കിലും ന്യായാധിപസർപ്പവക്ത്രത്തിൽ അകപ്പെടുപോയാൽ പ്രായശ്ചിത്തകർമ്മങ്ങളല്ലാതെ വിമോചനപുണ്യകാലം ലഭ്യമല്ലെന്നുള്ള ഒരു പരവശതയും അയാളെ ബാധിച്ചു. തൽക്കാലത്തെ മാനദ്രംശവും ദ്രവ്യനാശവും സഹനീയംതന്നെ എങ്കിലും, തന്റെ സ്ഥിതിയിലുള്ള ഒരാളിന് അപരാധത്തിന്റെ ആരോപണമാത്രംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്നതും ജീവാവസാനപര്യന്തം നിലനിൽക്കുന്നതുമായ കീർത്തിമാലിന്യം പ്രമാണോപദേശങ്ങളാലും പ്രായശ്ചിത്തങ്ങളാലും അപരിഹാര്യമെന്നു ഖേദിച്ച് അയാൾ ആത്മപൗരുഷത്തെ വിധിവേശ്യാവശഗമാക്കി പരിത്യജിക്കാൻ ആലോചിച്ചു. എങ്കിലും, അതിലും ശ്രേഷ്ഠമായ നിവൃത്തിമാർഗ്ഗം അയാളുടെ മനസ്സിൽ പ്രകാശിക്കാതെ, അന്ധമോ അർത്ഥശൂന്യമോ ആയ ചപലവിധിദേവതയെ അവലംബിക്കാതെ, സ്വാത്മധാമത്തെ സത്യസ്വരൂപകൽ സമർപ്പണംചെയ്തു. തന്നെ ഹതസത്യനാക്കിയ പ്രേമസിംഹികയെ തന്റെയും പ്രണയിനിയുടെയും ക്ഷേമപ്രാപ്തിക്കായി തന്റെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നു വ്യവരോഹണം ചെയ്യിച്ചു ഇതിന്മണ്ണം തന്റെ മനഃസ്ഥൈര്യത്തെ പുനസ്സന്ധാനം ചെയ്തും, അച്ഛനറിഞ്ഞു തന്റെ രക്ഷക്കെത്തുന്നതുവരെ ബന്ധനാധീനനായി അടങ്ങിപ്പാർക്കുന്നതിനു നിശ്ചയിച്ചും, കേശവൻകുഞ്ഞു രാജധാനിയിലേക്കുള്ള യാത്രയെത്തുടർന്നു.

തന്റെ വ്യഗ്രതകൾക്ക് ഇങ്ങനെ നിർവൃതിയുണ്ടാക്കി, ആ യുവാവ് കണ്ടുടക്കാരെയും സഹചരന്മാരേയും അനഗമിച്ച് ഉദയത്തോടു കൂടി തിരുവനന്തപുരത്തെത്തുകയും ഏകദേശം മധ്യാഹ്നമായപ്പോൾ, പകടശ്ശാലക്കച്ചേരിസ്ഥലത്ത് പ്രത്യേകം 'ഇണം പിടിച്ച്, പലകയും ചാരി ഇരിക്കുന്ന സർവാധിപ്രധാനന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാക്കപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ഈ മഹാനഭാവൻ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടമാത്രയിൽ, ഏകദേശം ഒരു കടം പോരുന്ന താംബൂലാസുവത്തെ വിസർജ്ജനം ചെയ്ത് പരിസരപ്രദേശങ്ങളെ ശോണീകരിച്ചും, ഫുൽക്കാരബഹളം കൊണ്ട് താംബൂലാക്രമുകാര്യവശിഷ്ടങ്ങൾ പറപ്പിച്ച് വക്ത്രത്തെ ശുദ്ധമാക്കിയും 'അ'കാരാദ്യാക്ഷരസമസ്തത്തേയും അനന്താസികാസ്വരത്തിൽ ഗൗരവഭാവത്തോടെ ഉച്ചരിച്ചും, ആ യുവാവോട് ഒരു പ്രാഥമികാന്വേഷണം ചെയ്യുവാൻ ആരംഭിച്ചു. എന്നാൽ ഇതിനിടയിൽ തന്റെ ചുറ്റും സഞ്ചയിച്ച പാരിഷദരിൽ നിന്ന് താൻ ആദ്യമായി മഹാരാജസന്നിധിയിൽ നയിക്കപ്പെടുമെന്നു ധരിച്ച കേശവൻകുഞ്ഞ്, തന്റെ കാരണവരുടെ കവനകാര്യസ്ഥനായ കണിശപ്പണിക്കരുടെ കൃതിയായ 'പേച്ചികൽ വാമുദുക്കേണം' എന്ന ഉപദേശത്തെ സ്മരിച്ച്, ഉത്തരമൊന്നും ബോധിപ്പിക്കാതെ നിന്നു. സർവാധികാര്യക്കാരൻ ചാടി എഴുന്നേറ്റുപട്ടുകാർ, രായസക്കാർ, പരിചാരകന്മാർ എന്നിവരുടെ ഇടയിൽ പ്രമാദമായ ഒരു ചലനമുണ്ടായി. സർവാധികാര്യക്കാരും പരിവാരങ്ങളും ദക്ഷിണ ഭാഗത്തുള്ള മുറ്റം, അതിനോട് ചേർന്ന് പൂജപ്പുരമണ്ഡപം, പടിഞ്ഞാറോട്ട് തിരിഞ്ഞുള്ള ഇടനാഴികൾ, ഈ സ്ഥലങ്ങളെ അരക്ഷണം കൊണ്ട് തരണം ചെയ്തു. കേശവൻകുഞ്ഞ് അവരുടെ ഗതിയെത്തുടർന്ന്, ഒരു മനോഹരാങ്കണത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ചില പഞ്ചവർണ്ണക്കിളികളുടെ ശ്രീപത്മനാഭഗീതങ്ങളാലും, രാജകണിക്ക യോഗ്യമായുള്ള കരിംകരങ്ങളാരുടെ ഭൂഭംഗചേഷ്ടകളാലും വിനോദിക്കപ്പെട്ട്, സ്വൽപനേരം നിന്നതിന്റെശേഷം, ശക്തിമുദ്ഗരാദ്യായുധപാണികളായ ഭടന്മാരാലും, പള്ളിയറ, ഇലയമുത്, കരുവേലപ്പുര, ആയുധമെടുപ്പ്, അങ്കിപ്പുര മുതലായ വകപ്പുകളിലെ പരിചാരകന്മാരാലും പരിഷേവിതമായ ഉപ്പരീക്ക (ഉണ്ണുരീശ) മാളികകളിൽ പള്ളിക്കമലാലയാന്തർഭാഗത്ത്, ലക്ഷ്മികാന്തപ്രസാദപ്രവാഹത്താൽ സൗഭാഗ്യപൂർണ്ണമായ കലശേഖരമഹാരാജാവിന്റെ വിശിഷ്ടസന്നിധിയിൽ പ്രവേശിക്കപ്പെട്ടു.

കേശവൻകുഞ്ഞ് തിരുവനന്തപുരത്ത് എത്തിയിരിക്കുന്ന വർത്തമാനം അറിഞ്ഞ്, അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ വരുത്തി, സമീപത്തു സൂക്ഷിച്ചും, സാംബദിക്കിത്തരവരുത്തുന്നതിന് ദൂതനെ നിയോഗിച്ചും, അയാളോടുള്ള വിചാരണയ്ക്ക് ഒരുങ്ങിയിരുന്ന മഹാരാജാവ് തന്റെ മുമ്പിൽ ഹാജരാകാൻപോകുന്ന യുവാവ്, ഭാണസാന്ദേശാദികസുമചയങ്ങളിലെ ശൃംഗാരരസഗ്രാഹിയായ ഒരു വീടഭ്രമരമായിരിക്കുമെന്നു

വിചാരിച്ചിരുന്നു. എന്നാൽ, ആദിയുഗധർമ്മസർവസ്വത്തിന്റെ അവതാരം പോലെ അവിടത്തെ സന്നിധിയിൽ, പ്രവേശിച്ച ആ പരമപാവനാകാരത്തിന്റെ ദർശനമാത്രയിൽ സൂര്യോദയത്തിൽ ഹിമാവരണംപോലെ ഈ ദൃശ്യക അശേഷം അസ്തമിച്ചു. സൗന്ദര്യസമുൽക്കർഷംകൊണ്ടു സമൃദ്ധമായി വിതാനിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ആ യുവാവിൽ, തത്തുല്യമായ വൃത്തിശീലാദിസമ്പത്തിനേയും വിധാതാവു സമുച്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് ആ പ്രഭുക്കുമാരന്റെ സ്വഭാവീകമായ വിനീതഗാംഭീര്യം പ്രത്യക്ഷമാക്കി. ഇന്ദ്രശിലാനിർമ്മിതമായ ബുദ്ധവിഗ്രഹംപോലെ മഹാരാജാവ് നിർവ്വീകാരവദനനായി നിന്നു എങ്കിലും അവിടത്തെ ആത്മാണുക്കൾ ശങ്കാ വേശംകൊണ്ട് അസ്വസ്ഥങ്ങളായിച്ചമഞ്ഞു. ഈ യുവാവിന്റെ ദർശനത്തിൽ അസംഗതമായ ഒരു മനസ്സമസ്തം അവിടത്തെ ബാധിച്ചു. തന്റെ അന്വേഷണാരംഭം ധർമ്മലോപോന്മുഖമായ നീതിയുടെ വ്യതിയാനമോ എന്നുള്ള ഭയം അവിടത്തെ സത്യാനുവർത്തിയായ ആശയത്തെ ചലിപ്പിച്ചു. അപരാധകന്റെ സന്നിധിയിൽ ന്യായാധിപൻ പരുങ്ങുക എന്നുള്ള നിലയിൽ തന്റെ ഉദ്യമം പര്യവസാനിക്കുന്നതിനെ വിചാരിച്ച് അവിടന്ന് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ഈ സ്ത്രീകൾ മഹാരാജാവിന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ വ്യാപരിച്ചു എങ്കിലും, അവിടത്തെ വദനത്തിന്റെ നിരുപമനിശ്ചലതയ്ക്കു യാതൊരു ഭംഗവും ഉണ്ടായില്ല. അവിടത്തെ പ്രജാപ്രധാനന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യനായുള്ള ഒരു പുരുഷോത്തംസത്തിന്റെ സന്താനമായ ആ യുവാവ് തിരുമുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ച് ആചാരാനുസൃതമായി താണതൊഴുത രീതിയിലും വിദ്യാപരിഷ്കൃതികൊണ്ടുള്ള ഒരു അഭിനവത്വമുണ്ടെന്ന് മഹാരാജാവിന്റെ മഹാമനസ്സു പ്രസാദിച്ചു.

ആ യുവാവ് ആ സന്നിധാനത്തിൽ 'തന്മാത്രശേഷം ബല'നായി പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, അയാളുടെ ഹൃദയം ക്ഷീരസാഗരതരംഗതാണുവം തുടങ്ങി. രാജപാദാരാധനത്തെ അയാളുടെ കരങ്ങൾ എങ്ങനെയോ നിവർത്തിച്ചു. അയാളുടെ നേത്രങ്ങൾ തൃപ്തദലക്ഷ്യമായി മാത്രം ചേഷ്ടിച്ചു. ആ സൗധത്തിലെ ഭിത്തികളിലും തട്ടിലും തളിമത്തിലും ഉള്ള രാജസാലങ്കാരങ്ങളുടെ സൗഭാഗ്യത്തെ ആ നേത്രങ്ങൾ അനുഭവിച്ചില്ല. സമീപത്ത് 'കുജന്തം രാമരാമേതി' എന്ന് ഒരു ശുകഗായകി കർണ്ണാമൃതത്തെ വർഷിച്ചതിന് ആ ശ്രവണപുടങ്ങൾ മുക്തിതങ്ങളായും ഇരുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞ് ഇങ്ങനെ നിസ്സീമമായ രാജകേതിയിൽ മുങ്ങി ഭ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ, മഹാരാജാവ്, കേവലം വാണിജ്യവിഷയമെന്നപോലെ, "നിനക്കു കാര്യമെല്ലാം മനസ്സിലായിരിക്കുമല്ലോ? എന്താണു സമാധാനം പറയുവാനുള്ളത്?" എന്നു വളരെ തൈരുങ്ങി അരുളിച്ചെയ്തു. അധികാരസമ്പ്രദാനമായുള്ള ഈ ചോദ്യം കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പൈതൃകമായ പ്രഭുവീര്യത്തെ പൂർണ്ണമായി വികസിപ്പിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെ അരുളപ്പാടിനു മുമ്പുതന്നെ, അവി

ടത്തെ അതിവിഖ്യാതമായ ധർമ്മതൽപരതയുടെ സ്ഥിതിക്ക് അവസാനത്തിൽ തനിക്ക് അഭയസിദ്ധി ഉണ്ടാകുമെന്ന് ആ യുവാവു ധൈര്യപ്പെട്ടിരുന്നുവെങ്കിലും തന്റേതായും, താൻ ധരിച്ചിട്ടുള്ളതായും ഉള്ള പരമാർത്ഥങ്ങളെ മുഴുവൻ തിരുമനസ്സറിയിച്ചാൽ നിരപരാധികളായ മറ്റു ജനങ്ങൾക്കൂടി ആപദപ്രയത്തിൽ അകപ്പെടുമെന്നു ഭയപ്പെട്ട് അയാൾ രഹസ്യമായിവയ്ക്കാൻ നിശ്ചയിക്കാത്തതായ പരമാർത്ഥങ്ങളെ മാത്രം ധരിപ്പിച്ചുതീർത്ത് അവിടെനിന്നും വിടുകൊണ്ടു രക്ഷപ്പെടാൻ ഇങ്ങനെ തുടങ്ങി: “അടിയൻ ആ—കല്പിച്ച് അടിയൻ—”

മഹാരാജാവ്: (അത്യന്തം ശാന്തതയോട്) “പരിഭ്രമിക്കേണ്ട. നിന്റെ അച്ഛനോടു പറയുമ്പോലെ വിചാരിച്ച്, പേടിച്ചുടാതെ സത്യമെല്ലാം പറക.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അടിയൻ ആരെയും ഉപദ്രവിക്കാൻ ആലോചിക്കുന്നവനല്ല; അത് അച്ഛനറിയാം. തിരുവുള്ളത്തിലും അങ്ങനെ വിശ്വസിക്കണം. അണ്ണാവയ്ക്കു നന്നിയത്തു കട്ടിപ്പട്ടരായിരുന്ന് അച്ഛന്റെ സഹായംകൊണ്ടു നാനയവാണിഭം തുടങ്ങിയ ആളാണ്. സത്യത്തെ ഭയന്നു നടന്നതിനാൽ വ്യാപാരം അഭിവൃദ്ധമായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൂക്ഷിപ്പിലാണ് അടിയനെ തിരുവനന്തപുരത്തു പഠിപ്പിക്കാൻ അച്ഛൻ അയച്ചത്. പത്തുപതിനായിരം രാശിയിൽ കൂടുതൽ അച്ഛൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കച്ചവടത്തിൽ മുടക്കിയിട്ടുണ്ട്. അടിയന്റെ ചെലവുകൾ വേണ്ടപോലെ നടത്തി, അപ്പഴപ്പോൾ കണക്കുകൾ അയച്ച്, ആണ്ടുറ്റിക്ക് ഉഭയശിഷ്യം നന്നിയത്ത് അയച്ചുകൊടുക്കും. മുതൽ ഇന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണക്കിൽ നിൽപാണ്. അടിയൻ അങ്ങോട്ട് കാശിനപോലും കടപ്പെട്ടിട്ടില്ല. തൃപ്പാദങ്ങളുടെ നേർക്ക് അടിയൻ ദ്രോഹം പ്രവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, അദ്ദേഹത്തെ കൊന്നവൻ അടിയൻതന്നെ. അടിയന്റെമേൽ ഇങ്ങനെ ഒരപരാധം ആരോപിച്ചിട്ടില്ലെന്നു എന്നു മാത്രവുംകേട്ടാൽ, അച്ഛനും പരമസാധു അമ്മയും പ്രാണങ്ങളെ ത്യജിക്കും. തിരുവുള്ളമുണ്ടായി രക്ഷിക്കണം. തൃപ്പാദത്തിൽ ഉണർത്തിപ്പാൻ ഇത്രയല്ലാതെ അടിയനു മറ്റൊന്നുമില്ല.” തന്റെ മുഖിൽ അപരാധിയായി ഹാജരാക്കപ്പെട്ട യുവാവിന്റെ വാദത്തേയും അയാളുടെ ചേഷ്ടകളേയും, മാതാപിതാക്കന്മാർക്കു സംഭവ്യമായ ദുഃഖത്തെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രസ്താവനയേയും സ്മരിച്ച്, മഹാരാജാവ് നിരുദ്ധനിർദ്ദാക്ഷിണ്യനായി. പ്രതിയെ മാനന്യമോചനം ചെയ്യാനുള്ള വിധികല്പന അവിടത്തെ മനസ്സുകൊണ്ട് ലേഖനവും ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. എങ്കിലും, ഒന്നരണ്ടു സംശയതമസ്സുകളെ ദൂരീകരിപ്പാനായി, അടുത്തു വച്ചിരുന്ന അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ അയാളെ കാണിച്ചിട്ട്, “ഇതു നീ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ” എന്ന് ആദ്യമായി ചോദ്യം ചെയ്തു. “ഇല്ല” എന്ന് ആ യുവാവ് സധൈര്യം മറുപടി പറഞ്ഞു. മീനാക്ഷിയോട് അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ വിക്രയംകൊണ്ടു തനിക്കുണ്ടായ അനർത്ഥത്തെക്കുറിച്ച് വിലപനംചെയ്തു ഈ യുവാവ് ഇങ്ങനെ

അറിയിച്ചത് വ്യാജമല്ലയോ എന്നു വായനക്കാർ വിചാരിക്കും. പരമസത്യവാന്മാരും ആപൽഭയത്തിങ്കൽ അസത്യവാദികളായിത്തീർന്നുപോകാം. അയാളുടെ പാരമാർത്ഥികത്വത്തിന് എത്രത്തോളം വേരറ്റപ്പുണ്ടെന്നുള്ളത് ശേഷഭാഗം കഥകൊണ്ട് അറിയേണ്ടതാണ്. ഇങ്ങനെ ഒരു സാധനം പുറത്തു വരണമെങ്കിൽ കഴക്കൂട്ടത്തു കുടുംബംവക മുതൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ള ഒരു ഭവനത്തിൽ നിന്നു വേണമെന്നു വിശ്വസിച്ചിരുന്നതുകൊണ്ട്, മഹാരാജാവിന്റെ അടുത്ത ചോദ്യം ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നു: "നീന്റെ അമ്മാവന പണത്തിനുമുട്ടില്ലല്ലോ. പിന്നെന്താണ് ഇതിനെ വിറ്റത്?"

കേശവൻകുഞ്ഞു: "അമ്മാവന് ഇക്കാര്യത്തിൽ യാതൊരു സംബന്ധവുമില്ല. ഉണ്ടെന്നു കൽപിച്ച് സംശയിക്കുന്നെങ്കിൽ പഴവന്റെ ആപൽക്കാലം കൊണ്ടാണ്."

ഈ ഉത്തരം ആ യുവാവിന്റെ സത്യസന്ധതയെക്കുറിച്ച് മഹാരാജാവിനങ്ങായിരുന്ന വിശ്വാസത്തെ സ്വല്പം ഒന്നു ചലിപ്പിച്ചു. ഇതിന്റെ ശേഷം ഇങ്ങനെ ഒരു ദ്രുതരംഗാവലിയായി ചോദ്യോത്തരങ്ങൾ നടന്നു. "ഈ മോതിരം ഇതിനുമുമ്പു നീ കണ്ടിട്ടില്ലേ?" "ഇല്ല." "അണ്ണാവയ്യന്റെ ഉത്തരീയത്തിൽ കെട്ടപ്പെട്ടിരുന്നതാണിത്. അതെങ്ങനെ അവിടെ വന്നു?" "അടിയന് അറിവാൻ പാടില്ല"- "കൊല നടന്ന രാത്രി നീ അയാളെക്കണ്ടില്ലേ?" "ഇല്ല"- "എന്ത്! അയാളെ അന്വേഷിച്ചുമില്ലേ?" "കാണാനായി നടന്നു. നീടെഴുത്തുകേശവപിള്ള ആ മാതളത്തിൽ ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് കാണാൻ തരപ്പെട്ടില്ല"- "അവൻ അവിടെയിരുന്നാൽ നിനക്കു കണ്ടുകൂടായിരുന്നോ?" "കേശവപിള്ള തൃപ്യാദകാര്യസ്ഥനാണ്. രാജ്യകാര്യങ്ങൾ വല്ലതും കല്പനപ്രകാരം സംസാരിക്കയാണെന്നു വിചാരിച്ചു, ചിലമ്പിനേത്തു വിടകൊള്ളാൻ ധിറ്റുതിയായിരുന്നതുകൊണ്ടും, അവിടെ അധികം താമസിക്കാതെ അടിയൻ പൊയ്ക്കുളഞ്ഞു." മഹാരാജാവിന്റെ അടുത്ത ചോദ്യം ഒരു രാജസപ്രഭാവത്തോടുകൂടി ആയിരുന്നു.

മഹാരാജാവ്: "ആരാ പിന്നെ അണ്ണാവയ്യനെ കൊന്നത്? നീടെഴുത്തു കേശവനെന്ന് നീ സൂചിപ്പിക്കുന്നോ?"

കേശവൻകുഞ്ഞു: "അടിയൻ അടിസ്ഥാനമില്ലാതെ ഒന്നും തിരുമുമ്പിൽ വിടകൊണ്ടുപോകയില്ല. ഒരു സംശയമുള്ളതിനെ അറിയിക്കാം. അന്ന് ആ തെരുവിൽ ചിലർ പതുങ്ങി സഞ്ചരിച്ചിരുന്നു. അവരെ തിരക്കിപ്പിടിക്കുവാൻ പക്ഷേ, പരമാർത്ഥം വെളിപ്പെടുത്തണം."

'പതുങ്ങി' സഞ്ചരിച്ചിരുന്നതു മഹാരാജാവുതന്നെ ആയിരുന്നതിനാൽ, അവിടന്നു വലിയ പരുങ്ങലിലായി. അടുത്തു പുറപ്പെട്ട അടിപ്രായം എന്തെന്നു നിർണ്ണയിക്കാൻ ശക്തനാകാതെ, മഹാരാജാവു ചോദ്യമൊന്നും ചെയ്യാതെ

നിന്നതുകൊണ്ട്, കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ സംശയത്തെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു: “ആളുകൾ അവരുടെ മുഖങ്ങളെ കഴിയുന്നതും മറച്ചിരുന്നു. നല്ല നിലാവു വെളിച്ചം ഉള്ളതുകൊണ്ട് നിഴലിൽത്തന്നെ സഞ്ചരിച്ചു.” (മഹാരാജാവിന്റെ മുഖത്തു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിട്ട്) “അതിൽ ഒരാൾ മീശ വളർത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു.” (ശുദ്ധഗതിയും പരമാർത്ഥബുദ്ധിയുംകൊണ്ട്) “തിരുമനസ്സിലെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ അണ്ണാവയ്യനെ തിരക്കി നടക്കുന്ന സംഗതി അടിയന് അപ്പോൾ ഓർമ്മവന്നു. പുറത്തു നിൽക്കുന്നവർ നീട്ടെഴുത്തുപിള്ളയുടെ സഹായികളായിരിക്കാമെന്ന് അടിയൻ ഊഹിച്ചു. അടിയൻ രാജ്യനയങ്ങളിൽ ഒരു പരിചയവുമില്ല. എങ്കിലും ഒരു പരമാർത്ഥം അടിയൻ അറിയിക്കാം. ധിക്കാരമെന്നു തിരുവുള്ളത്തിൽ വിചാരിക്കരുത്. തിരുമനസ്സിലെ ഊദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ശുദ്ധതകൊണ്ടും ദൃഷ്ടത കൊണ്ടും ഓരോന്നു സന്ദർഭവേശാൽ തിരുമനസ്സറിയിച്ചുപോകും. ഇങ്ങനെ അറിയിക്കുന്നതു തെറ്റിപ്പോയാലും, പരമസത്യവാനാതും ഭക്തന്മാരും ആയിട്ടുള്ളവർ ഒഴികെ ശേഷമുള്ളവർ, അവരവർ ഉണർത്തിച്ചതിനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്താൻ ശ്രമിക്കും. അതിനു ധർമ്മധർമ്മചിന്തനത്തെ ഉപേക്ഷിക്കയും ചെയ്യും. ഇതിൽ നിന്ന് ഇപ്പോഴത്തെ സംഗതിയിൽ ചിന്തയുണ്ടല്ലതിനെ അടിയൻ വ്യക്തമായി അറിയിക്കുന്നില്ല. തിരുമനസ്സിലെ ബുദ്ധിപ്രഭാവം വിശ്രുതമാണ്.”

ഈ വാദത്തിൽനിന്ന് അനുമേയമായുള്ളത്, വധകർത്താവ് സ്വോപദേശ്യുക്കളായ മന്ത്രിമാരോ രായസം കേശവപിള്ളയോ ആയിരിക്കണമെന്നായിരുന്നു. രാജമന്ത്രിമാർ അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ സംബന്ധിച്ച് ദ്വന്ദ്വാഭിപ്രായങ്ങൾ പ്രകടിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അങ്ങനെയുള്ള അഭിപ്രായഭിന്നതയിൽ ഒരു പക്ഷത്തിനു വിപരീത സാക്ഷ്യം അണ്ണാവയ്യങ്കൽനിന്നുണ്ടാകുമെന്നായപ്പോൾ ആ സാക്ഷിയെ അധികാരഹസ്തങ്ങൾക്കു പ്രാപ്യമല്ലാത്തവിധത്തിൽ മറച്ചതാണെന്നും ആ യുവാവിന്റെ ഇംഗിതപൂർവ്വമായ സൂചനം മഹാരാജാവിനു വ്യക്തമായി. ഇങ്ങനെ യുക്തിയുക്തമായി സംശയിക്കുന്ന യുവാവ് ആ രാത്രിയിൽ തന്റെ തത്ത്വത്തെ ഗ്രഹിക്കാത്തതു വലിയ ഭാഗ്യമായെന്നു തിരുമനസ്സിൽ ആശ്വസിച്ചു. അതിബുദ്ധിമാനായ മഹാരാജാവിന് ആ അന്വേഷണം അപ്പോൾ പ്രാപിച്ചിരുന്ന പതനത്തിൽനിന്നു മുന്നോട്ടു തുടരുന്നതിനു ശക്തിയില്ലാതെ ചമഞ്ഞു. അവിടത്തെ ഭാഗ്യാതിരേകംകൊണ്ട് സാമന്തദീക്ഷിതർ അനുവൃത്തഖണ്ഡങ്ങൾപോലെ വളഞ്ഞ ഭസ്മപ്രാപ്യങ്ങൾകൊണ്ട് ശോഭിക്കുന്ന വക്ഷോജോദരത്രികംഭങ്ങളോടുകൂടി തിരുമുനിലിൽ പ്രവേശിച്ചു. കാര്യക്കാർ മുതലായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ മുൻപിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ച പ്രാധാന്യം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിദ്വത്തയ്ക്കു സഹജമായിരുന്നതിനാൽ, അതു തിരുമുനിലും അക്ഷയമായി പ്രകാശിച്ചു. എന്നാൽ രാജസന്നിധിയിലായപ്പോൾ, ആ പ്രാമണ്യഭാവത്തിന്റെ

നഗ്നതയെ അത്യാദരവിനയഭാവവും വചസ്സുരളതയും ദർശനീയമായവിധത്തിൽ ആച്ചാദനംചെയ്തിരുന്നു. മഹാരാജാവിന് 'ധാരാളയാർ'യായി ആശിസ്സുകളെ വർഷിച്ചും, സ്വശിഷ്യനെ മന്ദഹാസത്തോടു കൂടി കൃപയാ കടാക്ഷിച്ചും, മഹാപ്രഭുവായ മഹാരാജാവിന്റെ മഹാപ്രതാപത്തെ പ്രശംസിച്ചും, ഘാതകധിംഭനായ ആ യുവാവിനെ ഇത്രവേഗം പാശാവരദാനാക്കി ധർമ്മരാജമഹൽസന്നിധിയിൽ ചേർത്ത കാര്യസ്ഥന്മാരുടെ നിപുണതയെ പുരാണകഥകൾകൊണ്ട് ഉദാഹരിക്കപ്പെട്ട പ്രമാണങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി അഭിനന്ദിച്ചും, സാംബദീക്ഷിതർ മഹാരാജാവിന്റെ അനുവാദത്തെ വാങ്ങി കേശവൻകഞ്ഞിനോട് ഇങ്ങനെ ഗുണദോഷിച്ചു: "അപ്പനേ! സത്യത്തെല്ലാം ശൊല്ലിവിട്. ഇന്ത സന്നിധാനം സാക്ഷാത്ശ്രീവൈകുണ്ഠസമം" (സപ്രാർത്ഥനനായി കണ്ണടച്ചുനിന്നു നിശ്ചിന്തയായി കൊണ്ട്) "ഒന്നുടെ നാരായണനെ അന്ത അണ്ണാവയൂർ വക്ഷസ്സിലെ ഏത്തനിര ത്രക്ഷദൂരിതൻ ആരാക്കും?" (മഹാരാജാവോട്) "സ്വാമി! വിപ്രവധത്തിലെ വിപ്രർ പ്രാധിപാകനാക ദണ്ഡകർത്തൃത്വം വഹിക്കവേണ്ടിയത് തിരുവുള്ളക്കേടുണ്ടാകള്ളടാത്."

കേശവൻകഞ്ഞി: "നാരായണം നന്തിയത്തെ വകയാണെന്ന് സ്വാമികൾക്കറിയാമല്ലോ. മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന കേളർ ഉണ്ണിത്താൻ എന്നൊരു കാരണവരുടെ നമാക്ഷരമാണ് അതിൽ കൊത്തിയിരിക്കുന്നതെന്നും ഒരിക്കൽ ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. മൂന്നു കുറഞ്ഞുതുടങ്ങിയതുകൊണ്ട് ഉരുക്കുവയ്യിക്കാൻ അണ്ണാവയൂരുടെ പക്കൽ ഞാൻ ഏല്പിച്ചിരുന്നു." ഈ ഉത്തരത്താൽ ദീക്ഷിതർക്കുണ്ടായ സന്തോഷം അപരിമിതമായിരുന്നു. അണ്ണാവയൂരുടെ കൈയിൽനിന്നും ആ നാരായണം പിടിച്ചുപറിച്ച്, ഏതോ ഒരു ദുഷ്ടൻ അയാളെ ഹനിച്ചതാണെന്നു സാരശർഭങ്ങളായ ശ്ലോകങ്ങളും അതിന്റെ വ്യാഖ്യാനങ്ങളും ഇടകലർന്ന്, അദ്ദേഹം ഒരു ദീർഘവാദം ചെയ്തു. ഈ വാദം കൊണ്ടു തന്റെ ശിഷ്യൻ അപരാധാരോപണത്തിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെട്ടു എന്ന് വിശ്വസിച്ചു പാഞ്ചാലമഹാരാജാവിന്റെ മദധ്വംസനം സാധിച്ച ദ്രാണാചാര്യരെപ്പോലെ ഉൽക്കടസന്തോഷനായി തന്റെ അർജ്ജുനനെ കടാക്ഷവലയങ്ങൾകൊണ്ടു സംഭാവനം ചെയ്തു. ഹാ കഷ്ടം! വിഘ്നേശ്വരന്റെ കമ്പപോലെ വിസ്തൃതമായ ദീക്ഷിതരുടെ ഉദരഗഹവരത്തിൽ സഞ്ചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന അന്നത്തെ മൃഷ്ടാശനം പ്രഥമസ്തന്യസമന്വൃതം ഭസ്മീഭൂതമായി. നവാനുഭവമായ ഒരു ജലതുഷ്ണിയുടെ വ്യാപ്തി ദേഹത്തെ തപപ്പിച്ചു. കൽപാന്തകാലാഗ്നിജ്വാലയാൽ സമാവൃതനായതുപോലെ അദ്ദേഹം അമ്പരന്നു. ആ യുവാവിന്റെ കർണ്ണത്തിൽ സ്ഥിരവീക്ഷണനായിനിന്ന്, ശിരസ്സിൽ ഹസ്തതാഡനം ചെയ്തു: "നാരായണ! ജനാർദ്ദന! ശംഭോ! മഹാദേവ!" എന്നിങ്ങനെ പ്രാർത്ഥനാക്രോശങ്ങൾകൊണ്ടു മഹാരാജാവിനേയും സംഭ്രമിപ്പിച്ചു. ദീക്ഷിതരെ തുടർന്ന് മഹാരാജാവും

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കർണ്ണങ്ങളെ ലക്ഷ്യമാക്കി തന്റെ വീക്ഷണത്തെ ഉറപ്പിച്ചു. ആ യുവാവിന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ പ്രകാശിച്ചു കാണപ്പെടുന്ന കണ്ഡലദ്വന്ദ്വം, അണ്ണാവയുന്റെ ഘനശോണിതംപോലെ ഘാതകനെ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ചുകൊണ്ട് അവിടെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. ആ കണ്ഡലങ്ങൾ പ്രത്യേകമായി മഹാപ്രസിദ്ധി ഉള്ളതുകളായിരുന്നു. കായാപുവർണ്ണനായി, ശംഖചക്രഗദാസരോരഹങ്ങൾ ധരിച്ചു ചതുർബാഹുവായി, പീതാംബരവനമാലാദ്യലംകൃതനായി, ശ്രീവത്സവക്ഷസ്സനായി, ലക്ഷ്മീസമേതം ഗരുഡാരൂഢനായി ആവിർഭവിക്കുന്ന ദിവ്യസ്വരൂപം എങ്ങനെ മഹാവിഷ്ണുവിന്റേതെന്ന് അഭിനയിക്കപ്പെടുമോ, അതിനണ്ണം ആ ഗാത്രവും ശുദ്ധിയും പ്രകാശവും കപ്പം ജോടിയോജ്യതയുമുള്ള രത്നങ്ങൾ സംഘടിച്ച് ആ സ്വർണ്ണങ്ങളും, തിരക്കും, ചുരയുംചേർന്ന കണ്ഡലങ്ങൾ അണ്ണാവയുന്റേതല്ലെന്നു ദക്ഷിണഭാരതത്തിൽ ഏവനൊരുവനെങ്കിലും ശങ്കിക്കുമോ? ഈ രത്നങ്ങളെ സുവ്യക്തമായി ദർശനംചെയ്തതിന്റെശേഷം, ദീക്ഷിതർ തന്റെ പ്രിയശിഷ്യന്റെമേൽ അനന്തരമായി നിയമദണ്ഡനിപാതമുണ്ടാകുന്നതിനെ ദർശനംചെയ്യാൻ നിൽക്കാതെ മഹാരാജാവിന്റെ അനുജനെ വാങ്ങിയും, അവിടത്തെ അഭിവാദനംചെയ്തും യാത്രയായി. എന്നാൽ മഹാരാജാവിന്റെ ബുദ്ധിയിൽ ആ രത്നസന്ദർശനം ഘാതകോദ്ദേശ്യത്തിന്റെ കുടിലതയെക്കുറിച്ചുള്ള അനുമാനങ്ങളെ വിഷമതരങ്ങളാക്കിത്തീർത്തതല്ലാതെ ആ യുവാവിനെ ശിക്ഷായോഗ്യനെന്നു തോന്നിച്ചില്ല. അയാൾ വധകർത്താവായിരുന്നെങ്കിൽ, അയാളിൽ പ്രകാശിച്ചിരുന്ന ബുദ്ധിയുടേയും വിവേചനാശക്തിയുടേയും സ്ഥിതിക്ക്, ആ രത്നങ്ങളെ അത്ര സമീപകാലത്ത് അണിയുവാൻ സന്നദ്ധനാവുകയില്ലെന്നു രായസംകേശവപിള്ളയുടെ വാദത്തെത്തുടർന്ന് അവിടന്നു തീർച്ചയാക്കി. ദീക്ഷിതരായ ഗുരുനാഥന്റെ അപമര്യാദമായക്ഷിപ്രനിഷ്കൃമണം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ശാപമെന്നപോലെ പരിതപിപ്പിക്കയാൽ ആ യുവാവു നിസ്തേജനായി നിൽക്കുന്നതിനെ തൃക്കണ്ഠപാർത്ത്, അനുകമ്പയോടുകൂടി അയാളുടെ അടുത്തു ചെന്ന് അതിമൃദുവായ സ്വരത്തിൽ “ഈ കടുക്കൻജോടി നിനക്കെവിടുന്നു കിട്ടി?” എന്നു ചോദിച്ചാൻ മഹാരാജാവിനു കനിവുണ്ടായി. തന്റെ പാദങ്ങൾ സ്പർശിക്കുന്ന അതിശീതളമായ തളിമത്തിൽ നിന്ന് ഒരു അഗ്നിശിഖ ഉദിച്ചു, തന്റെ ശരീരത്തെ ദഹിപ്പിച്ചുതുടങ്ങിയതുപോലുള്ള അത്യുഷ്ണവ്യഥ ആ യുവാവിനുണ്ടായി. ആ കണ്ടലങ്ങളെ വത്സലനായ മാതുലൻ തന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ ധരിപ്പിച്ചതിന്റെ ശേഷം കണ്ണാടിനോക്കി അതുകളെ കാണുന്നതിന് ആ യുവാവിനു സന്ദർഭം കിട്ടിയിരുന്നില്ല. ദീക്ഷിതരുടെ വ്യസനവും മഹാരാജാവിന്റെ ചോദ്യവുംകൊണ്ട് ആ കണ്ഡലങ്ങൾ തന്റെനേർക്ക് ആരോപിക്കപ്പെട്ട അപരാധത്തെ എങ്ങനെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നു എന്ന് അയാൾക്കു മനസ്സിലായി. സ്വാർത്ഥപരനാണെങ്കിലും

തന്റെ മാതൃലഭനം, തന്നോടുമാത്രം ആർദ്രഹൃദയനും ആയുള്ള ചന്ദ്രക്കാരനെ തന്റെ സാക്ഷ്യംകൊണ്ടു കൊലക്കുറ്റത്തിന് ഉത്തരവാദിയായാക്കുന്നതു ധർമ്മഭ്രംശമാണെന്ന് ആ സന്ദർഭത്തിൽ തോന്നിപ്പോയതിനാൽ അയാൾ ഉത്തരമൊന്നും തിരുമനസ്സറിയിക്കാതെ നിന്നു. മഹാരാജാവിന് അനേകചോദ്യങ്ങൾ ആ സംഗതിസംബന്ധിച്ചു ചോദിച്ചുവന്നുണ്ടായിരുന്നെങ്കിലും, തന്റെ സ്വകാര്യവിചാരണയെ അവിടെ അവസാനിപ്പിച്ചു.

കുറ്റക്കാരന്റെ കാരണവരുടേയും അച്ഛന്റേയും ഗുരുവിന്റേയും സ്ഥിതികളെ അഭിമാനിച്ചു, തൽക്കാലം അയാൾ താമസിക്കുന്ന സ്ഥലത്തു പരക്കയിട്ട് 'ഇടവലം മുൻപിൽ പുറംപോക്കമുടക്കിയും ഉടയാരോടും ഊരാറോടും വാക്കും വചനവും തടഞ്ഞും പണ്ടാരവക കബൂട്ടക്കാവലിൽ അടക്കിയും, തിരുവാണപ്പടി മേൽക്കണ്ടവിയമെല്ലാം നടക്കുമാറ്റം, കാര്യം പൂർത്തവകയിൽനിന്ന് ശ്രീപണ്ടാരക്കാര്യം ചെയ്യവകയ്ക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള വരിയോലപ്പടിക്കും ധർമ്മനീതികൾക്കും തപ്പും തവരലും വരാതേയും, കാര്യം തീരുമാനപ്പെടുത്തുന്നതുവരെ പാറാവിൽ പാർപ്പിച്ചുകൊള്ളാൻ' തൽക്കാലം ഒരുത്തരവു പറഞ്ഞു. അതിനേറ്റം കേൾവൻകണ്ണൽ ഏകാന്തബന്ധനത്തിലായി. ഈ വിചാരണ ആരംഭിക്കുന്നതിനു മുമ്പിൽത്തന്നെ ചന്ദ്രക്കാരനും പത്തഞ്ഞൂറ് പൗരന്മാരും രാജമന്ദിരത്തിന്റെ ദക്ഷിണവീഥിയിൽ സംഘംകൂടിയിരുന്നു. ആ പൗരതതിയുടെ സംഖ്യയെ ജനറൽ കമാൻഡറുടെ ഭടവ്യാപാരണം ഇരട്ടിച്ചു കേൾവൻകണ്ണൽ നേർക്കുണ്ടായ തൽക്കാലവിധി പ്രസിദ്ധമായപ്പോൾ, ചന്ദ്രകാൻ കൊട്ടാരത്തിന്മേൽ പാഷാണധൂളി വൃഷ്ടി ചെയ്യാതെ തന്റെ കാളച്ചിരിയെ രാജമന്ദിരസാമീപ്യത്തിന് ചേരവണ്ണം സ്ഥായി താഴ്ന്നു ഒന്നു ധ്വനിപ്പിക്കുമാത്രം ചെയ്തു. ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രകാന്റെയും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെയും ദ്രവ്യമഹാനദികളുടെ സമ്യോഗത്താൽ ധ്വംസനം ചെയ്യപ്പെടാത്ത സാക്ഷ്യമേത്, അധികാരശക്തി ഏത്, സമുദ്രഗർഭത്തിൽ നയിക്കപ്പെടാത്ത നിയമപ്രാകാരങ്ങളേത് എന്നു മദിച്ചു ഘോഷിച്ചുകൊണ്ട് ചന്ദ്രകാൻ തന്റെ അനുചരന്മാരോടൊരുമിച്ച് തെക്കേത്തെരുവിൽനിന്ന് സർവ്വഥാ തന്റെ രക്ഷാഭാരത്തെ വീക്ഷിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനഗുരുവിന്റെ വാസനിലയനത്തേക്കു തിരിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതമായുണ്ടായ ബ്രഹ്മഹത്യയുടെ ഘോരതയേയും വിസ്മയിച്ച് അവിടെക്കൂടിയിരുന്ന പൗരന്മാർ ചന്ദ്രകാൻപ്രഭുവിന്റെ അനന്തരവനെ ബന്ധിക്കുന്നതിനുണ്ടായ ആജ്ഞയെ അപഹസിച്ചു. അപരാധങ്ങൾക്കു ദണ്ഡനമുണ്ടാകേണ്ടത് സ്യതിശാസ്ത്രങ്ങളാൽ സ്ഥാപിതമായുള്ള ഒരു വ്യവസ്ഥയാണെന്നുള്ളതിനേയും മറന്ന് അവർ മതിഭ്രമത്തോടുകൂടി ചന്ദ്രകാന്റെ സഹതാപികളായിത്തീർന്നു. ചന്ദ്രക്കാരനെത്തുടർന്ന ഒരു വലിയ ജനസംഘം ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സന്നിധിയിൽ എത്തി. ആ യോഗീശ്വരൻ തന്റെ സമാധി

പിറത്തിൽ ഇരുന്ന്, മഹാജനഗമനത്തിൽ ഒരു നവലക്ഷമണോപദേശം നല്കി, അവരെ പ്രശാന്തകോപന്മാരാക്കി പിരിച്ചയച്ചു. തന്റെ കൃത്രിമഫലമായിട്ടുണ്ടായ വധം അനന്തരസംഭവ്യങ്ങളറിയാതെ താൻ ചെയ്ത സമ്മാനദാനത്താൽ സ്വകൃപാ ഭാജനമായ കന്യകയുടെ കാമുകനിൽ സ്ഥാപിക്കപ്പെടുമെന്നുള്ള ദൈവഗതിയെ ആ ബുദ്ധിപ്രധാനൻ പൂർവ്വരാത്രിയിലെ അവസാനസംവാദാമൃതൽ ഗ്രഹിച്ചിരുന്നു. ധനാരാധകനായ ചന്ദ്രക്കാരൻ ആ കണ്ഡലങ്ങളെ സ്വണ്യോരത്തിൽ ചേർത്തു ഗോപനംചെയ്യുമെന്നും, അതുകൊണ്ട് അവ അയാളുടെ കണ്ണത്തിനനേർക്ക് ഓങ്ങപ്പെട്ട വെഗ്ഗംപോലെ സദാ സ്ഥിതിചെയ്ത് തനിക്ക് ഒരു രക്ഷാസൂത്രമായി ഇരിക്കുമെന്നും യോഗീശ്വരൻ വിചാരിച്ചു ചെയ്ത ദാനം അതിന്റെ ദാതാവായ തന്നെത്തന്നെ ആ ഖലന ദാസ്യപ്പെടുത്തുമാറു പരിണമിക്കുന്നു! അതുകൊണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പാർശ്വവർത്തിത്വത്തെ ഇനിയും ഒന്നുകൂടി ദൃഢപ്പെടുത്തണമെന്നു കരുതി ജനസമൂഹത്തെ പിരിച്ചയച്ചതിന്റെ ശേഷം ഹരിപഞ്ചാനനൻ അയാളോട് മഹാരാജാവിന്റെ വിധിയുടെ അനൗചിത്യത്തേയും, ധർമ്മധർമ്മവിചിന്തനശൂന്യതയേയും, ഇതര രാഷ്ട്രാധിപന്മാരുടെ വ്യത്യസ്തമായ നീതിമുറകളേയും, മഹൗദാര്യ ബുദ്ധിയേയും, കാരുണ്യപ്രചാരതയേയും കുറിച്ചു ദൃഷ്ടാന്തസമന്വൃതം ഒട്ടേറെ പ്രസംഗിച്ച് ചന്ദ്രക്കാരൻ തിരുവനന്തപുരത്തുതന്നെ തൽക്കാലം താമസിപ്പാൻ ഗുണദോഷിച്ചു. ദുര്യോധനാദികളുടെ സദസ്സിൽ “ചത്തതു കീചകനെങ്കിലോ—മാരുതപുത്രനത്രേ കൊലചെയ്തതു നിർണ്ണയം” എന്നു ഭീഷ്മർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടതുപോലെ മരിച്ചത് അണ്ണാവയുനെങ്കിൽ കൊന്നത് നീട്ടേണ്ടതു കേശവപിള്ളയാണെന്നും അതിലേക്കു വേണ്ട ലക്ഷ്യങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാമെന്നും ഹരിപഞ്ചാനനൻ വാദാനവും ചെയ്തു. ഹന്താവ് ഇന്നാരെന്നുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഗുരവിധി, കാറ്റിനാൽ വിതരപ്പെട്ട കാറ്റുപോലെ പരന്നു. നീട്ടേണ്ടതു കേശവപിള്ളയാണ് അണ്ണാവയുനെ കൊന്നതെന്നുള്ള കഥ അതിവേഗത്തിൽ നാടെങ്ങും പെരുവഴിപ്പാട്ടായി. ഈ ദൃഷ്ടീർത്തിയിൽ, ചന്ദ്രക്കാരനങ്ങായതുപോലെയുള്ള സഹതാപസമൂഹി ആ യുവാവിനു ലബ്ധമായില്ല. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുള്ള ദുർവിഖ്യാതി അധികകാലതാമസംകൂടാതെ കേശവപിള്ളയ്ക്ക് ഒരു നവമിത്രത്തെക്കൂടി സമ്പാദിച്ചുകൊടുത്തു.

അദ്ധ്യായം പതിമൂന്ന്

“കാജനേര്മിഴിയുടെ കാനിയാം പീയൂഷംകൊ-
ണ്ടശ്ചസാ സംപൂർണ്ണമായ് വന്നിതു സഭാതലം.”

അനന്തശയനപുരിയിലെ വാർത്തയെ ഇവിടെ സംക്ഷേപിച്ചു കൊള്ളട്ടെ -
കേശവൻകുഞ്ഞു പരിക്കബന്ധത്തിലാക്കപ്പെട്ട വൃത്താന്തവും, തന്റെപേരിൽ
പരന്ന അപഖ്യാതിയും ധരിച്ചപ്പോൾ കേശവപിള്ള മന്ത്രക്കൂടത്തു വസിച്ചിരുന്ന
ബാലികയുടെ തത്വത്തെ ആരാഞ്ഞുവരുവാനുണ്ടായ നിയോഗത്തെ തൽക്കാ
ലത്തേക്കു വിളംബനംചെയ്തു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെനേർക്കു വിധിക്കപ്പെട്ട കാ
രാവാസം നീതിനിർവഹണത്തിൽ ഒരു അപഥഗതിയായി കേശവപിള്ളയുടെ
മനസ്സിൽ പതിഞ്ഞു. സ്വാർത്ഥമാത്രബുദ്ധികളായ ശത്രുക്കളുടെ കപടതന്ത്രങ്ങ
ളാൽ ബ്രാഹ്മണനിഗ്രഹാപരാധം തന്റെമേൽ ആരോപിതമായേക്കാമെന്ന് ഒരു
വ്യാകുലതയും അയാളുടെ മനസ്സിൽ ജനിച്ചു. അതിനാൽ തന്റെ പക്ഷത്തിലും മതി
യായ മിത്രങ്ങളെ സംഭരിച്ചിരിക്കണമെന്നുള്ള താൽപര്യത്തോടുകൂടി അയാൾ
രാമവർമ്മത്തു പടത്തലവരേയും പോക്കുമുസ്സാമരയ്ക്കായർ എന്ന വർത്തകനേയും
തന്റെ തൽക്കാലസ്ഥിതിസംബന്ധമായുള്ള യാഥാർത്ഥ്യങ്ങളെ ലേഖനംമൂലം
ധരിപ്പിച്ച് ബലസജ്ജീകരണംചെയ്ത് രണ്ടുമൂന്നു ദിവസം കഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം
കേശവപിള്ള ഭഗവതിഅമ്മയെ കഴക്കൂട്ടത്തേക്കു യാത്രയാക്കി.

രാജവിശ്വസ്തനും സുയശസ്തനും ആയ കേശവപിള്ളയുടെമേൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ
അപവാദാരോപണംചെയ്തു പൈശുന്യത്തെ, വധപരമാർത്ഥങ്ങളെ അറിഞ്ഞി
രുന്ന വൃദ്ധസിദ്ധൻ ശാസനംചെയ്തു. അവർ തമ്മിലുള്ള ബന്ധവിശേഷംകൊണ്ടു
ഹരിപഞ്ചാനന് വൃദ്ധസിദ്ധനെ പ്രതിശാസിക്കയെന്നല്ല, അയാളോട് അൽ
പമായ ദുർമ്മുഖത ഭാവിക്കപോലും ശക്യമായിരുന്നില്ല. ഇങ്ങനെ ഉന്മുഖിച്ച
അസ്വരസം ദിവസേന വർദ്ധിച്ചുവന്നു. ഇക്കാലത്തിനിടയിലും ചന്ദ്രക്കാരൻ
യോഗീശ്വരന്റെ ആജ്ഞാനുസാരമായി തിരുവനന്തപുരത്തു താമസിച്ച് ദളവ
മുതലായവരേക്കുണ്ട് നിയമവ്യാളിയുടെ ദംഷ്ട്രകൾക്കുള്ളിൽ അകപ്പെട്ടുപോയ
തന്റെ ഭാഗിനേയനെ മോചിപ്പാനുള്ള ശ്രമങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

തനിക്ക് ഒരു വല്ലായ്മ എന്നുള്ള വ്യാജകാരണം പറഞ്ഞ് തിരുമുമ്പിൽ പോകാതെ
കഴിക്കുന്ന കേശവപിള്ളയ്ക്കു പകരം അടുത്ത ഊദ്യാഗസ്ഥാനികനായ ഉമ്മി
ണിപ്പിള്ള തിരുമുമ്പിൽ ഹാജരായിത്തുടങ്ങി. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കരതലംകൊണ്ട്
തന്റെ ഗുളത്തിൽ ചാർത്തപ്പെട്ട അർദ്ധചന്ദ്രാലംകൃതിക്കു യുക്തരൂപമായ ഒരു
സമ്മാനത്തെ ഗർവ്വിയനായ ആ മഹാപ്രഭുവിനു പ്രത്യർപ്പണംചെയ്യാൻ
ഉൽക്കണ്ഠിതനായും, കേശവൻകുഞ്ഞുനിമിത്തം തന്റെ പ്രണയസിദ്ധിക്കു
നേരിട്ടിരിക്കുന്ന പ്രതിബന്ധത്തെ ഉന്മൂലനം ചെയ്യാൻ ജാഗരൂകനായും

ഇരിക്കുന്ന ആ വീണാധരൻ അണ്ണാവയ്യന്റെ വധകാര്യത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരനും കേശവൻകുഞ്ഞിനും പ്രത്യക്ഷബന്ധമുള്ളതായി തനിക്കു ചില അറിവുകൾ ഉണ്ടെന്ന്, ഒരു ഏഷണി തിരുമനസ്സിൽ കൊള്ളിക്കാൻ ഒന്നു ശ്രമിച്ചു. എന്നാൽ അയാളുടെ കണ്ഠതന്ത്രി പ്രയോഗാരംഭത്തിൽത്തന്നെ നാദശൂന്യമാക്കപ്പെട്ടു. “രേ രേ രാവണ” എന്ന അംഗദപ്രത്യവസ്തുനന്തത്തിന്റെ അവഹേളനത്തെ സ്തുരിക്കുന്നതായ ഒരു നോട്ടംകൊണ്ട്, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും കേശവൻകുഞ്ഞും തമ്മിൽ എത്രത്തോളം അന്തരമുണ്ടെന്ന് മഹാരാജാവ് ആ വികൃതസൃഷ്ടിയെ ധരിപ്പിച്ചു. തന്റെ ഭസ്മചന്ദനക്കുറികളും ശരീരപാംസുകളും വിയർത്തൊഴുകി കഴിച്ചിച്ച്, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ‘മച്ചമ്പി’ ആയിരുന്ന ‘ഉമ്മിണിശ്ശവം’ ശേഷിച്ച പ്രാണനംകൊണ്ട് തിരുമുനയിൽനിന്നു വിടവാങ്ങി.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ ഘോഷയാത്രയെത്തുടർന്നുണ്ടായ ഭഗവതീയോഗീശ്വരിയുടെ ആഗമനത്തിൽ കഴക്കൂട്ടത്തു സൽക്കാരോത്സവാധംബരങ്ങൾ ഒന്നും ഉണ്ടായില്ലെങ്കിലും, ആ സ്ഥലം അവരുടെ വാസസൗഭാഗ്യത്തെ രണ്ടുമൂന്നു ദിവസത്തോളം വിഘ്നഹിതമായി അനുഭവിച്ചു. ആ ചിത്രലേഖയുടെ മടക്കത്തിനു താമസം വന്നപ്പോൾ അവരുടെ ദൗത്യം അതിസാമർത്ഥ്യപ്രകടനത്താൽ ദുർഘടത്തിൽ പരിണമിച്ചേക്കുമോ എന്നു ശങ്കിച്ച് ആരേഴു സ്ഥാനങ്ങളുള്ള സംഖ്യകളെ ഒന്നോടെ സങ്കലനംചെയ്ത് ഫലനിർണ്ണയം ചെയ്യുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ ഗണനസാമർത്ഥ്യത്തിനും അൽപമൊരുക്ഷണമുണ്ടായി. എങ്കിലും തന്റെ വസതിയിലിരുന്ന പോക്കുമുസ്സാമരയ്ക്കരുടെ ഏറ്റുമതി ഇറക്കുമതിക്കണക്കുകൾ പരിശോധിക്കുന്നതിനിടയിൽ, വ്യാപാരവർദ്ധനയ്ക്കു പുതുതായി തുറമുഖങ്ങളും താരിപ്പുകളും സ്ഥാപിച്ചാൽ തന്റെ സംസ്ഥാനഭണ്ഡാരത്തിന് അമിതപോഷണമുണ്ടാകുമെന്ന് അങ്കരിച്ച ആലോചനകളിൽ സ്വരാജ്യവത്സലനായ അയാളുടെ ബുദ്ധി ലയിച്ച് തൽക്കാലത്തെ നിസ്സാരക്ലേശങ്ങളെ വിസ്മരിച്ചു. ആ സ്ഥിതിയിലിരിക്കുമ്പോൾ, ആകാശവർണ്ണമായുള്ള ഒരു റെട്ടുമുണ്ടും, ചിട്ടിക്കുപ്പായവും, തോളിൽ ചുവന്ന ഒരു ഉറ്റമാലും, തലയിൽ മുസ്ലീംതൊപ്പിയും ധരിച്ച് ഊശാന്താടിക്കടുമയ്യം, മുണ്ഡിതമായ ശിരസ്സും മേൽച്ചുണ്ടുമായി, പരമപരിചയം നടച്ച് റെട്ടുതായ ഒരു കാട്ടുവടി ഊന്നി നടന്ന്, വലിയൊരു തുകൽസഞ്ചിയും തൂക്കി ആകാശമാനദണ്ഡംപോലെ ഒരു മഹാകായൻ കേശവപിള്ളയുടെ മുനയിൽ പ്രവേശിച്ച്, “സ്താം പുള്ളെ!” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഒരേഴുത്തിനെ അയാളുടെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയേയും മാമാവെങ്കിടനേയും ജയിക്കുന്ന ഭീമാകാരത്തേയും, പ്രൗഢത പ്രകാശിക്കുന്നതായ വലിയ കണ്ണുകളേയും, സൂക്ഷ്മത്തിൽ പൂർണ്ണചന്ദ്രവൃത്തത്തിലുള്ള മുഖത്തേയും, ഞരമ്പുകൾ പിടിച്ച് വേടുകൾപോലെ വലയംചെയ്തുള്ള പാണിദ്രവത്തേയും നോക്കി ആശ്ചര്യപ്പെട്ടുവോഴെയ്ത്, “ഞമ്മ നല്ലവണ്ണം കറി

കിറി തിന്നും പുള്ളെ, അതുവേണ്ടി ഒരു ബുദ്ധൻ ഉണ്ടായിരുന്നു എന്ന് ആ ശരീരപുഷ്ടിസമ്പാദനത്തിനുള്ള ഭക്ഷണചര്യയെ ആഗതൻ ഉപദേശിച്ചു. ആ നിദേശവാഹകൻ കായപുഷ്ടിപോലെതന്നെ പരിചിത്തഗ്രഹണത്തിന് ബുദ്ധിപുഷ്ടിയുണ്ടെന്ന് അനുഭവിച്ചുകൊണ്ട് കേശവപിള്ള എഴുത്തു പൊട്ടിച്ചു വായിച്ചു. തന്നെ നിർവ്യാജം സ്നേഹിക്കുന്ന പോക്കുമുസ്സാമുതലാളി, തന്റെ എഴുത്തിനു മറുപടിയായി, തൽക്കാലാപത്തുകളിൽ തനിക്കു ജീവിയോ നേരിടാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിന് ഒരു വിശ്വസ്തനെ അയച്ചിരിക്കുന്ന സംഗതിയാണ് മുഖ്യമായി എഴുത്തിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നത്. അയാൾ ഈശ്വരന്മാരെപ്പോലെ സഹസ്രനാമനാണെങ്കിലും തന്നോടു താമസിക്കുന്ന കാലത്ത് പക്കീർസാ എന്നു വിളിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനും, അയാളെ പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചു നടപ്പാനും എഴുത്തിൽ ഗുണദോഷിച്ചിരുന്നു. തനിക്ക് ഇങ്ങനെ ഒരു അംഗരക്ഷകന്റെ ആവശ്യം വേണ്ടിവരാൻ എന്ന് ആപത്തു നേരിടുന്നു എന്ന് കേശവപിള്ള ആലോചിച്ചു. അങ്ങനെയുണ്ടായ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മത്തെ മനസ്സിലാക്കാതെ പക്കീർസാ, താൻ ദേശസഞ്ചാരംകൊണ്ട് ലോകപരിചയസമ്പന്നനാണെന്നും തന്റെ മതനിർബ്ബന്ധങ്ങൾ അനുസരിച്ച് സത്യവാനാണെന്നും, എങ്കിലും ചെറുപ്പകാലത്തെ കൊഴുപ്പുകൊണ്ട് അഹങ്കാരികളായ ധനികന്മാർ വഹിക്കുന്ന ഭാരങ്ങളെ അയാൾ ലഘുവാക്കിവന്ന “ധൗളത്ത് ബഹുപർമാസ(പ്രമാദ)മായിരുന്നു” എന്നും, പരമാർത്ഥത്തിൽ തന്നെക്കാളും അക്രമികളായ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്ക് തന്നെ പിടികിട്ടാത്തയാൽ അവർക്കു തോന്നിയ നാമങ്ങളെ തനിക്കു ദാനംചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്നും മറ്റും തന്റെ ചരിത്രത്തെ കേശവപിള്ളയെ ധരിപ്പിച്ചു. രാജശിക്ഷാർഹനായുള്ള ആ ബന്ധുവിന്റെ സഹായലബ്ധി, തന്നെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന അപവദത്തിയെ ബലപ്പെടുത്തുമെന്ന് കേശവപിള്ള വിചാരിച്ചു. പക്കീർസാ ആകട്ടെ, തന്റെ നെടുവടിയെ ഉയർത്തി താൻ നിൽക്കുന്ന കെട്ടിടത്തിന്റെ ഉത്തരത്തിനിടയിൽ കൊടുത്ത് മേൽക്കൂടം മുഴുവനേയും ആയാസഹീനമിളക്കി ഉയർത്തിയതിന്റെ ശേഷം അതിനെ പൂർവ്വസ്ഥിതിയിൽ സ്ഥാപിച്ചു. താൻ ധാരാളം കേട്ടറിഞ്ഞിട്ടുള്ള ‘മായപ്പെപ്പാടിമലുക്കു’ എന്ന ഭവനഭേദകനായ മുഷ്കരൻ കേവലം ഐതിഹ്യപാത്രമല്ലെന്നു കേശവപിള്ളയ്ക്കു ബോദ്ധ്യപ്പെട്ടു. ഈ നാമശ്രവണമാത്രത്തെ കുറച്ചുകാലം ജനങ്ങൾ മസൂരിയെക്കാളും ഭയന്നിരുന്നു. ബോധസ്തംഭകമായുള്ള അയാളുടെ ഭസ്മം (മായപ്പെപ്പാടി) എപ്പോൾ പതിക്കുമെന്നു ചിന്തിച്ച്, ആളുകൾ നടുങ്ങിപ്പാർത്തിരുന്നു. രാജ്യാധികാരികൾ ത്രിലോകപരിശോധന ചെയ്തിട്ടും ആ മഹാവിരാധനെ കെട്ടുന്നതിനു സാധിച്ചില്ല. കായങ്കുളം, മുളമുട് മുതലായ സ്ഥലങ്ങളെ അനന്തരകാലങ്ങളിൽ കപ്രസിദ്ധമാക്കിത്തീർത്ത ജനദ്രാഹകന്മാരുടെ വർഗ്ഗസ്ഥാപകനെന്നു സംശയിക്കപ്പെടാമായിരുന്ന ഈയാളുടെ

സാമീപ്യം കേശവപിള്ളയുടെ ധർമ്മനിഷ്ഠയ്ക്ക് ഒരു മഹാപരീക്ഷണമായിരുന്നു. ഈശ്വരനിയമങ്ങളെ അനുസരിക്കുകയോ, ആ നിയമങ്ങളെ തൃണീകരിച്ച് മദോന്മത്തനായി പെരുമാറുന്ന ദുർവൃത്തന്റെ മൈത്രത്തെ അംഗീകരിക്കുകയോ, താൻ ചെയ്യേണ്ടതെന്ന് അന്തഃശോധനചെയ്തപ്പോൾ തന്റെ ബന്ധുവായ വർത്തകൻ തന്നെ അധർമ്മപഥത്തിൽ ചാടിക്കുമോ എന്നൊരു പ്രശ്നമാണ് അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ ഉദിച്ചതായത്.

കേശവപിള്ളയുടെ അന്നത്തെ സുഹൃത്സമാഗമം ഇതുകൊണ്ടുവസാനിച്ചില്ല. പക്കീർസാ യാത്രയായി കുറച്ചു കഴിഞ്ഞ ഉടനെ സമ്പ്രതി രാമയ്യന്റെ പുറപ്പാടായി. ഇദ്ദേഹം കേശവപിള്ളയുടെ പരമാർത്ഥസ്ഥിതികൾ സമഷ്ടിയായി ധരിച്ചിരുന്നഭാവത്തിൽ, 'അസിധാരാവലേഹനം' പോലെയുള്ള രാജസേവനത്തിന്റെ വൈഷമ്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് പ്രസംഗം തുടങ്ങി. എല്ലാ കാലക്ഷേപമാർഗ്ഗങ്ങളും വൈഷമ്യനിബിഡങ്ങളാണെന്ന് കേശവപിള്ള വാദിച്ചു. അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ, ഹരിപഞ്ചാനന്ദൻ നിർബാധമായി സർവ്വാഭിഷ്ടങ്ങളേയും സാധിക്കുന്നത് എങ്ങനെ എന്ന് രാമയ്യൻ ചോദിച്ചു. ദൈവവും ലോകവും ഒന്നുപോലെ 'നാസ്തി' ശബ്ദാധിനമായി പരിഗണിക്കുന്ന പാഷണ്ഡമുഷ്ണരന്മാരുടെ ഗതികൾ വ്യത്യസ്ത സംഗതികളാണെന്നു കേശവപിള്ള ഉത്തരം പറഞ്ഞു. "എന്നാൽ, ആ രാക്ഷസൻ നിങ്ങളെ കൊല്ലാതെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളൂ. ഞാനും ഇടയ്ക്ക് കുറച്ചൊന്നു ഭ്രമിച്ചുപോയി. ചില കഥകൾ എനിക്കിപ്പോൾ മനസ്സിലായി. ഒന്നും തിരുമനസ്സറിയിക്കാൻ പാടില്ല." (സ്വകാര്യമായി) "നോക്കൂ-എന്റെ സഹായം എന്തു വേണമോ-എന്തുതന്നെ ആയാലും സംശയിക്കേണ്ടേ-ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊള്ളൂ" എന്നു പറഞ്ഞ് രാമയ്യൻ കേശവപിള്ളയുടെ കൈയടിച്ചു, യാത്രയായി. രാമയ്യന്റെ ഈ യാത്രയും സഹായപ്രതിജ്ഞയും മഹാരാജാവിന്റെ ആജ്ഞപ്രകാരമാണെന്ന് കേശവപിള്ളയുടെ സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടിക്ക് വ്യക്തമായി.

കേശവപിള്ള പതിവുപോലെ പകടശ്ശാലയിൽ ഹാജരായി തന്റെ ഉദ്യോഗജോലികൾ ഒതുക്കി, മടങ്ങിവന്ന്, മദ്ധ്യാഹ്നഭോജനവും കഴിച്ച്, തന്റെ ആസ്ഥാനത്തിൽ, വെയിലിന്റെ ചൂടുതട്ടാതെ വിരി താഴ്ന്നിട്ട് വിശ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ "പെണ്ണുങ്ങളു് വീട്ടിലില്ലാഞ്ഞാലക്കൊണ്ട് ഇങ്ങനെ തന്നെ! കോട്ടപോലെ തൊറന്നു മലത്തി അല്യോ വച്ചിരിക്കുന്നു കതവിനെ!" എന്നു ചില കോപവിമർശനങ്ങൾ കേട്ടുതുടങ്ങി. പറമ്പിൽ ഓലമടലുകൾ വിതറിക്കിടക്കുന്ന അനാഥത്വം ആ പരിഭവനംചെയ്യുന്ന ആൾക്ക് ദുസ്സഹദർശനമായിരിക്കുന്നു. "ആളും ആൺ ചാതിയും വെളിയിക്കാണാത്തേന്ത്?" എന്നൊരപരാധവും ആ ഭവനവാസികളുടെ ശിരസ്സിൽ പ്രക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടു. സർവവൈകല്യങ്ങൾക്കും സമാധാനമായി "പവതി പെയ്യപ്പം വൗതിയും (ഐശ്വര്യവും) പെയ്യ്" എന്ന് ആത്മസ്തോത്രം

ചെയ്ത്, തന്റെ അധികാരപ്രഭാവത്തെ പുറകിൽ വരുന്ന ആളെ ബോധ്യപ്പെടുത്തിക്കൊണ്ട്, കേശവപിള്ള ഇരിക്കുന്നടത്തുള്ള വിരി പൊക്കി, ഭഗവതിഅമ്മ പ്രവേശിച്ചു. വിരിയുടെ ജാലരസ്യങ്ങളിൽക്കൂടി ഒരു കനകതേജസ്സു കാണപ്പെടുകയാൽ കേശവപിള്ള: “കൂടി ആരക്കാ?” എന്നു വിസ്മയാകലനായി ചോദിച്ചു. ഭഗവതിഅമ്മയുടെ മറുപടി, ഉഷാമോഹാസ്തിയിൽ ചിത്രലേഖ ആ കന്യകയോട് എന്തു വിനോദവചനങ്ങളെ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുമോ, അതുകളുടെ സാരമായ അടിനയം മാത്രമായിരുന്നു. ശ്രീ ഹനമാൻ വിശല്യകരിണി മുതലായ ഔഷധങ്ങളെ “കാണാഞ്ഞുകോപിച്ചുപർവ്വതത്തെപ്പറിച്ചേണാങ്കബിംബംകണക്കെ”കൊണ്ടു തിരിച്ചുപോലെ, മന്ത്രക്കൂട്ടത്തുകാരുടെ പരമാർത്ഥം അറിവാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ട് അവിടത്തെ കന്യകയെത്തന്നെ തന്റെ ആജ്ഞാകാരിണി കൊണ്ടുപോന്നു എന്ന് കേശവപിള്ള ഊഹിച്ചു. മാമാവെങ്കിടന്റെ അമാന്തത്തെ ഭഗവതി അമ്മയുടെ പ്രാഗ്ഭ്യം പരിഹരിച്ചു. എന്നാൽ അതു താൽക്കാലികമായുള്ളതിലും ഉപരിയായ മഹാപവാദത്തെ ഉണ്ടാക്കുമെന്നും അയാൾ നിർണ്ണയിച്ചു. അയാളുടെ പുരുഷരത്നം ആ സന്ദർഭത്തിൽ ഉജ്ജ്വലമായി പ്രകാശിച്ചു. ഭഗവതിയായ സൂത്രധാരിണി, സ്വപുത്രന്റെ മുഖതേജസ്സു കണ്ട്, ചാരിതാർത്ഥ്യപ്രമാദത്തോടുകൂടി, വിരിയായ തിരനിക്കി, മീനാക്ഷിയായ മോഹിനിയെ കേശവപിള്ളയായ രംഗവാസിയുടെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ കണ്ണുകൾക്കു ദൃശ്യമായ ലാവണ്യപൂരത്തിന്റെ സാദൃശ്യത്തെ, താൻ സഞ്ചരിച്ചിട്ടുള്ള നാനാദേശങ്ങളിലും അയാൾ കണ്ടിട്ടില്ലായിരുന്നു. കൃത്യഗവൃത്തിനൈർമ്മല്യം അപ്രാപ്തകാലത്തിൽ ഭ്രജാതംചെയ്ത്, കലികാലപാശവൈകൃതബന്ധങ്ങളിൽ അകപ്പെട്ട് അതുകളിൽ നിന്നു മുക്തിയെ പ്രാപിക്കുന്നതിന് നിർഭരശ്രമങ്ങൾ ചെയ്ത് ക്ലാന്തമായതുപോലെ ആ ലാവണ്യമഞ്ജരി ആ യുവാവിനു കാണപ്പെട്ടു. ദൂരയാത്രയാൽ ക്ഷീണിച്ചും, വെയിൽകൊണ്ടിരുണ്ടും, തന്റെ ക്രിയയുടെ അയുക്തതയെക്കുറിച്ചു ലജ്ജിച്ചും, പരപുരുഷദർശനത്തിനു അഭിമാനമുണർന്നും നില്ക്കുന്ന ആ കന്യകയുടെ സൗന്ദര്യനർഘതയെ മാമാവെങ്കിടന്റെ അതിശയോക്തിപൂർണ്ണമായ വർണ്ണനപോലും പ്രാന്തസ്സർശമാകട്ടെ ചെയ്യുന്നില്ലെന്നു കേശവപിള്ള മതിച്ചു. ആ കന്യകയാകട്ടെ, പ്രൗഢസുന്ദരനായ ഈ യുവാവിന്റെ ദർശനത്തിൽ, താൻ ഭഗവതി എന്ന പ്രിയഭാഷിണിയാൽ വഞ്ചിതയായെന്നു ചിന്തിച്ചും, നിന്ദാവഹമായുള്ള തന്റെ നിഷ്കലീനവൃത്തിയെ സ്മരിച്ചു പരിതപിച്ചും, അശ്രുസ്സന്ദിതമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി നിന്നു പോയി. ഇതു കണ്ട് കേശവപിള്ള ആർദ്രമനസ്സനായി ഭഗവതി അമ്മയോട് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “അക്കാ, പത്മനാഭനാണെങ്ങെങ്കിലും ഇതിനുമുമ്പിൽ തമ്മിൽ കണ്ടിട്ടില്ല —ഇതുപോലെ ഒരു ഉടപ്പുറപ്പ് എനിക്കുമുണ്ട്. എന്തുകൊണ്ടല്ലയോ? ഞാൻ കൊട്ടാരത്തിൽ പോയി വരാം. കുളി കഴിപ്പിച്ച്, എന്തെങ്കിലും കൊടുക്കണം.

നന്നായ് ക്ഷീണിച്ചിരിക്കുന്നു. കണ്ടിലേയോ?"

കൊട്ടാരത്തിൽ പോകുന്ന കാര്യം പ്രസ്താവിച്ചപ്പോൾ മീനാക്ഷിക്ക് ഒരു ശോകാവേശം നവമായി ഉണ്ടായി. പരമാർത്ഥം ഓർത്തു നോക്കിയപ്പോൾ, തന്റെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ നിവർത്തിക്കാൻ സഹായിയാകുന്ന ഒരു കൊട്ടാരം ഉദ്യോഗസ്ഥനോടു പരിചയപ്പെടുത്താമെന്നല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രായത്തേയും മറ്റും ഭഗവതിഅമ്മ വർണ്ണിച്ചില്ലെന്നും, അതുകണ്ടെക്കിച്ചുള്ള തന്റെ അഭിപ്രായം സ്വകല്പിതം മാത്രമാണെന്നും, മീനാക്ഷിക്ക് ഓർമ്മ വന്നു. അതുകൊണ്ട് ആ സ്ത്രീയെക്കുറിച്ച് ഉദിച്ചുതുടങ്ങിയ ദുരഭിപ്രായത്തിൽ ക്ഷമായാചനംചെയ്യുന്ന ഭാവത്തിൽ, കൃതജ്ഞതാപ്രചുരമായ മുഖത്തോടുകൂടി അവരുടെ സമീപത്ത് ആ കന്യക ചേർന്നുനിന്നു കേശവപിള്ളയുടെ ചേഷ്ടകളിൽ പ്രേമച്ഛായ ലവലേശമെങ്കിലും കാണാത്തതിനാൽ, ഭഗവതിഅമ്മ സന്തോഷിച്ച്, കൃപയോടുകൂടി സ്വാതിഥിയെ ഊണിനുക്ഷണിച്ചു. തന്റെ താമസസ്ഥലത്തു വഴിയാത്രക്കാരിയായിച്ചെന്ന് കഥാമാലകൾകൊണ്ടുതന്നെയും മാതാമഹിയേയും വിനോദിപ്പിച്ച്, ചില ഗ്രഹരക്ഷാക്രിയകളും ചെയ്ത്, രണ്ടുമൂന്നു ദിവസം താമസിച്ച് ഭഗവതി അമ്മയോടൊന്നിച്ചു സ്വരക്ഷകരെ വഞ്ചിച്ചു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ, ഭക്ഷണത്തിന്റെ കാര്യത്തെക്കുറിച്ച് മീനാക്ഷി ഒന്നും ആലോചിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. തന്നെ ആ സാഹസോദ്യമത്തിലേക്കു പ്രേരിപ്പിച്ച പ്രേമമാകട്ടെ, ധർമ്മതല്പരതയാകട്ടെ, സത്യനിഷ്ഠയാകട്ടെ, ആ ക്രിയയുടെ ഔചിത്യത്തേയോ മാന്യതയേയോകൂടി ചിന്തിക്കേണ്ടതാണെന്നു ഗുണദോഷിച്ചില്ല. മഹാരാജാവിന്റെ അത്യന്തസേവകനും രാജ്യകാര്യങ്ങളിൽ പ്രധാനയന്ത്രകനും ആയ കേശവപിള്ളയുടെ അരിവയ്ക്കുകാരിയാണു ഭഗവതിഅമ്മ എന്നു ധരിച്ചപ്പോൾ മുതൽ, ആ ഉദ്യോഗസ്ഥനെ കണ്ടാൽ തന്റെ അഭിലാഷസിദ്ധി ഉണ്ടാകുമെന്നു മീനാക്ഷിക്കുട്ടി ഭ്രമിച്ചുപോയി. ഈ അഭിഷ്ടപര്യാപ്തിക്ക്, ആവശ്യമുള്ളപക്ഷം, മഹാരാജസന്നിധിയിലും പ്രവേശിച്ച്, സങ്കടത്തെ ധരിപ്പിപ്പാനായിട്ടാണ് മീനാക്ഷിക്കുട്ടി പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. രാജസന്നിധികൊണ്ടും സാധ്യമായില്ലെങ്കിൽ ശ്രീപത്മനാഭദിവ്യപാദാരവിന്ദങ്ങളിൽത്തന്നെ തന്റെ പ്രാർത്ഥനാശ്രമങ്ങളെ സമർപ്പിപ്പാനും അവൾ ഒരുമ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. തിരുവനന്തപുരത്തു നടക്കുന്ന കലാപത്തിന്റെ ചില അംശങ്ങൾ മാത്രമേ അവൾ കേട്ടിട്ടുള്ളൂ എങ്കിലും തന്റെ സാക്ഷ്യം കൊലപാതകസംഗതിയിലെ ചില വിഷമഗ്രന്ഥികളുടെ അപഗ്രഥനത്തിന് ഉപയുക്തമാകുമെന്ന് ആ ബുദ്ധിമതി അനുമാനിച്ചു. തന്റെ സാക്ഷ്യങ്ങളെ അധികാരസ്ഥലങ്ങളിൽ എത്തിക്കുന്നതിനു രാജപക്ഷ്യരല്ലാതെ മറ്റാരും അനുവദിക്കയില്ലെന്നും അവൾ ശരിയായി മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നു. ആ പരിശ്രമത്തിൽ നേരിടാവുന്ന കഷ്ടതകളേയും അവമാനങ്ങളേയും മറന്ന് പ്രേമാനുതാപോപദേശം ഒന്നിനെ മാത്രം

അനുസരിച്ച് അവൾ പുറപ്പെട്ടു. കേശവപിള്ളയുടെ പ്രായത്തിൽ സൂക്ഷ്മസ്ഥിതിയോ, മാമാവെങ്കിടൻ വർണ്ണിച്ച കേശവൻകഞ്ഞിന്റെ സന്നിധിയിലേക്കാണ് താൻ നയിക്കപ്പെടുന്നതെന്നോ, ആ കന്യക അറിഞ്ഞിരുന്നുവെങ്കിൽ ഈ സാഹസത്തിനു പുറപ്പെടുകയെക്കാൾ സീതാദേവിയുടെ ദൃഷ്ടാന്തത്തെ അനുകരിച്ച് ഭ്രമിക്കുള്ളിൽ അന്തർധാനം ചെയ്യുകയുമായിരുന്നു. രാജ്യഭരണാധികാരികൾ ജരയും നരയും ബാധിച്ച് മുമ്മടിഞ്ഞുള്ള കടവയറും തുക്കി, പല്ലുകൊഴിഞ്ഞുള്ള കോളാമ്പിറവായും പൊളിച്ച്, മൂത്തുമുരങ്ങിച്ച മൂപ്പി നന്മാരായി, കന്യകകൾക്കും കാണത്തക്ക വിരക്തരായി, ഹസ്തങ്ങളിൽ അനുഗ്രഹങ്ങൾ വഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമെന്ന് ആ ബാലിക പ്രമാദിച്ചിരുന്നു. തനിക്ക് ആലംബനമായി ഗണിച്ചിരുന്ന നീട്ടെഴുത്തുപിള്ള, യുവാവും വിശേഷിച്ചു സുന്ദരനും ആയിരിക്കുന്ന അനർത്ഥം കേവലം അനുഭവിക്കുവാനല്ലേ? എന്നാൽ തന്നെ സഹോദരഭാവത്തിൽ സൽക്കരിക്കുന്ന ആ യുവാവ് അനുചിതചേഷ്ടാവർജ്ജിതനായി കാണപ്പെട്ടത് വലിയൊരാശ്വാസമായി. അദ്ദേഹം തന്റെ സ്നേഹബഹുമാനങ്ങൾക്കും നിവേദനശ്രവണത്തിനും പാത്രമാണെന്നും മീനാക്ഷിക്കടുക്കി തോന്നിത്തുടങ്ങി. തന്റെ ഹൃദയം ഏതു യുവാവിന്റെ പ്രേമക്ഷേത്രമായിരിക്കുന്നുവോ, അയാളുടെ രൂപദർശനം തന്റെ ചിത്തത്തിൽ അങ്കുരിപ്പിക്കുന്നപോലുള്ള വികാരങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ ഈ യുവാവിന്റെ ദർശനം ഉദിച്ചിട്ടില്ല. എങ്കിലും ഭക്ഷണകാര്യത്തിൽ അദ്ദേഹം ആരംഭിച്ച സൽക്കാരം കഴുക്കുട്ടത്തു കഞ്ഞമ്മയുടെ ആഭിജാത്യമർമ്മത്തിൽ ശുലമുനപോലെ തറച്ചു. ആ കന്യകയുടെ വൈമനസ്യം കേശവപിള്ളയ്ക്കു സുഗ്രാഹ്യമായിരുന്നു. ആ മൂന്നാളുകളും അനന്തകരണിയത്തെ നിർണ്ണയിപ്പാൻ ശക്തരല്ലാതെ നില്ക്കുമ്പോൾ “. . . ഗണ്യമണ്ഡലമണ്ഡിതകണ്ഡല- ചണ്ഡവൈരിഖണ്ഡന ഹരേ കൃഷ്ണ!” എന്നിങ്ങനെ വടക്കൻ കോട്ടയത്തിലമർന്നിരുന്ന രാജവംശകവിക്കോകിലഗളോൽഗളിതവും, ഭക്തിമധുരിമാപ്രചുരവും ആയുള്ള ഒരു ഗാനത്തോടുകൂടി ഒരാളിന്റെ പുറപ്പാടുണ്ടായി. മാമാവെങ്കിടൻ 'ശ്രൂയാകുന്ന നക്രതുണ്ഡി' എന്നും മറ്റും പാടാറുള്ളത് ആ സ്ത്രീയെക്കുറിച്ചുള്ള സ്നോത്രങ്ങളാണെന്നു ഭഗവതിഅമ്മ വിചാരിച്ചിരുന്നു. ഈ പുറപ്പാടിലെ ഗാനം കേട്ട ഉടനേതന്നെ അർദ്ധനീരസഭാവത്തിൽ അവർ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “എന്ന ആഷ്ടമിച്ച് അതാ അപ്പന്തൻ തൊറക്കണം. ഈ കൊച്ചിനെ എന്തു ചെയ്യും? എക്കും പിടിച്ചോ വെന്? നെല്ലിലോ പല്ലിലോ പതുക്കാമോ?” (നെഞ്ചിൽ അടിച്ചുകൊണ്ട്) “ഇവിടെക്കെടന്നിപ്പം രാവണാട്ടമാടുല്ലിയോ, വീമൻപട്ടര?” മീനാക്ഷിയെ ഒളിക്കാൻ കഴിയുന്നതിനു മുമ്പിൽത്തന്നെ ഗൃഹസ്ഥവേഷത്തിൽ മാമാവെങ്കിടൻ പ്രവേശിച്ച് ആ രംഗത്തിലെ ശൈത്യമെല്ലാം ദൂരീകരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗാനത്തെ, വിശേഷിച്ചും “പാണ്ഡുപുത്രരാം ഞങ്ങളെ നീ മുകിൽവർണ്ണാ കൈവെടിഞ്ഞിതോ”

എന്ന ഭാഗത്തെ രസജന്യമായ മീനാക്ഷിക്കുട്ടി കർണ്ണപീയൂഷമായി ആസ്വദിച്ചു സുഖിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിനെക്കൊണ്ട് തന്നെ പരിണയംകഴിപ്പിക്കണമെന്നു ഗുണദോഷിച്ച അ ബ്രാഹ്മണൻ തനിക്കു മിത്രമായിത്തന്നെ ഇരിക്കുമെന്നുള്ള ചിന്തയോടുകൂടി, അദ്ദേഹം പ്രവേശിച്ച ഉടനെ ആ കുട്ടി അദ്ദേഹത്തിനോട് ചേർച്ചകൊണ്ട് സ്വാഗതോച്ചാരണം ചെയ്തു. ആ യുവതിയേയും കേശവപിള്ളയേയും ഒരുമിച്ചു കണ്ട മാത്രയിലുണ്ടായ മാമാവെങ്കിടന്റെ ഭാവരസങ്ങളും പ്രഹസനങ്ങളും, കൈകൊട്ടിക്കളിയും അവർണ്ണനീയങ്ങളായിരുന്നു. “അട തിരുട്ടുകാമാ-മായമയച്ചുതാ-കൊണ്ടേവംഇട്ടിയോ? കീഴടുപ്പുന്നിയെപ്പോടു മെരട്ടിയുണ്ട്, മോടി വിദ്യയാലേ, കന്നി നിയാളെ ഇഴയ്ക്കേണ്ട വയുട്ടാക്കും? അടേ, വിവാഹത്തുക്ക് ദക്ഷിണയാവതു ബ്രാഹ്മണനാക്കില്ലിയാ? ഓഹൊ! അതുവും പൊയ് വീട്ടുതെ.” (മീനാക്ഷിയോട്) “എന്നമ്മിണി? ‘അനന്തഗുണനിധിപരന്തപൻ, ഇവനവന്തിജനപദപുരന്ദരൻ?—അണ്ണയ്ക്കു ശൊന്നാപ്പോലെ താൻ പറ്റിത്തുട്ടിയേ? എൻ ശെൽവച്ചേലേ! കിഴവനെപ്പോട്ടുനീയും മെരട്ടുട്ടിയേ? ആനാലും ‘അനന്തപം വാമസ്തു ഭവ്യം മമ പ്രസാദേന.’” ഈ പ്രസംഗത്തിനിടയിൽ, എന്തു ക്രിയയെ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതെന്നുള്ള പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി മറ്റുള്ളവർ നിന്നു പോയി. ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ കേശവൻകുഞ്ഞ്, തന്റെ മുഖിൽ നില്ക്കുന്ന യുവാവാണെന്നും, അല്ലാതെ തന്റെ പ്രണയാസ്പദമായ ലളിതസുന്ദരനല്ലെന്നും, ആ കമനന്റെ ആപന്മോചനത്തിനായി ഈ തുല്യവയസ്സും തുല്യപ്രഭാവനും ആയ യുവാവിന്റെ അടുത്ത് അപേക്ഷിപ്പാൻപോകുന്നത് വിധിവിലാസത്തിന്റെ ഗതിവിശേഷമാണെന്നും മീനാക്ഷിക്കു തോന്നി. ഇനി മാമാവെങ്കിടൻതന്നെ തനിക്കൊരാധാരമെന്നുള്ള വിചാരത്തോടുകൂടി അവൾ ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ അടുത്തണഞ്ഞ് “പോവോമാ മാമാ? കാലഗതിയാലെ വയുട്ടേൻ” എന്നുക്ഷിണിച്ച സ്വരത്തിൽ പറഞ്ഞു. മാമാവെങ്കിടൻ ആകപ്പാടെ കഴക്കിലായി. എന്നാൽ ഭഗവതിഅമ്മയുടെ പാടവങ്ങൾക്ക് ഉണർച്ചയുണ്ടായി, മാമന്റെനേർക്കു തന്റെ കാലുഷ്യത്തെ പ്രവർഷിച്ചു: “കൂനിലെ കുരുപോലെ വന്നുട്ടുതു കണ്ടിലേറ്റോ. ഇക്കുന്തത്തിന് ഒരു കാലനമില്ലേനോ?” മാമാവെങ്കിടൻ: “മൊള്ളേടി, കാളമേലനിരമാണ്ട ദാനവി!” ഈ സ്തോത്രംകൊണ്ട് ഭഗവതിഅമ്മ പ്രസന്നയായി. പ്രതിസ്തോത്രത്തിന് ഒരു വെട്ടു. എങ്കിലും കേശവപിള്ള സംഭാഷണത്തിനാരംഭിച്ചതുതൊക്കെ, അതിനെ അവർ അമർത്തിക്കൊണ്ടു. അനവരതഭ്രമണത്തോടുകൂടി കഴിയുന്ന തന്റെ ജാതകവിശേഷത്തെക്കുറിച്ച് ആ യുവാവു പരിതപിച്ചു. അപ്രതീക്ഷിതമായി സ്ത്രീകൾ തന്റെ ജീവഗതിയെ വക്രിപ്പിക്കാൻ ഉദയംചെയ്യുന്നതിനെക്കുറിച്ച് അയാൾ ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. തന്നെ കാണുമാനായി ഈ കന്യക പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത് എന്തൊരു ഗ്രഹപ്പിഴയാണ്! ഇവൾ പുറമേ കാണപ്പെടുന്നതുപോലുള്ള ഒരു സ്ത്രീയല്ല. താൻ

സംശയിച്ചതുപോലെ രാജ്യകാര്യസംഭ്രമങ്ങളെ ഭരിക്കുന്ന ഒരു ഉപഗ്രഹമെങ്കിലും ആയിരിക്കണം. ഇവളുടെനേർക്ക് മാമാവെങ്കിടൻ രാജകന്യക എന്നപോലെ ആദരത്തെ കാണിക്കുന്നു. പരിശുദ്ധതമിൾഭാഷയിലും സ്വരത്തിലും ഇവൾ സംസാരിക്കുന്നുമുണ്ട്. ഇനി സംശയിപ്പാനുണ്ടോ? തന്റെ അനുമാനങ്ങൾ ശരിയായിത്തന്നെ പരിണമിക്കുന്നു. ഇവൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ രക്ഷപ്പെടുത്താൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുകൊണ്ട് ശേഷവും സ്പഷ്ടം. ദോഷൈകദ്രക്കളായ ജനങ്ങൾ എത്ര ദുഷ്ടവാദങ്ങളേയും പറയട്ടെ. രാമയുൻമുഖേന തന്റെ വാദങ്ങൾകൊണ്ട്, തന്റെ അനുമാനങ്ങളുടെ അവിതർക്കിതത്വത്തെ മഹാരാജാവിന് ബോധ്യം വരുത്തും. ഈവിധമുള്ള ചിന്തകളോടുകൂടി കേശവപിള്ള ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “മാമാ, ഈ കുട്ടി ഉണ്ടായിട്ടില്ല. എവിടെയെങ്കിലും താമസിപ്പിക്കണമല്ലോ. ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ കൊണ്ടാക്കിയാൽ വേണ്ടല്ല.”

ഒരു കഴുക്കുട്ടത്തുപിള്ളയുടെ ഭാര്യഗൃഹമായ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേക്ക് ആ കന്യകയെ അയപ്പാൻ കേശവപിള്ള ആലോചിച്ചത് അവളുടെ പരമാർത്ഥത്തെ അറിഞ്ഞുകൊണ്ടാണെന്നു മാമൻ മനസ്സിലാക്കി. ആ നിശ്ചയത്തോളം ഉചിതമായ മറ്റൊരു മാർഗ്ഗം തനിക്കു തോന്നായ്കയാലും, ചെമ്പകശ്ശേരി എന്ന ഭവനനാമത്തെ കേട്ടതിൽ ആ കന്യകയും വിപരീതഭാവമൊന്നും കാണിക്കാത്തതിനാലും, മാമൻ “ആമാമാം—അങ്കെ താൻ ‘കിന്ദേവീ കിമു കിനരി സുന്ദരി’ ആടറക്കുതകിന രംഗം” എന്നു മറുപടി പറഞ്ഞു. എന്നാൽ ‘നിനച്ചവണ്ണമല്ല ദൈവമാർക്കമേ’ എന്നു ദൃഷ്ടാന്തപ്പെടുത്തുമാറ്, കേശവപിള്ള ബഹുദൂരദേശങ്ങളിലും തിരുവിതാംകൂറിലും കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത ഒരു സത്യാം അയാളുടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായി. അങ്ങനെ പ്രത്യക്ഷമായത് മനുഷ്യവിഗ്രഹമോ, ത്രേതായുഗത്തിൽ ദണ്ഡകാരണ്യവാസംചെയ്ത് തപോവിഘാതകന്മാരായി ചരിച്ച വർഗ്ഗത്തിന്റെ ഒരു പ്രതിനിധി അവശേഷിച്ച് അവിടെ അന്നത്തെ നാടകത്തിൽ ഭരതവാക്യകഥനത്തിനായി ആവിർഭവിച്ചതോ എന്നു ശങ്കിക്കത്തരൂപമായിരുന്നുമെങ്കിലും, പൂർവ്വശിലാശിഷ്യത്തെക്കണ്ട് സ്വജാതീയനെന്ന് കേശവപിള്ള അഭിമാനിച്ചു, സ്വർഗ്ഗമഹിമാവിന് സാക്ഷ്യമായുള്ള ആ വിഗ്രഹത്തെ വീണ്ടും, പരിശോധിച്ചു. മാമാവെങ്കിടൻ തിരിഞ്ഞുനോക്കി, ചാടി എഴുന്നേറ്റ്, ആഗമിച്ച അപ്രാകൃതരൂപത്തിന്റെ ചുറ്റും നൃത്തംചെയ്തു. എന്നാൽ അയാളുടെ വരവിന്റെ കാരണത്തെപ്പറ്റി എന്തെങ്കിലും ഒരു ചോദ്യം ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരൻ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മുതലായി ബഹുജനങ്ങൾ ആ മുറുത്തു നിറഞ്ഞു. ദൃതവിജയിയായ പുഷ്കരൻ നളന്റെ നേർക്കെന്നപോലെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ബഹുവാചാലതയോടെ ഒരു ഭസ്മനം തുടങ്ങി: “നീട്ടെഴുത്തങ്ങത്തെ പൂച്ചെല്ലാം പുറത്ത്! പട്ടണത്തിലും പട്ടാപ്പകലും, പത്താമുദയം കഴിഞ്ഞും മണ്ണാപ്പേടി ഇതിനുമുൻ

പു കേട്ടിട്ടില്ല. ഇതാർക്കുടത്ത വേല? ഇതെല്ലാം തമ്പുരാൻ കേൾക്കണം. എവിടെ—പെണ്ണെവിടെ? ആണങ്ങൾ വന്നിരിക്കുന്നു ഉടയവരായിട്ട്. ഉത്തരം പറയാതെ തന്നെ വിടുമെന്നോ? മേത്തനോ കീത്തനോ പിറന്ന നീചൻ—” ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാരൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ തടുത്തു: “ഛീ! ഛീ! ഏറെപ്പേച്ച് എരപ്പത്തനം! മര്യാധക്കാർക്ക് ഏഴരാണ്ടംപിടിച്ചിരിക്കണ ഇക്കാലത്ത്, ഒത്തി, ഒതുങ്ങി നടയെടാ—”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “അങ്ങനെയല്ലങ്ങനേ! ഇയ്യാൾക്കു തിരുമുമ്പിൽസേവയുണ്ടൊന്നൊരു ഹുകുണ്ട്. തമ്പുരാനും മാലോകരുമറിയിട്ട്, ധർമ്മപുത്രരുചമഞ്ഞു നടക്കുന്ന വയ്പ്പുകള്. ഇവന്റെ പല്ലു പരിക്കേണ്ടയോ?” ആദ്യമായി മുറ്റത്ത് ആഗമിച്ച കുപ്പശ്ശാർ “ഛീണീ! ഛീണീ! എല്ലും ഫല്ലും ഫണിക്കണതു ഫിന്നെ. കഞ്ഞെവിനേന്നു നോക്കിൻ!” (ഭഗവതിയമ്മയെ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ച്) “ഇപ്പെമ്പണന്നവർ—”

ഭഗവതിഅമ്മ: “ഛീ! മൂക്കരമാടൻ തുള്ളാണ്ടു നിയ്ക്കു കൂവാ. തന്റെ ‘പെമ്പറന്നവരൊ’ ഞാൻ? എടാ നെട്ടപ്പനയാ! തന്നെപ്പറ്റുടിച്ചത് ആമ്പറന്നവരോ?”

കുപ്പശ്ശാർ ഈ വാഗ്ദീക്ഷമേറ്റു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചതേയുള്ളു. അതിന്റെ കൂർത്ത ശ്രുതിയും വക്താവിന്റെ ആടുകുളും കൂടിയാട്ടവും കണ്ട് ചന്ത്രക്കാരനും അണഞ്ഞ ദീപംപോലെ സ്വപ്നം ഒന്നു പുക്കഞ്ഞുനിന്നു. ഭഗവതിഅമ്മ മാമാവെങ്കിടനേയും കേശവപിള്ളയേയും തെരിച്ചു കൊണ്ട് അകത്തു കയറി. ചന്ത്രക്കാരൻ മാമാവെങ്കിടനോടു കയർത്ത് കാര്യമെടുത്ത്, ചില ചോദ്യങ്ങൾചെയ്തു.

മാമാവെങ്കിടൻ: “ചന്ത്രക്കാരങ്ങനെന്ന, ‘സാ’എന്നു തുടങ്ങണം. ‘നീ’യിൽ എടുത്താൽ അങ്ങുവരേ നിൽക്കല്ല. ഈ അപ്പന കുറ്റമൊന്നുമില്ല. ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ശ്രദ്ധ വിദ്യജ്ജിഹവൻ! ഹ! എന്തെല്ലാമാണു പറഞ്ഞത്? പല്ലു പരിക്കയോ? പല്ലിനു കൊതിയുണ്ടെങ്കിൽ, പുത്തൻകോട്ട ശ്ലാസനത്തിൽ പോയിപ്പൊറുക്കണം. അതിന്റെ ഗ്രഹപ്പഴ ഇക്കഞ്ഞിനെ ഇവിടെക്കിഴുത്തു, അതിലേക്ക് കേശവപിള്ളയാണോ കുറ്റക്കാരനായത്? ചന്ത്രക്കാരനങ്ങുന്ന് നല്ലതിന്മണ്ണം ബുദ്ധി ഉറപ്പിച്ചാലോചിക്കണം. നിങ്ങളുടെ കഞ്ഞുപോലെതന്നെ, മാമന്റെ കഞ്ഞുമാണ്. പുറകോട്ടേക്കഥകളിൽ കേറിയാൽ മുളളു ചവിട്ടും. അങ്ങനെ അല്ലേ അങ്ങനേ? മിണ്ടാതെ കഞ്ഞിനെ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കാളളിൻ! അതാണത്തമം.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “താൻ വയ്പ്പടവെട്ടാൻ വലിയ കട്ടിയക്കാരൻതന്നെ—”

മാമാവെങ്കിടൻ: “നീന്റെ ‘ഗ്യാഗ്യാ’യ്ക്ക് ആരെങ്കിലും ക്ഷണത്തിൽ പൊലിക്കും. ഞാൻ വായ്പടയനാണല്ലോ? നല്ലകാലത്ത് ആ ഉടുപ്പുരയിലെ എരിശ്ശേരിവാർപ്പ് ഒരതല പൊക്കുന്ന കയ്യായിരുന്നു ഇത്. അന്നായിരുന്നുവെങ്കിൽ, നീ ഒരുകൾക്കിന്റെ ക്ഷണത്തിനാണ്ടോ? ഇന്നു തരത്തിന് തരം ഇതാ വിട്ടിരിക്ക

ണ. അതാ നില്ക്കുന്നു കേശവപിള്ള-പയറുകാണട്ടെ-അക്കെയ്യ് ഒന്നു മടക്ക്-
കാണിക്ക്-പ്രാഗ്ത്യം-'കിതു ഭോ ചൊന്നതും വാസുദേവ!' എന്ന്. ഏറെക്കരി
ക്കേണ്ട. കൈവിലാസങ്ങൾ അങ്ങു ദൂരത്തു വച്ചേക്ക്. ഇൗനപ്പനച്ചീനലിലാണ്
നിന്റെ ധനാശി എന്നു കണ്ടോ."

ഇങ്ങനെ തന്റെ വത്സനുവേണ്ടി തലകൊടുത്ത് മാമൻ കലശൽ മുറുക്കുന്നതിനി
ടയിൽ, ഭഗവതിഅമ്മ മീനാക്ഷിക്കടുട്ടിയെ പുറത്തിറക്കിക്കൊണ്ടുവന്നു. അവളെ
കണ്ട ഉടനെതന്നെ ചന്ദ്രക്കാരൻ "നമ്പേ നട" എന്ന് ഉത്തരവുകൊടുത്തു.

മീനാക്ഷി : "ഞാൻ വരുന്നില്ലാ."

ചന്ദ്രക്കാരൻ: "വരണില്ലേയോ? എ! ഇവിടെ പൊറുതിക്കൊണ്ടേച്ചോ? പിള്ളേ
ടെ കണ്ണെന്ത്? ചെമ്പിടാംകഴിയിലോ ചെന്ന് ഇരിക്കുന്നത്?"

മീനാക്ഷി: (കേശവപിള്ളയോടും മാമനോടും) "ഇദ്ദേഹത്തിന് എന്റെമേൽ
ഒരവകാശവുമില്ല. ശാസിപ്പാനും കൊണ്ടുപോകാനും ഒരധികാരവുമില്ല. എന്നെ
ആരും തൊടാതെ നിങ്ങളെങ്കിലും രക്ഷിക്കണം."

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (ദ്വേഷ്യത്തോട്) "പെണ്ണേ! എന്തു ചലമ്പുണ നീ? ആരെന്നു
കണ്ടാണീഹവങ്കാരങ്ങളു്?"

അധികം വാക്കുകൾക്ക് ഇടകൊടുക്കാതെ കുപ്പശ്ശാർ മുമ്പോട്ടുകടന്ന് മീനാ
ക്ഷിക്കടുട്ടിയോടു സ്നേഹപുരസ്സരമായി ചില കർണ്ണമന്ത്രങ്ങൾ ജപിച്ചു്, അവളെ
വശത്താക്കിക്കൊണ്ട് അവിടെനിന്നു തിരിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരനും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും
അനുഗാമികളും കേശവപിള്ളയുടെ നേർക്ക് ഒരു ലഹളയ്ക്കാരുടെവെട്ടു. കൂട്ടത്തി
നിടയിൽ കാഴ്ചക്കാരനായി പ്രവേശിച്ചു നിന്നിരുന്ന പക്കീർസാ മുമ്പോട്ടു കടന്നു.
അയാളുടെയും ചന്ദ്രക്കാരന്റെയും നേത്രങ്ങളിടഞ്ഞു.

ചന്ദ്രക്കാരഭാസ്കരൻ ഭൂതചരിത്രസ്മൃതികൊണ്ട് ആ മഹമ്മദീയാഞ്ജനേയനാൽ
ഭക്ഷിക്കപ്പെടുമെന്നു ഭയന്നപോലെ അരനിമിഷം അവിടെ താമസിക്കാതെ
നടന്നുകളഞ്ഞു. പക്കീർസാ ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പുറങ്കഴുത്തിൽ
ഒരു വിരൽകൊണ്ട് ഒന്നു തലോടിവിട്ടു. അരനാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ആ
സരസന്റെ നാസിക വാമകർണ്ണമുഖമായി വക്രിച്ചു പോയതായി കാണപ്പെട്ടു.

അദ്ധ്യായം പതിനാല്

“എല്ലാം വേണ്ടതുപോലെയാക്കി വരുവൻ
വേണ്ടാ വിഷാദോദയം.”

അർദ്ധരാത്രിവരെ രാജധാനി വർത്തമാനങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഭഗവതി അമ്മയോടു സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന വൃദ്ധ, അടുത്തദിവസം സൂര്യോദയത്തിൽ നിയമപ്രകാരം ദൗഹിത്രിയുടെ മൃണാളശീതളമായ അംഗുലികൾകൊണ്ടുള്ള പരാമർശനത്താലല്ല, മന്ത്രങ്ങളുടനൂ നാലുകെട്ടിന്റെ നടുമുറ്റത്തു പ്രചരിച്ച സൂര്യകിരണങ്ങളുടെ സ്പർശത്താലാണ് സുഖനിദ്രയിൽ നിന്നുണർത്തപ്പെട്ടത്. മീനാക്ഷിയുടെ ഭഗവൽസ്തോത്രകളുൾക്കൊണ്ടു ശ്രവിച്ചുള്ള സുഖമാകട്ടെ, വാത്സല്യാതിരേകമായ ആലിംഗനമകട്ടെ തനിക്കു ലഭ്യമാകാതെയായാൽ, ആ ബാലിക ഉറക്കമുണർന്നിട്ടില്ലെന്നു വിചാരിച്ച്, വൃദ്ധ തന്റെ ദൗഹിത്രിയെ ഉണർത്തുന്നതിനായി മൃദുസ്വരത്തിൽ വിളിച്ചു. അതിനു പ്രതിശബ്ദമൊന്നും ഉണ്ടാകാതെയായാൽ അവർ എഴുന്നേറ്റ് നാലുകെട്ടിന്റെ പുറത്തിറങ്ങി തന്റെ കമാരിയെ നോക്കിത്തുടങ്ങി. ആ പരിശോധനയും നിഷ്ഫലമായതു കൊണ്ട് സ്വപ്നമൊരു പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി കപ്പശ്ശരെ വിളിച്ചു. തന്റെ നിരന്തരപരിചാരകനായ ആ ഭൃത്യനും വിളിക്കേൾക്കുന്നില്ല. കിഴക്കോട്ടുള്ള പടിവാതൽ തുറന്നുകിടക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. വൃദ്ധയുടെ നറച്ച കേശബന്ധം പിംഗളസദപോലെ ജംഭിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു കാണപ്പെട്ടതുപോലെ അവരുടെ മുഖവിസ്തുതി ഒന്നു വർദ്ധിച്ചു. വിശാലനേത്രങ്ങൾ യൗവനദശാവർത്തനത്താലെന്നപോലെ നീലിമകൊണ്ട് ഉജ്ജ്വലിച്ചു. ദൂതരക്തഗതികൊണ്ട് കണ്ണുദേശത്തിലെ രക്തനാളങ്ങൾ പീനങ്ങളായിത്തുടിച്ചു. വാമനേത്രത്തിന്റെ വലതുഭാഗത്തുള്ള ഒരു മറുക് തുടുതുടെ സ്പർശിച്ചു. വൃദ്ധയ്ക്കു ജീവധാരണത്തിലുണ്ടായിരുന്ന മോഹമാസകലം നഷ്ടമായി. ശുഭാഗ്രാരോഹണമായ ശിക്ഷയേയും അനശ്വരയശോമുദ്രയെന്നു ഗണിച്ച ആ നിസർഗ്ഗയൈര്യവതി അവമാനശങ്കാക്ഷോഭംകൊണ്ട് ട്രാഹകർത്താവിന്റെ നേർക്ക് അതിരുഷ്ടയായി, സ്വജീവിതഹതിക്കും സന്നദ്ധയായി, തന്റെ പരദേവതയായ ചാമുണ്ഡിയെപ്പോലെ പ്രഭാവത്തോടുകൂടി, ശരീരത്തിന്റെക്ഷീണത്തേയും സൂര്യകിരണങ്ങളുടെ ഔഷ്ണ്യത്തേയും മറന്നു നിന്നു. തന്റെ കുടുംബപ്രതാപത്തെ ഉദ്ധാരണംചെയ്യാനുള്ള ബീജമായിക്കരുതിയിരുന്ന കന്യക ചന്ദ്രക്കാനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട് കലഭൃഷ്ടയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ആ ദുർവൃത്തന്റെ ദുഷ്ടതയെ പ്രതിരോധിച്ച ഭക്തശിരോമണിയായ ഭൃത്യൻ വധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെ ഉദിച്ച വിചാരങ്ങളോടുകൂടി, സർവ്വവീര്യവും സൈന്ധവ്യവും അസ്തമിച്ച് ആ മാനുഷകുടുംബിനി വാതിലിനുനേർക്കുള്ള മുറ്റത്ത് മോഹാലസ്യപ്പെട്ടു വീണുപോയി.

പാഥികനായുള്ള ഒരാൾ ഇങ്ങനെ ഒരു ശരീരം കിടക്കുന്നതു കണ്ട് അനാഥ

പ്രേതമെന്നു ശങ്കിച്ച്, ഓടിപ്പോയി താൻ കണ്ട സംഗതിയെ ചിലമ്പിനേത്തു ധരിപ്പിച്ചു. ആ സംഗതിയിൽ നിരപരാധിയായ ചന്ദ്രക്കാരൻ അപ്പോൾ അവിടെ ഇല്ലായിരുന്നു എങ്കിലും, കഴുത്തുതു കുടുംബാവശിഷ്ടങ്ങളുടെ ഭാഗ്യംകൊണ്ട് അത്യുത്തമനായ ഒരു പ്രമാണി അവിടെ എത്തിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. കേശവൻ കണ്ണതിന്റെ ആപൽക്കഥയെ അറിഞ്ഞ് തന്റെ പുത്രന്റെ സഹായത്തിനായി, പാചകന്മാരായ മലയാളബ്രാഹ്മണരും, കാര്യസ്ഥന്മാരായ നായന്മാരും അനേകം ഭൃത്യരും ഒരുമിച്ചു പുറപ്പെട്ട രാഘവരുണ്ണിത്താൻ ചന്ദ്രക്കാരനെക്കണ്ട് ആദ്യമായി വേണ്ട ആലോചനകൾ ചെയ്യുവാൻ ചിലമ്പിനേത്ത് ഇറങ്ങിയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് ചിലമ്പിനേത്തുള്ള മാത്തിൽ അരിവെപ്പിനും മറ്റും വട്ടംകൂട്ടുന്നതിനിടയിലാണ് വഴിപോക്കന്റെ വർത്തമാനം അവിടെ കിട്ടിയത്. സംസ്കൃത സാഹിത്യത്തിന്റെ പാരംഗതനായിരുന്നതുകൊണ്ട് 'സർവ്വാംഗസുന്ദരീ'വല്ലഭനും ആയിരുന്ന ഉണ്ണിത്താൻ നിമിഷമാത്രപോലും താമസിക്കാതെ തന്റെ ഔഷധപ്പെട്ടിയും എടുപ്പിച്ച് മന്ത്രങ്ങളടഞ്ഞെത്തി. ഇദ്ദേഹം ആകൃതിയിൽ മസൂരിത്തഴമ്പുകളും കഷണടിയും വാർദ്ധക്യജരാനരുകളുടെ പ്രാരാഭലക്ഷണങ്ങളും വാതോപദ്രവംകൊണ്ട് നടക്കുന്നതിൽ ഒരു വിഷമതയും ചേർന്നുള്ള കേശവൻകണ്ണതുണെ ആയിരുന്നു. പുത്രന്റെമേൽ ചുമത്തപ്പെട്ട അപരാധത്തെക്കുറിച്ച് കേട്ടിരിക്കുന്നു എങ്കിലും, തന്റെ സന്താനം നീചമായ ഒരു കർമ്മത്തിന്റെ കർത്താവുകുന്നതു കേവലം അസംഭാവ്യമെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടിയും, മഹാരാജാവിനെ മുഖം കാണിച്ചു കല്പന വാങ്ങി എത്രവാദം നടത്തി മകനെ വീണ്ടുകൊണ്ടുപോകുന്നതിനായും, ഇതിനിടയിൽ ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരൻ വല്ലഭും സാഹസത്തിനു പുറപ്പെടുന്നെങ്കിൽ അതിനെ തടുക്കുന്നതിനായും പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണ്. തന്റെ സഹായംകൊണ്ടു സമ്പന്നനായ അണ്ണാവയൻ സ്വതഃ തന്നെ ഗുണവാദം, ആ ബ്രാഹ്മണനും കേശവൻകണ്ണതും തമ്മിൽ ആത്മമിത്രങ്ങളും ആയിരുന്നു. കേശവൻകണ്ണതിനെക്കുറിച്ച് അണ്ണാവയനിൽനിന്നു കിട്ടിയതിരുന്ന സന്ദേശങ്ങളെല്ലാം സ്നേഹാദരപൂർണ്ണങ്ങളായിരുന്നു. അതിനാൽ, അവർ തമ്മിൽ കലഹമുണ്ടായി കൊല നടന്നു എന്ന് കലിയുഗാവസ്ഥയ്ക്കും വിശ്വസനീയമല്ലെന്ന് ഉറപ്പായി വിശ്വസിച്ചു സ്ഥിരനിശ്ചയനായ ഈ മഹാനുഭാവൻ ചിലമ്പിനേത്ത് എത്തി. തന്റെ പുത്രനു മഹാരാജാവ് അരുളിയിരിക്കുന്ന പ്രഥമശിക്ഷയെക്കുറിച്ച് കേട്ടപ്പോൾ, "തിരുമനസ്സിലെ ചോറുതന്നെയാണ് നാം എല്ലാവരും എല്ലായ്പ്പോഴും ഉണ്ണുന്നത്. അവിടത്തെ സ്വന്തചെലവിന്മേൽ അവൻ കുറച്ചുദിവസം കഴിക്കുന്നതുകൊണ്ട് എന്ത് അവമാനം വരാനുണ്ട്?" എന്നു സാധാരണ പിതാക്കന്മാർക്കുണ്ടാകാത്തതായ നിശ്ചലതയോടുകൂടി ആ പുരുഷരത്നം അഭിപ്രായപ്പെട്ട്, ഈ പ്രഭു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഐശ്വര്യസമ്പൂർണ്ണതയിലും,

അയാളുടെ ഹാർദ്ദമായ സ്നേഹത്തെ കാംക്ഷിച്ചിട്ടില്ല. അയാളുടെ സമ്പാദ്യത്തിന് തന്റെ മകൻ അനന്തരാവകാശിയായിക്കൂടെന്നുമായിരുന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വകാര്യാഭിപ്രായം. കുടിലകലാവതംസമായ ചന്ദ്രക്കാനോടു തനിക്കു വാസ്തവമായ ജുഗുപ്സയും ദേഷ്യവും തോന്നിയിരുന്നു എങ്കിലും ഉണ്ണിത്താൻ തന്റെ അന്തർഗ്ഗതത്തെ ഇതരന്മാർക്കു വിട്ടുകൊടുത്തില്ല. ഈ മഹാനുഭാവൻ വൃദ്ധയുടെ താമസസ്ഥലത്തെത്തി അവരെ മുറ്റത്തുനിന്നു മാറ്റി, നാലുകെട്ടിനകത്തുള്ള തട്ടുപടിയിൽ കിടത്തി, നാഡി പരീക്ഷിച്ച് ചില ചികിത്സകളും ചെയ്തു. വൃദ്ധയുടെ കണ്ണത്തിൽ സർപ്പാകൃതിയിലുള്ള ഒരു മംഗല്യസൂത്രവും, വലതുകണ്ണിന്റെ പുറകോണിനടുത്ത് ഒരു കറുത്ത മറുകും കാണപ്പെട്ടു. ഹാ ഹാ കർമ്മഗതി! ഒന്നുകൂടി വൃദ്ധയുടെ നാഡിപരിശോധിച്ച്, കേവലം മോഹാലസ്യമായിരുന്നു എന്നും തൽക്കാലം ആപത്സയമില്ലെന്നും അദ്ദേഹം തന്റെ മനസ്സിനു ബോധ്യം വരുത്തി. വൃദ്ധയോട് അടുത്തുചെന്ന് സ്വമാതുസമീപത്തിലെന്നപോലെ ഇരുന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ സ്നേഹാദരഭക്തികളെ സൂടികരിക്കുന്ന കരുണയോടുകൂടി കയ്യണച്ച്, 'ചേച്ചി' എന്നു വൃദ്ധയെ വിളിച്ചു. വൃദ്ധ ബോധാവർത്തനത്തോടുകൂടി, ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ അതിനത്തരമായി ഒന്നു മുളി. ഉണ്ണിത്താൻ തന്റെ രണ്ടാം മുണ്ടിനെ മടക്കി വൃദ്ധയെ വീശിത്തുടങ്ങുന്നു. വൃദ്ധ ദീനസ്വരത്തിൽ "ആരത്?" എന്നു ചോദ്യംചെയ്യുന്നു; "നന്തിയത്തുന്ന്" എന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ ഉത്തരം പറയുന്നു; "രാമരുണ്ണിച്ചേട്ടനോ?" എന്നു വൃദ്ധ ചോദിക്കുന്നു; "അല്ലാ അദ്ദേഹം മരിച്ചുപോയി; രാഘവനാണ്" എന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെ അറിയിക്കുന്നു; "കുഞ്ഞുണ്ണിയോ" എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് വൃദ്ധ കണ്ണു തുറന്ന്, അദ്ദേഹത്തെ നോക്കിക്കരഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നു. രണ്ടുപേരും സ്നേഹോപചാരവചനങ്ങൾകൊണ്ട് പരസ്പരമുള്ള ബലവത്തായ പരിചയസ്നേഹബന്ധങ്ങളെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. ഒടുവിൽ "എന്റെ കുഞ്ഞിനെ ചിലമ്പിനേത്തെ മഹാപാപി എന്തു ചെയ്തു?" എന്ന് വൃദ്ധ അശ്രുവർഷത്തോടെ ചോദ്യംചെയ്യുന്നു.

ഉണ്ണിത്താൻ: "കുഞ്ഞിനെ ചന്ദ്രക്കാനൻ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കുഞ്ഞു എന്നാണോ വിചാരം?"

വൃദ്ധ: (കഷ്ടപ്പെട്ട്) "ആ സ്വാമിദ്രാഹി അതും അതിൽ കടന്നും പ്രവർത്തിക്കും. ആൺ തുണ ഒന്നുണ്ടായിരുന്നതിനേയും—കൊന്നു കൈകഴുകിയേ—നാരായണാ!" കലീനതകൊണ്ടും വയോവൃദ്ധികൊണ്ടും കഷ്ടങ്ങളുടെ സഹനംകൊണ്ടും വന്ദ്യ യായുള്ള ആ മഹതിയുടെ ദുഃഖത്തിൽ അവരെപ്പോലെ അഭിജാതനും സഹജഭാവാനുഭവത്തകനും സൗഭാഗ്യപൂർണ്ണനും ആയ ഉണ്ണിത്താൻ പൂർവ്വചരിത്രങ്ങളെ വിസ്മരിച്ച് ശ്രീകൃഷ്ണകോപഗ്രസ്തനായ ഗയന് ആശ്രിതത്വാനിപുണനായ അർജ്ജുനനെനന്നപോലെ ഒരു അഭയപ്രതിജ്ഞ നല്ലി ആശ്വസിപ്പിച്ചു: "ചേച്ചി

വ്യസനിക്കേണ്ടേ. രാജ്യം ഇപ്പോൾ നല്ല ഭരണത്തിലാണ്. ദുരാപത്തുകൾ ഒന്നും വരികയില്ല. ചന്ദ്രക്കാരൻ അവനെ കൊന്നിരിക്കയില്ല. ഞാൻ ഒന്നു ചോദിക്കട്ടെ. ഉണ്ണി ഇവിടെ വരാറുണ്ടായിരുന്നു ഇല്ലേ?”

വൃദ്ധ: “കർമ്മബന്ധം അങ്ങനെ വരുത്തിവെച്ചു. ആ കഞ്ഞിന് ആപത്തു വന്നപ്പോൾ എന്റെ മകൾ കഞ്ഞിന്റെ ബുദ്ധിയും ക്ഷയിച്ചു.”

ഉണ്ണിത്താന് മകന്റെ അനുരാഗത്തെപ്പറ്റി ആ യുവാവിന്റെ എഴുത്തുകൾ കിട്ടിയിരുന്നു. കന്യക ഏതു ഭവനക്കാരി എന്നും മറ്റും എഴുത്തുകളിൽ പറഞ്ഞിരുന്നില്ല. എന്നാൽ ഇപ്പോൾ ആ യുവാവിന്റെ പ്രണയാസ്വഭാവമായ കാമിനി ആരെന്നു ഉണ്ണിത്താന് വെളിപ്പെട്ടു. വൃദ്ധയ്ക്ക് ആ കന്യകയുടെ വേർപാടുകൊണ്ടു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന ആപത്ത് തന്നെയും ഇല്യദുഃഖനാക്കുന്നതുപോലെ ഉണ്ണിത്താനു തോന്നി.

ഉണ്ണിത്താൻ: “കുഞ്ഞ് എന്നു പറഞ്ഞത് ചേച്ചിയുടെ ഒടുവിലത്തെ മകളാണോ?”

വൃദ്ധ: “ഞങ്ങൾ ഇവിടന്നു പോയപ്പോൾ സാവിത്രിയും അവളുടെ ഭർത്താവുംകൂടിയുണ്ടായിരുന്നതറിയാമല്ലോ. അപ്പോൾ കൈക്കൂട്ടികളായി ഉഗ്രശാന്തന്മാരെന്നു എല്ലാവരും വിളിച്ചുവന്ന ത്രിവിക്രമനും ജനാർദ്ദനനും മാത്രം ഉണ്ടായിരുന്നു. അതിൽപിന്നെ ഞാൻ പ്രസവിച്ചില്ല. അവരെല്ലാം പൊയ്ക്കൊണ്ടു, ഉണ്ണി-ദൈവം അങ്ങനെ വിധിച്ചു. ഭർത്താവും പോയി, ഞങ്ങൾ ഏകാന്തകളായി. ആദിത്യനും ചന്ദ്രനുംപോലെ ഇരുന്ന ഉഗ്രനേയും, എന്റെ മകൻ (തൊണ്ട ഇടറി ദുസ്സഹമായ വ്യഥയോട്) ശാന്തനേയും തീരാവിനക്കാറ്, - അയ്യോ-മഹാപാപികള്- ആ മറവന്മാര് കൊണ്ടുപോയി. ഏതുവഴി പോയോ എന്തോ? അവരുടെ അച്ഛൻ അങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ടു-അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വഭാവമെല്ലാം അവിടെ അറിയാമല്ലോ-ലോകത്ത് ആണിനും പെണ്ണിനും ഇണങ്ങാത്ത സ്വഭാവം! ഞാൻ മാത്രം കഴിച്ചുകൂട്ടിയത് എങ്ങനെ എന്ന് ദൈവത്തിനറിയാം. ഒടുവിൽ ദുശ്ശീലം മുഴുത്ത്, ഇടയ്ക്കിടെ ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോകും- അങ്ങനെ ഇരിക്കുമ്പോൾ തിരിച്ചുവരും. രാത്രി കാണാതെയൊക്കും- ആറുമാസം കഴിയുമ്പോൾ പിന്നെയും വരും. മധുര, കാഞ്ചീപുരം, തൃക്കൊടിനല്ലൂര്, വൈഗാപുരം ഇങ്ങനെ ഓരോരോ ഗ്രാമങ്ങളിലും പട്ടണങ്ങളിലും ഞങ്ങളേയും വലിച്ചിഴച്ചു. ‘ഗോവിന്ദസാമിഗുരു’ എന്ന് എല്ലാടത്തും പേരെടുത്തു. പണം വന്നു ചൊരിയുന്നതിനു കണക്കില്ലായിരുന്നു. അവിടങ്ങളിലെ ആളുകളെല്ലാം ഞങ്ങളെ വളരെ സഹായിച്ചു. നമ്മുടെ ആളുകൾപോലും അങ്ങനെയുള്ള മര്യാദയും ദയയും കാണിക്കില്ല. പാളയപ്പെട്ട കാരേയും നാവാഭന്മാരേയും കാണുകയോ എന്തെല്ലാം ചെയ്തു. തിരുവിതാംകോട് മുടിക്കണമെന്ന് ഒരേ വ്രതമായി. സാവിത്രിയെ വിചാരിച്ചെങ്കിലും അടങ്ങിപ്പാർക്കണമെന്നു ഞാൻ കാൽപിടിച്ചിരുന്നിട്ടും ഒന്നും കേട്ടില്ല. അങ്ങനെയിരിക്കവേ

മീനാക്ഷിയെ സാവിത്രി പ്രസവിച്ചു. മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവിന്റെ കാലവും കഴിഞ്ഞു. അപ്പോൾ സാവിത്രിയുടെ അച്ഛൻ ഉത്സാഹം കൂടിത്തുടങ്ങി. പിന്നെ കാണുന്നതും അപൂർവ്വമായി. നാല്പതാമാണ്ട് എങ്ങാങ്ങോവച്ച് ഒരു ജ്യോതിഷിച്ച് ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോയി. അന്നു മുതൽ ഇങ്ങോട്ടു പോരാൻ ആലോചന തുടങ്ങി. അടുത്തപോലെ സാവിത്രിയും അവളുടെ ഭർത്താവും രാമരണ്ണിത്താൻ ഞങ്ങളുടെ സഹായത്തിന് അയച്ചിരുന്ന നായന്മാരും അച്ചിയും ഒരു കൊള്ളവസൂരിയിൽ മരിച്ചു. കപ്പനേയും അതു പിടികൂടി, എങ്കിലും രക്ഷപ്പെട്ടു. ഞങ്ങൾക്കുള്ളതെല്ലാം വിറ്റുപിറക്കി, ഈയാണ്ട് ആദ്യം ഇങ്ങോട്ടു പോന്നു. ചാമുണ്ഡീശ്വരത്തിരങ്ങി, ഉടുപ്പുരയിലോ മറ്റോ താമസിച്ചുകൊണ്ട്, വെല്ലുടത്തും ഒരു പറമ്പു വാങ്ങി കുടികെട്ടിപ്പാർക്കാമെന്നു വിചാരിച്ച് അവിടെ ചെന്നു—എന്റെ ശിവനേ! നശിപ്പിച്ചാലും ഇത്ര കൊടിയ നാശം ചെയ്യാമോ? അവിടെ ചന്ത്രക്കാരനും വന്നുകൂടി. എന്തോ, മനസ്സിലാക്കി ഞങ്ങളെ ഇവിടെ പാർപ്പിച്ചു. ഞങ്ങൾ പോകുമ്പോൾ തുണ നന്തിയത്തുനിന്നായിരുന്നു. വന്നപ്പോഴും നന്തിയത്തെ സന്താനം ഞങ്ങൾക്കുതകവാൻ വന്നുചേർന്നു. ദേവിയായേ സത്യം—ഞാൻ അനുകൂലിച്ചില്ല—കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഇവിടെ കേരളത്തെ ചട്ടംകെട്ടി വെള്ള മൊഴിച്ചു കൈയ്ക്കു കെട്ടിച്ചുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചു. എനിക്കറിയാം—അവനും അവളും കണ്ണും കണ്ണമണിയുമായിപ്പോയി. അതു കളിയല്ലാ എന്നു വിചാരിച്ച്, ഞാൻ ആണയിട്ട് അവനെ വെളിയിലാക്കി. ഞങ്ങൾ ഏതുവഴിയും പോട്ടെ—ഉണ്ണി ഉടനെ പോയി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ വിട്ടുവിടണം. എന്റെ കുഞ്ഞ് എങ്ങോട്ടു പോയോ ദൈവമേ! കഴിയുമെങ്കിൽ അവൾ പോയ വഴിയും—”

വൃദ്ധ ക്ഷീണിച്ച് തന്റെ കഥയും അപേക്ഷയും നിറുത്തി. ഉണ്ണിത്താനും തന്റെ ഭാര്യയും വിവാഹത്തിനുമുമ്പിൽ പ്രണയബദ്ധരായിത്തീർന്ന്, ചില കുരങ്ങാട്ടങ്ങൾ ആടി, തങ്ങളുടെ ഭവനക്കാരെ വിഷമിപ്പിച്ച്, ഒടുവിൽ സംഘടിപ്പിച്ചുള്ള ദമ്പതിമാരാണ്. വൃദ്ധയും വൃദ്ധയുടെ ഭർത്താവും കുടുംബനിർബന്ധപ്രകാരം ചേർക്കപ്പെട്ട വല്ലഭനും ഗൃഹിണിയും ആയിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് കാമദേവന്റെ പ്രേരണയിൽ യുവാക്കന്മാരും യുവതികളും എന്തു ചാപലങ്ങൾ കാട്ടിപ്പോകുമെന്ന് ആ സ്ത്രീക്ക് അറിവാൻപാടില്ലെങ്കിലും, ഉണ്ണിത്താന് സ്വാനഭവത്താൽ നല്ലവണ്ണം ഉറപ്പിക്കാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിരാമമായുള്ള ഗംഭീരമുഖം സരളങ്ങളായ അനവധി സൽപാഠങ്ങൾ അടങ്ങിയിട്ടുള്ള ഒരു ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മുഖപത്രമായിരുന്നു. ഗ്രന്ഥനശനികൊണ്ട് ദ്രവ്യമായ വൈശദ്യംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹം മറ്റു വിഷയങ്ങളെ പുറസ്തരിച്ച് ഇങ്ങനെ ചോദ്യംചെയ്തു: “കുട്ടൻ ബന്ധനത്തിലെന്നും മറ്റും മീനാക്ഷിക്കു മനസ്സിലായോ?”

വൃദ്ധ: “പറയാതെങ്ങനെ കഴിക്കും? നാലഞ്ചുദിവസത്തിനു മുമ്പ് തിരുവന

നപുരത്തുകാരി ഒരു സ്ത്രീ വടക്കെങ്ങാണ്ടോ പോയി, തിരിച്ചു പോകുന്നവഴി ഇവിടെക്കേറി. കൊലക്കഥയും കൊല്ലാക്കഥയും അവരു വിസ്തരിച്ചുപറഞ്ഞു. അപ്പോൾ മുതൽ മീനാക്ഷി തിരുവനന്തപുരത്തെ കാര്യങ്ങളെക്കുറിച്ച് അന്വേഷണം തുടങ്ങി. അവരെ വിട്ടുപിരികയില്ലെന്നുമായി. എന്റെ അടുത്തുനിന്നു മാറി, അവരോടു രാപ്പകൽ വർത്തമാനമായി. അവർ ഇന്നലെ രാത്രി ഉറങ്ങുമ്പോൾ രാവിലെ എഴിച്ചുപോകുമെന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ടു കിടന്നു. ഉദിക്കുമുമ്പു പോവുകയും ചെയ്തു.”

ഉണ്ണിത്താൻ: “എന്നാൽ പിന്നെ വ്യസനിപ്പാനൊന്നുമില്ല. ഭർത്താവിനെ വിടിക്കാൻ ആ സ്ത്രീയോടുകൂടി ഭാര്യ പോയിരിക്കുകയാണ്. അവരുടെ പുറകെ കപ്പശ്ശാർ തടയാനും പുറപ്പെട്ടു. ഇത്രയേ ഉള്ളൂ കഥ. അതുകൊണ്ട് ജീവനെ കളയണ്ട — ‘ഭർത്താവ്’ എന്നും ‘ഭാര്യ’ എന്നും പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് അവരുടെ വിവാഹം നടന്നു എന്നുതന്നെ വിചാരിച്ചുകൊള്ളണം. കുട്ടിയെ കണ്ടിട്ടില്ലെങ്കിലും ഞാൻ എല്ലാം അനുവദിച്ചു. ചേച്ചി ഇനി വ്യസനിക്കരുത്. ജ്യേഷ്ഠൻ അനുപകരിച്ചു. അതിലധികം ഇന്ന് അനുജൻ ഏൽക്കുന്നു. നിങ്ങൾ നന്തിയത്തു പോരണം. ആ കൊച്ചുകുഞ്ഞി ആരും അറിയാതെ ചാടിപ്പോയതു വെടിപ്പായില്ല. കുട്ടനും അതത്ര രസിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. തന്നെ അന്വേഷിച്ച് ഒരു പെണ്ണു പുറപ്പെടാൻ വേണ്ട യോഗ്യത തനിക്കുണ്ടല്ലോ എന്ന് അയാൾ അഹങ്കരിക്കുന്നവനല്ല. എന്തായാലും അതെല്ലാം നാം ഇനി വകവെയ്ക്കേണ്ട. കുട്ടികളാകുമ്പോൾ പല ഗോഷ്ടികളും കാട്ടാം.”

വൃദ്ധ: “പക്ഷേ, എല്ലാത്തിനടിയിലും ഒരു വലിയ കോത്രമുണ്ട്—അതുകൂടി പറഞ്ഞേക്കാം. ഞങ്ങളുടെ കൈവശം ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു മോതിരം കേസവൻ കണ്ടു കൊണ്ടുപോയി അണ്ണാവയുനു വിറ്റു. അതാണു തിരുവനന്തപുരത്തുള്ള ഇപ്പോഴത്തെ കലക്കത്തിനെല്ലാം അടിസ്ഥാനം. മോതിരം ആരുടേതെന്നു സമ്മതിക്കുമ്പോൾ ഞങ്ങൾക്കെങ്ങനെ കിട്ടി എന്നും, ഞങ്ങളാണെന്നും ചോദ്യങ്ങളുണ്ടാകും. പിന്നത്തെ ഫലം ഉണ്ണിതന്നെ ഊഹിക്കൂ.”

ഉണ്ണിത്താൻ: “ചിലതെല്ലാം ഒളിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണ് അനർത്ഥങ്ങളുണ്ടാകുന്നത്. വരുന്നതു വരട്ടെ എന്നറച്ച് പരമാർത്ഥത്തെ മുഴുവൻ പറയണം. ആ ഉണ്ണിതന്നെ എന്തെല്ലാം വളച്ചുപുളച്ചാണ് എനിക്കെഴുതിയിട്ടുള്ളത്! അവന്റെ പ്രായവും സ്ഥിതിയും വർണ്ണിച്ചൊരോല നാലുവശം; പ്രായം തികഞ്ഞ പുരുഷന്മാർ പരിണയംചെയ്യേണ്ട ആവശ്യത്തെപ്പറ്റി മറ്റൊരോല അങ്ങനെ; അച്ഛനമ്മമാരുടെ ഇഷ്ടത്തെ അനുസരിക്കേണ്ട മുറകളെപ്പറ്റി മറ്റൊരോല; എങ്ങാണൊരു പെണ്ണു സൗന്ദര്യവതിയായിരിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചുള്ള വർണ്ണന, കനകനെ, പൊടി അക്ഷരത്തിൽ, അവളുടെ സൗശീലധ്യാദി ഗുണവും മറ്റും വർണ്ണിച്ച് ഒരു കവിത—

എത്ര ഓല എന്നു ഞാൻ എണ്ണീല്ല. ചേച്ചിടെ മകടെ മകള് ഒന്നുണ്ട്, അവളെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വീട്ടിൽ പോരണമെന്നു താല്പര്യമുണ്ട്. അതിനനുവദിക്കണം; എന്നു മാത്രം എഴുതിയിരുന്നാൽ ഇതിനുമുമ്പിൽത്തന്നെ ആ ക്രിയയും നടന്ന്, ഇപ്പോഴത്തെ അനർത്ഥങ്ങളും അവമാനങ്ങളും കൂടാതെ കഴിയുമായിരുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരൻ തടുത്താലും ഇവിടെക്കിടന്ന് തടുക്കുകേ ഉള്ളൂ. സംഗതികൾ അവിടെ സുഖമായി നടക്കും.”

വൃദ്ധ: “കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കുറുപ്പടുത്തേണ്ട. ഞങ്ങൾ ഉണ്ണിക്ക ‘ചേച്ചി’യാണെന്നും മറ്റും അയാൾ ഒടുവിലത്തെ ദിവസം സന്ധ്യക്കേ അറിഞ്ഞാളു. എന്റുണ്ണി ഇപ്പോൾത്തന്നെ തിരുവനന്തപുരത്തേക്കു പോണം. പട്ടണങ്ങളെ ചീത്ത സ്ഥലങ്ങളാണ്. മീനാക്ഷി പക്ഷേ തനിച്ചായിരിക്കാം. അവൾ കണ്ടാൽ കുറച്ചു ഭേദവുമാണ്. ഉണ്ണിക്ക കാണുമ്പോൾ മനസ്സിലാവും.”

ഉണ്ണിത്താൻ: “സാവിത്രിയുടെ ഛായയാണെങ്കിൽ എനിക്കു കാണാതെതന്നെ കഥ എന്തെന്നു നിശ്ചയിക്കാം.”

വൃദ്ധ: “സാവിത്രിയെ? -” എന്നു പറഞ്ഞുതുടങ്ങിട്ട് തന്റെ ദൗഹിത്രിയുടെ സൗന്ദര്യത്തെ താൻ വർണ്ണിക്കുന്നതുചിതമല്ലെന്നു വിചാരിച്ചു വിരമിച്ചു. ഇങ്ങനെ സംഭാഷണം നടന്നുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതിനിടയിൽ വൃദ്ധ ഉണ്ണിത്താനെ പിടിച്ചുണച്ചു, ഗദ്ഗദത്തോട് ഒരു ചോദ്യം ചെയ്തു: “സാവിത്രിയുടെ അമ്മാവനെ കണ്ടിട്ടുണ്ടോ?”

ഉണ്ണിത്താൻ: “ഉണ്ട്.”

വൃദ്ധ: “എന്റെ വലിയാങ്ങളെ -അദ്ദേഹം കലത്തിനൊത്ത കരുത്തോടുതന്നെ കൊലവാൾ ഏറ്റോ?”

ഉണ്ണിത്താൻ: “ചേച്ചി അതൊന്നും ചോദിക്കരുത്. അക്കാലം ഒരു പ്രളയ കാലമായിരുന്നു. കഴിഞ്ഞതെല്ലാംകഴിഞ്ഞതായിരിക്കട്ടെ. ഇങ്ങോട്ടുനിന്നു നിലയില്ലാത്ത ദ്രോഹപ്രവൃത്തികളുണ്ടായിരുന്നു. ചേച്ചിയുടെ ഭർത്താവ്, ശക്നിയും കർണ്ണനും ഭീഷ്മരും ഒന്നായിച്ചേർന്ന് ഒരു മഹാകൗരവനായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന് എല്ലാം തടുക്കാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. പെരുവെള്ളത്തുള്ളൽ കണ്ടപ്പോൾ നിങ്ങളേയും കൊണ്ട് നന്തിയതു പോന്നു. വെള്ളക്കുത്തു മുറുകിയപ്പോൾ അവിടന്നും കടന്നു. ഇപ്പോൾ നിലകൊണ്ടിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിതന്നെ എല്ലാം കൊണ്ടും ഉത്തമമെന്ന് ആശ്വസിക്കണം.”

അല്ലയോ ബുദ്ധിയും വിദ്യയും സമ്പത്തുംകൊണ്ടു സമൃദ്ധനായ പ്രഭുവേ! അങ്ങയുടെ ഒടുവിലത്തെ അഭിപ്രായത്തിൽ ഒരു തെറ്റുണ്ടെന്ന് അങ്ങ് അറിയുന്നില്ലല്ലോ? അങ്ങ് ഉത്തമപുരുഷന്മാരുടെ ഉത്തംസംതന്നെ എന്നു സമ്മതിക്കാം. പക്ഷേ, ആരുംതന്നെ പരിപൂർണ്ണബുദ്ധിമാണെന്നും, സർവ്വസാക്ഷി എന്നും നടിച്ചുപോകരു

ത്. അങ്ങിരിക്കുന്ന ഭവനത്തിന്റെ അല്പം കിഴക്കുമാറി, ഒരു വലിയ പറമ്പു മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചുനില്ക്കുന്ന ഒരു വടവൃക്ഷം ബഹുശതവർഷങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ, ഒരു സാധുപ്രാണിയുടെ വായിൽനിന്നും പതനംചെയ്ത് എൺമണിയിലും ചെറുതായ ഒരു ബീജത്തിൽനിന്നും മുളച്ചു വളർന്നിട്ടുള്ളതാണ്. അങ്ങനെ ഒരു സ്വല്പജന്തുവിനും, പ്രത്യേക ഉദ്ദേശ്യം കൂടാതെയും ഒരു മഹത്പ്രതിഷ്ഠാപനം സാധിക്കുമെന്നുവരികിൽ, പ്രതിക്രിയയെകേവലതനം ദ്രവ്യനിഷ്ഠനും ആയും, മൂലത്രിഗുണശക്തികൾ ഏകീകരിച്ചും ഉള്ള ഒരു ബുദ്ധന്റെ ആത്മാവ് ഭൂലോകത്തിൽ അവശേഷിക്കാതെ, എല്ലാം നിലകൊണ്ടു എന്നു നിർദ്ദേശിക്കുന്നതെങ്ങനെ? കട്ടിക്കോത്തിശ്ശന്റെ കൗരവത്വമോ രൗരവത്വമോ—എന്തെങ്കിലുമാകട്ടെ—അതിനെ, സന്ദർഭം വരുമ്പോൾ വർണ്ണിക്കാൻ, ചില വിശേഷണപദങ്ങളെക്കൂടി സംഭരിച്ചുകൊള്ളുക. അന്ന് അത്താഴവും കഴിഞ്ഞു രാഘവരുണ്ണിത്താൻ മന്ത്രക്കൂടത്തു തന്നെ താമസിച്ചു. മീനാക്ഷിയും കുപ്പശ്ശാരും തിരുവനന്തപുരത്തുണ്ടെന്നും, അടുത്തദിവസം മടങ്ങിയെത്തുമെന്നും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഒരു ദൂതൻ വന്നു മന്ത്രക്കൂടത്തു തെരുവുപ്പെടുത്തി. മീനാക്ഷി വന്നു കണ്ടതിന്റെശേഷം ആ സ്ഥലത്തുനിന്നും തിരിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചാണ് ഉണ്ണിത്താൻ അവിടെ താമസിച്ചത്.

ഇതിനിടയിൽ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ തപോമന്ദിരത്തിൽ നടന്ന രണ്ടു സംഭവങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നാസികയ്ക്കു പക്ഷാഘാതം സംഭവിച്ചു എന്നു കണ്ട ഉടനെതന്നെ ചന്ദ്രക്കാരൻ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുമായി മർമ്മവിദ്യാവിദഗ്ദ്ധനായ യോഗീശ്വരനെക്കണ്ടു ചികിത്സോപദേശത്തെ പ്രാർത്ഥിച്ചു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കു നേരിട്ട ആപത്തിനെക്കുറിച്ച് യോഗീശ്വരൻ സകരുണം അനവധി ചോദ്യങ്ങൾ ചെയ്തു. അതിന്റെ നിവാരണത്തിന് അധികസമയം ഗാഢചിന്തനവുംചെയ്തു. നാസാവൈരൂപ്യം സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നതു മരണലക്ഷണമെന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കപ്പെടാമെങ്കിലും, ആ ഭയം മനസ്സിനെ ബാധിക്കേണ്ടെന്നും, ആ സംഭവം മഹാമുഷ്ണരന്റെ കരസ്ഥം കൊണ്ടുണ്ടായിട്ടുള്ളതല്ലെന്നും, കേവലം മുഖവാതാരാഭത്തിന്റെ ലക്ഷണമാണെന്നും, അതിലേക്കു ചിലക്ഷാരസിന്ദൂരാദികൾ സേവിച്ചു ക്രമേണ പരിഹാരം ഉണ്ടാക്കേണ്ടതാണെന്നും, യോഗീശ്വരൻ വിധിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ സന്താപത്തിന് ഇങ്ങനെയൊന്നു ശാന്തി അരുളിച്ചെയ്തെന്നുവരികിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ അന്നു രാത്രി കുപ്പശ്ശാർ വീണരുണ്ട്, ക്രന്ദനം ചെയ്ത്, മീനാക്ഷിയോടു പ്രയോഗിച്ചു കർണ്ണമന്ത്രത്തെത്തുടർന്ന് ആ കന്യകയുടെ പ്രണിധിയായി, ഒരപേക്ഷ ചെയ്തു പോൾ അവർ തമ്മിൽ ദീർഘമായ ഒരു സംഭാഷണം നടന്ന്, അവസാനത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആലോചനയിൽ മഗ്നനായി ഇരുന്നു. അപേക്ഷയെ നിർ

വൃഹിച്ചില്ലെങ്കിൽ, മീനാക്ഷി ജീവത്യാഗം ചെയ്യുകയുമെന്നും, അത്രത്തോളവും അതിലധികവും പ്രവർത്തിക്കുന്നതിന് ആ കന്യക സന്നദ്ധയായിരിക്കുന്നു എന്നും കുപ്പശ്ശാർ ഉണർത്തിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശിലാഹൃദയം ഉരുകി. മീനാക്ഷിയുടെ ഇംഗിതത്തിനു സിദ്ധി ഉണ്ടാകുമെന്ന് അദ്ദേഹം അനുഗ്രഹം ചെയ്തു. കുപ്പശ്ശാർ അവിടെനിന്നു പിരിയുന്നതിനു മുമ്പിൽ യോഗീശ്വരൻ ഇങ്ങനെ ഒരു കല്പനയ്ക്കുടിക്കൊടുത്തു: “അമ്മിണിയെ ആരുക്കാവത് ദത്തം ചെയ്യേണ്ടാത്. നമതു യജ്ഞം മുടിയട്ടും. അപ്പാൽ തകിന്തപടി നാമേ സുമാർശെയ് വോം. ഭദ്രം!” പിന്നെയും എന്തോ ചിലതു പറവാൻ ആലോചിച്ചിട്ട്, ഉള്ളിലുണ്ടായ വികാരവിക്ഷോഭംകൊണ്ട്, ആ പ്രാരബ്ധനിവൃത്തനും ‘പരവശ്’പ്പെട്ടു നിന്നു. കുപ്പശ്ശാർക്കു ചില വസ്തുക്കളും കുറച്ച ദ്രവ്യവും സമ്മാനിച്ചും, അയാളെ വാതൽപ്പടിവരെ അനുഗമിച്ചു തലോടി പരിരംഭണവും ചെയ്തും, യോഗീശ്വരൻ യാത്രയാക്കി. കുപ്പശ്ശാരുടെ ഭൃത്യഭക്തിയെ ഇതിലധികംകൊണ്ടു അഭിമാനിക്കേണ്ടതല്ലയോ? അടുത്തദിവസം ഉദിച്ച ഏഴെട്ടുനാഴിക ചെന്നപ്പോൾ മീനാക്ഷിയുടെയും കുപ്പശ്ശാരുടെയും തിരിയെയുള്ള യാത്രയുണ്ടായി. വൃദ്ധയുടേയും ഇവരുടേയും പുനസമ്മേളനത്തിൽ ഇരുഭാഗത്തേക്കും വിഷമങ്ങളൊന്നുമുണ്ടാകാതെയും, വൃദ്ധയാൽ മീനാക്ഷിക്കുട്ടി ശാസിക്കപ്പെടാതെയും സൂക്ഷിക്കുന്നതിനു മനഃപൂർവ്വം അവിടെ താമസിച്ചിരുന്ന ഉണ്ണിത്താന്റെ സാന്നിധ്യംകൊണ്ട്, കോപപ്രദർശനമൊന്നും കൂടാതെയും, എന്നാൽ സ്വൽപമായ അന്യഥാഭാവത്തോടും വൃദ്ധ മീനാക്ഷിയെ സ്വീകരണംചെയ്തു. തന്റെ പുത്രനാൽ സ്വയംവരണം ചെയ്യപ്പെട്ട കന്യക ഉണ്ണിത്താന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു സാവിത്രി എന്ന മാതാവിനേയും ബഹു മണ്ഡലങ്ങളെപ്പോലും ദൂരീകരിക്കുന്നതും രംഭയ്ക്കു പകരം നിയോജ്യയായിരുന്നെങ്കിൽ നിത്യബ്രഹ്മചാരിയായ ശുകബ്രഹ്മർഷിയേയും പ്രാപഞ്ചികനാക്കുവാൻ പോരുമായിരുന്നതും ആയ ഒരു സൗന്ദര്യധാമമെന്ന്, അത്യാശ്ചര്യാനന്ദങ്ങളെ ഉല്പാദിപ്പിച്ചു. അദ്ദേഹം ആ പ്രാഠമകന്യകയെ സമീപത്തു വിളിച്ച്, കരുണാപൂർവ്വം തലോടി, സന്തോഷപ്രദമായുള്ള തന്റെ നിശ്ചയങ്ങളെ ധരിപ്പിക്കയും, തന്റെ വാഗ്ദത്തത്തെ അനുസരിച്ചു ഗൃഹമായി ചില ശാസനോപദേശങ്ങൾ നൽകുകയും ചെയ്തു. ഇതു കണ്ടും കേട്ടും നിന്ന കുപ്പശ്ശാർ വേദാന്തഗ്രഹണമോ കീർത്തനകഥനമോ കൂടാതെ ‘പടിയാറ്റം കടന്ന്’ കൈലാസപ്രാപ്തനാവുകയും ചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം പതിനഞ്ച്

“പാട്ടുകൊണ്ടും ഫലിച്ചില, കൂത്തുകൊണ്ടും ഫലിച്ചില, പാട്ടിലാക്കാനെളതല്ലെന്നവർക്കു തോന്നി.”

ചന്ദ്രക്കാനാദിയായ ശത്രുക്കളുടെ അഹംകൃതികൊണ്ട് അല്പം ഒരു ഘനക്ഷയശക്ത കേശവപിള്ളയുണ്ടായി. എന്നാൽ തനിക്കു പ്രാപ്തമായിരിക്കുന്ന ലക്ഷ്യങ്ങളുടെ സ്ഥിതിക്ക്, മാർഗ്ഗബാധകളായിത്തടയുന്ന ശല്യശക്തങ്ങളാൽ ക്ഷതോത്സാഹനായിക്കൂടെന്നു നിശ്ചയിച്ച്, അയാൾ തൽക്ഷണം രാമയുനെണ്ട്, താൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ഉപായത്തിന്റെ വിജയത്തിന് കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്ദർശനം ചെയ്യാൻ ആഗ്രഹമുണ്ടെന്നു ധരിപ്പിച്ചു.

കുപ്ലതരമായി നടന്ന നിമന്ത്രണത്തിൽ താൻ ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രതിജ്ഞയെ നിർവഹിക്കുന്നതിൽ യോഗീശ്വരനും ഉദാസീനനായിരുന്നില്ല. ദുർജ്ജനഹിതങ്ങളെ അനുകൂലിക്കുന്ന പ്രകൃതിദേവന്റെ വികൃതിത്തംകൊണ്ട് ആ രാത്രി മദ്ധ്യകാലമായപ്പോൾ വർഷകാലത്തിന്റെ സമാഗമസൂചകമായി അഭിനമായുള്ള ഒരു കാളിമ ആകാശത്തെ ആച്ഛാദിച്ചു. ഭൂബന്ധത്തിൽനിന്നു മുക്തരാകാതെ നക്തഞ്ചരത്വത്തെ അനുവർത്തിക്കുന്ന കാളികുളിസഞ്ചയം, തങ്ങളുടെ സങ്കേതകാരാഗ്രഹങ്ങളെ ഭേദിച്ച് സ്വച്ഛന്ദനർമ്മം തുടങ്ങിയതുപോലെ രാജധാനിയിലെ നാനാഭാഗങ്ങളേയും ഭയങ്കരമായ അട്ടഹാസപടലികളും ആക്രോശധാരകളും കൊണ്ട് ആകമ്പനം ചെയ്തു. ബ്രഹ്മരക്ഷസ്സിന്റെ പ്രകോപാരംഭമാണെന്നുള്ള ജ്യോതിഷികമതം ഇങ്ങനെ ഉത്ഭവിച്ച ഭയത്തെ സ്ഥിരീകരിച്ചു. നിദ്രയിൽനിന്നുണർന്നതിന്റെശേഷവും ജനങ്ങളുടെ കർണ്ണങ്ങളിൽ ആ ഘോരധ്വനികൾ ഭയജനകമാവണമെന്നു മാറ്റൊലിമുഴക്കിക്കൊണ്ട് അവശേഷിച്ചതിനാൽ, നാഗരക്ഷികളുടെ രാത്രിസഞ്ചാരങ്ങളും ‘ഉക്കള’ക്കാരുടെ മേൽനോട്ടവും ഒട്ടുകാലത്തേക്കു നാമമാത്രമായി.

അടുത്തദിവസത്തെ സൂര്യഗേവാനം മേഘകവചനായി താഴെ രഥത്തിൽ ആരോഹണംചെയ്തു. ആ വിശ്വനേത്രന്റെ വീക്ഷണമുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ, ഹരിപഞ്ചാനനനായ യുവരാജസാരഥി ആ രാജകുമാരനെ, രഥസാമഗ്രിപ്പുടാത്തുള്ള തന്റെ സാരഥ്യചാതുര്യം കൊണ്ട് മഹാരാജസമക്ഷത്തിലേക്ക് എഴുന്നള്ളിക്കുക കഴിച്ചു. ‘അപ്പ’ന്റെ അപ്രതീക്ഷിതമായ സുപ്രകാശവദനദർശനത്താൽ വികസിതഹൃദയനായ മഹാരാജാവ്, സ്വവത്സകുമാരന്റെ അഭീഷ്ടമെന്തെന്നു സന്സ്പേരം പൂർത്തിയാക്കി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഭഗവൽക്കഥാ കാലക്ഷേപവൈദഗ്ദ്ധ്യത്തെ ഗുരുജനം ആസ്വദിക്കണമെന്ന് ഒരു പ്രാർത്ഥനയുണ്ടെന്ന് രാജകുമാരൻ സങ്കോചത്തോടെ ഉണർത്തിച്ചു. സ്വകുടുംബാംഗങ്ങളിൽ അമിതകരുണനായ മഹാരാജാവ്, ആ അപേക്ഷാനിർവഹണത്തിനുമുമ്പായി ഇനിയൊരു സൂര്യോദയമുണ്ടായിക്കൂടെന്നു

നിശ്ചയിച്ച്, അതിനുള്ള പ്രസാദിച്ചരുളിയിട്ട്, വ്യായാമാർത്ഥമെന്ന ഭാവത്തിൽ അന്നും ഒരു സഞ്ചാരത്തിനു പുറപ്പെട്ടു.

കേശവപിള്ള പകടശ്ശാലയിലേക്കു പോകുന്നവഴിയിൽ, രാജമന്ദിരത്തിന്റെ പ്രാകാരത്തിനകത്തു കടന്നപ്പോൾ, ചിന്താഗ്രസഥനായി നില്ക്കുന്ന മഹാരാജാവിനെ കണ്ടു മുഖംകാണിച്ചു. അനിഷ്ടച്ഛായാലേശവും കൂടാതെ കേശവപിള്ളയെ അടുത്തു വിളിച്ച് പരമാർത്ഥമറിഞ്ഞിരുന്ന മഹാരാജാവ് “നിന്റെ ആശുചം നീങ്ങിപ്പോയില്ലേ” എന്നു പ്രത്യക്ഷത്തിൽ നിരർത്ഥമായ ഒരു കശലപ്രശനം അരുളിച്ചെയ്തു. സ്വസങ്കല്പപ്രകാരമുള്ള ആശുചുപുണ്യാചാര്യന്മാർ ആരെന്നു നിർദ്ദേശിച്ച്, വടക്കുപടിഞ്ഞാറുള്ള പത്മനാഭക്ഷേത്രത്തേയും മഹാരാജാവിന്റെ പാദങ്ങളേയും കേശവപിള്ള നോക്കി. തന്റെ ഭൃത്യഭക്തിയെ ആദരിച്ച് മഹാരാജാവ് ക്ഷേത്രാഭിമുഖമായിത്തീരിഞ്ഞുനിന്നു പ്രാർത്ഥനാപൂർവ്വം ശിരഃകമ്പനം ചെയ്തു. “അടിയങ്ങൾക്കു രണ്ടു സന്നിധാനവും ഒന്നുപോലെ തന്നെ” എന്നു കേശവപിള്ള ആ ആംഗ്യത്തിന് അവിളംബിതമായ പ്രത്യുത്തരമായി ധരിപ്പിച്ചപ്പോൾ, സത്യപരായണനായ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സ് ആ ഭക്തനെ സന്തപിപ്പിക്കത്തക്കവണ്ണമുണ്ടായിട്ടുള്ള തന്റെ കല്പനയുടെ സാഹസത്തെ ഓർത്ത് അല്പമൊന്നു കല്യാണമായിത്തീർന്നു. തനിക്ക് അധിരോപിതമായ ഈശ്വരത്വം പക്ഷാന്തരായീനമെന്നു സൂചിപ്പിക്കുമാറ്, “നമ്മുടെ മഹമ്മദീയപ്രജകളും നിന്റെ മതത്തെ അനുവർത്തിക്കുമോ?” എന്നു കേശവപിള്ളയ്ക്ക് അസംഗതമെന്നു തോന്നിയ ഒരു പ്രശ്നമുണ്ടായി.

കേശവപിള്ള: “ഇല്ലെങ്കിൽ, കമ്പനിയാരെയും മറ്റും നോക്കാതെ ഇതിനുമുമ്പുതന്നെ ഇങ്ങോട്ട് ആക്രമിക്കുന്നതിന് ഹൈദർ രാജാവിനെ ധൈര്യപ്പെടുത്താൻ ഒരു കക്ഷി ഇവിടെ ഉണ്ടാകുമായിരുന്നു.”

മഹാരാജാവ്: “നിന്റെ ഹരിപഞ്ചാനനമാർഗ്ഗക്കാരോ?”

കേശവപിള്ള: “ആ മാർഗ്ഗക്കാരും നേരമാർഗ്ഗമറിയുമ്പോൾ നേർവഴിക്ക് നിൽക്കും!”

മഹാരാജാവ്: “അവരുടെ ഇപ്പോഴത്തെ ഗമനം നേർവഴിവിട്ടാണെന്ന് ഇനിയും നീ വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ?”

മഹാരാജാവിന്റെ പരിപൂർണ്ണവിശ്വാസംകൊണ്ട് അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കാലത്തും, അവിടന്ന് ഈവിധമുള്ള വിതർക്കിത ചോദ്യങ്ങൾ കേശവപിള്ളയോടു ചോദിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. തിരുവുള്ളം സന്ദിശമായുള്ള അന്നത്തെ സ്ഥിതിയിലും, രാജ്യത്തിൽനിന്നു ഭ്രംശമുണ്ടായാലും, അസത്യവും അപഥ്യവുമായുള്ളതിനെ, സ്വാത്മവഞ്ചനം ചെയ്ത്, രാജസന്നിധിയിൽ ധരിപ്പിപ്പാൻ അശക്തനായ കേശവപിള്ള അച്ഛത്വനിഷ്ഠനായി ഇങ്ങനെ അറിവിച്ചു: “ആ സ്വാമിയാർ

തെക്കും വടക്കും, ഇവിടങ്ങളിലും എല്ലായിടത്തുമുള്ളവരെ തലതെറ്റിക്കുന്നു എന്ന് അടിയൻ ഇപ്പോഴും തിരുമനസ്സറിയിച്ചുകൊള്ളുന്നതിനെ കല്പിച്ചു ക്ഷമിച്ചു രക്ഷിക്കണം. പുറ നാട്ടുകാരും പല പല ജനങ്ങൾ വന്ന്, അദ്ദേഹത്തോടു ചേരുന്നു. ഇന്നലെ രാത്രിയിലും ഒരു വലിയ സഹായി ആരോ വന്നുചേർന്നിട്ടുണ്ട്.”

മഹാരാജാവ്: ”നിന്നെ കാണാൻ വന്നതുപോലെ വല്ല ദേവകന്യകയും അങ്ങോട്ടും പുറപ്പെട്ടതായിരിക്കാം.”

സന്മാർഗ്ഗചാരിയും യുവാവുമായ തന്റെ വിശ്വസ്തരുടെയിൽ അർജ്ജുനനെപ്പോലെ അപഹാസത്താൽ ഉൽബുദ്ധവീര്യനാവുക എന്നൊരു സ്വഭാവവൈശിഷ്ട്യം ഉണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കിയിരുന്ന മഹാരാജാവ്, അയാളുടെ പൗരന്മാരെ അല്പം ഉജ്ജ്വലിപ്പിക്കുന്നതിനായി ഈ വിനോദവാർത്തയെ പ്രയോഗിച്ചതായിരുന്നു. എന്നാൽ ആ വിരസൻ അതിനെ ഗൗരവമായി ധരിച്ച്, ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു: ”അടിയൻ എല്ലാം ആപത്തിന്റെ ഇറക്കുമതികൾതന്നെ. തൃപ്പാദത്തിലെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട് കണ്ണിനു വരുന്നതു പുരികംവഴി പോകുന്നു. അടിയൻ അറിയിക്കാതെ പരമാർത്ഥമെല്ലാം തിരുമനസ്സറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഹൈദരൂടെ കാര്യത്തിൽ ആപത്തില്ലാത്തവിധത്തിൽ തിരുമനസ്സിലെ ബുദ്ധിപ്രഭാവം ബഹളമൊന്നും കൂടാതെ എല്ലാം ഒതുക്കുന്നു. എന്നാൽ, ഇവിടത്തെ സ്ഥിതികൾ-അടിയന്റെ പഴമനസ്സിൽ കൊണ്ടിട്ടുള്ളത് കുറച്ചുദിവസം കഴിഞ്ഞ്, എല്ലാം തൃപ്പാദത്തിൽ വിടകൊണ്ടുകൊള്ളാൻ കൽപനയുണ്ടാകണം.”

മഹാരാജാവ്: ”നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ മകനെ കണ്ടിട്ട് വല്ല കാര്യവുമുണ്ടെങ്കിൽ, അങ്ങനെ ചെയ്തുകൊള്ളാം. വിരോധമില്ല. അവൻ നമ്മുടെ കൈയിൽനിന്നൊഴിഞ്ഞെങ്കിലേ ശുഭം ഉണ്ടാവൂ.”

സാദിപ്രായമായ ഈ അനന്തന്റെ അരുളിച്ചെയ്ത്ത്, മഹാരാജാവു നടകൊണ്ടു. രാമയ്യൻ മുഖേനയുണ്ടായ തന്റെ അപേക്ഷയ്ക്ക് രാജാനുവാദം ഇത്ര ലാഘവത്തിൽ ലഭിച്ചതുകൊണ്ട് തന്റെ പ്രത്യക്ഷവൈകുണ്ഠപ്രഭുവാൽ സവിശേഷം താൻ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു എന്നും, മീനാക്ഷിയെ സംബന്ധിച്ചുള്ള തന്റെ ശ്രമോദ്ദേശ്യത്തെ അടീടന്ന് ദുർവ്യാഖ്യാനം ചെയ്യാതെ സൂക്ഷ്മബുദ്ധ്യോ ധരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നും കേശവപിള്ള മോദിച്ചു.

മദ്ധ്യാഹ്നഭക്ഷണത്തിനായി കേശവപിള്ള തന്റെ ഭവനത്തിൽ ചെന്നപ്പോൾ അവിടേയും മോദകരമായ ഒരു വിശേഷസംഭവമുണ്ടായി: തന്റെ നവസുഹൃത്തായ പക്കീർസായും, അണ്ണാവയ്യന്റെ കണക്കുകളോടുകൂടി ആ ബ്രാഹ്മണന്റെ കാര്യസ്ഥന്മാരും അവിടെ കാത്തുനിന്നിരുന്നു. അയാളോട് ഇടപാടുകൾ ഉള്ളതിൽ ഒരു പ്രമാണിക്ക് കേശവപിള്ളയെ മാത്രമേ വിശ്വാസമുള്ളൂ എന്നും ആ പുളളിയുടെ പേർ പുറത്തു പറയുന്നത് അദ്ദേഹത്തിനു സമ്മതമല്ലെന്നും,

അതുകൊണ്ട് തന്നാണ്ടത്തെ കണക്കുകൾ അത്രയും ഒന്നു പരിശോധിച്ചു, പ്രധാനപള്ളികൾ സംബന്ധിച്ച് അങ്ങോട്ടുമിങ്ങോട്ടുമുള്ള കടപ്പടിന്റെ ആകത്തുക ഒന്നു വരുത്തിക്കൊടുക്കണമെന്നും ആ കാര്യസ്ഥന്മാർ അപേക്ഷിച്ചു. സേവിക്കാൻ സങ്കല്പിക്കപ്പെടുന്ന ദൈവം പ്രത്യക്ഷനാകുന്നപോലെ ഈ സന്ദർഭം തനിക്കു കിട്ടിയത് അപാരദൈവയോഗമാണെന്നു സന്തോഷിച്ച്, രധിതിയിൽ ക്ഷണവും കഴിച്ച്, കേശവപിള്ള തനിക്കു കണക്കുവിഷയത്തിലുള്ള സവ്യസാചിത്വത്തെ അത്യന്തം കർണ്ണനീരസമായുള്ള ഒരു നാസാമുരളലോടുകൂടി പ്രയോഗിച്ചുതുടങ്ങി. ആ പരിശോധനയിൽ കേശവപിള്ളയുടെ ബുദ്ധിയിൽ ചില ഫലദർശനങ്ങൾ അതുതസംഗതികളായി പതിഞ്ഞു. ഒന്നാമതായി, താൻ സംശയിച്ചിരുന്നതിനു വിപരീതമായി ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നാമധേയം ആ ഓലച്ചുരുണകളിൽ എങ്ങുംതന്നെ കാണുമാനിലായിരുന്നു. രണ്ടാമതായി, കേശവൻകുഞ്ഞു് ആ ബ്രാഹ്മണനോടു കടപ്പെട്ടിട്ടില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, കണക്കിൻ പ്രകാരം ആ വാണിജ്യസംഘം നന്തിയത്തേക്കു പതിമൂവായിരം രാശിയിൽ കൂടുതൽ കടപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. മൂന്നാമതും മുഖ്യവുമായി, പേർ പറയാതെ ഒരു പള്ളിയിൽ പറ്റം വരവും എഴുതി അയ്യായിരം വരാഹനോളം അണ്ണാവയുനു വസൂലാകേണ്ടും മുതലായി നിൽപ്പ് എഴുതിയിരിക്കുന്നു. പൂജ്യപ്പേരിട്ട പള്ളി പൂജ്യനായ ഹരിപഞ്ചാനനനായിരിക്കണമെന്ന് കേശവപിള്ള അനുമാനിച്ചു. മൂന്നാമത്തെപ്പേരിലുള്ള ആകത്തുക കേട്ടപ്പോൾ, അവ്യക്തമായ ചില ക്ഷോഭങ്ങളോടുകൂടി പാക്കീർസാ കൈ തിരുമ്മി. തന്റെ സ്വകാര്യനിരൂപണത്തെ പരംഗിതഗ്രാഹിയായ അവന്റെ മനോദർപ്പണം സൂക്ഷ്മഗ്രഹണംചെയ്തു എന്നും കേശവപിള്ള വ്യാഖ്യാനിച്ചു. ഇങ്ങനെ ഒരു സംഭവമുണ്ടായത് തനിക്ക് അന്ന് രണ്ടാമത്തെ മഹാഭാഗ്യോദയമെന്ന് കേശവപിള്ള പ്രമോദിച്ചപ്പോൾ അവിടെ കൂടിയിരുന്ന സകലരുടെയും കർണ്ണങ്ങളും കണ്ണുകളും പൊടിയുവണ്ണം ഒരു മിന്നൽ, ഇടിരവത്തോടുകൂടി അടുത്തുള്ള അനേകം നാളികേരവൃക്ഷങ്ങളെ ഏകസമയത്തു ഭസ്മീകരിച്ചു. താൻ സന്തോഷിച്ചതിനു വിപരീതമായി ദൈവവിരോധലക്ഷണം കാണപ്പെടുകയാൽ കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സു ചഞ്ചലപ്പെട്ടു. കടിഞ്ഞാണിൽ നിൽക്കാത്ത അശ്വത്തെ ശാസനംചെയ്യാപോലെ പാക്കീർസാ ആ സംഹാരശക്തിപ്രദർശനത്തിൽ സഹൃദയത്വം കൊണ്ടോ, അന്തരീക്ഷകോപത്തിനു പ്രതിക്രാധമായോ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ചില ഉദ്ഗാരങ്ങളെ ഘോഷിച്ചു. അന്നസ്തമിച്ച നാലഞ്ചനാഴിക ഇരുട്ടിയപ്പോൾ കേശവപിള്ള കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കാരാഗൃഹത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ബന്ധനസ്ഥനെ കാത്തുനിന്നിരുന്ന കണ്യട്ടക്കാർ രാജമതം അറിഞ്ഞിരുന്നതുപോലെ കേശവപിള്ളയെ കണ്ടമാത്രയിൽത്തന്നെ ആ ഉദ്യോഗസ്ഥനെ ആദരപൂർവ്വം അകത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു

പോയി, പ്രകാശിച്ചെരിയുന്ന ദീപത്തിന്റെ സമീപത്ത്, ഗ്രന്ഥരസാനുഭൂതിയിൽ ലയിച്ചിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിപ്പിച്ചു. ഓരോ സ്ഥലങ്ങളിൽ വെച്ചു കാണുകമാത്രംകൊണ്ടുള്ള പരിചയക്കാരായ ആ രണ്ടു പേരും ആ സമാഗമത്തിൽ മുഖത്തോടുമുഖം നോക്കി അനന്തരകരണീയമായുള്ള മര്യാദയെക്കുറിച്ച് വിവേകശൂന്യന്മാരായതുപോലെ സ്ഥിതിചെയ്തു. ഊർജ്ജിതവും കഠിനവുമായുള്ള മഹാരാജാജ്ഞയെ അനുസരിച്ച് തന്നെ ബന്ധനത്തിലാക്കിയിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് അന്യനായ ഒരു പുരുഷന്റെ ആഗമനം തനിക്ക് അനിഷ്ടമായുള്ള ഫലത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു എന്ന് കേശവൻകുഞ്ഞ് പ്രഥമത്തിൽത്തന്നെ വിചാരിച്ചു. എന്നാൽ മഹാരാജാവിനോടുണ്ടായ സംഭാഷണത്തിൽ നാമപ്രസ്താവനമുണ്ടായ കേശവപിള്ളയാണു പോന്നിരിക്കുന്നതെന്നു കണ്ടപ്പോൾ മര്യാദയെ ലംഘിക്കുന്നതു വിഹിതമല്ലെന്നു വിചാരിച്ച് ആ യുവാവ് എഴുന്നേറ്റു കേശവപിള്ളയെ ഇരിക്കുന്നതിനു സൽക്കരിച്ചു. മാമാവെങ്കിടനാൽ തനിക്കു സങ്കല്പിക്കപ്പെട്ട കന്യകയുടെ കാമുകന്റെ സുഭഗത കണ്ട് കേശവപിള്ള പരമാളുതവശനായി, മന്ദസ്മിതത്തോടുകൂടി അയാളുടെ ഹസ്തഗ്രഹണം ചെയ്യാൻ ഉദ്യമിച്ചു. “തൊടരുത്, ചോര പുരണ്ട കൈയല്ലയോ?” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് കേശവപിള്ളയ്ക്ക് അസംബന്ധമെന്നു തോന്നിയ ഒരു ധർഷ്ട്യത്തോടുകൂടി കേശവൻകുഞ്ഞ് കൈകളെ പിൻവലിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കഷ്ടാവസ്ഥയെക്കുറിച്ച് സഹതാപത്തോടുകൂടി “ചിലതു പറയാനുണ്ട്—അതിനാണ് ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നത്” എന്നു കേശവപിള്ളയുടെ ഭാഗം സംഭാഷണാരംഭിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞ്: “അന്യചിത്തം അറിക ബഹുരസമാണ്. ഞാൻ പഠിക്കുന്ന കാവ്യങ്ങളും ശാസ്ത്രങ്ങളും—ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ അടങ്ങിയതും—എല്ലാം ഓരോ മഹാന്മാരുടെ മനോധർമ്മങ്ങളാണ്. നിങ്ങളേത് അറിയാനും എനിക്കു കൗതുകമുണ്ട്; തുടങ്ങണം.”

താൻ ഒരു ചിത്തഭ്രമക്കാരന്റെ പൂർവ്വാപരസംബന്ധവിഹിനമായ ജൽപനത്തിന്റെ ശ്രോതാവായി ഭവിച്ചിരിക്കുന്നുവോ എന്ന് കേശവപിള്ള സ്വല്പനേരം സംശയിച്ചു. എങ്കിലും, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഓരോ പദങ്ങളിലും സ്പർശിച്ച ആക്ഷേപരസം വക്താവിന്റെ ചിത്തത്തെ ചലിപ്പിക്കുന്ന വ്യഥാധികൃത്തിൽനിന്ന് ഉദ്ഭവമെന്നു തോന്നുകയാൽ കേശവപിള്ള ക്ഷമാപരനായി, മൗനത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞ് തന്റെ ഉക്തികളുടെ നീരസത്വം സകാരണമല്ലെന്നു പശ്ചാത്തപിച്ച് വീണ്ടും കേശവപിള്ളയെ ഇരിക്കുന്നതിനു ക്ഷണിച്ചു. ദീപത്തിന്റെ ഓരോ പാർശ്വത്തിലായി ആ രണ്ടുപേരും ഇരുന്നപ്പോൾ അവരുടെ ആകൃതികൾ സൃഷ്ടിമഹിമ അതിന്റെ പരമോക്തൃത്വയിലും എങ്ങനെ വ്യത്യസ്തസംകലിതമായിരിക്കാമെന്ന് അതുതുമായി ദൃഷ്ടാന്തികരിച്ചു. തു

ലുവയസ്കരും ഏകനാമധനന്മാരും ആയ ആ യുവാക്കൾ സൗന്ദര്യത്തിലും ഒന്നുപോലെ അഗ്രനിലയന്മാരായിരുന്നുവെങ്കിലും ഒരാളിന്റെ സൗന്ദര്യം ക്ഷാത്രമായ നായകത്വത്തേയും, മറ്റേ ആളിന്റേത് പ്രശാന്തബ്രാഹ്മണ്യതേജസ്സിനേയും അനുകരിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ അംഗസൗഷ്ഠ്യം പ്രൗഢവും ആദരണീയവും, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കായലാളിത്യം ആകർഷകവും ആരാധനീയവും ആയിരുന്നു. സ്വഭാവത്തിനും ഈ വിധമായുള്ള ഭിന്നത അവർ തമ്മിലുണ്ടായിരുന്നു. കേശവപിള്ള ബുദ്ധിതേജസ്കനും ലോകതന്ത്രവിദഗ്ദ്ധനും കൃത്യനിഷ്ഠനും സംഖ്യാശാസ്ത്രകുശലനും, കേശവൻകുഞ്ഞ് ആത്മസത്വനും ജ്ഞാനവിഭവനും ധർമ്മൈകദീക്ഷിതനും കാവ്യരസജ്ഞനും, കേശവപിള്ള സ്വപൗരുഷത്താൽ ദീപ്തനും, കേശവൻകുഞ്ഞ് കലജനധനയശോധനനും, കേശവപിള്ള സ്വാശ്രയോദ്ധതനും, കേശവൻകുഞ്ഞ് ഗുരുജനങ്ങൾക്കു വശംവദനും, കേശവപിള്ള ദ്രുതകോപിയും, കേശവൻകുഞ്ഞ് അരുതുദോഷനിപുണനും ആയിരുന്നു. ഇങ്ങനെ ഭിന്നപ്രകൃതന്മാരാണെങ്കിലും, ആ രണ്ടു പുരുഷരത്നങ്ങളും അശ്വിനീദേവന്മാരെപ്പോലെ അവിടത്തെ ദീപപ്രഭാമേഖലയിൽ ശോഭിച്ചു. കേശവപിള്ള കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ദൂരാപത്തിനെക്കുറിച്ച് സഹതപിച്ചു. മീനാക്ഷിയുടേയും ചന്ദ്രക്കാന്റേയും സന്നിധിയിൽ ലളിതസ്വഭാവനായിരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞ്,

“ത്രീഭുവനംതന്നിലൊരുവനുണ്ടോ ചൊ-

ല്ലഭിമാനക്ഷയമനുഭവിയാതെ’

അങ്ങനെ നടക്കും ലോകം” എന്ന് അർജ്ജുനനോടുള്ള വേദവ്യാസവചനത്തെ പ്രമാണമാക്കി തന്റെ താപസഹനതയെ പൗരുഷത്തോടു കൂടി പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

കേശവപിള്ള: “അതെന്തെങ്കിലുമാകട്ടെ. ആകപ്പാടെ ഇങ്ങനെ താമസിക്കുന്നത് നിങ്ങളുടെ അവസ്ഥയ്ക്കും പ്രായത്തിനും സ്ഥിതിക്കും കഷ്ടമല്ലയോ?”

കേശവൻകുഞ്ഞ്: “അതെ. എന്നാൽ ‘രാമോ യേന വിധംബിതോപി വിധിനാ ചാന്യേ ജനേ കാ കഥാ’ എന്നൊരു ശ്ലോകമുണ്ട്.”

കേശവപിള്ള: (തന്നെ കളിയാക്കുന്നു എന്നുള്ള നീരസത്തോടു കൂടി) “പ്രമാണങ്ങൾ ഒരുവഴി കിടക്കും. ഇതിന് എളുപ്പത്തിൽ നിവൃത്തിയുണ്ട്.”

കേശവൻകുഞ്ഞ്: (അസാധ്യമെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ) “നിവൃത്തിയോ? ‘സർവ്വഃ കാലവശേന നശ്യതി നരഃ കോ വാ പരിത്രായതേ.”

അശ്വഹൃദയമന്ത്രജ്ഞനായ നളനെ അക്ഷഹൃദയജ്ഞനായ ജുഹുപർണ്ണൻ തോൽപ്പിച്ചതുപോലെ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംസ്കൃതത്തിനും തന്റെ ഗണിതവിദ്യാമഹാജാലത്തെ ഒന്നു പ്രകടിപ്പിക്കുകയും എന്നു കേശവപിള്ള വിചാരിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള മത്സരബുദ്ധി ഉണ്ടായതിനിടയിലും ദുഃഖങ്ങളോടു നിരന്തരപരിചിതനും മഹാമനസ്കനുമായ ആ യുവാവ് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ദൂരാപത്തിൽ

അനുകമ്പാർത്ഥനായി പിന്നെയും തന്റെ കാര്യവാദത്തെ തുടർന്നു: “നിങ്ങൾ വിദ്വാനാണല്ലോ—”

കേശവൻകുറുപ്പൻ: “നിങ്ങൾ കുറഞ്ഞ വിദ്വാനോ? ഭോജൻ, വിക്രമാർക്കൻ, പാണ്ഡ്യൻ, അനംഗഭീമൻ, കസുമേന്ദ്രസാഹി മുതലായ രാജസദസ്യരെ എല്ലാം ഏത്തമിടിക്കാൻപോന്ന ഉദൃണ്ഡകേശരിയല്ലയോ നിങ്ങൾ? കാട്ടുരാജന കരക മന്ത്രി!”

കേശവപിള്ള: (ആശ്ചര്യമായ വിധത്തിൽ ക്ഷമയെ വരിച്ചുകൊണ്ട്) “പിന്നെ— ആ പേരിനെ വലിച്ചിഴയ്ക്കൂ. ചിത്തയാകും.”

കേശവൻകുറുപ്പൻ: “എന്തി! ഉലകടയപെരുമാളു് ഉലകടയപെരുമാൾതന്നെ, അപ്പേരിനെ നമ്മുടെ ഗണ്യയിൽ കൊണ്ടുവരികേ!— ഏയ്—ഏയ്—

‘ഉലകടയപെരുമാൾ വാഴുംകാലം

പല കടയില്ല ധരിത്രീയിലെങ്ങും

വിലപിടിയാത്ത ജനങ്ങളുമില്ല. . .’

എന്നൊക്കെ നമ്പ്യാരാശാനം വർണ്ണിക്കുന്നു.”

കേശവപിള്ള: (ഇയാൾ മാമാവെങ്കിടന്റെ മുട്ടുമുറി എന്നു കണ്ണിതപ്പെട്ടുകൊണ്ട്) “ശ്ലോകവും പാട്ടും വേറെ സാവകാശത്തിലാവാം. ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നത് കുറച്ച ഗുണദോഷം പറയാനാണ്. ഒരു സ്നേഹിതന്റെ നിലയിൽ കേൾക്കാമെങ്കിൽ അതെന്തെന്നു പറയാം—”

കേശവൻകുറുപ്പൻ: “ഗുണപാഠമെങ്കിൽ കേൾക്കട്ടെ. സംസ്കൃതമോ എലക്കണമോ?”

കേശവപിള്ള: “ഒരു മണിപ്രവാളകാര്യമാണ്. കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളയുടെ അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ സംഗതി—”

കേശവൻകുറുപ്പൻ: “അനന്തശയനചരിത്രമാണെങ്കിൽ ബ്രഹ്മാണ്ഡപുരാണത്തിൽ എന്തു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടെന്നു ഞാൻ പറയാം. ഗരുഡമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ കഥ ഗാരുഡപുരാണത്തിലായിരിക്കണം— അതെനിക്കു രൂപമില്ല.”

കേശവപിള്ള: “അനന്തമുദ്ര—ഗരുഡമുദ്രയല്ല. ആ മോതിരത്തെ വിറ്റുതെത്തിന്? ആര്? അതു പറഞ്ഞാൽ ഇന്നുതന്നെ വീട്ടിൽ പോകാം.”

കേശവൻകുറുപ്പൻ: “അത്രയും കൊണ്ടു പോകാൻ ഒള്ളല്ല. അതു പറയുമ്പോൾ, അണ്ണാവയുനെ കൊന്നതാര്? എത്ര കടം ചോരവാർന്നു? ആരു കവിശ്കൊണ്ടു? ഏതു ഭീമസേനൻ അടർക്കളത്തിൽ നടന്നുചെയ്തു? ഈ ചോദ്യങ്ങളെല്ലാം വരും. ഭാരതകഥയേ ആപൽപര്യവസായിയാണ്. രാത്രി സംസാരിപ്പാൻ കൊള്ളുന്ന കഥ വല്ലതുണ്ടെങ്കിൽ അഴിക്കണം.”

ഈ ഉത്തരം കേട്ടു് കേശവപിള്ള കുറച്ചുനേരം ആലോചനയോടുകൂടിയിരുന്നു.

കേശവൻകുഞ്ഞു് പരമാർത്ഥവാദിയാകുകൊണ്ടു് ഉത്തരമൊന്നും പറയാതെ ഒഴിയുന്നതാണെന്നും തെരുക്കിയാൽ സത്യമായ ഉത്തരം കിട്ടുമെന്നും ഊഹിച്ചു: “നിങ്ങൾ കുറ്റക്കാരനല്ലെന്നു സ്ഥാപിപ്പാനാണു് എന്റെ ശ്രമം. അതുകൊണ്ടു് തർക്കംകൂടാതെ സത്യം പറയണം. മോതിരം എന്തിനു വിറ്റു? ആരുടെ വക?”

കേശവൻകുഞ്ഞു്: (അധികമായ പൂച്ചഭാവത്തിൽ) “പത്മനാഭസ്വാമി എപ്പോഴും പള്ളിയുറക്കുകൊള്ളുന്നതെന്തു്? ഇന്നു് എങ്ങാണ്ടോ വീണ ഇടി ആരാണു വീഴിയതു്? ഇപ്പോൾ ആദിത്യഭഗവാൻ ഉണ്ണുന്നോ ഉറങ്ങുന്നോ?”

കേശവപിള്ള: “മോതിരത്തോടു് ഒരു സംബന്ധവുമില്ലെന്നു നടിക്കുന്നതു പോട്ടെ—നിങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കിച്ച പുത്തൻ മോതിരങ്ങളെ എന്തു ചെയ്തു്?” കേശവൻ കുഞ്ഞു്: “പാലാഴിമഥനത്തിൽ, വാസുകിയുടെ വാൽച്ചുഴു തട്ടി, കടന്നുപോയി.”

കേശവപിള്ള കൊണ്ടുപോയിരുന്ന അംഗുലീയക്കുട്ടത്തെ എടുത്തു കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കാണിച്ചു. അയാൾ സംഭ്രമത്തോടു് എഴുന്നേറ്റു, ദൂരത്തു മാറിനിന്നു്, വിദ്വേഷവും പരിതാപവുംകൊണ്ടു്, “കഷ്ടം! ശ്രീപത്മനാഭാ! ഇനി എന്തു തെളിവു വേണം? അന്നു് അദ്ദേഹത്തോടു കൂടി സഞ്ചരിച്ചു്, കൊലചെയ്തു രാക്ഷസൻ ഇതാ കാര്യസ്ഥനായി കാര്യമെടുക്കാൻ നടക്കുന്നു. ഞാൻ ബന്ധനത്തിലും വലയുന്നു. ഇതാണു ധർമ്മരാജ്യം! എടുവീട്ടിൽപ്പിള്ളമാർ ഈ നരകത്തിനെ സമുദ്രത്തിൽ മുക്കാത്തതു കഷ്ടമായിപ്പോയി. തീണ്ടാതെ എണീറ്റു നടക്കൂ. എല്ലാം ഈശ്വരനറിയട്ടേ! എന്നു ഗർജ്ജിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞു് തന്നെ കൊലപാതകക്കാരനായി സംശയിച്ചു് സംഭാഷണത്തിൽ കുതാർക്കിതത്വത്തെ അവലംബിച്ചതാണെന്നും, അത്ര പൊടുന്നനവെ ആ മോതിരക്കുട്ടത്തെ പുറത്തെടുത്തു് അന്ധത്വമായി എന്നും കേശവപിള്ളയ്ക്കു മനസ്സിലായി. എന്നാൽ തന്റെ യാത്ര കേവലം നിഷ്ഫലമായില്ലെന്നും അയാൾ ആശ്വസിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ കൗശലവിഹീനമായ ഭാവഭേദവും ശോകസംരംഭവും കണ്ടപ്പോൾ അണ്ണാവയ്യന്റെ വധത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം അയാൾ നിരപരാധി എന്നും ആ മോതിരക്കുട്ടം മീനാക്ഷിക്കുവേണ്ടി അയാളാൽ ഉണ്ടാക്കിക്കപ്പെട്ടതെന്നും ആ പരമതന്ത്രജ്ഞനു ബോധ്യമായി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പ്രലാപഘോഷം കേട്ടു് ഓടിവന്ന കാവൽക്കാരെ ദൂരത്തു മാറ്റിട്ടു്, ഇങ്ങനെ ഒരു വാഗ്ദായത്തെ പ്രയോഗിച്ചു: “നിങ്ങളെ രക്ഷിപ്പാനായി നിങ്ങളുടെ മീനാക്ഷിക്കുട്ടി തിരുവനന്തപുരത്തു വന്നിരുന്നു.”

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മുഖം ചെമ്പരുത്തിപ്പൂപോലെ ചുവന്നു് അയാളുടെ ഗാത്രമാസകലം ഒന്നു വിറച്ചു. കൈ രണ്ടും കൊണ്ടു കർണ്ണങ്ങളെ പൊത്തി, മീനാക്ഷിയല്ല ഹരിണാക്ഷിപരം ആയാലും കേശവപിള്ളയുടെ പിന്നീടുണ്ടായ ഭാഷണങ്ങൾക്കു മറുപടിപറയാതെ നിലകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേർക്കുപോലും ജയത്തെ പ്രാപിച്ചുവരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ സാമർത്ഥ്യം ശ്രദ്ധമനസ്കനും

അകൗശലനമായ ഈ യുവാവിന്റെ സംഗതിയിൽ വിപരീതഫലകമായി ഭവിച്ചു. മോതിരവിക്രയത്തേയും മീനാക്ഷിയുടെ പരമാർത്ഥത്തേയും കുറിച്ച കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അന്തർഗ്ഗതം അറിവാൻ കഴിഞ്ഞില്ല. എന്നുമാത്രമല്ല, താൻ അയാളുടെ വിദ്വേഷസാധനവും ആയിത്തീർന്നു പോയതുകൊണ്ട്, കേശവപിള്ള ശേഷിച്ചിടത്തോളം പ്രാഗ്ഭ്യവും കൊണ്ടു മടങ്ങുകതന്നെ എന്നു നിശ്ചയിച്ചു. എങ്കിലും, പോകുന്നതിനുമുമ്പായി ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രശ്നം കൂടി ചെയ്തു: “ഹേ! ഈ പുനത്തിൽ കിടന്നു കടുങ്ങാതെ പുറത്തു ചാടാൻ കള്ളി കാട്ടിത്തന്നാലോ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു്: “ആ ചോദ്യം വരുമെന്ന്, നിങ്ങൾ വന്നപ്പോൾ ഞാൻ കരുതി. അതിനുത്തരം തയ്യാറുണ്ട്. തമ്പുരാന്റെ പള്ളിയാന്ദോളത്തിൽ കയറ്റി, പുള്ളിപ്പട്ടാളവും, കൊടി കടതഴ ആലവട്ടം വെഞ്ചാമരം ഭണ്ഡാരം—ഈ പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി എന്നെ യാത്രയാക്കാമെങ്കിൽ, ഞാൻ ചാടിയല്ല , പറന്നുതന്നെ പോരാം.”

ഈ വാചകം പൂർത്തിയാകുന്നതിനുമുമ്പിൽ, തനിക്കു കിട്ടിയടത്തോളം ലക്ഷ്യവുമകൊണ്ട്, എല്ലാം അടുത്തദിവസം ശരിയാക്കിക്കൊള്ളാം എന്നുള്ള അന്തർഗ്ഗതത്തോടുകൂടി, കേശവപിള്ള അവിടെ നിന്നും തിരിച്ചു. ഈ രണ്ടു യുവാക്കന്മാരുടേയും ഒടുവിലത്തെ ചിന്തകൾക്കു വിപരീതമായി ‘ദൈവം അന്യത്ര ചിന്തയേൽ’ എന്നു പരിണമിച്ചതും ആ രാത്രിയിലെ ഒരു സംഭവംതന്നെ ആയിരുന്നു. കേശവപിള്ള ആ ഭവനത്തിൽനിന്നു പുറത്തേക്കുള്ള പടിക്കലെയ്ത്തപ്പോൾ, അർദ്ധനിദ്രയിൽ തല മാറോടു കൂടി, കാൽ നീട്ടിയും ‘ല’കാരരൂപമായി, ഇരുട്ടുകൊണ്ടു തിരിച്ചറിവാൻ പാടില്ലാത്തതായ ഒരു കൃഷ്ണസത്വം ഇരിക്കുന്നതു കണ്ടു. അയാൾ അതിനെ ഗണ്യമാക്കാതെ തന്റെ വാസസ്ഥലം നോക്കി നടന്നു തുടങ്ങിയപ്പോൾ ആ സത്വം അയാളെത്തുടർന്ന്, “വവറും വയിച്ചോണ്ട്, കണ്ടു പെണ്ണുങ്ങൾക്കുവേണ്ടി, അവരെ നായമ്മാർക്ക് ഒതുവാൻ നടന്നു, മറ്റൊള്ളവർ, ഉയിരുമടക്കി, എങ്ങനെ വീട്ടിക്കൊടുക്കും? കാലമോ പൊല്ലാക്കാലം— ഒള്ള അലവറയെല്ലാം കെടന്ന് ഇന്നലെ അട്ട്റാസിച്ച്ത് ആരും കേട്ടില്ലിയോ? ഇന്നു നേരമല്ലാനേരത്ത് —എങ്ങെല്ലാം ഞാൻ തപ്പുരവി” എന്നു പുലമ്പിയപ്പോൾ, തന്നെ നിഷ്കാമമായി സ്നേഹിക്കുന്ന ഒരു ബന്ധുവെങ്കിലുമുണ്ടെന്നു കേശവപിള്ള സമ്പ്രീതനായി.

അദ്ധ്യായം പതിനാറ്

“ലളിതം നടനം മനോഭിരാമം
കളുസംഗീതകമംഗലം വിളങ്ങി.”

രാജ്യദാസനും കാവ്യരസികനുമായ കേശവാഖ്യന്മാർ രണ്ടുപേരുടേയും സംഭാഷണത്തിലെ അഭിമതവിരുദ്ധതയ്ക്കിടയിൽ, വലിയ കൊട്ടാരം നൃത്തമണ്ഡപം താളമേളസ്വരസംഗീതസാഹിത്യങ്ങളുടെ സംയോജമധുരിമകൊണ്ട് കലിംഗാദി മഹാരഷ്ട്രാധിപന്മാരുടെ നവരാത്രിസമ്മേളനങ്ങളേയും ഭിക്ഷാടംചെയ്യിക്കുന്നു. മഹാരാജാവിന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്ന ഹരികഥാകാലക്ഷേപത്തെ അനുഭവിച്ച് കാലക്ഷേപോപയുക്തമായ അവിടത്തെ പ്രസാദഫലങ്ങളെ സമ്പാദിപ്പാൻ, ആ ‘സഭാകല്പതത്വ’വെ പൗരാണിക ചകോരങ്ങളും കവിവര മയൂരങ്ങളും ഗായകകോകിലങ്ങളും ശാസ്ത്രാപയുക്തം അഭിനന്ദനീയമാംവണ്ണം മണ്ഡനംചെയ്യുന്നു. ആ സഭാതലത്തിന്റെ ഒരു പാർശ്വത്തെ ദളവാ, സർവ്വായി, ജനറൽ, സമ്പ്രതി എന്നിത്യാദി വികസിതകസ്യമങ്ങളാൽ രചിതങ്ങളായ ഹാരങ്ങളും, മറ്റൊരു പാർശ്വത്തെ ദളവാദിസ്ഥാനകോരകങ്ങളായ കണക്കു തമ്പി ചെമ്പകരാമനീരകളും സവിശേഷം അഭിരാമമാക്കുന്നു. പടിഞ്ഞാറു ഭാഗത്തുള്ള സൗധാന്തരം ‘മിന്നം പൂഞ്ചേല’കളുടെ അവികലവിമലഭാസ്സുകൊണ്ട് അളികല സങ്കീർണ്ണമായുള്ള കമലകവലയേന്ദീവരാദി ദളങ്ങളുടെ ചടുലവിലാസങ്ങളാലും, കർണ്ണഭ്രൂഷകളായുള്ള പൊന്നോലകളുടെ കാന്തിസ്ഫുരണംകൊണ്ടും, മണികനക മയമായ മാലാകലാപം കൊണ്ടും, ‘അതുളതശ്രീവിലാസ’മായി പരിലസിക്കുന്നു. ആ അന്തർഗൃഹത്തിൽനിന്നു പ്രചരിക്കുന്ന മുല്ലമല്ലികചമ്പകാദികസുമചയത്തിന്റെ പരിമളരൂക്ഷതയെ, ആ സദസ്സിനെ അലങ്കരിക്കുന്ന ഭൂദേവതതിയുടെ വക്ത്രാന്തർഗൃഹത്തിൽനിന്നു പ്രവഹിക്കുന്ന അഗ്രശാലാരസാളത്തിന്റെ കടുമ്ലദ്രവ സമ്മിശ്രണം നന്ദനാരാമത്തിനും ദുർല്ലഭമായുള്ള ഒരു വിശിഷ്ടസൗരഭ്യമാക്കുന്നു. പ്രമത്തതെകൊണ്ടു പ്രതിബന്ധംകൂടാതെ പിതൃപാദപരിസരത്തിലെന്നപോലെ സഞ്ചയിച്ചിരുന്ന പൗരജനാവലിയുടെ നിസ്വനംകൊണ്ട് കളകളായിതമായിരുന്ന ആ രംഗം, മഹാരാജാവിന്റെ ആഗമനസൂചകമായുള്ള അകമ്പടിക്കാരുടെ പ്രവേശനത്തിൽ സാക്ഷാൽ ചിദാസ്പദമായ വൈകണ്ഠത്തിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തേയും പ്രപഞ്ചസൃഷ്ടിയുടെ പൂർവഗാമിയായ പ്രശാന്തതയേയും കൈക്കൊണ്ടു. ആ മണ്ഡപത്തിലെ സകല ജീവചലനങ്ങൾക്കും ഇങ്ങനെ പഞ്ചത ഭവിച്ച മാത്രയിൽ, ആ രംഗം അഖിലജനമനോഹരനായ ഒരു ശാരദീയകോകിലത്തിന്റെ ശ്രീധാവനമായി വിധംബനത്തെ അവലംബിച്ചു. പഞ്ചമുഖനായ ആദിമഹിതാമഹനെപ്പോലെ വിശിഷ്ടനായ ഒരു പ്രാസംഗികൻ ആ സഭാതലബ്രഹ്മാണ്ഡത്തെ ഭൂദരണം ചെയ്യാൻ നിൽക്കുന്നുണ്ടെന്ന് സഭാവാസികൾ

സാമാന്യേന ധരിച്ചിരുന്നു എങ്കിലും, അവരുടെ നേത്രന്ത്രിയങ്ങൾക്കു ദൃശ്യമായത് മേചകവർണ്ണമായ കേശബന്ധസ്തുപിയെ വഹിക്കുന്ന ഒരു കസവു പട്ടാംബരത്തഴയായിരുന്നു. ആ രാജസാലകാരമുദ്രയുടെ വാഹകനെന്നപോലെ പ്രാസംഗികനായ ബുദ്ധന്റെ സുരചിതമായുള്ള മുഖഹസ്തുപാദങ്ങൾ കാണുമാറാകുന്നു. രത്നസംഖചിതങ്ങളായ കനകകാന്ഠീവലയാദികളും, വജ്രകണ്ഠലങ്ങളും, ചക്രദീപയഷ്ടിദ്വന്ദ്വംപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രശോഭിക്കുന്ന ഹംസനിലവിളക്കുകളിലെ ദീപശിഖകളെ അനേകവർണ്ണങ്ങളായി നക്ഷത്രകോടികൾ എന്ന പോലെ പ്രതിബിംബിപ്പിക്കുന്നു. പ്രാസംഗികോദ്ദണ്ഡൻ ആദിബ്രഹ്മാവോട് സാമ്യവാനാണെങ്കിലും, സൃഷ്ടാരണ്ണിക്കു പരമായി ഉല്പന്നമായ അനവധി കരകൗശലങ്ങളുടെ അപേക്ഷയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ അന്നത്തെ വേഷവൈഭവം പരിപൂഷ്മമാക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. കേശമീശകളുടെ അതിർത്തികൾക്കുണ്ടായിരുന്ന രേഖാസൂക്ഷ്മതയും രമ്യതയും ക്ഷുരകന്റേയും, പുറകോട്ടു ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്ന കേശമകടത്തിൽ കണ്ഠമായി തിരുകിയിരിക്കുന്ന ഹാരം ഒരു സുദാമാവിന്റേയും, അദ്ദേഹം അണിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചന്ദനകങ്കമങ്ങൾ ഒരു കണ്ണുസൈരന്ധ്രിയുടേയും, വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ അതതിന്റെ വിദഗ്ദ്ധനിർമ്മാതാക്കളുടേയും സാഹായ്യത്തെ പ്രത്യക്ഷമാക്കുന്നു. മുഖത്തിന്റെ സ്വർണ്ണപ്രഭയ്ക്കു ചാന്ദ്രികാത്മമുണ്ടാക്കുവാൻ വേണ്ടി അഭ്യർണ്ണപ്രയോഗത്തേയും പ്രാസംഗികനടരാജൻ അപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നെറ്റിയിൽ തെളിയുന്ന കങ്കമക്കുറിയുടെ ശോണതയെ സുഗന്ധപരിപൂർണ്ണമായുള്ള താംബുലദ്രവ്യങ്ങളുടെ ചർവ്വണംകൊണ്ടു ശോഭിക്കുന്നതും തനിക്കുള്ള അജിതപ്രഗത്ഭതയ്ക്ക് അനുരൂപകമായ ഒരു സദസ്സ് അവിടെ ലഭിക്കുന്നതല്ലെന്നുള്ള നിർഭാഗ്യത്താൽ ശോചിക്കുന്നതും ആയ അധരങ്ങൾ അപഹരിക്കുന്നു. ത്യാഗരാജഗോവിന്ദസ്വാമി പ്രഭൃതികളായ ഗായകകേസരികളുടേയും 'ഗുരുപാദർ' എന്നു സങ്കല്പിക്കപ്പെടാവുന്ന ആ പ്രാസംഗികനായ ഉദ്ധതസിദ്ധന്റെ നേത്രങ്ങൾ കനകജലസമുദ്രത്തിൽ ഇന്ദ്രനീലമത്സ്യങ്ങൾ പോലെ കളിയാടികൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആ മഹാരാജസമക്ഷം രാജാജനായുള്ള രണ്ടു സാന്ദ്രാണിക്കുറ്റികളിൽ പ്രാസംഗികന്റെ ഭൃത്യന്മാരാൽ തിരുക്കപ്പെട്ട തിരികളിൽനിന്നു പ്രവഹിക്കുന്ന പരിമളവിശേഷം ഭക്തിദ്യോതകവും ബുദ്ധിസ്തംഭകവും ആയി പരിലസിക്കുന്നു. മൃദംഗാദിവാദ്യസ്മരങ്ങളുടെ പ്രതാപത്തോടു ലയിപ്പിച്ച്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ സ്വശ്രുതിരധരിക്കയെ പ്രണവശബ്ദസംയുതമായ ശ്രീപത്മനാഭനാമഘോഷത്തോടുകൂടി മഞ്ജുളപ്രവാഹം ചെയ്യിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ, മഹാരാജാവും മയങ്ങിത്തുടങ്ങി. ഹരിനാമപുണ്യഹൃദത്തിൽനിന്ന് ഉൽഭൂതമായ അമൃതപ്രവാഹം നാട്ടുമലഹരിയാദി ഗിരിസാനുക്കളും, സാന്ദ്രകരണമായ ഘണ്ഡപുന്നാഗാദി വനതലങ്ങളും, കേദാരവാര്യാദിശിലാദീപങ്ങളും,

സൈന്യസൗരാഷ്ട്രാദി വിസ്തൃതികളും, ഗജമാളവാദി പുരവരങ്ങളും, കല്യാണി കാമോദരിയാദി ചൈത്രരഥങ്ങളും, തോടിഭൈരവിയാദി വിഷമശാഡലങ്ങളും, ആഹരിബലഹരിയാദി കർദ്ദമദേശങ്ങളും തരണംചെയ്ത് ആരഭിച്ചുദൃശ്യശീതളാനുഭൂതിയോടെ, ഭൂപാളബ്രഹ്മാനന്ദസാഗരത്തോടു സംഗമിച്ചു. മൃഗേന്ദ്രാൽപതനംപോലുള്ള ആരോഹങ്ങളും, നദിരധരികകൾപോലുള്ള അവരോഹങ്ങളും, ഗജപ്രൗഢിയോടുകൂടിയുള്ള പ്രപാതങ്ങളും, സർപ്പപ്ലവതലുമായുള്ള ഭ്രമണങ്ങളും, ആകാശമദ്ധ്യസ്ഥനായ ഗരുഡന്റെ പക്ഷനിശ്ചലതപോലെ പ്രവർത്തനം ചെയ്യുന്ന സ്വരലയങ്ങളും കൊണ്ട് സരസ്വതീദേവിയെ സംഗീതാത്മികയായി ആപ്രാസംഗികഗായകൻ അവിടെ പ്രത്യക്ഷയാക്കി. കഥാവിഷയം, നശ്വരമായ പ്രപഞ്ചത്തിൽ ആത്മാവെന്നേ ശാശ്വതമായുള്ളൂ എന്നും അത് പരമാത്മാവിന്റെ ചൈതന്യമാകയാൽ പരമാത്മാനുഭൂതിയെ സ്വാത്മാവിനാൽ സാധിക്കണമെന്നും, അത് ഗുരുപ്രസാദലബ്ധിയാൽ ബാലന്മാർക്ക് ക്ഷിപ്രസാദ്ധ്യമാണെന്നും ഇതിന് ദൃഷ്ടാന്തം ധ്രുവരാജകുമാരോപാഖ്യാനംതന്നെ എന്നും ആയിരുന്നു. പ്രാസംഗികനായ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സംഗീതതരളതയും സ്വരമാധുര്യവും അഭിനയനൈപുണിയും വചനപ്രൗഢിയും രംഗവാസികളെ ആത്മമാത്രന്മാരാക്കി: സൗധാന്തർഗ്രഹവാസിനികളായ മഹാരാജാസംബന്ധികളെമുക്കാലും ധ്രുവപദത്തിലേക്കു ഗമിപ്പിച്ചു. ഗായകശത്രുവായ മാമാവെങ്കിടനെക്കൊണ്ട് സന്ദർഭാനുസാരമായ സന്താപഹർഷാനുതാപാശ്രുക്കളെ വർഷിപ്പിച്ചു; മഹാരാജാവിന്റെ ഭക്തിസംപൂർണ്ണമായുള്ള മനസ്സിന്റെ പൗരഷത്തെ ഉന്മൂലനംചെയ്യു: ഇത്രയിലും പരം ആശ്ചര്യമായി അവിടെ സന്നിഹിതരായുള്ളവരിൽ ക്ഷീണചിത്തന്മാരെക്കൊണ്ട് പുത്രനാൽ അലങ്കരിക്കപ്പെട്ട അങ്കത്തോടുകൂടിയ ഉത്താനപാദനേയും, മത്സരേർഷ്യാകല്പഷയായ സുരുചിയേയും, സ്ത്രീലമ്പടനായ അച്ഛനാൽ അധിക്ഷിപ്തനായ രാജകുമാരനേയും, പുത്രപാരവശ്യം കണ്ട് പരിപീഡിതയായ സുനീതിയേയും, വിഷ്ണുപാദാന്വേഷകന്റെ നിലയിൽ രണ്ടാമതും രാജകുമാരനേയും, തപോമാർഗ്ഗോപദേഷ്ടാവായ ശ്രീ നാരദബ്രഹ്മർഷിയേയും, വൈനതേയവാഹനാഭ്രൂഢനായി അവതീർണ്ണനായ മഹാവിഷ്ണുവിനേയും കഥയിലെ അതാതുഘട്ടത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനവിഭവനിൽ സന്ദർശനം ചെയ്യിച്ചു. കഥാമദ്ധ്യത്തിൽ ശ്രീകൃഷ്ണാവതാരരാത്രിയിലെനപോലെ ചെറു ചെറ്റ് ഇടിമുഴക്കവും ശ്രീപത്മനാഭവിജയാശംസകമായ മംഗളഗാനഘോഷങ്ങളോടുകൂടി ഹരിപഞ്ചാനനൻ ദീപവന്ദനംചെയ്ത് കഥയെ സമാപനംചെയ്തു. മഹാരാജാവ് ആ രാത്രിയിലെപ്പോലെ പരമാനന്ദം അതിരമുന്ത് അനുഭവിച്ചിട്ടില്ലായിരുന്നു. കഥാരംഭമുതൽ അവസാനം വരെ അരക്ഷണംപോലും വിശ്രമത്തിനോ ദാഹശാന്തിക്കോ നില്ലാതെയും, ശബ്ദത്തിരക്ഷിണവും സ്വരവൃത്തിക്കു ഭംഗ

വും കൂടാതെയും ശരീരത്തിൽ വിയർപ്പിന്റെ ലവലേശമില്ലാതെയും പ്രസംഗം ചെയ്യാൻ സാധിച്ച യോഗസിദ്ധിയുടെ മഹത്വത്തെ അവിടന്ന് അത്യന്തം പ്രശംസിച്ചു. തനിക്കുണ്ടായ ലഘുവായ വിഭ്രാന്തി ആ സിദ്ധന്റെ മുഖഗളിതമായുള്ള ഹരികഥാലാപനശ്രവണത്തിൽ ലയിച്ചുണ്ടായ ബ്രഹ്മാനന്ദഫലമെന്നു സ്വകാര്യമായി വിധിച്ചു, മഹാരാജാവ് ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനെ തന്റെ സമീപത്തുവരുത്തി, ഒരു സ്വർണ്ണത്തളികയിൽ വിലയേറിയതായ ജോടിസാൽവയും സ്വർണ്ണപ്പഞ്ചപാത്രാദികളും വെച്ചു, സംഭാവനയായി ദാനം ചെയ്തു. തന്റെ കരങ്ങളാൽ ലൗകികകൃത്യങ്ങൾക്ക് പ്രതിഫലസ്വീകാരം വർജ്ജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണെങ്കിലും, ശ്രീപത്മനാഭദാസന്റെ കരപദങ്ങളാൽ സമ്മാനിക്കപ്പെടുന്നതിനെ താൻ ആരാധിക്കുന്ന അംബികയ്ക്കു സമർപ്പിക്കപ്പെടുന്ന ഉപഹാരമായി സ്വീകരിക്കേണമെന്നു നിവൃത്തിയുള്ളു എന്നു പ്രസംഗിച്ചും, തിരുമനസ്സിലേക്കു ദീർഘായുസ്സിനെ പ്രാർത്ഥിക്കാതെ, ആത്മസുഖത്തെ ആശംസിച്ചും, അദ്ദേഹം ആ സംഭാവനത്തെ സ്വീകരിച്ചു. ഈ സമ്മാനസ്വീകരണത്തിനിടയിൽ, മഹാരാജാവിന്റേയും യോഗീശ്വരന്റേയും കരങ്ങൾ പരസ്പരം സ്പർശിച്ചു. അപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനന്റെ നേത്രങ്ങൾ ഒരു വിശേഷകാർഷ്ഠ്യത്തോടുകൂടി ഉജ്ജ്വലിക്കുകയും, “ആഹ! ഇച്ഛാനുസാരമായ എന്തു നല്ല അവസരം!” എന്ന് അദ്ദേഹം മനസ്സുകൊണ്ടു ചിന്തിക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാപട്യകല്പനയായ നേത്രാന്തം ആയുധപാണികളായി നിൽക്കുന്ന അനവധി പരിചാരകന്മാരേയും, വിശേഷിച്ചും ശിലാബിംബംപോലെ നില്ക്കുന്ന വ്യാളിനേത്രനായ ജനറൽ കുമാരൻതമ്പിയേയും, മല്ലന്മാരായ ഭടജനങ്ങളേയും ദർശനംചെയ്യയാൽ സ്വാന്തർഗതത്തെ അന്തഃകോശങ്ങളിൽ നിഗൂഢനംചെയ്യേണ്ടിവന്നു. യോഗീശ്വരനിൽ കാണപ്പെട്ട സ്നേഹങ്ങൾ സ്വസാന്നിദ്ധ്യം കൊണ്ടുണ്ടായതെന്നു മഹാരാജാവ് വ്യഖ്യാനിച്ചു. അദ്ദേഹത്തോടു മനസാ സ്നേഹപ്രതിജ്ഞചെയ്യാനും അവിടന്നു സന്നദ്ധനായി. ഹരിപഞ്ചാനന്റെ അനുഗാമികൾക്കും വിലയേറിയ സമ്മാനങ്ങൾ കൊടുത്ത് അദ്ദേഹത്തിനെ മഹാരാജാവു യാത്രയാക്കി എങ്കിലും, ഉടനെ നിദ്രാവിശ്രമത്തെ ആരംഭിക്കുന്നതിന് അവിടത്തേക്കു സൗകര്യം ലഭിച്ചില്ല. വിളിയ മുഖത്തോടുകൂടി സർവ്വാധികാര്യക്കാർ അവിടത്തെ മുമ്പിൽ എത്തി വിരകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. അസംഖ്യം കീഴ്ജീവനക്കാരും സംഭ്രമാധീനന്മാരായി രാജമതത്തെ പ്രതിക്ഷിച്ച് അവിടവിടെ നിലകൊള്ളുന്നു. ഹൈദരാലിമഹാരാജാവിന്റെ സൈന്യം തിരുവിതാംകൂറിനെ ആക്രമിച്ചു എന്നുള്ള വർത്തമാനത്തെ ധരിപ്പിപ്പാൻ സർവ്വാധികാര്യക്കാർ എത്തിയിരിക്കുന്നു എന്ന് മഹാരാജാവു സംശയിച്ചു, തൊണ്ടയടച്ചും വിറച്ചും നിൽക്കുന്ന സർവ്വാധികാര്യക്കാരോടു വിശേഷമെന്നെന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു.

സർവ്വാധികാര്യക്കാർ: “കല്പിച്ചു, ക്ഷമിച്ചു രക്ഷിക്കണം, ഇദ്ദേഹം. . . ഇദ്ദേഹം. . .”

മഹാരാജാവ്: “ഇദ്ദേഹം—എദ്ദേഹം? എന്തു ചെയ്തു പറയൂ!”

സർവ്വാധികാര്യക്കാർ: “അയാളെ കാൺമാനിലും—കൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു, പൊന്നു തമ്പുരാണേ, കൊണ്ടുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു. അടിയങ്ങളുടെ വായിൽ മണ്ണുമടിച്ചു!”

മഹാരാജാവ്: “അനർത്ഥമായി! ഒരദ്ദേഹത്തിന്റെ കഥയെന്ത്? കാൺമാനിലാത്തതാരെ? പേരുകൾ പറഞ്ഞ് കഥ ഒതുക്കൂ. ഈ ബ്രഹ്മപ്രളയയേപ്പാട് ഇവിടെക്കഴിഞ്ഞ രംഗത്തിനു ദൃഷ്ടിദോഷം തീരാനോ?”

സർവ്വാധികാര്യക്കാർ: “കേശവൻകുഞ്ഞെന്നു പറഞ്ഞ കൊലപാതകക്കാരനെ ഈ സ്വാമിയാരു കൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു പൊന്നുതമ്പുരാനെ! അതാണ് വായിൽ മണ്ണുടിച്ചു എന്നറിയിച്ചത്!”

മഹാരാജാവ്: (ക്ഷമ അസ്സൂമിച്ച്) “എന്ത് കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഈ സ്വാമിയാരു കൊണ്ടുപോയോ? ഇതാരു സ്വപ്നം കണ്ടു?” സർവ്വാധികാര്യക്കാർ: “കിനാവു കണ്ടതല്ല—അല്ലാ, പൊന്നു തിരുമേനീ—ഈ വേഷം, കാശീപ്പട്ടുകള്, വൈരക്കുടുക്കൻ, പടിയരഞ്ഞാണം—എല്ലാം ഇതുതന്നെ, ഈ വേഷംതന്നെ. അവിടെച്ചെന്നു കാവൽകിടന്നവരെ മയക്കി കുറ്റപ്പള്ളിയെ കൊണ്ടുപോയി! തിരിയെപ്പിടിപ്പാൻ വേണ്ട ശ്രമങ്ങൾ ചെയ്യുന്നു. അഞ്ചൽക്കുതിരകളും നാലുവഴിക്കും ഓടിടുന്നു.”

മഹാരാജാവ്: (രോഷഹാസ്യത്തോട്) “തിര്യെപ്പിടിക്കുന്നത് തീയെപ്പിടിക്കുന്ന പോലാകരുത്. തടിയന്മാർ എല്ലാം കിടന്നുറങ്ങി—മിടുക്കന്മാർ കൊണ്ടുകടന്നു! പഴിച്ചമക്കാൻ കൊണ്ടുവന്നും കൊടുത്തവനും കണ്ടുനിന്നവനുമല്ല, സർവ്വവ്യാപി ഹരിപഞ്ചാനനൻ. ഇനി ഹൈദരാലിഖാൻ രാജ്യവും ഇതുപോലെ ഒരു രാത്രി കൈയ്ക്കുലാക്കിക്കൊണ്ടു പറന്നു എന്നും വന്നേക്കാം. ഭാഗ്യവാന്മാർക്ക് സമർത്ഥന്മാരായ മന്ത്രിമാരുണ്ടായിരുന്നു. നമ്മുടെ ഭാഗ്യമിങ്ങനെ! ഈ കണ്ണിൻ മുമ്പിൽ പതിനഞ്ചുനാഴികയായി നിൽക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനൻ, അതിനിടയിൽ അവിടെ പറന്നുചെന്ന്, അവനെ കൊണ്ടുപോയി എന്ന് ഒരു വിദ്വാൻ ഒരു കൂസലും കൂടാതെ പറയുന്നു! മറ്റുള്ള യോഗ്യന്മാർ വായുംതുറന്ന്, നാം ജളനാകുന്നതു കണ്ടു രസിപ്പാൻ വട്ടമിട്ടു നിൽക്കുന്നു! കാര്യങ്ങൾ ഒന്നും നിങ്ങൾ അന്വേഷിക്കണ്ട. നേരം വെളുക്കട്ടെ. ഇനി അവനോന്റെ കാര്യം അവനോൻ നോക്കിക്കൊള്ളാം. ദളവായും വലിയ സർവ്വാധിയും സർവ്വാധിയും! സഹിക്കേണ്ടേ പൊളി കേട്ടാൽ? ആ കേശവനെ രാവിലെ ഇവിടെ വരുത്തി നിറുത്തിയേക്കട്ടെ—ഉണരുമ്പോൾ കാണണം”

മഹാരാജാവിന്റെ ദേഷ്യം ഹേതുവാൽ സർവാധികാര്യക്കാർ വിറച്ചു വിയർത്ത് കണ്ണുനീര് വാർത്തുതുടങ്ങി. കേശവപിള്ളയുടെ ജീവചരിത്രത്തിലെ ഒരു

സംഭവം ഇതിഹാസമായി ഇന്നും നടപ്പിലുണ്ടല്ലോ. അയാളുടെ പ്രവേശനാരംഭത്തിൽ അയാളെ മഹാരാജാവ് ഒരു ദിവസം കണിയായി കാണുകയുണ്ടായി. പ്രാകൃതന്റെ ദർശനത്തിലുണ്ടായ നീരസത്താൽ അയാളെ മഹാരാജാവ് ബന്ധനത്തിലാക്കി. അക്കാലത്ത് പഞ്ചസാരക്ഷാമം ബാധിച്ച് ക്ഷേത്രത്തിൽ ചില നിവേദ്യങ്ങൾപോലും മുട്ടിയിരുന്നു. എന്നാൽ ഇങ്ങനെയുണ്ടായ കണിദിവസത്തിൽ ഒരു കപ്പൽ പഞ്ചസാര തിരുവനന്തപുരത്തു തുറമുഖത്തടുത്തു. ഈ സംഭവത്തിലുണ്ടായ സന്തോഷത്തിന്റെ സൂചകമായി കേശവപിള്ളയെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നും മോചിപ്പിച്ചു. എന്നു മാത്രമല്ല, പകടശാലയിൽ എഴുത്തുവേലയ്ക്കു നിയമിക്കുകയും ചെയ്തു. ഈ ശിക്ഷയും സമ്മാനവും നൽകിയത് മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവും, കേശവപിള്ള പടത്തലവന്റേയും പോക്കുസ്വാമുതലാളിയുടേയും ശുപാർശപ്രകാരം രാമവർമ്മ യുവരാജാവിനാൽ അവിടത്തെ എഴുത്തുകാരനായി സ്വീകരിക്കപ്പെട്ട് അവിടത്തെ സേവിച്ചിരുന്ന കാലത്തും ആയിരുന്നെങ്കിലും അയാളെ വരുത്തി നിർത്തണമെന്ന് ഈ കഥാരാത്രിയിൽ കല്പന ഉണ്ടായതു കേട്ട്, “നാളെയും പഞ്ചസാരക്കപ്പൽ വരുമെന്നായിരിക്കാം വിചാരം; എന്നും കാണണമെങ്കിൽ കണ്ണിനകത്തിട്ടുചോട്ടെ” എന്ന് അസൂയക്കാരായ പരിചാരകന്മാർ ഓരോവിധം അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. മഹാരാജാവിന്റെ നിയോഗതാല്പര്യം വായനക്കാർ ഊഹിച്ചിരിക്കാം. അവിടുന്ന് ആ യുവാവിന്റെ സന്ദർശനം ആവശ്യപ്പെട്ടത്, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടുകൊൾവാൻ അയാൾക്കു നൽകിയ അനുവാദത്തെ ഏതുവിധത്തിൽ ഉപയോഗിച്ചു എന്നു നിർണ്ണയംവരുത്തിട്ട് ആ സംഗതിയിൽ അന്വേഷണം നടത്താൻ മാത്രമായിരുന്നു.

കേശവപിള്ളയെക്കുറിച്ചുള്ള കല്പനയും അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള ശുദ്ധാപഹാസവുകൊണ്ടും, ആ രംഗം അവസാനിച്ചില്ല. ദ്വാദശി ഊട്ടിന് ആതിഥ്യനിമന്ത്രണം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം തന്നെക്കൂടാതെ അംബരീഷമഹാരാജാവ് പാരണവീടിയതിലേക്കു ശിക്ഷ ചെയ്യാനായി, അത്രിപുത്രനായ ദുർവാസാവ് തിളച്ച ഗർവത്തോടും എരിഞ്ഞ കോപത്തോടും ആ മഹാരാജാവിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായതുപോലെ, ഇതാ വീണ്ടും ഹരിപഞ്ചാനനൻ രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു. ഭക്ഷ്യം കണ്ട സർപ്പത്തിന്റെ ചിറ്റം അകമേ പ്രസരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ രോഷദീപ്തമായ മുഖം മഹാരാജാവിന്റെ സ്തിതചന്ദ്രികാവിലാസത്താൽക്ഷണത്തിൽ പ്രശാന്തമായി, രാമണീയകത്തിന്റെ പരമോൽക്കർഷത്തെ പ്രാപിച്ച്, ആ രാജശേഖരനെ ആശ്ചര്യസരസ്സിൽ മഗ്നനാക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനൻസിദ്ധസിംഹൻ ആ പ്രവേശത്തിൽ മുമ്പിലത്തേതിലും ദീർഘഗാത്രനായും ദാരുണഭാവത്താൽ കലുഷമുഖനായും ചമഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അങ്കവസ്ത്രത്തെ കടിസൂത്രത്തിന്റെ മുക്കളിലായി അരയിൽ ചുറ്റി

യും, ജടാഭാരത്തെ അഴിച്ചിടും, മീശയെ ഉഗ്രവൈരാഗിയെപ്പോലെ വിതർത്തിടും, വിയർപ്പുതുളളികളെ വൈദ്യുദ്യുഗകലങ്ങൾപോലെ ശരീരത്തിൽ മിനങ്ങിച്ചും, ഉൽക്കലമായുള്ള ധിക്കാരമദത്തെ രാജസന്നിധിക്കനുരൂപമായവിധത്തിൽ അടക്കാതെയും, മഹാരാജാവിന്റെ തിരുമേനിയോടു സംഘട്ടനം ചെയ്യാൻ തക്കവണ്ണം അടുക്കുന്നു. പരിസരസ്ഥിതന്മാരായ പരിജനങ്ങളിൽനിന്നു ഭയസ്യ ചക്രമായുള്ള സീൽക്കാരഘോഷം പൊങ്ങുന്നതിനിടയിൽ, ഹരിപഞ്ചാനന്റെ പുറകിൽ തടിജ്ജിഹ്വപോലുള്ള ഒരു ചെപ്പടം അതിന്റെ കിരണങ്ങളെ വർഷിച്ചു. സ്വാമിദ്രോഹം കണ്ട് വിചാരശൂന്യനായി യോഗീശ്വരദർപ്പത്തെ ശിക്ഷിപ്പാൻ അണഞ്ഞ ജനറൽ കമാരൻതമ്പിയുടേയും മഹാരാജാവിന്റേയും നേത്രങ്ങൾ ഇടഞ്ഞു. തന്റെ ഭ്രമണലത്തെ ലേഹനംചെയ്യാൻ താഴ്ന്ന ചെപ്പടത്തിന്റെ ഗതിയെ സൂക്ഷ്മമായി ഗ്രഹിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനൻ കേവലം ഒരു മന്ദഹാസത്താൽ അതിനെ ആദരിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദുർഗർവത്തെ പ്രതിഹാസംകൊണ്ട് ആദരിച്ചുനിന്ന മഹാരാജാവിന്റെ നിരോധഭ്രമണലയെക്കണ്ട്, ഡീലനായിയുടെ പ്രഥമാന്തോട്ടമായി തമ്പി തന്റെ ആയുധത്തെ ഉപസംഹരിക്കുന്നതിന് ഉദ്യോഗിച്ചു. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉയർത്തപ്പെട്ട കരം മറ്റൊരു കരത്താൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. തന്റെ ഹസ്തത്തെ വലയംചെയ്യുന്ന ഉദ്ധതഹസ്തം വീരശ്രംഖലകൊണ്ടുള്ള ആവരണത്തിനു യോജ്യമായുള്ളതെന്ന് അസൂയകൂടാതെ അഭിമാനിച്ചും, അത് സ്വവർഗ്ഗന്റേതായിരിക്കണേ എന്ന് അഭിലഷിച്ചും കമാരൻതമ്പി തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടത് ഹരിപഞ്ചാനനൻ വല്ല സാഹസവും പ്രവർത്തിച്ചേക്കുമെന്നുള്ള ശങ്കാവേശത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തെ പിൻതുടർന്ന വൃദ്ധസിദ്ധനായിരുന്നു. തന്റെ സാഹസത്താലും അതിനു കിട്ടിയ ശിക്ഷയാലും ലജ്ജിതനായി കമാരൻതമ്പി മഹാരാജാവിനെ മുഖം കാണിച്ചു മാറിനിന്നു. ഇതിനിടയിൽ അക്കഥയൊന്നും ധരിക്കാത്ത പോലെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ മഹാരാജാവിനെ സംസൃതത്തിൽ ഇങ്ങനെ ഭാവമുണ്ടാകമാറ് സംബോധനം ചെയ്തു: “അല്ലയോ മഹാരാജാധിരാജൻ! പ്രളയാവർത്തനവൃത്താന്തം കേട്ടില്ലേ? അവിടത്തെ പ്രജകൾ, ഭൃത്യന്മാർ, എന്തു മഹാസ്വമാർഗികൾ! ഹരിപഞ്ചാനനൻ ബ്രഹ്മഘാതകനെ രക്ഷിച്ചു കൊണ്ടു പോയിപോലും! ഹരിപഞ്ചാനന ജഡവും ജീവനും ആ സമയത്ത് മഹാരാജസന്നിധിയിൽത്തന്നെ ആയിരുന്നില്ലേ? യോഗസിദ്ധികൾ ദുര്യശസ്തരായിത്തീരുന്നത് ഈ രാജ്യത്തിൽ! ഏകജീവാത്മാ ഏകമാത്രയിൽ രണ്ടു സ്ഥലങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന അതുതകർമ്മവും ഈ രാജ്യത്തിൽ! ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സർവ്വേന്ദ്രിയങ്ങളും മഹാരാജസന്നിധിയിൽ ജാഗ്രത്തായി ചേർന്നുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനൻ മഹാഘാതകത്രാണത്തിനായി ശരീരജീവന്മാരോടുകൂടി ഇതരപ്രദേശത്ത് ആവിർഭവിച്ചതും

തിരുമനസ്സിലെ രാജ്യപ്രഭാവം! യോഗികൾക്കുതന്നെ ദ്വിദിശാസാന്നിദ്ധ്യം ഏകമാത്രത്തിൽ സാധ്യമല്ലെന്ന് പുരാണകഥകളെല്ലാം സാക്ഷ്യകരിക്കുന്നതിനെ ശ്രീപത്മനാഭദാസനായ അവിടത്തെ രാജ്യത്തിന്റെ നവപുരാണം ഖണ്ഡിക്കുന്നു! സർവ്വവ്യാപിത്വം പരബ്രഹ്മരൂപിക്ക് പ്രത്യേകം വിവക്ഷിതമായ ലക്ഷണം. ശ്രീകൃഷ്ണഭഗവാൻ ബഹുലാശ്വശ്രുതദേവന്മാരുടെ മോദത്തിനായി ഒരേസമയത്ത് രണ്ടു സ്ഥലങ്ങളിൽ പ്രത്യക്ഷിഭവിച്ചു. അങ്ങനെയുള്ള സർവ്വവ്യാപിത്വം ഈ അൽപപ്രാണിക്കു സാധ്യമോ? ശ്രീപത്മനാഭദാസപ്രഭോ! ധർമ്മവിഭവ! രാജാധിരാജൻ! ഈ രാജ്യം വിട്ടുപോകുന്നതിനു കൽപന തന്നനുഗ്രഹിക്കണം. അന്യദേശീയനായ ഇവന്റെ സത്യവാദിത്വംകൊണ്ട് ബുദ്ധിമാന്മാരും ബലവാന്മാരും ആയ ശത്രുക്കളെ ഇവിടെ സമ്പാദിച്ചു. അവർ ദിനംപ്രതി വർദ്ധിച്ചുവരുന്നു. ശ്രീപത്മനാഭസേവനം ഒരുവിധം കഴിഞ്ഞു. ഈ സന്നിധിയിൽവെച്ചു ചരമംപ്രാപിപ്പാൻ മോഹിച്ചിരുന്നതിനെ അവിടത്തെ പ്രജകളുടെ ധർമ്മം അനുവദിക്കുന്നില്ല. അവിടത്തേക്ക് ആത്മസുഖവും പ്രാരബ്ധ ങ്ങുചരണവും സ്വർഗ്ഗതീയം സുഗമമാകട്ടെ!"

യോഗീശ്വരന്റെ വാദം അവിതർക്കിതവും, അപേക്ഷ അനുവദനീയവും ആയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനനെ സമാധാനപ്പെടുത്തുന്നതിനായി കരുണാപൂരത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരങ്ങളെ ഗ്രഹിപ്പാൻ മഹാരാജാവ് മുന്നോട്ടുടുത്തപ്പോൾ, ആ യോഗീശ്വരന്റെ വിഷദ്രോഹഭയങ്ങളാൽ എന്നപോലെ പൊടുന്നനവെ പുറകോട്ടു മാറി. രാമവർമ്മമഹാരാജാവ്, യോഗീശ്വരൻ വിചാരിച്ചതുപോലെ കമാരൻതമ്പിയും കേശവപിള്ളയും അല്ലായിരുന്നു. അഭയപ്രദാനമായി നീട്ടിയ സ്വഹസ്തങ്ങളെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ തിരസ്കരിച്ച മാത്രയിൽ മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ ദിവ്യമായ ഒരു ഉദ്ദേശം ഉണർന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മുഖമഞ്ജളതയേയും വിജയിക്കുന്ന സൗഹാർദ്ദഭാവത്തോടുകൂടി ആ യോഗീശ്വരനെ ഇരുത്തി, താനും ഇരുന്ന്, മറ്റുള്ളവരെ അകലത്താക്കിട്ട്, ആത്മീയമായും ലൗകികമായും രാജ്യകാര്യസംബന്ധമായും ഉള്ള ഓരോ വിശേഷങ്ങളെപ്പറ്റി അവിടന്നു സംഭാഷണം തുടങ്ങി. ഒടുവിൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ ഘട്ടത്തിൽ തന്റെ രാജ്യം വിട്ടുപോകുന്നത് അവിടത്തേക്കും അനുജൻ യുവരാജാവിനും മനസ്സാപകാരണമായിത്തീരമെന്നും, ജളന്മാരുടെ അന്ധവിശ്വാസാധിക്യം കൊണ്ടുള്ള പ്രലപനങ്ങൾ എന്തായാലും, അന്നത്തെ അതൃപ്തസംഭവത്തെ സംബന്ധിച്ച് ശ്രീപത്മനാഭൻ പ്രസാദിച്ചതല്ലെന്ന ബുദ്ധിയെ പ്രയോഗിച്ച് ധർമ്മാനുസാരമായും, രാജ്യക്ഷേമപ്രദമായും ഉള്ള വിധത്തിലല്ലാതെ താൻ ഒന്നും പ്രവർത്തിക്കുന്നതല്ലെന്നും അരുളിച്ചെയ്ത് ഹരിപഞ്ചാനനനെ യാത്രയാക്കി. മഹാരാജാവും ഹരിപഞ്ചാനനനും തമ്മിൽ സുസ്ഥിരമായുള്ള മൈത്രിബന്ധം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ശ്രുതി

ഉദയത്തിനുമുമ്പ് പുരവാസികളുടെ ഇടയിൽ പരന്നു. അടുത്ത ദിവസം ഉദിക്കുന്നതിനുമുമ്പിൽത്തന്നെ ഈ വൃത്താന്തങ്ങളെല്ലാം മഹാ രാജാവിനു കേശവപിള്ളയെ കാണണമെന്നുണ്ടായ കല്പനസഹിതം അയാൾക്ക് അറിവു കിട്ടി. ബന്ധനസ്ഥനായ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്ദർശനംചെയ്തത് അത്യന്തമകാരണമായി എന്നും, രാമയുന്മുഖേന മഹാരാജാവോട് താൻ ചെയ്തിരുന്ന അപേക്ഷനിമിത്തം അവിടത്തെ അപ്രീതി ഈ വിഷയത്തിലും തന്നെ ബാധിച്ചേക്കാമെന്നും ഉള്ള സംശയത്താൽ കേശവപിള്ളയുടെ ചാഞ്ചല്യങ്ങൾക്കു നിലയില്ലാതെ ആയി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ബന്ധമോചനം ഹരിപഞ്ചാനനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടതെന്നുണ്ടായ പ്രസ്താവത്തെ കേശവപിള്ള പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചു. എന്നു മാത്രമല്ല, അയാളുടെ ബുദ്ധിയിൽ അതുതകരമായ ഒരു സംശയവും ഉദിച്ചു. പൂർവ്വരാത്രയിലെ പിശാചഘോഷങ്ങളും, താൻ കേൾക്കണെന്നപേക്ഷിച്ചു ഹരികഥാപ്രസംഗവും കേശവൻകുഞ്ഞിനെ തസ്തുരിപ്പാനുള്ള ശ്രമതന്തുവിൽ കോർക്കപ്പെട്ട മണികളെന്നും, ചന്ദ്രക്കാരന്റെയോ മീനാക്ഷിയുടെയോ ഇച്ഛാനുസാരമായി യോഗീശ്വരൻ ഇതരദൃസ്സാധ്യമായുള്ള ആ ക്രിയയെ നിവർത്തിച്ചതാണെന്നും അയാൾ വിധിച്ചു. രാജശാസനത്തെ അനുസരിച്ച്; അയാൾ രാജമന്ദിരത്തിൽ ചെന്ന് മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ സമയം കാത്തു നിന്നു. പള്ളിനീരാട്ടിനു കടവിലെഴുന്നള്ളുന്നതിനുമുമ്പിൽ മഹാരാജാവ് അയാളെ വരുത്തി കേശവൻകുഞ്ഞിനെ സന്ദർശനംചെയ്തുവോ എന്നു മാത്രം ചോദ്യം ചെയ്തു. അയാൾ ബന്ധനഗൃഹത്തിൽ നടന്ന പരമാർത്ഥമെല്ലാം അറിയിച്ചു. ആ സംഗതിയിൽ തന്റെ ദൂത്യൻ നിരപരാധി എന്നു തീർച്ചയാക്കിയ ഭാവത്തിലും അയാളോട് അഭിപ്രായമൊന്നും ചോദിക്കാതെയും മഹാരാജാവ് അയാളെ പൊയ്ക്കാളുന്നതിന് അനുവദിച്ചു.

അദ്ധ്യായം പതിനേഴ്

“നല്ലനായുള്ള വിരാധശൂന്യൻതന്നെ
വല്ലാതെയുള്ളാഹിതൃണ്ഡികവേഷമായ്
കണ്ടതുനേരമമാത്യപ്രാരണം-
മുണ്ടായതില്ലവനാരെന്നതും തദാ;
പിന്നെയും പിന്നെയും സൂക്ഷിച്ചുനേരത്തു
ധന്യനാം മന്ത്രിക്കു തന്നുള്ളിലുണ്ടായി.”

ബ്രാഹ്മണുലാതകന്റെ ഹരണവൃത്താന്തം സൂര്യോദയത്തിനു പൂർവമായിത്തന്നെ പരന്നു. ആകാശത്തിൽ പ്രഭാദ്യോതനംകൊണ്ട് ഇക്കാലത്തു വാർത്താവ്യാപരണം ചെയ്യപ്പെടുന്നു. എന്നാൽ നമ്മുടെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്ക് ഇതിലും ലഘുവായി വാർത്താപ്രസരണം ചെയ്യുന്നതിനുള്ള വിദ്യ വശമായിരുന്നു. വിഷയസുഖാനുഭവത്തിലായ തന്റെ അപക്രഷ്ടകാമത്തിനു പ്രതിബന്ധമായി ഗണിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന പുരുഷന്റെ അന്തർമാനത്തിലുണ്ടായ സന്തോഷം പക്കീർസായുടെ കരസ്സർശം നാസികയ്ക്കു സംഭവിപ്പിച്ചതുപോലെ അയാളുടെ തലച്ചോറിനേയും വല്ലാതെ വക്രിപ്പിച്ചു. പത്മതീർത്ഥത്തിൽ ചാടി ഒരു സ്നാനവും, അടുത്തു ശ്രീകണ്ഠേശ്വരന്ത് ഒരു ധാരയും, പാൽക്കുളങ്ങര ഭഗവതിക്ക് ഒരു കങ്കമാർച്ചനയും, അവിടന്നു മണക്കാട്ടു പറന്നെത്തി ശാസ്താവിന് ഒരു ശർക്കരപ്പായസവും, വരാഹമൂർത്തിക്ക് ഒരു ഉഷയും ഇങ്ങനെ ആ നഗരത്തിലെ ഓരോ ദിവ്യമൂർത്തികളുടേയും പ്രീണനം സാധിച്ചതോടുകൂടി ആ വൃത്താന്തവും അതിന്റെ കാരണവും അനവധി പത്രാധിപപ്രസംഗംകൊണ്ട് സാധ്യമാകുന്നതിലും അധികം അതൃപ്തവ്യക്തിയോടുകൂടി പ്രസിദ്ധമായി. പശ്ചിമാംബുധിയും പ്രാചീനാചലവും തമ്മിൽ ‘മേഷയുദ്ധം’ ചെയ്ത് അനന്തശയനനഗരത്തെ ജംബുകഗതിയെ പ്രാപിപ്പിക്കാൻ ആരംഭിക്കുന്നതുപോലെ ഒരു ഭയാനകവൈക്ലബ്ധ്യം ആ നഗരത്തിലെ ആകാശത്തിൽത്തന്നെ പ്രചരിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ അപരാധകനാക്കിയതും, ബന്ധനാലയത്തിൽനിന്നു തിരോഭൃതനാക്കിയതും, ചന്ദ്രക്കാരയോഗീശ്വരന്മാരുടെ നേർക്ക് കനയാനവർത്തകരായ ചില ഭരണാധികാരികൾ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന മിത്രഭേദതന്ത്രമാണെന്ന് ഒരു ഗീതയും വിവിധകാവ്യരൂപമായി വ്യാപരിച്ചു. അനിരുദ്ധാപഹരണം ദ്വാരകാവസികളുടെ ഇടയിൽ രാജപക്ഷാനുക്തമായ ഒരു സംരംഭമുണ്ടാക്കിയതിനു വിപരീതമായി കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ദുരാപത്ത് തിരുവനന്തപുരനിവാസികളിൽ രാജവിദ്വേഷകമായുള്ള അഭിനിവേശപ്രവാഹത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. രാജഭൃത്യന്മാർ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടു എന്ന വൃത്താന്തവും രാജമന്ദിരത്തിലെ നൃത്തമണ്ഡപത്തിലുണ്ടായ സർവ്വാധികാര്യക്കാരുടെ അഭിനയങ്ങളും, മഹാരാജാവിന്റെ കോപാപഹാസങ്ങളും, നാനാദിക്കുകളിലും രാജചാരന്മാർ ആ യുവാവിന്റെ ഗതിയെ ആരായുന്നതും,

എല്ലാം കേവലം നിർമ്മിതകഥയും നാട്യവും ഭോഷും ഭേഷജവും ആണെന്ന് ഒരു സ്ഥിരശ്രുതി ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പരന്നു. “ചൊല്ലെഴുമർജ്ജുനൻതന്റെ തിരുമകൻ, വല്ലുവീവല്ലഭാ, നിന്റെ മരുമകൻ” എന്നു ഗാന്ധാരിയാൽ നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട അഭിമന്യുവെപ്പോലെ രണ്ടു നിസ്സീമപ്രതാപന്മാരുടെ ഏകവത്സന്റെ തസ്തരണം, രക്ഷാധികാരികളുടെ ദംഷ്ട്രം പ്രജാക്ഷേമത്തെ ഖാദനം ചെയ്യുന്നതിന്റെ പ്രത്യക്ഷ ലക്ഷ്യമെന്ന് ആബാലവൃദ്ധം സകലജനങ്ങളും സകലജനസംഗമസ്ഥലങ്ങളിലും പ്രമാദവാദം ചെയ്തു. സംഗതിയുടെ സൂക്ഷ്മഗ്രഹണത്തിനു ശ്രമിക്കാതെ അപവാദരസാനുഭൂതിയിൽ ഉത്സുകന്മാരായ ചില നാട്ടുകാര്യസ്ഥശൗണ്ഡന്മാർ ക്ഷണംപ്രതി വളർന്നു വന്ന ഈ ബഹളത്തെ അപരിമിതാക്രതിയാക്കിത്തീർത്തു.

ഇങ്ങനെ കഴിഞ്ഞുകൂടുന്ന ഓരോ വിനാഴികയും പൗരന്മാരുടെ പ്രകോപത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. ജനസംഘങ്ങൾ വ്യാകലചിത്തരായി നഗരത്തിന്റെ ഓരോ ഭാഗങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ച്, ഏകപ്രണോദനത്താൽ ഭരിതന്മാരെന്നപോലെ തീവ്രസാഹസങ്ങളെ പ്രവർത്തിക്കുകയും വിവേകത്തിന്റേയും ഗുണദോഷചിന്തയുടേയും നിയന്ത്രണങ്ങളെ അതിക്രമിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. രാജമന്ദിരത്തിലേക്കു പോകുന്ന മന്ത്രിപ്രധാനന്മാരെ ആക്ഷേപഗീതവും ധൂളിവൃഷ്ടിയുംകൊണ്ടു സമ്മാനിതന്മാർ ആക്കുന്നു. വ്യാപാരശാലകൾ ഇറന്നുവച്ചിരിക്കുന്ന വാണിജ്യക്കാരെ ഭയപ്പെടുത്തുകയും, ക്ഷേത്രങ്ങളിലേക്കും അഗ്രശാലയിലേക്കും പുറപ്പാടു തുടങ്ങുന്ന ബ്രാഹ്മണരെയും പാഠശാലയിലേക്കു ഗമിക്കുന്ന ബാലന്മാരെയും ബലാൽക്കാരണേ അവരവരുടെ ഗൃഹങ്ങളിലേക്കു തിരിച്ചയയ്ക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. പുള്ളിപ്പട്ടാളത്തിന്റെ സാന്നിദ്ധ്യവിഹീനതതന്നെ അന്നത്തെ കലാപത്തിൽ സൈനികമായ രാജശക്തിയുടെ മാഹാത്മ്യത്തെ ജനങ്ങളെക്കൊണ്ട് സ്മരിപ്പിക്കുന്നു. ഈ മഹത്തായ പൗരസംരംഭം അതിന്റെ ഉത്സേചനത്വരകൊണ്ടുതന്നെ വിനിഷ്ടമാകട്ടേ എന്നു വിചാരിച്ചെന്നപോലെ ഭാരവാഹികളും തന്ത്രിസേവനംചെയ്ത തങ്ങളുടെ പ്രതാപത്തെ ഘോഷണം ചെയ്യുന്നു. യോഗിവാടത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു തുടങ്ങിയ ചന്ദ്രക്കാനന് പൗരതതിയിൽനിന്നുണ്ടായ സൽക്കാരാരവംകൊണ്ട് ആകാശമണ്ഡലം പൊടിപൊടിയുന്നു. അരക്കർക്കലസാകല്യത്തിന്റേയും അകമ്പടികൊണ്ടെന്നപോലെ ഉദ്ദിഷ്ടസ്ഥലത്തെത്തുന്നതു വരെ ചന്ദ്രക്കാനലക്ഷേഗൻ പൗരതതിയാൽ പരിസേവനം ചെയ്യപ്പെടുന്നു. ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരുടെ മൗനവും, ഇക്കഥയൊന്നും അറിയാത്തതു പോലെ മഹാരാജാവിന്റെ നിയമപ്രകാരമുള്ള കോവിലെഴുന്നള്ളത്തും, പൗരസംരംഭത്തെ മന്ദീഭവിപ്പിച്ചു. പോരേങ്കിൽ, അഗ്നിയിൽ ഹിമവർഷംപോലെ ആ ഘട്ടത്തിലെ ‘അനിരുദ്ധ’ന്റെ അച്ഛൻ ഉണ്ണിത്താൻ സന്ദർഭമഹിമയ്ക്ക് ഏറ്റവും വിരുദ്ധമായ പ്രശാന്തവദനത്തോടും, ചേഷ്ടാവിഹീനമായുള്ള നോട്ടത്തോടും ജളലോകത്തിനും ആദരണീയമെന്നു തോന്നിയ

പുഥക്തവത്തോടും ആ നഗരത്തിൽ പ്രവേശനം ചെയ്തു. ചന്ദ്രക്കാരനങ്ങായതിലും ഗംഭീരമായുള്ള ഒരു കോലാഹലത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം എതിരേൽക്കപ്പെട്ടു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവഗൗരവവും, ആ അനർഹമായ ആദരത്തെ ശാസിക്കുന്നതായ ഭ്രൂംഗവും കണ്ട് ഭഗോത്സാഹന്മാരായ ദ്രോഹപ്രവർത്തകന്മാർ “അമ്പിളിഅമ്മാച്ചാ—കൂടയിലെനോന്ന്— വാളൻപുളിയങ്ങൾ—” എന്നുള്ള ബാലഗാനംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അംഗത്തിന്റെ പ്രഭേദയും പ്രകൃതത്തിന്റെ അനാസ്വാദ്യതയേയും ഹസിച്ച് എങ്കിലും, ആ കൂട്ടരുടെ അപ്പോഴത്തെ ഉന്മാദജ്വല ആ ശമധനന്റെ സാന്നിധ്യത്താൽ അണയ്ക്കപ്പെട്ടു.

ഈ ഘട്ടത്തിൽ ലോകത്തുള്ള സന്തോഷസമഗ്രത രാജപാർശ്വത്തിനും ജനപാർശ്വത്തിനും സമവന്ദ്യനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിയുടെ ഹൃദയകുഡ്യങ്ങൾക്കുള്ളിൽ സംഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു. തന്റെ ഭാഗ്യസമൃദ്ധിയിലുള്ള ആഹ്ലാദലഹരിയെ നിയമനംചെയ്യാൻ ശക്തനാകാതെ ജിതേന്ദ്രിയനായ സിദ്ധൻ തന്റെ പുജാമുറിയിൽ പൂർവരാത്രിയിലെ നൃത്താവശിഷ്ടമായ ഒരു മത്തവിലാസത്തെ അഭിനയിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ വേദാന്തോപന്യാസങ്ങളും ഉപായോപദേശങ്ങളും, ഹസ്തഗതമായി വിചാരിക്കപ്പെട്ട വിജയത്തിന്റെ വീരവാദങ്ങളും കൊണ്ട് സാന്ത്വിതനാകാതെ അടുത്തുനിൽക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ മുഖത്തിൽ പ്രകടിപ്പിച്ച വിവിധചാപല്യസ്തോഭങ്ങൾകൊണ്ട് ആ അഭിനയത്തിന്റെ വൈഭവപ്രകാശങ്ങൾക്കെതിരെ ശതഗുണമാക്കുന്നു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ പുജാബിംബത്തോടണഞ്ഞ് അതിന്റെ മൂർദ്ധാവിൽ കൈവെച്ച് കുറച്ചുനേരം ധ്യാനത്തോടുകൂടി നിന്നിട്ട്, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ താൻ തൊടുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്ന്, പാദദേശമായ പാതാളംമുതൽ മൂർദ്ധാവായ സത്യലോകപര്യന്തം ചതുർദ്ദശലോകത്തേയും ഏതു ദേവി സ്വഗാത്രത്തിൽ അടക്കി വിശ്വഭരണംചെയ്യുന്നുവോ, ആ മൂലപ്രകൃതിയും പ്രപഞ്ചസ്വരൂപിണിയും ആയ ജഗദംബികയുടെ വിഗ്രഹത്തെ തൊട്ട് സത്യം ചെയ്തു.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഭൂലോകം ഫരിക്കണ സാമിയെ പൊന്നിട്ടു മയക്കാനും ഹെ(യ)മപ്പൊട്ടൻ തമ്പുരാനൊണ്ടല്ലോ—പിന്നെതിനിസ്സദ്യവും നെടുവാശകവും? നിങ്ങൾ ഇരുവരും ഒരുമയായി ചേർന്ന് സൊർഘം പിടിപ്പിൻ. ഓലച്ചട്ടിന് ഒറവു നിനച്ച ചന്ദ്രക്കാരൻ ഓച്ചനമാകട്ടെ. ഒന്നു നെന്നച്ചോളിൻ—കണ്ടവന്റെ കൊച്ചിനെ ചുട്ടുതിന്നാൽ,—അക്കളിയിൽ കൊതിപ്പെടുപോം! ഓതാൻ മന്ത്രവും കാണല്ല—മരുത്തും കാണല്ല. ഇക്കത്തു കണ്ടൊന്നും ചന്ദ്രക്കാരനാട്ടല്ല. നിങ്ങളുടെ തമ്പിനു പൊറുക്കാൻ വിട്ടേക്കുമെന്നു വിശ്വസിക്കീംവേണ്ട—സാമിക്ക് ധൂ(ദ്ര)രത്തെ മയിസുലൊണ്ടെങ്കിലേ, ചന്ദ്രക്കാരന കൈവാക്കിലെ അഞ്ചുതെങ്ങൊണ്ട്.”

യോഗീശ്വരൻ: “ഏഹെ! അബദ്ധം! നാം രാജബന്ധുവല്ല. അങ്ങനെ ഭ്രമിക്കണ്ട.

എത്ര പഞ്ചപാത്രം, ഉദ്ധരണി, സ്വർണ്ണത്തളിക കണ്ടതാണു നമ്മുടെ കണ്ണുകൾ! മഹാരാജാവിന്റെ സംഭാവനകൾ നമ്മുടെ ചെറുവിരൽക്കുള്ള ഒരു മോതിരത്തിന്റെ വിലയ്ക്കു പോരില്ല. ഞങ്ങളുടെ ബന്ധുത്വമെന്നുള്ള കഥ അഴിച്ചു കഥിക്കൂ. ചന്ദ്രക്കാരൻ കൃഷിതന്ത്രങ്ങളല്ലാതെ രാജതന്ത്രങ്ങളറിഞ്ഞിട്ടില്ല. ബന്ധുക്കളായ നമ്മെപ്പിണക്കാൻ കഞ്ഞിനെ മറച്ചുകൊണ്ട്, നമ്മുടെമേൽ കുറ്റത്തെ ആരോപിക്കുന്നു. ഇന്നലെ രാത്രി കൊട്ടാരത്തിൽ എന്തു മോഹിനിയായുമായിരുന്നു! ഓഹോ നിങ്ങളുടെ ധർമ്മരാജാവ് എന്തു പാതാളഭോഗീന്ദ്രൻ! നാം പറയുന്നതിനെ വിശ്വസിക്കുന്നില്ലെന്ന് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മുഖം പറയുന്നു.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “എന്തരു വിച്ഛിന്നിക്കുന്നു സാമീ? ചന്ദ്രക്കാരനും ഉലഹം ഒട്ടാനം കണ്ടവനാണ്. അതിനെ മുരട്ടുകൊട്ടി തമുക്കടിച്ചില്ലെന്നേ ഒള്ളൂ. സാമീടെ കൊട്ടും കോലാലഹവും കൂടാതെ ചന്ദ്രക്കാരൻ ചെലമ്പിന്നേത്തിരുനോണ്ടു കെട്ടിവന്ന പെരുങ്കോട്ട സാമീടെ ധൃക്കാല് അതിനഹത്തുവച്ചപ്പം തൊടങ്ങി വാനംപെളർന്നു. ചന്ദ്രക്കാരൻ വാണ വാഴ്ക കാറ്റോടെ മഴയ്ക്കോടെ മാന്വയും പറന്നു. സാമീ! അഞ്ചുതെങ്ങിലേ-അവടം ചെലമ്പിന്നേത്തുനന്നു നടപ്പാടിൽപരം ധൂരത്തല്ല-അവടെ പരിഷ്ക പലരുമൊണ്ട്. അവരെ കയ്യേന്താൽ മെടഞ്ഞ മെടച്ചിലിനെ സാമീ തിരുവിളക്കളികൊണ്ട് ശരഹരേന്ന് പിരിച്ചേകളഞ്ഞു! ഇനി എങ്കിലും, അവനോന്റെ പാട്ടിക്കുപെയ്, അതിനെ വീണ്ടും മനയ്ച്ചാൽ ചേലു കൊള്ളുമോ എന്നു നോക്കട്ടെ.” (ദുസ്സഹകോപവ്യസനങ്ങൾകൊണ്ട്) “എന്റെ കൊച്ചിനെ തൊടുണവനെ ഉയിരടക്കി ഉള്ളതിന്നാൻ വിടുമെന്ന് എന്റെ ഗുരുപാഥരോ തമ്പുരാൻ തിരുവടികളോ കയ്യേന്തി മോത്തുണ മിടാന്തിലും കരുതണ്ട.”

ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരൻ യോഗീശ്വരനോടു പിണങ്ങിപ്പിരിയാൻ ആരംഭിച്ചു. രാജധാനി സ്വപാർശ്വത്തിൽ ചേർന്നിരിക്കുന്ന ആ സന്ദർഭത്തെ സ്മരിച്ച്, യോഗീശ്വരൻ ക്ഷണത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ശരീരത്തെ പിടികൂടി ബന്ധുവത്സലത്വംകൊണ്ടെന്നപോലെ മുറുകെപ്പണർന്ന്; കൃപാതരംഗികനെന്നപോലെ അംബികാവിഗ്രഹത്തിന്റെ പൂർവ്വഭാഗത്തു കൊണ്ടു നിറുത്തി ഭസ്മലേപനവും ചെയ്തു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കോപവും പരിഭവങ്ങളും സ്വപ്നസംഭവങ്ങളെന്നപോലെ മാഞ്ഞുതുടങ്ങി. രാജപുരുഷന്മാരുടെ ചതിയാൽത്തന്നെ തന്റെ മരുമകൻ തസ്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ശോകപാരവശ്യം മാത്രം അവസാനത്തിൽ അയാളുടെ മനസ്സിൽ ശേഷിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ പ്രസാദിച്ചു ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു: “ബന്ധുവേ, നമുക്കു ജയകാലം അടുത്തിരിക്കുന്നു. പുറത്തേ കഥകൾ നിങ്ങൾതന്നെ കണ്ടില്ലേ? നിങ്ങളുടെ മരുമകന്റെ ഒരു രോമത്തെ ആരെങ്കിലും നഷ്ടമാക്കുന്നെങ്കിൽ, തിരുവിതാംകൂർ-കടലും കായലും കരയും മലയുമടക്കം ഭസ്മം! പണ്ട് പൗണ്ഡ്രകവാസുദേവന്റെ കാശീപുരം പോലെ ഒരായിരം വന്ദരം

ഇപ്പോൾ എവിടെയെങ്കിലും. അതിന് ജഗദംബികസഹായം. മരുമകൻ എവിടെ എന്നറിയണം—അല്ലേ? നിൽക്കൂ.” ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് യോഗീശ്വരൻ വിശ്വദർശനം ചെയ്യാനുള്ള സാക്ഷാൽകാരധ്യാനത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു. പഞ്ചേന്ദ്രിയബന്ധം ചെയ്ത്, ഇരുന്ന നേത്രങ്ങളോടുകൂടിയും ഇമനിമേഷങ്ങൾ കൂടാതെയും ഹസ്തുങ്ങളെ ഉയർത്തി അംഗുലികളുടെ അന്തങ്ങളെ സംഗീപ്പിച്ചും പാദാംഗുലികൾമാത്രം നിലത്തുനിന്നും നിൽക്കുന്ന ആ മഹായോഗബന്ധസ്ഥനെക്കണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരൻ ശിലാവിഗ്രഹംപോലെ നിശ്ചേഷ്ടജീവനായി നിന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേത്രദ്യുതി അസ്തമിച്ച് കേവലം കൃഷ്ണശിലപോലെ പ്രാകാശശൂന്യമായും, മുഖവും കണ്വുവും ദീർഘമായും, അസ്ഥികൾ സുവ്യക്തമായും, ഉദരം അതിനിമ്നമായി വക്രിച്ചും ചമഞ്ഞു. ഏകദേശം ഒരു നാഴികയോളം ഇങ്ങനെ നിന്നപ്പോൾ, യോഗാഭ്യാസമഹിമകളെക്കുറിച്ച് ചില ഐതിഹ്യങ്ങൾ മാത്രം കേട്ടിട്ടുള്ള ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ ഗുരുവരുന്റെ സിദ്ധി പ്രഭാവത്തെ അത്യന്തം ആദരിച്ചു; കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ, യോഗീശ്വരന്റെ ജീവചൈതന്യം ആ ജഡത്തിൽ പുനഃപ്രവേശനംചെയ്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ അധരങ്ങൾ വിടർന്ന് ഇങ്ങനെ മന്ത്രിച്ചുതുടങ്ങി: “ഹാ ഹാ! വിശ്വാഭരചാതുര്യം! അപ്പനേ, ഉന്നെ രാജഭൃത്യന്മാർ ഉപശാരം ചെയ്യുതാ? നേത്തി! നേത്തി! സന്തോഷമടയ്ക്കിയിരിക്കുകയാ? അപ്പടിയിൽ ഉന്നെ നാമേ രക്ഷിപ്പോ. അരോബാ—എന്ന ഘോരവനാത്തരം! മേഘസ്ഫർശിതമാന ഗന്ധമാദനത്തിലെ മുനികദംബസേവ്യമാന മണ്ഡപത്തിലെ, ഇന്ദ്രകാന്തശിലാസ്തരണത്തിലെ, ഉന്നെ ചേർത്തുവയ്ക്കുതാ? ഇര്—ഇര്—അങ്കിര്—പതരാമലിര്—ഇദോ—” ഇങ്ങനെയും മറ്റും കുറച്ചുനേരം വിശ്വദർശനഹൃദയത്തെ ഉച്ചരിച്ച്, യോഗീശ്വരൻ വിരമിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ യോഗബന്ധത്തെ ഖണ്ഡിച്ച്, ബാഹ്യജ്ഞാനത്തെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ, പൂർവ്വവൽ പ്രതാപഭദ്രനായി ഹാസ്യസൂചകമായ ഒരു മന്ദഹാസത്തോടുകൂടി ചന്ദ്രക്കാരനോടടുത്തു ചോദിച്ചു: “എന്ന ശൊന്നാൾ പരബ്രഹ്മ സ്വരൂപിണി?” ചന്ദ്രക്കാരൻ: “സാമി! അറിയാതെ പറഞ്ഞതെല്ലാം ഷമിക്കണം. സാമിതന്നെ അവനെ രഷ്ട്ഷിച്ചുതരണം. ഏതു വനാസരത്തിൽ കൊണ്ടുപെട്ട് അവനെ ഒളിച്ചിരിക്കണോ, ധൈര്യത്തിനറിയാം. ഇങ്ങനെ ഒക്കെ—” യോഗീശ്വരൻ: “നിങ്ങൾ മഹാരാജാതിരുമനസ്സിലെ അടിയാരിൽ ഒരു ഭാരിച്ച ഗൃഹസ്ഥനാണ്. കേൾക്കാൻ സംഗതിയായ ബ്രഹ്മവചനങ്ങളിൽ രാജാപ്രകൃതിയുണ്ടെങ്കിൽ പുറത്തു പറയരുത്. നമ്മുടെ സന്നാഹങ്ങൾ പരിപൂർണ്ണമാകും വരെക്ഷമിക്കണം. ഇതിനെല്ലാം കണക്കെണ്ണി ശിക്ഷ കൊടുത്തുകൊള്ളാം.” ഇപ്രകാരം യോഗീശ്വരനും ചന്ദ്രക്കാരനും സംഭാഷണങ്ങൾചെയ്തു നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, ഒരു ഭൃത്യൻ പ്രവേശിച്ച്, നന്തിയത്ത് ഉണ്ണിത്താൻ എന്ന

പ്രളയോഗീശ്വരപാദങ്ങളെ വന്ദിപ്പാൻ കാത്തുനിൽക്കുന്നു എന്നു ധരിപ്പിച്ചു. ഉണ്ണിത്താന്റെ ആനുകൂല്യംകൂടി ലഭിക്കുമ്പോൾ അരാജകകക്ഷിക്ക് പൂർണ്ണബലം സിദ്ധിക്കുമെന്ന് യോഗീശ്വരനും ചന്ദ്രക്കാരനും ആശിച്ചിരുന്നു. എങ്കിലും ഈ വാർത്താശ്രവണത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ ഇച്ഛാഭംഗഭയംകൊണ്ടു ഞെട്ടി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഹൃദയംഗമമായ ഭക്തിപ്രകടനത്തോടുകൂടി ഭഗവതിവിഗ്രഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽ മുകളിക്രതപാണിയായി നിന്നു. മനുഷ്യരുടെ അന്തരംഗപരിശോധനയോളം വിഷമമായുള്ള മറ്റൊരു വ്യാപാരമില്ലെങ്കിലും, അതിനെ തുടരുന്നവർക്കു മനോഹരമായ ദർശനഫലങ്ങളും ചിലപ്പോൾ പ്രാപ്തമാകുന്നതാണ്. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അന്തരംഗത്തെ അപ്പോൾ പരിശോധിച്ചു എങ്കിൽ, ആദരം പ്രശ്രയം ഗുരുഭക്തി എന്നീ ധർമ്മങ്ങളും സൽക്കാരദാനവൈമുഖ്യവും തമ്മിൽ പോർചെയ്യുന്ന അസംഭവ്യത്തെ വാസ്തവസംഭവമായി സാധനപാഠമെന്നപോലെ ദർശനംചെയ്യാമായിരുന്നു. അദ്ദേഹം ആംഗ്യംകൊണ്ട് ആ പ്രളവിനെ എതിരേൽക്കാൻ ചന്ദ്രക്കാരന കൽപന കൊടുത്തു. ആ പ്രളവെയും ഒരു വൈമനസ്യം ബാധിച്ചുതുടങ്ങി എങ്കിലും, ആജ്ഞാനസാരമായി പുറത്തെ കെട്ടിൽ കടന്നു. പുത്രനെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ആപൽസംഭവങ്ങളുടെ ദുഃഖംകൊണ്ടു കല്യാണമായിരിക്കുന്ന ഉണ്ണിത്താന്റെ പ്രൗഢമായ മുഖം കണ്ടപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരപ്രളയംഗുളികാകാരനായി, താൻ വഹിക്കുന്ന പ്രാതിനിധ്യത്തേയും അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട ഉപചാരത്തേയും മറന്നു. വിഷ്ണുനാമഘടനയാൽ മഹിതമായ ഒരു മന്ത്രോച്ചാരണധ്വനി പൂജാശാലയിൽനിന്നു കേട്ടുതുടങ്ങി. യോഗികളുടെ സ്തോത്രം അജ്ഞന്മാർക്ക് കേട്ടുകൂടാത്തവകയിലുള്ളതായിരുന്നു എങ്കിലും, ഉണ്ണിത്താൻ വിജ്ഞനായിരുന്നതിനാൽ അതിനെ ശ്രവണംചെയ്ത് ശുഭസൂചകമായ ഉപശ്രുതിയെന്ന് ആനന്ദിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന് വേദധ്വനിയും കാകശബ്ദവും ഒന്നുപോലുള്ള അർത്ഥശൂന്യഗീതങ്ങളായിരുന്നതുകൊണ്ട്, “സാമികള് വലിയ അടവേതോതൊടങ്ങളാണ്” എന്നു വ്യാഖ്യാനിക്ക മാത്രം ചെയ്തു. ഐഹികാമുഷ്ടികളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തി സിദ്ധനായ ഹരിപഞ്ചാനനൻ കർമ്മികളുടെ അനുഷ്ഠനങ്ങളെ തുടരുന്നത് പണ്ഡിതവൃദ്ധൻ അക്ഷരമാലാഭ്യസനം ചെയ്യുന്നതുപോലെ തോന്നി, ഉണ്ണിത്താൻ ഒരു സംശയമുദിച്ചു. ഇങ്ങനെ നിൽക്കുമ്പോൾ ദീപാരാധനാഫലമായി യോഗീശ്വരവാടത്തിനു സഹജമായുള്ള ദിവ്യസുഗന്ധം വീശിത്തുടങ്ങി. “കന്നൻ! ഏമാനെ കരുക്കാൻ മായപ്പെടി കരിക്കണാ!” എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ ബന്ധുസ്വാതന്ത്ര്യത്തോടുകൂടി ഉണ്ണിത്താനോടു പറഞ്ഞു. ഭഗവൽസ്തോത്രത്തിന്റെ മധ്യപ്രവാഹത്താൽ സിക്തമായ ഹൃദയവല്ലിയോടുകൂടി നിൽക്കുന്ന ഉണ്ണിത്താന്റെ നാസാപുടത്തെ ആ ഗന്ധം പ്രീണനംചെയ്തു. ആപാദമസ്തകം ഭക്തിയാൽ കവചിതമായ ഒരു ശരീരം ഉണ്ണിത്താന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചു. കാഷായവസ്തു

കൊണ്ടുള്ള കുത്തിയുടുപ്പും യോഗവേഷിയുമല്ലാതെ, സ്വാമികൾ ആരണങ്ങളോ കങ്കമലേപനങ്ങളോ അപ്പോൾ അണിഞ്ഞിരുന്നില്ല. ചന്ദ്രക്കാനൻ സ്വഗൃഹവിനെ ഭക്തിപൂർവ്വം ആ ദർശനത്തിലും തൊഴുതു. ഉണ്ണിത്താന്റെ മുമ്പിൽ ആ രൂപം പ്രത്യക്ഷമായപ്പോൾ, അദ്ദേഹം ബ്രാഹ്മണ്യത്തോടു കാണിക്കേണ്ടതായ ഭക്തിയേയോ ഹരിപഞ്ചാനനങ്ങളായി കേട്ടിട്ടുള്ള യോഗസിദ്ധിക്ക് അനുരൂപമായ വിനയാദരങ്ങളേയോ യഥോചിതം പ്രകടിപ്പിക്കാതെ താൻ കാണുന്ന രൂപത്തിന്റേയും കേട്ട ശബ്ദത്തിന്റേയും വിശിഷ്ടതയാൽ ബദ്ധേന്ദ്രിയനായി നിന്നു. അതീതമായ മനശ്ചാഞ്ചല്യം കൊണ്ട് ഉണ്ണിത്താന്റെ ബുദ്ധി സ്വൽപമാനം ഭ്രമിച്ചു. എങ്കിലും, യോഗീശ്വരന്റെ ആദ്യദർശനത്തിൽ രൂപസാമ്യംകൊണ്ടും മറ്റും ചന്ദ്രക്കാനൻ അമ്പരന്നുനിന്നതുപോലെ, ഉണ്ണിത്താൻ തന്റെ ആത്മപൗരുഷത്തെ യോഗീശ്വരൻ പാദകാണിക്കയാക്കിയില്ല. അദ്ദേഹം മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന രൂപത്തെ നിശ്ശങ്കനായി ഒന്നു പരിശോധിച്ചു, താൻ കേട്ട സൂക്തഘോഷത്തെ വീണ്ടും സ്മരിച്ചു. ആ ആകാരത്തെ അദ്ദേഹം അതിനുമുമ്പ് കാണുകയും സ്വരത്തെ കേൾക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധി സ്തംഭവാദം ചെയ്തു. യോഗീശ്വരന്റെ ഭാവവേഷ്ടകൾ നാട്യവൈഭവത്താൽ സരളതരങ്ങളായിരുന്നെങ്കിലും ഉണ്ണിത്താന്റെ ശങ്കയെ സ്ഥിരീകരിച്ചതേയുള്ളൂ. സാമാന്യമനീഷിയുടെ നിലയിൽ ഇങ്ങനെ ത്രിവിധമായുള്ള ഒരു സാമ്യസ്മരണ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ ഉല്പാദിച്ചു എങ്കിലും, ആയുർവ്വേദസാങ്കേതികജ്ഞന്റെ ദൃഷ്ടിയെ പ്രയോഗിച്ച് തന്റെ ആവിശങ്കയെ വിവേചിച്ചപ്പോൾ അതു കേവലം അസംഗതമായ അന്തഃസ്ഫുവമെന്ന് അദ്ദേഹംതന്നെ നിരൂപണംചെയ്തു. ച്യവനമഹർഷിക്കു രോഗമോചനവും സുഖാവസ്ഥയും ആ തപോധനനാമത്തെ ധരിക്കുന്ന സിദ്ധൗഷധംകൊണ്ട് പരിപൂർണ്ണമായി ലഭിച്ചു എന്ന് ആയുർവ്വേദം സമ്മതിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, ദന്തവിഹീനമായും രോഗംകൊഴിഞ്ഞുമുള്ള പട്ടുവാർദ്ധക്യത്തെ ഉദ്ധതതാരുണ്യമാക്കി ഉദ്ധരിപ്പിക്കുക ആ ദിവ്യൗഷധത്തിനും ശക്യമല്ലെന്ന് അദ്ദേഹം ഖണ്ഡിച്ചു. എന്നാൽ, യോഗീസാമ്യമായുള്ള കല്പസേവനംകൊണ്ട് കായരൂപാന്തരം നിവൃത്തിക്കാവുന്നതിന്റെ തത്വങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിനും ദൃശ്യമല്ലായിരുന്നു. വിശേഷിച്ചും തന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന ആകാരം തന്റെ മനസ്സിൽ സൂതമാകുന്ന രൂപത്തെക്കാൾ ഹ്രസ്വമായും കാണപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ കാർക്കോടകദംശനംകൊണ്ട് നളന്റെ ശരീരത്തിന് ഇങ്ങനെയുള്ള ഭേദവും സംഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും അദ്ദേഹം വാദിച്ചു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ ചക്ഷുരാദിന്ദ്രിയങ്ങളും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാണ്ഡിത്യവും തമ്മിൽ ഇങ്ങനെ ഇടഞ്ഞു പോരാടി തന്റെ മനസ്സിനെ അസ്വസ്ഥമാക്കിത്തീർക്കുന്നതിനിടയിൽ ചന്ദ്രക്കാനൻ, “സാമികളേ! തൊഴണം—സാഷ്ഷാൽ വേധവ്യാസരേ!” എന്ന് ഓരോ ഗുരോപദേശങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ട്,

“നമ്മുടെ മച്ചിണൻ നന്ദിയത്തേമാൻ—അനന്തരവൻകൊച്ചന്റെ തന്ത്രം— അഷ്ടാങ്ക്യവും മറ്റും മെച്ചം—വലിയ സൗപതികൻ— എളയടസ്സോരുവത്തിലെ മന്ത്രിമാർ—കൊള്ളച്ചക്രവും നെല്ലും—” എന്നിത്യാദി സ്തോത്രങ്ങളാൽ നന്ദിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ സ്തുതിപാഠകത്വത്തെ വഹിച്ചു് അദ്ദേഹത്തെ യോഗീശ്വരൻ പരിചയപ്പെടുത്തി. ഉണ്ണിത്താൻ ഇതിനും നിശ്ചലനായി നിന്നതേയുള്ളൂ. അപ്പോഴത്തെ വേഷത്തെ അവലംബിക്കാൻ പ്രേരിപ്പിച്ച തന്റെ ജളതപത്തെക്കുറിച്ച് പരിതപിച്ചു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഉണ്ണിത്താന്റെ മനസ്സിനെ വലയ്ക്കുന്ന ചിന്തയുടെ ആഴത്തേയും വിസ്താരത്തേയും ഒരു നോട്ടത്താൽ അജ്ഞാൻ നിർണ്ണയിച്ചു. സ്വഹസ്തങ്ങളാൽ കേശത്തേയും മീശയേയും ഒന്നു ശുശ്രൂഷണംചെയ്തു്, നേത്രത്തിൽ അൽപമായ ധാർഷ്ട്യത്തേയും അധരത്തിൽ പ്രാഡമ്യമായ ശൃംഗാരത്തേയും സ്പ്രിപ്പിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാക്ഷാല്യമുള്ള സൗന്ദര്യസമുത്കർഷവും വിജ്ഞാനജ്യോതിസും പകർന്ന് ബീഭത്സമൂർഖതയായി രൂപാന്തരിച്ചു. ഇതുമെന്യേ അദ്ദേഹം അനഭിജ്ഞന്റെ സംസ്കൃതത്തിൽ ഉണ്ണിത്താനോടു കശലപ്രശ്നം ചെയ്തു. അതിൽ നാരായണീയാദി കേരളീയസംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ രസം കലർന്നിട്ടുള്ളതായി, വിവിധകാലദേശങ്ങളിലെയും സംസ്കൃതസാഹിത്യത്തിന്റെ നാനാശാഖകളിൽ അഭിജ്ഞനായിരുന്ന ഉണ്ണിത്താനു തോന്നി. യോഗീശ്വരൻ, നർമ്മദാതീരത്തിൽ അവതീർണ്ണനായി ആശ്രമത്രയത്തേയും അനുഷ്ഠിച്ചു് അന്ത്യത്തിൽ തപസ്സുകൊണ്ട് ബ്രഹ്മപദത്തിൽ പ്രാപിച്ച തന്റെ പിതാവിന്റെയും പരലോകഗതയായ മാതാവിന്റെയും മൃതലയവരുടെയും ചരിത്രങ്ങളേയും അദ്വൈതാദി സിദ്ധാന്തങ്ങളേയും സംബന്ധിച്ചു് ഒട്ടു പ്രസംഗിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ അതുകൾക്കുത്തരമായി അഭിവാദനം മാത്രം ചെയ്തു. പുത്രവാർത്താനുപേക്ഷണത്തിലുള്ള കൗതുകം ചോർന്നുപോയതുപോലെ, ആ സംഗതിയിൽ ഉപദേഷ്ടാവായി കരുതിയിരുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ സന്നിധിയിൽനിന്നു പിരിയുന്നതിന് ഉണ്ണിത്താൻ അവമര്യാദമായുള്ള ഒരു അക്ഷമയേയും കാണിക്കുകയാൽ, അദ്ദേഹത്തെ സ്വാധീനത്തിലാക്കുന്നതിനു സുകരമായ മറ്റൊരു മാർഗ്ഗം ബുദ്ധിയിൽ പ്രകാശിച്ചു് ഹരിപഞ്ചാനനൻ, തനിക്ക് ചില വിശേഷമായ അനുഷ്ഠാനങ്ങളുണ്ടെന്നും, അതുകൊണ്ട് പിന്നീടൊരുദിവസം കാണുന്നതിനു മോഹമുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞ് ആ പ്രഭുവിനെ യാത്രയാക്കി. ആ സന്ദർശനത്തിന്റെ അപ്രതീക്ഷിതവും ആശാഭഞ്ജകവുമായ പരിണാമത്താൽ കപിതനായ ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ ഹസ്തപിണ്ഡങ്ങളും നഖദന്തങ്ങളും പ്രയോഗിച്ചു്, ‘മച്ചിണനെ’ നാമാവശേഷനാക്കിക്കളയട്ടയോ എന്ന് ആലോചിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ പുറത്തിറങ്ങിയ ഉടനെ തന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ നിന്നിരുന്നിടത്തുനിന്ന് ഒന്നു പുഞ്ചിരിക്കൊണ്ടതിനെ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നതായാൽ, അതിലേക്കു പ്രത്യേക മൊരു ഗ്രന്ഥം വിനിയോഗിക്കേണ്ടിവരും. അദ്ദേഹം ചന്ദ്രക്കാരമാനിയേയും

മാർജ്ജനം ചെയ്തു ബഹിഷ്കരിക്കുമാറുള്ള വേഗബലത്തോടുകൂടി പൂജാമുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച്, തന്റെ കൃഷ്ണമുഖനായ ഭൃത്യനെ വരുത്തി, ഉടനെ മന്ത്രക്കൂടത്തു പോയി, കുപ്പശ്ശാരോടു ചില സംഗതികൾ ധരിപ്പിപ്പാൻ ഒരു കല്ലു കൊടുത്തു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ അന്നുതന്നെ സമുചിതമായുള്ള കാഴ്ചകളോടുകൂടി മഹാരാജാവിനെ മുഖംകാണിച്ചു. ഇക്കാലത്തെപ്പോലെതന്നെ അന്നും പ്രജകൾക്ക് മഹാരാജാവിന്റെ തൃപ്തദർശനം സുലഭമായിരുന്നു. ദ്രാണാദ്യാചാര്യജനങ്ങളെ ജ്യേഷ്ഠപാണ്ഡവൻ ആദരിച്ചുപോന്നതുപോലുള്ള ഉപചാരങ്ങളോടുകൂടി മഹാരാജാവ് ഉണ്ണിത്താനു സ്വാഗതമരുളി. വിദ്വൽകേശികളായ ആ രണ്ടുപേരും ബഹുകലാരാഷ്ട്രങ്ങളിൽ ത്വരിതസഞ്ചാരം ചെയ്തിട്ടും, പുത്രവിഷയത്തിൽ പ്രവേശിപ്പാൻ ഉണ്ണിത്താൻ ഉൽക്കണ്ഠാലേശത്തേയും പ്രകടിപ്പിക്കാത്തതിനാൽ, മഹാരാജാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രഭുബുദ്ധിയെക്കുറിച്ച് അനൽപമായി പ്രസാദിച്ച്, അവസാനത്തിൽ “വിശേഷിച്ചു?—” എന്നുള്ള ഏകപദംകൊണ്ട് അഭിപ്രായഗർഭമായ ചോദ്യം ചെയ്ത്, ഉത്തരം എത്രതന്നെ ദീർഘമോ അപഥ്യമോ ആയാലും കേൾക്കാൻ സന്നദ്ധനും സന്തോഷവാനും എന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ നിന്നു. ഉണ്ണിത്താൻ മഹാരാജാവിന്റെ ആന്തരാർത്ഥമായ ഹിതത്തെ മനസ്സിലാക്കി ഇങ്ങനെ അറിയിച്ചു: “അടിയന്റെ മകൻ ബന്ധനത്തെ ലംഘിച്ചു എന്നു തിരുമനസ്സിൽ സംശയിക്കുന്നുണ്ടോ?”

മഹാരാജാവ്: (ഉണ്ണിത്താന്റെ വാക്കുകളെ തടഞ്ഞ്) “ഏഹെ! ആ വിധമുള്ള സംശയമേ ഇവിടിലു. അങ്ങനെ വരില്ലെന്നു നമുക്കു തന്നെ നിശ്ചയമുണ്ട്! അവൻ ആൾ വീരനാണ്.”

ഉണ്ണിത്താൻ : “ഇവിടെ വന്നതിന്റെശേഷം കേൾക്കുന്ന കഥകൾ ബുദ്ധിയെത്തന്നെ ചലിപ്പിക്കുന്നു.”

മഹാരാജാവ്: “നമ്മുടെ ആജ്ഞയാൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നും കേട്ടില്ലേ?”

ഉണ്ണിത്താൻ: “കേട്ടു; കഷ്ടം! തിരുമനസ്സിലെ കല്ലുനയെ ഉണ്ണി ലംഘിച്ചില്ലെന്നു തിരുമനസ്സിൽ ബോധ്യമുള്ളത് അടിയന് ആശ്വാസമായി. ശേഷം ഇരാശ്യരോടു പോലെ നടക്കട്ടെ.”

ഇത്രയല്ലാതെ തന്റെ മകന്റെമേൽ ചുമത്തപ്പെട്ട നരഹത്യപരാധത്തെപ്പറ്റി ഉണ്ണിത്താൻ ഒന്നും ഉണർത്തിച്ചില്ല. ഉണ്ണിത്താന്റെ പ്രഭുബുദ്ധിയെക്കുറിച്ച് മഹാരാജാവ് അന്തരാത്മനാ പിന്നെയും അഭിനന്ദിച്ചു.

മഹാരാജാവ്: “ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഗുരുവായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിയെ കണ്ടില്ലേ?”

ഉണ്ണിത്താൻ: (പുത്രവിഷയത്തിലും പ്രദർശിപ്പിക്കാത്ത മുഖസ്തോഭത്തോടുകൂടി) “കണ്ടു, സുന്ദരൻ, വീരൻ, നല്ല നടൻ.” (കറച്ചു നേരം ആലോചനയോടുകൂടിനിന്ന്) “അടിയന് തിരുമനസ്സിലെ പ്രജയായി കഴിയാനേ വൈഭവമുള്ളൂ. സന്ധ്യ

സിക്കയും മറ്റും (ക്ലേശഭാവത്തിൽ) മറ്റുള്ളവർ കഴിക്കട്ടെ. തൃപ്പാദശരണത്തെ താമസംകൂടാതെ ചിലർ പ്രാപിക്കും. അപ്പോൾ വിടകൊണ്ടു കേഴുന്ന കൂട്ടത്തിൽ അടിയന്മുണ്ടാവും. വൈഷ്ണവമായ കൃപാതിരേകത്തെ വർഷിച്ചു് അന്നു ത്രാണനം ചെയ്യണം.”

മഹാരാജാവ് ഈ വാക്കുകളെ വ്യാഖ്യാനിപ്പാൻ ആവശ്യപ്പെടാതെയും, എന്നാൽ ആ വിഷയത്തെത്തുടരാൻ സന്നദ്ധനല്ലാതെയും, അത്യർദ്രമനസ്കനായി ഇങ്ങനെ ഉപദേശിച്ചു: “മകന്റെ ഭാഗത്തേക്കു വേണ്ടതെല്ലാം ദളവായോടും കാര്യക്കാരന്മാരോടും പറയണം. വേണ്ട ഉത്സാഹങ്ങൾ ചെയ്തു് തെളിവു കൊടുക്കണം. ഉണ്ണിത്താൻ പോരാത്തതെന്നു തോന്നുകയില്ലെങ്കിൽ ഒന്നുകൂടി ഗുണദോഷിക്കാം. നീട്ടെഴുത്തു കേശവനാണ്ട്. അവനോടാലോചിച്ചു് ഈ സംഗതികൾ വേണ്ടതു നടത്തുന്നതിനു നാം അനുവദിക്കുന്നു. ഈ ഗുണദോഷം സ്വകാര്യമായിരിക്കട്ടെ.”

മഹാരാജാവ് ചോദ്യഗുണദോഷാദികൾ നിറുത്തി. ഐശ്വര്യമായ ബുദ്ധിയും പരമാർത്ഥസത്യപ്രഭുത്വവും ചേർന്നുള്ളടം അനർഹസ്തോത്രവും കിഴിഞ്ഞുള്ള സമ്പ്രാർത്ഥനയും ഞെക്കിപ്പിഴിഞ്ഞുള്ള കണ്ണനീരും കൂടാതെ കാമധേനുവെപ്പോലെ ചിന്തിതാനുഗ്രഹത്തെ കാലോചിതം അനർഗ്ഗളമായി ദാനം ചെയ്യുമെന്നു ദ്രവ്യമായി വിശ്വസിച്ചിരുന്ന ഉണ്ണിത്താൻ അന്നത്തെ മുഖംകാണിപ്പും അവസാനിപ്പിച്ചു.

അദ്ധ്യായം പതിനെട്ട്

“മിത്രപദവിഗതവിചിത്രമണികൂടനാ-
യത്രയും വിലസുന്നു ധാത്രിധരേന്ദ്രൻ.”

കനകകാന്തികൊണ്ടു കമനീയതരവും ഗുളമധുരികൊണ്ട് ആസ്വാദനീയവുമായി കവിമനോധർമ്മത്താൽ നിർമ്മിതമായ ലോകത്തിൽത്തന്നെ ഇതേവരെ പെരുമാറിയും, ഘോരഘാതകന്മാരുടെ സ്വൈരവാസത്താൽ നരകതുല്യമായിരിക്കുന്ന പരമാർത്ഥലോകത്തിൽ കേവലം പരിചയശൂന്യമായും ഇരുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞിന് കേശവപിള്ളയുടെ ഉപദേശങ്ങൾ സ്വാർത്ഥപരനും സ്ത്രീജിതനും ആയ ഒരു കുടിലവിടന്റെ കൃത്രിമങ്ങളാണെന്നു തോന്നിയപ്പോൾ, തനിക്കു നേരിട്ട ആപത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ അയാളുടെ ഉള്ളിൽ അങ്കുരിച്ചമർന്നിരുന്ന വിശ്വവിദ്വേഷത്തിന് നവമായ ഒരു വിജ്ഞാനം ഉണ്ടായി. എന്നാൽ ആ യുവാക്കന്മാരുടെ രസനായുധം അവസാനിച്ചപ്പോൾ, കേശവപിള്ള പ്രയോഗിച്ച അസ്ത്രങ്ങളിൽ ‘മീനാക്ഷി’ നാമലിഖിതമായ ഒന്നു മാത്രം ആ നാമത്തെ സദാ സ്മരിക്കുന്ന കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ലാക്കിനു തറച്ച്, അവിടെ വസതികൊണ്ടു പാർവതീശാപംകൊണ്ടു പാർത്ഥബാണങ്ങൾക്ക് രൂപാന്തരം ഉണ്ടായതുപോലെ, പൂവമ്പായി തന്റെ ഹൃത്തടത്തിൽ ലയിച്ച ആ സ്മരണയാലുണ്ടായ ആനന്ദത്തോടു കൂടി കേശവൻകുഞ്ഞ് നിദ്രാർത്ഥിയായി ശയനം ചെയ്തു. കലീനയായ തന്റെ പ്രണയിനി അപരിചിതനും ദാസ്യത്തിയിൽ കാലക്ഷേപംചെയ്യുന്നവനുമായ ഒരു യുവാവിന്റെ സന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ച് അന്തർജ്ജനവ്രതത്തെ ലംഘിച്ചു വൃത്താന്തം അയാളുടെ മനസ്സിൽ രൂക്ഷമായ അഭ്യസൂയയെ ജനിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ തന്റെ മനശുദ്ധതയെക്ക് അർദ്ധാവകാശിനിയായി വരികപ്പെട്ട കന്യക ദുരാചാരവർജ്ജിതമായ ചാരിത്രസങ്കേതമാണെന്നും അയാൾതന്നെ വിധിച്ചു. തനിക്കുള്ളതുപോലെയുള്ള നിഷ്ഠുരതയും ധർമ്മനിഷ്ഠയും അന്യചിത്തങ്ങളേയും അലങ്കരിക്കാമെന്ന് നിർമ്മലമായ അയാളുടെ അന്തഃകരണം ഉപന്യസിച്ചതിനാൽ, വീണ്ടും പ്രശാന്തമായ അയാളുടെ ആത്മാവ് സുഷുപ്തിപദത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി പ്രയാണം തുടങ്ങി. എന്നാൽ, ജാഗ്രദവസ്ഥയിൽനിന്നു നിദ്രാപഥത്തിൽ ഗതി തുടങ്ങിയ അസ്തവിവേകനായ ആ ശരീരപാന്ഥൻ, മാർഗ്ഗമദ്ധ്യസ്ഥമായ ഒരു ഗോപുരത്തിന്റെ കവാടങ്ങൾ സ്വയമേ നീങ്ങുകയാൽ പ്രത്യക്ഷമായ സ്വപ്നദൃഢിലേക്ക് ബലാൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു. അവിടെ, കണ്യുമായ വിസർഗ്ഗത്തിന്റെ ഉച്ചാരണത്തിൽ ‘ഹ’കാരവ്യക്തി ശരിയാവാത്തതിനെപ്പറ്റി അനുപദം ശാസിച്ചുകൊണ്ട് ശിഷ്യന്മാരുടെ നടുവിൽ ഇരിക്കുന്ന തന്റെ ഗുരുനാഥൻ ആദ്യത്തിൽ ദൃശ്യനാകുന്നു. ദക്ഷപ്രജാപതി ദീക്ഷിച്ചതുപോലുള്ള ഒരു മഹായാഗത്തിന്റെ ദർശനം അടുത്തപോലെ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ആനന്ദിപ്പിക്കുന്നു; ആ യജ്ഞ

കർമ്മത്തിൽ പുത്രക്ഷേമാർത്ഥം അച്ഛനായ ഉണ്ണിത്താൻ നവനിധികളെ ഗുരുസംഭാവനയായി ദാനം ചെയ്യുന്നു. സാംബദീക്ഷിതരായ അധ്വരീയുടെ ആശിസ്സോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിൽനിന്നു താൻ പ്രസാദത്തെ സ്വീകരിക്കുമ്പോൾ, പ്രിയതമയായ മീനാക്ഷി തന്റെ വാമഭാഗത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു. ഈ യജ്ഞത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽ മീനാക്ഷിയുടെ പാണിഗ്രഹണമഹോത്സവം സപ്തപദീപര്യന്തം സമാപനംചെയ്യപ്പെടുന്നു. മീനാക്ഷിയുടെ കസുമമൃദുലമായ കരസ്സർഗ്ഗനത്താൽ ഉൽഭൂതമായ നിബിഡാനന്ദം അയാളെ ഉമത്തനാക്കുകയാൽ, അനന്തരാമഭവങ്ങൾ അസ്സുടങ്ങുളായിത്തീരുന്നു. പരിണയത്തിനു മുമ്പ് തന്നോടു പ്രണയപരിഭവം കൂടാതെ വർത്തിപ്പാൻ കൃപ തോന്നിയ അവസരങ്ങളിൽ ലജ്ജാവതിയായിരുന്ന ആ നവോഢ ഇതാ ഈ സദസ്സിൽ വേശ്യാഭാവത്തിൽ തന്നെ സ്സർശിച്ച് തലോടി താലോലിക്കുന്നു. ദർത്താവിന്റെ ഇംഗിതലംഘനമാകുന്ന കലടാവൃത്തിയെ പരുഷകല്പഷമായ ദൃഷ്ടിപാതത്താൽ താൻ ശാസനംചെയ്യുന്നു. ക്ഷീണമായ ദീപപ്രഭയിൽ തന്റെ കാന്തയുടെ ചന്ദ്രികാധവളമായ ലലാടവും ദണ്ഡദർപ്പണത്തിന്റെ തേജോവിപര്യന്താൽ ദ്വിഗുണിതപ്രഭയോടെ ശോഭിക്കുന്ന കൃഷ്ണവർണ്ണങ്ങളായ പുരികക്കൊടികളും പ്രസന്നശോഭയോടും ചടുലപ്രഭാവത്തോടും പ്രത്യക്ഷമാകുന്നു. വിദേശസ്ത്രീകളുടെ മാതിരിയിൽ ശിരസ്സിനെ ആച്ഛാദനംചെയ്യുന്ന പട്ടുചേല കേശപാശത്തെ മറയ്ക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും ഈ ആവരണത്തെ അതിക്രമിച്ചു പ്രസരിക്കുന്ന അളകങ്ങളുടെ നീലവർണ്ണം ജാഗ്രവസ്ഥയിലെ തന്മയത്വത്തോടുകൂടി ആ യുവാവിന്റെ ചേതസ്സിനെ പരമാഹ്ലാദപൂർണ്ണമാക്കുന്നു. പ്രണയമധുസരസ്സിൽ ഉല്പന്നമായ കനകകമലത്തിൽ നിന്നു മകരന്ദാപഹരണംചെയ്തു പൊങ്ങുന്ന ഭ്രമരങ്ങളെപ്പോലെ കരുണാകടാക്ഷ പ്രചുരമായ നേത്രയുഗളം പ്രേമധാരാവർഷംകൊണ്ട് ആ അനുരാഗപരിതപന്റെ മനസ്സിനെ ശീതളമാക്കുന്നു. പ്രേമസ്യന്ദികളായ മധുരമന്ത്രങ്ങൾ, തന്റെ ജീവനായി കയ്യിൽ സഹജമായുള്ള പ്രൗഢമഞ്ജുളതയാലും ലജ്ജകൊണ്ടുള്ള അസ്സുടതയാലും അയാളുടെ മനസ്സിനെ നിഷ്കരണം വലയ്ക്കുന്നു. ആ സരളവചനങ്ങളെ വഹിക്കുന്ന ഓഷ്ഠാദിഭാഗം മുഖാർദ്ധവും ത്രുപാപാരവശ്യംകൊണ്ടെന്നപോലെ പട്ടാംബരന്തത്തിലെ സുവർണ്ണകോടിയിൽ നിലീനമായിരിക്കുന്നു. ചന്ദനാദിചർച്ചനംകൊണ്ട് അയാൾ പരമാനന്ദമഗ്നനായി പാർശ്വവർത്തിയായി പരിസേവനം ചെയ്യുന്ന സർവ്വദാരണഭ്രഷിതമായ വിഗ്രഹത്തിനു വശംവദനാകുന്നു. ശകടങ്ങളെ അതുകൂടെ നേതാക്കന്മാർ വാഹനശാലകളിൽനിന്നു പുറത്തിറക്കുമ്പോലെ താൻ ഒരു നിർജ്ജീവസത്വമായി തന്റെ ശയ്യാഗൃഹത്തിൽനിന്നു നയിക്കപ്പെട്ട് വൃഷ്ടിജലവാഹിയായുള്ള ഭൂമിയിലേക്കു നിഷ്ക്രമിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു. നിശയുടെ നിഷ്ക്രകാശത കാർമേഘങ്ങളാലും തന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു സംഭവിച്ചിരിക്കുന്ന അന്ധത ഒരു

വിദ്രമേഘത്താലും പാതാളതമസ്തുല്യമാക്കപ്പെടുന്നു. ഹരികഥാസദസ്യരിൽ ജളമതികളായ ചിലരുടെ ദർശനപ്രകാരം ഹരിപഞ്ചാനനശ്രീനാരദബ്രഹ്മർഷി ഹരിപഞ്ചാനനധ്രുവരാജകുമാരന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ ശ്രീനാരായണ ധ്യാനമത്രത്തെ ഉപദേശംചെയ്തനുഗ്രഹിച്ച മുഹൂർത്തത്തിൽ, കേശവപ്രഭുകുമാരന്റെ ശ്രവണരന്ധ്രങ്ങളിൽ ഒരു ബ്രഹ്മാണ്ഡഭ്രമണാരവം മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങി. ജിഹ്വാമൂലം നിർഭരമായ ഘനത്തോടു കൂടി ശ്യാസസഞ്ചികാഗർത്തത്തിൽ അവഗാഹനം ചെയ്തു. ആത്മജീവച്ഛതികൾ ഒരുക്ഷുദ്രദേവതയാലെന്നപോലെ സമൂലം ഛേദിക്കപ്പെട്ടു.

ജീവനും ആത്മാവും സമസ്തുബാഹ്യേന്ദ്രിയങ്ങളും ചൈതന്യശൂന്യമായി ഭവിച്ചു എങ്കിലും, ആ യുവാവിന്റെ ബുദ്ധി എന്നുള്ള ശക്തി അന്യസത്യങ്ങളോടുള്ള ബന്ധം വേർപെട്ടും, വ്യാമോഹപഞ്ജരത്തിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടതുപോലെയും സ്വസ്ഥാനത്തെ അവലംബിച്ച് നിരുദ്ധവീര്യത്തോടെ പ്രവർത്തനം ചെയ്തു. ജനിസാഗരത്തെ തരണം ചെയ്തു പരലോകപ്രവേശനം ചെയ്യുന്നു എന്ന് ഒരു ബോധം അനുപ്രായമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ആ ബുദ്ധികേന്ദ്രത്തിൽ ജനിക്കുന്നു. ജീവശരീരത്തിൽനിന്നു യാതനാശരീരത്തിലേക്കു പരിവർത്തനം എത്രകാലംകൊണ്ടു നിവർത്തിക്കുമെന്ന് ആ ബുദ്ധിക്കു രൂപമുണ്ടാകുന്നില്ല. ഈ യാത്രയിൽ എത്ര പാമ്പമന്ദിരിളിൽ താമസിച്ചു എന്നും, നശ്വരമായുള്ള തന്റെ അംശത്തിന് എങ്ങനെ പോഷണം സാധിച്ചു എന്നും, അയാൾക്കു വ്യക്തമാകുന്നില്ല. സകലവും അന്ധകാരമയവും സൂക്ഷ്മപ്രജ്ഞാതിരവും ആയി കഴിഞ്ഞു. . . പരലോകപ്രാന്തം സമീപിച്ചതുപോലെ ഇന്ദ്രിയമാന്ദ്യങ്ങൾ നീങ്ങിത്തുടങ്ങി. സ്വപ്നാരംഭത്തിനു പൂർവ്വമായുള്ള സ്ഥിതിയിൽ ശ്യാസോച്ഛ്യാസം ചെയ്യുന്നതിനും അവയവങ്ങളെ ചലിപ്പിക്കുന്നതിനും ശക്യമായി. ശിരസ്സിനെ അവനമനം ചെയ്യിക്കുന്നതായ ഒരു ലഘുഭാരവും, കർണ്ണപ്പടങ്ങളെ ശാന്തമായി ബാധിക്കുന്ന ഒരു മുരളീസ്വരവും പീഡാവശിഷ്ടങ്ങളായി അയാൾ അനുഭവിച്ചു. ബലാൽ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന നവലോകത്തിന്റെ സ്ഥിതികളെ അശ്വര്യത്തോടു കൂടി പരിശോധനം ചെയ്തു. അതിശീതളമായ ശിലാശയ്യയിന്മേൽ കസുമമൃദലമായ ഉപധാനത്തിന്റെ സഹായത്തോടു കൂടി താൻ സുഖശയനം ചെയ്യുന്നു എന്ന് അയാൾക്കു ജ്ഞാനമുണ്ടായി. ഇന്ദ്രകാന്തശിലാനിർമ്മിതമായ ഒരു മണിയറയിൽ, ബാലതതികൾപോലെ വിഹരിക്കുന്ന മരുത്തുകളാൽ ആവൃതനായി, ചേതോഹർഷകങ്ങളായ പരിമളഭേദങ്ങളെ അനുഭവിച്ച്, അയാളുടെ ഹൃദയം പരമാനന്ദവ്യാപൃതമായി. അപ്സരസ്സുകളുടെ വർണ്ണാലാപങ്ങൾ എന്നു തോന്നുമാറ് നാനാപക്ഷിവാർഗ്ഗങ്ങളുടെ ഉന്മേഷസഹിതമായ കൂജനങ്ങളും അയാളെ ആനന്ദിപ്പിച്ചു. ആ സംഗീതത്തിനു തംബുരുശ്രുതി എന്നവണ്ണം ഉപാന്തപ്രദേശത്തുള്ള ഒരു

ചെറിയ അരുവിയീലെ ജലനിപാതം ധ്വനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. മണിമന്ദിരത്തിന്റെ ഒരു ഭാഗത്ത് ദൈർഘ്യം കൂടിയതും വിസ്താരം തുലോം കുറഞ്ഞതുമായ ഒരു ജാലകനിര കാണപ്പെട്ടു. ആ ദ്വാരപങ്ക്തികളിൽക്കൂടി നാനാവർണ്ണമായുള്ള പൃഷ്ഠവല്ലിദളാദികൾകൊണ്ട് അലംകൃതമായുള്ള ഗിരികന്യാവക്ഷസ്സെന്നപോലെ ഒരു ദിവ്യദർശനം ലബ്ധമായി. ആ ശ്യാമളാവിശ്വസ്വരൂപിണിയുടെ കിരീട വലയമെന്നപോലെ മേഘമണ്ഡലങ്ങളുടെ ഭാസ്വചലനങ്ങളും ദൃശ്യമായി. ഈ നന്ദനാരാമത്തിന്റെ ദർശനത്തിൽ ജ്യേഷ്ഠപാണ്ഡവനായ ധർമ്മപുത്രരെപ്പോലെ താനും നരകത്തെ ദർശനമാത്രംചെയ്ത് സാന്ദ്രാനന്ദനിബിഡമായുള്ള ഇന്ദ്രലോകത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് ആ കമാരപണ്ഡിതൻ അല്പനേരം ഭ്രമിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള ബോധങ്ങൾക്കു വിശദത ഉണ്ടായപ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ ശരീരത്തേയും വസ്ത്രങ്ങളേയും ആഭരണങ്ങളേയും വിശേഷിച്ചും തന്നെ ആപത്തിൽ ചാടിച്ച കണ്ഡലങ്ങളേയും പരിശോധിച്ചു. മരണാനന്തരം ആത്മാവിന്റെ വസതിക്ക് പരലോകസൃഷ്ടിയുള്ള ഒരു ശരീരത്തെ ദാനംചെയ്യുക മൃത്യുനിയമത്തിലെ ഒരു വ്യവസ്ഥയാണെന്നുവരികിലും, മൃതിപ്രാപ്തന്മാരുടെ വസ്ത്രാഭ്യുലങ്ങരണങ്ങൾക്കുകൂടി പരലോകഗതിയുണ്ടാകുന്നത് അസംഭവ്യമെന്നു തോന്നുകയാൽ താൻ സജീവനായി മനുഷ്യലോകത്തിൽത്തന്നെ തന്റെ സുഖങ്ങളെക്കൂടി കരുതുന്ന ജനങ്ങളുടെ അധീനത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു എന്ന് അയാൾ ക്ഷണത്തിൽ അനുമാനിച്ചു. ഇതിന്റെശേഷം ആ യുവാവിനാൽ പ്രഥമമായി അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടത് ഗാഢമായ ഒരു പ്രാർത്ഥനയായിരുന്നു. താൻ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന മുറിയുടെ ഒരുഭാഗത്തു കൂടി വെളിച്ചത്തിന്റെ പ്രവേശനമുണ്ടാകുന്നത് രണ്ടാൾപൊക്കത്തിൽ ഒരു കൈപോലും കടത്താൽ പാടില്ലാത്ത ഇടുങ്ങിയ ഒരു ജാലകനിരയിൽ കൂടിയാണെന്നു കാണപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ട് ആ നിലയനവും ഒരു ബന്ധനശാലതന്നെ ആയിരിക്കാമെന്ന് അയാൾ തിർച്ചയാക്കി. നാനാവർണ്ണങ്ങളായ പൂപ്പണികൾ ചെയ്തുള്ള പച്ചപ്പട്ടുകുപ്പായവും ശുഭ്രവർണ്ണമായ തലപ്പാവും ധരിച്ചുള്ള ഒരു ഗിരിരാജകുമാരനാണ് ജാലകങ്ങളിൽക്കൂടി കാണപ്പെട്ടതെന്നും, ആ ചെറുപർവ്വതനിരയിലെ നിബിഡമായ ലതാസഞ്ചയത്തിൽ സൂര്യരശ്മികൾ പതിച്ചുണ്ടാകുന്ന പ്രതിഫലനമാണ് ആ മണ്ഡപത്തിനു നീലസൂടികത്തിന്റെ പ്രഭയെ നൽകുന്നതെന്നും ആ കാവ്യസമ്പന്നൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. കായസുഖപ്രദങ്ങളായ ദിവ്യഘൃഷ്ടധതരങ്ങളിൽ തടവി വരുന്ന വായു ധന്വന്തരിദേവനെപ്പോലെതന്നെ ആ കഷ്ടതയിൽ ശരീരസുഖത്തിന് അനുഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നു ചിന്തിച്ച്, അയാൾ തന്റെ അച്ഛന്റെ ഇഷ്ടദേവതയായ ആ മൂർത്തിയെ മനസ്സുകൊണ്ടു സ്തോത്രംചെയ്തു. എന്നാൽ താൻ ആ സ്ഥലത്ത് എങ്ങനെ, ആരാൽ എന്തിനായി കൊണ്ടുപോരപ്പെട്ടു എന്നുള്ള ചോദ്യങ്ങളും ആ യുവാവിന്റെ മന

സ്സിൽ ഉടനേ തന്നെ ഉൽപ്പവനം ചെയ്തു. താൻ തന്റെ അച്ഛനാലും അമ്മാവനാലും ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിക്കപ്പെട്ടിരുന്നവെങ്കിൽ തനിക്കു ബോധക്ഷയവും അപ്പോഴത്തെ എകാന്തവസ്തിയും സംഭവിക്കുന്നതിന് ഇടയില്ലെന്ന് അയാൾ തീരുമാനിച്ചു. കേവലം ദ്രവ്യങ്ങളായ ചെന്താരുടെ കൃത്യമാണെങ്കിൽ തന്റെ നിര്യാണം വരുത്തി കണ്ഡലാദി സാധനങ്ങളെ അവർ അപഹരിക്കുമായിരുന്നെന്നും അയാൾ വാദിച്ചു. തന്റെ ബന്ധമോചനത്തിനു സഹായിക്കാമെന്നു ഗുണദോഷിച്ച കേശവപിള്ള മീനാക്ഷിയെ അപഹരിപ്പാനായി, രാജസേവമൂലം അയാൾക്കുള്ള അധികാരത്തെ പ്രയോഗിച്ച് തന്നെ നിഗൂഢനം ചെയ്തിരിക്കുന്നതാണെന്ന് നമ്മുടെ താർക്കികൻ അവസാനത്തിൽ തീർച്ചയാക്കി. പുഷ്പലോകത്തിൽ കണ്ണിന് ആനന്ദവും സ്റ്റർഗത്തിന് മാർദ്ദവശൈത്യങ്ങളും, ആസ്വദിച്ചാൽ മൃതിയും ചേർക്കുന്ന ചില വിഷപുഷ്പങ്ങളെന്നപോലെ കേശവപിള്ള മഹാദോഷസംക്രാമനായി ധർമ്മരാജ്യത്തിന്റെ പാപദശാഭരണം ചെയ്യുന്നു എന്നു ദുഷ്ടനേയും പരഹിതത്തേയും ആസ്പദമാക്കി നിർണ്ണയിക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ഘാതകന്റെ നിഷ്കരദൂർന്നയത്തെ സൂക്ഷ്മഗ്രഹണം ചെയ്തിരിക്കുന്ന തനിക്ക് അതിനെ പ്രസിദ്ധമാക്കുവാനുള്ള സൗകര്യം നഷ്ടമായിപ്പോയിരിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ചു കേശവൻകണ്ടതു ക്ലേശിച്ചു. എന്നാൽ ഈ ചിന്തകൾ വേഗത്തിൽ മാറി തന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരുടേയും പ്രണയിനിയുടേയും ധ്യാനത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു. ആ സമയത്തിൽ തന്റെ മുറിയുടെ വാതൽ ഇറന്ന് രാജപദാതിയുടെ വേഷത്തിൽ ആയുധപാണിയായ ഒരുവൻ പ്രവേശിച്ച്, “ഒന്നു കളിക്കണ്ടയോ?” എന്ന് അതിവിനീതനായി ചോദ്യം ചെയ്തു. കേശവപിള്ളയുടെ നേർക്കുണ്ടായ സംശയമുറച്ചു. തന്റെ മുഖിൽ നിൽക്കുന്ന രാജഭടനെ ഹനിച്ചുകളകയോ എന്നുക്ഷീണനും നിരായുധനും ആയ നമ്മുടെ ബന്ധനസ്ഥൻ ആലോചിച്ചു. മറ്റുള്ളവരുടെ പാത കട്ടപ്പുറത്തുങ്ങൾ തനിക്ക് അനുവർത്തനീയമല്ലെന്നുപേക്ഷിച്ച്, ദിവസേന രണ്ടു സന്ധ്യാസ്നാനം കഴിച്ചുവന്നിരുന്ന ആ യുവാവ് ആക്ഷണനത്തെ ഒരു മഹാസൗഭാഗ്യമായി സ്വീകരിച്ച്, പൂർണ്ണസമ്മതഭാവത്തിൽ എഴുന്നേറ്റ് ഭടന്റെ മുഖിലെത്തി. കട്ടുള്ളൂട്ട് കരിങ്കല്ലുകൊണ്ടും, വാതൽ ആനയാലും തകർക്കാൻ കഴിയാത്തവിധത്തിൽ ഘനമുള്ള പലകകൊണ്ടും പണിചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ദ്വാരത്തെക്കടന്ന് ദീർഘവും വക്രവും ആയുള്ള ഗുഹാന്തരങ്ങളെ തരണം ചെയ്ത്, പുറത്തേക്കുള്ള പടിയിൽ പ്രവേശിച്ചു. “ഗജേന്ദ്രവൃന്ദം ഗഗനേ പരന്നാർ” എന്ന ശ്ലോകപദത്തെ യഥാർത്ഥമാക്കുവാൻ മതിയാകുന്ന ഊക്കോടു കൂടി വീശുന്ന കാറ്റുമേറ്റ്, പുറന്തളിമത്തിൽ ആ യുവാവ് നിലകൊണ്ടപ്പോൾ സാക്ഷാൽ വിശ്വരൂപദർശനംപോലെ പരമാനന്ദകരമായ ഒരു കാഴ്ച അയാൾക്കു ലഭിച്ചു. വിചിത്രവർണ്ണങ്ങളോടു കൂടിയ പുഷ്പങ്ങളേയും പക്ഷിവൃന്ദങ്ങളേയും വഹിക്കുന്ന തരുക്കൾ, നിബിഡതകൊണ്ട്

ആ കൊടുങ്കാറ്റിലും നിശ്ചലമായി പ്രകാശപരമ്പരകൾ പോലെ മോലമണ്ണലപരിസരത്തിൽനിന്ന് സമഭൂമിവരെ ആച്ഛാദനംചെയ്തു നിൽക്കുന്നതിന്റെ മനോഹരത, വിശ്വകർമ്മാവിന്റെ മഹേന്ദ്രജാലത്തിനും ദുസ്സാധമായ ഒരു വിതാനമായി പരിലസിക്കുന്നു. അതുതപ്രസരംകൊണ്ട് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ നേത്രങ്ങളെ തുറപ്പിക്കുന്നതായ ഹരിതജ്യോതിസ്സ് കനകരജതാചലങ്ങളുടെ പ്രഭയേയും അസ്തമിപ്പിക്കുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രകാശനാമുതൽ ബഹുയോജനവിസ്താരമുള്ളതും സൂര്യപടത്താൽ ആസ്തുതമെന്നപോലെ മനോഹരവുമായ ഈ രംഗത്തിൽ തരുരൂപിണികളായി വേഷനാനാത്മ്യത്തെ അവലംബിച്ച് കേരളശ്രീദിവ്യനൃത്തം തുടരുന്നു. ലഘുനീലച്ഛവികലർന്നുള്ള ആകാശമണ്ണപം മേൽക്കട്ടിയായും ശ്യാമളദ്യുതിയായ സമുദ്രം പുറംതിരശ്ശിലയായും, സ്വർണ്ണസൂചികകളെ വഹിച്ച് അവിടവിടെ ഉയർന്നുകാണപ്പെടുന്ന ചില ഗോപുരങ്ങളും സൂര്യപ്രഭതട്ടി പ്രകാശിക്കുന്ന ജലാശയദർപ്പണങ്ങളും സമുചിതരംഗസാമഗ്രികളായും, താൻ നിൽക്കുന്ന പർവതനിര രംഗവാസികളുടെ മഞ്ചസമുച്ചയമായും, ആനൃത്തമണ്ണപത്തെ അലാരിക്കുന്നു. ബഹുകാവ്യനാടകാദികളുടെ സാരസർവസ്വത്തിന്റെ അനുഭൂതിയെക്ഷണമാത്രംകൊണ്ടു സാധിപ്പിച്ച ആ പരമരമണീയമായ ആലോകത്തിൽ ലലപ്രയുക്തമായി തന്നെ പീഡിപ്പിക്കുന്ന ബന്ധനാപനയവും ക്ഷന്തവ്യമെന്നു തോന്നി. അയാളുടെ ഹൃദയത്തിൽ സൃഷ്ടിമഹിമയെക്കുറിച്ചുള്ള അഭിനന്ദനം ഒന്നുമാത്രം ശേഷിക്കുന്നു. തന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു ഗോചരമാകുമ്പോലുള്ള സമതലവിസ്തൃതി നാഞ്ചിനാടാകുന്ന ഐശ്വര്യവനിയും ഗഗനചാരികളാകുന്ന യക്ഷകിന്നരാദിവർഗ്ഗങ്ങളുടെ വിശ്രമാർത്ഥമെന്നതുപോലെ വിശേഷോന്നതിയോടു പൊങ്ങിനിൽക്കുന്ന ഗോപുരം മഹേന്ദ്രന്റെ പാപശാന്തിക്കായി ത്രിമൂർത്തികളുടെ സമ്മേളനത്താൽ ധന്യമായ സ്ഥാനമാലയക്ഷേത്രത്തിന്റെ പുരോഭാഗവും ആയിരിക്കുമെന്നു കൽപിച്ചുകൊണ്ട് ആ സ്ഥലത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ആ യുവാവ് പരമശിവപരമായ മാനസികപ്രണാമം ചെയ്തു. താൻ നിൽക്കുന്ന സ്ഥലം യോഗികളുടെ പ്രിയവാസദേശമായുള്ള മരുത്യാൻ എന്ന പുണ്യഗിരിയാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ടും, അവിടത്തെ വാസം സർവ്വൈശ്വര്യത്തിനും ആസ്വദമെന്നുള്ള വിരക്തിസിദ്ധാന്തത്തോടും അയാൾ സ്നാനവും ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു. എങ്കിലും, തന്റെ കാരാഗൃഹത്തിനകത്തുള്ള ശീതളമായ ശിലാശയ്യയിന്മേൽ പിന്നെയും ശയനം ആരംഭിച്ചപ്പോൾ അയാളുടെ ഭ്രാന്തമായ യുവമനസ്സ് തന്റെ മാതാപിതാക്കന്മാരോടും മീനാക്ഷിയോടും പുനസ്സംഗമത്തിനു പ്രാർത്ഥനപ്രാർത്ഥനം ആവുകയും ചെയ്തു.

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ തിരോധാനസംഗതിയിൽ മഹാരാജാവ് ഉദാസീനനായും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ നിരുദ്യമനായും കാണപ്പെട്ടു എങ്കിലും രാജചാരന്മാരും

വനസഞ്ചരണത്തിൽ പരിചിതന്മാരായ ഉണ്ണിത്താന്റെ ഭൃത്യന്മാരും തിരുവിതാംകൂറിൽ നാനാഭാഗങ്ങളിലും പരസ്യമായും ശുശ്രൂഷയായും ആ യുവാവിനെ ആരാഞ്ഞു. എന്നിട്ടും അപഹർത്താവ് ആരെന്നറിവാൻ ഒരു ലക്ഷ്യവും ആർക്കുംതന്നെ കിട്ടിയില്ല. ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ അത്യന്തം സ്വാധീനമുള്ള ഒരു കക്ഷിയാൽ ആ യുവാവ് അപഹരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കണമെന്ന്, ഈ തോലിയിൽനിന്നു മഹാരാജാവ് അനുമാനിച്ചു. അവിടത്തെ സേവകനായ കേശവപിള്ളയെ ആ സംഗതിയിലും ബാധിച്ചുതുടങ്ങിയ ദുഷ്ടവാദത്തെ പരിഹരിക്കുന്നതിന്, അയാൾതന്നെ പുറപ്പെട്ട് ഒരന്വേഷണം ചെയ്യാൻ ഭാഗ്യംമുറുക്കിയതിനെ പക്കീർസായുടെ ശുശ്രൂഷയായ ചില ഉപദേശങ്ങൾ പ്രതിബന്ധിച്ചു. കേശവപിള്ളയ്ക്ക് ആ ബന്ധുവിൽനിന്നു കിട്ടിയിടത്തോളം പരമാർത്ഥങ്ങളെ മഹാരാജപാദങ്ങളിൽ സമർപ്പണം ചെയ്യാൻ അയാളുടെ ഹൃദയം കിതച്ചു. പക്കീർസായുടെ 'കറി കറി' ഭോജനത്താൽ മുഴുതി കുഴൽപ്രമാണത്തേയും കവിഞ്ഞിരുന്ന അയാളുടെ മുഖത്തിന്നു തൽക്കാലത്തെ ഒരു കാർഷ്ട്യച്ഛായയെക്കൊണ്ട് ഉപമാനത്തോടു സാമ്യസമ്പൂർത്തി സിദ്ധിക്കയാൽ ആ ആലോചനയും പ്രതിബന്ധിപ്പെട്ടു.

ദിവസങ്ങൾ കഴിഞ്ഞു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ രക്ഷാധികൃതനായ ഭടൻ നാഴികമണിയുടെ കൃത്യതയോടുകൂടി അയാളെ ദൈനംദിനാനുഷ്ഠാനങ്ങൾക്ക് ഇറക്കുന്നതിനും ഭക്ഷണം കൊടുക്കുന്നതിനും ഹാജരായിവന്നു. രസാളാദികളായ ഭോജ്യവിഭവങ്ങളെല്ലാം വിദഗ്ദ്ധപചിതങ്ങളായിരുന്നു എങ്കിലും, വിരഹിയായ ആ യുവാവിന് അവ 'നിവേദ്യ'മാത്രങ്ങളായി ഭവിച്ചു. തന്റെ കാലയാപനത്തിനായി തനിക്കു സകരണം നൽകപ്പെട്ട വിശിഷ്ടഗ്രന്ഥങ്ങളെ ശാരീരികമായ സുഖോപദേശങ്ങളിൽ വൈരാഗ്യം ഉദിച്ചുതുടങ്ങിയ അയാളുടെ മനസ്സ് കാകനഖലേഖനങ്ങൾപോലെ നിരർത്ഥങ്ങളായി ഉപേക്ഷിച്ചു. അയാളുടെ മനസ്സു സർവകാലവും മീനാക്ഷിധ്യാനത്തിൽ ലീനമായി. പർവ്വതപാർശ്വങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്ന വനകസുമങ്ങളും മധുപസമൂഹവും വല്ലിസഞ്ചയങ്ങളും എന്നുവേണ്ട, സകലദൃശ്യങ്ങളും, മീനാക്ഷിസ്മരണത്തെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു. ആകാശത്തിൽ സഞ്ചരണം ചെയ്ത തങ്ങളുടെ നിഴലുകളെ ജാലകനിരകളിൽക്കൂടി കാരാഗൃഹത്തിൽ പതിപ്പിക്കുന്ന ഓരോ പക്ഷിയും സ്വകാമുകപരദേവതയായി ആ ഉപവനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന മീനാക്ഷിയുടെ ആത്മാവാണെന്നുള്ള ഒരു സങ്കല്പംകൊണ്ട് അയാൾ ആനന്ദിച്ചു. ക്രൗഞ്ചകോകിലാദികളുടെ കൂജനങ്ങൾ അയാളുടെ ശ്രവണപ്പടങ്ങളിൽ അവളുടെ മധുരഗീതത്തെ അനുസ്വരം പ്രതിധ്വനിപ്പിച്ചു. വർഷർത്തുവിലെ മഹാകാളിമയെ അവലംബിച്ച മേഘങ്ങൾ പാദാന്താവലംബിയായ കേശചാമരത്തെക്കുറിച്ചു ദാരുണമായ സ്മരണകളെ ഉദ്ധരിച്ചു. ആകാശത്തിൽ പ്രകാശിച്ച ഇന്ദ്രചാപത്തിന്റെ ഓരോ രേഖയും തന്റെ പ്രണയിനിയുടെ ഓരോ അംഗങ്ങളെക്കുറിച്ചു

അയാളുടെ മനസ്സിൽ ഓരോ ഉൽപ്രക്ഷകളെ സംജാതമാക്കി, ത്രിഭുവനങ്ങളിലും വച്ച് ഉൽക്രാന്തരവും നിർവൃതികരവുമായ സ്ഥാനം മന്ത്രങ്ങളത്രേ ഭവനത്തിലെ നാലുകെട്ടുതന്നെയെന്ന് അയാൾ നിർവചിക്കും തീർച്ചപ്പെടുത്തി.

ആ യുവാവു പർവതവാസം ആരംഭിച്ചകാലത്ത് ശുക്ലാംബരച്ഛായയെ അവലംബിച്ചിരുന്ന മേഘങ്ങളും സാന്ദ്രമായ കാർഷ്ഠ്യത്തെ അവലംബിച്ചു. ധാരമുറിയാതുള്ള കാലവർഷം ഉപാന്തദേശങ്ങളെല്ലാം ഭയങ്കരവും തന്റെ ബന്ധനമുറി ശിശിരതരവും ആക്കിത്തീർത്തു. കാലാവസ്ഥയുടെ ഭയാനകത്വത്തെ ബൃഹൽക്കരിക്കാനെന്നപോലെ ഇടിരവങ്ങളും ഗിരിമുകുടങ്ങളിടയിൽ ദേവധിംധിമംപോലെ മുഴങ്ങി. അസ്തമയസന്ധ്യ പരിതാപമാന്ദ്യത്തോടൊന്നുപോലെ ദീർഘഗമനം ചെയ്ത് നിശാസകാരത്തോടു സന്ധിച്ചു. മേഘങ്ങൾ വിസർജ്ജിക്കുന്ന വർഷധാരകൾ സാധ്യമായ തന്റെ മാതാവിന്റെ ശോകാതിരേകത്തേയും, പ്രകൃതികോപത്തിന്റെ ലക്ഷണങ്ങൾ പിതാവായ ഉദ്ധതപ്രഭുവിന്റെ പ്രൗഢമായ പ്രതിക്രിയാസാഹസങ്ങളേയും സ്മരിപ്പിച്ചു. അഴിഞ്ഞുലഞ്ഞുള്ള കേശത്തോടും അതിമലിനങ്ങളായ വസ്തുങ്ങളോടും ഭക്ഷണനിദ്രാദിസുഖങ്ങളെ പരിത്യജിച്ചും അത്യാധിവശയായി പരിഭവനംചെയ്യുന്ന മാതാവിനെ മനസാ സന്ദർശിച്ചപ്പോൾ മാത്രകമായ തന്റെ ദുർബലതയെ പ്രത്യക്ഷീകരിച്ച് ആ പൗരുഷമനസ്സൻ ബാലനെപ്പോലെ കേണതടുങ്ങി. എന്നാൽ പുത്രവിരഹ ദുഃഖത്തിലും തന്റെ പൗരുഷത്തെ പരിത്യജിക്കാതെ നാടും കാടും ആരാഞ്ഞ് തന്നെ ആപത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പാൻ അച്ഛൻ നിരന്തരശ്രമനായി പുറപ്പെട്ടമെന്ന് അയാൾ ധൈര്യപ്പെട്ടു. മഹാരാജാവിന്റെ പദാതികളാൽ ആ ബന്ധനസ്ഥലം പരിപാലനംചെയ്യപ്പെടുന്നതുകൊണ്ട് അവിടന്നു തന്റെ ഗതിയെ അറിവാൻ സംഗതിയാവുകയും, തനിക്കു മോചനമുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുമെന്നും അയാൾ നിർണ്ണയിച്ചു. എല്ലാ ചിന്തകൾക്കും ഉപരിയായി തന്റെ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു ഗോചരമാകുന്ന ഋതുപ്രകോപങ്ങൾ തന്റെ വൈരികളുടെ ശിരസ്സിൽ പതിക്കാനായിരിക്കുന്ന ദൈവശിക്ഷയുടെ ലക്ഷ്യങ്ങളാണെന്നുള്ള തത്വം അയാളെ സ്ഥിരപ്രതിജ്ഞനാക്കി. ആ യുവാവിന്റെ പരിചരനായ ഭടൻ ദിനാന്തരംകൊണ്ട്, വിശ്വസ്തഭാവത്തെ കൈക്കൊണ്ട് ഗുണദോഷങ്ങൾ പറഞ്ഞുകൊടുക്കുന്നതിന് തനിക്ക് അവകാശമുണ്ടെന്നു നടിച്ചുതുടങ്ങി. ബന്ധനസ്ഥനായ യുവാവിന്റെ കാരണവരായ ചന്ദ്രക്കാനപ്രഭു ശുപാർശചെയ്ത്, ഉപജീവനമാർഗമായി താൻ വഹിക്കുന്ന ഉദ്യോഗം തനിക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ളതാണെന്നും, അതിനാൽ ആ യുവാവിന്റെ ആശ്രിതനായും തന്നെ കരുതണമെന്നും, അയാൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ധരിപ്പിച്ചു. തന്റെ കാരണവന്റെ ഔദാര്യത്തെ അതുവരെ അനുസ്മരിക്കാതെ, ആ ഭടൻ നവമായ ഒരു അവസ്ഥാഭേദത്തെ തുടരുന്നതുപോലെ സൗജന്യസംഭാഷണത്തിനു പെട്ടെന്ന് ആരംഭിച്ചു പുറപ്പാടിനെ കേശവപിള്ളയുടെ

കൃത്രിമപ്രേരണയായിരിക്കാമെന്ന് കേശവൻകുഞ്ഞു വ്യാഖ്യാനിച്ചു. അടുത്ത് ഒരുദിവസം ഭക്ഷണസമയത്ത് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അച്ഛനോ അമ്മാവനോ മേൽവിലാസംവച്ച് ഒരു സന്ദേശത്തെ കൊടുക്കുന്നകിൽ, ആയതിനെ ഭദ്രമായി മേൽവിലാസസ്ഥാനത്ത് എത്തിക്കാൻ താൻ ഏൽക്കുന്നു എന്ന് ആ ഭടൻ ചാമുണ്ഡേശ്വരിയെക്കൊണ്ടുതന്നെ സത്യംചെയ്തു. കേശവൻകുഞ്ഞു ഇതിനുത്തരമായി തന്റെ പുരോഭാഗത്ത് അഭേദ്യപ്രാകാരമായി കാണപ്പെടുന്ന പർവ്വതത്തിന്റെ നിശ്ചലതയെ കൈക്കൊണ്ട് ഇരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. തന്റെ ഒരു ഉദ്യമവും നിഷ്ഫലമെന്നു കണ്ടതിനാൽ, ആ ഭടൻ മറ്റൊരുദിവസം ഗുണദോഷവുംകൊണ്ടു പുറപ്പാടായി. യുവാവിനുതന്നെ അറിവുള്ളപ്രകാരം ചന്ദ്രക്കാരമഹാരാജന്റെ ഗുരുപാദരും, നവകീംവദന്തിപ്രകാരം മഹാരാജാവു തിരുമനസ്സിലെ അർദ്ധാസനാവകാശിയും ഉണ്ണിത്താൻപ്രഭുവിന്റെ ആത്മമിത്രവും ആയുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനെ ശരണംപ്രാപിച്ചാൽ തൽക്കാലാപത്തുകൾക്കു നിശ്ചയമായി നിവാരണമുണ്ടാകുമെന്ന് ഒരു സൂചകത്തെ ഉദാരഭാവത്തിൽ ആ ഭടൻ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ആ ഗുണദോഷത്തെ മുളിക്കേൾക്കുന്നതിനുപോലും കേശവൻകുഞ്ഞു കനിഞ്ഞില്ല. അടുത്തദിവസം യോഗീശ്വരന്റെ പ്രതാപവൈഭവങ്ങളേയും ജനസ്വാധീനത്തേയും ആ വിടുവായൻ വർണ്ണിച്ചുതുടങ്ങി. അടുത്തുള്ള പർവ്വതനിരകളെ കഴുകി കടലാടിക്കാണെന്നപോലെ വമ്പഴ ചൊരിയുകയാൽ, ആ ആരവത്തിനിടയിൽ ഭടന്റെ നിർബന്ധോപദേശങ്ങൾ നിഷ്ഫലശബ്ദക്ഷോഭങ്ങളായി പരിണമിച്ചു. അന്നത്തെ സന്ധ്യാഭക്ഷണസമയത്തും നിർബന്ധശീലനായ ഭടൻ, നിയമമായി ചമഞ്ഞുതുടങ്ങിയ ഗുണദോഷോപദേശങ്ങളരിയിൽ കയറി, അരയും തലയും മുറുക്കി ചുവടു പലതുംവച്ചു. തന്റെ സ്ഥിതിക്ക് ആ ഭടൻ സമരയോഗ്യനെല്ലുകിലും, തനിക്ക് നിരന്തരോപദ്രവിയായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതിനാൽ അവന്ന് ഒരു ചെറുപാറത്തെ നൽകുവാൻ കേശവൻകുഞ്ഞു ഒട്ടൊന്നു മുതിർന്നു. കേശവപിള്ളയോടു പ്രയോഗിച്ച പണ്ഡിതസ്വരത്തിലല്ലാതെ ഇടനാടൻ മാടമ്പിയുടെ യാത്രകളിന്ദോപാനമട്ടിൽ, നായർസാമന്തൻ ചേരുന്ന പരിഷ്കൃതിയോടുകൂടി, ഇങ്ങനെ തുടങ്ങി: “എടോ! തനിക്കേ, എന്തെ രക്ഷിക്കാൻ താൽപര്യമുണ്ടെങ്കിലേ, ഇത്രയൊക്കെ ഞെരുക്കി ഗുണദോഷിക്കണോ? ഞാൻ എഴുതീട്ടേ, എന്റെ വർത്തമാനം അച്ഛനെയൊ അമ്മാവനെയോ, അറിയിക്കാവൂ? അതിനെക്കാൾ തനിക്കുതന്നെ രണ്ടുവരി, താൻ നടിക്കുന്നിടത്തോളം കൃതജ്ഞനാണെങ്കിൽ, എഴുതിച്ചാണ്ടിക്കളഞ്ഞുകളയരുതേ? താൻ കൊണ്ടുവരുന്ന ചോറിനെ ഞാൻ എത്ര ധൈര്യത്തോടുകൂടി ഉണ്ണുണു എന്നു താൻ കാണുന്നില്ലേ? എല്ലാത്തിലും വലുതായ ആപത്ത് മരണമല്ലേ? അതിനെപ്പോലും ഞാൻ ഭയപ്പെടുന്നോ? പറയൂ, തോന്നുന്നതെന്തെന്ന്? ഭയപ്പെടുന്ന ആളാണെങ്കിൽ, ഓരോ നേരത്തും

തന്നെ ഊട്ടീട്ടല്ലാതെ ഒരു വേള തൊടുമായിരുന്നോ? കണ്ടാൽ സാരി എടുക്കാൻകൊള്ളുന്ന പെൺകോലമെന്നു തനിക്കു തോന്നിയിട്ടുണ്ട്—ഇല്ലേ? അങ്ങനെ ശുദ്ധഗതികൊണ്ട്—ആ—തോന്നിപ്പോകും, ചില പ്രമാണികൾക്കും. എന്താ പറവാൻ തുടങ്ങിയത്? അതതേ തന്റെ യോഗീശ്വരൻ—അദ്ദേഹത്തിനെ ഞാനും കണ്ടിട്ടുണ്ട്. എടോ—ചില ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ സാരം സംഗ്രഹം കൊണ്ടുതന്നെ അറിയാം. അതുകൊണ്ട്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ കഥ കിടക്കട്ടെ. തന്നെ ഈ കുപ്പായമിടിച്ചു കൂട്ടുകാരുടെ കഥ ആദ്യം എടുക്കാം, അവരിൽ ചിലരേയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്.” (ഇവിടം ആയപ്പോൾ സ്വരം ഒന്നു മാറി) “രാജ്യത്തെ പുലർത്തുന്നവരെന്നു നടിക്കുന്ന കൊമ്പശ്ശന്മാരിൽ ചിലരുടെ യോഗ്യതകൾ ഞാനും കുറച്ചു മനസ്സിലാക്കിയിട്ടുണ്ട്. നരകംതന്നെ ലജ്ജിച്ചു പാതാളത്തിൽ മറഞ്ഞു കളഞ്ഞിരിക്കുന്നത് എന്തുകൊണ്ടെന്നു താൻ അറിയുന്നോ? എല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. ആ ധർമ്മദ്രാഹികളും ദീർഘായുസ്സോടുകൂടിയവരും—പരമകാരുണികനായ തിരുമേനിയുടെ ധർമ്മികത്വം എനിക്കു ശരണമുണ്ട്; സാക്ഷാൽ വിശ്വസ്വരൂപിണി എന്നെ കൈവെടിയുകയുമില്ല. ആഭാസവൃത്തിയോ ആജ്ഞതയോ ആയുളള പട്ടുകഴിയിൽ അല്ലാ ഞാൻ വേരോടി വളർന്നിരിക്കുന്നത്. ഈശ്വരൻ എന്നൊന്നുണ്ടെന്നു താൻ കേട്ടിട്ടില്ലേ? ഇല്ലെങ്കിലും ഉണ്ടെങ്കിലും ചില പരമോപദേശങ്ങൾ എന്റെ മനസ്സിനു ദീപങ്ങളായി വിളങ്ങുന്നുണ്ട്. ആ ദീപം എനിക്കു കാട്ടിത്തന്ന മാർഗ്ഗത്തെ, ശുഭമാകട്ടെ, അശുഭമാകട്ടെ, ഞാൻ തുടരും. അത്രയ്ക്കേ എനിക്കു വൈഭവമുള്ളൂ. ഇനി തന്റെ ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളുടെ കഥ കേൾക്കൂ! യമഘാതകാന്തകൻ എന്നുള്ള സ്ഥാനപ്പേര് ആർക്കെങ്കിലും ചേരുന്നതെങ്കിൽ ആ ബ്രഹ്മരാക്ഷസനാണ്. ‘ഹരി’ ‘ശബ്ദംമാത്രംകൊണ്ട് അയാളുടെ ദുഷ്ടതയ്ക്കു പോരാത്തതിനാൽ, ‘പഞ്ചാനന’ശബ്ദംകൂടി ആ പേരോടു ചേർത്ത ആൾ എന്തു സരസൻ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളെ ശരണംപ്രാപിക്കുകയാൽ,—ഒരു സാധുവായ കന്യകയെ കണ്ടപ്പോൾ വിഭ്രമിച്ചു പറഞ്ഞതിയ ചപലസന്യാസി—അമ്മാവൻ പക്ഷേ, ദുരാഗ്രഹിയെങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തെ വട്ടംകറക്കാൻ എത്തിയിരിക്കുന്ന വഞ്ചകസന്യാസി—എടോ! ദൈവം എനിക്കും രണ്ടു കണ്ണു തന്നിട്ടുണ്ട്—ആ ബ്രഹ്മാണസഗ്രാട്ട് ചിലമ്പിനേത്തു മാളികയിൽ പള്ളിയമർന്നതളുമ്പോളല്ലേ, കാശുതെങ്ങിത്തിരിയുന്ന മുന്തിയറുപ്പനെപ്പോലെ എന്നെ പിടിച്ചു തന്റെ കൂട്ടുകാർ കൊണ്ടുപോന്നത്? അന്നു തന്റെ ഹരിപഞ്ചാസ്യസ്വാമികളുടെ വിക്രമം, രാജസേവ, അനുഗ്രഹശക്തി— “കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ വാക്പട്ടത അസ്തമിച്ചു. അയാളുടെ പ്രസംഗം ആ യുവാവിന്റെ ജീവനോടുകൂടി ഉദരപാദങ്ങൾ മാർഗ്ഗമായി ആ ശിലാതളിമത്തെ ഭേദനംചെയ്ത് പാതാളമാർഗ്ഗമേ പലായനംചെയ്തു. തന്നെക്കുറിച്ചുള്ള പരഃഷടസനങ്ങൾ ദിവ്യശ്രോതങ്ങളാൽ ശ്രവണംചെയ്തിട്ടെന്നു

പോലെ ഹരിപഞ്ചാനനബ്രഹ്മജ്ഞൻ സ്വർണ്ണസങ്കാശനായി പ്രത്യക്ഷീകരിച്ച്, ആ കല്ലറയെ ദീപാരാധനാസമയത്തുള്ള ശ്രീകോവിൽപോലെ ഭാസമാനമാക്കി. ആ രംഗത്തിന്റെ ഉപക്രമണത്തിനു വിദൂഷകനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന രാജഭടൻ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ പ്രാഗത്ഭ്യങ്ങളെ അനുധാവനം ചെയ്തപ്പോലെ, നിന്നിരുന്ന സ്ഥലത്തുതന്നെ അവഗാഹനം ചെയ്ത്, അപ്രത്യക്ഷനായി.

അദ്ധ്യായം പത്തെൻപത്

“വൃദ്ധൻ ഭവാനതിസ്തിശ്വനാമ്മിത്രമി-

ത്യക്തികൾ കേട്ടാൽ പൊറ്റത്തുകൂടാ ദൃഢം.”

ഗുരുശിഷ്യന്മാരോ പരസ്పരാധകന്മാരോ ഏകാന്താത്മകരോ- യുവരാജഹരി പഞ്ചാനനന്മാർ തമ്മിലുള്ള സംബന്ധം എന്തായിരുന്നാലും യോഗീശ്വരനെപ്പറ്റി മഹാരാജാവിന്റെ മനസ്സിൽ അഭിമാനമുണ്ടാക്കുവാനായി ആ രാജകുമാരൻ ചെയ്ത ഏർപ്പാടിനേക്കാൾ ആപൽക്കരമായ ഒരു ആനുകൂല്യം മറ്റൊന്നില്ലായിരുന്നു. ഈ കഥയിലെ അനന്തരസംഭവങ്ങളോട് അതിഗൗരവമായുള്ള നൈമിത്തികബന്ധം ഹരികഥാനുഷ്ഠാനത്തിന് ഉണ്ടായി. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അപഹരണമാകുന്ന അപരാധം തന്നിൽ ആരോപിക്കപ്പെട്ടതിനെപ്പറ്റി പര്യക്ഷനിവേദനം ചെയ്യാൻ രാജസന്നിധിയിൽ പ്രവേശിച്ച യോഗീശ്വരന് കരുണാഭിമാനപൂർവ്വം മഹാരാജാവ് തൃക്കരദാനംകൊണ്ട് സാന്ത്വനമരുളാൻ ഒരുങ്ങിയപ്പോൾ, ബുദ്ധസമ്പൂർണ്ണനെന്നതന്നെ വിവക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടതായ ഹരിപഞ്ചാനനപാദങ്ങൾ, പ്രപഞ്ചസൂത്രധാരന്റെ നിയന്ത്രണംകൊണ്ടെന്നപോലെ, ഒന്ന് അതിയായി വഴുതി. രാജഹസ്തങ്ങളെ പ്രതിഗ്രഹണംചെയ്യാൻ യോഗീശ്വരനങ്ങായ ഇലിമാത്രനേരത്തെ വൈമനസ്യം ആ യോഗിയെ കുറിച്ചുള്ള കേശവപിള്ളയുടെ സംശയങ്ങൾ അടിസ്ഥാനശൂന്യങ്ങളല്ലെന്ന്, പരിസ്കന്ദസാക്ഷ്യങ്ങളായി മഹാരാജാവിനെ ദർശിപ്പിച്ചു. ധർമ്മവിലോപം വരാതെയും രാജ്യത്തിൽ മഹത്തായ പ്രക്ഷോഭങ്ങളൊന്നും ഉത്ഭവിക്കാതെയും യോഗീശ്വരന്റെ വിഷമശാസ്ത്രങ്ങളെ നയപ്രത്യസ്തംകൊണ്ടു ഭിന്നമാക്കുവാൻ അവിടന്ന് ബദ്ധപരികരനായി. ഈ നിശ്ചയത്തോടുകൂടി യോഗീശ്വരനെ തന്റെ പാർശ്വത്തിൽ ഇരുത്തി. സംസ്ഥാനത്തിന്റെ ഭരണം നയഗതി എന്നിത്യാദി ലൗകികകാര്യങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചും, സർവ്വജ്ഞപദയോഗ്യനായ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മതങ്ങളെ ആരാഞ്ഞു. എന്നാൽ, മഹാരാജാവിന്റെ നേത്രങ്ങൾക്ക്, വനമാർപ്പാരന്റെ വിക്ഷണസൂക്ഷ്മതയുണ്ടായിരുന്നു എങ്കിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേത്രങ്ങൾ മഹേന്ദ്രഗിരിയുടെ ശിരസ്സിൽ നിന്നുകൊണ്ട് നൂറു യോജന ദൂരത്തുള്ള ലങ്കാപുരത്തെ സുവ്യക്തമായി ദർശനംചെയ്ത സമ്പാതി എന്ന ഗൃദ്ധ്രവരന്റേതുകൾ തന്നെ ആയിരുന്നു. മഹാരാജാവിന്റെ സൗജന്യദാരിദ്ര്യങ്ങൾ കണ്ട്, അവിടത്തെ ചുറ്റി താൻ വീശുന്ന വലകളെ മേലിൽ ഒട്ടും താമസംകൂടാതെ മുറുക്കി, താൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്ന യജ്ഞസമിതിയുടെ നിവർത്തനം സാധിപ്പാൻ യോഗീശ്വരൻ ഉറച്ചു. അടുത്ത ദിവസംതന്നെ പതിനേഴാം അദ്ധ്യായത്തിൽ വർണ്ണിച്ചിട്ടുള്ള തിന്മണ്ണം നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ സഖ്യത്തെ സമ്പാദിപ്പാൻ ശ്രമിച്ചു. ആ മാർഗ്ഗം ദുർഗ്ഗമെന്നു കാണുകയാൽ പ്രയുക്തികളിൽ സമ്പന്നനും, നന്തിയത്തേയും

കഴുത്തുതേയും സ്ഥലപുരണങ്ങളെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളവനും ആയിരുന്ന അദ്ദേഹം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധിപ്പെട്ട ദൃശ്യമായ ദുർഗ്ഗത്തെ മന്ത്രക്കൂട്ടത്തു താമസിക്കുന്ന വൃദ്ധയായ ലങ്കാലക്ഷ്മിയുടെ സമ്പ്രിന്നനംകൊണ്ട് ഭജിക്കാമെന്നു നിശ്ചയിച്ച്, ധൂർത്തന്മാരായ സ്വേച്ഛാവാർത്തികളുടെ സംഗതിയിൽ ധർമ്മാദിശാസ്ത്രങ്ങളും പരോംഗിതഗതികളും ആ സമൂഹങ്ങളുടെ നിശ്ചയങ്ങളെ അവലംബിക്കണമെന്നുള്ളതിനാൽ, സമ്പൂർണ്ണത്തിനുള്ള ശക്താദിപ്രതിക്ഷയാൽ നിർവ്വഹണത്തെ താമസിപ്പിക്കുക സഹജമല്ലല്ലോ. വൃദ്ധ എന്നുള്ള കൃത്യ സ്വാജ്ഞാനകൂലിയായി രിപ്പാൻ നിർബന്ധിതയായി ജീവധാരണംചെയ്യുന്നു എന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനന് സ്മരണയുണ്ടായ രാത്രിയിൽത്തന്നെ ആ വൃദ്ധയുടെ പ്രതിപുരുഷനായ കുപ്പശ്ശാരെ വരുത്തുന്നതിന് തന്റെ വിശ്വസ്തുഭൃത്യനായ ചെറുകുടിത്താനെ കഴുത്തുതേക്കു യാത്രയാക്കുക കഴിഞ്ഞു.

അടുത്ത ദിവസത്തേക്ക് മന്ത്രക്കൂട്ടഭവനരക്ഷണം ആ ഭൃത്യനിൽ സ്ഥാപിച്ചുകൊണ്ട്, സന്തോഷകരമായ കുപ്പശ്ശാർ ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തെ പ്രാപിച്ചു. അന്നത്തെ സന്ദർശനത്തിൽ കുപ്പശ്ശാർക്കു യോഗീശ്വരൻ നൽകിയ അരുളപ്പാടുകൾ കൗരവേന്ദ്രനായ സുയോഗനഹരാജാവിന്റെ പ്രഭാവത്തോടുകൂടിയായിരുന്നു. സന്ദർഭയോജ്യതയെ ബീഭത്സമാക്കാതെ കുപ്പശ്ശാർ, ദ്രോണകൃപാദികളായ ആചാര്യന്മാരുടെ ബുദ്ധിവിജ്ഞാനസമഗ്രതയോടുകൂടിയവൻ എന്നപോലെ ആ ഗൗരവമായ സംവാദത്തിൽ നീതിഭേദങ്ങളെ പ്രഖ്യാപനംചെയ്ത്, രാജ്യതന്ത്രവിദഗ്ദ്ധന്റെ ഉൽക്കടപ്രാഗത്ഭ്യത്തോടുകൂടി ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉദ്യമത്തെ പ്രതിഷേധിച്ചു. സകല പ്രതിഭാവിഭവനം സമസ്തകാര്യവിജയിയുമായ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ മൃഗമനുഷ്യവൃദ്ധനോട് സാമവാദവും അപേക്ഷയും യാചനയും പ്രാർത്ഥനയും ചെയ്യേണ്ടി വന്നു. എന്നിട്ടും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദുരാരാഭത്തെ പൂർവകഥാദൃഷ്ടാന്തവാദങ്ങൾകൊണ്ട് ആ വൃദ്ധൻ ദൃഢസിദ്ധാന്തമായി നിരോധിച്ചു. മൃതിപ്രാപ്തന്മാരായ ചില മഹാനഭാവന്മാരുടെ നാമങ്ങളെ വെച്ചിട്ട് ആണയിടുകയും ഗുരുജനങ്ങളുടെ പ്രതിനിധിസ്ഥാനത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദ്രോഹശ്രമങ്ങളിൽനിന്നു വിരമിപ്പാൻ ഒരു കൽപന നൽകുകയും ചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനകേസരിയുടെ സടാപക്തി ഉജ്ജ്വലിച്ചു; നേത്രങ്ങൾ രക്തദൃതി കലർന്നുരുണ്ടു; ഭാവവും നിലയും പകർന്ന് വക്ഷസ്സു വിസ്മൃതമായി; കരാംഘ്രികൾ ഞെരിഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിനു ജന്മനാ എന്നു മാത്രമല്ല കർമ്മണാകൂടി സിദ്ധമായുള്ള സേനാനിപദത്തെ അവലംബിച്ച്, കേവലം ഭൃത്യനായ കുപ്പശ്ശാറെ തന്റെ നിയന്ത്രണയോഗത്തിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ച്, “പുരത്തിൽ മരവും മഹാജനങ്ങളും പുകൾപെരുത്തേഴും നാഗരികജനങ്ങളും നാട്ടിൻപുറത്തു വസിക്കുമോരോ ജനങ്ങളും ഇന്നു കേൾക്കണമെന്റേയാജ്ഞ” എന്നപോലെ സമഷ്ടിയായി ഒരു

വിളംബരത്തെ ആ അവശ്യങ്ങളെയും മറ്റും അറിവിനായി പ്രസിദ്ധമാക്കി. ഏതൊരു നാമത്തെ ആസ്പദമാക്കി കപ്പശ്ശാർ ശാസനംചെയ്യുവോ, അലംഘ്യമാണെന്നായ ആ മഹാഗുരുവിന്റെ നാമത്തിലും സ്ഥാനത്തിലും താൻ കൽപിക്കുന്നതിനെ കേൾക്കാത്താൽ 'കൊല്ലം സന്ദേഹമില്ല' എന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധനായ ആജ്ഞാകരൻ അരുളിച്ചെയ്യും ചെയ്യൂ. തന്റെ യജമാനത്തിയെ സേവിച്ച്, ഒടുവിലത്തെ ജലം അവരിൽനിന്നു വാങ്ങി കണ്ഠസേചനം ചെയ്ത്, ജന്മബന്ധം മോചിക്ക—എന്നിങ്ങനെ മൂന്നു വരിയിൽ തന്റെ ജീവചരിത്രം ഒതുക്കുവാൻ കപ്പശ്ശാർ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നു. ഇതിനു വിപരീതമായി മല്ലും മത്സരവും കൊണ്ട് നാടും കടിയും വിട്ട്—എല്ലാം പല്ലും ഞെരിഞ്ഞ്, രണ്ടു പന്തിരാണ്ടുകാലത്തിലധികം ദ്വൈതാടവീവാസവും അജ്ഞാതവാസവും അനുഷ്ഠിച്ചു. ഇനിയെങ്കിലും ജീവിതാന്ത്യമനകാലത്തെ സമാധാനസമന്വൃതം ജന്മഭ്രമിയിൽവെച്ചു കഴിക്കാമെന്നു കാംക്ഷിക്കുന്ന ആ വൃദ്ധൻ യോഗീശ്വരനാകുന്ന ബന്ധുവിന്റെ കരോരാജ്ഞ കേട്ടപ്പോൾ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞു. സഹസ്രനേത്രനും സാധിക്കാത്ത ധാരകളെ അയാളുടെ ഏകനേത്രം വർഷിച്ചു; മർമ്മങ്ങളിൽ ശസ്ത്രജ്ഞഭിഷക്കിന്റെ ആയുധപ്രയോഗംകൊണ്ടുണ്ടായ വേദനയാലെന്നപോലെ ആപാദമസ്സകം വിറച്ചു; താൻ ജനിച്ച മുഹൂർത്തത്തേയും വാസരവത്സരങ്ങളേയും വ്യസനാധികൃത്താൽ ശപിച്ചു; കോപാതിക്രമം കൊണ്ടുള്ള പ്രജ്ഞാവിഹീനതയാൽ, കഴുകന്മാർ ശവശരീരങ്ങളെത്തന്നെ കാംക്ഷിക്കുമെന്നും, അങ്ങനെയുള്ള ദൗഷ്ട്യത്തിന് വിധിയല്ലാതെ വേറെ ചികിത്സകനില്ലെന്നും, അയാളുടെ ജീവിതകാലസേവനത്തിനും വാർദ്ധക്യത്തിനും ഭക്തിദ്രവ്യതയ്ക്കും ചേരുംവണ്ണം അധിക്ഷേപശർഹണം ചെയ്യൂ. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു തടിച്ചുലങ്ങുതന്നെ വർഷിച്ചു. ദുസ്സഹമായുള്ള കോപത്തിന് അധീനനായി, ബഹുഭാഷകളുടെ സമ്മിശ്രണത്തോടുകൂടി ഇങ്ങനെ അർത്ഥമാകമാന് അദ്ദേഹവും കൽപാനാട്ടഹാസം ചെയ്തു: “ശഠാ, രാജ്യത്തേയും ഗൃഹത്തേയും ജനത്തേയും ലോകത്തിൽ സകലതിനേയും വെടിഞ്ഞ്, ദേശാന്തരങ്ങൾതോറും ഭിക്ഷുവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ച്, നരസിംഹസത്വനെങ്കിലും നായ്ക്കും കുറുനരിക്കും ദാസ്യത്തെ അനുവർത്തിച്ച്, താരുണ്യവും യൗവനവും പുരുഷത്വവും ഒന്നുപോലെ വ്യർത്ഥമാക്കി, ഗുരുവിന്റെ ആജ്ഞാനിർവഹണത്തെ നാം ദീക്ഷിക്കുന്നു. മരണപ്രാന്തത്തിൽ എത്തിയിരിക്കുന്ന ഭൃത്യമൂർഖൻ നീ വൃദ്ധശഠാഽംകൊണ്ട്, അതിവന്ദ്യനായുള്ള ഗുരുവിനാൽ അനുഗൃഹീതനായ ഈ ശിഷ്യനിൽ പ്രതിജ്ഞാപൂർവ്വം സംക്ഷിപ്തമായുള്ള നിയോഗത്തെ പ്രതിബന്ധിക്കുന്നു. നമ്മാൽ ആരാധിക്കപ്പെടുന്ന ഭഗവതിയാണ, നമുക്ക് ഈ ആത്മാവിനെ നൽകിയിരിക്കുന്ന പരബ്രഹ്മത്താണ, ശരീരത്തെ നൽകിയിരിക്കുന്ന അച്ഛനാണ, നിന്നെയും നിന്റെ യജമാനനത്തിയേയും, നീങ്ങളുടെ സകല ഭാവിശ്രേയസ്സിനും

നിദാനമായി സങ്കൽപിച്ചിരിക്കുന്ന ആ സ്വർണ്ണപ്പാവയേയും, ഉഗ്രക്ഷേത്രത്തിൽ നിന്ന് ഇതാ ഇക്ഷണമുതൽ ബഹിഷ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു. നീങ്ങളെ പോറ്റുന്ന നിധി നമ്മോടു ചേരട്ടെ—നീങ്ങൾ ഇദ്ദിനാമുതൽ നിരാധാരസ്വത്വങ്ങളായി, ഭിക്ഷാംദേഹികളായി, തെങ്ങിത്തിരിയുവിൻ! ഗൃഹപ്പടികളിൽ വീണു കരഞ്ഞു പിടിയരിവാങ്ങി ഭക്ഷണവസ്തുധാരണങ്ങളെ നിർവഹിപ്പിൻ! ശക്തികൾക്ഷയിക്കുമ്പോൾ, നീങ്ങളുടെ ജാതിഹീനതയ്ക്കു ചേർന്നതായ നരകസാമ്രാജ്യക്കഞ്ഞിപ്പുരകളിലെ ഉറനീർ വാങ്ങി അന്ത്യകാലകഥപ്രസരണത്തെ അമർത്തുവിൻ! മരിക്കുമ്പോൾ അനാഥപ്രേതങ്ങളായി—”

കപ്പശ്ശാരുടെ ചുരുങ്ങിയ അക്ഷരമാലയും നിഘണ്ടുവും ഈ പ്രകോപദർശനത്തിൽ നഖാന്തമാർഗ്ഗമായി പ്രസ്താവണംചെയ്തു. തന്റെ ദ്രുത്യകൃത്യത്തെ യഥാധർമ്മം താൻ നിർവഹിച്ചു എന്നു സമാശ്വസിച്ച്, ധാരയായി വർഷിച്ചു കൊണ്ടിരുന്ന കണ്ണനീരിനെ അയാൾ തുടച്ചു. സകലവും കർമ്മാധീനമെന്നു വിധിച്ചും, ഈ സ്ഥിതികളിൽ ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ മുതിരുന്ന മോക്ഷമെന്നു സങ്കൽപിച്ചും, കൽപന എന്തായാലും അതിനെ നിർവഹിക്കാമെന്നു സത്യം ചെയ്തും തൊഴുതുകൊണ്ട് കപ്പശ്ശാർ കാഷ്ടശേഷമായി അവിടന്നു നിഷ്കമിച്ചു. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനമതവും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ ഇംഗിതവും ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയമ്മയുടെ യത്നപ്രാർത്ഥനകൾകൊണ്ടും ഏകീകരണത്തെ പ്രാപിച്ചില്ലെന്ന് ഇവിടെ ചുരുക്കത്തിൽ പ്രസ്താവിച്ചുകഴിച്ചേക്കാം. അദ്ദേഹം മകന്റെ അച്ഛൻതന്നെ ആയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഉദ്യമവിഷയത്തിൽ അദ്ദേഹവും ഗിരിസഹജ മായുള്ള അദ്ദേദ്യത്വത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചു.

ഈ രംഗം ഒരു മഹാകത്തിന്റെ പൂർവരംഗമായിരുന്നതേയുള്ളൂ. ഇക്കഴിഞ്ഞ രംഗത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ ചുവട് രണ്ടാമതും ഒന്നു പിഴച്ചു. കപ്പശ്ശാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്നിധിയിൽനിന്നു മറഞ്ഞു ക്ഷണത്തിൽ, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അപഹൃതി മുതൽ മീനാക്ഷി പരിഗ്രഹണത്തിനു വീണ്ടും കാപ്പുകെട്ടി നിർബ്ബന്ധംകൊണ്ടു യോഗീശ്വരനെ ഇടുക്കിപ്പിഴിച്ചിൽ ചെയ്തുവരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സർവ്വജ്ഞപുഞ്ചിരികളും ക്ഷേത്രങ്ങളിലെ പ്രസാദഭാരങ്ങളും വഹിച്ച്, അടുത്തമുറിയിൽനിന്ന് ആകാരശൂന്യനായ രാഹുവെപ്പോലെ ഉദയംചെയ്തു. യോഗീശ്വരന്റെ മുഖിൽ പ്രവേശിച്ച ഉടനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു കാണപ്പെട്ട ക്രൂരമായ ഭ്രൂഭംഗത്തെ കണ്ട് അതിനെ ആദരിച്ചെന്നപോലെ രണ്ടു ചുവടു പുറകോട്ടു ചാടി, പാദങ്ങൾ ഒപ്പിച്ചുനിന്നിട്ട്, ഉരഗാകൃതിയിലുള്ള സന്യാതത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള നമസ്കാരാനന്തരം യോഗീശ്വരന്റെ പരമാർത്ഥങ്ങളുടെ ഏകദേശത്തെ താൻ അതുവരെ ഗ്രഹിച്ചതു നീക്കി ശേഷത്തെയും അപ്പോൾ കേട്ട കോപശാസനങ്ങളിൽനിന്ന് അവധാരണംചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നും, എങ്കിലും ശിഷ്യനും

ആശ്രിതനുമായ തന്നിൽനിന്നു യാതൊരാപത്തിനേയും ഭയപ്പെടേണ്ടെന്നും, അതുവരെ അനുകരിപ്പാൻ ധൈര്യപ്പെടാത്ത ഒരു മിത്രനാടുത്തോടുകൂടി ഓരോ കരത്തേയും ഗഡുമാറി തലോടിക്കൊണ്ടുനിന്നു. തനിക്ക് ഹൈദരാലിയുടെ ആന കൂല്യമുണ്ടെന്ന് ആ ജളജളകൻ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളതായി യോഗീശ്വരൻ അറിയുകയും, അങ്ങനെ അയാൾ അറിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിനെ അറിഞ്ഞതായി നടിച്ചു അദ്ദേഹം ഓരോന്നു പ്രവർത്തിക്കുകയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ, കപ്പശ്ശാരോടുണ്ടായ അന്നത്തെ സംഭാഷണത്തിൽ അടങ്ങിയ പരമാർത്ഥങ്ങൾ സൂക്ഷ്മമായി അയാൾ ധരിച്ചു എങ്കിൽ, വിജയസമീപസ്ഥമായ തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ഭഞ്ജിക്കപ്പെടുമെന്ന് അദ്ദേഹം ഭയപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാനോടു മത്സരവും വിരോധവും അന്തരാത്മനാ തുടങ്ങി, അദ്ദേഹത്തെയും തന്നെയും അയാൾ ദുഷണംചെയ്തു നടക്കുന്നതായും യോഗീശ്വരൻ അറിഞ്ഞിരുന്നു. താപസവൃത്തിക്ക് ഒട്ടും അനുരൂപമല്ലാത്ത വിവാഹദൗത്യത്തെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തന്റെമേൽ ഞെരുക്കിക്കേറ്റുനടത്, തന്റെ വാസ്തവസ്ഥിതിയെ ഗ്രഹിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ അയാൾക്ക് തന്റെമേൽ ദ്രവ്യമായ ഒരു പിടി കിട്ടിയിട്ടുണ്ടെന്നുള്ള ധൈര്യത്തിന്റെ ലക്ഷ്യമല്ലയോ എന്നും അദ്ദേഹം ശങ്കിച്ചു. അതു കൊണ്ട് തന്റേയും കപ്പശ്ശാരുടേയും അന്നത്തെ പരഷഭാഷണത്തിൽ നിന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള, എന്തെല്ലാം, എത്രത്തോളം, ധരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് കൗശലത്തിൽ അറിവിനായി, 'ഹും' ശബ്ദത്തോടുകൂടിയുള്ള ശിരശ്ചലനത്താൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വരവിന്റെ ഉദ്ദേശ്യമെന്തെന്ന് യോഗീശ്വരൻ ചോദ്യംചെയ്തു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തൊഴുതുപിടിച്ചുള്ള കൈകളെ വക്രമായ നാസികയോടു ചേർത്ത് മുന്പോട്ടു ചലിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് "ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായി സ്വാമി. ഇനാൾ രാത്രി വലിയ മൂടുമേനാവിൽ എഴുന്നള്ളിയതാരെന്ന്" എന്ന് അയാൾക്കു തോന്നിയ പരമാർത്ഥത്തെ തുറന്നുപറഞ്ഞു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ ഉടൻതന്നെ ഹനിച്ചു, അയാളെ തന്റെ ആത്മാവോടു ചേർക്കുന്നതിനുള്ള 'ബ്രഹ്മോഹത്വം' അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ അങ്കുരിച്ചു എങ്കിലും വേദാന്തഗോപ്യങ്ങൾ ശരിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ആജ്ഞലോകം അതിനേയും വധമെന്നുതന്നെ ഹസിക്കുമെന്ന ഭയപ്പെട്ട് സായുജ്യപ്രദാനത്തിനു പുറപ്പെടാതെ ഒരു ചോദ്യംകൂടി ചെയ്തു: "അപ്പടിയാ? നല്ലത്! എഴുന്നള്ളിനതു യാർ?"

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: (താൻ സമർത്ഥനെന്ന ഭാവത്തിൽ) "ചോദിപ്പാനുണ്ടോ? പൊന്നുസ്വാമി തിരുവടിക്കടെ ഗുരുസ്വാമി സന്നിധിനതന്നെ. നാരായണ! ഇതെല്ലാം മച്ചമ്പി അറിയുമ്പോൾ എന്തു ഭാഗ്യം! പരമാനന്ദം! മീനാക്ഷിക്കുഞ്ഞമ്മയെ കിട്ടാൻ എനിക്കു ഭാഗ്യമില്ല. അതു ഞാൻ കൈവിട്ടു. സ്വാമി രക്ഷിച്ചു എന്നെ ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ചേർത്തുതന്നാൽ മതി. മറ്റൊരാൾക്കെ നാലുനാഴികയിലെ കിനാവ്. കൊച്ചമ്മിണിയും കൊച്ചമ്മിണിയും തമ്മിൽ പേർപ്പൊരുത്തമെങ്കിലു

മൊണ്ട്.”

പരമാർത്ഥം മുഴുവനേയും സൂക്ഷ്മമായി പക്ഷേ, ധരിച്ചില്ലെങ്കിലും താൻ കപ്പശ്ശാ രോടു ഗർജ്ജിച്ചതിൽനിന്നു ഗുരുവെന്നു നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ട ഒരു മഹാനുഭാവൻകൂടി തിരുവിതാംകോട്ടു പ്രവേശിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നും, താനും മന്ത്രക്കൂട്ടത്തുനിവാസികളും പൂർവ്വപരിചിതരാണെന്നും ആ കശ്ശലൻ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതായി യോഗീശ്വരൻ ഉറപ്പിച്ചുകഴിഞ്ഞതിൽ, എന്നേ ദൂരിതമേ! പരമകഷ്ടമേ! ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കണ്ണത്തിൽ കാലപാശം വീശിക്കഴിഞ്ഞു. അനന്തശയനപുരം മുഴുവനും നടുങ്ങുവണ്ണം യോഗീശ്വരൻ ഒന്നു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ഹിരണ്യകശിപുവിന്റെ രക്താധാരയിൽ മഗ്നനായ നരസിംഹമൂർത്തി പ്രഹർഷണത്തോടെ ചെയ്തതുപോലെ യോഗീശ്വരൻ ആ മുറിക്കകത്ത് ഏകപദന്ത്രത്തിൽ അർദ്ധപ്രദക്ഷിണം ചെയ്തു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദന്തങ്ങൾ മുപ്പത്തിരണ്ടിന്റേയും ധാവള്യം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്ക് അയാളുടെ അഭീഷ്ടസിദ്ധിയുണ്ടായെന്ന് ഒരു സത്യപ്പിള്ളയുണ്ടാക്കി. യോഗീശ്വരന്റെ ചിരിയും നൃത്തവും പ്രദക്ഷിണവും അവസാനിച്ചപ്പോൾ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അദ്ദേഹത്തിന്റെ മാറോടു ചേർത്ത്—പാവനകരങ്ങളാലോ, പാപനഖരങ്ങളാലോ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടുപിന്നിട്ടുണ്ടായ ചാഞ്ചാട്ടം യോഗീശ്വരന്റെ ഭാഷയിൽ ‘രംഗാ രംഗാ!’ തന്നെ ആയിരുന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സമ്പ്രതീസാധ്യസങ്ങൾകൊണ്ട് യോഗീശ്വരന്റെ വിപുലവക്ഷഃസ്ഥലത്തിൽ ബാഷ്പപ്പിന്നിർ പ്രക്ഷേപിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ “ഉനക്കത്താനപ്പാ, അന്ത കൊച്ചമ്മിണി ഉനക്കത്താൻ—നമതു യജ്ഞം മുടിയിട്ടും. അപ്പാൽ വരുകിറ പ്രഥമമുഹൂർത്തത്തിലെ, ഒന്നടയ മരതകഗാത്രത്തെ അന്തനകസന്ധത്തിലെ നാമേ സംഘടിപ്പിച്ചോം. ബഹത് ബഹദൂർ! ശാന്തമായി, ജഗദംബികയെ നല്ലായ് ജേതൃക്കോ—സത്യം!” എന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കർണ്ണത്തിൽ ഗുരുമായി മന്ത്രിച്ചു. രാമവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ പുണ്യമഹിമയാൽ അതു വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ കർണ്ണങ്ങളിൽ പതിച്ചു. യോഗീശ്വരനോട് ആ സിദ്ധനുണ്ടായിരുന്നതും കേശവപിള്ളയെക്കുറിച്ച് ദുഷ്ടവാദസൃഷ്ടികൊണ്ടു ശിഥിലമാക്കപ്പെട്ടതും ആയ ബന്ധം യോഗീശ്വരൻ അറിയാതെ പരിപൂർണ്ണമായി വെണ്ഡിക്കപ്പെട്ടു.

മിഥുനത്തിലേക്ക് രവിസംക്രമം കഴിഞ്ഞ്, കാലവർഷത്തിന്റെ ശക്തിയുംക്ഷയിച്ചിരിക്കുന്ന ഈ കാലത്തിൽ അസ്തസന്ധ്യാസമയം വന്തരത്തിന്റെ വൃദ്ധതയ്ക്കു ചേരുന്നതരത്തിൽ ആദരണീയമായിരിക്കുന്നു. രാജ്യഭരണനാഡികളുടെ കേന്ദ്രമായ വലിയകൊട്ടാരത്തിലെ ‘പകടശ്ശാല’ എന്ന മന്ത്രിമണ്ഡപരംഗം, കാലസ്ഥിതികൾക്കും നിശാഭാരമായ ആ സമയത്തിനും ശക്യമായുള്ളവിധത്തിൽ മനോരമ്യമാക്കപ്പെടുന്നു. അവിടത്തെ വെളുത്ത ഭിത്തികളിന്മേൽ ആ സ്ഥലത്തെ പരിചാരകസാമാന്യത്തിന്റെ സദാചാരപ്രമാണങ്ങളും, അവരുടെ രൂപിക്ക

ചേരുന്നതായുള്ള ഗൃഹവാർത്താദികളും, ദുർവാസനാ പ്രചുരമായുള്ള കവനങ്ങളും, വികടങ്ങളായ അക്ഷരബന്ധങ്ങളും ചതുരഗജചക്രവടിവുകളിൽ എഴുതപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവ, ആ സങ്കേതത്തിന് ഇപ്പോഴുള്ളതുപോലെ വത്സരത്തിലൊരിക്കൽ നവരാത്രി കാലത്തു മാത്രം സിദ്ധമാകുന്ന സരസ്വതീസാന്നിദ്ധ്യവും ലഭിച്ചതുടങ്ങിയിരുന്നില്ലെന്നു പ്രത്യക്ഷീകരിക്കുന്നു. ആ മണ്ഡപത്തിന്റെ ചുവരുകൾ ഒരു ചിത്രശാലയുടെയും വർത്തമാനപ്പത്രത്തിന്റെയും സ്ഥാനവും ആശ്ചര്യകരമാവണം വഹിക്കുന്നു. 'കരിക്കട്ടെ' കൊണ്ടുള്ള ലേഖനങ്ങളിൽ വിദഗ്ദ്ധന്മാരായവരുടെ കൂട്ടത്തിൽ ചിത്രകർമ്മകുശലന്മാരാൽ രചിക്കപ്പെട്ട ഗജേന്ദ്രമോക്ഷാദി രംഗത്തോടു കൂടി, ഗ്രാമ്യതയ്ക്കു പ്രാപിക്കാവുന്ന പരമാവധിയുടെ ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളായി അനവധി 'കരകൃതമപരാധ'ങ്ങളും ആ സ്ഥലത്തെ 'അ'കാരമാദ്യമായുള്ള പകടശ്ശാല എന്നു ശങ്കിക്കുമാറാകുന്നു. ആ മണ്ഡപം മശകമക്കണ പിപീലികാദികോടികളുടെ വസതികൊണ്ട് ചെറിയതോതിലുള്ള ഒരു ബ്രഹ്മാണഡുമായി ലസിക്കുന്നു. അവിടുവീടെ വിരിക്കപ്പെട്ടതും, വക്കിലെ കെട്ടുകൾ പൊട്ടിച്ച് താംബൂലാദിസാധനങ്ങൾ ഉള്ളിൽ സംഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നവയുമായ മെത്തപ്പായ്, തടുക്ക് എന്നിവകളും ഉയർന്ന് പടിക്കാരുടെ വിയർപ്പുകൊണ്ട് മെഴുകി കരംതാളിയുടെ നിറം വഹിക്കുന്ന ചാരപലകകളും, ഓരോ രായസക്കാരുടേയും മുമ്പിൽ വിടുർത്തിയിട്ടുള്ള ഓലച്ചുരുണകളും, അവരിൽ കൃത്യനിഷ്ഠന്മാരായുള്ളവരുടെ നാരായണനുകൾ പുതിയ ഓലകളുടെ മുകളിൽ ദ്രുതരണമൊയ്യുന്ന കിരുകിരാരവവും; ആ സ്ഥലത്തിന്റെ പ്രാചീനതാശ്രിയെ അവാച്യമായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അപ്പോൾത്തന്നെ കത്തിക്കപ്പെട്ട മാടമ്പിവിളക്കുകൾ അവിടത്തെ ഇതരസാമഗ്രികളോട് അതിശയമായി യോജിച്ച് ഈ സന്ദർഭത്തിന്റെ പ്രഭാവത്തെ സപൂർണ്ണമാക്കുന്നു. സംഘങ്ങളായിച്ചേർന്ന് ദീപപ്രദക്ഷിണംചെയ്യുന്ന മശകചേടികളുടെ മംഗലഗാനാരവത്തിലും പ്രേമാധികൃതപൂർവമുള്ള ചുംബനങ്ങളിലും ലയിച്ചിരിക്കുന്ന പിള്ളമാർ "ഹയ്യ!" വിളിച്ചുകൊണ്ട് മർമ്മതാളങ്ങൾ ഘോഷിക്കുന്നു. ഗഗനചാരിയായ ആ ബാൻധ്യാദ്യസംഘത്തിന്റെ വലിയ തന്വേറണപോലെ പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരിരുട്ടറയിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്ന സർവാധിപ്രമാണിയുടെ 'റാമരാമ'ജപം മാത്രഭംഗം കൂടാതെ ധ്വനിക്കുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞു തന്റെ കാരാഗൃഹത്തിൽ വച്ച് കേശവപിള്ളയെ അപനയന്നെന്നു ഭവനംചെയ്ത മൂപ്പുർത്തത്തിന്റെ ദോഷത്തെ ഇയാളെ നേരിട്ട് അനുഭവപ്പെടുത്തുന്നതിന് അവസരം നൽകുവെന്നപോലെ വിഷ്ണുഭക്തനായ സർവാധികാര്യക്കാർ ശ്രീപത്മനാഭക്ഷത്രത്തിലേക്കും അവിടന്നു ഭവനത്തിലേക്കും ഉദ്ദേശിച്ചു പുറപ്പാടായി. അടുത്ത ഉദ്യോഗസ്ഥനായ സമ്പ്രതിയുടെ സാന്നിദ്ധ്യവും ആ സ്ഥലത്തില്ലാതിരുന്നതിനാൽ വെളിച്ചെണ്ണത്തസ്കരന്മാരായ പിള്ളമാർ അതിനെ സംഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട് പോവാനുള്ള

പനയോലപ്പാത്തികളെ നിർമ്മിക്കുന്നതിനും വിനോദരസജ്ഞന്മാർ ഒരു സദിർ കൂട്ടുന്നതിനും തുടങ്ങി. പരമോത്സാഹികളുടെ വിനോദസംഘങ്ങളിൽ നാസികാഗ്രത്തിൽ കോപം സംഭവിച്ചുള്ള ഒരു സാധുവിനെ പിടികൂടി ബലികഴിക്കുന്ന കർമ്മം രസികലോകത്തിൽ വിശ്രുതമാണല്ലോ. അന്നത്തെ യജ്ഞപത്രവായി കുറിക്കപ്പെട്ടത് ഏകാഗ്രചിത്തനായി പണിയെടുക്കുന്ന കേശവപിള്ള ആയിരുന്നു. അസൂയാഗരളംകൊണ്ടു സമ്പൂർണ്ണനായിരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സഹൃദയസദസ്യപക്ഷത്തോട് കുറിയോടുകൂടിയതിൽ ഒരു ചോദ്യം ചെയ്തു: “നിട്ടെഴുത്തിങ്ങനെ—പേറ്റുവാലാമയ്ക്കു— നീട്ടമെന്തെന്നുവെക്കൂ.” ഈ ചോദ്യത്തിന് “ഇന്ദ്രാത്മജൻ ദശകണ്ഠനെ ചുറ്റിയ തിരുവാലതിൻ നെടുനീളം—” എന്നുത്തരവും ആശുചിദൈർഘ്യവും അഭിജാത്യനിർണ്ണയത്തിന് ഉപയുക്തമായ മാനദണ്ഡമാണെന്നുള്ള ഒരു പ്രമാണവും ഒരു സരസനായ കവിയുടെ പൊട്ടിച്ചു. ആ പ്രമാണത്തെ പ്രസ്തുതവിഷയത്തിൽപ്രയോഗിച്ച്, “അങ്ങനെയൊന്നെങ്കിൽ ജാതി നിശ്ചയമില്ലാത്ത ആൾക്ക് എന്നും വല്ലായ്മതന്നല്ലോ” എന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഒരു സാമൂഹികനിയമത്തെ സ്ഥാപിച്ച്, തന്റെ ബുദ്ധിവിപുലതയെ അഭിനന്ദിച്ചു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ആ ഘോഷം ഒരു വലിയ സംഘത്തെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ചുറ്റും ആകർഷിച്ചു. ആ വിടുവായന്മാരോടു ചേരാതെ ദൂരത്തിരുനിന്ന ഒരു വൃദ്ധനോട് “അമ്മാച്ചാ—നാരായം വിഴുങ്ങിയതുപോലെ അനങ്ങാൻ വയ്യാതിരിക്കുന്നതെന്ത്” എന്നു വിരതനായ ഒരു വികടൻ ചോദ്യം ചെയ്തു.

വട്ടമിട്ട കൂട്ടത്തിൽ ഒരു പെരുങ്കന്നൻ: (രായസവാചകത്തിൽ) “നാരായം ഇക്കാലത്തു കൊലയ്ക്കുന്നേയും, കൊലച്ചാൽ പഴുക്കുന്നേയും, പഴുത്താൻ വിഴുങ്ങാവുന്നേയും സ്ഥിതിക്ക് ‘രായം വിഴുങ്ങിയപോലെ’ എന്നു പഴിപ്പാൻ ന്യായമെന്ത്?”

മറ്റൊരുത്തൻ: “നാരായം കൊലച്ച കഥ പുരാണങ്ങളിലുമില്ലാ—അതു കേട്ടാൽ— ഫലശ്രുതിയും കഥ പറയുന്നവർതന്നെ പറവിൻ!”

വേറൊരുത്തൻ: “ചെവിത്തയെല്ലാം മോന്തായത്തിൽ വെച്ചു വയറ്റിപ്പാട്ടിനുള്ളടത്തു വന്നിരുന്ന, നാരായം നട്ടുതാര? കൊലച്ചതെന്ത്? അണ്ണാനോ, പൂവനോ? എന്തൊക്കെ കേൾപ്പാനിരുന്നാൽ, വിഴുങ്ങേണ്ടിവരുന്നത് ഇവരമണ്ണ!”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “നട്ടവന്റെ വായല്ലയോ അതും ശിഷ്യവും വിഴുങ്ങേണ്ടത്?”

കവിവിരതൻ: “കലച്ചാലെന്ത് കൊന്നാലെന്ത്?—

‘തികൾപ്രയോദേശം ജയിച്ചുള്ള
 തകപ്പഴുക്കലച്ചുപുക്കിട്ടിനാൽ
 നയ്കതലയനമൈക്കരസ്സാമിയും
 ശിങ്കികളിക്കുമേ ശങ്കവേണ്ടൊട്ടുമേ.”

വികടൻ: “സഭാസെടലോടേ! പൊന്നിൻകുരളിക്കുളെ ആർക്ക് ആരു നേദിച്ചു?

ഈ വൈരംവെച്ച ചോദ്യത്തിന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആശാൻ ഉത്തരം പറയട്ടെ.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “നേതിച്ചതു നന്തിയത്തെ യജമാനൻ, പറ്റിയത്— അതു പറഞ്ഞു പഴി ഞാൻ ഏൽക്കണോ?”

കവിവിരുതൻ: “ചിത്തരൂപത്തുതനിൽ

പെറ്റൊഴുത പെരുങ്കണക്കൻ—

മാറ്റില്ലാച്ചെമ്പൊന്നും

തോറ്റുമവൻ വാശലിലേ—

പത്തിനിയാൾ തനിയെവന്ത്.

പതികിടപ്പാൾ പടിതനിലേ.” പത്താമുദയദിവസത്തിലെ ജനനത്തേയും, ഗണിതശാസ്ത്രവൈദഗ്ദ്ധ്യത്തേയും, സുഖമായി കഴിയുന്ന നിത്യവൃത്തിയേയും മീനാക്ഷിയോടുണ്ടായ സംഘടനയേയും സൂചിപ്പിച്ച് കേശവപിള്ളയെ ഭവിച്ച ഈ ഗാനത്തെക്കൂട്ടെ സദസ്യർ “ബലേടാ കവികത്തരാ” എന്നും, ചിലർ “നല്ല സുദേഷ്ണതൻ ഭ്രാതാവു കീചകൻ” എന്നും ഘോഷിച്ചു.

കവിവിരുതൻ: “കണ്ടാൽ നല്ലവനിലും കേളിയുള്ളവനിലും ഉണ്ടാകുമല്ലോ മധുവാനികൾക്കനരാഗം’, എന്നല്ലയോ നമ്മുടെ കവിരാട്ടു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്? ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ആശാനേ! എനിക്കും ഒരു പുരാണപ്പട്ടപ്പേർ തരണം”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ള: “തരാമെടാ, നൂറ്റുവട്ടം തരാ—എന്റപ്പുനം പോയി, ഒരു പട്ട റെക്കൊന്ന്, ഒരു പെണ്ണിനെ മോഷ്ടിച്ച്, ഒരു കൊലപ്പുള്ളിയെ വിട്ട്, ഒരു പൊന്നുംകല കൈക്കൂലിയും വാങ്ങിച്ച്, എന്നും വാലായുധ്യംകൊണ്ട്; കൊട്ടാരത്തിൽ വന്ന് പലകയും ചാരി, ‘നെടുമാതിരുമരകാ’ എന്നു തെളിഞ്ഞിരിക്കട്ടെ. അപ്പോൾത്തരാം പട്ടവും പടഭണ്ഡാരവിരുതകളും പടലപടലയായി.”

ബ്രഹ്മഹത്യോദി കഥകൾ കേട്ടുതഴമ്പിച്ചിരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ കർണ്ണങ്ങൾക്ക്, രാജശാസനാനുസാരമായി മഹാത്മാവായ ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെക്കണ്ട് ചില ആലോചനകൾ ചെയ്തുവരാറുള്ളതിനെ പരസ്യമായി അപഹസനം ചെയ്തു അതിദുസ്സഹമായി. അന്നനുണ്ടായിട്ടുള്ള അവമാനങ്ങളുടെ മുകളിൽ ആ കൈക്കാണക്കഥയും കൂടി ചുമത്തപ്പെട്ടപ്പോൾ ആ യുവാവിന്റെ ക്ഷമാസ്തിവാരം തകർന്നു. കേശവപിള്ളയുടെ ഭാവഭേദം കണ്ട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്കും കൂട്ടുകാർക്കും ഉന്മേഷം വർദ്ധിച്ചു. ആ ഉന്മാദലഹരിക്കധീനനായ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അതിനീചമായ ചില അസഭ്യവാക്കുകൾ കേശവപിള്ളയുടെ ശിരസ്സിൽ പുഷ്പാഞ്ജലിചെയ്തു. ആക്ഷേപസംഘക്കാർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. അവിവേകം; അപമര്യാദ എന്നീ ലക്ഷണങ്ങൾകൊണ്ട് പ്രസംഗങ്ങൾക്കുണ്ടാവുന്ന ഊർജ്ജിതം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വീരഭസനങ്ങളെ സദസ്യർക്കു ശ്രാവ്യമാക്കി “കാലും മലർത്തിക്കിടക്കുമ്പോൾ നാക്കനനപ്പാനും ചത്താൽ പുലകൊൾവാനും ആളില്ലാത്ത എറപ്പനങ്ങുന്നമ്മാരെ

കഴിച്ചുമുടാൻ മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാരില്ലാത്ത കാലമായല്ലോ. ആണങ്ങളുണ്ടായിരുന്ന തെല്ലാം ചത്തൊടുങ്ങി, കണ്ടടമെല്ലാം കണ്ടവൻകാണിയായി വെട്ടുതൊറന്ന്—’ കേശവപിള്ള ആ കവിതസംഘത്തോട് മറുപടി പറയേണ്ടെന്നുള്ള ദ്രവ്യനിശ്ചയത്തോടുകൂടി ഇരുന്നിരുന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കരകവിഞ്ഞുള്ള ഒടുവിലത്തെ അധികൃഷ്ടപേങ്ങൾ അയാളെ എഴുന്നേൽപ്പിച്ചു: “മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാർ ചത്തൊടുങ്ങി ട്ടില്ല. ഇവിടം വിട്ടാൽ ഇപ്പോഴും കാണാം ആര്, ആരെ കഴിച്ചുമുടുന്നു എന്നും, വഴിയേ കാണാം—”

ഈ കോപപ്രലപനാരംഭത്തിൽ ഉള്ളിലെ കാല്പന്യദൃസ്സുഹത കൊണ്ടു ശിരസ്സിൽ കൈ അമർത്തി തടവുകയാൽ, പണ്ടു മുറിവേറ്റ ഭാഗത്തെ സ്പർശിച്ച്, കോപപരിത്യാഗംചെയ്യേണ്ടുന്ന ധർമ്മത്തിന് അതിനെ ശാശ്വതപാഠമായി വരിച്ചിരിക്കുന്ന നിശ്ചയത്തെ കേശവപിള്ള ഓർത്തു. തിളച്ചുപൊങ്ങിയ കോപത്തെ അമർത്തി, തന്റെ ഉക്തികളുടെ അനൗചിത്യത്തേയും ആപൽഗർഭതയേയും അനുസ്മരിച്ചു ക്ലേശിച്ചു. അടുത്ത വാക്കിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയോടു ക്ഷമായാചനം ചെയ്യാനും അയാൾ ഒരങ്ങി. എന്നാൽ “ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അമ്മാവ! ഉമ്മിണിപ്പിള്ളഅണ്ണാ! തല പോയി! കഴുത്തു പോക്ക്” എന്നിങ്ങനെ പലരിൽനിന്നും പുറപ്പെട്ട പലവിധമായ ആർപ്പുകളും “വൃതാരിപുത്രനെക്കൊന്ന ശരം” എന്നു ചില സൂചകവക്ത്രാക്തികളും കേൾക്കുകയാൽ, അയാൾ അവിടെനിന്നു മിണ്ടാതെ നടന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ ഹനിച്ചുകളയുമെന്ന് കേശവപിള്ള ശപഥം ചെയ്തതായി സദസ്യർ “അസോ അസേല്ലോ” ഘോഷിച്ചു. ആ സംഗതിയെ അതിയായി വർണ്ണിച്ചുള്ള ഒരു സങ്കടം മഹാരാജാവിനെ ധരിപ്പിച്ചാൻ നക്കൽ എഴുതി എല്ലാവരെയും വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ച്, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള മടയിൽ തിരുകി. സങ്കടസമർപ്പണത്തിനു മുമ്പു തന്നെ രാജചാരന്മാർ ആ വൃത്താന്തത്തെ മഹാരാജാവിനോട് ഉണർത്തിച്ചു.

തന്റെ പാദങ്ങൾ ഭൂസ്പർശം ചെയ്യുന്നതറിയാതെയുള്ള വേഗത്തിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഓടി; തനിക്കുണ്ടായിരുന്ന ഭയത്തേയും സങ്കടത്തേയും ഹരിപഞ്ചാനനസദസ്സിൽ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ സമർപ്പിച്ചു. അയാളെ ആ സമയത്തും, വലിയ സംരംഭവേഗത്തോടും കണ്ടപ്പോൾ യോഗീശ്വരമനസ്സ് ആപൽസാമീപ്യം കൊണ്ടെന്നപോലെ ഒന്നു തെട്ടി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്ന നാമത്തിന്റെ ഉച്ചാരണശ്വാസമാത്രംകൊണ്ടും അക്കാലങ്ങളിൽ ഹരിപഞ്ചാനനമഹദശ്വരതം ഉയുലനം ചെയ്യപ്പെട്ടുമായിരുന്നു. ആ ദുർന്നയനമാത്രം ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധനായ മഹാനെയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ യജ്ഞത്തെയും അരക്ഷണം കൊണ്ടു ഭഞ്ജിക്കാൻ ശക്തി സിദ്ധിച്ചിരുന്നു. അത്ര പരമശക്തന്റെ പാരവശ്യകാരണത്തെ ഗ്രഹിച്ചപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനസമചിത്താഗ്രേസരൻ കേശവപിള്ളയുടെ

യൗവനാഹംകൃതികൊണ്ടുള്ള അന്ധവൃത്തികളെ സ്വശിഷ്യന്മാർ ക്ഷമിച്ച്, തന്റെ ഉപദേശമാഹാത്മ്യത്തെ പ്രദർശിപ്പിക്കണമെന്നും മറ്റും സന്നിഹിതരായിരുന്ന വിദ്യാർജ്ജുനങ്ങൾ കേൾക്കുമറ്റു പ്രസംഗംചെയ്ത് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നക്കൽ സങ്കടത്തെ വായിച്ചുകേട്ട് യോഗീശ്വരൻ അതിനെ ഭദ്രമായ ഒരു സ്ഥലത്തു നിക്ഷിപ്തമാകുവണ്ണം വലിച്ചെറിഞ്ഞു. യോഗീശ്വരൻ തന്റെ ഭക്തസംഘത്തെ പത്തുമണിയോടുകൂടി പിരിച്ചയച്ചു. അനന്തരം കുടിലകേസരിയായ ഗുരുവര്യനും ചപലകേസരിയായ ശിഷ്യന്മാരും തമ്മിൽ അഭിനയമാത്രമായുണ്ടായ സംഭാഷണം. മനുഷ്യബുദ്ധിക്ക് ഊഹ്യമായുള്ള മഹാപാതകസാക്ഷ്യത്തേയും സംഘർഷണംചെയ്ത് സരസകലയാക്കിത്തീർക്കലും, അതിനു ഉപയുക്തമായ ഒരു ഭരതശസ്ത്രത്തിന്റെ ക്രോഡീകരണവും അതിന്റെ പ്രയോഗാരംഭവും തന്നെ ആയി പരിണമിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനഭരതാചാര്യൻ ചോദിക്കുന്നു. "അരേ! നമ്മളു ഗുരുമാന ശ്രമത്തേയും യാവൽസ്ഥിതിയേയും ജ്ഞാപകംപെറ്റുകൊണ്ടു ചലചാരപ്രവേശനം നമ്മ സംഘത്തിലിരിക്കേ."

ശിഷ്യൻ ബോധിപ്പിക്കുന്നു: "അല്ലയോ സ്വാമിൻ, പ്രസീദ! ഈ അഗതിയെ യോഗദണ്ഡനിപാതത്താൽ ശിക്ഷിക്കരുത്."

ആചാര്യൻ: "യജ്ഞത്തെ ഭജനംചെയ്യൂമേ തദ്രൂപാതകൻ!"

ശിഷ്യൻ: (സംശയം തന്നെക്കുറിച്ചല്ലെന്നു ധൈര്യമായി) "സ്വാമി കണ്ണുതുറന്നാൽ പൊടിഭസ്മമായി പറന്നുപോവുല്ലയോ? തട്ടിക്കളയണം- ചെവികു ചെവി അറിയണ്ട."

ആചാര്യൻ: "എന്നബ്ബാ? വിശദമാക ഹൊല്ലു-"

ശിഷ്യൻ: തലയ്ക്കു തല എന്നുള്ള ന്യായമില്ലയോ? കാച്ചണം."

ആചാര്യൻ: "നല്ലായ് നിനവെക്കൊണ്ടു പേശരയാ?"

ശിഷ്യൻ: "ഇപ്പോഴെങ്കിൽ ഇപ്പൾ. ആലോചിപ്പാനെന്ത്? ബഹുജനനയ്ക്കു എന്തുതന്നെ ചെയ്യുകൂടാ?"

ഹരിപഞ്ചാനനാചാര്യർ തന്റെ ശിഷ്യൻ ഉപദേശിച്ച വധഗുണദോഷത്തിന് 'തദാസ്തു' എന്നനുഗ്രഹിച്ച്, അയാളെ യാത്രയാക്കി തന്റെ ശ്രമം കൂടാതെ യോഗീശ്വരപൈശാചത്വംകൊണ്ട് കേശവപിള്ളയുടെ നിഗ്രഹം കഴിയുമെന്നും, അപ്പോൾ തനിക്കു നീട്ടേണ്ടതു നിശ്ചയമായി കിട്ടുമെന്നും, അനന്തരം കൊച്ചമ്മിണിഅമ്മയുടെ പരിണയനം അവസ്ഥയായി ആലോഷിക്കാമെന്നും സന്തോഷിച്ചുകൊണ്ട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഇപ്പോഴുള്ള 'ചോറ്റുപുര' ഇടവഴിയിൽക്കൂടി പടിഞ്ഞാറെ തെരുവിൽ എത്തി. അപ്പോൾ കാലഗതികൊണ്ട്, ഉണ്ണിത്താനെ കാണുന്നതിനായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന കേശവപിള്ളയുമായി അയാൾ കൂട്ടിമുട്ടി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നിശ്ചയത്തെ സ്മരിച്ചുണ്ടായ ധൈര്യംകൊണ്ട്

ആ യുവാവിനെ ആ സന്ദർഭത്തിലും അധികേഷപിച്ചു തുടങ്ങി. കേശവപിള്ള മിണ്ടാതെ തിരിഞ്ഞുനിന്നു. "കൈവെയ്പ്പാൻ ഭാവമുണ്ടെങ്കിൽ അതും, മുന്യ പരഞ്ഞതും കഴിഞ്ഞു. നല്ല ഇരുട്ട്-ആകാശംപോലും സാക്ഷിയില്ല. മോലവും തനിക്കു സഹായം" എന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള ജളവീരവാദം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, കേശവപിള്ള "ഇങ്ങൊന്നിനും ഭാവമില്ല. നടക്കണം. ഞാൻ തിരിച്ചുപോവുകയാണ്" എന്ന് അതിശാന്തനായി കലശലുണ്ടാകരുതെന്നുള്ള കരുതലോടുകൂടി പറഞ്ഞു. "തന്റെ അപ്പന്റെ വഴിയല്ലിത്" എന്നുപറഞ്ഞുകൊണ്ട് കേശവപിള്ളയെ പിടിക്കുന്നതിനായി ത്വരിതത്തിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള അടുക്കുകയും "നിന്നെ ഒന്നു ഞാൻ പഠിപ്പിച്ചേക്കാം—തല വീശുന്നവർ വീശട്ടെ" എന്നു പറഞ്ഞ് ആ യുവാവിന്റെ പുറകുത്തരിനു പിടിച്ചു മുന്യോട്ടു തള്ളുകയുംചെയ്തു. നിനച്ചിരിക്കാത്ത ഈ സമ്മാനത്തിനു പ്രതിസംഭാവനയായി കേശവപിള്ള തിരിഞ്ഞുനിന്ന് ഗണ്യത്തിൽ കൊടുത്ത ഒരു പ്രഹരം, ആകാശത്തിൽ സ്വതേയുള്ള നക്ഷത്രങ്ങളുടെ സംഖ്യയെ കാലാരംഭമുതൽ അവ മറഞ്ഞിരുന്ന ദിവസങ്ങളുടെ സംഖ്യകൊണ്ടു ഗുണിച്ചാൽ കിട്ടുന്ന ഫലത്തോളം ഇരുട്ടിച്ചതുപോലെ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയ്ക്ക് ആ ഇരുട്ടിലും ദർശിപ്പിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നെടുമ്പനപോലെ ചായുന്നതിനിടയിൽ, അയാളെ സഹായിപ്പാനായി യുദ്ധധർമ്മത്തെ മറന്ന് ഒരു നിഷ്ഠാവിഗ്രഹം വധോദ്ദേശ്യത്തോടു തന്നെ, സിംഹത്തെപ്പോലെ കേശവപിള്ളയുടെ നേർക്കു മുന്നോട്ടു കുതിച്ചു. പരമാർത്ഥം പറകയാണെങ്കിൽ ആ പ്രച്ഛന്നനരകേസരിയുടെ ശ്വാസമാത്രത്തിന് ഉത്തരം പറയാൻ കേശവപിള്ളയ്ക്കു സാധിക്കുന്നതല്ലായിരുന്നു. ആ ഘോരനായ നരാനകന്റെ ഹസ്തം കേശവപിള്ളയെ സ്പർശിച്ചു എങ്കിൽ രാജാ കേശവദാസ് എന്ന നാമധേയം ചരിത്രാകാശത്തിൽ ഉദയംചെയ്യുമായില്ലായിരുന്നു. ശ്രീപത്മനാഭന്റെ സങ്കേതസ്ഥലത്തുവെച്ച് ധർമ്മനിരതനായ കേശവപിള്ളയുടെ ആയുരന്തം വരുത്താതെ രക്ഷിപ്പാൻ ശ്രീപത്മനാഭനിയുക്തനായ പോലെ ഗിരിശരീരനായ ഒരു പുരുഷൻ കേശവപിള്ളയുടേയും നരപഞ്ചാസ്യന്റേയും ഇടയ്ക്കുചാടി വയക്രിയയ്ക്കു പ്രയുക്തമായ ഹസ്തത്തെ സ്വഹസ്തത്തിൽ ബന്ധിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയും ഒട്ടും കുറയ്ക്കാതെ കേശവപിള്ളയെ ചെറുത്തുനിറുത്തി, അവർ തമ്മിൽ ഒരു ദ്വന്ദ്വയുദ്ധം തുടങ്ങി. മുറുകെത്തിലായി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള 'മമ്മട്ടിക്കയ്യന്മാ'രുടെ വീര്യത്തേയും കൈവിട്ട് 'എന്റമ്മമ്മോ! പൊന്നുസ്വാമിയേ!" എന്നു ചില വിളികൾ കൂട്ടിത്തുടങ്ങി. കേശവപിള്ളയുടെ യുദ്ധസാമർത്ഥ്യം കണ്ടു രസിക്കുന്നതിന് അയാളുടെ സ്മൃതിപാഠകനായ മാമാവെങ്കിടൻ ഉണ്ണിത്താന്റെ താമസസ്ഥലത്തുനിന്ന് തംബുരുവാഹകനായ ഒരു ഭൃത്യനുമായി മടങ്ങുന്നവഴി അവിടെയെത്തി. കാക്കളുട്ടത്തിൽ കല്ലെറിഞ്ഞാലുണ്ടാകുന്ന ബഹളത്തോടുകൂടി ബ്രാഹ്മണൻ ചോദ്യംചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, യുദ്ധസാമർത്ഥ്യത്തിൽ ഹൈ

ദർബാൻ പോലും തന്നോടു തോൽക്കുമെന്നു ഗർവിച്ചിരുന്ന നിഷാദാകാരൻ പ്രഥമമായി ഒരു വിപുലബലന്റെ കരബന്ധനത്തിൽ അകപ്പെട്ടപ്പോൾ, ആ ഇരുട്ടിനിടയിൽക്കൂടി പ്രതിയോഗിയെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി. ഐരാവതഗാത്രനെ അയാൾ അപ്പോൾ ശിക്ഷിച്ചിരുന്ന വേഷത്തിലും നിഷാദവേഷൻ മനസ്സിലാക്കി. ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഹസ്തമോചനത്തെ അപേക്ഷിച്ചു. നിഷാദൻ പക്ഷ, പ്രയോഗി ചേഷ്ടമായിരുന്ന അടവുകളിൽ ഒന്നിനേയും ഭയപ്പെടാതെ അയാളുടെ കൈകളെ പ്രതിയോഗി തന്റെ പിടിയിൽനിന്നു വിട്ടു. ഇതിനിടയിൽ ബന്ധുലാഭംകൊണ്ട് ഉത്സാഹിയായി പോരാവർത്തിച്ച ഉമ്മിണിപ്പിള്ള കേശവപിള്ളയാൽ തെരുവിന്റെ അരുകിലുള്ള ഓടയിൽ ശയിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. നിഷാദവേഷൻ അതി ഭയങ്കരസ്വരത്തിൽ കേശവപിള്ളയേയും ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയേയും ശാസിച്ചു. മാമാവെങ്കിടനും അനുഗാമിയായ നായർക്കും ഈ വാക്കുകൾ ധർമ്മികനായ ഒരു മധ്യസ്ഥന്റെ ന്യായമായ ശാസനകൾ എന്നു തോന്നി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള നിശ്ചേഷ്ടനായും നിശ്ശബ്ദനായും കിടക്കുന്നതിനെകണ്ട് അയാൾ മരിച്ചുപോയി എന്നു സംശയിച്ച് മാമൻ 'പാരയിളവാച്ചു' എന്നു പരിതപിച്ചു. എണീറ്റാൽ പിന്നേയും ആണത്തംകരുതി കേശവപിള്ളയോട് ഏല്ല്യേണ്ടിവരുമെന്നു ഭയന്ന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സുഖശയനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നു. മാമാവെങ്കിടൻ കേശവപിള്ളയെ പിടിച്ചുകൊണ്ട് അയാളുടെ ഭവനത്തിലേക്കു തിരിച്ചു. "ഇതിന്റെ അവസാനം കണ്ടാലേ പോകാവൂ" എന്നു കേശവപിള്ള സിദ്ധാന്തിച്ചു. "ശനിയനെ ആരേങ്കിലും കെട്ടിയെടുത്തു കൊണ്ടുപോട്ടെ. കഥകഴിഞ്ഞാൽ ഭാഗ്യം" എന്നു പറഞ്ഞ്, കേശവപിള്ളയെ ഉന്നിത്തള്ളിക്കൊണ്ട് ആ ബ്രാഹ്മണൻ നടന്നു "ആ രണ്ടുപേരും ആര?" എന്നു കേശവപിള്ള ചോദിച്ചതിനുത്തരമായി "ജന്മേ ജഞ്ജന്യമാനേ പവനതനയയോരിന്ദ്രസന്ദേശതസ്തു—" എന്നു മാമൻ ഗാനം ചെയ്ത്, അപരാധകനെപ്പോലെ തന്റെ വത്സലനെ വലിച്ചിഴച്ച് അയാളുടെ ഗൃഹത്തിലാക്കി.

ബഹുവിധവില്പനകളോടുകൂടി ശയിക്കുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ സമീപത്തു നിഷാദവേഷധാരി അടുത്തു. പ്രതിയോഗിയായ ഗിരികായൻ ദയാവാത്സല്യങ്ങളോടുകൂടി നിഷാദാകാരനെ മൂന്നിട്ട്, മുമ്പോടുകൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ പിടിച്ചെഴുന്നേൽപ്പിച്ച്, "ഹാ! ഹൂ! അമ്മച്ചി!" എന്നെല്ലാം തെറ്റങ്ങുന്ന പരാജിതക്ഷിണനെ പൊക്കി തെരമ്പുകളേയും— മഹാശ്വര്യമേ! വക്രിച്ചിരുന്ന നാസികയേയും ശരിയാക്കി നിറുത്തി. നിഷാദാകാരനും "എന്തപ്പനേ! എന്തുചെയ്യുന്നു? നിന്റെ ഭാഗ്യംകൊണ്ട് ഞാനിവിടെ എത്തി—അല്ലെങ്കിൽ കൊന്നുപോയേനെ!" എന്നുപറഞ്ഞുകൊണ്ടു ഗിരികായൻ തടുക്കാൻ കഴിയുന്നതിനുമുമ്പിൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മുതുകിൽ ഒന്നുതലോടി. ആ ക്രിയകണ്ട് ഗിരികായൻ ശിരസ്സിൽ താഡനംചെയ്തുകൊണ്ട് അവിടെനിന്നു പറ

ന്നു. നിഷ്കാമന്റെ ഭൂതദയാപൂർവ്വമായുണ്ടായ സാന്ത്വനസ്സർഗം ഏറ്റപ്പോൾ ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തെട്ടി. “അയ്യോ!” എന്നു സ്വർഗ്ഗനരകങ്ങളിൽ ഒന്നുപോലെ കേൾക്കമാറ് വാവിട്ടു വിളിച്ചു. ഉടൻതന്നെ “ഒന്നുമില്ല, അകത്തൊരരിച്ചിൽ” എന്നു പറഞ്ഞ് അയാൾ തന്റെ സഹായിയെ ആശ്വസിപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഉണ്ടായിരുന്ന മഹാതിമിരത്തെ ആ സഹായിയുടെ വസ്തുങ്ങളുടെ വർണ്ണം ജയിച്ചു എങ്കിൽ, ആ ഘോരപാതകന്റെ ശരീരവർണ്ണത്തെ അയാളുടെ അന്തരംഗതിമിരം സൂര്യപ്രഭമായി വിപര്യയപ്പെടുത്തി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ള തന്റെ ഭീരുത്വത്തേയും ബലഹീനതയേയും കുറിച്ചു ലജ്ജിച്ചുകൊണ്ടു കുറച്ചുനേരം നിന്നിട്ട്, “ഒന്നുമില്ലാ—ഒന്നുമില്ലാ—ഞാൻ പൊയ്ക്കൊള്ളാം” എന്നു പറഞ്ഞ് നിഷ്കാമകാരനെ തൊഴുതുകൊണ്ട് വടക്കോട്ടും, പ്രച്ഛന്നവേഷനായ ആ സഹായി കിഴക്കോട്ടും നടന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ പാദസരികൾ നീരശ്രുന്യങ്ങളായി; അവയവങ്ങൾ ലോഹനിർമ്മിതങ്ങളെന്നപോലെ ചേഷ്യാശ്രുന്യങ്ങളായിച്ചമഞ്ഞു; അന്തർദ്ദാഹാഗ്നി കത്തിപ്പടർന്നു; അനുപദം ദിഗ്ദ്രവ്യം പരിസരകാർഷ്ട്യഭ്രമവും വർദ്ധിച്ചു; പാതാളാവഗാഹനം ചെയ്യുന്നപോലെ ഒരു മഹാഭ്രമത്താൽ ആവൃതനായി, അയാൾ ശ്രീപത്മനാഭക്ഷത്രത്തിന്റെ പടിഞ്ഞാറുള്ള ചതുഷ്ഠമസസ്ഥിയിൽ എത്തി. പ്രപഞ്ചസർവസ്വവും കൃഷ്ണശിലാതുല്യം നേത്രന്ദ്രിയത്തിൽ സംഘടനം ചെയ്യുമ്പോലെ തോന്നി. ബഹുശതയോജനദൂരത്തിൽ സ്മരിക്കുന്ന അതിസൂക്ഷ്മമായുള്ള അഗ്നിസ്ഫലിംഗംപോലെ സമീപത്തുള്ളക്ഷത്രത്തിന്റെ പശ്ചിമഗോപുരത്തിൽ കത്തുന്ന ദീപം ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കൃഷ്ണമണികളിൽ പതിച്ചപ്പോൾ, അയാളെ തപിപ്പിച്ചുതുടങ്ങിയിരുന്ന ജാരാഗ്നി അന്തകാഗ്നിസമം സർവാംഗം പ്രസരിച്ചു. ആ ക്ഷണത്തിൽ സ്വകണ്ഡത്തിൽനിന്നു ഹേദിതമായ ആസന്നചരമന്റെ ബോധകർണ്ണകയിൽ ഒരു പ്രജ്ഞ കണ്ടിതമായി. തന്റെ ഹതിയെ തന്നെക്കൊണ്ടുതന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനൻസർവസംഹാരകൻ സമ്മതിപ്പിച്ചു എന്ന് അയാളുടെ മനസ്സിൽ പ്രകാശിച്ചു. തന്റെ അവസ്ഥാപരമാർത്ഥത്തെക്കുറിച്ച് ആ സാധുവിന് സൂക്ഷ്മബോധമുണ്ടായപ്പോൾ, “ശ്രീപത്മനാഭ! വിശ്വംഭരോ!” എന്നു ഗുരുനാഥന് അത്യുച്ചത്തിലുള്ള ക്രന്ദനമഹാനുഗ്രഹത്തെ ദാനംചെയ്തും, ആ അനുഗ്രഹം പരിപൂർണ്ണമായി ഫലിക്കുന്നതിന് ആ വിശ്വംഭരന്റെ ക്ഷേത്രത്തെ നോക്കി തൊഴുതുപിടിച്ചു കൊണ്ടും, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്നു പേർ കൊണ്ടിരുന്ന തടി സാഷ്ടാംഗപ്രണാമമായി വീണു.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്

“മൽക്കാര്യഗൗരവം നിങ്കലും നിർണ്ണയം ഉൾക്കാനിലോർത്തു കർത്തവ്യം കരുഷ്യ നീ.”

സമുദായങ്ങളുടെ ‘വിശ്വകർമ്മാ’ക്കളും അനാത്മികമായ പദവികളുടെ പ്രാപ്തിക്കാക്കുന്നുണ്ട്, ജന്തുഹിംസയെ പ്രമാണരൂപമായി നിഷേധിച്ചും ശാസ്ത്രമാകുന്ന ഛത്രത്തെ ശരണീകരിച്ചും, അജമേധാദിക്രിയകളെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിൽ ഉത്സുകന്മാരായിരിക്കുന്നു. ‘ശാസ്ത്രം’ എന്ന ശ്രേഷ്ഠസാധനത്തിന്റെ മെഴുകുപ്രായമുള്ള നമ്യതയെ ചിന്തിക്കുമ്പോൾ, രാജ്യലബ്ധിദീക്ഷയെ അനുവർത്തിക്കുന്ന ലൗകികന്മാർ നരമേധംചെയ്യാൻ മുതിരുന്നതിനെയും വല്ല സൂതിഘട്ടമോ പുരാണമൂലയോ സാധൂകരിക്കുമെന്ന് സദൈര്യം ആഖ്യാപനംചെയ്യാം. എന്തായാലും, മഹാരാഷ്ട്രങ്ങളുടെ പ്രതിഷ്ഠ രക്തപങ്കിലമായ അസ്തിവാരത്തിലാണെന്നു പുരാണങ്ങളും പുരാവൃത്തജ്ഞന്മാരും കീർത്തിക്കുന്നു. ആധുനികചരിത്രഗ്രന്ഥങ്ങൾതന്നെ അനേകവും രക്തവിസർജ്ജനത്തിന്റേയും വിസർപ്പകന്മാരുടേയും സ്മാരകങ്ങളെന്നു ഖണ്ഡിക്കാവുന്നതല്ലേ? ഇങ്ങനെയിരിക്കെ, പെരുമാക്കന്മാരാൽ ഭരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കേരളമണ്ഡലത്തിന്റെ പ്രധാനഖണ്ഡമായി ശേഷിക്കുന്ന വഞ്ചിരാജ്യത്തിലും സംസ്ഥാനസ്വരൂപണത്തിന്റെ ഗത്യന്തരങ്ങൾക്കിടയിൽ, ചില വധങ്ങൾ സംഭവിച്ചു എന്നത്, ആ സംസ്ഥാനത്തിൽ തീക്ഷ്ണവിര്യന്മാരായ ബാഹുജസിംഹങ്ങൾ വസിച്ചിരുന്നതായി മാത്രമേ തെളിയിക്കൂ. അതുകൊണ്ട്, ഹരിപഞ്ചാനനമതത്തിന്റെ പ്രചാരണത്തിനിടയിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മൂര്യാധാരണത്താൽ അവരോധംചെയ്യപ്പെട്ട ഒരു ആചാര്യനോ ആര്യനോതന്നെയാകട്ടെ, മൃതനാക്കപ്പെട്ടത് നിസ്സാരമായ മത്സരഫലമെന്നു വാദിച്ചാൽ അത് വ്യാജവും, വ്യാഖ്യാനിച്ചാൽ ലോകമഹൽഗതിയെക്കുറിച്ചുള്ള അജ്ഞതയും ആയിരിക്കും.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മരണവൃത്താന്തശ്രവണത്തിൽ മഹാരാജാവിന് ഈ പ്രമാണങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മജ്ഞാനംകൊണ്ട് മേനിയും മനസ്സും തളർന്നു. ആ വൃത്താന്തത്തോടു കൂടി ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ നിഗ്രഹിച്ചിട്ട്, നീടുഴുത്തു കേശവപിള്ള നാടുവിട്ടു പോയിരിക്കുന്നു എന്നു കൂടി ധരിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ അവിടത്തെ മുഖത്തുദിച്ച നരസിംഹദ്യുതികണ്ട്, ആ വൃത്താന്തവാഹകൻ അവന്റെ കഥയിലെ നായകനെപ്പോലെതന്നെ പരോക്ഷത്തിൽ എവിടെയോ അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. മഹാരാജാവിന്റെ മനോനേത്രം സംസ്ഥാനഭ്രംശത്തിന് ഉദ്യതമായ ഒരു പ്രതിയോഗിപക്ഷത്തിന്റെ ഊർജ്ജിതമായ പ്രവർത്തനത്തെ ദർശിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംഗതിയിലെമ്പോലെ കേശവപിള്ളയ്ക്കുവേണ്ടിയും അവിടന്നു പ്രവേശിക്കാതെ പ്രധാനമന്ത്രിമാരുടെ ദൃഷ്ടിക്ക് ആ സംഗതിയെ പ്രത്യേകമായി വിഷയിഭവിപ്പിച്ചുമാത്രം ഒരു കൽപന പുറപ്പെടുവിച്ച്, അടങ്ങി.

ഏദയശ്രദ്ധന്മാരും ഏദയശ്രന്യന്മാരും ഒന്നുപോലെ സുഖനിദ്രയാകുന്ന ഐഹികസ്വർഗ്ഗത്തെ അനുഭവിക്കുന്നു. പരിപഞ്ചാനനനായ ഏദയശ്രന്യൻ സ്വയോഗനിദ്രയുടെ പ്രശാന്തതയെ അനുസ്മരിച്ച് ഉദ്ഗാരപടലികളും നൃത്തകീർത്തനാദികളുകൊണ്ട് ഉദയാർഘ്യദാനത്തിൽ സംഭവിച്ചുപോയിട്ടുള്ള നൃഗതകളെ പരിഹരിച്ചു. കേരളേന്ദ്രപദവിയെ പ്രാപിച്ചുകഴിഞ്ഞതുപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉല്ലാസപൂർണ്ണത ഉദയഭാസ്കരന്റെ മൃദലകിരണങ്ങൾക്ക് അതിപ്രകാശം നൽകി. ഉദയസന്ധ്യാനടനായി നിൽക്കുന്ന യോഗിയുടെ മുമ്പിൽ ഒരു ദൃത്യൻ പ്രവേശിച്ച് ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയായ ശിഷ്യൻ മരിച്ചുപോയിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള വൃത്താന്തത്തോടു കൂടി കേശവപിള്ളയെ കാൺമാനില്ലെന്നും ധരിപ്പിച്ചു. ആ പ്രാബുനിവൃത്തന്റെ മുഖത്ത് അപ്പോൾ സ്മരിച്ച സംശയഭാവവും നേത്രങ്ങളിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട പ്രശ്ലാപിണങ്ങളും നാട്യകലാധിഷ്ഠാനദേവതയെക്കൊണ്ടും 'പ്രീതോഹം' വദിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. തന്റെ യജ്ഞത്തിന്റെ ഉത്പിഗ്വരണം തന്നെ, അതിന്റെ മാഹാത്മ്യത്തിന് ഇത്ര അനുയോജ്യമായ ഒരു ബലിദാനത്തോടു കൂടി നടന്നല്ലോ എന്ന് അദ്ദേഹം സന്തുഷ്ടനായി മദിച്ചു. എന്നാൽ ആ തത്വനിധാനനായ അഗാധഏദയനാൽ അക്ഷിണമായി വചിക്കപ്പെടുമാറുള്ള "ജീവനെ മൃത്യുവും, സന്തോഷത്തെ സന്താപവും, ഉന്നതിയെ അധഃപതനവും വേർപിരിയാതെ നിരന്തരാവരണം ചെയ്യുന്നു" എന്നുള്ള പ്രമാണത്തിന്റെ ഒരു അനുഭവപാഠമായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജയവിജ്യാംഭിതമായ ജടാബന്ധത്തിൽത്തന്നെ, ആ മഹാവിജയഘട്ടത്തിൽ ഒരു വജ്രനിപാതം ഉണ്ടായി. മഹാരാജാവിന് കേശവപിള്ളയുടെ വേർപാടുകൊണ്ടുണ്ടായ നഷ്ടംപോലെ, അവിടത്തെ കിരീടകാക്ഷിയായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിശ്വസ്തസേവകനും കോശകാര്യസ്ഥനുമായ വൃദ്ധസിദ്ധനും ആകാശഗമനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഈ വൃത്താന്തം കേട്ടപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഹതപഞ്ചാനനനായി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കപാലത്തിനകത്തുള്ള മജ്ജാപിണ്ഡം, അതിന്റെ ധ്രുവത്തിൽ ഭ്രമണംചെയ്യുന്നതുടങ്ങിയതുപോലെ തോന്നി. തന്റെ ശ്രമങ്ങളുടെ സിദ്ധിക്ക് അപരിത്യാജ്യമായ ദ്രവ്യസഞ്ചയം തന്റെ പ്രേഷകന്മാരിൽനിന്നു വന്നചേരുന്നതിനുള്ള കവാടം വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ പുറകേ അടഞ്ഞുകണ്ടപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനൻ സ്വയം ആഗതമായ ഒരു സമാധിയാൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. ഹതവിധിയാൽ താൻ അഭിരുക്തനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു, എന്നുള്ള ബോധത്തോടു കൂടി, അദ്ദേഹം അല്പനേരം ആസനത്തെ അവലംബിച്ച് ഊർദ്ധ്വൻവലിച്ചു. ഭക്തന്മാരും സ്വാശ്രയവർത്തികളും ആയ പ്രഭൃതതിയും, വിശേഷിച്ചും ഒരു മഹാനിക്ഷേപത്തിന്റെ ഉടമസ്ഥകളായ മന്ത്രജ്ഞനിവാസിനികളും തന്റെ സ്വാധീനത്തിലിരിക്കുമ്പോൾ ദ്രവ്യഹാനികൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന പ്രതിബന്ധത്തെ ഭയപ്പെടാനില്ലെന്ന് അദ്ദേഹം വീണ്ടും ഉദ്ദീപ്തനായി. ഉമ്മിണി

പ്പിള്ളയുടെ ദേഹവിയോഗത്തിൽ ഉദ്ഭൂതമായ അനുകമ്പാഭാരം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയത്തിനു വഹിക്കവഹിയാതെ ചമഞ്ഞതുപോലെ പരിതാപനമ്രനായി, തന്റെ ഗുരുപദത്തിനു ചേർന്ന പിതൃസ്ഥാനകർത്തവ്യത്തെ നിവർത്തിപ്പാനായി ഭക്തന്റെ സംസ്കാരക്രിയാകരണത്തിനു പുറപ്പെട്ടു.

ഈ സമയത്തുതന്നെ അധികാരികളിൽ ചിലർ കേശവപിള്ളയുടെ ഗൃഹ പരിശോധന ആരംഭിച്ചു. ഭഗവതിഅമ്മ അവരുടെ ഉപാസനാദേവിയായ നീലിയെപ്പോലെ ഭയാനകയായി, കേശമകുടത്തെ ഉരൽപ്പെട്ടിപ്പോലെ ജുംഭിപ്പിച്ചു വിട്ടുർത്തി വിളങ്ങിച്ചുകൊണ്ടു തന്റെ കുരരീരവപടലികളാൽ ആ ഭവനത്തെ മാർജ്ജാരാക്ഷൗഹിണി പതിനെട്ടും ചേർന്നപോലുള്ള ഒരു കുരുക്ഷത്രമാക്കിത്തീർത്തു. പാർത്ഥനും പാർത്ഥസാരഥിയും മറ്റു ബന്ധുജനങ്ങളും പരിപന്ഥികളും താൻതന്നെ ആയി, വിശിഷ്ടചമ്മട്ടി ധരിച്ചും, ചില ഭഗവൽഗീതകളുപദേശിച്ചും, “കേശവപിള്ള എവിടെ?” എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർക്ക് തന്റെ നാസികാന്തത്തെ പൊക്കി വിശ്വദർശനം നൽകിയും, “പണ്ടാരവക ആളുകളോടു കളിക്കരുത്” എന്നു വാദിച്ചു വിലരുടെ മുഖങ്ങളിലും മുതുകുകളിലും ദന്തനഖാദി ശസ്ത്രപ്രയോഗം ചെയ്തും, നിർബ്ബന്ധചോദ്യങ്ങൾ ചെയ്തുവരുടെ പൂർവ്വപരമ്പരകൾ, മേലാൽ തിരുവനന്തപുരത്തിന്റെ സമീപദേശമായ തിരുവല്ലത്തെ പിണ്ഡസുപി കാരത്തിനുപോലും പുറപ്പെടാതെ വർത്തിക്കത്തവണ്ണം, ദിവ്യാസ്ത്രങ്ങൾകൊണ്ട് അവരെ സമാരാധിച്ചും, പോർചെയ്തു. എന്നിട്ടും അമർത്താൻ സാധിക്കാത്ത ഭടന്മാരുടെ മാറത്തും തന്റെ മാറത്തും നിർദ്ദയമായി അറഞ്ഞും, “വെള്ളം കുടിയും മുട്ടെട്ട്” എന്ന് അക്രോശിച്ചു, പാളയെ എടുത്തു കിണറ്റിൽ നിക്ഷേപിച്ചും, ഭഗവതിഅമ്മ തൽക്കാലത്തേക്ക്, ശ്രീപരശുരാമൻ തപസ്സിനായി കേരളത്തിൽ പോന്നതുപോലെ, ശ്രീവരാഹക്ഷത്രത്തിൽ ഭജനമിരിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടു.

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ദുർമ്മരണം തിരുവനന്തപുരം നഗരത്തെ ഒരു മഹാസാംക്രമികരോഗവ്യാപ്തിപോലെ ഭയകരീമ്പടംകൊണ്ട് ആവേഷിച്ചു. പൗരകാര്യസ്ഥന്മാർ മാത്രം ആ സംഗതിയുടെ അന്വേഷണത്തിനു പുറപ്പെടുകയും, മറ്റു സകല ജനങ്ങളും രാജാധികാരത്തിന് ഒരു രൂക്ഷശിക്ഷയായി, ദുഃഖദീക്ഷയെ അനുവർത്തിക്കുകയും ചെയ്തു. രാജാധാനിയിലെ ഗൗരവമായ ജനക്ഷോഭം അതിന്റെ പ്രശാന്തമായ നിസ്സന്ധനതകൊണ്ടുതന്നെ രാജ്യത്തിന്റെ ചതുരന്തങ്ങളിലും ക്ഷണത്തിൽ പരന്നു. ക്ഷേത്രത്തിലെ പൂജാകർമ്മങ്ങൾക്കു പ്രതിബന്ധമുണ്ടാകാതെ കോട്ടയ്ക്കു പുറത്തു മാറ്റപ്പെട്ട മുതശരീരത്തെ കാണുന്നതിനു കൂടിയ കരനാഥന്മാരുടെ ഇടയിൽ “ഈ അക്രമം ആരാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടു?” എന്നുണ്ടായ ചോദ്യത്തിന് “നീട്ടെഴുത്തു കേശവപിള്ള” എന്നുത്തരം അശരീരിവചസ്സായി ആകാശത്തിലെങ്ങും മുഴങ്ങി. മുതശരീരത്തിന്റെ പാർശ്വത്തിൽ ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ത്രക്കാറൻ പെരുംകൂറ്റച്ചുരമാ

നൽകൊണ്ട് അനന്തശയനപുരത്തെ കുളംതോണ്ടി കടലോടു സംഘടിപ്പിക്കാൻ എന്നപോലെ തലതാഴ്ന്നു ചിനത്തു ചീറിനൊന്നുനിന്നു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ തന്റെ സംബന്ധിയുടെ ദുഃഖത്തിൽ അനന്തപിച്ചുകൊണ്ട് ദുസ്താസനന്റെ അധർമ്മചരിത്രത്തെ ദർശിച്ച് മൂക്കിൽ വിരൽ തള്ളിപ്പോയ കൃപാദ്യാചാര്യന്മാരുടെ പ്രതിച്ഛായപോലെയും നിലകൊണ്ടു. നവീനലോകഗുരുവായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ ദന്തപ്പാദുകങ്ങളിൽ ആരോഹണംചെയ്ത് എഴുന്നള്ളി, തന്റെ ഭക്തന്റെ മൃതശരീരത്തെ തലോടി അനുഗ്രഹിച്ചും, അങ്ങനെ പാവനമാക്കപ്പെട്ട കളേബരത്തെ ഭസ്മീകരിക്കാതെ സമാധിയിരുത്തി കൃമിഭോജ്യമാക്കുന്നതിനുള്ള വിധികളെ ഉപദേശിച്ചും, യാത്രയായി. അനന്തരം അണ്ണാവയന്റെ സംഗതിയിലെമ്പോലെ നിയമപ്രകാരമുള്ള രേഖകൾ തയ്യാറാക്കുന്നതിന് അധികാരിമാർ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ശരീരത്തെ പരിശോധിച്ചപ്പോൾ, അയാളെ നിഗ്രഹിക്കുമെന്ന് കേശവപിള്ള പ്രതിജ്ഞചെയ്തതിനെ സംബന്ധിച്ച മഹാരാജാവിനു സമർപ്പിക്കാൻ അയാൾ തന്റെ ചരമലേഖനമായി തയ്യാറാക്കിയിരുന്ന സങ്കടപത്രം കാണപ്പെട്ടു. രാജാധികാരവിധി എങ്ങനെ അവസാനിച്ചാലും, ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ കൃതാന്തൻ ആരൊന്ന്, പുനരിനം പരിശോധനയ്ക്കും മാർഗ്ഗമില്ലാതെ രാജകീയതീർച്ചയായിത്തന്നെ ഒരു വിധി കേശവപിള്ളയുടെ നേർക്ക്, തുറന്ന ജനലോകകോടിയിൽനിന്നു പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടു.

അന്നു മദ്ധ്യാഹ്നമായപ്പോൾ രാമവർമ്മമഹാരാജാവ് മനോവിശ്രമത്തിനായി ഏകാന്തവാസം ആഗ്രഹിച്ച്, ഇപ്പോൾ 'രംഗവിലാസ്സം' മുതലായ രാജസൗധങ്ങൾ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ഉപവനത്തിൽ 'വലിയ ചവുക്ക്' എന്ന പേരോടുകൂടി ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു മണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ച്, പരിജനങ്ങളെയെല്ലാം വളരെ ദൂരത്താക്കിട്ട് വ്യാകലതയോടുകൂടി അവിടെ നടന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. മനുഷ്യരുടെ സുഖാവസരങ്ങളെ വഷളാക്കുന്ന സന്ദർഭകേന്ദ്രി എന്നൊരു ചാത്തന്റെ ബാധ പലരും അനുഭവിച്ചിരിക്കാം. ഈ മുർത്തിയുടെ കളികൊണ്ടെന്നപോലെ, ഉന്നതമായ ശാഖയിൽനിന്നു ഭൂമിയിൽ വീഴുന്ന ചക്ക യുടെ 'ധൂമി'ധ്വനിയോടുകൂടി ഒരു ഭീമാകാരൻ തെക്കുള്ള ചുവർചാടി ആ ഉദ്യാനത്തിനകത്തു വീണു. ആ ശബ്ദത്താൽ ആകർഷിതനായ മഹാരാജാവ് തന്റെ സ്വസ്ഥവാസത്തേയും രാജസന്നിധിയിൽ സങ്കടങ്ങൾ ബോധിപ്പിക്കാൻ പ്രവേശിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗനിയമത്തേയും ലംഘിച്ച പ്രമത്തന്റെ ശരീരദൈർഘ്യവിസ്തൃതികളെ കണ്ടുണ്ടായ വിസ്തൃയത്തിൽ, അയാളുടെ അപരാധങ്ങളെ മറന്നു. വിചാരിച്ചിരിക്കാതെ മഹാരാജാവിന്റെ മുമ്പിൽ ചാടിപ്പോയ പക്കിർസാ തനിക്കു ശിക്ഷയുണ്ടാകാതിരിപ്പാനായി "മുതലാളിക്കു സങ്കടം" എന്നു മഹാരാജാവു കേൾക്കുമാറ് ഒരു വ്യാജം പറഞ്ഞു. 'മുതലാളി' എന്നു പറയപ്പെട്ടത് പോക്കുമുസാ വർത്തകനാ

ണെന്ന് മഹരാജാവു വ്യാഖ്യാനിച്ച് പൂർവ്വരാത്രയിലെ സംഭവത്തിന്റെ സൂതി ഉണ്ടായിരുന്നിട്ടും, ധൈര്യത്തോടുകൂടി ആ യമകായനെ സമീപത്തു വിളിച്ച്, “മൃതലാളി എന്തു പറഞ്ഞയച്ചു?” എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു. ആ ദൂതൻ ഇടതുക്കൈ മാറോടണച്ച്, വലതുക്കൈ നിലത്തു മുട്ടുവണ്ണം നാലഞ്ചു സലാംവെച്ച്, മാമവെങ്കിടൻ തന്റെ മുഖത്തെ മറയ്ക്കാൻ കൈക്കൊണ്ടു നിലയിലും അധികമായി വക്രിച്ച്, സൂക്ഷ്മസമകോണാകൃതിയിൽ, അധരംപൊത്തി നിന്നു. ആ ദൂതനെ അതിനു മുമ്പിലും കണ്ടിട്ടുണ്ടെന്നു മഹാരാജാവിനു ബലമായ ഒരു ശങ്ക ഉദിക്കയാൽ “നിന്റെ പേരെന്ത്?” എന്നു ചോദിക്കുകയും “പക്കീർസായാണു പൊന്നടിക്കളേ” എന്ന് നിലത്തുതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടു അയാൾ മറുപടി അറിയിക്കുകയും ചെയ്തു.

മഹാരാജാവ്: (പക്കീരിന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ ആലോചിപ്പാൻ ഇടകിട്ടുന്നതിനു പുറപ്പെട്ടുവിക്കുന്ന തന്റെ ചോദ്യത്തിലെ വിനോദരസത്തെ ഓർത്തു സ്വൽപമൊരു പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി) “ഏഹേ! നിന്നെക്കണ്ടിട്ട് സാധാരണ ഒരു വെറും പക്കീർസായാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. പരമാർത്ഥം കേൾക്കട്ടെ.”

പക്കീർസായുടെ നേത്രങ്ങൾ, കനിഞ്ഞുനിൽക്കുന്ന ആ നിലയിലും ഉള്ളിലുണ്ടായ ചിന്തകളുടെ ഗതിവിശേഷംകൊണ്ട് അനൽപവേഗത്തിൽ പലവൃത അടഞ്ഞു തുറന്നു എന്ന് മഹാരാജാവിനുതന്നെ തോന്നി. “പക്കീർപിള്ള എന്നും ചില അങ്ങത്തമാർ അന്തസ്സിന് ഉത്തരവാവാർ—കല്പനെ”

മഹാരാജാവ്: “അങ്ങനെ ഒന്നും അല്ലെന്ന് നാം പറയുന്നു.”

പക്കീർസാ: (രധിതിയിൽ) “അലിയാർഖാൻ എന്നു കൽപിച്ചാൽ അതുവുമ്പോഴേക്കും ദൈവപ്പെരുമയെ.”

മഹാരാജാവ്: (അക്ഷമനായി) “ഛ! ഛേ! അതുമല്ലാ—”

പക്കീർസാ: (സമ്മതിച്ചു തലയാട്ടി. അതോട് ഉടലും ആടി) “പടച്ചവന്റെ മേന്മയാൽ മലുക്കുനും പേരൊണ്ട്—അതിനും പക്കീർ മൂളം.”

മഹാരാജാവ്: “ആദ്യം അമ്മയച്ഛന്മാരിട്ടു പേരെന്ത്? അതു കേൾക്കട്ടെ.”

വാക്കുകൾ മുട്ടിയും ഇടറിയും, ഒരു കൈക്കൊണ്ടു ചെവി കശക്കിയും തല ചൊറിഞ്ഞും, നേത്രങ്ങളെ അൽപമൊന്നു പുറത്തു കാണിച്ച് മഹാരാജാവിന്റെ മുഖഭാവത്തെ നിർണ്ണയം ചെയ്തും, ചുണ്ടും അണയും അമർത്തിയും പക്കീർ എന്തോ മുന്നങ്ങി. മഹാരാജാവിന്റെ സരസഗുണം പ്രകാശിച്ച് അവിടത്തെ മനഃക്ലാന്തതയെ നീക്കി. ആ ഭീമാകാരന്റെ ശരീരപരിമിതിയും അയാളുടെ സംഭ്രമവും തമ്മിലുള്ള വൈപരീത്യം തിരുമനസ്സിൽ നിർഭരമായ വിനോദരസത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. “എന്താത്,—ഇത്ര വിഷമിപ്പാൻ? ഭയം കൂടാതെ പറഞ്ഞേക്ക്” എന്നു കരുണാപൂർവ്വം പ്രാവാഹിപ്പിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ പക്കീർസാ പരമാർത്ഥത്തെ പൊട്ടിച്ചു. അതിബാല്യത്തിലെ ഒരു സംഭവമായതുകൊണ്ട്, നാമകരണസമയത്ത്

അച്ഛനമ്മമാർ നൽകിയ പേരിനെ, തനിക്ക് ഓർക്കത്ത വണ്ണം കേൾക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെന്ന് ആ വൻപൊണ്ണൻ പച്ചയിൽ വിളിച്ചറിയിച്ചു. മഹാരാജാവ് പൊട്ടിച്ചിരിപ്പാൻ മടിക്കയാൽ, ശ്യാസംമുട്ടി, കരൾ കലങ്ങി, കണ്ണുകളിൽ ജലവും നിറഞ്ഞ്, ഒരുവിധം വിഷമപ്പെട്ട്, തന്റെ ശ്യാസത്തെ നിലയിലാക്കിക്കൊണ്ട് “ആട്ടെ , നിന്റെ സംഗതി വല്ലതും നാം ധരിപ്പാൻ ഇടവന്നിട്ടുണ്ടോ?” എന്നു പിന്നെയും ചോദിച്ചു.

പക്കീർസാ: “പടച്ചവൻ കൃപചെയ്ത്ത്—പഞ്ചാതൊട്ട്, അള്ളാ അടിച്ചു വാപ്പാമേല്—” എന്നിങ്ങനെ തന്റെ ബോധനത്തെ സത്യവാങ്മൂലമാക്കുന്നതിന് സത്യവാ ചകത്തെ ഉച്ചരിപ്പാൻ തുടങ്ങിട്ട് ശരിയാകാത്തതിനാൽ, “ഇക്കടിതം എല്ലാ പരമാസ്രവും അറിവിടക്കം” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് “ഒരു ഓല ലേഖനത്തെ താൻ നിന്നിരിക്കും” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഒരു ഓലലേഖനത്തെ താൻ നിന്നിരുന്നിടത്തു വച്ചിട്ട് പുറകോട്ടു മാറിനിന്നു. ‘മുതലാളി’യുടെ സ്വകാര്യ ലേഖനമായിരിക്കുമെന്നു സങ്കൽപ്പിച്ച് മഹാരാജാവുതന്നെ താഴ്ന്നിറങ്ങി അതിനെ എടുത്തുകൊണ്ടു തിരിയെ ചവുക്കയിൽ പ്രവേശിച്ച് ദൂതനെ നോക്കിയപ്പോൾ രണ്ടു പാദങ്ങൾ മതിലിന്റെ മുകളിൽ അസ്സമിക്കുന്നതു മാത്രം കാണുകയുണ്ടായി. മഹാരാജാവിന്റെ തിരുമുനിൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ടത് കേശവപിള്ളയുടെ ഒരു സങ്കടഹർജിയായിരുന്നു. അക്ഷരവടിവുകൊണ്ട് അതിന്റെ ആഗമനം എവിടെ നിന്നെന്നു മനസ്സിലാവുകയാൽ, കെട്ടുപൊട്ടിച്ച് ആദ്യംമുതൽ അവസാനംവരെ മഹാരാജാവ് ആ ലേഖനത്തെ വേഗത്തിൽ വായിച്ച്, അതിൽ അടങ്ങിയിട്ടുള്ള സംഗതികളെ സൂക്ഷ്മമായി മനസ്സിലാക്കി. അതിന്റെശേഷം, ചവുക്കയുടെ മരത്തുണിമുണ്ടായിരുന്ന ഒരു ഒളിയറ തുറന്ന് വെള്ളിപ്പോലെയെ മിനുങ്ങുന്ന ഒരു കോരിയെ പുറത്തെടുത്ത്, ആ ഓലയെതിലതുല്യമായി നറുക്കി കാറ്റുത്തെറിഞ്ഞു. മഹാരാജാവിന്റെ നേത്രങ്ങൾ രക്തദൃതിയും അഗ്നിദൃതിയും കൊണ്ടു ഭയങ്കരമായി. രക്തദൃതി അപാരബുദ്ധിമാനം നിസ്തുലഭക്തനുമായ തന്റെ ഭൃത്യനെക്കുറിച്ച് പശ്ചാത്തപിക്കയാലും, അഗ്നിദൃതി ആ സങ്കടപത്രത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനന്റെ കൃത്രിമങ്ങൾ ആദ്യംമുതൽ ഓരോരോ സംഗതിക്കും തെളിവോടുകൂടി വിവരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നതുകൊണ്ടു ബോധ്യം വന്നതുകൊണ്ടും ആയിരുന്നു. അവിടത്തെ കർണ്ണങ്ങളിൽത്തന്നെ സിംഹഗർജ്ജനമെന്നു തോന്നിയ ഒരു സ്വരത്തിൽ മഹാരാജാവ് ഭൃത്യന്മാരെ വിളിച്ചു. കൽപന കേട്ട് ഓടിയടുത്ത ഭടന്മാരോട് “സുബ്രഹ്മണ്യൻ—കമരൻതമ്പി” എന്നീ രണ്ടു നാമങ്ങളെ മാത്രം കോപാസനായി നിന്നിരുന്ന മഹാരാജാവ് ഉച്ചരിച്ചു. ഭാഗ്യവശാൽ അന്നത്തെ സംഭവങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച കൽപനകൾ വാങ്ങുന്നതിനു മാളികത്താഴെ സമയംകാത്തു നിന്നിരുന്ന ദളവായും ഉപസേനാധിപതിയും കൽപന ഉണ്ടായിക്കഴിയുന്നതി

നിടയിൽ തിരുമുമ്പിൽ ഹാജരാക്കപ്പെട്ടു. മാർത്താണ്ഡവർമ്മ മഹാരാജാവിന്റെ അത്യഗ്രതയും കണ്ടറിഞ്ഞിരുന്ന ആ രണ്ട് ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും ആ സമയത്തു കാണപ്പെട്ട ധർമ്മരാജാവിന്റെ പരിസരത്തിൽ അടുക്കുന്നതിനു ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. മഹാരാജാവ് മന്ത്രിമാരുടെ അഭിപ്രായത്തെ കാംക്ഷിപ്പാനും അവരോട് ആലോചനചെയ്യാനും പുറപ്പെടാതെ, ഊർജ്ജിതസ്വരത്തിൽ കൽപനകൾ നൽകുകമാത്രം ചെയ്തു. ആ കൽപനകൾ എങ്ങനെ കല്ലു പിളർന്നു എന്നു വഴിയേ. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ സ്വശിഷ്യന്റെ സംസ്കൃതിക്കു പുരോഹിതവിധികൾ നൽകിട്ട് ആശ്രമത്തിലേക്കു മടങ്ങിയ ഉടനെ ആരംഭിച്ചത് പൂജയ്ക്കോ ഭക്ഷണത്തിനോ അല്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വകാര്യവേദോക്തങ്ങൾപ്രകാരം ഒന്നു വൃഥാശ്രമവും, മറ്റൊന്ന് മഹാവ്രതാനുഷ്ഠായികൾക്ക് അപ്രധാനവും ആയിരുന്നു. അപ്പോഴത്തെ അത്യന്തകൂലാലട്ടത്തിൽ തന്റെ ചിരകാലശ്രമത്തെ സഫലീകരിക്കുന്നതിനു വേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ ചെയ്യാൻ അദ്ദേഹം തുടങ്ങി. മഹാരാജാവിനെപ്പോലെ മനോവിശ്രമത്തിനും മന്ത്രസന്നാഹത്തിനും പുറപ്പെടാതെ ഹരിപഞ്ചാനനമനോരാജ്യരാജാവ് ചില ലേഖനം മുഖേന യജ്ഞദ്രവ്യങ്ങളേയും ഉപഹോതാക്കന്മാരേയും സംഭരിപ്പാൻ ഉദ്യോഗിച്ചു. ജനക്ഷോഭം രാജ്യത്തിൽ മുഴുത്തിരിക്കുന്നു എന്നു ഹൈദരാലിഖാൻ നവാബിനെ ധരിപ്പിപ്പാൻ ഒരു സമർപ്പണപത്രവും തന്റെ ശിഷ്യമാങ്ങളിലേക്കു യജ്ഞദിവസം നിശ്ചയിച്ചും മറ്റും ശാസനങ്ങളും എഴുതി തുരഗാരൂഢന്മാരായ ദൂതരെ ഏൽപ്പിച്ച് ഉടനെ അയച്ചു. ഇതുകൾ കൂടാതെ സത്രസമാപ്തിയിൽ നിസ്സന്ദേഹം തന്റെ തൃപ്പടിയേറ്റവും സിംഹാസനാരോഹണവും ആഘോഷിക്കുന്നതാണെന്ന് വേദജ്ഞനും യോഗഗനനും സകലകലാനിപുണനും വിവിധരാജനീതി വിദഗ്ദ്ധനും ആയ ഹരിപഞ്ചാനനാവധൂതൻ ഭൂതവർത്തമാനസൂക്ഷ്മജ്ഞാനത്തിന്റെ ബലംകൊണ്ടു പ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തു.

ഏകദേശം സന്ധ്യയോടടുത്ത് അദ്ദേഹം രാജ്യാധികാരത്തിന്റെ ദിവ്യമഹിമയേയും രാജമതാനുവർത്തനം എന്ന പ്രജാധർമ്മസർവസ്വത്തേയും കുറിച്ച് തന്റെ ശിഷ്യവൃന്ദത്തിന് സാരോപദേശങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ യജ്ഞമഹോത്സവത്തിന് മഹാരാജാവ് തിരുവുള്ളമുണ്ടായി നൽകുന്ന സംഭാവനയോടുകൂടി സമ്പ്രതി രാമയുനം പരിവാരങ്ങളും ആ യോഗിവാടത്തിലെത്തി. രാജസംഭാവനയുടെ സാക്ഷ്യമായുള്ള സർവ്വാധികാര്യക്കാരുടെ 'സാധന'ലേഖനത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ താൽക്കാലികമായ തന്റെ പ്രജാധർമ്മം അനുസരിച്ചു വാങ്ങി, കണ്ണുകളിൽ ചേർത്തതിന്റെ ശേഷം, സദസ്യരെ വായിച്ചുകേൾപ്പിച്ചു. മഹാരാജാവ് യോഗീശ്വരന്റെനേർക്കു പ്രദർശിപ്പിച്ച ഈ അനുഭാവം ജനക്ഷോഭത്താൽ തിരുമനസ്സിൽ ഉണ്ടായ ഭയവിഭ്രാന്തികളുടെ

ഫലമാണെന്ന് മഹാജനങ്ങൾ വ്യാഖ്യാനിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ മഹാരാജാവിന്റെ തൽക്കാലഗ്രഹനിലകളെ മനസ്സുകൊണ്ടു ഗണിച്ച്, അവിടത്തെ മൃത്യുകാരകന്റെ നില തന്റെ യജ്ഞത്തിന്റെ സമാഗമമായ പര്യാപ്തിക്ക് അനുകൂലംതന്നെയോ എന്നു പരിശോധിക്ക മാത്രം ചെയ്തു.

വംശവൃക്ഷങ്ങളിൽ രണ്ടും മൂന്നും നാലും ശാഖകളുടെ തായ്വേരായി നിൽക്കുന്ന പിതാവ് പിതാമഹൻ പ്രപിതാമഹൻ എന്നിത്യാദി പദവികളെ ജീവിതകാലത്തു തന്നെ ചിലർ പ്രാപിക്കുന്നതിന്റെ പരിപൂർണ്ണാനന്ദത്തിൽ ഭാഗഭാക്കുകളാവാൻ മോഹമുള്ളവർ ഈ കഥാദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ ചെമ്പകശ്ശേരിഭവനത്തിലെ അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു നടക്കുന്ന ഒരു കോലാഹലത്തെ സന്ദർശനംചെയ്യാൻ പോരുവിൻ. മാർത്താണ്ഡവർമ്മ എന്ന ആഖ്യായികയിലെ നായിക രോഗാതുരയായി കിടന്ന മഞ്ചത്തിൽ ഇതാ ഒരു ദീർഘകായൻ ആപാദമസ്തകം വിലയേറിയതായ ഒരു സാൽവകൊണ്ടു പൊതിഞ്ഞ് കുംഭകർണ്ണസേവചെയ്യുന്നു. ഉദയമുദ്രർത്തത്തിൽ സ്വനിലയങ്ങളായ അശ്വതമങ്ങളിൽ തുളുരനെ ചെന്നണയുന്ന വാവലുകളുടെ ശബ്ദകലാപത്തിനു തുല്യമായ ഒരു ആരവം ആ മഞ്ചത്തിന്റെ മുൻഭാഗത്തു മുഴങ്ങിത്തുടങ്ങുന്നു. ബാലരവികിരണിളുടെ ശോണിമ അംബരാനന്ദമേഖലയെ അലങ്കരിച്ചുതുടങ്ങിയപ്പോൾ നിദ്രാതൽപരനെ ആച്ഛാദനംചെയ്യുന്ന ശോണകംബളത്തെ ഉത്സാരണംചെയ്യാൻ ബഹുവിംശതി ബാലപല്ലവാംഗുലികൾ സാഹസംചെയ്യുന്നു. ദക്ഷിണതിരുവിതാംകൂറിലെ മലയാളഭാഷയിൽ പിതാമഹപദത്തിന്റെ പര്യായമായ അപ്പപ്പൻ എന്ന പദത്തെ ആ ബാലമുഷ്കരസംഘം 'ഘ്' എന്നുവരെ, ശൃഷ്ടിച്ചും ചതുരപായസ്യചക്ഷങ്ങളായും തത്തൽസ്വരങ്ങളിലും ആർത്തിടും പ്രഭുശരീരത്തെ ആസ്തരണംചെയ്യുന്ന പദവിയെ അനുഭവിക്കുന്ന സാൽവ നിദ്രാധീനന്റെ കായത്തെ ദൃഢതരമായി ആവരണംചെയ്യുന്നതേയുള്ളൂ. കൽപനകളും കൂക്കുവിളികളും കോപകലഹ കലശലുകളും കൊണ്ട് ആ മുച്ചുകുന്ദന് ഒരു ചലനവും ഉണ്ടാകാത്തതിനാൽ, കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശിരസ്സുമുതൽ പാദംവരെ ഓടങ്ങളുടെ വക്കുകളിൽ കാണപ്പെടുന്ന തണ്ടുകുറ്റികൾ പോലെ അണിയിട്ട്, വിക്രമികളായ ആ ബാലവർഗ്ഗം സാൽവയുടെ മുകളിലായി ഇരിപ്പുപിടിച്ച്, കുതിരയും ആനയും കളിതുടങ്ങി. ഓരോരുത്തർ 'ഹായ്! ഹ! ഹെലത്തി!' എന്നിങ്ങനെ മേളംകൂട്ടുന്ന തിനിടയിൽ ആ ബാലസംഘത്തിലെ മൂപ്പരായ ആറുവയസ്സുള്ള ഒരു കുരുമുളകൻ, "കുതിരപ്പുറത്തു കേറിവരും—കുഞ്ചാതിച്ചപ്പിള്ളേടെ—കുഞ്ചുമീശയൊക്കെത്തങ്കം!" എന്നു ഗാനംചെയ്ത്, കുതിരയ്ക്കു വേഗം കൂട്ടിച്ചു. ഈ ഗാനത്തെ അനുമാദിച്ച്, ശങ്കിടിക്കാരായ കടുക്മണികൾ 'കീയം' വിളിച്ചു. ഇതു കേട്ടുണ്ടായ നീരസത്തോടുകൂടി ഗൃഹനായികയായ പാർവതിപ്പിള്ളയമ്മ അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു പ്രവേശിച്ച്,

“കഞ്ഞുങ്ങൾക്കു കാലത്തേ നിലയ്ക്കു നിന്നുടയോ?” എന്നു ശാസനംചെയ്തു. ആ ആജ്ഞയുടെ ശ്രവണമാത്രത്തിൽ ആ കട്ടിശ്ശിന്ധർവസംഘം വാനനരന്മാരെപ്പോലെ ഇഴഞ്ഞും കിഴിഞ്ഞും, മഞ്ചത്തിൽ നിന്നു താഴത്തിറങ്ങി, മോഷണംചെയ്തു മാർജ്ജാരന്മാരെപ്പോലെ നിലയായി. നിദ്രചെയ്തിരുന്ന പ്രമാണിയും അവരെത്തുടർന്ന്, രാധിയിൽ എഴുന്നേറ്റ്, ഒന്നരണ്ടു പൈതങ്ങളെ കരസ്ഥവും, ചിലരെ ഉജ്ജസ്ഥവും ആക്കിക്കൊണ്ട്, പത്നീശാസനത്തെ ആദരിച്ചെന്നപോലെ ശേഷംപേരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ചേർന്നുനിന്ന് ശിക്ഷണീയനാടുത്തെ അഭിനയിച്ചു. തന്റെ ഭർത്താവിന്റെ പരിഹാസഭാവം കണ്ട് ശുണ്ണിയോടുകൂടി പാർവതിപ്പിള്ള വടക്കേക്കെട്ടിലേക്കു തിരിച്ചു. ഒന്നാം അദ്ധ്യായത്തിലെ രാജപ്രണിധിയും, മൂലശിരോമണിയായ ചന്ദ്രക്കൻ തന്റെ കണ്യാലങ്കാരമായി കരുതിയിട്ടുള്ള കടൽമാലകളുടെ സംഗ്രഹാകാരവുമായ രാമവർമ്മത്ത് അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ബാലസംഘം ഷഷ്ട്യബൃഹർത്തികൊണ്ട് ആവർത്തിതബാല്യനായ ആ സന്ദർഭത്തിലെ തങ്ങളുടെ സേനാനിയുടെ വിജയത്തെ പരിതോഷിച്ച് വിവിധധനികൾകൊണ്ട് ആ നാലുകെട്ടിനെ പൊടിപെടുത്തു.

രണ്ടുനാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, പടത്തലവരായ അനന്തപത്മനാഭന് ബാലദീപാവലിയുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഉഷനിവേദ്യം എടുത്തിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാര്യയായ സൗഭാഗ്യവതി തന്ത്രിയുടെ നിലയിൽ ചടങ്ങുകൾ ഉപദേശിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കെ, രണ്ടാമത്തെ പുത്രിയായ കൊച്ചമ്മിണി എന്ന സ്ത്രീരത്നം ഭർത്താക്കരകനകസംപുടത്തിൽനിന്നു വേർപെട്ടതിനാലുള്ള ധൂസരതയോടുകൂടി മേൽശാന്തിസ്ഥാനത്തിൽ നിവേദ്യാർപ്പണം തുടങ്ങി. പിതൃവാത്സല്യപൂർണ്ണമായുള്ള ആ അതിമാനുഷന്റെ മനസ്സ് പുത്രിയുടെ വിരഹതാപത്തെ ഓർത്ത് കരുണാർദ്രമായി ഭവിച്ചു. അദ്ദേഹം സ്വപത്നീമുഖത്തിൽ നോക്കി ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “പറഞ്ഞോ കൊച്ചമ്മിണിയോട്?” (പുത്രിയുടെ ചെവികൾ വട്ടംപിടിച്ചു.) “ഹൈദര സേവിച്ച് ശ്രീരംഗപട്ടണത്തു താമസിക്കുന്നു എന്നു കിട്ടിയ എഴുത്തിലെ കാര്യം.” (മുഖം വികസിച്ചുനിൽക്കുന്ന പുത്രിയോട്) “ഹൈദർ രാജാവിനെത്തുടർന്ന് പാലക്കാട്ടും മറ്റും സഞ്ചരിക്കുന്നു എന്ന് ഒരു സ്നേഹിതന്റെ എഴുത്തു വന്നിട്ടുണ്ട്.” (ആ പ്രഗത്ഭയുടെ നേത്രങ്ങളിൽ ബാഷ്പം പെരുകി.) “ചോരകണ്ടാൽ മോഹാലസ്യപ്പെടുന്ന ആ വിരൻ ആ പടക്കൂട്ടത്തിൽ എന്തു ചെയ്യുന്നോ-”

കൊച്ചമ്മിണി: (കണ്ണുനീർ വർഷിച്ചുകൊണ്ട്) “അച്ഛനെപ്പോലെ ധൈര്യമില്ലാത്തവരെ അച്ഛന് എന്നും ആക്ഷേപംതന്നെ.”

അനന്തപത്മനാഭൻ: “ഞാൻ വങ്കാളക്കുശാപ്പനാകുകൊണ്ട് അങ്ങനെ ആക്ഷേപിക്കുന്നതിൽ ഒരു ന്യായമുണ്ട്. ഞാൻ അതിനെ ഒളിയിക്കയും മറയ്ക്കയും ചെയ്യുന്നാമില്ല. എന്റെ കൊച്ചമ്മിണിക്കുട്ടിയും അന്ന് അച്ഛന്റെ കക്ഷിയിൽ

ചേർന്ന കൂറ്റാത്തിയല്ലായിരുന്നോ?”

കൊച്ചമ്മിണി: “അത് അച്ഛന്റെ മകളാകകൊണ്ട്. എത്ര ആണ്ടായിപ്പോൾ? എന്റെ പിഴയ്ക്കു ഞാൻ വേണ്ടതു കരഞ്ഞു. ഇനി എന്നെ ഒന്നങ്ങോട്ടയച്ചാൽ, അദ്ദേഹത്തെ ഞാൻ തിരിച്ചുകൊണ്ടരാം.”

അനന്തപത്മനാഭൻ: “നമ്മുടെ രാജ്യത്തിന്റെ ശത്രുവിനെ സേവിക്കുന്ന ആളിന്റെ അടുത്തു നിന്നെ അയയ്ക്കയോ?”

കൊച്ചമ്മിണി വാദത്തിൽ തോറ്റു എങ്കിലും, അച്ഛനോടൊന്നിനെ അപേക്ഷിച്ചു: “അച്ഛാ! വരിഷവും പത്തിരപതാവാരായി. ഇനിയെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബുദ്ധിമോശത്തെ പക്ഷമിക്കണം.”

അനന്തപത്മനാഭൻ: “മാങ്കോയിക്കലായ വലിയപടവീട്ടിൽ തമ്പിമാർ ചേര കണ്ട് മയങ്ങിക്കൂട്ട മകളേ. ഛീ! ഛീ! രാജ്യത്തിനതകാത്തവൻ—”

പാർവ്വതിപിള്ള: (പരിഭവിച്ച്) “രാത്രി വന്നു, നേരം വെളുത്തപ്പോൾ, കണ്ണുങ്ങളെ കരയിച്ചുതുടങ്ങുന്നത് എന്തുമതിരിയാത്? വെട്ടും കുത്തും കൊലയ്ക്കും എല്ലാവരും കച്ചയും കെട്ടി നടക്കുമോ?” അനന്തപത്മനാഭൻ: “എവിടെവിടെ? ആ മുഖം നേരെ ഒന്നു കാണട്ടെ—അങ്ങനെ ഒരങ്ങിനടന്നാൽ, ചത്താലും എഴിച്ചു വരുമെന്ന് അനുഭവമില്ലയോ നമ്മുടെ അമ്മമ്മയമ്മേ? അതു കിടക്കട്ടെ. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ മരണം മഹാകഷ്ടം! ശുദ്ധപാവം—എല്ലാം കൊണ്ടും—മുഖംകാണിച്ചു വന്ന് എല്ലാം ആലോചിക്കാം.”

ബാലകൃഷ്ണസോപഭോഗത്തിൽ ആകണ്ഠമനനായി കാണപ്പെട്ട അജയനായ ഈ രണസിംഹം കേശവപിള്ളയുടെ സങ്കടലേഖനത്തെ ആസ്പദമാക്കി മഹാരാജാവിനാൽ അരുളപ്പെട്ട ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ച് രാജധാനിയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നതായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കട്ടിക്കളിയെ അപഹസിപ്പാൻ സന്നദ്ധരായുള്ളവർ പട്ടണത്തുപ്പിള്ളയാർ എന്ന മഹാവധുതന്റെ കഥയെ സ്മരിപ്പിൻ. ആ അവധുതൻ സംസാരനിവൃത്തിയെ കാംക്ഷിച്ചും, പടത്തലവൻ സ്വരാജ്യക്ഷമേസിദ്ധിയെ പുരസ്കരിച്ചും, അവധുതൻ തൃഷ്ണാകലിതമായ ഇഹലോകജീവിതത്തെ നിന്ദിച്ചും, പടത്തലവർ ലോകഗതിയുടെ സ്തുലനങ്ങളിൽ ഉദാരകാരണ്യത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ചും, ഈ രണ്ടുപേരും ഒരുപോലെ ആദര്യാഗികളായിരുന്നു. മഹാവിപത്തുകളിലും അതിശാന്തനായും മഹൽസമ്പത്തുകളിലും കേവലം ഉദാസീനനായും വർത്തിക്കുകൊണ്ട് പ്രായാധിക്യത്തിലും യുവപ്രൗഢിക്ക് ക്ഷയം വന്നിട്ടില്ലാത്ത ഈ രാജ്യാഭിമാനി മഹാരാജാവിനെ മുഖംകാണിപ്പാനായി പരിവാരങ്ങളോടുകൂടി യാത്രയാരംഭിച്ചപ്പോൾ ആദ്യമായി ജനറൽ കമാൻഡർ സി അദ്ദേഹത്തെക്കണ്ടു തൊഴുതു. അടുത്ത പോലെയെ മറ്റോരോ പ്രധാന ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാരും പൗരപ്രമാണികളും വന്നുചേർന്നു. പല

രോടും സമാധാനം പറഞ്ഞും, കമാരൻതമ്പിയുടെ ഹസ്തത്തെ അവലംബിച്ചും നടക്കുന്നതിനിടയിൽ ഓടിയെത്തി ആശീർവാദം പറഞ്ഞ മാമാവെങ്കിടന്നു പാശ്ചാത്യരീതിയിൽ കൈ കൊടുത്തു കലുക്കി, അയാളെക്കൊണ്ടൊര കൂപ്പാടുപോടിച്ച്. രാജമന്ദിരത്തിനകത്തു പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ അവിടവിടെ മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന കലാപം പെട്ടെന്നു നിന്നു. സിംഹവിക്രമനായ തന്റെ പൂർവ്വഗാമിയുടെ മന്ത്രിശ്രേഷ്ഠനും പ്രഥമ തിരുമുഖസ്ഥാനികനും ആയിരുന്ന മഹാനഭാവന്റെ ഏകപുത്രനും, തന്റെക്ഷണനപ്രകാരം വന്നിട്ടുള്ള അതിഥിയുമായ പടത്തലവനെ ഭാഗിനേയമാതുലന്മാർ അന്വേഷിച്ചും ആചരിക്കുന്ന ആദരമെത്രീകളോടു കൂടി, മഹാരാജാവ് ക്ഷണത്തിൽ സൽക്കരിച്ച് കശലപ്രശ്നം ചെയ്തു. ധീരോദാത്തശീലനും നിരന്തരകാര്യനിരതനും ആയ മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിനും വിനോദസംഭാഷണംകൊണ്ട് മനോലംഘനത്തെ ജനിപ്പിച്ചുവന്ന പടത്തലവരോട് മഹാരാജാവ് കശലാന്വേഷണങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ്, ക്ഷമാപ്രാർത്ഥിയെന്നുള്ള നാട്യത്തിൽ ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു: “മഴക്കാലമാണല്ലോ—വേട്ടയ്ക്കു തരമില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ഇങ്ങോട്ടു വരുത്തിയതാണ്.”

പടത്തലവർ: “അടിയൻ-നാട്ടിലും വേട്ടയ്ക്കു തരമുണ്ടെന്ന് തൃക്കണ്ണിൽ കണ്ടിരിക്കാം.”

മഹാരാജാവ്: “ഒരു കാടിളക്ക് ഇവിടെത്തന്നെ വേണ്ടിവരും. അതിലേക്കാണ് ആളയച്ചത്. പോക്കമുസായേയും വരുത്തിയിരുന്നു. അവിടന്നു പോന്ന കേശവൻ എങ്ങോട്ടു പോയി?”

പടത്തലവൻ: “കൂടിചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ വിടകൊണ്ടിട്ടുണ്ട്. കഥയെല്ലാം അവൻ പറഞ്ഞു കേട്ടു. ഇനി കൽപന എന്തെന്ന് അരുളിച്ചെയ്യണം.”

മഹാരാജാവ്: “പല സംഗതിയുണ്ടിവിടെ, എങ്കിലും, ഉടനടി നിവൃത്തിക്കേണ്ട കാര്യം രണ്ടാണ്. ഒരു യോഗീശ്വരൻ എന്തിനോ ഒക്കെ പുറപ്പാടുണ്ട്. അതിന്റെ സൂക്ഷ്മം കേശവൻ ധരിപ്പിച്ചു. ഒതുക്കാൻ വേണ്ട ഏർപ്പാടുകൾ നാമും ചെയ്തു. അതിനെക്കുറിച്ച് മേലിൽ വേണ്ട ആലോചനകൾക്ക് ദളവാ ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ വന്നുകൊള്ളും. മറ്റേ സംഗതിയിലാണ് വിഷമമുള്ളത്. കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ള മാരുടെ വകയിൽ വല്ലോരും ശേഷിക്കുന്നുണ്ടോയെന്നറിയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തു തെക്കേതിൽ രണ്ടു സ്ത്രീകളുണ്ടെന്ന് കേശവൻ വാദിക്കുന്നു. അവരുടെ പരമാർത്ഥം നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനും വെങ്കിടഭാഗവതർക്കം അറിയാം. അവരോടു ഞാൻ നേരിട്ടന്വേഷിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടാൽ കാര്യം കാര്യംപോലെ നടത്തേണ്ടിവരും. സ്ത്രീകളിൽ ഒന്നു കട്ടിയാണ്. അവളെ കേശവന്റെ അരിവയ്പുകാരി പോയി കണ്ടു. ഈ സ്ഥിതിയിൽ അവന്റെ മനസ്സിന്റെ ഗതിയെന്തെന്നറിവാൻ പ്രയാസമായിരിക്കുന്നു. ആ വഴിക്കുള്ള കഥ എന്താണെന്നു നമുക്ക് ഒരു രൂപവുമു

ണ്ടായിരുന്നില്ല. നമുക്കും, കഴുത്തുതെ വീട്ടുകാർക്കും, കേശവനും, ഒന്നുപോലെ വേണ്ടത്തക്ക ആളാണല്ലോ കാരണോർ. എല്ലാം അങ്ങോട്ടേൽപിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒരു ബഹളത്തിനും ഇടവരുത്താതെയും കേശവൻ സന്താപം ഉണ്ടാകാതെയും എല്ലാം ശരിയാക്കണം. മനസ്സിലായല്ലോ?”

പടത്തലവർ മഹാരാജാവിന്റെ ചിത്തഗതികളെയും ഇംഗിതങ്ങളെയും വിചാരിച്ച് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു. ഖഡ്ഗത്തെക്കാളും ഊർജ്ജിതമായും സഹലമായും ജയസമ്പാദനം ചെയ്യുന്ന ഒരു ആയുധം മഹാരാജാവിന് ഒരു വൈഷ്ണവപാശ്രുപതത്വലയമായി സ്വാധീനമുണ്ടെന്നു കാണുകയാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയപ്രതിഷ്ഠിതമായുള്ള ‘മാർത്താണ്ഡവർമ്മ’ വിഗ്രഹത്തോടു തുല്യസ്ഥാനമെങ്കിലും ഈ ധർമ്മരാജാവിന് അവകാശപ്പെടുന്നു എന്ന് അതിപ്രീതനായി അദ്ദേഹം അഭിമാനിച്ചു. “അടിയൻ കേശവൻ കഥകൾ മുഴുവൻ പറഞ്ഞ്, അടിയനറിഞ്ഞു. തിരുമനസ്സിലേക്ക് രൂപമാകാത്ത ആ കിടാത്തിയുടെ സംഗതിയിൽ അടിയനും കുറച്ചു സംശയമുണ്ട്. ഇന്നുനാളെക്കൊണ്ട് എല്ലാം അന്വേഷിച്ചു തിരുമനസ്സറിയിക്കാം. ഈ കൃപാനീതി തിരുമനസ്സിലേക്ക് ദീർഘായുസ്സു നൽകി രാജ്യത്തിന്റെ സൗഭാഗ്യത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കട്ടെ.”

ഇങ്ങനെ തുടങ്ങിയ സംഭാഷണം മഹാരാജാവിന്റെ കോവിലെഴുന്നള്ളത്തിനേയും താമസിപ്പിച്ചു. രാജരത്നവും പ്രജാരത്നവും പരസ്പരമുണഗ്രാഹികളായപ്പോൾ ഇടക്കാലത്തെ അനാസ്ഥസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ച് അധികം ക്ലേശിച്ചത് മഹാരാജാവായിരുന്നു. പടത്തലവർ ചെമ്പകയേരിയിലേക്കു മടങ്ങി. ഉടനേ തന്നെ ഊണുകഴിച്ച്, പാടുന്നതിനു തുറന്നുവെച്ചു. തുടർന്ന് ഹാജരായ മാമനെ തല്ലി ഓടിച്ചിട്ട്, ഉച്ചയ്ക്കുമുമ്പുതന്നെ തോക്ക്, കുന്തം, വാൾ, കുറുവടി എന്നീ ആയുധങ്ങൾ ധരിച്ചുള്ള വേട്ടക്കാരും ചില കുപ്പായക്കാരുമായി കഴുത്തുതേക്കു പുറപ്പെട്ടു.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തൊന്ന്

“അതുപൊഴുതു കുന്തിയെ വന്ദിച്ച മാധവൻ;
ആശീർവചനവും ചെയ്തിതു കുന്തിയും.”

ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നിഗ്രഹോദനം കഴങ്ങട്ടും മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ അടുത്ത ഉദയയാമാന്തത്തിനുമുമ്പുതന്നെ എത്തി, “കൂനിൽ കരു പുറപ്പെടുക” എന്നുള്ള മൊഴിയെ ആ സന്ദർഭത്തിൽ ഫലപ്പെടുത്തി, മന്ത്രങ്ങളുടത്തു താമസിക്കുന്ന സ്വാധികളുടെ ഹൃദയബ്രഹ്മങ്ങളിൽ നവവേദനയുണ്ടാക്കുമാറു തറച്ചു. ആ ദി വസത്തിൽ കാണപ്പെടുന്ന മീനാക്ഷി കേശവപിള്ളയെ സന്ദർശനംചെയ്തു വീരവനമാൻകിശോരിക, ശിംശപാതരുമൂലവാസത്തെ ബഹുവത്സരം അനുഷ്ഠിച്ചു പോലെ അവസ്ഥാന്തരപ്രാപ്തയായിരിക്കുന്നു. തന്റെ കാമുകൻ പൂർണ്ണസുഖനായും സംശുദ്ധയശസ്സനായും തനിക്കു തിരിയെ ലബ്ധനാകുമെന്നു ജഗജ്ജയിയായ ഹരി പഞ്ചാനനൻ പ്രതിജ്ഞചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു പറഞ്ഞ്, സമാശ്വസിപ്പിച്ചാണ് കപ്പശ്ശാർ ആ കന്യകയെ അവളുടെ സാഹസശ്രമത്തിൽനിന്നു വിരമിപ്പിച്ചത്. എന്നാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ ക്ഷണനേരത്തേക്ക് മന്ത്രങ്ങളുടത്തുപടിക്കൽവെച്ച് തന്നെ കണ്ടതിലുണ്ടായിട്ടുള്ള അഭിമാനമോ, കഷ്ടമോ—പ്രണയമോ—അല്ലാതെ, തന്റെ ഇംഗിതസിദ്ധിക്കായി യതിക്കുന്നതിന് അദ്ദേഹത്തെ പ്രരിപ്പിപ്പാനെന്നതു പ്രണോദനമുണ്ടെന്നുള്ള സാരമായ പ്രശ്നം അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരിച്ചു. ഈ ചോദ്യത്തിന് സ്വസ്യാന്തത്തിലുണ്ടായ പ്രതിഷേധോത്തരം അവളുടെ ക്ഷതോത്സാഹത്തെ അണുമാത്രവും ഉത്തേജനം ചെയ്തില്ല. മന്ത്രങ്ങളുടത്തു തിരിച്ചെത്തിയപ്പോൾ ഉണ്ണിത്താൻപ്രഭുവിന്റെ ഇന്ദ്രശീതളമായ ഗുരുതരകാരണ്യത്തിനും, വ്യസനോൽപ്പാവിതമായ ആ കന്യകയുടെ മനസ്സിനെ സമസ്ഥിതിയിൽ ആക്കുന്നതിനു സാധിച്ചില്ല. കപ്പശ്ശാർ അയാൾ പുറത്തു പറയുന്നതിലധികം എന്തോ മനസ്സിൽ ഉപഗ്രഹനംചെയ്യുന്നതായി ആ കന്യകയ്ക്കു തോന്നി. അയാൾ ഐശ്വര്യകാംക്ഷനിമിത്തം ആ യോഗീശ്വരനെ തന്നോടു സംഘടിപ്പിക്കാൻ യതിക്കുന്നതായി വ്യാഖ്യാനിച്ച്, അവൾ ധർമ്മവ്രതനായ ആ വൃദ്ധനെ ദ്വേഷിച്ചു തുടങ്ങി. കപ്പശ്ശാർ രണ്ടാമതും യോഗീശ്വരവാടത്തിൽ പോയി തിരിച്ചുവന്നപ്പോൾ മുതൽ, അയാളിൽ കാണപ്പെട്ട ക്രൂര്യഭാവവും നിതാന്തപരുഷതയും, അയാൾ വൃദ്ധയോടു ഗുപ്തമായിച്ചെയ്ത ആലോചനകളും, വൃദ്ധ ഉണ്ണിത്താനെ പ്രത്യേകം വരുത്തി ദീർഘസന്ദർശനം ചെയ്തതിൽ ഭിന്നാഭിപ്രായനെന്നപോലെ അദ്ദേഹം പിരിഞ്ഞതും, മീനാക്ഷിയുടെ ഉള്ളിൽ ജനിച്ച് വിദ്വേഷകാലുഷ്യത്തെ സ്ഥിരീകരിച്ചു. വൃദ്ധയും കപ്പശ്ശാറും ദുർമ്മോഹികളെന്നും, ലോകത്തിൽ തനിക്കു താനല്ലാതെ ഇതരശരണ്യനുണ്ടെങ്കിൽ അത് ചിലനിനേത്തുനിന്ന് ഉഗ്രപ്രഭാവനായി വന്ന്, സ്വന്താമാഹിയുടെ സമക്ഷത്തിൽവെച്ചു തന്നെ പരസ്യമായി

വരിച്ച കാമുകനല്ലാതെ മറ്റാരുമല്ലെന്നും ചില സ്വന്തംകൈവല്യസിദ്ധാന്തങ്ങളും അവൾക്കു പാഠമായി. ഇങ്ങനെ ആത്മകൈവല്യനിവൃത്തയായ ആ വേദവതിയെ അവളുടെ തൽക്കാലാശ്രമത്തിന് യുൽഗരീരയാക്കുവാനെന്നപോലെ മാതമഹിയുടേയും പരിചാരകന്റേയും മന്ത്രജ്ഞഭവനത്തിന്റേയും വയോഗ്വധി, ആ കന്യകയിൽ പകർന്നു. തന്റെ കുടുംബത്തിന് നിസർഗ്ഗവും അപ്രതിഹതവുമായ് ധൃഷ്ടത അതിലെ എല്ലാ അംഗങ്ങളേയും ഒരേപ്രകാരം വിപന്നരാക്കിയതുപോലെ, പ്രണയബന്ധത്തിലുള്ള തന്റെ സ്ഥിരനിഷ്ഠ തന്നെയും അംഗലക്രമമായ സ്വപൂർവഗാമികളുടെ ദുരന്തത്തിലേക്കു നയിക്കുന്നു എന്നും മറ്റും ക്ലേശിച്ചതിനിടയിൽ തന്റെ ഗൃഹനാമത്തെ 'കഴക്കൂട്ട്'മെന്നു സങ്കല്പിച്ചു് ഓരോ ചിന്താവിമർശനങ്ങൾ മനശ്ചാപല്യാകൊണ്ടു തുടങ്ങി. കഴുകന്മാർക്ക് തങ്ങളുടെ നഖരതുണ്ഡങ്ങൾ കൊണ്ട്, മൃതങ്ങളോ, ജീവത്തുക്കളോ ആയ, ഇതരശരീരങ്ങളുടെ മർദ്ദനവും ഭേദനവും അശനവും ചെയ്യുന്നതുള്ള ക്രൂരാനഭവങ്ങൾക്കല്ലാതെ, ദിവ്യമായ അനുരാഗഭ്രതിക്കോ ആത്മസംരത്തിനോ ഉത്തമമായ ഗൃഹജീവിതത്തിന്റെ സൗഭാഗ്യത്തിനോ അവകാശമെന്ത്? തങ്ങൾക്ക് തന്റെ വർഗ്ഗത്തിൽ ജനിച്ചുള്ള അവാന്തരങ്ങളായ പാവകളുടെ ഇടയിൽ നായകസ്ഥാനവും അന്തകസ്ഥാനവും വഹിച്ചും ജലതരുണശൂന്യമായുള്ള വല്ല പർവതാഗ്രശീലയിലും വാസംചെയ്തും മൃദലവും കരുണാസങ്കലിതവുമായ ജീവികാമാർഗ്ഗത്തെ പരിത്യജിച്ചും ഉള്ള ഏകാന്തജീവിതമല്ലേ വിധിയാൽത്തന്നെ കൽപിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്? സ്വജാതീയരിൽ ഇതരന്മാർക്കു പ്രാപല്യമല്ലാത്തുള്ള വാസഭേദത്തിന്റേയും സഞ്ചാരവിധിയുടേയും ഔന്നത്യംകൊണ്ടുമാത്രം തങ്ങൾ സതുഷ്ടിയെ പ്രാപിക്കേണ്ടതല്ലേ? തന്റെ കുലത്തിന്റെ നിയതി ഏതദ്വിധമായ ഒരു രാജത്വമാണെങ്കിലും, ആ ഉന്നതകുടുംബത്തിന്റെ നാമമഹിമയ്ക്കുവേണ്ടി താൻ പൂർവജന്മത്തിൽ പ്രാർത്ഥിച്ചില്ലല്ലോ എന്നും അവൾ ചിന്തിച്ചു. എന്നുമാത്രമല്ല, താൻ സ്വകുടുംബധർമ്മത്തിന്റെ വല്യതായ വിലോപത്താലെന്നപോലെ, ത്രിപുരസുന്ദരിവലിയമ്മയുടെ മൂലത്തിൽനിന്ന് ആശ്ചര്യാക്ഷേപോഷ്ണികളെ ഉത്സർജ്ജിപ്പിക്കുമാറ്, നേത്രങ്ങളിൽ അശ്രുസ്പന്ദനംചെയ്യിച്ച ഒരു മൃദുശീലയായ കന്യകയുമല്ലേ? ഇങ്ങനെ ബഹുരൂപങ്ങളായി മനസ്സിൽ വ്യാപരിച്ച ആത്മഗതിളും അവളുടെ താപസാന്ത്വനം ചെയ്യാത്തതിനാൽ, അവൾ ആത്മപ്രഭാവംകൊണ്ട് തന്റെ വിരഹദുഃഖത്തെ ഉപശ്ചിഹ്നംചെയ്തു. എന്നാൽ അതിന്റെ രൂക്ഷജലനത്തിൽനിന്ന് ഉൽഭൂതമായ ഒരു ധൃമം അവളുടെ കാന്തിസൗഭാഗ്യത്തെ ക്ഷണംപ്രതി ആച്ഛാദിച്ചു. അവളുടെ നിദ്രാകാലങ്ങൾ പ്രണയസമുദ്രതരംഗങ്ങളിൽ അകപ്പെട്ടു വലയുന്ന തന്റെ പ്രാണരക്ഷണത്തിനുള്ള ശ്രമങ്ങളായും, സ്നാനഭക്ഷണാദിക്രിയകൾ കേവലം വിഗ്രഹാരാധനയിലെ തന്ത്രകർമ്മങ്ങളായും, പ്രാർത്ഥനാശ്ലോകകഥനങ്ങൾ

ദൈവനിഷ്ഠതയെത്തന്നെ നേർക്കുള്ള കോപപർജ്ജന്യധ്വനികളായും ചമഞ്ഞു. ചന്ദ്രക്കാനൻ, നന്ദിയത്തുണ്ണിത്താൻ എന്നീ പ്രഭുക്കളുടെ പുരുഷത്വത്തേയും രാജാധികാരത്തിന്റെക്ഷീണതയേയും തന്റെ കാമുകന്റെ അനുരാഗദൗർബ്ബല്യത്തേയും അവൾ ആത്മനാ ഉപഹസിച്ച്; വർഷകാലത്തിന്റെ തക്രതികൾ കണ്ടപ്പോൾ, അതുകളോടുകൂടി ലോകം അവസാനിക്കട്ടേ എന്ന് അവൾ ശപിച്ചു. താദൃശമായ തന്റെ അവസ്ഥയെ അപഹസിക്കാനെന്നപോലെ, ഇടയ്ക്കിടെ പ്രസന്നവദനനായി കാണപ്പെട്ട ആദിത്യനോടു കയർത്തു; ഇടവിട്ടു പൊഴിയുന്ന മഴകളെ വിധിഗതിയുടെ ചാപല്യത്തോടുമപിച്ചു ഭർത്സിച്ചു. തന്റെ ഭർത്തൃസ്ഥാനികന്, ആപന്മാചനം വരുത്തുന്നതിൽ തനിക്കുള്ള ശക്തിവിഹീനതയെ പരിഹരിപ്പാൻ നിർമ്മമനായ ദൈവത്തോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു; താൻ നിത്യപാരായണംചെയ്യുന്ന സ്തോത്രങ്ങളിൽ “ത്രയോക്യവിജയി ഭവേൽ”, “ശത്രുസൈന്യം വിജേഷ്യസി” എന്നും മറ്റും ഫലശ്രുതികൾ ഓരോ ഋഷിശ്ലാഘാരാൽ കീർത്തിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവ തന്റെ സംഗതിയിൽ വിഫലങ്ങളായി ഭവിച്ചതിനാൽ, “ആരൊരുവൻ മേലിൽ സേവിപ്പതും” എന്നുള്ള നളമഹാരാജാവിന്റെ ചോദ്യം ആ കന്യകയുടെ ഹൃദയത്തിലും ഉദിച്ചു. തന്റെ മാതാമഹിയോടും തന്റെ മനസ്സിന് ‘ആനന്ദകന്ദള’മായ കാമുകനോടും ചേർന്നിരുന്ന നിശയിൽ, തന്നെ ശീതളകരങ്ങൾകൊണ്ടു തലോടിയ പൂർണ്ണചന്ദ്രന്റെ ആകാശസഞ്ചാരശ്രമത്തെ താൻ പ്രാർത്ഥനാഗീതങ്ങൾകൊണ്ട് ആശ്വസിപ്പിച്ച ആ സ്വപ്നസദൃശമായ അൽപകാലത്തിന്റെ ആവർത്തനത്തെ അവൾ കാംക്ഷിച്ചു. ആ രാത്രിയുടെ മനോഹരാരംഭവും അതിഭയങ്കരമായ അവസാനവും ഓർത്തപ്പോൾ മീനാക്ഷി പാണ്ഡരവദനയായി, രാജഭാദ്രിജനങ്ങളുടെ പ്രവേശനംകൊണ്ടു തന്റെ ഭവനദ്വാരം പുനശ്ച വിപാടനംചെയ്യപ്പെടുന്നു എന്നു വിഭ്രമിച്ചു. സ്ത്രീകളുടെ കൗമാരകാലം മുതൽ രക്ഷിപ്പാനുള്ള പുരുഷന്റെ പ്രണയസമ്പാദനം തന്റെ സംഗതിയിൽ പ്രാണഭേദകമായി പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നതും, എല്ലാം ദൈവവിരോധത്തിന്റെ ലക്ഷ്യങ്ങളെന്നു സ്മരിച്ച്, ‘സമസ്താപരാധ’ പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടി, തന്നെ വലയംചെയ്തു ദുഃഖതരളതാവഹിനിയിലെ യോഗാനന്ദതരംഗത്തിൽ നിമഗ്നയായി.

ഇങ്ങനെയുള്ള അശരണ്യതകൊണ്ട് ദിവസംപ്രതി ഉത്തരോത്തരംക്ഷിണിച്ച മീനാക്ഷിയെ മാതാമഹിയും കുപ്പശ്ശാരും കഴിയുന്നത്ര സാന്ത്വനംചെയ്യാൻ ശ്രമിച്ചു. മാതാമഹിയുടെ ശയ്യാർദ്ധഭാഗിനിയായി ശയിക്കുക, അനക്ഷണം എഴുന്നേറ്റ് ഗൃഹദ്വാരത്തോട് കാമുകസമാഗമത്തെ ഇച്ഛിച്ചു നോക്കുക, വഴിപോകുന്ന ജനങ്ങളുടെ സ്വജനങ്ങളിൽ പ്രിയതമസംഭാഷണം കേട്ടതായി ഭ്രമിക്കുക, മനശ്ശൂന്യയായി ഗൃഹത്തിന്റെ നാനാഭാഗങ്ങളിലും സഞ്ചരണം ചെയ്യുക, ദിനക്രമങ്ങളെ വിദ്വേഷിച്ച് സ്വരക്ഷകരോട് മൗനത്തെ അവലംബിക്കുക ഇത്യാദി

വിരഹജ്വരചേഷ്ടകളോടുകൂടി ആ കന്യക സാക്ഷാൽ മീനാക്ഷിയുടെ പ്രേതമെന്ന പോലെ ചമഞ്ഞ്, പ്രേക്ഷകജനത്തിന് അനുകമ്പാവിഷയമായി ഭവിച്ചു. ഇങ്ങനെ കഴിയുന്ന കാലത്ത് ഒരു ദിവസം വൈകുന്നതിനു മൂന്നുനാലു നാഴികയുള്ളപ്പോൾ തന്റെ ഹൃദയാപഹാരിയുടെ സ്വരസംഘടനം തന്നെ എന്നു തോന്നുംവണ്ണം ഒരു ശബ്ദം പടിക്കൽ കേട്ടു. അപാരമായ ആശാനിവേശത്തോടുകൂടി മീനാക്ഷി എഴുന്നേറ്റു നോക്കുന്നതിനിടയിൽ, യോഗീശ്വരന്റെ ഗതികളെക്കുറിച്ച് ഏകാഗ്ര ചിന്തനംചെയ്തും, മറ്റുള്ളവരുടെ സഹതാപംപോലും ലഭിക്കാൻ പാടില്ലാത്തവിധം അതുകൊണ്ടു ഗോപനംചെയ്തും ഉഴലുന്ന കുപ്പശ്ശാർ വാതൽ തുറന്നു. മീനാക്ഷിയുടെ ഹൃദയം മുക്തികൃതമായി. അരുത്! ബുദ്ധിഹീനമായ മനസ്സേ , വികസിക്ക! കേശവൻകഞ്ഞിനെക്കൊണ്ട് തന്നെ വിവാഹംചെയ്യിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ച് അനുഗ്രഹിച്ചു, പരമബന്ധുവായ വൃദ്ധബ്രാഹ്മണനല്ലേ വരുന്നത്?—അല്ല! ബ്രാഹ്മണമായുള്ള ശാന്തത ആഗതനിൽ കാണപ്പെടുന്നില്ല!—ക്ഷമിക്ക, ഹൃദയമേ! അനുഗ്രഹദാന ഹസ്തത്തിന്റെ സമാഗമത്തിൽ കൂമ്പുക എന്നുള്ളത് പൃഷ്ഠജാതിക്കും മര്യാദയല്ല. നിന്നാൽ അഭിലഷിതമായുള്ള വിവാഹത്തെ പ്രസാദപൂർണ്ണതയോടനുബന്ധിച്ചു പ്രളവര്യൻ പുത്രസമ്മേതം നിന്നെ ആനന്ദസരണിയിലാക്കാൻ ആഗമനംചെയ്യുമ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിക്ക—ആഹാ! അങ്ങനെയുമല്ല! ശോകാവേഷിതമായ ഹൃദയം വ്യർത്ഥങ്ങളായ ആശങ്കകൾകൊണ്ടു വഞ്ചിക്കപ്പെടുന്നല്ലോ! അയ്യോ! ഭൂസ്വർഗ്ഗഭേദങ്ങൾ നഷ്ടമായി, നിര്യാണഗതനായ മാതാമഹന്റെ പ്രാപഞ്ചികമായുള്ള കായത്തെയല്ലേ ദർശനംചെയ്യുന്നത്. ഭഗവാനേ! മീനാക്ഷിയുടെ വാടാക്കൾ ഭിന്നമാകുന്നു. സഹ്യനിരയുടെ തരണത്തിലും ക്ഷീണിക്കാത്ത പാദങ്ങൾ തളരുന്നു. മാതൃകാമുകവിയോഗങ്ങളിലും ഊർദ്ധ്വശിഖമായി നിലകൊണ്ട ബോധദീപം അണയുന്നു. കനകകേതകീസദ്രശമായുള്ള ആ ശരീരത്തിന് ഭൂപതനമാകുന്ന അപഹതികൂടി സംഭവിക്കാതെ സാന്ദ്രശരണാവബോധത്തെ നൽകുന്ന രണ്ടു ഹസ്തങ്ങൾ രക്ഷിക്കുന്നു. സൽക്കരിക്കാൻ വിമനസ്സായ കുപ്പശ്ശാരുടെ നയശ്രമങ്ങളെ പരമപ്രകോപത്തോടെ നിരാകരിച്ച് നാലുകെട്ടിൽ പ്രവേശിച്ചു പടത്തലവർ പ്രായംകൊണ്ട് ബാലികയും ചാർച്ചമുറകൊണ്ട് ഭാഗീനേയിയും എന്നുള്ള നിലകളിൽ മീനാക്ഷിയെ ഹസ്തഗ്രഹണംചെയ്ത് ശിരസ്സിൽ മുക്തൻ, ശയ്യാവലംബിനിയായ വൃദ്ധയെ ബഹുമാനസ്സോദരപൂർവ്വം കടാക്ഷിച്ചു. ഈ അത്യാശ്ചര്യസംഭവം കണ്ട് വൃദ്ധ പരിഭ്രമിച്ചു—ആൾ മനസ്സിലാകാതെ സൂക്ഷിച്ചുനോക്കി—സ്വപ്നവിഭ്രമമോ എന്നു സംശയിച്ചുഴന്ന്— പിന്നെയും നോക്കി, —നിർഭരമായ വിദ്വേഷാതിരേകം കൊണ്ടു വിറച്ച്, ഓരോന്നു പുലമ്പി. സൽഗുണസമ്പന്നന്മാരുടെ ഹസ്തങ്ങളിൽ സർവദാ വശീകരണവിദ്യുത്പ്രവാഹം ഉണ്ടായിക്കൊണ്ടിരിക്കുമെന്നു തെളിയിക്കുമാറ്, മീനാക്ഷിയെ ഗ്രഹിച്ചിരി

ഒന്നു ഹസ്തുങ്ങൾ അവൾക്കു ശാശ്വതനർമ്മദയായ ഒരു ബന്ധുവിന്റെ ലബ്ധി ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു എന്നുള്ള ജ്ഞാനത്തെ ആത്മോപദേശംപോലെ നൽകി. ഗംഭീരവദനനായി, ആരോഗ്യസൗഭാഗ്യങ്ങളുടെ അവതാരരൂപമായി നിൽക്കുന്ന പ്രഭുവിന്റെ മുഖത്തു മീനാക്ഷി ബന്ധവാസനാപ്രയുക്തമായ കൗമാരസൗഹാർദ്ദത്തോടുകൂടി നോക്കി. തങ്ങളുടെ തൽക്കാലാവസ്ഥയ്ക്കു സർവ്വഥാ ശരണ്യനെന്നുള്ള ദ്രവ്യവിശ്വാസത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നവനായ ആ അതിഥിയെ തന്റെ മാതാമഹി സൽക്കരിക്കാത്തതിനെക്കുറിച്ച് ആശ്ചര്യപ്പെട്ടു.

വൃദ്ധയുടെ ഈർഷ്യാകോപങ്ങൾ വർദ്ധിച്ച് അവരുടെ വാർദ്ധക്യക്ഷിണത്തിനു ദുസ്സഹമായിത്തീർന്നു. മീനാക്ഷിയുടെ പിടി വിടാതെ പടത്തലവർ ശയ്യയുടെ സമീപത്തു നീങ്ങി വൃദ്ധയോട് അടുത്ത്, അവരുടെ മുഖത്തെ പരിശോധിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ മറഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന ഒരു ആകൃതിയുടെ സ്മൃതരമായ സ്മരണ ഉണ്ടായി. പ്രൗഢയായ ഗൃഹനായികയായി വർത്തിച്ചിരുന്ന കാലങ്ങളിലും ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന സർപ്പരാജവിഗ്രഹം കൊത്തിയിട്ടുള്ള താലി അക്കാലത്തെന്നപോലെതന്നെ വർണ്ണവിപര്യയംകൊണ്ട് അധികം ശോഭിക്കമാറ്, കറുത്ത ചരടിൽ കോർത്ത് ഇപ്പോഴും ധരിച്ചിരുന്നു. വലതുനേത്രത്തിനടുത്തുള്ള ഗണ്ഡസ്ഥലത്ത്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബാല്യ വികൃതിത്വത്തിനിടയിൽ ചുരണ്ടിയും കഴുകിയും മാർമ്മാൻ നോക്കിയിട്ടുള്ള ഒരു ലാഞ്ചനവും ശ്രീവത്സമെന്നപോലെ കാണുന്നുണ്ട്. പ്രഭുവിന്റെ സംശയങ്ങൾ തീരെ നീങ്ങി. കേശവപിള്ളയുടെ അനുമാനത്തിൽ പ്രദർശിതമായ ബുദ്ധിവൈശിഷ്ട്യത്തെ അദ്ദേഹവും അത്യന്തം അഭിമാനിച്ചു. മാമാവെങ്കിടനെപ്പോലെതന്നെ അദ്ദേഹവും 'വിട്ടുപോവാൻ വിരോധിപ്പതിന്നു മരണോടും സമർത്ഥനല്ലാതെ' കഴങ്ങി, വ്യാകുലനായി, കുറച്ചുനേരം നിന്നു; എങ്കിലും സകലതും ഈശ്വരേഷ്ടയും മഹാരാജാവിന്റെ കൽപനയും അനുസരിച്ച് നടക്കട്ടെ എന്നും, എന്നാൽ ഈ ഭവനക്കാർക്കുവേണ്ടി അഭയം യാചിച്ച് തന്റെ ഹസ്തുത്തിൽ ആനന്ദപരവശയായി ലസിക്കുന്ന കന്യകയുടെ ജീവിതത്തെ സുഖമായി കഴിക്കുന്നതിനുള്ള മാർഗ്ഗം താൻ ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നതാണെന്നും നിശ്ചയിച്ചു.

ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയകുഞ്ഞമ്മയുടെ മുപ്പതു വയസ്സോളം അവരോടടുത്തു പരിചയമുണ്ടായിരുന്ന പടത്തലവർ ആ പ്രഭുവിന്റെ ദയനീയമായ അപ്പോഴത്തെ സ്ഥിതികണ്ട് അനുകമ്പാപരവശനായി, അത്യന്തം വിനയത്തോടും ഭക്തിയോടും കൂടെ ലാമ്പേഷണം തുടങ്ങി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ കരുണാസൂചകമായുള്ള വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ രാജനിയോഗാനുസാരം തങ്ങളെ ബന്ധനത്തിലാക്കുന്നതിനുള്ള ദൗത്യത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം ചെന്നിരിക്കുന്നതല്ലെന്ന് വൃദ്ധ അനുമാനിച്ചു. എങ്കിലും പൂർവ്വകഥകളെ ഓർത്തപ്പോൾ തന്റെ മാതൃലജാമാതാവായ ഇദ്ദേഹം തന്റെ

വംശനാശത്തിന് അനുകൂലനായി നിന്നു എന്നുള്ള അക്ഷതവ്യക്രത്യം അവരുടെ മനസ്സിന് മഹാവൈകല്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. ബാല്യത്തിലെ സ്വർണ്ണവിഗ്രഹപ്രഭയും, ലോഹയഷ്ടിക്കൊത്ത കായദാർഢ്യവും, 'ലീലാഗോപകമാർ'ന്റെ വദനപ്രസന്നതയും, പ്രഭുവിൽ അന്നും പ്രകാശിച്ചു. ജ്യേഷ്ഠസഹോദരിസ്ഥാനികമായുള്ള വൃദ്ധയിൽ സ്ത്രീസഹജമായവിധത്തിൽ സ്നേഹത്തെ ഉദ്ധരിച്ച്, "തിരുമുഖത്തെ അപ്പനല്ലയോ?" എന്ന ചോദ്യംചെയ്യിപ്പിച്ചു. "അതേ" എന്നും, ഈ ഉത്തരത്തെ കുറച്ചുകൂടി സൂക്ഷ്മാക്ഷണത്തിന് "ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽനിന്നും വരണം" എന്നും പടത്തലവർ മറുപടി പറഞ്ഞപ്പോൾ, വൃദ്ധ വളരെ വൈഷമ്യത്തോടുകൂടി എഴുന്നേറ്റ് ശയ്യയിൽ ഇരിക്കുകയും, മാതാമഹിയുടെ അപ്രസന്നതയിൽ അതുവരെ കണ്ണിതഞ്ഞോടുകൂടി നിന്നിരുന്ന മീനാക്ഷി ഇത്രത്തോളമെങ്കിലുമുണ്ടായ ആദരത്തെക്കണ്ട്, തന്റെ പാർശ്വസ്ഥമായ കനകസാലത്തിന്റെ ശിരോദേശത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ചില പുഞ്ചിരിച്ചെറുപ്രാക്കളെ പറപ്പിക്കുകയും ചെയ്തു. തന്റെ ശയ്യയിൽത്തന്നെ അദ്ദേഹത്തെ ഇരുത്തി വൃദ്ധ പര്യക്ഷസംഭാഷണം തുടങ്ങി: "കഴിഞ്ഞ കഥ പറഞ്ഞു വ്യസനിക്കേണ്ട. എനിക്കെല്ലാം മനസ്സിലായി. കോന്തിജ്യേഷ്ഠന്റെ അന്നത്തെ മിടുക്കുകൊണ്ട് നിങ്ങൾ അപ്പോൾ രക്ഷപ്പെട്ടു. അമ്മാളുടേടി സാവിത്രിഅമ്മയുടെ മകളാണ്. നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരുമേ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളൂ. ഈ കൊച്ചുമിടുക്കിയെ ഞാൻ ദത്തെടുക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു" എന്നുള്ള ചുരുക്കമായ പ്രസ്താവനകൊണ്ടു പടത്തലവർ പൂർവകഥകളും വിരോധകാരണങ്ങളുമെല്ലാം മാർജ്ജനംചെയ്തു. ഉണ്ണിത്താൻ പ്രഭുവിൽനിന്നുണ്ടായതിലും തീർച്ചയും കാര്യപ്രയോജകവുമായ വാശാനം ഇതാ ലബ്ധമായിരിക്കുന്നു. ദാതാവും നിസ്സാരമതിയോ വൃഥാപ്രതിജ്ഞനോ അല്ലതാനും. തങ്ങളുടെ വിശ്വാസത്തിന് പാത്രമായുള്ള ധർമ്മനിഷ്ഠനും തങ്ങളോടു കരുണാപൂർണ്ണനായി വർത്തിപ്പാൻ ബന്ധിതനും ആണ്. നാരായണ! സകല ദുഃഖങ്ങൾക്കും കരകണ്ടു, എന്ന് ത്രിപുരസുന്ദരിവലിയമ്മ ആശ്വസിച്ചുകൊണ്ട് "അമ്മാളുടേടി എന്നല്ല പേര് മീനാക്ഷി എന്നാണ് അപ്പനേ!-ഞങ്ങൾ പെട്ടു പാടുകൾ-"

ആദ്യമായി ആ നേത്രങ്ങളിൽനിന്ന് കുടുംബാപരാധങ്ങൾ സമസ്തത്തിനും ക്ഷമാപ്രാർത്ഥനയായി കണ്ണനീർ പ്രവഹിച്ചു. ഇങ്ങനെയുള്ള സന്ദർഭത്തിൽ കുറേയ്ക്കുണ്ടെന്നു വിചാരിച്ചും, സാംക്രമികശക്തിയാലും അഭൂതപൂർവ്വമായുള്ള തന്റെ മാതാമഹിയുടെ ദുഃഖപ്രദർശനാനന്ദമതിയാൽ ധൈര്യപ്പെട്ടും, മീനാക്ഷി സ്വന്തമായ വിരഹദുഃഖത്തെ നിർബ്ബാധമായി, കണ്ണനീർവഴി പ്രവർഷിച്ച്, പടത്തലവരുടെ ഹസ്തത്തിന് അർഘ്യദാനം ചെയ്തു. ഇവരുടെ പരസ്പരസൗഹാർദ്ദത്തെ കണ്ടപ്പോൾ, പൂർവ്വചരിത്രസൂതിയും തൽക്കാലസ്ഥിതികളുടെ പരമാർത്ഥധാരണവുംകൊണ്ട് കപ്പശ്ശാർ അസാമാന്യമായി

പരുങ്ങി. അറിയേണ്ട പ്രധാനസംഗതികളെല്ലാം പടത്തലവർ അറിഞ്ഞു. കലാപങ്ങൾകൂടാതെ കാര്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കണമെന്നുള്ള മഹാരാജാവിന്റെ ഇംഗിതത്തെ ധരിച്ചിരുന്നതിനാൽ, തന്റെ സംബന്ധബന്ധധർമ്മത്തെ നിറവേറ്റി, ഇവരെ സുഖസ്ഥിതിയിലാക്കുവാൻ നിവൃത്തിയുണ്ടെന്നു തീർച്ചയാക്കുകയും ചെയ്തു. എന്നാൽ മഹാരാജാവിനും തനിക്കും ഉള്ള സംശയത്തിന് നിവൃത്തിവരുത്തി മീനാക്ഷിയുടെ ഭാവിവിധിയെ നിയമനംചെയ്യേണ്ട കൃത്യം ശേഷിച്ചിരുന്നു. അതിലേക്കായി മീനാക്ഷിയുടെ കൈയ്ക്കു ദ്രവ്യമായി പിടികൂടിക്കൊണ്ട്, നാലുകെട്ടിന്റെ പുറകോട്ടുള്ള വാതിലിൽ ചെന്നുനിന്ന്, പടത്തലവർ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഉറക്കെ ഒരു ആജ്ഞ പുറപ്പെടുവിച്ചു. കാഷായവസ്ത്രംകൊണ്ടുള്ള കുപ്പായവും തലക്കെട്ടും കൃത്രിമമീശയും കുറികളും ധരിച്ചു ദ്രവ്യകായനായ ഒരു യുവാവ് അകത്തോട്ടു പ്രവേശിച്ചു. അയാളുടെ ദർശനത്താൽ മീനാക്ഷിക്ക് പ്രബലമായ എന്തെങ്കിലും ചേതോവികാരം ജനിച്ചു എങ്കിൽ, വൈദ്യശാസ്ത്രപുടവായ അനന്തപത്മനാഭൻ പ്രഭുവിന്റെ വിരലുകൾക്ക് നാഡീചലനഭേദത്താൽ അതു സുഗ്രഹമാകുമായിരുന്നു. ആ വേഷംകൊണ്ടും മീനാക്ഷിയുടെ കഴുത്തുത്തു വകയായുള്ള നേത്രങ്ങൾ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടില്ല. അന്തര്യമായിട്ടു ദിവ്യചൈതന്യത്തിന്റെ സാക്ഷ്യത്തോടുകൂടി ഗുലാർപ്പണംചെയ്യപ്പെടുന്ന പരസ്പരപ്രണയബന്ധം കൃത്രിമവേഷങ്ങൾകൊണ്ടും മറ്റും വഞ്ചിക്കപ്പെടാവുന്നതല്ലല്ലോ. യുവാവിന്റെ മുഖവും കന്യകയുടെ മുഖവും പടത്തലവരുടെ തത്യാന്വേഷികളായ നേത്രങ്ങളാൽ പ്രതിരോധം പരിശോധിക്കപ്പെട്ടു. യുവാവിനും കന്യകയ്ക്കും ഒന്നുപോലെ പടത്തലവരുടെ അന്തർഗ്ഗതം മനസ്സിലായി. അവാച്യമായുള്ള ഒരു ബന്ധം അവർതമ്മിൽ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടെന്നുവരികിലും അത് സൗദ്രാത്രത്തിന്റെ പരമകാഷ്ട്യ എന്നല്ലാതെ പ്രണയബന്ധമായി ഭവിച്ചിട്ടില്ലെന്ന് പടത്തലവർക്കു ബോധ്യപ്പെട്ടു. രണ്ടു കക്ഷികളുടേയും നേത്രങ്ങളിൽ ബഹുമാനവും ആദരവും അഭിമാനവും സ്പർശിച്ചതിനെ ആത്മശാസ്ത്രജ്ഞന്റെ നിലയിൽ പടത്തലവർ മനസ്സിലാക്കി. ഒരു പ്രിയന്റെ വരണംകൊണ്ട് മീനാക്ഷി സന്തുഷ്ടയായിരുന്നു. രണ്ടാമതൊന്നിന് അവളുടെ ഹൃദയത്തിൽ സ്ഥലവും ഇല്ലായിരുന്നു. ആത്മസമന്വൃതം സമർപ്പണംചെയ്യപ്പെടുന്ന പ്രണയത്തെ ഉപസംഹരിച്ചാൽ അതു സ്ഥാനശൂന്യമായി വ്യഭിചാരണഗതിയെ പ്രാപിക്കാമെന്നുള്ള പതിവ്രതാധർമ്മത്തിന്റെ സ്ഥായിയായ സിദ്ധാന്തത്തെ മീനാക്ഷി ധരിച്ചിരുന്നു. അതുകൊണ്ട് ആ കന്യകയുടെ ജീവരക്തം അവളുടെ അന്തർഗ്ഗതത്തിന്റെ പരിശുദ്ധതയെത്തന്നെ സൂക്ഷ്മമായി അനുഗമിക്കുകയും ഈ പ്രൗഢമായുള്ള നാഡീത്രടനത്തെ പടത്തലവരുടെ അംഗുലികൾ ഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. അതേ; ഒരു സമുദായത്തിലേക്കു മുഴുവനുംകൂടിത്തന്നെയാകട്ടെ ഒരു യുഗത്തിൽ ഒരിക്കലേങ്കിലും ഇങ്ങനെ ചാരിത്രശുദ്ധിപൂർണ്ണതയോടുകൂടിയ

ഏകസമ്പത്തെങ്കിലും ഉണ്ടാകണമെങ്കിൽ, ആ സമുദായഭൂമി എത്ര മഹത്തമമായുള്ളതെന്ന് അഭിമാനിക്കുകൊണ്ടുണ്ടായ പരിതോഷപ്പൂഞ്ചിരിയോടുകൂടി വിദേശഭാഷയിൽ എന്തോ പറഞ്ഞ്, വേഷപ്രച്ഛന്നനായ യുവാവിനെ അയച്ചിട്ട്, “എന്റെ കഞ്ഞിന്റെ കേശവൻകഞ്ഞിനെ തിരിച്ചു തരാനും ഞാൻ ഏറ്” എന്നുള്ള ഒരു പ്രതിജ്ഞാമൂതത്തെ സമ്മാനിച്ച്, അദ്ദേഹം മീനാക്ഷിയെ ചിരംജീവിനിയം ക്ഷകയും ചെയ്തു.

പടത്തലവർ അന്നുരാത്രി അവിടെത്താമസിച്ചു, കട്ടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ ദേശാന്തരപ്രയാണാരംഭമുതൽക്കുള്ള കഥകൾ അറിഞ്ഞ്, അടുത്തദിവസം ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേക്കു മടങ്ങി. തിരിച്ചുപോകുന്ന മാർഗ്ഗത്തിൽ, വേഷപ്രച്ഛന്നനായി തന്നോടുകൂടിയുണ്ടായിരുന്ന കേശവപിള്ളയോടും മിണ്ടാതെ ഗൗരവമായുള്ള ചിന്തകളോടുകൂടിയാണ് അദ്ദേഹം യാത്രചെയ്തത്. ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ എത്തിയപ്പോൾ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തിരിച്ചുവരവു കാത്ത് നന്നിയത്തുണ്ണിത്താനും മാമാവെങ്കിടനും ആ ഭവനത്തിൽ ഇരുന്നിരുന്നു. പടത്തലവരുടെ മുഖഭാവംകണ്ട് അവർ രണ്ടുപേരും തങ്ങൾ അറിഞ്ഞിരുന്ന പരമാർത്ഥത്തെ അദ്ദേഹവും ധരിച്ചു എന്ന് ഊഹിച്ചു. ഉണ്ണിത്താനും പടത്തലവരും മാത്രം ചേർന്ന് പ്രത്യേകമായി കുറച്ചുനേരത്തെ സംഭാഷണമുണ്ടായി. അതിൽ, തന്റെ ഒരു സംശയത്തെ ആസ്പദമാക്കി ചിലർക്കുവേണ്ടി ക്ഷമാപ്രാർത്ഥകനായി തിരുമുമ്പിൽ എന്തേണ്ടി വരുമെന്നു തിരുമനസ്സറിയിച്ചിട്ടുള്ള സംഗതിയേയും ഉണ്ണിത്താൻ പടത്തലവരെ ധരിപ്പിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ ഒരു സ്വപ്നകഥ പറയുകയാണെന്ന് പടത്തലവർ വിചാരിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സംശയഭാവം മനസ്സിലാവുകയാൽ “അങ്ങനെ വരാം. അബദ്ധമെന്നു വിചാരിക്കേണ്ട. ശാസ്ത്രങ്ങൾ അനുകൂലമാണ്. കല്പം സേവിച്ച് സഹസ്രമണ്ഡലജീവിതവും സമ്പാദിക്കാം. അതെല്ലാം അവിടെയും അറിഞ്ഞുകൂടെ? ഈ സംശയമൊന്നും മന്ത്രക്കൂടത്തില്ല. കുപ്പൻ പരമാർത്ഥമറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്” എന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ പറഞ്ഞു. ഈ വിധമുള്ള വിഷമസംഗതികളാൽ സ്വന്തനേത്രങ്ങളോളം വിശ്വസനീയന്മാരായ ഉപദേഷ്ടാക്കൾ മറ്റ് ആരുമില്ലെന്നു പടത്തലവർ വിചാരിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെയും രാജ്യത്തിന്റെയും രക്ഷയ്ക്കു തന്റെ ശ്രമങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെട്ട സന്ദർഭങ്ങളിൽ അദ്ദേഹം ഭക്ഷണനിദ്രാദികളെ വർജ്ജിക്കുക നിയമമായിരുന്നതിനാൽ, ആ സംഭാഷണത്തെ ആ ഘട്ടത്തിൽ അവസാനിപ്പിച്ച്, മറ്റൊന്നും പറയാതെയും ഭക്ഷണത്തിനും മറ്റും താമസിക്കാതെയും പടത്തലവർ ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിലേക്കു തിരിച്ചു.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ സത്രസന്നാഹശ്രാന്തനായി യോഗാനുഷ്ഠാനങ്ങളേയും പൂജാദ്യാഘോഷങ്ങളേയും ഭൃത്യരെ ഭരമേല്പിച്ച് അടിയന്തരക്കാരനായി ഉഴലുന്നു. തിരുവനന്തപുരത്തെത്തിയിരിക്കുന്ന കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പി തന്റെ

വാദത്തെ നിരവേറിട്ട് ഭൂതൃർ മുഖേന ഗുരുരാജസന്ദർശനത്തിന് അവസരത്തെ കാത്തിരിക്കുന്നു. തിരിവിതാംകൂർകിരീടത്തിന്റെ വലയം തന്റെ ശിരോവൃത്തത്തിനുചേരമോ എന്നുള്ള ഏകാഗ്രചിന്തയ്ക്കിടയിൽ, സ്വഭക്തദർശനത്തിന് അനുകൂലമായി സമയനിശ്ചയംചെയ്യാൻ യോഗീശ്വരതീർത്ഥപാദർക്ക് അവസരമുണ്ടാകുന്നില്ല. തന്റെ സത്രശ്രമങ്ങൾ മുറുക്കത്തിലാകുംതോറും മന്ത്രക്കൂടനിവാസികളെ അസാങ്കൽപികമായി സന്ദർശനം ചെയ്തുപോയ ഒരു ആജ്ഞാലംഘനാപരാധം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉത്സാഹഗതിയെ മന്ദീഭവിപ്പിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാനാദി ഗോവൃന്ദത്തെ തന്റെ തന്ത്രനൈപുണ്യപൂർണ്ണമായ അംഗലികൾ കൊണ്ടു ദോഹനംചെയ്യുമ്പോൾ, തന്റെ മറ്റൊരു ക്ലേശഹേതുവായ ദ്രവ്യശൂന്യത പരിഹരിക്കപ്പെടുമെന്ന് അദ്ദേഹം ആഹ്ലാദിച്ചു. എന്നാൽ ഗുരുനിദേശത്തെ ധിക്കരിച്ചതിന് ഉമിത്തീയിൽ നിലകൊണ്ടു ജഡത്തെ ഭസ്മീകരിക്കുക എന്നല്ലാതെ അനിഷ്ടവൃത്തിക്കു പ്രായശ്ചിത്തമെന്തുള്ളൂ? അദ്വൈതസിദ്ധാന്തകശലനായ താൻ ഇങ്ങനെ ക്ലേശിക്കുന്നതിന് അവകാശമില്ലല്ലോ. അപരാധകൃത്തായ ആത്മാവിനെ ആ അപരാധംകൊണ്ടുപരിഭൂതനായ ആത്മാവോട് ഏകീകരിക്കുമ്പോൾ, ക്ഷമാപ്രാർത്ഥനയും ക്ഷമാദാനാധികാരിയും എന്നുള്ള വ്യത്യസ്ത സോപാധി നഷ്ടമാവുകയില്ലേ? ഇങ്ങനെ കണ്ടുപിടിച്ച പ്രായശ്ചിത്തവിധിയെ അനുവർത്തിപ്പാൻ തന്റെ പൂജാവിഗ്രഹത്തിനു പുറകിൽ സൂര്യപടസഞ്ചിക്കകത്തു സൂക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഒരു ഛായാപടത്തെ എടുത്ത്, ഭഗവതിവിഗ്രഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ വച്ചുകൊണ്ട്, യോഗീശ്വരൻ സർവ്വാനുഭവങ്ങളേയും ആ രൂപത്തിൽ അദ്ധ്യാരോപം ചെയ്തു നമസ്കരിച്ചു. തന്റെ വൈരാഗ്യശക്തിയെ പാടേ ഹനിച്ചതായ പ്രലോഭനത്തെ യദൃച്ഛയാ ആദരിച്ചുപോയതിനു പ്രായശ്ചിത്തമായി യോഗീശ്വരന്റെ നിയമകശക്തിക്കുമാത്രം സാധ്യമായുള്ള ഏകാഗ്രചിത്ത യോടു കൂടി അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട ഈ ക്ഷമാപണമസ്കാരത്തിൽനിന്ന് അദ്ദേഹം എഴുന്നേറ്റു തിരിഞ്ഞുനോക്കിയപ്പോൾ കാണപ്പെട്ടത്, ആ ചിത്രത്തിലെ രൂപത്തോട് വർണ്ണം, ഗംഭീര്യം, ആകാരം, പ്രായം എന്നിവകൊണ്ട് സാമ്യം വഹിക്കുന്നതായ ഒരു മഹാനഭാവവിഗ്രഹമായിരുന്നു. ചിത്രത്തിലെ ഛായ ഒരു അവധൂതവരവൃന്ദന്റേതായിരുന്നു എങ്കിൽ തന്റെ മുമ്പിൽ കാണപ്പെട്ടത് ഒരു വൃദ്ധവരയോമാവിന്റേതായിരുന്നു. ബുദ്ധിശക്തിയിൽ ബൃഹസ്പതിയേയും ജയിച്ചിരുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ ശുഭമായുള്ള തേവാരമുറിയിൽ അന്നു മതികൂടാതെ പ്രവേശിച്ച ഗംഭീരൻ ആരാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി, ചിത്രത്തിൽ പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ട ഉഗ്രഗുരുവരന്റെ മുമ്പിലെന്നപോലെതന്നെ ഒരു സങ്കോചത്താൽ കൃശഗാത്രനാക്കപ്പെട്ടു. തന്റെ സന്നയാസാശ്രമസ്ഥിതിക്കിടയിൽ ആർക്കുംതന്നെ അനുവദിച്ചിട്ടില്ലാത്തതായ ഒരു പീഠത്തെ യോഗീശ്വരൻതന്നെ

അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവർക്കു നീക്കിക്കൊടുത്തു. ഇരുട്ടിലും കാൺമാൻ ശക്തിസിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള പടത്തലവരുടെ നേത്രങ്ങൾ ഭഗവതീവിഗ്രഹത്തിന്റെ പാദത്തോടു ചേർന്നിരിക്കുന്ന ചിത്രത്തെ ദർശിച്ചു. യോഗീശ്വരനെ സംബന്ധിച്ച് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനസ്സിൽ അങ്കുരിച്ച സന്ദേഹമെല്ലാം അസ്തമിക്കയാൽ അദ്ദേഹം ഹരിപഞ്ചാനനനേയും ഇരുത്തി സംഭാഷണം തുടങ്ങി. കൗരവവൃഹത്തിൽ കടുങ്ങി തന്നെ ആവരണംചെയ്ത ചതുരംഗസേനാനിരയെ ഭേദിച്ചു പുറത്തു ചാടുവാൻ മാർഗ്ഗമില്ലാതെ കഴങ്ങിനിന്ന അഭിമന്യുവിന്റെ അവസ്ഥ വായനക്കാർക്ക് ഊഹ്യമാണല്ലോ. ആ സ്ഥിതിയിൽത്തന്നെ, അശരണനായി, യശോജീവഹാനിക്ക് ഉന്മൂലനായിത്തീർന്നു എങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനശൂരൻ തന്റെ അച്ഛന്റേയോ മാതൃലന്റേയോ നാമമന്ത്രങ്ങളെ വെച്ചു പരിപന്ഥിഹനനത്തിന് ഉദ്യമിച്ചില്ല. സമുദ്രത്തിനും വേട്ടക്കാർക്കും മദ്ധ്യസ്ഥനായ വ്യാഘ്രത്തിന്റെ കഥയും വായനക്കാർ കേട്ടിരിക്കുമല്ലോ. പ്രാണഭീതനായ ആ ഹിംസ്രമൃഗത്തിന്റെ ക്രൂരസാഹസത്തേയും ഹരിപഞ്ചാനനയജ്ഞൻ അനുകരിച്ചില്ല. സൂര്യചന്ദ്രവംശ്യന്മാരായ ചക്രവർത്തികളുടെ അനുഗാമികളായി ഭാരതവർഷത്തെ ഭരിച്ച ചന്ദ്രകലാമുദ്രാങ്കിതന്മാരായ സാർവഭൗമന്മാരുടെ പ്രഭാവനാട്യത്തോടുകൂടി അവരുടെ ഭാഷയിൽ പ്രശ്ലോത്തരങ്ങൾ തുടങ്ങി. രണ്ടുപേരുടേയും സംവാദം നയവിഷയത്തിൽ ഭീമസേനദുര്യോധനന്മാരുടെ ഗദായുദ്ധംപോലെ വിദഗ്ദ്ധസമരമായി. രാജനീതിയേയും സമുദായനീതിയേയും സംബന്ധിച്ചു സരസവും സാരശർഭ്യമായ അഭിപ്രായങ്ങളെ അവർ പ്രയോഗിച്ചു പരസ്പരം സാമർത്ഥ്യ പരീക്ഷണംചെയ്തു. രണ്ടുപേരുടേയും ബുദ്ധിയിൽ ഉൽപാദിച്ച പരസ്പരാഭിമാനത്തോടുകൂടി, വിരുദ്ധഗതികന്മാരാകയാൽ പരസ്പരബന്ധുത്വത്തിനു മാർഗ്ഗമില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ച് രണ്ടുപേരുടേയും അന്തരംഗത്തിൽ അതിയായുള്ള ശോകം പ്രസരിച്ചു. ശ്യാമളാംബികാപാദസ്ഥമായ ആ ചിത്രത്തെ പ്രാപിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനാപാംഗത്തിൽ വജ്രമണിപോലെ ഒരു അശ്രുബിന്ദു തിളങ്ങി എങ്കിൽ, പടത്തലവരുടെ രണ്ടു കണ്ണുകളിലും ഒരു ബാഷ്പച്ഛായ പ്രകാശിച്ചു. ഉണ്ണിത്താന്റെ സന്നിധിയിൽവെച്ച് തന്റെ മുഖത്തു സന്ധാനംചെയ്തതുപോലെയുള്ള ഭാവഭേദങ്ങൾ എന്നുമാത്രമല്ല; സ്വരഭേദങ്ങളും ചേഷ്ടാഭേദങ്ങളും ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവന്റെ മുനിലും അഭിനയിച്ചു. ഈ വക പ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ടും അഭിനയവിദ്യയിൽ യോഗീശ്വരനെപ്പോലെ അദ്യാസവിദഗ്ദ്ധനല്ലെങ്കിലും, അതിലും സാമാന്യപരിശീലനം ചെയ്തിട്ടുള്ള പടത്തലവരെ വഞ്ചിക്കാൻ സാധിച്ചില്ല. പരമബന്ധുക്കളെന്നുള്ള ഭാവത്തിൽ പരസ്പരദർശനത്തിന് ശ്രമാലുക്കളായി രണ്ടുപേരും പിരിഞ്ഞു. പടത്തലവർ പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ കണ്ടത് കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയുടെ ചില ദൃത്യന്മാരെ ആയിരുന്നു. വസ്ത്രധാരണക്രമവും മറ്റും കണ്ട് തെക്കൻനായന്മാരെ

മനസ്സിലാക്കി, അദ്ദേഹം അവരെ ചില ചോദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു വട്ടംചുറ്റിച്ചിട്ട്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേക്കു നടന്നു.

ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങിയപ്പോൾ പടത്തലവർ അഗ്നി ജാതനായ സാക്ഷാൽ ദേവസേനാപതിതന്നെ ആയിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തിൽ സ്മിതച്ച രക്തകാന്തി വസ്ത്രത്തിലും പ്രതിബിംബിച്ചു. അദ്ദേഹം ചെമ്പക ശ്ശേരിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, ആ ഭവനവാസികൾ സകലരും ആശ്രേണയമായുള്ള ഒരു സത്യത്തിന്റെ ആഗമനമെന്നു ഭയന്ന് ഓരോ കോണുകളിൽ മറഞ്ഞു. യുവസിദ്ധവേഷധാരിയായ കേശവപിള്ളയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിക്കുന്നതിനു ധൈര്യപ്പെട്ടില്ല. തന്റെ സാന്നിധ്യത്തെ ആവശ്യപ്പെടുന്നതായി ഒരു സിംഹശർജ്ജനം കേട്ട്, ആ യുവാവ് അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു പ്രവേശിച്ചു. ചുറ്റുമുള്ള സകലരേയും അകലത്താക്കിട്ട് പടത്തലവർ സ്നേഹത്തേയും ആദരത്തേയും മറന്ന് കേശവപിള്ളയെ ഇങ്ങനെ ഭടനിച്ചു: “നീ എന്തു കണ്ടു, എന്തറിഞ്ഞു? മലകൾ മറിച്ച മറിപ്പുകൾ എവിടെ? ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആര്, എവിടന്ന്, എന്തിനു വന്നു? ആ ചിലമ്പിനേതെ ഉടയാൻ അവിടെ എന്തിനു ചേർന്നു? എറുമ്പുകൊണ്ട് ഈച്ച ചത്തു, ഈച്ച നൊച്ചി പൂച്ച പെറ്റ്, അതൊക്കെ എന്തു കഥകൾ? തമ്പുരാനെ സേവിക്കുന്നവർ ഇത്ര മണ്ണുതിന്നുന്ന കൂട്ടമായോ? നീ ബ്രഹ്മാണുബുദ്ധിമാൻ, കാണാക്കാരുമെല്ലാം കാണുന്ന നെടുങ്കണ്ണൻ! എന്നിട്ടെന്തു കണ്ടു നീ? നിന്റെ കണ്ണിൽ വിളയുന്നതു മരമോ മണ്ണോ? ഹായ! ”കേശവപിള്ളയുടെ ബുദ്ധി ജ്വംഭിച്ചു. പാദങ്ങൾ ശക്തിയോടു നിവർന്നു; ഇമകൾ വിടർന്നു; അധരങ്ങൾ അമർന്നു. ആ പ്രഭുവിൽനിന്നുണ്ടായിട്ടുള്ള സഹായങ്ങളെ സ്മരിച്ചുള്ള കൃതജ്ഞതാബന്ധം ഫലമായി, അയാളുടെ ദ്രുതകോപം പുറത്തോടു വഴിയുമെന്നുള്ള നിലയിൽ കുറുകിത്തു.

പടത്തലവർ: (തുടരുന്ന) “ഹരിപഞ്ചാനനനെ നീ കണ്ടില്ലേ? ആ അമ്മാളുക്കുട്ടിയേയും നിന്റെ കണ്ണല്ലേ കണ്ടത്? എന്നിട്ട്?”

കേശവപിള്ള: (പരുഷഹാസസ്വരത്തിൽ) “അയാൾ അവളെ വേട്ടുകൊണ്ടു പോകട്ടെ. ചേരും. എനിക്കെന്തു ചേരും?” പടത്തലവരുടെ ഗാത്രം എന്തോ ചിന്താവേഗംകൊണ്ടു വിറച്ചു “കഷ്ടം! കഷ്ടം! കൊണ്ടും കൊടുത്തും പോകുന്ന കാര്യം ആരു പറഞ്ഞിവിടെ?” (ശാന്തസ്വരത്തിൽ) “നിനക്കു പ്രായം കുറഞ്ഞുപോയി അപ്പനേ. അതു നിന്റെ കുറ്റമല്ല. ഒന്നും ഒന്നും രണ്ടെന്നു പറവാൻ വളരെ എളുപ്പം. എന്നാൽ അതിനും വയസ്സ് മൂന്നു നാലെങ്കിലും ചെല്ലണം. നാക്കു പല്ലിനിടയിൽ അകപ്പെട്ടുപോലാണ് എന്റെ സ്ഥിതി. നീ അമ്മ എന്നു വിളിക്കുന്ന എന്റെ ഭാര്യ ഉഗ്രൻ കഴുക്കുട്ടത്തുപിള്ളയുടെ മകളാണെന്ന് നീ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലയോ? ഞാനൊന്നും പറകയില്ല. രാജ്യത്തിൽ ആണങ്ങളില്ലെങ്കിൽ അത് കാട്ടുകേറട്ടെ. നീ

നിന്റെ ബുദ്ധിചെലുത്തി, അറിഞ്ഞു പറഞ്ഞാൽ, ഞാൻ ആ വസ്തു തിരുമനസ്സറിയിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ ശ്രീപത്മനാഭൻ എല്ലാം വെളിപ്പെടുത്തട്ടെ. പരമാർത്ഥം പറയാതെ ഉണ്ണിത്താൻ ഒഴിയുന്നു. ഞാനും അങ്ങനെ ഒഴിഞ്ഞുകോം.” (ഗൗരവം ആവർത്തിച്ച്) “ബോധമില്ലാത്തപോലെ നീ അവിടെ നിൽക്കുന്നതെന്ത്? ആ പെണ്ണ് ആര്? അതു പറവാൻ കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിൽ അണ്ണാവയ്യനെ കൊന്നതും നീ, കേശവൻകുട്ടിയെ മോഷ്ടിച്ചതും നീ, ആ ഉമ്മിണിയെ കൊന്നതും നീ—ഏറ്റു കഴക്—എരുട്ടക്കഴക്—ഞാൻ വിട്ടു.” പടത്തലവരുടെ വാക്കുകൾ കേശവപിള്ളയുടെ ക്രോധത്തെ സ്തംഭിപ്പിച്ച്, ബുദ്ധിയെ വെളിവാക്കി പ്രവർത്തിച്ചു. ആ യുവാവ്, അദ്ദേഹത്തിൽനിന്ന് അഭ്യസിച്ചിട്ടുള്ള ആജ്ഞാനുസാരിത്വത്തെത്തുടർന്ന് അമ്മാളുക്കട്ടിയുടെ രൂപത്തെ സങ്കല്പംകൊണ്ട് തന്റെ മുമ്പിൽ ആകർഷിച്ചു. ആ രൂപത്തിന്റെ പാർശ്വത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനരൂപത്തേയും നിലകൊള്ളിച്ചു; ശ്യാസഹീനനായി നിന്ന്, മനശ്ചക്ഷുസ്സിന്റെ സമഗ്രമായുള്ള പ്രവർത്തനംകൊണ്ട് ആ രൂപങ്ങൾ തമ്മിലുള്ള സാമ്യത്തെ അവലോകനംചെയ്തു. അഭ്യസനംകൂടാതെ, അവമാനദുഃഖാധിക്യംകൊണ്ടു സാധിച്ച ഈ ത്രാടകകർമ്മത്തിൽ രണ്ടു രൂപത്തിലേയും കേശസമൃദ്ധിയും, അതിന്റെ വിശേഷനിലിമയും, ഫാലദേശത്തിന്റെ ആകൃതിയും, ഭൃക്കളുടെ ദൈർഘ്യവക്രതകളും, നേത്രങ്ങളുടെ വടിയും തേജസ്സും—എന്നിങ്ങനെ മുഖത്തിന്റെ നാനാംഗങ്ങളുടെ വിശേഷലക്ഷണങ്ങൾക്കും, രണ്ടുപേരുടെയും സ്വരവൈശിഷ്യത്തിനും തമ്മിൽ പ്രത്യക്ഷമായ തുല്യത ആ യുവാവിന്റെ മനസ്സിൽ ഒരു ദീപോദയം പോലെ ഉജ്ജ്വലിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ മുഖം അതിപ്രസന്നമായി. തന്റെ സർവ്വാഹങ്കാരങ്ങളും ശമിച്ച്, ആ യുവാവ് മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ പരിപൂർണ്ണാഭിമാനത്തെ സമ്പാദിച്ച മഹാശക്തന്റെ മുമ്പിൽ ലജ്ജയോടും സങ്കോചത്തോടും നിന്നു. അപ്പോൾ ആ ഗുരുവരനിൽനിന്ന് “ആരപ്പനേ ഹരിപഞ്ചാനനൻ?” എന്നു മൃദുവായി ഉണ്ടായ ചോദ്യത്തിന് “അമ്മാളുക്കട്ടിയുടെ അച്ഛൻ” എന്ന് ആ യുവാവ് രണ്ടുപക്ഷത്തിനു വഴിയില്ലെന്നുള്ള തീർച്ചസ്വരത്തിൽ ഉത്തരം പറഞ്ഞു.

പടത്തലവർ: “വെച്ചോ—പുറത്തു പറയണ്ടാ, അത്. അമ്മയാകാത്തതു ഭാഗ്യം. എങ്കിലും ‘അപ്പപ്പൻ’ എന്നു പറയുന്ന ഉണ്ണിത്താനെക്കാളും നീ ഭേദം; എന്നല്ല വളരെ ഭേദം. അക്കടുംബത്തിന്റെ പുരാതനങ്ങൾ നിനക്കറിഞ്ഞുകൂടല്ലോ—അതുകൊണ്ട്, നീ സമർത്ഥൻ! നടന്തുട്—അധികം പുറത്തു കാണണ്ട, കേട്ടോ—നിന്റെ പക്കീർസായുടെ ഉപദേശം വിലപിടിച്ചത്—ഹരിപഞ്ചാനനൻ കടുക്കിലാ കട്ടെ. പിന്നീടേ നീ പുറത്തു ചാടേണ്ടു.”

പടത്തലവർ ഉടനേതന്നെ മുഖം കാണിച്ച് അറിയിക്കാവുന്ന വസ്തുതകൾ തിരുമനസ്സറിയിച്ച്, ആവശ്യമുള്ള കൽപനകൾ വാങ്ങി വീട്ടിൽ പോന്ന്,

വേണ്ട ആജ്ഞകൾ കൊടുക്കുകയും ചെയ്തു. പടത്തലവരുടെ ഒന്നാമത്തെ ആജ്ഞ സേനാനായകനായ കുമാരൻതമ്പിക്കും, രണ്ടാമത്തേതു ഭഗവതിഅമ്മയ്ക്കും ആയിരുന്നു. ശ്രീവരാഹക്ഷത്രത്തിൽനിന്ന് ആ സ്ത്രീയെ വരുത്തി, പടത്തലവർ പല കാര്യങ്ങളും പറഞ്ഞതിന് പതിന്മുപ്പതുകാരണങ്ങളും പറയേണ്ടിവന്നു. തന്നെ ഏൽപ്പിക്കുന്നതുപോലുള്ള ഒരു പണിക്കാണ് തന്നെ ആവശ്യപ്പെട്ടതെന്നു ഭഗവതിഅമ്മ ആദ്യമേ മനസ്സിലാക്കി. പടത്തലവർ തന്നെ ഏൽപ്പിച്ച പണിയിൽ അന്തർഭൂതമായുള്ള വിശ്വാസത്തെ അവർ വലിയൊരു സർട്ടിഫിക്കറ്റായി കൈക്കൊണ്ടു. അവസാനത്തിൽ “കേയ്യന്റെ തലപോണ കാര്യമാണ്. അതുകൊണ്ട്—” എന്നു പറഞ്ഞു പടത്തലവർ ഭഗവതിഅമ്മയുടെ ഉത്സാഹത്തെ ഊർജ്ജിതപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ ആ സ്ത്രീ “തലയും മൊലയും ഒന്നും പോവൂല്ലങ്ങുന്നേ, അങ്ങുന്നിരിക്കുമ്പോൾ. പിന്നെ അങ്ങുന്നല്ലോ ചൊല്ലിവിടുന്നത്? കളപ്രാക്കോട്ടയെ പുത്തൻകോട്ടയാക്കി, പുള്ളിയെ റാഞ്ചിക്കൊണ്ടു വന്നുടുലൊ പവതി” എന്ന് ആ പ്രഭുവര്യനോടും തന്റെ വീരവാദനിയമത്തിനു കുറവു വരുത്താതെ ഉത്തരം പറഞ്ഞു. ഭഗവതിഅമ്മയുടെ നാവിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടതും ഈ കഥാരംഭത്തിലെ ബാലന്റേതുപോലെ ഒരു അറമായിത്തന്നെ ഇരുന്നില്ലേ?

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിരണ്ട്

“നല്ലതു നിനക്കു ഞാൻ ചൊല്ലുവാൻ കേൾക്കുന്നാകിൽ,
നല്ലതല്ലേതും നിനക്കിത്തൊഴിലരിക നീ.”

പടത്തലവരുടെ ആഗമനത്തെ മഹാരാജാവ് ക്രിയാകാണ്ഡപ്രവേശനം ചെയ്യുന്നതിന്റെ ഗണപതിസ്തുവമായിട്ടാണ് ഹരിപഞ്ചാനനൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചത്. എന്നാൽ പാദബന്ധംചെയ്ത് തന്റെ ഇംഗിതഗംഗയിൽ ഇട്ടിട്ടുള്ള അസംഖ്യം പ്രഭുക്കളോടു കൂടി, കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ഹസ്തലിഖിതമായ ഒരു ‘യന്ത്രം’ തനിക്കു സിദ്ധമായിരിക്കുന്നതിനെ പ്രയോഗിച്ച്, ഉണ്ണിത്താൻ പ്രഭുവിനേയും തള്ളിവിടുമ്പോൾ, പടത്തലവരായ ഒറ്റക്കൊമ്പൻ തകർത്താലും സ്വസങ്കൽപനിർമ്മിതമായുള്ള പ്രമദാവനം ഭഞ്ജിക്കപ്പെടുകയില്ലെന്നു യോഗിമാന്ത്രികൻ സമാശ്വസിച്ചു. മഹാരാജാവ് ഭദ്രദീക്ഷാനുവൃത്തനായി അടുത്ത ദിവസം മുതൽ കാപ്പകെട്ടി ശുദ്ധവാസം അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനിടയിൽ പടത്തലവർക്ക് മഹാരാജസന്ദർശനത്തിന് അവസരമുണ്ടായെന്നു തല്ലെന്നും, താൻ ഹൈദർമഹാരാജാവിനയച്ചിട്ടുള്ള ലേഖനം ആ ദീക്ഷാവസാനമായ ദക്ഷിണായനാരംഭത്തിനുമുമ്പിൽ ഫലപ്രാപ്തിയായി തന്റെ യജ്ഞത്തിന്റെ യുപസ്ഥാപനത്തിനു സൗകര്യപ്പെടുത്തുമെന്നും അദ്ദേഹം ധൈര്യപ്പെട്ടു. തന്റെ മനസ്സിനെ ഇങ്ങനെ പൂർവസ്ഥിതിയിൽ ഉത്സാഹപൂരിതമാക്കിക്കൊണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനന ‘ബഹദൂർഷാ’ തന്റെ ‘വസീർ’പ്രധാനനായ കളുപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനു വട്ടംകൂട്ടി.

ഹരിപഞ്ചാനനഭരദ്വാജന്റെ ഭാവനാവൈഭവത്താലായിരിക്കട്ടെ, അല്ലെങ്കിൽ ഹരിപഞ്ചാനനമാരിചന്റെ മായാപ്രയോഗംകൊണ്ടെന്നുവയ്ക്കുക, ആ യോഗീശ്വരവസതിയുടെ അന്തർഭാഗം ‘സ്വർണ്ണരത്നപ്രാതനിർമ്മിത’മായുള്ള ഒരു രാജഗേഹംപോലെ വിരാജമാനമായി. ഹരിപഞ്ചാനനപെരുന്തുപ്രാഗത്ഭ്യ ധൈര്യത്താൽ വിശ്വസ്വരൂപിണിയുടെ പ്രത്യക്ഷബിംബമായി, അനവധിസഹസ്രം ഭക്തിപൂർണ്ണാത്മാക്കളാൽ വന്ദിക്കപ്പെടുന്ന ശ്യാമളാംബികാവിഗ്രഹത്തിന്റെ വിചിത്രശിൽപനിദാനമായുള്ള കനകമണിവാഹനം ആ സന്ദർഭത്തിലേക്ക് ഒരു രാജസിംഹാസനമാക്കി പരിവർത്തനംചെയ്തിരിക്കുന്നു. ഖേടകഖഡ്ഗചാപബാണതുണീരശൂല ശല്യാദി ക്ഷാരത്രവീര്യചിഹ്നങ്ങളെക്കൊണ്ട് ആ ഭദ്രാസനം സമുചിതമാംവണ്ണം ഭാസുരമാക്കപ്പെട്ടു. കുപ്പായങ്ങളും തലക്കെട്ടുകളും ധരിച്ചുള്ള ‘ബക്ഷി’ പ്രമുഖരായ സേവകജനങ്ങളും, ബാലാ മുതലായ ആയുധങ്ങൾ വഹിച്ചുള്ള മഹൽദാരന്മാരും, രാജമന്ദിരാകണങ്ങളിലെന്നപോലെ പാദസമൂഹങ്ങളെപ്പോലും മന്ദമാക്കി സഞ്ചരിക്കുന്നു. എങ്ങാണ്ടൊരു കോണിൽ നിന്നു പുറപ്പെടുന്ന തേവാരത്തിന്റെ നാഗസ്വരവാദ്യം ആ രാജർഷിസങ്കേതം ഭാരതവർഷത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടതെന്ന് സോദകന്റെ ദൂരാവകാശത്തെ എന്നപോലെ നിന്ദന്മുഖമായി

മുരളന്നു. പ്രവേശനദ്വാരത്തിൽ പ്രാബല്യാഹങ്കാരത്തോടു തകർക്കുന്ന ഷഹനാ(കാഹള)സമന്വൃതമായ നകാരഭേരി 'പൗരസ്ത്യം' എന്ന അഭിധാനച്ചുരുത്തെ അവലംബിക്കുന്നത് 'സൽഭാവം' എന്ന് ശബ്ദസൂക്ഷ്മതയോടുകൂടി അനക്ഷണം ഘോഷാവർത്തനം ചെയ്യുന്നു. ശ്രീഭഗവതീമണ്ഡപസ്ഥനായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിരാജൻ ചേരമണ്ഡലപ്പെരുമാളായി, കേരളീയശ്രദ്ധാബരങ്ങൾ ധരിച്ചും, മൂർദ്ധാവിലെ കേശത്തെമാത്രം കടുമയാക്കിക്കെട്ടി വഴികാട്ടിപ്പോലെ മുതിച്ചും, തങ്കപ്രഭയോടു കൂടിയ ഭുജദേശത്തിൽ ഉദയംചെയ്ത് ശംഖശ്രദ്ധയോടുകൂടി തിളങ്ങുന്ന ഉപവീതത്തെ നഖഭുജങ്ങൾകൊണ്ടു മുദുവായി വീണാവദനം ചെയ്തും, വിധിനന്ദനനായ ദക്ഷണപ്പോലെ പ്രാജാപത്യഗർവ്വനായും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു. നന്ദനപ്പുകാരിലെ സൗരഭ്യപുരത്തിനു തുല്യമായി, സൗന്ദര്യപ്രഭാവനായ ആ അഭിനവചേരമാൻപെരുമാളുടെ 'കസ്തുരിതിലകാഞ്ചിതഹാല'ത്തിൽനിന്ന് അലൗകികമായുള്ള ഒരു പരിമളം പ്രസരിക്കുന്നു. പരമശുദ്ധഹൃദയനായ തമ്പിയുടെ പ്രവേശത്തിനായി, ആ സഭാഗൃഹദ്വാരം തുറക്കപ്പെട്ടപ്പോൾത്തന്നെ, ഭക്തിവിനയങ്ങളുടെ അനിവാര്യപ്രസരംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രകവാടങ്ങൾ അടഞ്ഞു; എങ്കിലും സമ്പുഷ്ടനായ ആര്യകിരണം സ്പർശിച്ചിട്ടുള്ള തമ്പിയുടെ അടഞ്ഞ നേത്രങ്ങൾക്കും, യോഗീശ്വരന്റെ പ്രഭാവദീപ്തിയുടെ ഉഗ്രതദൃശ്യമായിരുന്നു. അഷ്ടൈശ്വര്യസമ്പന്നനായ ആ യോഗിരാജർഷിയെ കണ്ട്, കളപ്രാക്കോട്ടകുടുംബത്തിന്റെ ഭാവിഭാഗധേയത്തിനു പ്രതിശ്രദ്ധയായി ആ ദിവ്യപാദങ്ങളെ വരിച്ച തന്റെ ബുദ്ധിവൈഭവത്തെ അപ്പോൾ ഓർത്ത്, തമ്പിയുടെ മാനസത്തുമ്പിൽ ശുദ്ധവാസം ചെയ്തിരുന്ന ചില താന്തതകളും അന്തരീക്ഷഗമനം ചെയ്തു. ഇങ്ങനെ ചാരിതാർത്ഥ്യഭേരിതനായപ്പോൾ തമ്പിയുടെ ഗിരികായത്തിന്, സ്വഗുരുവായ തേജശ്ചക്രത്തിന്റെ പരിവേഷദേശത്തുപോലും എത്തുവാൻ വേണ്ട ലംഘിമൈശ്വര്യം നഷ്ടമായിച്ചമഞ്ഞു. സ്വബൃഹസ്പതിയായ രാജയോഗസ്ഥന്റെ തിരുമുമ്പിൽ ആ ഗജരാജൻ തളർന്നു വിയർത്ത് കരങ്ങളെ കുമ്പിച്ച് ഉച്ചിയോളം പൊക്കി മുഖം കാണിച്ചു. യോഗിരാജൻ കനിഞ്ഞ്, നാടകങ്ങളിലെ ദേവേന്ദ്രന്മാർക്കു നിയമമായുള്ള ദിഗ്ഭരണാന്വേഷണച്ചോദ്യക്കുടദാസിനെ പ്രശ്നം നമ്പ്ര 1 മുതൽ അവസാനംവരെ അഭിനയത്തിൽ രസത്താഴ്ന്നു വരാതെ,—മുനങ്ങി. ഹൈദർബാനായ 'രാവണൻ തന്റെ വരവുണ്ടിനിയിപ്പോൾ' എന്നും മറ്റും അവിടത്തെ അന്തർഗ്ഗതം മുഴുവൻ യോഗിരാട്ട് തമ്പിയെ ധരിപ്പിച്ചു. "കല്യബ്ബം 4869-ന് യുഗദിനം 17, 78, 185-ം ചെല്ല കൊല്ലം 942-ാമതിൽ കർക്കടകത്തായറ്റിന് സർവജിദ്വർഷേ, ശ്രാവണമാസാരംഭേ, പുണ്യനക്ഷത്രശുക്ലപ്രഥമ സൂര്യവാ രാദിസംഘടിതശുഭദിനേ, കർക്കടകരാശി ശുഭമുഹൂർത്തേ" നടക്കുന്ന തന്റെ യജ്ഞത്തിനും തദനന്തരമുള്ള അവദ്രഥസ്നാനത്തിനും തമ്പിയും പടയും മുൻകൂട്ടി

വന്നു വേണ്ട ശ്രമങ്ങൾ ചെയ്തു സകലവും മംഗലമായി പരിണമിപ്പിക്കണമെന്ന് യോഗിരാജൻ കല്പനകൊടുത്ത്, തേവരിയെക്കൊണ്ടു വട്ടകപ്രസാദവും നൽകിച്ചു. പ്രസന്നവദനനായിരുന്നതരുന്ന യോഗിസമ്രാട്ടിന്റെ ഓരോ മധുര വചനദ്രവത്തോടു കൂടിയും, തമ്പിയാൽ ചിരകാലപ്രാർഥിതമായുള്ള കണക്ക്, ചെമ്പകരാമൻ, തമ്പി എന്ന ഓരോ സ്ഥാനങ്ങൾക്കുമുള്ള നീട്ടും ചിട്ടിയും, ദളവാദത്തിനുള്ള പിടിപാടും, വളർവാളും, മുദ്രാംഗുലീയവും പൊഴിഞ്ഞുകൊണ്ടിരുന്നത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സന്തോഷപ്രവാഹത്തെ പെരുക്കിച്ചു. തമ്പിയുടെ വിസ്തൃതമായുള്ള ഹൃദയോദരങ്ങളിലും അതിനെ സംഭരിക്കുന്നതിനു സ്ഥലം പോരായ്മയാൽ സ്വപത്തിസഹായത്തെ അദ്ദേഹം മനഃകർണികയിൽ കാംക്ഷിച്ചു. തന്റെ 'തുമ്പവും തുയിരും' പോക്കും ഗുരുതിരുവടികളുടെ തിരുവുള്ളപ്പൈതൃവളത്തിരത്തങ്ങളിൽ തമ്പിയുടെ മനസ്സ് കുടിച്ചും നീന്തിയും കരകേറി അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയാകുന്ന മന്ദരഗിരിതടത്തെ പ്രാപിച്ചു. എന്നാൽ അണിമാഗശതി സിദ്ധിച്ചിട്ടില്ലാത്ത ശരീരമോ—അത് അവിടെത്തന്നെ നിലകൊണ്ടുപോയതിനാൽ തമ്പി കൽപനകൾക്കെല്ലാം 'അടിയൻ' മൂളി ഭദ്രദീപത്തിനായി കാപ്പുകെട്ടുന്ന മഹാരാജാവായ 'മൂത്ത അപ്പനോട്' തമ്പിയെ ആ സന്ദർഭത്തിൽ മുഖപരിചിതനാക്കാൻ സൗകര്യപ്പെടാത്തതിനെക്കുറിച്ച്, യോഗീന്ദ്രൻ വളരെ ക്ലേശിച്ചു. പരിഷ്കൃതരീതിയിലുള്ള ആയുധങ്ങൾ സഹിതം യോഗീശ്വരന്റെ തൃച്ചേവടിയുഗളം സേവിച്ച് അവിടെത്തെ പരിശുദ്ധപതാകാനാഗാമികളായി പടക്കളത്തിൽ ജീവത്യാഗം ചെയ്യുന്നതിന് ആയിരത്തിൽപ്പരം രക്ഷോവരസമന്വാരായ ഭടജനങ്ങൾ സഞ്ചയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടെന്നു ധരിപ്പിച്ച്, തമ്പി സ്വാമികളുടെ തിരുവുള്ളപ്പൂർത്തിയേയും സമ്മാനമായി ഒരു പാരസീക ഖഡ്ഗത്തേയും സമ്പാദിച്ചു. യോഗിരാജനാൽ നൽകപ്പെട്ട ആശിസ്സ് വിശ്വനാഥൻ കഞ്ചുപിരാട്ടിപ്പടക്കപ്പലിനെ ആനന്ദാംബുധിയിൽ ഇറക്കി, സന്തോഷക്കാറ്റിന്റെ തക്കത്തിൽ ഓടിച്ച്, കളപ്രാക്കോട്ടത്തുറമുഖത്ത് ഭദ്രമായി നളരമിടീച്ചു.

ഭദ്രദീപസംബന്ധമായി മഹാരാജാവ് ആശ്രമവാസമാരംഭിച്ചു. ഹൈദർമഹാരാജാവായ ബകന് വാർഷികോദനമായി ഒരു വലിയ കപ്പം നൽകാൻ തിരുവിതാംകൂർ ഉടമ്പെട്ടില്ലെങ്കിൽ, ആ ഏകചക്രഗ്രാമത്തെ ഒരു ദിവസത്തെ ഉണ്ണുവൃത്തിയിലെ ഉപദാനമാക്കി അശനംചെയ്തുകൊടുക്കുമെന്ന് മഹാരാജാവിനെ ധരിപ്പിച്ചിരുന്നത്, മുറുകിയിരിക്കുന്നതായി ഒരു ഭീഷണിശ്രുതി പരന്നു. ദക്ഷിണതിരുവിതാംകൂറിൽ മറവരുടേയും, ഹരിപഞ്ചാനനബന്ധുക്കളായ പല ഗൃഹസ്ഥന്മാരുടെ ഭവനങ്ങളിൽ മായപ്പെടാമലുക്കുവിന്റെയും ശല്യങ്ങൾ ആവർത്തനംചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്ന് ഒരു ശ്രുതിയും പ്രബലമായിത്തീർന്നു. തിരുവിതാംകൂർസംസ്ഥാനദിവാകരൻ അണഞ്ഞുപോലെ ഒരിരുൾ രാജ്യ

ത്തിൽ എങ്ങും അടഞ്ഞു. അങ്ങനെ സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നത് അധർമ്മഫലമെന്ന പൗരജനങ്ങൾ ശോചിച്ചു. സംസ്ഥാനത്തിന്റെ രാജാധികാരം ദ്വന്ദ്വീഭവിച്ചതു പോലെ, മഹാരാജാവിന്റെയും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെയും എന്നുള്ള കക്ഷിവ്യത്യയം അഷ്ടഗൃഹവിക്രമികളുടെ കാലത്തുണ്ടായിരുന്നതിലും അധികം ഗൗരവമായി സൂടീകരിച്ചു. രാജസൈന്യത്തിനിടയിൽ അനൽപമായ അസത്തുഷ്ടിയും ആജ്ഞാലംഘനവുംകൊണ്ട് ആ ശക്തിയിലും ചില ചരിത്രങ്ങൾ സംഭവിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനജനസംഘത്തലവന്മാർ പ്രത്യക്ഷമായി ഹരിപഞ്ചാനനനെ രാജ്യകാര്യനേതാവായും ഉപദേശ്യവായും സ്വീകരിച്ച് അവരുടെ ജീവജീവിതവൃത്തികളെ അദ്ദേഹത്തിനു പണയമാക്കി. ഇങ്ങനെ സർവാഭിഷ്ടസിദ്ധിയാകുന്ന ശയ്യ ഹരിപഞ്ചാനന'സംസ്ഥാന'ന് സിദ്ധിച്ചു എങ്കിലും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ തിരുമെയിലും തിരുവുള്ളത്തിലും ത്രിശൂലതുല്യം കത്തിത്തറയ്ക്കുന്ന ഒരു കണ്ടകം ആ ശയ്യയുടെ കാർപ്പാസ്യുളിക്കകത്തു കടന്നുകൂടി. അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവർ മന്ത്രജ്ഞദേവനത്തിലെ അതിഥിയായി അവിടെ താമസിച്ച സംഭവം ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധന്റെ ശ്രവണങ്ങളിൽ പതിച്ചു. ധർമ്മദൃഷ്ട്യാ പൂജ്യനെങ്കിലും, ജയാപജയവിഷയത്തിൽ പരശശ്രവായ ആ പ്രഭുവിന്റെ കഴക്കൂട്ടദർശനം യോഗിനഗരാജന്റെ വിഷവഹനിയെ ഉജ്ജ്വലിപ്പിച്ചു. ഇന്ദ്രകലിശം പോലെ സംഹാരപ്രകോപംകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശരീരം ആതപപ്രഭമായി. സ്വഹസ്തഗതമായുള്ള ലേഖനവൈഷ്ണവചാപംകൊണ്ട് ഉണ്ണിത്താൻ പരശുരാമനെ ശമിതമദനാക്കി പടത്തലവരെ 'കൂട്ടംപിരിച്ച്' ഏകനാക്കാൻ നിശ്ചയിച്ചു. പ്രഭുവെ ഉടനെ വരുത്തി, ആ ഏഴുത്ത് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്ത്, "ഇതൊന്നു വായിക്കണം" എന്ന് അരുളിച്ചെയ്തു. ഉണ്ണിത്താൻ അതിലെ കൈയക്ഷരം കണ്ട്, തന്റെ പുത്രന്റേതാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി എങ്കിലും സ്തോഭദേശമൊന്നും ബാഹ്യമായി പ്രദർശിപ്പിക്കാതെ കണ്ണട എടുത്തു മൂക്കിൽ ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ട് ഇങ്ങനെ വായിച്ചു:

"ഞാൻ ബന്ധനത്തിൽ കിടന്നു ബുദ്ധിമുട്ടുന്നു. അച്ഛനമ്മമാരേയും അമ്മാവനേയും കാണാഞ്ഞുള്ള വേദന ഇത്രയെന്നു പറയാനില്ല. ആ മഹാപാപി നീടുടയ്ക്കത്തു കേശവപിള്ള എന്നെ വഞ്ചിച്ചു. എന്നെ ശിക്ഷിച്ചാലും ശിക്ഷിക്കാത്താലും അപകടമുണ്ടെന്നു ഭയന്ന് ഈ വിദ്യയെ അനുഷ്ഠിച്ചുകൊള്ളുവാൻ തമ്പുരാണം നമ്മുടെ ദുഷ്ടാലംകൊണ്ട് അനുവദിച്ചു എന്നു തോന്നുന്നു. അമ്മാവനോ അച്ഛനോ എന്നെ ഉടനെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു പോകണം. പരബ്രഹ്മശ്രീ ഹരിപഞ്ചാനനതീർത്ഥപാദപരമഹംസർ തിരുമുഖീന് അമ്മാവന്റെ ഗുരുവായി ഭവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അച്ഛനു വലിയ പഥ്യവുമാണല്ലോ. ആ സന്നിധികൾ കടാക്ഷിച്ചാൽ എന്റെ മോചനം ഏറ്റവും ലഘുവായി സാധിക്കും. അതിലേക്ക് എന്തു ചെയ്യും ആ തൃപ്പാ

ദത്തെ കാത്ത് അനുഗ്രഹത്തെ പ്രാർത്ഥിക്കണം. ഇത് അമ്മാവനോ അച്ഛനോ ബോധിപ്പാൻ തീർത്ഥപാദർതിരുമുനിലെ സമർത്ഥനായ ഒരു ഭൃത്യൻമുഖേന അയച്ചുകൊള്ളുന്നു. ശ്രീഭഗവതി രക്ഷിക്കട്ടെ. ശുഭം.” എഴുത്തു വായിച്ചതിന്റെശേഷം “ഇതിൽ വിശേഷവിധിയായ ഒന്നുമില്ലല്ലോ” എന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ പറഞ്ഞു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “മകന്റെ കൈപ്പടതന്നല്ലേ അത്?” ഇതിനത്തരമുണ്ടായത് മരം വെട്ടുന്നതിന് അതിന്റെ കൊമ്പ്, തായ്ക്കടി, നീളം വണ്ണം എന്നിതുകളുടെ ഗുണദോഷത്തെ വിവേചനംചെയ്യാൻ പ്രയോഗിക്കപ്പെടുന്നതുപോലുള്ള ഒരു നോട്ടമായിരുന്നു. നവനീതപ്രകൃതനായുള്ള ആ പ്രഭു ആപൽശ്രംഖലിതനായുള്ള പുത്രന്റെ ഹസ്തലിഖിതമായുള്ള അപേക്ഷാദർശനത്തിലും കല്പങ്ങൾ സമീപമായിരുന്നെന്ന് കണ്ടപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ യോഗനാളം ഒന്ന് ഉൽക്രസ്തമായി എങ്കിലും, ആ പ്രഭുവിന്റെ മുഖത്തു പ്രസരിച്ചതു കോപമോ, ഹാസ്യമോ അല്ലെന്നും ഭക്തിവിനയാദരങ്ങളാണെന്നും കാണുകയാൽ യോഗീശ്വരൻ വിസ്മയത്താൽ ഉപഹതനായി. ഉണ്ണിത്താൻപ്രഭു എന്തോ പറയുന്നതിന് ഉദ്ദേശിച്ചു എങ്കിലും, നിശ്വാസവേഗത്തോടെ നിൽക്കുന്നതല്ലാതെ അന്തർഗ്ഗതത്തെ വചനമാർഗ്ഗമായി ബഹിഷ്കരിക്കുന്നില്ല. അന്തർമേദസ്സിനെ വിസർജ്ജനം ചെയ്യിക്കാനെന്നപോലെ ഒരു പ്രശ്നകാരത്തെ യോഗീശ്വരൻ, ഭീഷഗ്കുഷന്റെ പടുതയോടുകൂടി പ്രയോഗിച്ചു: “ഇപ്പോൾ ബോധ്യപ്പെട്ടില്ലേ, നാം മുമ്പ് ചന്ദ്രക്കാനോടും മറ്റും പറഞ്ഞയച്ചത്? കേശവപിള്ളയുടെ കൂട്ടം ബന്ധുത്വവും നല്ല പന്തിയിലല്ലാ എന്നു പറഞ്ഞത് നിങ്ങളുടെ പരിഭവത്തെ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. രാജ്യത്തിലെ ധർമ്മഗതിയും സ്ഥിതികളും ഇപ്പോൾ മനസ്സിലായില്ലേ?”

ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രസ്താവന കേട്ടപ്പോൾ ഉണ്ണിത്താൻ സ്വഹസ്തങ്ങളെക്കൊണ്ട് കർണ്ണങ്ങൾ പൊത്തി, ഭഗവൽപ്രാർത്ഥന ചെയ്യുന്നനിലയിൽ ചിന്തയോടുകൂടി തന്റെ പാദങ്ങളെ നോക്കി നിന്നു. ഉണ്ണിത്താന്റെ ചിന്താപഥം ഹരിപഞ്ചാനനനും ഉൾപറ്റിയായി.

ഉണ്ണിത്താൻ: “എന്നെ ഈ പെരുവഴക്കിൽക്കൊണ്ടു ചാടിക്കാൻ അവിടേക്കു തോന്നുന്നല്ലോ. കഷ്ടം! ഞങ്ങൾക്കൊക്കെ ഗുരുസ്ഥാനമല്ലേ അവിടത്തേക്ക്? ഉണ്ണി അവിടത്തെ രക്ഷയിൽ ആണെന്നു കുറച്ചുമുമ്പുതന്നെ എനിക്കു മനസ്സിലായി ആശ്വസിപ്പിച്ചിരിക്കുകയാണ്. ഈ അന്തർഗ്ഗതം ഞാനാരോടും പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അവിടന്ന് എന്തു വ്യാപാരത്തിലേക്കാണ് പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്?”

ഉണ്ണിത്താന്റെ ചോദ്യം യോഗീശ്വരന്റെ രാജദ്രാഹരമുഖങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചായിരുന്നു. അങ്ങനെ ഒരു ചോദ്യമേ ഉണ്ടായില്ലെന്നുള്ള ഭാവത്തിലും, തന്റെ പ്രവൃത്തികളെ നീതീകരിക്കുമാറും ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: “അണ്ണാവയ്യൻ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എന്നിവരുടെ കൊലകൾക്ക് എന്തു ചോദ്യമുണ്ടായി? രാജ്യം

നശിച്ചുപോകുന്നതു കാണുന്നില്ലേ? ഈ സ്ഥിതിയിൽ പ്രജകൾക്ക് എന്തു രക്ഷ? നാലുനാൾക്കുള്ളിൽ ഭദ്രദീപപ്രതിഷ്ഠ ഇളകി ഒരു നവകൃതവീര്യജൻ വേറൊരു ദീപത്തെ സ്ഥാപിച്ചേക്കാം.”

ഉണ്ണിത്താൻ: “ജനങ്ങൾ പ്രജാധർമ്മമനുസരിച്ച് രാജഭക്തിയെ അനുവർത്തിച്ചാൽ ഭദ്രദീപം വാടാതെയും. അങ്ങനെ ഏകമനസ്സുതയോടു തടുത്താലും അതിനെ അണയ്ക്കുന്നതിന് ഒരു വീരനുണ്ടെങ്കിൽ നമ്മുടെ ആളുകൾ മല കേറട്ടെ. അല്ലെങ്കിൽ കടലാടട്ടെ. ശത്രുക്കൾ കല്ലും മണ്ണുമെടുത്തു വാഴുകയും ചെയ്യട്ടെ. എന്തായാലും അവിടത്തേക്ക് ഇക്കാര്യങ്ങളിൽ എന്തു ബന്ധം? യോഗിയെ കിൽ ധ്യാനസമാധിയിലിരിക്കണം. ഭക്തനെകിൽ ഭഗവൽസേവചെയ്യണം. ഋഷിയെകിൽ വനവാസമാചരിക്കണം. അദ്വൈതാവ്യുതനെകിൽ പ്രാസംഗിക സഞ്ചരണം ചെയ്യണം. രാജ്യവും രാജ്യകാര്യവും അധികൃതന്മാർക്കു വിട്ടേക്കണം. അതിനു മനസ്സില്ലെങ്കിൽ, പണ്ടു കാട്ടേണ്ടിയിരുന്നപ്പോൾ മറന്നിരുന്ന വൈരം ഇപ്പോൾ എവിടന്നു വന്നു എന്നു ചോദിക്കുന്നതിന് ഉത്തരം പറയണം.”

മുദുശിലനെന്നു വിചാരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ഉണ്ണിത്താൻ ഇങ്ങനെ മുട്ടുചോദ്യം തുടങ്ങിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹം അടുത്തുകൂടാത്ത ഒരു പ്രതിബന്ധകൻതന്നെ എന്ന് യോഗീശ്വരൻ കണ്ടു. താൻ മീനാക്ഷിയുടെ മാതാമഹനായ കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശുനാണെന്നു മനസ്സിലാക്കി പരിഭവിക്കുന്ന ഇദ്ദേഹത്തോട് രാജദുർന്നയത്തെ ആസ്പദമാക്കി വാദിക്കുന്നതു നിഷ്പ്രയോജകമെന്നു വിചാരിച്ചുകൊണ്ട് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ സംഗതിയിൽ യോഗീശ്വരൻ വീണ്ടും പ്രവേശിച്ചു. “ഏഹേ! ശാന്തന്മാർ ഇങ്ങനെ ഊർജ്ജിതവാദം ചെയ്യരുത്. നാം നിങ്ങൾ വിചാരിക്കാമെന്നുള്ള ആളല്ല. ശ്രീഭഗവതിയാണ സത്യം!” (സത്യത്തിന്റെ സ്വരവും നിർവ്യാജതയും കണ്ട് ഉണ്ണിത്താന്റെ വിശ്വാസം ഒന്നിളകി.) “നിങ്ങളുടെ ഈ സ്വർഗ്ഗസങ്കേതമായ രാജ്യം സംബന്ധിച്ച് നമുക്ക് ഒരു കാര്യവുമില്ല. ശ്രീപത്മനാഭൻ പള്ളികൊള്ളുന്ന പുണ്യസ്ഥലമെന്ന് അഭിമാനിച്ചാണ് നാം ഈ സംസ്ഥാനത്തു വന്നത്. ചന്ദ്രക്കാരനെ ശിഷ്യനായി സ്വീകരിച്ചപ്പോൾ നീങ്ങളോടും, അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ പുത്രനോടും ഒരു വാത്സല്യമുണ്ടായി, അയാളെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടുപോരാൻ—”

ഉണ്ണിത്താൻ: (വീണ്ടും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മുഖത്തേയും സ്വരത്തേയും നല്ലതിന്മണ്ണം പരിശോധിച്ചതിൽ തന്റെ വിശ്വാസത്തിന് കുറച്ചു മുന്തിലുണ്ടായ ചലനം തീരുകയാൽ) “ശ്രീപത്മനാഭന്റെ കാര്യങ്ങൾ അവിടത്തെ ദാസനായി ഉടവാൾ ഏറ്റിട്ടുള്ള തിരുമേനി സൂക്ഷിക്കും. എന്റെ മകന്റെ ആപത്തിന്—അവരോർക്ക് ആപത്തുണ്ടായപ്പോൾ നേർത്തുനിലാൻ കരളുറുമില്ലാതെ—” (അതികോപസ്വരത്തിൽ) “എന്ത് ഭോഷ്കളാണിത്? അവിടത്തെ ചാക്ഷുഷി, തിരസ്കരണി—ഈ വലിയ വിഷമപദങ്ങൾ വിളമ്പി ആളുകളെ പാട്ടിലാക്കിച്ചുറ്റിക്കാൻ, അവിടത്തെ

പ്രായമെന്ത്? പഠിത്തമെന്ത്? സ്ഥിതി സകലതും മറന്ന് യുവത്തിളപ്പു കാട്ടേണ്ട ആളാണോ അവിടന്ന്? പ്രതിക്രിയയ്ക്കാണെങ്കിൽ ഈ സന്ധിയിലാണോ വേണ്ടിയിരുന്നത്? ഒരു ധൂർത്തപ്രഭുവിന്റെ ആക്രമം അനുകൂലിക്കുന്ന തക്കത്തെ നോക്കി പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ അവിടത്തെ ധ്യാനങ്ങളും സിദ്ധിയും— ഹോ ഹൊ! കഷ്ടം! നാടുനീങ്ങിയ സിംഹമിരുന്നപ്പോൾ അവിടത്തെ വീര്യങ്ങൾ കെട്ടി പുകയത്തു വച്ചിരുന്നില്ലേ? ഇനിയും അതെല്ലാം അവിടിരിക്കട്ടെ, ആ കിഴവിയും കട്ടിയുമെങ്കിലും ഒരു വീടുചേർന്നു സുഖമായി കഴിയട്ടെ. അവിടന്നും നന്തിയത്തേക്കു പോരണം—” ഹരിപഞ്ചാനനന് നിയമപ്രകാരമുള്ള ചിരിയും ചിരിപ്പാൻ ശക്യമായില്ല. ശമദമസിദ്ധികളും സമഭാവനകളും അനീഹതയും വസിക്കേണ്ടതായ ആ സിദ്ധന്റെ മാനസസരോജത്തിൽ വാൾ, വിഷം, കാഠാര എന്നീ വിഹംഗമങ്ങളുടെ രൂപങ്ങൾ വിഹരിച്ചു. ആ ജീവന്തികകളുടെ ഭാരം യോഗീന്ദ്രന്റെ കണ്ഠകാണ്ഡത്തെ നമനംചെയ്യിച്ച്, അദ്ദേഹത്തെക്കൊണ്ട് ഭ്രമേണഗണനം ചെയ്യിച്ചു. “അതുപാടില്ല, മഹാപാതകം!” എന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഹൃദയത്തിലെ ധർമ്മചിന്ത അദ്ദേഹത്തോടു ഗുണദോഷിച്ചു. “പാതകമോ? അതിലേക്കല്ലേ നീ നിയോജ്യൻ? ശത്രുസംഹാരം പാതകമാകുന്നത് ഏത് അമരത്തിൽ? പ്രതിബന്ധമാർജ്ജനം പാതകമാകുമെങ്കിൽ, ഭഗവൽക്കൈകൾ നരകസംഹിതകളത്രേ. ചീരവസനനായ ശ്രീരാമൻ ബാലിയെ ഒളിയമ്പുകൊണ്ടു കൊന്ന ദൃഷ്ടാന്തത്തെ സ്മരിക്കുക” എന്ന് ആകാശസഞ്ചാരിയായ ഒരു ദേഹി ഹരിപഞ്ചാനനനെ ശാസിച്ചു. “ഇദ്ദേഹം പ്രതിബന്ധിയല്ലല്ലോ. ശത്രുസംഹാരമല്ലാതെ, ബന്ധുസംഹാരം നമുക്കു ധർമ്മമാകുമോ?” എന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ ശാസകശക്തിയോടു ചോദ്യംചെയ്തു. “നമ്മുടെ ശത്രുപക്ഷനാമന്റെ പരമഭക്തൻ ബന്ധുവല്ലല്ലോ! ചാരന്മാർ വധ്യഗണത്തിൽ ഉൾപ്പെടും” എന്ന് ദുഷ്ടേഷകസത്വം ഹരിപഞ്ചാനനനെ സ്മരിപ്പിച്ചു. “നമ്മുടെ പരമാർത്ഥത്തെ ഒരുവിധം ഗ്രഹിച്ചു എങ്കിലും, ഇദ്ദേഹം ശത്രുവായിത്തീരുന്ന ഖലനല്ലല്ലോ” എന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനൻ തർക്കിച്ചു. “ശ്ലീ! ശ്ലീ! നിന്റെ ഇദംപ്രഥമമായുള്ള മനശ്ശുദ്ധത നമ്മുടെ ഉപദേശശക്തി പ്രവർത്തനത്തെ ഹനിക്കും” എന്ന് അശരീരഗുരു ധാർഷ്ട്യം വദിച്ചു. “ബാലികയായ മീനാക്ഷിയുടെ ക്ഷേമപ്രാർത്ഥിയാണ് ഇദ്ദേഹം” എന്ന സ്മർത്തവ്യത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഉണർത്തിച്ചു. ദോഷോപദേഷ്ടാവിന്റെ ഉപദേശസ്വരങ്ങൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആത്മശ്രവണകർണ്ണികയിൽ ധ്വനിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു പെട്ടെന്നു നിലച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പൗരഷം ശമിച്ചു. ഇല്ല—അഗ്നിയേസന്ദർഭങ്ങളിൽ രാജധാനികളിൽ ഘണ്ടാഘോഷമുണ്ടാകുന്ന തിന്മണ്ണം അത്യാരവത്തോടുകൂടി ഒരു രഷ്ട്രഭർത്സനത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അന്തഃകർണ്ണങ്ങൾ ശ്രവണം ചെയ്യുന്നു. “നിന്നെ അദ്വൈതപാതം ചെയ്യിച്ച്

അശ്മനസ്കനാക്കിയത് ഇങ്ങനെ മൃദുബന്ധങ്ങൾക്കു വശനായി ക്ഷീണകാഠിന്യനാകുന്നതിനോ?" ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ജീഹ്വ തളർന്നു എങ്കിലും, ക്ഷമായാ ചകനായി ഇങ്ങനെ ബോധനംചെയ്തു: "സ്വാമിൻ! വിശ്വാമിത്രൻ മേനകയെ ശകുന്തളാസഹിതം പരിത്യജിച്ച ധൈര്യം അവിടത്തെ ശിഷ്യനണ്ടാകുമോ? അടിയൻ ജന്മസുഖം രുചിച്ച് വിരക്തനായിട്ടില്ലല്ലോ. അനപേക്ഷമായി സംഭവിച്ച സംഘടനയിൽ ജന്മബന്ധോൽപാദിതമായുള്ള പ്രേമം ഉണർന്ന് ഇവനെ ബന്ധിച്ചുപോയി. അതു ക്ഷന്തവ്യമല്ലേ?" ആത്മീയശാസകൻ ഈ പ്രാർത്ഥന വാദത്തെ കൈക്കൊണ്ടില്ല. "സന്ദർഭംപോലെ, നാം മന്ത്രശുദ്ധിച്ചെഴു തന്നിട്ടുള്ള വിഷകാരയെ പ്രയോഗിക്ക. പ്രതിജ്ഞാതക്രിയൻ പ്രതിബന്ധത്തിന്റെ ഗുരുലഘുത്വധർമ്മചിന്തനങ്ങൾ അനുവദനീയമല്ല. മൃതജീവന്മാർ കേണ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. ശ്രവിക്ക! ദയനീയമായുള്ള അവരുടെ പ്രാർത്ഥനയെ നിരസിക്കാതെ നാം സംസ്കരിച്ചു നൽകിയ നാമത്തെ യഥാർത്ഥീകരിക്കൂ. അസ്തു ജയം!" ഘടികായത്രം ക്ഷീണപ്രവർത്തനമായി നിലകൊള്ളുംപോലെ അന്തയാസകന്റെ പ്രചോദനങ്ങൾ നിലകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഈ ചിന്തകൾക്കിടയിൽ പ്രത്യുത്തരത്തിനണ്ടായ വിളംബനവും ആ യോഗിവര്യന്റെ മുഖപ്രശാന്തതയും നന്തിയത്തുണിത്താന്റെ സംശയത്തെ ഒന്നുകൂടി സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ ശാന്തമാനസനായപ്പോൾ പൂജകടുതയോടുകൂടി ഇങ്ങനെ മറുപടി പറഞ്ഞു: "അവിടന്ന് വൈദ്യനാണല്ലോ—രക്തശുദ്ധിക്ക് വല്ല ഗവ്യവും സേവിക്കണം. അപസ്മാരദോഷം ബലമായുണ്ട്. "ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് സംസ്കൃതത്തിൽ തന്റെ നർമ്മദാതീരോത്സവത്തേയും സിദ്ധിപ്രഭാവങ്ങളേയും ധർമ്മീകത്വം ഹേതുവാൽ ചെയ്യുന്ന ലോകസഞ്ചാരത്തേയും കുറിച്ച് ഊർജ്ജിതമായി ഒടു പ്രസംഗിച്ച്, തന്റെ പൂജാമുറിയിലേക്കു തിരിച്ചു. നന്തിയത്തുണിത്താനും ആ ഭാഷയിൽത്തന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനവൃത്തിയെ ഭസിച്ചുകൊണ്ടു പുറത്തിറങ്ങി നടകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ ശയ്യയിൽ വീണരുണ്ടു ചിന്തകൾ തുടങ്ങി. നന്തിയത്തേയും രാമവർമ്മത്തെയും പ്രഭുക്കൾ ചേർന്ന് മന്ത്രക്കൂടത്തെ ഭരണം കൈയേൽക്കുമ്പോൾ തന്റെ ശക്തിക്ഷയവും ശ്രമഭഞ്ജനവും ഉണ്ടാകുമെങ്കിലും, ഇദ്ദേഹം നിഷ്പക്ഷനായി പ്രവർത്തിക്കുകയല്ലാതെ തനിക്ക് പ്രത്യക്ഷശത്രുവായി സ്വമേധയാ പുറപ്പെടുകയില്ലെന്ന് അദ്ദേഹം സമാധാനപ്പെട്ടു. എങ്കിലും സന്ദിശബന്ധുക്കളുടെ പ്രശ്രോതകൂല്യങ്ങളെ അവലംബിച്ചുകൂടാ എന്നും ആ രണ്ടു പ്രഭുക്കളോടും പടവെട്ടി അവരെ തോൽപിക്കുകയോ ഹനിക്കുകയോ ചെയ്യുന്ന കൃത്യം ചന്ദ്രക്കാരമഹിഷാസുരനെക്കൊണ്ടു സാധിക്കുക എന്നും യോഗീശ്വരന്റെ ബുദ്ധി അദ്ദേഹത്തോടു ഗുണദോഷിച്ചു.

രണ്ടു നാഴികകൊണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരൻ ഹരിപഞ്ചാനനസമക്ഷത്തിൽ സേവനുള്ളി

ത്തുടങ്ങി. “എന്നാ ചന്ദ്രക്കാരൻ! പ്രദോഷനൃത്തം തുള്ളൂരയേ? ഹൈദർഷാ വരലാച്ച. നമതു ഭാവുകം ഉദയമാകലാച്ച. അടടാ! നമതു ഭഗവതിപൂജാർത്ഥം എന്നുവാവതു മാലിഖാൻ തതു പോറ്റുവേണ്ടാമ -ഇരുക്കട്ടം! ശേഷകാറ വസൻ കാര്യത്തിലെ തൂകരയേ! പടിയും, ഇന്ത കടിതഞ്ഞപ്പടിയും” എന്നു പറഞ്ഞ് കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ എഴുത്തിനെ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്തു.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “അത്തറ വിചര്യസമില്ലെന്നോ സാമി? ഭരസ്വരം (പരസ്വരം) വിചര്യസമില്ലേല് ഹൃലോഹം ഒരു ധവസംഹുദിച്ചണയുമോ? കയ്യിച്ച് വായിച്ചാ മതിയേ മതി.” എങ്കിലും പ്രകൃതാ ഉള്ള തന്റെ പരവഞ്ചനധർമ്മത്തെ സൂരിച്ച്, ഉത്തമസാക്ഷിയായുള്ള സ്വന്തനേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് എഴുത്തിലെ ലേഖാർത്ഥത്തെ ധരിക്കുവാനായി ചന്ദ്രക്കാരൻ അതിനെ കൈയിൽ വാങ്ങി. സാഹിത്യപദത്തോടും ചാർച്ചയെ അവകാശപ്പെടുന്ന ആ സർവചത്തൻ ഏക ദേശം ഒരു നാഴികകൊണ്ട് എഴുത്തിലെ ചില അക്ഷരങ്ങളെ വിഴുങ്ങിയും, ശേഷത്തെ എണ്ണിയും, വായിച്ച്, ഹരിപഞ്ചാനനന മർമ്മത്താങ്ങായിട്ട് കൊള്ളും വണ്ണം “തേയ്കിയും വയ്കല്ല-എടവും വയ്കല്ല- ചെവിത്തകെട്ട കൊച്ചുങ്ങളു” എന്ന് അഭിപ്രായപ്പെട്ടു.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “അതുകൾക്കെന്തു പ്രാധാന്യം? നാം പറഞ്ഞതിനെ നാം സ്ഥാപിച്ചു. ഇനി, പ്രബലന്മാരായ അച്ഛനും അമ്മാവനും ചേർന്ന്, മിടുക്കുണ്ടെങ്കിൽ കൊണ്ടുപോരിൻ. ആളുണ്ട്, മുതലുണ്ട്, സകല വൈഭവങ്ങളുമുണ്ട്.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ആഹ! അത്തറയ്ക്കു ചീത്തവും ചൊണയുമൊണ്ടെങ്കി ഇതോ ഭൗക്ഷ്യം? ഞങ്ങളു് തെക്കടി പുളിയടി എന്നിട്ടിടിച്ചിട്ട് ഒഴക്കോലളവെങ്കിലും നീങ്ങിയോ? ഉരുവറിഞ്ഞവന്റെ ഹൊരി കേട്ടപ്പം, രധൽ! രധൽ! എന്നല്ലോ നട? കണ്ടുപിടിച്ചുപോലെ ‘സാമിതന്നെ വരുത്തിം തരണം.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ദേവനെ പുറത്തെഴുന്നള്ളിക്കണമെങ്കിൽ ശ്രീഭൂതബലി ആദ്യം കഴിക്കണം. അതിന് മുതലെവിടെ? നാം ഭിക്ഷു.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (ആത്മഗതം) “അച്ചാരം കിട്ടാൻ നാക്കു നൊണയുണു! എന്റെ ജാമി അതിലൊന്നിത്തിരി ചങ്കിച്ചിളിക്കും.” (പ്രകാശം) “അയ്യാവ! ഇത്തടിയനെ ഇപ്പോം കമത്തിം മലത്തിമിട്ടടിച്ചാലും, കൂറപ്പേൻപോലും നള്ളിയെടുപ്പാൻ കാണല്ല. വീടും കടിയുമൊക്കെ വലിയ ഭൗട്ടതന്നെ. അഹം പൊള്ള സാമി, വെറും പൊള്ള.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “അല്ല! ഇങ്ങനെയാണോ പറവച്ചളക്കൊമണം ചെയ്തു വാശത്തിന്റെ നിറവേറും?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (കിഴങ്ങൻ ലോഭിയുടെ സ്വരംമാറി ചന്ദ്രക്കാരന്ദനദനായി) “അതോ സാമി? അതു ചരക്കു വേറെ-കച്ചവടം വേറെ-കാര്യം വേറെ. ധൂലു

ത്താന്റെ പട ആറാമഴിക്കകത്തു ഒരടിവയ്ക്കട്ട്—ഹപ്പം, ആ മൊതല് ശരിവരെ തീരുന്നവിട്ടൊരിയും. മൈസൂൽ തിരുവടി തിരുവുള്ളംകൊണ്ടു നീട്ടിന്റെ വാർ കണ ഇക്കണ്ണുകളിരെ കാണട്ടെ. ഹപ്പം, രൊക്കപ്പടി—റൊക്കപ്പടി. അല്ലെങ്കി ആണോന്നു കെട്ടോണ്ട് അന്നു പോടണം പത്തരമാറ്റുകൊണ്ടു മൊങ്കാൻ കൊമ.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “സന്തോഷം! സ്ഥിതികൾ താൻ കാണുന്നില്ലേ? കേൾക്കുന്നില്ലേ? ഹൈദർമഹാരാജാവ് ശുശ്രൂഷയം ചെയ്യുന്ന ഈ കണ്ണുകളെ അഞ്ചിച്ചു തുടങ്ങിപ്പോയില്ലേ? തുടങ്ങു തന്റെ സംഭാരമൊരുക്കൽ. അനന്തരവന്നാവേണ്ടി ഇവിടെ പാടുകിടന്നാൽ കേൾപ്പതേതു ദർബാർ?—ചന്ദ്രക്കാരേ താങ്കൾ സൗധത്തിലിരുന്ന; അംബികവിളംഗം ദീപസന്നിധിയിലെ വയ്ക്കു, ഉശിരുകുശിരാകുദത്തമാകിന പ്രതിജ്ഞയെ നിറവേറ്റി ശെൽവം കാപ്പാത്തു.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: ‘ആഹ! അതിന് ഘീർവാണമെന്തിന്? മലയാപാഴയ്ക്കു വഴങ്കാത്ത വലിയ കാര്യമോ അത്? ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സമ്യത്തിനും വെദ്യാസമോണ്ടോ? ‘ഉരച്ചാൽ ഉരയ്ക്കും’ പിന്നെ—ചെയ്യച്ചെയ്യും ‘ആവണം’ ഇതാണ് ആണങ്ങളുത്ത ‘സത്യാ’, ഉടയാമ്പിള്ളക്കവിയുടെ നീതിശ്ലോകാർജ്ജ്വലത്തിന്റെ താൽപര്യം.”

ഹരിപഞ്ചാനനപണ്ഡിതന മനസ്സിലായി, ചിരിച്ചു. ഉടയാമ്പിള്ളക്ക് കാളിദാസപദവി കിട്ടിയതുപോലെ ചാരിതാർത്ഥസന്തോഷവും; തന്റെ മുതലിൽ തൊടാതെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആവശ്യത്തിനുവേണ്ടു ദ്രവ്യം വസുലാക്കി അടയ്ക്കേണ്ടതിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തിന് മനോധർമ്മോദയവും ഉണ്ടായി. ഗുരുപാദങ്ങളെ തൊഴുതുകൊണ്ട് അയാൾ യാത്രയാരംഭിച്ചപ്പോൾ, അയാളുടെ ഉത്സാഹത്തിന് മുർച്ഛ കൂട്ടുന്നതിനായി താൻ വരുത്തിയ ഉദ്ദേശ്യത്തെത്തുടർന്നുള്ള സംവാദത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആരംഭിച്ചു: “നിൽക്കൂ! ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ലേ? നിങ്ങൾക്ക് ആലോചനക്കുറവിന്റെ ദോഷം ചിലപ്പോളുണ്ട്. കഴക്കൂട്ടത്തേക്കല്ലെ ഇപ്പോൾ പോകുന്നത്?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “അതേ, അല്ലാണ്ട് ഈ വഹക്കാർക്ക് ഏതു തെങ്കുറാഞ്ചികൊണ്ട്. സാമിയെപ്പോലെക്കൊള്ളുവർക്ക് കണ്ടടമെല്ലാം കൈലാഷം! ചെന്നടമെല്ലാം വൃഷ്ടലോഹം! അങ്ങനെയൊള്ളു യോഹം ഈ എവൻകൂട്ടത്തിനൊണ്ടോ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “അങ്ങോട്ടു പോയിട്ടില്ലാത്ത കാര്യാമില്ല. തന്റെ പരമബന്ധു അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവർ അവിടെ ഈയിടെ കാലുവച്ചുപോയി.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഹാർ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “പടത്തലവർ—ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ, അല്ലെങ്കിൽ രാമവർമ്മത്തെ.” ചന്ദ്രക്കാരൻ: (താൻ കാക്ഷിക്കുന്ന നിധി അവിടെത്തെ ആകാശത്തു സഞ്ചരണംചെയ്യുന്നുവോ എന്നു നോക്കുന്നപോലെ അവരന്ന്, ഘോരാട്ടഹാസസ്വരത്തിൽ) “ഹേതു ചെമ്പകശ്ശേരി? ഹേതു രാമവർമ്മം? ഏതെവൻ കഴുത്തുപോവാൻ കഴക്കൂട്ടത്തു കാലു വയ്ക്കുന്നു? സാമീയുടെ ശാഴിച്ചുഴിവിധ്യകൊണ്ട്

കണ്ടതാണോ അതും?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ചോദ്യമൊന്നും ചെയ്യണ്ട—പോയി അന്വേഷിച്ചറിയൂ. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പരാക്രമം ഇപ്പോൾ വഴിപോലെ കാട്ടിയില്ലെങ്കിൽ ആ അനന്തപത്മനാഭസഹസ്രകവചൻ ചിലമ്പിനേത്തു ഭവനത്തെ ചാമ്പലാക്കും. നാം, തനിക്കു ദൃഷ്ടിഗോചരമാക്കിയ നിയമ കരസ്ഥവുമാക്കും.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ വായുസ്തംഭനവിദ്യയ്ക്കും സാധിക്കാത്തവിധം ഭൂമിയിൽനിന്നുയർന്ന് പൂർവസ്ഥിതിയിൽ നിലകൊണ്ടു. ഇങ്ങനെ പരാക്രമത്തിനുചിതമായ ഒരു ഞെട്ടൽ കഴിഞ്ഞപ്പോൾ അയാൾ പൂർവലോരാട്ടഹാസസ്വരത്തിൽ വിടനൽകുന്നതിന് യോഗീശ്വരഗുരുവര്യനോട് അപേക്ഷിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കൈയ്ക്കുപിടിച്ചുകൊണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ സ്വകാര്യമുറിക്കകത്തു കടന്ന് ഒരു പെട്ടി തുറന്ന്, വിരലോളം നീളമുള്ളതും, വ്യാഘ്രദംഷ്ട്രത്തിൽ നീലവർണ്ണമായുള്ള ഇരുമ്പുശലാക ഇറക്കി ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ളതും ആയ ഒരു ക്കാരയെ ഒരു തുകലുറയിൽനിന്നെടുത്തു കാണിച്ചിട്ട് പൂർവസ്ഥിതിയിൽ ഉറയ്ക്കുകയാക്കി അതിനെ ചന്ദ്രക്കാരനു നീട്ടി.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (കരാരിയെ വാങ്ങിക്കൊണ്ടു) “ഞങ്ങൾക്ക് അന്തോഴിലില്ല സാമി. നേർകത്തി, കുറുന്തി, കവണ്ണക്കല്ല്, അവനോക്കുയ്ക്കൽ—ഇവകൊണ്ട് വെല്ലാക്കാര്യം വേണ്ടേവേണ്ടെന്നു വെച്ചേക്കാം. അവനോടുള്ളും അവനോട്. ഉമ്മിണിയെക്കൊന്നു കത്തി ചന്ദ്രക്കാരൻ കയ്യേക്കണമെന്നോ? അത് നടവാനുവ—പട്ടരെ കടുക്കനെ പിടിച്ചേപ്പിച്ചപ്പോ പറ്റിയതുപറ്റി. രണ്ടാംപറ്റിനു ചുമ്മാടു കെട്ടാനുണ്ടാണു മറ്റൊരുവൻ കണ്ണും ചത്തു നടക്കുന്നു സാമിനെത്തുടർന്ന്. ആ ചവത്തിനെ തടവിയപ്പോ ഉമ്മിണിയട കയ്യേറ്റത്തോലുകൊണ്ടിട്ടത് എവൻ കണ്ടില്ലെന്നോ സാമി? പൊല്ലാപ്പിനു പൊല്ലാപ്പ്, കോളിനു കോളി, പോരിനു പോർ—ചന്ദ്രക്കാരൻ എല്ലാത്തിനും ആളുതന്നെ. അവനോന്റെ വഴിമാത്തറം അവനോട്. പൊരുളു ചന്ദ്രക്കാരൻ കൊണ്ടുതന്നെ. പിടിച്ചപ്പോ ഇതു കണ്ടാൽ അതിന്റെ അളവും തരും. ഇല്ലെങ്കിലും—അന്നും ഇന്നും ചൊല്ലുന്നത്, ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരൻ കാളി ഉടയാൻ, പേർ ഒന്ന്—രണ്ടല്ല!”

ചന്ദ്രക്കാരൻ, ഉമ്മിണിപ്പിള്ള വിഷ്ണുചിപ്രയോഗംകൊണ്ടു നിഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടു എന്നു ധരിക്കയും കേശവപിള്ളയുടെമേൽ അപരാധത്തെ ചുമത്തുന്നതിന് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള എഴുതിയ സങ്കടഹർജിയെ താൻ ശവശരീരത്തിനടിയിൽ നിക്ഷേപിച്ചതിനെ കാണുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനയതീശൻ ഗ്രഹിച്ചു. തക്കംപോലെ ഉണ്ണിത്താന്റെയും, പടത്തലവന്റെയും നേർക്കു ചന്ദ്രക്കാരൻ പ്രയോഗിക്കുന്നതിനായ ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ കൊടുക്കപ്പെട്ട ക്കാരയെക്കണ്ടപ്പോൾ, തന്റെ സംബന്ധിയുടെ വധകർത്താവ് ആ യോഗീശ്വ

രൻതന്നെ എന്നു നിശ്ചയിച്ച്, അദ്ദേഹത്തെ തൊഴുകപോലും ചെയ്യാതെ, തന്റെ പ്രതിജ്ഞാനിർവഹണത്തിനായി അയാൾ യാത്രതുടങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനന തന്നെ ബോധ്യമുണ്ടായതായ പ്രഥമ ബുദ്ധിമോശത്തെ വിചാരിച്ച് അദ്ദേഹം നിരുദ്ധവീര്യനായി നിന്നു.

യോഗിവാടത്തിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങിയ ചന്ദ്രക്കാരൻ, പടത്തലവനല്ല, മുമ്മൂർത്തികളും അവരുടെ പത്നിമാർ ഐവരും ചേർന്നുതന്നെ തന്നെ തടുത്താലും, കഴുക്കട്ടുവക നിധിയെ അന്നു രാത്രി കൈക്കലാക്കുന്നുണ്ടെന്നും ‘പാലം കടന്നാൽ കൂരായണ്’ എന്നു ജപിച്ചേക്കാവുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ സഖ്യത്തെ മേൽ കാണുന്ന തക്കംപോലെ പുലർത്താനും നിശ്ചയിച്ചു. നിധി കൈയിലാകുമ്പോൾ, പോക്കുകെട്ടു പുലിയെപ്പോലെ പൂപ്പും തിന്മാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്ന യോഗീശ്വരനും തന്റെ കമ്പിക്കമർന്ന് അനുകൂലനൃത്തം തുള്ളുകയില്ലേ? മഹാരാജാവിന്റെ പുള്ളിപ്പട്ടാളത്തെത്തന്നെ അട്ടിപ്പേർകൊൾവാൻ ആ നിധികൊണ്ടു പോരുന്നതല്ലേ? ചന്ദ്രക്കാരൻ കൈവിശി, കാൽ നീട്ടി, തവളച്ചാട്ടമല്ലെങ്കിലും, ദളവപ്പടി കയറുംപോലെ പുതിയൊരു ആയംകൊണ്ടു കതിച്ചു നടതുടങ്ങി. നെടിയ കാലന്മാരായ പരിചാരകഗണം അദ്ദേഹത്തെ തുടരുന്നതിന് ഓടേണ്ടിവന്നു. ഇതാധൂർത്തനായ ഒരു മീശക്കാരൻ നെടുമ്പനപോലെ ചന്ദ്രക്കാരപ്രഥമവിഗ്രഹന്റെ ഗതിയെ തടയുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നേത്രഗോളങ്ങൾ ആ ഗർവപൂർണ്ണമായുള്ള മീശയെ ഭസ്മീകരിപ്പാൻ തീക്ഷ്ണകിരണങ്ങളെ ഉദ്യമിക്കുന്നു. സാലകായനായ ജനറൽ കമാരൻതമ്പി ആ ദശകൺഠാപ്പരുമാളുടെ പരാക്രമത്തെ പരമാർത്ഥഗ്രഹണംചെയ്യാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുകളിൽ ഒന്നുതലോടി, കർണ്ണങ്ങളിൽ ഒരു സദുപദേശത്തെ സൽബന്ധുവായി നൽകുന്നു. “അവിടന്ന് ആടിപ്പഞ്ചം തുടങ്ങിയാൽ ഒരു മാസത്തേക്കു വീട്ടിലടങ്ങിയിരിക്കണം. പിന്നെക്കൽപനപോലെ.” ഈ ചുരുങ്ങിയ മന്ത്രാപദേശത്തെ ദൃത്യജനങ്ങൾ ശ്രവിച്ചില്ല. മഹാരാജാവിന്റെ അനുമതിയോടുകൂടി പടത്തലവനാൽ കമാരൻതമ്പിമുഖേന നൽകപ്പെട്ട ഈ ശാസനത്തെ കേട്ടയുടനെ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മുഖമോ പുള്ളിരങ്ങിയോ അധികം ജുംഭിച്ചതെന്നു വ്യവസ്ഥീകരിക്കുക മഹാവിഷമം. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹ്രസ്വകായം ആസകലം ഒന്നുപോലെ ചുവന്നതിനു പുറമേ, മണ്ഡുകസാദൃശ്യത്തെ യഥാർത്ഥമാക്കുമ്പടി വീർക്കുകയും ചെയ്തയാൽ അംഗവ്യത്യസങ്ങൾ നാമായിച്ചമഞ്ഞു. തന്റെ ഉള്ളിലുദിച്ച കോപത്തെ അയവെട്ടി, അകത്തിറക്കി, “കാണാം” എന്നുള്ള ഏകപദോച്ചാരണത്തോടുകൂടി ജനറൽ കമാരൻതമ്പിയേയും തെരിച്ചുകൊണ്ട്, ചന്ദ്രക്കാരകണ്ഠോദരൻ കഴുക്കട്ടത്തുറുഹാവക നിധിയെ ഭക്ഷിപ്പാൻ പാഞ്ഞുതുടങ്ങി.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിമൂന്ന്

“ഓർത്തു തൻ ചന്ദ്രഹാസമിളക്കി ലാലുതരം
പക്ഷിനായകനുടെ പക്ഷിൾ ചേരദിച്ചപ്പോ-
ളക്ഷതിതന്നിൽ വീണാനക്ഷമനായിട്ടവൻ.”

രാമനാമാത്തിൽപിള്ളയായ ‘തന്തപ്പെരുമാൻ’, ദശകണ്ഠപ്പെരുമാൾക്ക് ഇന്ദ്രജി
ത്തെനപോലെ, ശാശ്വതവിഖ്യാതിയെ സമ്പാദിച്ചാൻ ഉപകരിച്ച ചന്ദ്രക്കാരൻ
സ്വഭവനത്തിൽ പുനഃപ്രവേശം ചെയ്തപ്പോൾ, മന്ത്രക്കൂടഗൃഹത്തിലെ വാസികളായ
വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും വിനോദസംഭാഷണനർമ്മമായ സരളപ്രവാഹത്തിൽ
മുങ്ങി സകല ആപത്തുകളേയും ദുഃഖങ്ങളേയും മറന്നിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാ
നനഹണത്തിന്റെ വിജ്ഞാണകാലം സമീപിച്ചിരിക്കുന്നതിനെ കുപ്പശ്ശാരു
മറന്ന് സ്വസ്വാമിനികളുടെ സൗഹാർദ്ദജലക്രിഡയിൽ ശുശ്രൂഷകനായിച്ചേരുന്നു.
മായാവേഷിതരായ ഈ സാധുജനങ്ങൾ ദൃശ്യമാകാത്തവിധത്തിലുള്ള ഒരു
അതിലോലശരീരം ആ വിഹാരസാക്ഷിയായി എത്തിയിരിക്കുന്നു. ഇത്
ജനദുരിതസംഹാരിയായ മൃത്യുതന്നെ ആയിരുന്നു. ഈ സംഘടന കണ്ടുണ്ടായ
പരവശത കൊണ്ടെന്നപോലെ, ആ രാത്രിയിലെ ഏകാദശിചന്ദ്രൻ ആർത്തിക്കോ
ത്തനായിരിക്കുന്നു. അതുകണ്ടപ്പോൾ പടത്തലവരുടെ ഉപദേശപ്രതിജ്ഞകൾ
കൊണ്ട് ഉന്മീഷിതയാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന മീനാക്ഷിയുടെ ഉത്സാഹകളരവം പെട്ടെന്നു
നിലകൊണ്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനവിക്രതികളെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രജ്ഞകൊണ്ടുണ്ടായ
ശുദ്ധാസാസ്ഥ്യങ്ങളേയും ദൂരത്തു മാറ്റിവെച്ച്, കന്യകയുടെ ഹിതാനുവർത്തിയായി
ചെന്നുചേർന്നിരുന്ന കുപ്പശ്ശാർക്ക് ബാലികയുടെ മൗനാനുഷ്ഠാനം ഉത്സാഹ
ഭംഗപാഠവ്യയത്തെ ഉണ്ടാക്കി. തന്റെ പ്രിയവത്സയെ ആ സന്ദർശനത്തിനു
ചേരുന്നതായ ഉപായംകൊണ്ട് ഉച്ഛതോത്സാഹയാക്കുന്നതിന് അവളുടെ ചില
വിരഹചേഷ്ടകളെ അയാൾ അതിഗോഷ്ടിയായി അഭിനയിച്ചു. വൃദ്ധയും മീനാ
ക്ഷിയുടെ മനഃക്ഷീണത്തെക്കണ്ട് വ്യാകുലയാകയാൽ കുപ്പശ്ശാരുടെ ഉപായം
അവർക്ക് ഏറ്റവും രസിച്ചു. മീനാക്ഷി ‘കാകൻ പറന്നു പുനരന്നങ്ങൾ പോയവഴി-
പോകുന്നപോലെയിഹ നാരായണായ നമഃ’ എന്ന ഹരിനാമകീർത്തനഭാഗത്തെ
ഗാനം ചെയ്തു. മീനാക്ഷിയുടെ മുകതയ്ക്കു പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ചികിത്സ ഇങ്ങനെ
ഫലിച്ചതുകൊണ്ട്, കുപ്പശ്ശാർ ജയിച്ചു! വൃദ്ധ കുപ്പശ്ശാരുടെ സാമർത്ഥ്യത്തെ
അഭിനന്ദിച്ച കണ്ണിറുക്കി, അയാളുടെ വിദൂഷകത്വത്തെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്
“അമ്പടി ഹംസികേ! കുപ്പാ! കാക്കയ്ക്കും നടന്നുടെ എന്നു ചോദിക്കൂ”, എന്ന്
ഒടുവിലത്തെ ഉപദേശത്തിൽ എന്തോ ബുദ്ധിവൈശിഷ്ട്യമോ സരസയുക്തിയോ
അന്തർഭവിച്ചിരുന്നതുപോലെ പറഞ്ഞ് മദ്ധ്യവയഃസ്ഥിതിയെ അഭിനയിച്ചു.
തന്റെ മാതാമഹിയുടെ പ്രായാവരോഹം കണ്ടപ്പോൾ അവരുടെ ഉത്സാഹദ്രമവും

മീനാക്ഷിയിൽ പകർന്ന് “അമ്മേ! അമ്മേ! കുപ്പമ്മാനെ സ്ത്രീവേഷം കെട്ടിച്ചാൽ എത്ര രസം!” എന്നു ബാലകന്യതിക്കു യുക്തമായ സ്വരഭ്രമണത്തോടുകൂടി ആ കന്യക ചോദ്യം ചെയ്തു. കുപ്പശ്ശാർ തോൽക്കാൻ ഭാവമില്ല. “അതിനും ആളുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു” എന്ന് അനൽപമായ സതുഷ്ടീഭാവത്തിൽ പറഞ്ഞ്, അയാൾ രണ്ടാമതു യോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തു പോയപ്പോൾ മന്ത്രക്കൂടഭവനരക്ഷയെ ഭയമേറ്റിരുന്ന വിവിദമുഖനെ ‘ഏ’ പ്രമാണമാക്കി വാദിച്ചു.

വൃദ്ധ: “ആ കനകക്കുട്ടി എങ്ങനെ യോഗീശ്വരന്റെ അടുത്തു ചെന്നുചേർന്നു? ‘അപ്പനക്കുപ്പിറന്താൽ ഇപ്പിടിത്താൻ പിറക്കണം.’ എങ്കിലും അതിശയമാണ്. കുട്ടിക്കാലത്തെ തോന്യാസം വീട്ടുകളഞ്ഞ് ഒടുവിൽ ഇങ്ങുതന്നെ വന്നുചേർന്നിരിക്കുന്നല്ലോ!”

മീനാക്ഷി:—“അതെ അതെ! അച്ഛനും മകനും ഒന്നുപോലെ തങ്കക്കടങ്ങൾ! സ്വാമിയാരിവിടെ വന്നന്ന് അച്ഛശ്ശാർക്ക് എത്ര പിടിപ്പായിരുന്നു! അന്നുതന്നെ അതു പറഞ്ഞു മാട്ടാതെ ഈയുള്ളവരെ വേവുപിടിപ്പിച്ചു.”

കുപ്പശ്ശാർ എന്തോ അതിദൂരത്തുള്ള സംഗതിയെ ചിന്താനേത്രം കൊണ്ട് ദർശനംചെയ്യാൻ സാഹസപ്പെടുന്നതുപോലെ ഇരുന്നതിനിടയിൽ, അയാളുടെ ബോധശൂന്യമായ നാവ് “ഇങ്ങനെ അന്യായങ്ങൾ പറഞ്ഞാൽ നേരം വെളുക്കാതെപോവും” എന്നു പറഞ്ഞു. “വിധിമതവും തഥൈവ” എന്ന് അദൃശ്യനായി, ആ വിഹാരസഭാംഗനായി വർത്തിക്കുന്ന അതിലോലഗാത്രൻ മന്ത്രിച്ചു.

മീനാക്ഷി: “അതുപോലെ ഇന്നും ഒന്നു കൂത്താടണം കുപ്പമ്മാൻ. പൂക്കൊലകൂടാതെ തുള്ളുന്നതു കാണട്ടെ—അമ്മയ്ക്ക് കുപ്പമ്മാൻ അമ്മാ—എനിക്കു്, ആ ദൈവശ്ശാർ. ഓരോ വിളിക്കും ‘കാലദൈവ’ സ്തോത്രത്തിന്റെ ഫലംകൂടിയുണ്ട്.”
വൃദ്ധ: “അതിനു മോഹിക്കണ്ട മകളേ—കുപ്പൻ വകയൊന്ന്—അതു വക വേറെ. ദൈവനല്ലാ—വൈരവനാണ്.”

കുപ്പശ്ശാർ: ‘ഒട്ടന്റേ! അനു വിജ്ഞാസിങ്ഹണനേ—ശ്രണക്കുണ് ഹി അവൻ! കൊണ്ഹണുളോ ദേവനവൻ ഒട്ടന്റേ ഒട്ടന്റേ അടുത്തുണ്ടുണ്ണിനെ?’ (കുഞ്ഞ അതു വിശ്വസിക്കരുതേ ചൂണക്കുട്ടി അവൻ കൊണ്ടുരല്ലയോ കേശവൻകുഞ്ഞു കൊച്ചു ഒട്ടുനിനെ.)

കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കുപ്പശ്ശാരുടെ ‘ചൂണക്കുട്ടി’ വീണ്ടുകൊണ്ടുവരുമെന്നുള്ള സൂചകം മീനാക്ഷിയുടെ ആമയത്തെ ഉണർത്തി. അതു കണ്ടപ്പോൾ കുപ്പശ്ശാരുടെ പൂർവ്വോപായത്തെ അനുഷ്ഠിച്ച്, ആ കന്യക ഓരോ മൂലകളിൽ ചെന്നിരുന്ന ചിണങ്ങുന്നതും, തലകെട്ടാൻ മറന്ന് ആകാശത്തുനോക്കി ഏങ്ങുന്നതും, വാവൽ പോലെ ഒരു സ്ഥലത്തും ഒതുക്കാതെ പതറുന്നതും, പാളവിശിരിക്കൊണ്ട് വേവു വീശി തുലയുന്നതും, ആപത്തു വന്നപ്പോൾ മുക്തിയും നാമജപവും വർദ്ധിച്ചതും—

മറ്റും ഓരോന്നായി എണ്ണി കുറും ചുമത്തി ആക്ഷേപിച്ചു. അതിന് ഒരോന്നിനും സമ്മാനമായി ഓരോ കിക്കിളിയിടൽ. മീനാക്ഷി കൊടുക്കുന്ന തകൃതി കണ്ടു വൃദ്ധ ചിരിച്ചു. മീനാക്ഷിയുടെ വിനോദ പോഷണത്തിനായി കുപ്പശ്ശാർ തിരിഞ്ഞും പിരിഞ്ഞും ഒഴിഞ്ഞും തടഞ്ഞും—ഇങ്ങനെ കറേനേരത്തെ കളി കഴിഞ്ഞ് ഗൗരവത്തെ അവലംബിച്ച്, കേശവൻകുഞ്ഞിനെ എന്നു തിരിച്ചുകിട്ടുമെന്ന് ഈശ്വരപരീക്ഷകൾ ചെയ്ത് പ്രശ്നങ്ങൾ പറഞ്ഞുതുടങ്ങി. അതുകൊണ്ട് മീനാക്ഷി ശ്രദ്ധയോടുകൂടി കേട്ടു മിണ്ടാതിരിക്കയാൽ “ഇപ്പോൾ എന്റെ അമ്മിണീടെ കിക്കിറി എവിടെപ്പോയ?” എന്നു കുപ്പശ്ശാർ ഹാസ്യമായി ചോദ്യംചെയ്തു. അതിലേക്കു ശിക്ഷയായി പരിഭവിച്ചും കോപിച്ചും കുപ്പശ്ശാരുടെ തലപിടിച്ച് ഊക്കോടെ ഒന്നു കലുക്കി. മീനാക്ഷിയുടെ കോപം കണ്ട കുപ്പശ്ശാർ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. വൃദ്ധ ബാലസങ്കലിതമായുള്ള ഈ സരളലീലാസന്ദർശനത്തിൽ, ആ സഭാംഗമായിരുന്ന ഛായാസംഭവൻ ആനന്ദഭരിതനായി, സ്വകൃത്യത്തിന്റെ അനിവാര്യതയെ സൂരിച്ച്, പ്രപഞ്ചത്തിൽ തന്നോളം ദുർഭഗനായുള്ള ഒരു സൃഷ്ടി ഇല്ലെന്നു പരിതപിച്ചു. കുപ്പശ്ശാർക്ക് ഏറ്റ കലുക്കിനിടയിൽ അയാൾ മുറുക്കി വായിൽ ഒതുക്കിയിരുന്ന താംബുലം നാസികാരന്ധ്രങ്ങളിൽ കടന്ന് അയാളെ വളരെ പീഡിപ്പിച്ചു. അയാളുടെ ചുമകൊണ്ടുള്ള കണ്ഠക്ഷോഭത്തിനും, നാസികാദ്വാരങ്ങളിൽകൂടി ഉണ്ടായ താംബുലശകലവിസർജ്ജനത്തിനും ഇടയിൽ മീനാക്ഷി ‘കണക്കാക്കിപ്പോയി’ എന്ന് ആക്ഷേപിച്ചു. എങ്കിലും അയാളുടെ നാസാന്ദ്രവഹലമായി ചില രക്തത്തുള്ളികൾകൂടി പുറപ്പെടുന്നതു കണ്ട്, അയാളുടെ ശിരസ്സിലും മാത്രം തടവി ആശ്വാസശുശ്രൂഷകൾചെയ്തു. നിഷ്കളങ്കസ്നേഹഭാരത്തിന്റെ പ്രവർത്തനമായ ആ ശുശ്രൂഷയാൽ കുപ്പശ്ശാർ ആനന്ദതുന്ദിലനാക്കപ്പെട്ട്, തന്നെ സ്വർശിച്ച ഹസ്തങ്ങളെ പിടിച്ച്, തന്റെ ഏകനേത്രത്തിൽ ചേർത്ത് സ്നേഹധർമ്മപൂർണ്ണയായ ആ കന്യകയ്ക്ക് ജീവാവസാനപര്യന്തം ദുസ്സഹമായുള്ള ഒരു സൂതിയെളണ്ടാക്കുമാറ്, ആനന്ദാശ്രുക്കൾകൊണ്ടു കലപരമ്പരാസ്പന്ദിതമായുള്ള ദൂരിതലാഞ്ചനങ്ങളെ കലശകർമ്മത്താലെന്നപോലെ ശുദ്ധിചെയ്തു. ഗൽഗദബഹളത്തോടുകൂടി അയാൾ ആ വത്സയ്ക്ക് ആശിസ്സുകൾ നല്കി തന്റെ അപ്പോഴത്തെ ഭാഗ്യാനുഭൂതിക്ക്, അയാളുടെ സേവനാഭ്യസനത്തിൽ വശ്യമായിട്ടുള്ള ഏകാഗ്രതയോടുകൂടി, തന്റെ ഭക്തിസർവ്വസ്വത്തേയും ജഗച്ഛക്തിസമക്ഷത്തിൽ സമർപ്പണംചെയ്തു. പെട്ടെന്നു വിളക്കണഞ്ഞു. സദസ്യർ നിശ്ശബ്ദരും നിശ്ശേഷരുമായി. മീനാക്ഷിയുടെ മനസ്സ് വേദനയോടുകൂടി തന്റെ കമിതാവിന്റെ ആവാസദേശത്തെ ആരാഞ്ഞു വൃദ്ധയുടെകരങ്ങൾ ദൗഹിത്രിയുടെ മുദുശരീരത്തെ ആവരണം ചെയ്തു. കുപ്പശ്ശാരുടെ ആത്മേന്ദ്രിയങ്ങൾതന്നെ ക്രോധവശനായി അധിക്ഷപേശാസനംചെയ്തു ഉഗ്രകേശരിയുടെ പരിസരത്തെ പ്രാപിച്ചു. വൃദ്ധ, ദീർഘനിശ്വാസത്തോടുകൂടി

“എന്റെ ചാമുണ്ഡി—രക്ഷിക്കണേ മായാമയേ!” എന്നു പ്രാർത്ഥിച്ചു. കുപ്പശ്ശാരുടെ മനസ്സ് തരുപ്രായമായി. മീനാക്ഷി മാതാമഹിയെ തലോടി. ചെറുതായ ഒരു മേഘശലാക പ്രാചീനാദ്രിശിരസ്സിൽ ഉദയം ചെയ്തു. സഹ്യപർവ്വതനിരതന്നെ ധൂമീകൃതമായതുപോലെ, കാർമ്മേഘം പൊങ്ങി ആകാശമെങ്ങും പരന്നു. മന്ദവീജനം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ജഗൽപ്രാണനും ഹതപ്രാണനായി. ചിലമ്പിനേത്തു ഗൃഹരക്ഷകനായ ഒരു വൃദ്ധശ്യാനൻ, ബൃദ്ധന്മാർക്കും അന്തകദർശനത്തെ സൂചിപ്പിക്കുമൊട്ടുള്ള ഒരു ദീനസ്വരത്തിൽ ദീർഘമായും ഉച്ചത്തിലും മോങ്ങിത്തുടങ്ങി. ഭയങ്കരിയായ മഹാകാളിയുടെ കോപാരംഭമായ ആ മുഹൂർത്തത്തിൽ സ്വൈരസഞ്ചാരത്തിന് ഏകാകിനിയായി പുറപ്പെട്ട സ്വപ്നിയെ അന്വേഷണംചെയ്ത്, കിഴക്കുള്ള ഇടവഴിയിൽക്കൂടി പുറപ്പാടു തുടങ്ങിയ ഒരു കാട്ടുമാർജ്ജാരവിരഹി അതിനിഷ്ഠപമായി ചണ്ഡരോദനം ചെയ്തു. അന്ധകാരത്തിന്റേയും നിശ്ശബ്ദതയുടേയും പ്രവർദ്ധനത്തിനിടയിൽ ഉണർന്നു ചിറകിളക്കി ഉന്മേഷംകൊണ്ടെ കൂമസഞ്ചയങ്ങൾ, ദൗഷ്ട്യസഹകാരികളായി സ്വസംബോധനകൾകൊണ്ട് ചലകർമ്മത്തെ അനുവദിച്ചു. അണഞ്ഞ ദീപത്തെ വീണ്ടും കത്തിക്കാതെ മന്ത്രക്കൂടത്തിലെ പാർപ്പുകാർ നിദ്രയ്ക്കും, നാലാമവൻ അലംഘനീയബ്രഹ്മാജ്ഞയെ നിവർത്തിപ്പാനും ആരംഭിച്ചു. വൃദ്ധയും ദൗഹിത്രിയും നാലുകെട്ടിനകത്തു ദുശ്ശകനശകയാൽ ആതുരമനസിനികളായും, നിർഭയനായ കുപ്പശ്ശാർ നിയമപ്രകാരം പുറവരാന്തിൽ കിടന്ന്, കട്ടിക്കോത്തിശ്ശനെ സ്വപ്നംകണ്ടും, നിദ്രതുടങ്ങി.

ചന്ദ്രക്കാരൻ തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും ചിലമ്പിനേഞ്ഞത്തിയതും അത്താഴം കഴിച്ചതും സുബോധത്തോടുകൂടി അല്ലായിരുന്നു. തന്റെ വിശ്രുതമായുള്ള പനയോലസ്യർമ്മയിൽ മഹിഷാസുരപ്രഭാവത്തോടിരുന്ന്, ഭൃത്യരെ വരുത്തി ഒരു ദേശകാര്യവിചാരം തുടങ്ങി. “യേവനൊടാ, ചന്ദ്രക്കാരനറിയാണ്ട് കഴക്കൂട്ടം തിണ്ടിത്തൊടക്കിയ നീശൻ ആരൊടാ?” “ഉഗ്രൻ യജമാനന്റെ മകളുടെ ഭർത്താവ്” എന്നു മറുപടി നൽകിയ ഭൃത്യന്റെ തലയിൽ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ‘മൊക്കാൻ കൊമ്മ’ തന്നെ ഒന്നു പതിച്ചു. “ഹെല്ലാം മുടിച്ചു, മുട്ടും മുടിപ്പാൻ വന്ന ആകാലനെ വീട്ടിക്കേറ്റിയ, ചെവിത്തോം ചെമ്മണ്ടും കെട്ടുപേയനാരവൻ? അതു പറവിൻ!” എന്നു രണ്ടാമതുണ്ടായ ചോദ്യത്തിന് “ഇവിടം ആരും കേറ്റില്ല—അങ്ങേതിലെ അയാളു്—കുപ്പച്ചാരാണു പെഴച്ചതെല്ലാം” എന്ന് മറ്റൊരു ഭൃത്യൻ പ്രഹരമേൽക്കാതെ സൂക്ഷിച്ച് ദൂരത്തു മാറിനിന്ന് മറുപടി പറഞ്ഞു. ചന്ദ്രക്കാരൻ ചിന്തകൾ തുടങ്ങി. തന്റെ ഭവനത്തിൽ യോഗീശ്വരപ്രവേശനം ഉണ്ടായന്നു മുതൽ തനിക്കു മാതൃകയവും കാര്യവിഘാതവും സ്വജനനഷ്ടവും സംഭവിച്ചു. സ്വഗൃഹവാസസൗഭാഗ്യം നഷ്ടമാവുകയും ചെയ്തു. ആ സഖ്യംഹേതുവാലാണ്

തന്നെ രാജധാനിയിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചുള്ള കൽപന പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു. രാജ്യമോ, വലിയ വൈതരണിയിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. തന്നെ കട്ടിക്കരങ്ങാക്കി ചുട്ടുചോറുവാരിക്കാൻ നോക്കുന്ന യോഗീശ്വരന്റെ ബുദ്ധിയും വൈഭവവും ദൃഷ്ട്യതയും തനിക്ക് അടുത്തുകൂടാത്തതായിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. പണ്ടത്തെ വിധത്തിലുള്ള ഭരണത്തിന് താൻ നിസ്സംശയം പോരുമായിരുന്നു. തൽക്കാലസ്ഥിതികൾക്കു തന്റെ ബുദ്ധികൊണ്ടു മതിയാകുമോ എന്നു ചിന്തിക്കേണ്ടതായിരിക്കുന്നു. എന്നുവരികിലും, നീട്ടിയ കാൽ മടക്കുകയോ? പാടില്ല! അതുകൊണ്ട്, ചിലമ്പിനകംഭവനത്തിന്റെ മേച്ചിൽ പഴയോലയടക്കവും കഴുക്കുട്ടത്തെ നിയയും യോഗീശ്വരന്റെ പാദങ്ങളിൽ സമർപ്പിച്ച്, തന്നെ അവമാനിച്ച അധികാരത്തേയും മന്ത്രിജനങ്ങളേയും സംഹരിച്ച്, അവരുടെ രക്തംകൊണ്ട് ഒരു നവസമന്തപഞ്ചകതീർത്ഥത്തെ ഉണ്ടാക്കി സ്നാനംചെയ്ത്, ആത്മതുഷ്ടി വരുത്താതെ താൻ അടങ്ങുന്നതായാൽ—പിതൃവധപ്രതിക്രിയയായിട്ടല്ലേ കേരളസ്ഥാപകനായ പരശുരാമൻക്ഷത്രിയകലനിഗ്രഹത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചത്? അതുകൊണ്ട് ശേഷം കണ്ടുകൊണ്ടാട്ടേ! —ചിന്തകൾ അവസാനിച്ചു. “ഹൊട! ഖൊണ്ടാ—ഹവനെ ഖൊണ്ടാ വീരമാർധാണ്ടൻ ഖെട്ടുഖെട്ടി വരിഞ്ഞിറുക്കി, ഹാ ധേവീടെ ഊട്ടുകാട്ടിൽ ഖൊണ്ടാ—നോക്കിൻ—സാമി എഴുനെള്ളിരിക്കുണ്ടു—സൊഖാര്യം—ഹടിയന്തറം—കണ്ടേ ധീരൂ എന്നു പറവിൻ—ഹപ്പം വരുമവൻ—നമ്മുടെ ഘൃഗുപാമരച്ചെപ്പിപ്പാൻ ആ ഫടത്തലവൻ കൊലമാടനെ അവൻ ഹൃയിച്ചിലോ?” എന്നായിരുന്നു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഉപദേശം, വിധി, കല്പന. യോഗീശ്വരന്റെ നാമപ്രയോഗം ഭൃത്യജനത്തിന്റെ വിര്യത്തിനു ചുടുകൊള്ളിച്ചു. അപഹൃതസാന്നിദ്ധ്യയായ ചാമുണ്ഡീദേവിയുടെക്ഷത്രുമിരുന്നിരുന്ന സങ്കേതസ്ഥലം അന്ന് അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ വിറകൊണ്ടു, തുള്ളി, കീഴ്കേൾമറിയുന്നു. ചിലമ്പിനേത്തെ വൃദ്ധനായ ശ്യാനനും പഥികനായ വനമാർജ്ജാരനും തരുവാസികളായ കൂമനിവഹവും തങ്ങളുടെ ആക്രന്ദനപ്പണികളെ വായുഗേവാകൽ സമർപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ആസൂരകോരമായ ആരംഭത്തെക്കണ്ട് ആ ഭഗവാൻതന്നെ, നിവേദ്യാനശൂന്യനായി ക്ഷീണനിദ്രയിൽ ലീനമായുള്ള ഭഗവതിയെ പള്ളിയുണർത്തുന്നതിന് പാഞ്ചജന്യഘോരാരവത്തിൽ ശംഖനാദംചെയ്യുന്നു. ആ അഭൂതപൂർവ്വനായ സമഗ്രദൃഷ്ടനെ സഹകരിക്കുന്നതിനായി സഞ്ചയിക്കുന്ന മേഘതിമിരങ്ങളെ പലായനംചെയ്യിക്കുന്നതിന് വൃക്ഷങ്ങളെ ഉമുനനം ചെയ്യുന്നു. പ്രകൃതിദേവാംശജരായ ആ ഖലകൃത്യസഹായികളെ പ്രളയസമുദ്രാരവത്തോടുകൂടി അദ്ദേഹം കോപാട്ടഹാസംചെയ്ത് അപഹരിക്കുന്നു. ചാമുണ്ഡീക്ഷേത്രസാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ള അണമാത്രത്തേയും നാരകീകരിപ്പാൻ പരമോദ്ധതനായി നിൽക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കാരന്റെ സമീപവർത്തികളായ

തരുജാലങ്ങൾ അവരുടെ ശിരസ്സുകളെ നിലത്തറഞ്ഞ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സാഹസോദ്യമത്തിൽനിന്നു വിരമിക്കുന്നതിനു യാചിക്കുന്നു. കരയും കടലും കായലും ഇളകി, ആശാമുഖസകലത്തിൽകൂടിയും 'മഹാപാതകം' എന്ന് ഐകകണ്ഠ്യേന നിരോധനപ്രാർത്ഥനചെയ്യുന്നതും ചന്ദ്രക്കാരനെ വർദ്ധിതശൗര്യനാക്കുന്നതേയുള്ളൂ. തന്റെ കിങ്കരന്മാർ വരാൻ താമസിച്ചതുകൊണ്ട്, അംബികാവിഗ്രഹത്തെത്തന്നെ സിംഹാസനമാക്കി, അതിന്മേൽ ആ ലോകധിംഭനിസുംഭൻ ഇരുന്ന്, അന്തകച്ചാഞ്ചാട്ടം ആടുന്നു. ഈ പരമദൗഷ്ട്യത്തെക്കണ്ടപ്പോൾ തനിക്കുപോലും ശ്യാസോച്ഛ്വാസവൃത്തിക്കു സഹകാരിയാകാതെ വായുഭഗവാനും സ്തംഭിച്ചു. വർഷിപ്പാൻ തുടങ്ങിയ മേഘങ്ങളും ആ സന്ദർഭത്തിൽ ആർദ്രവൃത്തികൾ അനുചിതമെന്നു ചിന്തിച്ച്, അടങ്ങി. പവനശാസനകൾകൊണ്ട് സ്തംബരാക്കപ്പെട്ട അന്ധകാരപടലങ്ങളും ചന്ദ്രക്കാരനെക്കണ്ട്, സഹജദർശനദ്രുമം ഉദിക്കുകയാൽ, തങ്ങളുടെ മാതാവായ ഛായാദേവിയുടെ പരിസരത്തിലേക്കു മണ്ടി. മൃതശരീരമെന്നപോലെ കപ്പശ്ശാർ കെട്ടിയെടുത്തു കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടു. യോഗീശ്വരന്റെ നാമമന്ത്രത്തെക്കേട്ട് വശീകൃതനായ ആ ശുദ്ധൻ, യമഭടതുല്യന്മാരായ സാഹസികളാൽ ഇതാ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പാദങ്ങളിൽ ശയിക്കപ്പെടുന്നു. വൃദ്ധന് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ യഥാർത്ഥോദ്ദേശ്യം മനസ്സിലായി, താൻ ബാല്യത്തിൽ കൈതൊഴുതിട്ടുള്ള ഭഗവതിയുടെ പാദങ്ങളിൽ തന്റെ ദേഹിയെ സമർപ്പിച്ചു. കഴക്കൂട്ടത്തുഭവനത്തിന്റേയും അതോടുസംബന്ധിച്ച സകലരുടേയും സമസ്താപരാധങ്ങളേയും തന്റെ ജീവദാനംകൊണ്ടു സതുഷ്ടയായി ക്ഷമിച്ച് തന്റെ യജമാനനായ കുട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻ തന്നെ ഭരമേൽപിച്ചിട്ടുള്ള വൃദ്ധയേയും അവരുടെ ദൗഹിത്രിയേയും ശ്രീഭഗവതി കാത്തുരക്ഷിച്ച് കുലനാശം വരാതെ പുലർത്തിക്കൊള്ളണേ എന്ന് അയാൾ പ്രാർത്ഥിച്ചു. പ്രപഞ്ചത്തിൽനിന്നു മുക്തമാകാൻപോകുന്ന അയാളുടെ ജീവബുദ്ധി, ഹരിപഞ്ചാനനനേയും, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദ്രുത്യനും തന്റെ പുത്രനും ആയ ചെറുകുരടിത്താനേയും സ്മരിച്ചു. അൽപപ്രാണിയായ തന്റെ ജന്മം ചന്ദ്രക്കാരനായ ഘോരഘാതകന്റെ ദുരിതപൂർണ്ണമായുള്ള കരങ്ങളാൽ അവസാനിക്കുന്നതിനെ മാത്രം വിചാരിച്ച്, ആ ഭക്തശിരോരത്നം ക്ലേശിച്ചു. അങ്ങനെ സംഭവിക്കുന്നതും ഈശ്വരേച്ഛകൊണ്ടെന്ന് ഒടുവിൽ സമാധാനപ്പെട്ടു.

ചന്ദ്രക്കാരൻ “ഫെലോ ഫേഷ് കൂട്ടരേ” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് അനുചരന്മാരെ ദൂരത്തു മാറ്റി നിറുത്തി. കപ്പശ്ശാരുടെ അടുത്തു ചെന്ന്, “സാമീടെ ചെയ്യുന്ന—ഖഴയ്ക്കട്ടെത്തൊമ്മ് നമ്മെ യേപ്പിപ്പാൻ ചെയ്യുന്ന. ഹെഹിയെയിരിക്കണു ഹറ” എന്നു സ്വരംപ്രതിനിഷ്കരതയെ സ്മരിപ്പിച്ചു ചോദ്യംചെയ്തു. കപ്പശ്ശാരിൽനിന്നു മറുപടി ഒന്നും ഉണ്ടായില്ല. “ഹെഹാ! ചെലമ്പിനേത്തു മാളികയിൽ വച്ചു ഖുത്താടിയതും, തെരുതെരെ തിരുവന്ധരത്തു ചെയ്യതും മരണോ? നിന്റെ ആ

അപ്പാപ്പന്റെ വയ്ക്കന. ഉയിര വേണമെങ്കിപ്പറ-ചന്ദ്രക്കാരന്റടുത്തെടുക്കാതെ നിന്റെ ധരവഴികളേ!" എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ ഭയങ്കരമായി പിന്നെയും ഗർജ്ജിച്ചു. എന്നിട്ടും കുപ്പശ്ശാരിൽ നിന്നും മറുപടിയായി ഒരു ശബ്ദവും പുറപ്പെട്ടില്ല. വൃദ്ധയുടെ ഖജാൻജിയും പ്രധാനോപദേശ്യുവും ആയ കുപ്പശ്ശാരുടെ കഥകഴിഞ്ഞാൽ വൃദ്ധയിൽനിന്ന് ഉടനെ നിധി കരസ്ഥമാകുമെന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ തീർച്ചയാക്കി. "ഹരയണോ, ഫുലയണോ?" എന്നു തന്റെ കണ്ണത്തിനു നേർക്ക് ആ ഭൂമിൽവെച്ച് ഓങ്ങപ്പെട്ട പിശ്ശാത്തിയെ അനുസ്മരിച്ചുകൊണ്ട്, അടുത്തപോലെ പുറപ്പെട്ട ചോദ്യം ചന്ദ്രക്കാരൻ നിന്നിരുന്ന ഭൂകോശത്തിൽനിന്നുതന്നെ ആയിരുന്നു. അത് അത്രത്തോളം ഭയങ്കരമായ ഒരു ധ്വനിയിൽ മുഴങ്ങി. കലാനാഥൻ ശീതളകരങ്ങളെ നീട്ടി സൽക്കാരഭാവത്തെ കൈക്കൊണ്ടു. മീനാക്ഷിവിനോദദായകന്റെ ലബ്ധയെ സമീപിച്ച് താരപോതങ്ങൾ നേത്രങ്ങളെത്തുറന്ന് അംബരതളിമത്തിൽ തുളളിക്കളിയാടി. ചന്ദ്രക്കാരഭൗമന് ശേഷമുള്ള കൃത്യം ക്ഷണമാത്രക്രിയയായിരുന്നു. ചോദ്യംചെയ്യാനായി എഴുന്നേറ്റപ്പോൾ ഒഴിഞ്ഞ് അടുത്തു കിടന്നിരുന്ന ചാമുണ്ഡിവിഗ്രഹത്തെ അനായാസേന എടുത്ത് നിധിലോഭിയായ ചന്ദ്രക്കാരൻ കുപ്പശ്ശാരുടെ ശിരോദേശത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഒന്നു കീഴ്പെട്ടു തോണ്ടി, ബഹുഭോക്താവിന്റെ അമാനുഷനെ തുടരാൻ പോരുന്ന ഒരു മഹാപാപനിധിയെ സമ്പാദിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അനുഗാമികൾ മഹിഷമേധകന്റെ ശക്തിയോടുകൂടിയുള്ള ആ കരപ്രയോഗത്തെക്കണ്ടും, 'ദേവി' എന്ന് അതിദയനീയമായ ഒരു വിളി കുപ്പശ്ശാരുടെ കണ്ണത്തിൽനിന്ന് ഉൽഗളിതമായതു കേട്ടും, വ്യാജകഥകളാൽ തങ്ങൾ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടുപോയെന്നു പശ്ചാത്തപിച്ചുകൊണ്ട്, സാക്ഷാൽ ശക്തിസ്വരൂപിണിയുടെ നിർദ്ദേശത്താൽ പ്രതിക്രിയേച്ഛിക്കളായെന്നപോലെ അവിടെനിന്നു പലായനംചെയ്തു.

പ്രകൃതിദേവന്റെ ഭയങ്കരമായ വികൃതികൾക്കിടയിൽ ഉണർന്ന്, സുഖനിദ്രകൂടാതെ രാത്രിയെ നയിച്ച വൃദ്ധ, നാലുകെട്ടിന്റെ വാതുക്കൽ ആരോ മര്യാദലേശംകൂടാതെ മുട്ടിവിളിക്കുന്നതിനെക്കേട്ട്, വിളക്കു കത്തിച്ച്, വാതൽ തുറന്നു. ആ ശബ്ദം കേട്ടുണർന്ന മീനാക്ഷി മാതാമഹിയുടെ പുറകിൽ എത്തി. നിണമണിഞ്ഞുള്ള ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഗാത്രത്തെക്കണ്ട് രണ്ടുപേരും അത്യന്തഭയംകൊണ്ടു വിറച്ചു. പൈശാചത്വം നേത്രഗോചരമാംവണ്ണം രൂപീകരിച്ചുള്ള ആ രാക്ഷസന്റെ രോമങ്ങൾക്ക് അകത്തുള്ള ഹൃദയത്തെക്കാളും മനുഷ്യത്വമുണ്ടായിരുന്നതിനാൽ, അതുകൾ തങ്ങളുടെ ജന്മദ്രവായ ആ ശരീരത്തോടു വിദ്വേഷംകൊണ്ടെന്നപോലെ ജ്വംഭിച്ചുനില്ക്കുന്നു. "മനസ്സന്യാം, വചസ്സന്യാം, കർമ്മസ്സന്യാം" എന്നുള്ള ശബ്ദമത്രയും നരകപ്രണവമായി ഏകീകരണവും മുർത്തികരണവും ചെയ്തുള്ള ആ സത്വത്തെക്കണ്ടപ്പോൾ, നിദ്രാരംഭസമയത്തെ ദുശ്ശക്തനും എന്തോ കഠോ

രക്തത്യത്തിൽ പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു വൃദ്ധ സങ്കല്പിച്ചു . ചന്ദ്രക്കാരൻ ദീർഘവാദിയായില്ല. അയാളുടെ ഉദ്ദേശ്യത്തെ പുറപ്പാടിൽത്തന്നെ സ്പഷ്ടമാക്കി: “ഖഴുള്ളുതെ നിമി, എവിടെക്കഴിച്ചുവെച്ചിരിക്കണുന്നറിവാനാണു ഹോന്നത്.” കഥ അത്രയിലധികം ഒരക്ഷരംപോലുമില്ല.

വൃദ്ധ: “ഏതു വക? എന്തു വക?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഖഴുള്ളുത്തുവഹരേ ഖഴുള്ളുത്തുവഹ. നിമിയേ, നിമി. രാത്യാം വെട്ടുതൊറപ്പിച്ചവരെ ഹീടുവെപ്പ്- ഹെമ്പറനോര്-”

വൃദ്ധ: “നിൽക്കു, നിൽക്കു-ഞങ്ങളുടെ വകയെക്കുറിച്ചാണോ താനിത്ര അലക്ഷ്യമായി ചോദിക്കുന്നത്? എന്നുമുതൽക്കാണ് ഉഗ്രനമ്മാവന്റെ ശേഷകാരൻ താനായത്?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഹെനുമൊതലെന്നും മറ്റും ഖേപ്പാറൊണ്ടെ? ഹെവന് ഹോന്നി യപ്പമൊതല്.”

വൃദ്ധ: “അതിന് തനിക്കെന്തവകാശം?”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (വൃദ്ധ ആ തറയിൽ ജനിച്ച സൈന്ധവ്യഗുണത്തെ കാട്ടുമെന്നു വിചാരിച്ച് നയവാദമായി തുടങ്ങുന്നു.) “താനെന്നും മറ്റുമൊള്ള ഏട് കെട്ടിവെച്ചു യ്ക്കണം. യിവന്റെ ആവിചര്യത്തിനല്ല. ഹവനോന്റെ വയറിന് വേണ്ടതും മീഘം ഹാണെപ്പോലെ കരുമീട്ടുണ്ട്. ഹരിപഞ്ചാനനസ്സാമി ഖയ്യിച്ചു. ഖേശവൻകട്ടിയെ വിടിപ്പാനെ ഉദ്യോഹപ്പട്ടികളെ, നക്കാപ്പിച്ചാ, വല്ല കരുവാട്ടുതല ചുട്ടെങ്കിലും അടിക്കണമെന്ന്.”

വൃദ്ധയുടെ മനസ്സ് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ നേർക്ക് അപ്രമേയമായ വാത്സല്യത്താൽ ആകൃഷ്ടമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഒരു ആജ്ഞയെ അനുസരിക്കുന്നതിനുള്ള കാലത്തെ അവർ ദീക്ഷിച്ചും ഇരിക്കുകയായിരുന്നു. താൻ ആദ്യം വിചാരിച്ചതിനു വിപരീതമായി, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ അന്നത്തെ ദർശനം ശുഭോദർക്കമാണെന്ന് അവർ വിചാരിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ, പടത്തലവർ എന്നീ ബന്ധുക്കൾ അവരുടെ ആദരസോപാനത്തട്ടിൽ മൂന്നാംപടിയിലേക്കു വഴുതി. തന്റെ കുടുംബകാര്യത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനനണ്ടായ താൽപര്യം ദൈവസങ്കല്പംതന്നെ എന്ന് അവർ പരമാനന്ദത്തെ കൈക്കൊണ്ടു. “സ്വാമി കല്പിച്ചാൽ ആ നിധി മുഴുവനും തന്നെ കൊണ്ടുപൊയ്ക്കൊള്ളാമല്ലോ. ഞങ്ങൾ പട്ടിണികിടന്നു കഴിച്ചുകൊള്ളാം.” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് കുപ്പശ്ശാരെ വിളിച്ചു. ഏതു കുപ്പശ്ശാർ വിളികേൾക്കുന്നു! ആത്മസാധകത്താൽ മൃതിപ്രാപ്തന്മാരെക്കൊണ്ടു വിളികേൾപ്പിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്നുള്ള മതത്തെ നിഷേധിക്കുന്നില്ല. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികളുടെ കാര്യാർത്ഥമായിട്ടും ഉണ്ടായ വൃദ്ധയുടെ വിളിക്ക് ഉത്തരംകൂടാതെയാണു കഴിഞ്ഞത്.

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (പരുഷമായി) “ഹെടുത്ത വാക്കിന് കപ്പാ—കപ്പാ—കപ്പാ—”
വൃദ്ധ: “അതിന്റെ കിടപ്പെല്ലാം അവനേ അറിയാവൂ.”

ചന്ദ്രക്കാരൻ: (ഉള്ളിൽ തീകത്തി) “ഹെന്തർ? വഴിയേ പോണവന് അതിൽ ഖാര്യമെന്തെന്തെന്ന്? ചന്ദ്രക്കാരന്റടുത്തു ഫിത്തലാട്ടക്കെട്ടിപ്പൊതിൽ— ഹൊരുത്തനെ വിളിക്കണമെങ്കിലും, എവൻ മടിപോലെ അടുത്തു നിക്കണവനെ വിളിപ്പിൻ!”

വൃദ്ധ: “അങ്ങനെയല്ല അതിന്റെ കിടപ്പ്. ഉഗ്രനമ്മാവന് മീനാക്ഷിയുടെ അപ്പപ്പനെ മാത്രമേ വിശ്വാസമുണ്ടായിരുന്നുള്ളൂ. അദ്ദേഹത്തിന് കപ്പനേയും. അതാതുകാലത്ത് ഓരോ ആൾ മാത്രമേ എവിടെ എന്നറിഞ്ഞിരിക്കാവൂ. അല്ലെങ്കിൽ അതു പാതാളം പാഞ്ഞുപോകും, എന്നുള്ളതു താനും അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ—”
വമ്പനായ ദൈവമേ! ആ കോന്തിമൂപ്പൻ ഭാര്യയേയും വിശ്വസിക്കാതിരുന്ന ചതി ആരറിഞ്ഞു? ചന്ദ്രക്കാരൻ വിഷണ്ണനായി, ഒരു പ്രത്യേക വേദനയോടുകൂടി ചോദിച്ചു: “ഹതപ്പം അക്കഴുവൻ കുഞ്ഞമ്മയ്ക്കു ചെല്ലിത്തന്നിട്ടില്ലേ?”

വൃദ്ധ: “മരിക്കാനാകുമ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞിനോടു പറയണമെന്നു ഞങ്ങൾ തീർച്ചയാക്കിയിരുന്നു.” ചന്ദ്രക്കാരൻ: “ഹെന്നാൽ മഹാഭാവി ശതിച്ചു” എന്നു പറഞ്ഞ്, തന്റെ ദേഹത്തും വസ്തുത്തിലും ഉള്ള രക്തത്തെ കാണിച്ചുകൊണ്ട് അവിടെനിന്നും പറന്നു. വൃദ്ധ നിന്നിരുന്നിടത്തു വീണു. അതിനേയും സാരമാക്കാതെ ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ കോവിലകമായ ചിലമ്പിനേത്തു ക്ഷണംകൊണ്ടെത്തി. വാതൽ തുറന്നു കിടന്നിരുന്നു. തന്റെ പതിവിൻപ്രകാരം വരാന്തയിൽ ചെന്ന്, ഇരുത്തിക്കെട്ടിയ ഭീമനായി ഇരുന്ന്, കാലും തുളളിച്ച് പിശ്ശാത്തിയും ചുഴറ്റി. ദൃത്യരെ വിളിച്ചു. ഒരുവൻപോലും വിളിക്കേൾക്കുന്നില്ല. തന്റെ ബിരുദനാമത്തിലെ ത്ര്യക്ഷരസംഘടനയ്ക്കു ചേരുംവണ്ണം ത്ര്യക്ഷകോപനായി കൽപാന്തഗർജ്ജനംചെയ്തു. ദിഗന്തങ്ങൾ പ്രതിധ്വനിക്കമാത്രം ചെയ്തു. ഈ ഉപേക്ഷകൾ അവർണ്ണനീയമായുള്ള ഒരു അനുരാഗത്തെ ഉജ്ജ്വലിപ്പിക്കുകയാൽ അടുക്കളക്കൊരിയായ ചന്ദ്രക്കാരിണിയെ വിളിച്ചു; പ്രതിധ്വനിയുമില്ല; പുത്രിയായ പെണ്ണിനെ വിളിച്ചു; മറുപടി തമൈവ. ചന്ദ്രക്കാരൻ എഴുന്നേറ്റ്, ഔദാസീന്യശാസനം ചെയ്യാനായി ആ ഭവനക്കുറ്റികളേയും കല്പക്കമ്പടി, തുളളിച്ചാടി ഭവനമെല്ലാം ചുറ്റിത്തകർത്തു. മനുഷ്യലാഞ്ചനങ്ങൾ ഒന്നുംതന്നെ കാണുന്നില്ല. പറമ്പിൽ അമ്പരന്നുനടന്നു. ദൃത്യരുടെ പൊടിപോലും നാസ്തി. പുറത്തിറങ്ങി അങ്ങുമിങ്ങും മണ്ടിത്തിരഞ്ഞു. കാണുന്ന കാണുന്ന ജനമെല്ലാം ഭൂതത്തെക്കണ്ടപോലെ പാഞ്ഞു മണ്ടുന്നു. പലേടത്തും കടന്നു. സ്വച്ഛായമാത്രത്താൽ സർവതഃ സൽക്രതനാകുന്നു. ഏഴാമങ്കക്കുടിയാട്ടം അഭൂതപൂർവമായുള്ള ‘ഏകച്ഛത്ര’ത്വത്തിൽത്തന്നെ ആയി പരിണമിക്കുന്നു.

ഈ ദുഷ്ടസാക്ഷ്യത്തിന്റെ 'സാരസർവസ്വനെ' കഥാരംഭത്തിൽ രാവണനോടുപമിച്ച അപരാധത്തെ വായനക്കാർ ക്ഷമിപ്പിൻ! ആ ചക്രവർത്തിയെ പുരാണങ്ങൾ നീചത്വത്തിന്റെ സംക്ഷേപമായി വിവക്ഷിക്കുന്നു. എന്നാൽ അദ്ദേഹം വീര്യസ്വർഗ്ഗപ്രാപകമായുള്ള സമരാങ്കണത്തിൽ ആയുധപാണിയായി ദിവ്യകരങ്ങളാൽ പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ട ദിവ്യായുധമേറ്റ് നിര്യാണത്തെ പ്രാപിച്ച്, സാക്ഷാൽ ശ്രീരാമാജന്യയാ ചിതയിൽ ആരോഹിതനായ വീരവീരാഭിമാനികളിൽ സമഗ്രാന്തംസമായിരുന്നു. ഈ ധൂർത്തന്റെ മഹാവമാനത്തിൽ അനവർത്തിച്ചത് ഓർക്കുമ്പോൾ—"ഇട്ട കൈയ്ക്കു കടിക്കണെ പട്ടികളേ! ചവത്തുണ്ടെട പിണ്ടത്തിന് അളക്കണെ അരിലാവം!" എന്ന് ഖരഘോഷാക്ഷരങ്ങളും മരണപരഞ്ഞുകൊണ്ട് വാതലടച്ച്, ഭവനത്തിനകത്തു കയറി ഇരിക്കമാത്രംചെയ്തു ഈയാളുടെ വൃത്തിയെ ഓർക്കുമ്പോൾ—ക്ഷമിക്കണം!

ഹരിപഞ്ചാനനസാന്നിധ്യത്തിൽ നാം വിട്ടിരിക്കുന്ന അനന്തരവന്റെ അവസ്ഥ എന്തെന്നുകൂടി ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ വിവരിച്ചു കൊള്ളട്ടെ. സാക്ഷാൽ സിദ്ധാർത്ഥമഹർഷിയെപ്പോലെ സാത്വികതേജോമയനായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനമഹൽസിദ്ധന്റെ സമക്ഷത്തിൽ കേശവൻകുഞ്ഞ് അപഹൃതപൗരുഷനായി. തന്റെ സമചിത്തതയെ പുനരവലംബനംചെയ്യാൻ അയാൾ അസാമാന്യമായി വിഷമിക്കേണ്ടിവന്നു. യോഗീശ്വരൻ മോക്ഷദാനത്തെച്ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധനെന്നപോലെ, അവിടത്തെ ശിലാശയ്യയിന്മേൽ ഇരുന്ന് തന്റെ ഉപാന്തസ്ഥനാവൻ ആംഗ്യംകൊണ്ട് യുവാവിനെക്ഷണിച്ചു. സ്വർലോകഗമനത്തിന് ഉണ്ടെത്രവസ്തുതന്നെ തന്റെ കൈവശത്തിലുണ്ടെന്നുള്ള ഭാവനയോടുകൂടി യോഗമഹിമയെ അഭിനയിക്കുന്ന ആ സിദ്ധന്റെ കായത്തിൽ ഉഗ്രമായുള്ള തപോവൃത്തിയിലെ ആതപസഹനംകൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന ശുഷ്കത ലവലേശവും കാണാത്തതിനാൽ, തന്റെ മനസ്സുകൽപപ്രകാരമുള്ള തപസ്സർത്തി അദ്ദേഹത്തിനുണ്ടായിട്ടില്ലെന്ന് ആ യുവാവ് നിശ്ചയിച്ചു. തന്റെ കാരണവരുടെ ഗൃഹത്തിൽ അത്യാഡംബരത്തോടുകൂടി എഴുന്നള്ളിയ കാമരമ്യമായുള്ള ശരീരത്തോടുകൂടിയ മല്ലുവരൻതന്നെയാണ് തന്റെ മുഖിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതെന്ന് അയാൾ ആ സിദ്ധഗാത്രത്തെ സൂക്ഷ്മരിശോധനചെയ്തു തീർച്ചയാക്കി. എന്നാൽ കടുതായ വേനലിന്റെ ഊഷ്മാവുള്ള കാലത്ത് ദൃഷ്ടമായിരുന്ന ത്ര്യംബകോഗ്രതവർഷർത്തുവിലെ ശിശിരതയാൽ ശാന്തകോമളമാക്കപ്പെട്ടതായ ഒരു വൃതിരിൽസ്ഥിതിയെ ദർശിക്കയും ചെയ്തു. തന്റെ ദിവ്യത്വത്തിന് ഹാനി വരാതെ ദേവഭാഷയിൽത്തന്നെ യോഗീശ്വരൻ ആ യുവാവോട് ഈ ഭാവാർത്ഥത്തിൽ സംഭാഷണം തുടങ്ങി: "വത്സാ! സ്ഥാണമൂർത്തി അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ. നിന്റെ മുഖത്തിൽനിന്നു ഗളിതങ്ങളായ അപഹസനങ്ങൾക്ക് ഈ സാധു എങ്ങനെ അർഹനായി?"

കേശവൻകുഞ്ഞു: (തന്റെ വചനങ്ങളെ യോഗീശ്വരൻ പതുങ്ങി നിന്നു കേട്ടു എന്നു തീർച്ചയാക്കി) “അതുകൊണ്ടു വാണിയേണി എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ ഉദിച്ചിട്ടു. അന്തസ്സുതന്നെ ജീവാനുഗ്രഹം ഉച്ചരിച്ചു.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “പുത്രാ! സന്യാസമാകുന്ന അറിവുണ്ടാകാത്തതുളള ഈ പവിത്രശരീരം നിന്റെ യുവനേത്രങ്ങൾക്ക് പക്ഷേ, പ്രാപഞ്ചികന്മയെത്തന്നെ തോന്നിയേക്കാം. എങ്കിലും സകല ദൈവാനുഗ്രഹങ്ങളും സാധിച്ചു, മനുഷ്യശരീരം വെടിഞ്ഞിരിക്കുമ്പോൾ നിനക്ക് ക്ഷാന്തയുണ്ടാക്കാൻ നാം എന്തപരാധം ചെയ്തു?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “സ്വാമിൻ! പരമാർത്ഥമല്ലേ പറയേണ്ടത്? എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അവിടത്തെ നേർക്ക് ഈശ്വരാർപ്പിതമായി, വാദംകൊണ്ട് അനവച്ഛേദ്യമായി, ഒരു പ്രബലസംശയം വേരൂന്നിപ്പോയിരിക്കുന്നു.”

ഹരിപഞ്ചാനനഭിക്ഷു തന്റെ മന്ദഹാസസഞ്ചികയിൽനിന്നു വ്യത്യസ്തമായി മോഹനതമയങ്ങളുളളതിനെ എടുത്തു തന്റെ മുഖത്തുചാർത്തിക്കൊണ്ട്, ശയ്യയിൽനിന്നെഴുന്നേറ്റ്, യുവാവിന്റെ സമീപത്തേക്കു മുദ്രപാദനായി തരണംചെയ്തു, ആയാളുടെ സൂന്യങ്ങളിൽ കസുമതുല്യ മുദ്രലതയോടുകൂടിയ തന്റെ ഹസ്തതലങ്ങളെ ഗുരുതരമായ വാത്സല്യത്തോടുകൂടി സ്ഥാപനംചെയ്തു. യുവാവിന്റെ നഖശിഖാന്തമുള്ള സ്മായവല്ലികൾക്കു വിദ്യുച്ഛക്തികൊണ്ടെന്നപോലെ ഒന്നായൊരു പ്രേംബണമുണ്ടായി. ആ കരസ്സർശത്തെ അതിനുമുമ്പിൽ താൻ അനുഭവിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് ആ യുവാവിൽ ഒരു സംസൃതിയുണർത്തി. സ്ഥലവും സന്ദർഭവും ഏതെന്നു പരിസ്ഥിതിയില്ല. യോഗീശ്വരന്റെ പ്രതിഭ, രൂപം, ചേഷ്ടാപ്രഭാവം, സ്വരം എന്നുവേണ്ട, നിശ്ചാസഗന്ധംപോലും— ആ യുവാവെക്കൊണ്ടും ഒരു ത്രാടകവിദ്യാനുകരണം സാധിച്ചിട്ടു. ഗുരുശാസനീയമായ ഒരു സങ്കല്പംകൂടാതെ അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട ആ മഹത്തായ വിദ്യയുടെ ഫലം ഭിന്നകാലങ്ങളിലും ഭിന്നലിംഗങ്ങളിലും വിശേഷിച്ചും ഭിന്നപ്രകൃതിയിലും രണ്ടു സൃഷ്ടികൾ പരസ്പരബന്ധംകൂടാതെയും ഏകമാതൃകയിൽത്തന്നെ ഉണ്ടാകുന്നതു സംഭാവ്യമാണെന്നുള്ള ഒരു ആശ്ചര്യബോധമായിരുന്നു. തനിക്കു ബോധ്യമായ രൂപസാമ്യം അയാളുടെ മനസ്സിൽ അഭൂതപൂർവ്വമായുള്ള ആശ്ചര്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. എങ്കിലും, മീനാക്ഷപ്രേമത്തിനും ശാശ്വതവിശ്വാസത്തിനും പാത്രമായ പരമസാധിയും, തന്റെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന പ്രതിച്ഛായ—പക്ഷേ, അകാരണവും അവിഹിതവും ആയിരിക്കാം—വിദ്വേഷപാത്രമായുള്ള കൃത്രിമാസുദനം ആണെന്ന് ആ യുവാവു വ്യവച്ഛേദിച്ചു. യുവാവിന്റെ ഈർഷ്യാസ്തോഭത്തെക്കണ്ട്, താൻ മീനാക്ഷിയുടെ പ്രാർത്ഥനാനുസാരമായി അയാളെ കേശവപിള്ളയുടെ വക്രശൃംഖലകളിൽനിന്നു മോചനം ചെയ്യാൻ പോന്നിരിക്കയാണെന്നു യോഗീശ്വരൻ കരുണാമൂർത്തവർഷ

ത്തോടു കൂടി പ്രസ്താവിച്ചു. ഭൂവദനം ഇറന്നു തന്നെ ഭക്ഷിച്ചുകളകയോ, അല്ലെങ്കിൽ ആകാശം തകർന്നുവീണു തന്നെ പരമാണുക്കളായി ധൂളികരിക്കുകയോ ചെയ്യാലും അങ്ങനെയുള്ള വിധിപ്രപാതത്തിന്റെ കർത്താവിനെ അവസാനശ്വാസത്തിലും അയാൾ ആരാധിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ, ആ യോഗിലെന്റെ നാവിൽ ഉച്ചാരണകാലമാത്രമെങ്കിലും തന്റെ പരിശുദ്ധപ്രേമക്ഷേത്രമായ 'മീനാക്ഷി' എന്ന നാമധേയം ആവസിച്ച്ത്—ദുസ്സഹം!—പരമദുസ്സഹം!—ജന്മജന്മാന്തരങ്ങളിലും ക്ഷന്തവ്യമല്ലായിരുന്നു. യോഗീശ്വരനിൽ പണ്ഡിതമെന്റെ ആഭിചാരചതുരനേയും തന്റെ പ്രണയവിഷയത്തിൽ ഒരു മത്സരിയേയും ആ യുവാവു ദർശനംചെയ്തയാൽ പുറംതിരിഞ്ഞു നിലകൊണ്ടു. യോഗീശ്വരൻ ആ ക്രിയയുടെ ദർശനമാത്രംകൊണ്ട് തന്റെ ശ്രമത്തിന്റെ ദുസ്സാമ്യതയെ സൂക്ഷ്മമാനംചെയ്തു.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “വത്സാ! ശ്രീപത്മനാഭസേനകേതത്തെ ഉപേക്ഷിച്ച്, നിനിലുള്ള വാത്സല്യംകൊണ്ട്, നിന്നോടു സംഗതനായിരിക്കുന്നക്ഷണകാലത്തെ സപ്രയോജനമാക്കാതെ വൃഥാസംഭാഷണംകൊണ്ടു വ്യർത്ഥമാക്കുന്നോ? ഇവിടെ വസിക്കുന്നു എങ്കിൽ നിന്റെ അവസാനം അടുത്തിരിക്കുന്നു. എന്നോടു കൂടി വ്യോമതരണം ചെയ്യുന്നതിനു സന്നദ്ധനാവുക. എന്നാൽ നിന്റെ പ്രിയതമയ്ക്കുവേണ്ടി നീ രക്ഷിക്കപ്പെടും. നമ്മുടെ ഗുണദോഷങ്ങളെ അംഗീകരിക്ക. നീ മഹാരാജാവെന്നു ഗണിക്കുന്ന പുരുഷൻ ചന്ദ്രക്കാനായ നമ്മുടെ ശിഷ്യപുത്രവിന്റെ ജീവനസമ്പത്തുകളേയും, അവിടത്തെ സേവകൻ നമ്മുടെ മീനാക്ഷി—അല്ലാ—നിന്റെ—ആ കന്യകാവരണത്തേയും കാംക്ഷിക്കുന്നു.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: (‘തീർന്നു സന്ദേഹമെല്ലാം’ എന്ന സ്ഥിതിയിൽ തിരിഞ്ഞ്) “ഹാ! കഷ്ടം! അവിടന്ന് ഇത്ര ഗുരുലാലുത്ഥിലാതെ സംസാരിക്കുന്നതെന്ത്? ധർമ്മപരനായ മഹാരാജാവിന്റെയും ആ ഭൃത്യുഖലന്റെയും നാമങ്ങളെ ഒരേശ്യാസത്തിൽ സംഘടിപ്പിക്കുന്നതു നിർമ്മര്യാദമല്ലേ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (കന്യകാവിഷയത്തിൽ തനിക്കുണ്ടായ പിഴയെക്കുറിച്ചു ചോദ്യമുണ്ടാകാത്തതിനാൽ സന്തോഷിച്ച്) “വത്സാ, എന്ത്! ഈ കാരാഗൃഹത്തെ സൂക്ഷിക്കുന്ന—ആളുകൾ രാജഭടന്മാരെന്നു കാണുന്നതിനു നിനക്കു നേത്രങ്ങളില്ലേ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “ഉണ്ട്. ശരീരസിദ്ധമായുള്ള രണ്ടിനും പുറമേ രണ്ടുവകകൂടിയുണ്ട്. കലസിദ്ധവും ജ്ഞാനസിദ്ധവും. അതുകൾ മോക്ഷമാർഗ്ഗമായി ഇവിടന്ന് ഉപദേശിക്കുന്ന ഈ പർവതശിരസ്സിൽ നിന്നുള്ള ആകാശഗമനം ജീവനാശകമെന്നും, പിന്നെയും പലതും ദർശിപ്പിക്കുന്നു.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ശുദ്ധാ! പരമശുദ്ധാ! എങ്കിലും, കഠിനഹൃദയാ! നിന്റെ രാജഭക്തികൊണ്ടുള്ള ആത്മബലിയിൽ സഹായത്യാഗം ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധ

യായിരിക്കുന്ന ആ സതിയുടെ വേദനകളെക്കുറിച്ച് നീ എന്തു ചിന്തിക്കുന്നു?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “സന്യസ്തകർമ്മാവായ അവിടത്തേക്ക് ഈ ഇന്ദ്രിയബന്ധ വിഷയങ്ങളിൽ ബന്ധമെന്തു? രാജന്യകുലീനയായ ആ പരമപാവനയുടെ പ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കുന്നതിലേക്ക് എന്തവകാശം എന്ന് അരുളിച്ചെയ്താൽ, ആ ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരം പറയാം.”

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ ‘രാജന്യ’പദപ്രയോഗം യോഗീശ്വരന്റെ മനക്കമ്പിയെ അതിമഞ്ജളമായുള്ള നിസ്വന്തത്തിനു തക്കവണ്ണം മീട്ടുകയാണു ചെയ്തത്. “അല്ലയോ ബാലകാ! എന്റെ ജീവിതത്തെയോ ചരിത്രത്തെയോ കുറിച്ച് നീ എന്തറിഞ്ഞു?” എന്ന് അർത്ഥമാകുന്ന ഒരു പുഞ്ചിരി അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു പ്രചരിച്ചു. ആ യുവാവോടുള്ള സംവാദത്തെ അന്നത്തേക്കു നിറുത്തുന്നത് ഉചിതമെന്നു വിചാരിച്ച്, അദ്ദേഹം ഇങ്ങനെ ഖണ്ഡിച്ച് ഒരു ചോദ്യം ചെയ്തു: “ആകട്ടെ , നമ്മുടെ നിയന്ത്രണത്തെ അനുസരിക്കുന്നതിനു മനസ്സുണ്ടോ എന്നു തീർത്തുപറയുക.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അവിടത്തെ ചോദ്യത്തിന് ഉത്തരം പറയണമെങ്കിൽ, മീനാക്ഷിയോട് അവിടത്തേക്കുള്ള ബന്ധമെന്തെന്ന് ആദ്യമായി എന്നെ ധരിപ്പിക്കണം.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (‘അതാ വന്നു മർമ്മചോദ്യം’ എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട്) “അതും അതിലധികവും നീ ധരിക്കുന്നതായ കാലം അടുക്കുന്നു. ആ ബാലികയിൽ ഒരു മനുഷ്യന് എന്ത് അധികാരങ്ങൾ ഉണ്ടാകാമോ, അതുകൾക്കവകാശി ന്നാതന്നെ.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: (ഭർത്സസ്ഥാനത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു എന്നു ധരിച്ച്) “കഷ്ടം! സുദ്രോഹരണകഥ—”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (തടഞ്ഞു) “കുഞ്ഞേ! ദൈവവിരോധമുണ്ടാകുന്ന വാക്കുകൾ ഉച്ചരിക്കാതെ. സർവ്വജ്ഞാനനുള്ള അഹങ്കാരം വിദ്വത്വത്തെ ഹനിക്കും. അരുത്! ഭാഷണം നിറുത്തുക.”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “എന്നാൽ അവിടത്തെ ഭാഷണവും നിറുത്തുക.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “പരമകഷ്ടം! പരമകഷ്ടം! നിന്റെ ഈ മനോഹരശരീരം ക്രൂരമഹാന്തരത്തിൽ വെച്ചു മൃതിയെപ്രാപിക്കും. നിന്റെ മുദ്രലമാംസം ദ്രവിച്ചു വഴുതിയിറങ്ങി ഈ ശിലാതളിമത്തെ ദുർഗന്ധപൂർണ്ണമാക്കിച്ചെയ്യും. നിന്റെ അസ്ഥികൾ ശുഷ്കിച്ച്, ഉജ്ജ്വലം, ഭസ്മമാകും. ഒരു ദിവസം, നല്ലോരുദയത്തിൽ ഈ ശിലാകവാടങ്ങൾ ദ്രവ്യബലങ്ങളാകും. ഈ സംഭവങ്ങളെ ഈ കണ്ണുകൾ കാണുന്നു. പോരിക. എന്റെ മാറോടുചേർന്നു പോരിക. നാം നിനക്ക് ഒരു പിതാവായും, അതിലധികമായും ഭവിക്കും. ഈ ശിലാമന്ദിരത്തിന്റെയും രാജമന്ദിരങ്ങളുടേയും

സാക്ഷകൾ നിന്റെ കൽപനകൾപോലെ അതുകളുടെ നാളങ്ങളിൽ തിരിയും. നിന്റെ പാദങ്ങൾ മെതിക്കുന്ന ഭൂമിയെ നാട്ടിലെ പ്രഭുക്കളും പുണ്യഭൂമിയായി തൊട്ടു കണ്ണിൽ വയ്ക്കും. അങ്ങനെയുള്ള പദവികൾക്കു പോരിക.” ഈ ആപൽ സൂചനകളും ഐശ്വര്യപദദാനവും കേട്ട് കേശവൻകണ്ഠ കർണ്ണങ്ങൾ പൊത്തി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ അപ്രത്യക്ഷനായി.

നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനെ തന്റെ കക്ഷിയിൽ ചേർക്കുന്നതിന് മന്ത്രക്കൂടത്തെ വൃദ്ധ മുഖാന്തരം ചെയ്തു ശ്രമം നിഷ്ഫലമാവുകയാൽ മറ്റൊരുമാർഗ്ഗമായി കരുതിയിരുന്ന, കേശവൻകണ്ഠന്റെ ലേഖനത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നതിനു ചെയ്തു ശ്രമവും ഇങ്ങനെ ഭഗമായി. എന്നാൽ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ ഹതി കഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം, വേണ്ടിവന്നാൽ ചന്ദ്രക്കാനോട് എതിർക്കത്തക്കവണ്ണം തന്റെ സ്വാധീനങ്ങളെ പൂർണ്ണബലമാക്കിച്ചെയ്യുന്നതിനായി ഉണ്ണിത്താന്റെ ബന്ധുത്വത്തെ പിന്നെയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ ഇച്ഛിച്ചു. അതിനാൽ കേശവൻകണ്ഠന്റെ ലേഖനത്തെ തന്റെ ക്ഷുദ്രപ്രയോഗംകൊണ്ടുതന്നെ കൈവശമാക്കുന്നതിനു യോഗീശ്വരൻ കച്ചകെട്ടി. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വധത്തിനുശേഷം ഒന്നരണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞ് ഒരു രാത്രി കേശവൻകണ്ഠ പരമാനന്ദചിത്തനായി നിദ്രചെയ്യുമ്പോൾ, തിരുവനന്തപുരത്തെ ബന്ധനഗൃഹത്തിൽവെച്ചുണ്ടായതുപോലെ മീനാക്ഷി സമാഗമത്തെ ദർശനംചെയ്തു. അത് സ്വപ്നവിഭ്രമവും മീനാക്ഷീസാന്നിദ്ധ്യവും അല്ലെന്നും, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെക്ഷുദ്രക്രിയാഫലമാണെന്നും ഗ്രഹിപ്പാൻ വേണ്ട സമയംവരെ ആ യോഗീശ്വരന്റെ വൈദ്യുതാഭിചാരത്തെ ആ യുവാവിന്റെ ബുദ്ധി എതിർത്തു. ദീപ പ്രഭകൊണ്ട് ശോഭ വർദ്ധിച്ചിരുന്ന സിദ്ധനേത്രജ്യോതിസ്സിന്റെ സ്മരണം, ആ യുവാവ് ഉണരുന്നതിനുമുമ്പിൽത്തന്നെ അയാളുടെ നേർക്ക് പ്രയോഗിച്ചുകഴിഞ്ഞ കർമ്മങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ട് ക്ഷീണപ്രായമായിത്തീർന്നിരുന്ന അയാളുടെ നിയന്ത്രണശക്തിയെ, തീരെ നഷ്ടമാക്കി. യോഗീശ്വരന്റെ നിയോഗാനുസാരം, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അരുളപ്പാടിന്റെ അക്ഷരവ്യത്യാസംകൂടാതെ ഒരു ഓലയിൽ ആ യുവാവ് ലേഖനംചെയ്തു. അനന്തരസംഭവങ്ങൾ തൽക്ഷണമുണ്ടായ സൂഷ്മപ്ലിയിൽ വിസ്മൃതമായി, ആ ഗിരിമുഹൂർത്തത്തിൽ ആദ്യം പ്രവേശനംചെയ്തപ്പോൾ അനുഭവിച്ചിരുന്ന ശിരോമാന്ദ്യത്തോടുകൂടി ആ യുവാവ് ഉണർന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനനും രാജസചിവന്മാരുടെ ബന്ധുവാണെന്ന് ആ യുവാവു തീർച്ചയാക്കി. അദ്ദേഹം തനിക്ക് ഒരു ദർശനം നൽകി എന്നല്ലാതെ തന്നെക്കൊണ്ട് എന്തു ചെയ്യിച്ചു എന്ന് ഓർമ്മ ഉണ്ടായില്ല.

കപ്പശ്ശരുടെ നിഗ്രഹവൃത്താന്തം തിരുവനന്തപുരത്തെത്തിയ ഉടനെതന്നെ ആപൽക്കരമായ പ്രതിക്രിയ ഒന്നും അയാളുടെ പുത്രനായ ദൈരവവിവിദമുഖൻ അനുഷ്ഠിച്ചുപോകാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനായി, യോഗീശ്വരൻ മറ്റു ചില ദൗത്യ

ങ്ങളോടുകൂടി, അയാളെ കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ രക്ഷാകാര്യത്തെ ഭരമേൽപ്പിച്ച്, മരുത്യാൻമലയിലേക്കു യാത്രയാക്കി. നിയമപ്രകാരമുള്ള പരിചാരകൻ മാറി ഭൈരവന്റെ പരിചരണം തുടങ്ങിയപ്പോൾ കേശവൻകുഞ്ഞു, ശ്രീരാമാന്തികത്തിൽ അന്തകന്റെ ശുശ്രൂഷനുമുണ്ടായ പുരാവൃത്തത്തെ സ്മരിച്ചു. ആ ഭൃത്യൻ ആരാഗ്യാരുടെ കിങ്കരനാണെന്നും, അതിനാൽ തന്റെമേൽ മരണശിക്ഷ വിധിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു എന്നും ശങ്കിച്ചു. മാതൃപിതൃപ്രണയിനികളുടെ പ്രേമസ്മരണങ്ങളെ നിറുത്തി ഇഹലോകവാസമെന്നുള്ള മോഹത്തെ പരമാർത്ഥസംഗതിവൃത്തന്റെ നിലയിൽ ഖണ്ഡിച്ച് ഏതാനും ദിനരാത്രങ്ങൾ കഴിച്ചു.

ഒരു ദിവസം നാലാംയുഗനാഥന്റെ പ്രതിച്ഛായയുള്ള ഭൃത്യന്റെ ആഗമനവും സ്നാനസൽക്കാരവും ഭക്ഷണദാനവും ഉണ്ടായില്ല. യോഗീശ്വരൻ ദീർഘദർശനംചെയ്തു 'നല്ലദയ' സമാഗതമായോ എന്ന് മനസ്സിൽ ഒരു കമ്പനമുണ്ടായി കുറച്ചുനേരം കഴിച്ച്, തനിക്കു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന മഹാദുർവിധിയെ സ്മരിച്ച് മദ്യാഹ്ലാസംവരെ ആ യുവാവു പരിതപിച്ചു. സമീപത്തിരുന്ന ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ പാരായണംകൊണ്ട് ക്ഷീണശമനം ചെയ്യാമെന്നു വിചാരിച്ച് അതിനെ എടുത്തതിൽ ഭാരമുള്ള ഒരു സാധനമായിത്തോന്നി. ഗുഹാമാർഗ്ഗങ്ങളെ തരണംചെയ്ത്, പുറത്തേക്കുള്ള വാതിലിനടുത്തു ചെന്ന് ഒന്നരണ്ടു നാഴികനേരം ദ്വാരപാലവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ചു. തന്റെ ബഹിർഗമനത്തെ തടയുന്ന വാതൽ മനുഷ്യവർജ്യമെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്ന നീശ്ചലതയ്ക്കല്ലാതെ മറ്റൊന്നിനും അന്തഃപ്രവേശനം നൽകുന്നില്ല. തന്റെ ബന്ധനശാലയിലേക്കു മടങ്ങി, ആ പകൽ മുഴുവൻ ഉപവാസമായിക്കഴിച്ചു. ജാലകപക്തിയിൽക്കൂടി അന്ധകാരത്തിന്റേയും അനന്തരം ചന്ദ്രകിരണങ്ങളുടേയും പ്രവേശനമുണ്ടായിട്ടും ഭടന്റെ സാന്നിധ്യമുണ്ടാകുന്നില്ല. ഉപവാസാനുഷ്ഠാനം കൊണ്ട് നാമജപങ്ങളോടുകൂടി യുവാവ് നിദ്രയ്ക്കാരംഭിച്ചു. കോകിലഗാനങ്ങളും ചകോരകൂജനങ്ങളും വണ്ടുകളുടെ രധകാരധ്വനികളും തുടങ്ങിയവയിലേക്കു നയിക്കുന്ന കാഹളധ്വനികളെന്നു തോന്നിച്ചും കൊണ്ട് അയാളെ പ്രഭാതത്തിനു മുൻപ് ഉണർത്തി. സൂര്യോദയം കണ്ട്, സ്വൽപം ആനന്ദമുണ്ടായി എങ്കിലും, ഭടന്റെ ആഗമനം അന്നും കാണാതെ കഴിഞ്ഞ ഓരോ മാത്രയിലും അയാളുടെ ബുദ്ധിക്ഷയം വർദ്ധിച്ചു. യോഗീശ്വരൻ വശംവദനാകാതെ, അദ്ദേഹത്തോടുള്ള തന്റെ മനോവിരുദ്ധതയെ പ്രകടിപ്പിച്ചതിന് അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾ ദർശനംചെയ്തു മാർഗ്ഗത്തിൽത്തന്നെ മൃതി സംഭവിപ്പിച്ചു ശിക്ഷിക്കുന്നു എന്നു തീർച്ചയാക്കി. അകക്കാമ്പിൽ വർദ്ധിച്ച ദാഹാഗ്നിയെ പാദപ്രക്ഷാളനാദികൾക്കു വച്ചിരുന്ന ജലശിഷ്ടത്തെക്കൊണ്ടു ശാന്തിവരുത്തി. സന്ധ്യാസമയമടുത്തപ്പോൾ കാളരാത്രിയുടെ സമാഗമമെന്നും, പർവ്വതനിരകൾ കാലദൂതന്മാരെന്നും, തന്റെ വസതിക്കുള്ളിൽ തിക്കിത്തിരക്കി പ്രവേശിക്കുന്ന ചേമന്തിവനമല്ലികാദികളുടെ

സൗരഭ്യം നരകഗന്ധകയുമമെന്നും, അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും അമ്പുകൾപോലെ പറന്ന് മരക്കൊമ്പുകളിൽ ഒതുങ്ങുന്ന ശുകചകോരാദി പക്ഷികൾ പിണ്ഡകാംക്ഷികളായ കാകജാതി എന്നും, അയാളുടെ ക്ഷതേന്ദ്രിയിൾക്കു തോന്നി. നാവു തളർന്നു എങ്കിലും, ദിവ്യങ്ങളായ ഓരോ അഷ്ടകങ്ങളും ദശകങ്ങളും മന്ത്രിച്ച്, ദൈവകരുണാമൃതത്തെ യാചിച്ചു. ശുചീന്ദ്രക്ഷേത്രവാസിയായ സ്ഥാണുമാലയപ്പെരുമാൾ കേൾക്കുമാറ് ആ ശിലാഭൂണത്തിൽ ബദ്ധനായ മൃകണ്ഡുപുത്രൻ വാവിട്ടുനിലവിളിച്ചു. ഈ ഘോഷങ്ങളെല്ലാം തൽക്കാലം സമീപവർത്തികളായ കുരുകളെ സ്വഗൃഹഭൃഷ്ടരാക്കി പലായനംചെയ്യിക്കമാത്രം ചെയ്തു. ചുറ്റും ആവരണംചെയ്യുന്ന പ്രശാന്തശീതളപവനൻ സൗഷ്ഠികമായുള്ള ഒരു മഹാരന്ധ്രത്തിലേക്കു തന്നെ നയിച്ചുതുടങ്ങുന്നു. ആ അവഗാഹനം നിദ്രയോ ബോധക്ഷയമോ മൃതിയോ എന്നു സംഭ്രമിക്കുന്നതിനിടയിൽ അയാളുടെ നാഡികൾ സ്തംഭിച്ച്, ശരീരം സുഷ്ണിപ്രചുരമായി. മണ്ഡപവലയിനിയായ പ്രകൃതീശ്വരി, സ്വാക്ഷദേശത്തിൽ സംഭവിക്കുന്ന അപമൃത്യുവെ സ്വൈരിണിയുടെ സമദൃഷ്ട്യാ തുച്ഛീകരിച്ചു ജഗന്മാഹനകരിയായി വിലസി. സമീപഗൃഹാദ്യാരവാസികളായ മഹാത്മാക്കളുടെ ദിവ്യചക്ഷുസ്സുകളും ആ അകാലാസന്നദ്ധ്യതിയെ ദർശിക്കുന്നില്ല. നിശാനടി തന്റെ കാന്തനായ ചന്ദ്രനെത്തുടർന്ന് ഭൂരംഗത്തെ കൃതാന്തകൃത്തായ ദ്വാദശാർക്കന്യത്തത്തിന് ഒഴിച്ചുകൊടുത്തു. ആ ശിലാമണ്ഡപം അപ്പോൾ സാക്ഷാൽ സത്യശക്തിയുടെ പരീക്ഷാസങ്കേതമായി പ്രകാശിച്ചു വിരാട്സ്വരൂപത്തിന്റെ മഹായോഗോപാധിപ്രശാന്തത ബന്ധിച്ചു ആ മണ്ഡപത്തെ സർവത്ര അനിരോധ്യരായ യമകിങ്കരന്മാർ പ്രദിക്ഷണം ചെയ്തു.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിനാല്

“നിൽക്കരുതാരും പുറത്തിനി വാനര-
രൊക്കെക്കടക്ക മുറിക്ക മതിലുകൾ,
കൂപന്താകങ്ങൾ തുർക്ക കിടങ്ങുകൾ,
ഗോപുരദ്വാരാവധി നിരത്തിടുക.”

കഥാവസാനം അടുത്തിരിക്കുന്ന ഈ ഘട്ടത്തിൽ കഥാരംഭരംഗമായ കള പ്രകോട്ടവേനത്തിന്റെ ക്ഷേമസ്ഥിതികളെക്കുറിച്ച് അന്വേഷിക്കുന്നതു സമുചിതമായിരിക്കുമല്ലോ. പതിമൂന്നുവർഷവും നാലിലധികം സൂര്യസംക്രമവും കഴിഞ്ഞിട്ടും ആ ഭവനം ബാലശാപംകൊണ്ടു ക്ഷയത്തെ പ്രാപിക്കാതെ, നേരെമറിച്ച് പുരാതന കാലത്തെ ദേശാധിപത്യപ്രാമാണ്യത്തേയും കവിഞ്ഞുള്ള രാജപുത്രപ്രളത്വത്തിന്റെ വിക്രമയശഃസ്തംഭത്തെ നാട്ടിയിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിരാജസന്ദർശനം കഴിഞ്ഞ് കഞ്ചുതമ്പി മടങ്ങിയെത്തിയപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തെ ദൃഷ്ടിദോഷം, നാവീൻദോഷം എന്നിവകളെ പരിഹരിച്ച് കോട്ടയകം പുകിപ്പാൻ വട്ടകയിൽ അരത്തവെള്ളവും (കുരുതിയും) ദീപവുംകൊണ്ട് അരത്തമപ്പിള്ളത്തകച്ചിയുടെ മുമ്പിലായി പുറപ്പെട്ട തോഴി, പാണ്ഡവാരാധകരായ വേലർ വർഗ്ഗത്താൽ ഉപാസ്യയായ ഒരു വനയക്ഷിതനെ ആയിരുന്നു. അതിന്റെ വിതർത്തുള്ള കാപ്പിരിമുടിയും, കർണ്ണങ്ങളിൽ ഊഞ്ഞാലാടുന്ന ത്രദ്രാക്ഷദന്ദ്വവും, ഭൗതികമായുള്ള ഭയങ്ങൾക്കു രക്ഷാസൂത്രമായണിഞ്ഞുള്ള കരിമ്പടന്തൽ കണ്ഠഹാരവും, ജ്വരസംഹാരിയായുള്ള ആനവാൽകങ്കണങ്ങളും, കൈവിരലുകളെ അലങ്കരിക്കുന്ന ശംഖതാമ്രമോതിരങ്ങളും, പാദാഭരണങ്ങളായ ഇരുമ്പുവലയങ്ങളും, നെറ്റിയിലും കണ്ണുകളെ വലയംചെയ്തും തെളിയുന്ന ഭസ്മപ്പരികുടകളും, എങ്ങും നടപ്പില്ലാത്ത സമ്പ്രദായത്തിൽ ശരീരത്തെ ആവരണംചെയ്യുന്ന കാവിവസ്ത്രങ്ങളും, എല്ലാത്തിനും വിശേഷമായി നാസികാഭരണസ്ഥാനത്ത് മാന്ത്രികധജമായി പൊങ്ങിനില്ക്കുന്ന ഈർക്കിർമുക്കുത്തിയും കണ്ടപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനനോടുള്ള പ്രത്യയാനുഗ്രഹമായി തനിക്ക് ഒരു കരിംകൃത്യാങ്കരിയെ കിട്ടിയിരിക്കുന്നു എന്നു തമ്പി സന്തോഷിച്ചു. ഭഗവതിയമ്മയുടെ മനം തമ്പിയുടെ ദർശനത്തിൽ അമ്മയെക്കാണാൻ ഉഴറാഞ്ഞത് അവരുടെ മന്ത്രശക്തിയുടെ മാഹാത്മ്യം കൊണ്ടുതന്നെ ആയിരുന്നു. തമ്പിയേക്കാൾ പത്തു പതിനഞ്ചു നാഴികയ്ക്കു മുമ്പിൽ തിരുവനന്തപുരത്തുനിന്നും ശരവും പക്ഷിയും ചന്ദ്രനും രാഹുവും ഗുളികനും പിന്നെ പത്തുപന്ത്രണ്ടു ‘നവദോഷങ്ങളും’ നോക്കി, പടത്തലവരുടെ നിർദേശപ്രകാരം ഭഗവതിയമ്മ കളപ്രാകോട്ടയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. കദളിവനത്തിൽ കേട്ടിരുന്നുവെങ്കിൽ, വൈയാകരണപട്ടവായ ശ്രീഹനമാന്റെ സമാധിബന്ധലംഘനം ചെയ്യിക്കുമായിരുന്ന പദവ്യതിരേകങ്ങളോടുകൂടി ആ വിഷ്ണുഭക്തന്റെ നാമദശക

ത്തേയും ജപിച്ചുകൊണ്ടാണ് നമ്മുടെ ദൂതിനടന്നുതുടങ്ങിയത്. പ്രാർത്ഥനകളിൽ ശബ്ദമല്ലാ, ധ്യാനമാണ് പ്രധാനമെന്നു തെളിയിക്കുമാറ്, ഭഗവതിയമ്മയുടെ 'അങ്ങനാസുന്'വായുള്ള 'വാശുപുത്ര'നാമമന്ത്രത്തിന്റെ പ്രേഷകശക്തികൊണ്ട് ആ സ്ത്രീ തമ്പിയെ മുനിട്ട് കളപ്രാക്കോട്ടയിൽ അടുത്ത്, തമ്പിപ്രള എത്തുന്നതിനുമുമ്പിൽ ആ ഭവനത്തിലെ നായികയേയും അടുക്കളയേയും തന്റെ ചൊൽക്കീഴാക്കി. തമ്പിയുടെ പ്രത്യാഗമനാഘോഷമായി പരിപ്പും നെയ്യും കൂട്ടിയുള്ള ഊണിനിരുന്നപ്പോൾ, മനോരമ്യമായുള്ള പാചകചിന്താമണിപ്രയോഗങ്ങളെ തങ്കച്ചി തളികകളിൽ പകർന്നു. ഭഗവതിയമ്മയുടെ കൈപ്പണ്യസാക്ഷ്യങ്ങളായ സദ്യവിഭവങ്ങളെക്കാളും തമ്പിക്കു രുചിച്ചത്, തോഴിയുടെ ഉപദേശപ്രകാരമുള്ള തങ്കച്ചിയുടെ 'തലചൊരുക' മുതലായുള്ള ഒരക്കങ്ങളായിരുന്നു. തമ്പി ഭാഗ്യഹിമവാന്റെ അഗ്രസാനവിൽ കയറി കണ്ണുരണ്ടു. ഭക്ഷണാനന്തരം ഭാര്യയേയും ഊട്ടി, വിശ്രമക്കെട്ടിൽ ആനന്ദാനോളമഞ്ചത്തിൽ, 'സർവവിപ്ലവകരന്ദേവ'നായി കശാൽകൊണ്ട് ഇരിപ്പായി. നവവേഷം ധരിച്ചതുകൊണ്ട് വ്രീളാവതിയായിരിക്കുന്ന തങ്കച്ചി താംബുലദാനംചെയ്തതും ഒരു നവസമ്പ്രദായത്തിലായിരുന്നു. ഒടിച്ചുമടക്കി, കശക്കിയല്ലാതെ, ഞരമ്പുറത്തു സുന്നം തടവിനിരപ്പാക്കി, തിറുത്ത്, അഗ്രത്തെ സുന്നശകലംകൊണ്ട് ഒട്ടിച്ച്, നെടുമുളികയായി നിൽകിയ വെറ്റിലച്ചുരുൾ കണ്ട്, തമ്പി സ്വപത്തിയേയും നവഗുണോപദേശകർത്രിയേയും ഒന്നുപോലെ അഭിനന്ദിച്ച് കരിമ്പുതോട്ടം തകർക്കാനൊരുങ്ങുന്ന ഗജത്തെപ്പോലെ രസമദംകൊണ്ടു കണങ്ങി. അദ്ദേഹം യോഗിരാജന്റെ രാജസുപ്പുകിലു് രാജധാനിയിലെ 'അലവലാദി'ത്വവും ഭാര്യയെ കേൾപ്പിച്ചു. "കേട്ടില്ലയോ തങ്കച്ചി, തമ്പുരാന്റെ സേവൻ, ഒരു കേശവൻ, ബ്രഹ്മഹസ്തി ചെയ്തത്? അവടങ്ങളൊക്കെ കടിപൊറുതി കെട്ടുപെയ്! സാമി തന്നെ അവിടങ്ങളൊക്കെ ഇപ്പോത്തമ്പുരാനും പത്മനാസ്സാമിയും." ഭർത്താവു പറഞ്ഞതും അതിൽ കൂടുതലായ രാജ്യവൃത്താന്തങ്ങളും ഭാര്യ അറിഞ്ഞിരുന്നു. "കേശവന്മാരെ പേരുവാഴ്ചയേ പൊല്ലാത്തത്!" (തന്റെ അഭിപ്രായം പ്രസംഗവിഷയത്തെ ആസ്പദമാക്കി മാത്രം പുറപ്പെട്ടതെന്നു സ്ഥാപിപ്പാൻ) "അച്ചനിയനാരവൻ? പിന്നെ— ഒരു മാടമ്പിള്ളയോ, എന്തൊരുവനോ—അയ്യോണ്ടെ കൊച്ചിനെ എന്തരാണ്ടോ ചെയ്തുടാൻ!" എന്ന് ആ മഹതിക്കുള്ള അറിവിനെ ഭർത്താവിനെ ധരിപ്പിച്ചു. വിജ്ഞനായ തമ്പി : "ഹൊ മടലെ! മാടമ്പിള്ളയോ? എളേഡസ്തു നാട്ടിലെ ഒരു മാടമ്പിടെ മോനെ. 'മാടമ്പി' എന്നുവെച്ചാൽ 'തിരുവില്ലാത്ത മാടമ്പ്,—മാടമ്പേ, പൂണൂലിടല്—കഴിഞ്ഞവൻ— എന്നോ മറ്റോ ആണ് അതിന്റെ വ്യഭക്തി. അതേ—അങ്ങനേയും ഒരന്യായം നടന്നു."

തങ്കച്ചി: "തള്ളം തവപ്പനം എങ്ങനെ താങ്ങുവാരോ?"

തമ്പി: “കൊടുത്തവൻ ഒടനേകൊണ്ടേ—അവടങ്ങളിൽ എട്ടാവട്ടത്തു ചവിട്ടാൻ എടവരാണ്ടേ പെയ്യൂ.” (സംഗതിയുടെ കഠോരത ചിന്തിച്ചുണ്ടായ ദുസ്സഹതയാൽ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും തങ്കച്ചിയുടെ നെഞ്ചിലടിച്ചുകൊണ്ട്) “ചെല്ലിപ്പറഞ്ഞൊണ്ട ല്യോ എണയെക്കടുപ്പൂ.”

തങ്കച്ചിക്ക് തമ്പിയുടെ ഊക്കേറിയ ശോചനോർജ്ജിതം പുറത്തും ഉള്ളിലും ഒന്നു പോലെ കൊണ്ടു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ കേശവപിള്ള എന്നൊരു രായസപ്രാധൻ കൊല്ലമെന്ന പ്രതിജ്ഞചെയ്തതും, പരമ്പു കിള്ളുമ്പോലെ നിവർന്നുനിന്നു കാച്ചി ജീവഹതിചെയ്തതും തങ്കച്ചിയുടെ കണ്ണുകളിൽ കാണാംവണ്ണമുള്ള ചമൽക്കാരത്തോടു കൂടി തമ്പി വർണ്ണിച്ചു. പരിചിതന്മാർ, സ്നേഹിതന്മാർ എന്നിങ്ങനെ ചേർന്നുകഴിയുന്ന വർഗ്ഗങ്ങളുടെ അടുത്തപടിയിലുള്ള ‘ഇണ’ ദമ്പതിമാരാണല്ലോ എന്നു ചിന്തിച്ച് തങ്കച്ചിയുടെ ഘനമാർന്ന ഹൃദയം വ്യാകലമായി. രായസപിള്ളയുടെ നാമം ‘കേശവപിള്ള’ എന്നായിരുന്നതുകൊണ്ട് താൻ കേട്ട കഥയെ ‘മാവാരതത്തെ’ക്കാളും പരമാർത്ഥമായി വിശ്വസിച്ചു. ദമ്പതിമാരുടെ സംഗതിയാകുമ്പോൾ ഇങ്ങനെയുള്ള കേശവനാമവാന്മാരായ ഭർത്താക്കന്മാരുടെ ഭാര്യമാർ എന്നും മൃത്യുവദനസ്ഥകളാണല്ലോ എന്ന് തന്റെ ഹൃദയസ്ഥനായിരിക്കുന്ന കേശവബാലനെകുറിച്ചുള്ള ഓർമ്മകൊണ്ടു തോന്നി. കേശവനാമാവല്ലാത്ത തന്റെ ഭർത്താവോടണഞ്ഞ്, ഭയാനരാഗങ്ങൾ സമ്പുടമായ ഒരു അർദ്ധാലിംഗനത്തോടു കൂടി ഇങ്ങനെ ശോചിച്ചു: “എന്തും എതിരും ഇരുന്നോണ്ട്, എണയ്ക്കണയായി വാഴ്ത്തേ, ഊട്ടിയറുത്താല്, തമ്പിച്ചു നീരെയും എങ്ങനെ നമ്പുവാര്?” (തന്റെ ഹൃദയമാലിന്യത്തിന്റെ ഊർജ്ജിതംകൊണ്ട്) “പേരുവാക്കേന്നേ! പേരുവാക്ക!” സൗഭാഗ്യഖമധ്യത്തിനും ഉപരിയായുള്ള ആകാശാരോഹണം സമീപിച്ചിരിക്കുന്ന ആ സന്ദർഭത്തിൽ, തനിക്കു തക്കതായ ഒരു രായസക്കാരനില്ലാത്തതിനെക്കുറിച്ച് ചിന്താപരിഭ്രാന്തനായിരിക്കുന്ന തമ്പിയുടെ മനസ്സിൽ തങ്കച്ചിയുടെ പരിരംഭണാർജം ഉറവുകൊള്ളിച്ച പ്രണയരസത്തെ, തന്റെ പ്രിയനായ ചെറുസിക്രട്ടറിയെ അപഹസിച്ചുണ്ടായ ഒടുവിലത്തെ സ്വരവിന്യാസം ഉദ്യമുഖംവരെ വറ്റിച്ചു. “കേശവൻ! കേശവൻ! അപ്പേരിവിടെ ജപിക്കാണ്ടായിട്ട് എത്ര പൂവുകഴിഞ്ഞു! ‘നഞ്ചൻ!’ ‘നഞ്ചൻ’ എന്നു പറഞ്ഞോണ്ട്, അവനെ കൊന്നോ കഴിച്ചുമുടിയോ എന്തരു ചെയ്യാരോ? കൊണ്ടിരുന്നോണ്ടു കലം പേശെണ്ടെന്നുവച്ചു മിണ്ടാണ്ടിരുന്ന. ഇപ്പോൾ താനേ ചാടി ഒള്ളതും ഉള്ളിരുപ്പം.”

തങ്കച്ചി: “ഹയ്യേ! ഈ കൊലംപേയണ കാര്യവും മറ്റും എടുക്കണതു ചെയ്യോ, മേനിയോ? ആ പൂപ്പൊടീടെ മേമയ്ക്ക് ഉച്ചിച്ചുടി കൊണ്ടുടായിരുന്നോ? ഇങ്ങൊരു കൊല്ലണതും കൊല്ലണതും?”

ഭഗവതിയമ്മ ഇത്തക്കം നോക്കി ഇടയ്ക്കു ചാടി മാധ്യസ്ഥവും വഹിച്ച്, ദമ്പ

തിമാരുടെ ശണ്ഠയെ ഒതുക്കി. പ്രതാപസിംഹനായിരിക്കുന്ന തമ്പിയോടു സംസാരിപ്പാൻ സന്ദർഭം കിട്ടിയ ഭഗവതിയമ്മ, പത്മനാഭൻ പള്ളികൊണ്ടു കിടന്ന് പന്ത്രണ്ടുകോടി അരി ദിവസേന അമൃതേന്തുരകഴിക്കുന്നതും പൊന്നത്തമ്പുരാൻ കാർത്തവീര്യചക്രവർത്തിയെപ്പോലെ ആയിരം കൈയാൽ അന്നദാനം ചെയ്യുന്നതും തുടങ്ങിയുള്ള മഹാരാജപ്രഭാവങ്ങളെ വർണ്ണിച്ചു. തമ്പി അതുകളെ ഭക്തിയോടു കേട്ടതല്ലാതെ, താൻ ഉദീക്ഷിച്ചപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്തു രാജവീരോധലക്ഷ്യങ്ങൾ ഒന്നും കണ്ടില്ല. തമ്പി അരാജകകക്ഷിയെന്നു പടത്തല വർക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള സംശയം അകാരണമായുള്ളതെന്നു ഭഗവതിയമ്മയ്ക്കു തോന്നി. എങ്കിലും, തന്റെ ശ്രമപരീക്ഷണങ്ങളെ അവിടെ അവസാനിപ്പിച്ചില്ല. ആ ഭവനം പ്രേതാദിബാധകളുടെ സങ്കേതമെന്നു താൻ കേട്ടിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് തന്റെ മാന്ത്രികക്രിയകൾകൊണ്ട് ആവാഹനംചെയ്ത്, ആ ദേഹികൾക്കു മോക്ഷദാനം ചെയ്യാൻ ഭഗവതിയമ്മ ഏറ്റു. തമ്പിയുടെ നാസികാഗ്രത്തിൽ മുട്ടിത്തുടങ്ങിയിരിക്കുന്ന ഭാഗ്യദശയ്ക്ക് ഇങ്ങനെ ഗൃഹശുദ്ധ്യനുകൂലംകൂടി ലഘുവായി കിട്ടുന്നതു പരമഭാഗ്യമായി. കളപ്രാക്കോട്ടത്തങ്ങളിൽ പുഷ്പാദിസംഭാരങ്ങൾ കമിഞ്ഞുതുടങ്ങി. ഓരോ മുറിയും, അറയും കല്ലറയും തുറക്കപ്പെട്ടു. ഭഗവതീമാന്ത്രിക കത്തിയുടുത്ത്, കുറിയും ചാർത്തി, പല്ലുകടിച്ച്, കണ്ണുതുറിച്ച്, ദേഹം ആഞ്ഞുവിറച്ചും, തലയാട്ടി ഭീഷണി കാട്ടിയും, ഇളിച്ചും, ഇമച്ചും, ചീറിത്തുമിച്ച് 'ഖാ'ദിവകയഞ്ചും 'ഉ'കാരതയുതമായി തെള്ളിപ്പൊടിത്തിയിൽ അർപ്പണം ചെയ്തും, ആ ഭവനത്തിനു വഴിപോലെ ഉച്ചാടനശുദ്ധികഴിച്ചു. ഈ 'മാണിക്കച്ചെമ്പഴുക്ക'ക്കുത്തെല്ലാം ആടീട്ടും കേശവൻ കുഞ്ഞിന്റെ പൊടി അവിടെങ്ങും കാൺമാനിലു. ചെമ്പകശ്ശേരിയിലുള്ളതിലും അധികം അറകളും കല്ലറകളും ഉണ്ടെന്നുള്ള അറിവിൽ പടത്തലവർക്കു തെറ്റിട്ടില്ല. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ അതുകളിൽ ബന്ധനംചെയ്തിരിക്കുമെന്നുള്ള ഊഹം—എതു കഥയോ—അബദ്ധമായി. യോഗീശ്വരൻ ആ ഭവനത്തിന്റെ രക്ഷാമൂർത്തിയാണെന്നു തന്റെ ചികിത്സാസഹായത്താൽ പാട്ടിലാക്കപ്പെട്ട ചില ദുത്യരിൽ നിന്നു ഭഗവതിഅമ്മ ഗ്രഹിച്ചു. തമ്പി പടകൂട്ടുന്ന വൃത്താന്തത്തേയും അവർ സമ്മതിച്ചു. എങ്കിലും കേശവൻകുഞ്ഞെന്നൊരുവനെ ആ ഭവനത്തിനകത്തു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ടോ എന്ന ചോദ്യത്തിന് ചില സംശയഭാവങ്ങളോടുകൂടിയുള്ള നിഷേധോത്തരമാണുണ്ടായത്. ഭഗവതിയമ്മ ക്രാന്ത്യം മറ്റുതലക്രാന്ത്യം ചോദ്യങ്ങൾ തുടങ്ങി. ആയിടയിലും യോഗീശ്വരൻ കളപ്രാക്കോട്ടവക പടനിലത്തിൽ എഴുന്നള്ളിയിരുന്ന എന്ന് ആ ദുത്യർ സമ്മതിച്ചു. തക്കതായ കാരണമുണ്ടാക്കി, ഭഗവതിയമ്മ പടക്കളരിക്കെട്ടിടങ്ങളേയും സന്ദർശിച്ചു. എന്നാൽ ആ സ്ഥലങ്ങളിലെ പടവട്ടങ്ങളുടെ 'തൃമാകണിശം' തന്റെ മാന്ത്രികത്വത്തിന് അടുത്തുകൂടാത്തതായി കാണപ്പെടുകയാൽ ഭഗവതീമാനായി മടങ്ങേണ്ടിവന്നു.

ഈ തോലി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, തന്നെ സംശയിച്ചുതുടങ്ങുന്നതുപോലെ ചില ലക്ഷ്യങ്ങളും ഭഗവതിയമ്മ കണ്ടു. ഭഗവതിയമ്മ വചനനേത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള പണികളെ നിറുത്തി, ശ്രവണേന്ദ്രിയാംഗങ്ങളെ തന്റെ യത്നസാധ്യത്തിനായി ഏകാഗ്രമാക്കി.

തമ്പി ചിന്താഗ്രസ്തനായി നടക്കയും പലരെയും വരുത്തി പല ആജ്ഞകളും നൽകുകയും ദ്രവ്യശേഖരവും വ്യയവും ചെയ്തും, തങ്കച്ചി ഉന്മേഷം പെരുകി ഒന്നുകൂടി വീർക്കുകയും ചെയ്തു. ആ ഭവനത്തിനകത്ത് കാഷായവസ്ത്രക്കാരുടെ വരവു പെരുകി. പടനിലത്തിലെ ആരവങ്ങൾ ഭവനത്തിലും കേൾക്കുമാറായി. അടുക്കള അക്ഷയപാചകശാലയായി. തമ്പി ഇടയ്ക്കിടെ നെടുംകപ്പായശരായി കൾക്കകത്തു കടന്ന്, നടുക്കെട്ടും തലക്കെട്ടും ധരിച്ച്, ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ സമ്മാനിക്കപ്പെട്ട ഖഡ്ഗവും നടുക്കെട്ടിൽ തിരുകി, മഹമ്മദീയമന്ത്രിവേഷത്തെ അഭ്യസനംചെയ്യുന്നതും കണ്ടുതുടങ്ങി. താൻ പോന്ന കാര്യം നിവർത്തിക്കാതെ മടങ്ങേണ്ടിവരുന്നതിനെക്കുറിച്ച് ഭഗവതിയമ്മ വളരെ വ്യസനിച്ചു. കന്യാകുമാരിമുതൽ സകല ഗൃഹങ്ങളും വഴിയമ്പലങ്ങളും കാടും കുഴിയും കുന്നും മലയും പരിശോധിച്ച് ഒരു കാനേഷുമാരിക്കണക്കെടുത്തെങ്കിലും കേശവൻകുഞ്ഞിനെ കണ്ടുപിടിക്കുന്നുണ്ടെന്നു നിശ്ചയിച്ചുകൊണ്ട് അതിൽ വിജയമുണ്ടാകുവാൻ ചില 'ഉക്കര'മന്ത്രങ്ങളെ ജപിച്ചു. സന്ധ്യ കഴിഞ്ഞയുടനെ പ്രാർത്ഥന ഫലിച്ചു. ഒരു കാവിവസ്ത്രക്കപ്പായക്കാരൻ ഓടിക്കുഴിഞ്ഞിച്ച്, സംഭ്രമവശനായി, വാടിത്തളർന്ന്, അവിടെ എത്തി ചില വസ്തുതകൾ തമ്പിയെ ഗുഹ്യമായി ധരിപ്പിച്ചു. ഭഗവതിയമ്മ, മസൂരിയാൽ ഇരട്ടിക്കപ്പെട്ട തന്റെ കൃഷ്ണവർണ്ണം ഇരുളിനോടു ചേരുന്ന ലയചാതുരിയുടെ ആനുകൂല്യത്തിൽ, തന്റെ ശ്രവണങ്ങളെ ആ സംഭാഷണസ്ഥലത്തേക്കു നിയോഗിച്ചു. തൽക്കാലമുണ്ടാകുന്ന ഒരു മഹാപത്തിൽ കല്പങ്ങൾ തന്നെ വിശ്വസിച്ചു കാത്ത്, മരുത്യാൻഗിരിയിൽ അൽപകാല ഭജനംചെയ്ത്, ഹരിശ്ചന്ദ്രസമനായി തമ്പിയുടെ പ്രതിജ്ഞാമഹത്വത്തെ രക്ഷിക്കണമെന്ന് ഹരിപഞ്ചാനനൻ അരുളിച്ചെയ്തീരിക്കുന്നതായി ആഗതനായ ദൂതൻ തമ്പിയെ ഗ്രഹിപ്പിച്ചു. ആപത്തിന്റെ സ്വഭാവമെന്തെന്നു ചോദിച്ചതിൽ, ഭൃത്യൻ രൂപമുണ്ടായിരുന്നില്ല. തമ്പി ക്ഷീണപാദനായി, തന്റെ കട്ടിലിന്മേൽ ചെന്നു വീണു. "മരുത്യാമലയോ?" എന്നു ഭഗവതിയമ്മയുടെ ഉള്ളിൽ ഒരു ചോദ്യം ഉദിച്ചു.

ഈശ്വരൻ ശരീരത്തെ കൈക്കൊണ്ട്, സകല സ്ഥലത്തും ഈശ്വരനായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട്, പ്രപഞ്ചഭരണത്തെ നിർവഹിക്കുന്നില്ല. ദൃശ്യവും ചേതനവും ആയുള്ള ഓരോ സത്യങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനങ്ങൾ, സർവനിയന്ത്രിണിയായ ഒരു ശക്തിക്കുള്ള സർവാധികൃതത്വത്തെലോകത്തെ ധരിപ്പിക്കുന്നു. അതിന്മണ്ണം തന്നെ രാജ്യകാര്യനിർവ്വഹണത്തിലും ഒരു ഭദ്രകേന്ദ്രത്തിൽ ഒന്നോ ഏതാനുമോ

ബുദ്ധികൾ സംഘടിക്കുന്നു; ആ സംഘടനയിൽ ചില സങ്കല്പങ്ങൾ സമാവിഷ്കൃതമാകുന്നു: ആ സങ്കല്പങ്ങളുടെ സമവായത്തിൽ അവയ്ക്ക് ക്രിയാജീവൻ ജാതമാകുന്നു: ആ ജീവൻ നിർവാഹകരൂപങ്ങൾമുഖേന പ്രവർത്തനം ചെയ്യുന്നു: ആ പ്രവർത്തനത്തിന് രാജ്യഭരണം എന്നു ജനങ്ങൾ അഭിധാനദാനം ചെയ്യുന്നു. ഭദ്രദീപയജ്ഞാനവർത്തനത്താൽ വർദ്ധിതഭദ്രകീർത്തനനായ രാമവർമ്മധർമ്മരാജന്റെ മന്ത്രമണ്ഡപത്തിൽ ചിലമ്പിനകം, കളപ്രാക്കോട്ട എന്നിത്യാദി ഭവനങ്ങളുടെ ആയുർദ്രായരജിസ്റ്റുകൾ സാചിദ്യാമന്ത്രണത്തിനു വിഷയമായി ഭവിച്ചു. അതുകൂടി വാർദ്ധക്യവ്യാധിപാതകാദികൾകൊണ്ട് ആയുഃഖണ്ഡനത്തിനു പ്രഥമഗണനീയമായിക്കണ്ട കളപ്രാക്കോട്ട ജന്മപത്രീകയെ, പടത്തലവരുടെ ആജ്ഞാനുകാരിയായി പാണ്ടിദേശങ്ങളിലേക്കു ഭഗവതിയമ്മയെത്തുടർന്ന് യാത്രയാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കേശവപിള്ള അറിവാൻ സംഗതിവരാതെ മന്ത്രിമാർ കിഴിവെഴുതി, അതുശൃംഗമായുണ്ടായ ആ വിധിയെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ അറിഞ്ഞ് തമ്പിക്കു വൃശ്ചമല്ലാത്തുള്ള ഒരു മൂന്നറിയുകൊടുത്തു. ആ സ്ഥിതിക്ക് മന്ത്രിമാരിൽ ഒരാളായ 'ജെണ്ടറാളമ്മാ'വൻവഴി തലവർകളുണ്ടായിട്ടും ആ വസ്തുതയുടെ സൂക്ഷ്മമായതന്നെ എത്തിയത് ആശ്ചര്യമല്ലേ?

തമ്പിയുടെ ബുദ്ധിക്ഷയത്തിന്റെ കാരണമറിവാൻ തങ്കച്ചി ചോദ്യം തുടങ്ങി. "പെഞ്ചാതി അറിയേണ്ട കാര്യമല്ല" എന്നു തമ്പി, പതിനിയുടെ ആശ്വാസപ്രശ്നത്തിന് ആവശ്യമില്ലെന്നും, തന്റെ മനസ്സിൽ ഉണ്ടായിട്ടുള്ള കാലുഷ്യം നിസ്സാരമെന്നും പ്രാശ്നിയോട് അഭിനയിച്ചു പറഞ്ഞു. തങ്കച്ചിക്കു തമ്പിയുടെ വാക്കും ഭാവവും ബോധ്യമാകാതെ, അദ്ദേഹത്തെ പിന്നെയും ചോദ്യങ്ങൾകൊണ്ട് അസഹ്യപ്പെടുത്തിയപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനബാധവിഷയത്തിലുള്ള തങ്കച്ചിയുടെ നിരന്തരനീരസം ദൃശ്യകനമായി ദോഷാനഭവത്തിൽ കലാശിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു സൂചിപ്പിച്ച്, "മനംപോലെ മംഗല്യം" എന്നു തമ്പി ആപത്സംഭവഭയത്തെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി ആക്രോശിച്ചു.

തങ്കച്ചി: (തന്റെ ഗുണദോഷോപദേശങ്ങളെ ഭവിച്ചുണ്ടായ തമ്പിയുടെ പരജ്ഞവാക്കിൽ കപിതയായി) "കേട്ടുടത്ത പെഞ്ചാതിയെപ്പിന്നെ വീട്ടിക്കെട്ടിവെച്ചിട്ടിരിക്കണതെന്തറിന്? ചാമിയാരെ ആള് എന്തരു പൊടിമായവുകൊണ്ടു വന്നിരിക്കണാരോ എന്തോ? നീക്കം പോക്കുമില്ലാതെ വിനയായലോ അദ്ദേഹം—"

തമ്പി: "അമ്മാച്ചന്മാരെ അധികാരങ്ങളൊന്നും കളപ്രാക്കോട്ടയിലെടുക്കണ്ട, കേട്ടോ?"

തങ്കച്ചി: "ഹും! അതിനിങ്ങാർക്കും വ്യാക്കുമില്ല. പണ്ടും കളപ്രാക്കോട്ടമ്മേ കണ്ടല്ലല്ലോ തലവർകളും പടച്ചത്!"

തമ്പി: “ഹൂ! പുല്ലേ! വാവിട്ാണം ചൊല്ലാലൊണ്ടല്ലോ!”

തങ്കച്ചി: “മോന്ത്യയ്ക്കു മോന്ത്യയ്ക്കു അമ്പണം വിളിച്ചു, മൃധേവി തൊറപ്പാൻ ഇനി എന്തൊരൊണ്ട്? കേറിക്കിടപ്പാൻ കൂരയില്ലാക്കൊമ്പനെപ്പോലെ, പുല്ലേ, പുകിലേ ന്, എവളെ മുഞ്ഞി താറ്റിയാലക്കൊണ്ട് ചേതമൊണ്ട്.”

തമ്പി: (സ്വകാര്യമായ മോഹഭംഗഭ്രാന്തിനാൽ) “ഏറെ നൂരാതെ നില്ല്- തന്തറയിൽ നില്ല്. ചേതവും ചേതാരവും ചൊല്ലിത്തെറിക്കാതെ.”

തങ്കച്ചി: “ഏറെ നൂന്നിറ്റല്ലോ ഇപ്പം കാണണ കനിഞ്ഞിരിപ്പിന് എടവനത? (കനിവോട്) “വന്ന ചൂണതരെന്നു ചൊല്ലണോ, എവടെ പാട്ടിക്കു ശൈവനെന്നു പോട്ടോ?”

ഭാര്യയുടെ കനിവ് ഭർത്താവിന്റെ കോപത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുകയാണുണ്ടായത്.

തമ്പി: “ശൈവനെന്നോ, ഹരനെന്നോ, ഏതു തൊലയിലെങ്കിലും പോയി മാട്ട്. ചേരാത്തടത്തു ചേർന്നാൽ കൊണ്ടുടാത്തതു കൊള്ളുമെന്നു പറഞ്ഞതു മെയ്യ്! ഇന്നലെപ്പെയ്യ മഴയിൽഇന്നു കുരുത്ത തകരയ്ക്കു പച്ച കൂടും. കണ്ടും ഉണ്ടും നിറയാത്ത ഏക്കറക്കൂട്ടം! ഫ്സു!” തമ്പി ഒന്നു ഇപ്പുകയും ചെയ്തു.

തമ്പിയുടെ സ്വകാര്യകണ്ണിതകോപംകൊണ്ടു തങ്കച്ചിയുടെ മഹിമയുള്ള തറവാട് ഇങ്ങനെ ഹീനമായി അധിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, ആ പ്രഭി തുള്ളിച്ചാടി തന്റെ പ്രത്യേക അരമനയിലേക്കു പുറപ്പെട്ട്, ആ ഭവനം മുഴുവൻ കലുങ്ങുപടി അവർക്കു പ്രത്യേക പാടവം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ഇളകിയാട്ടം തുടങ്ങി: എങ്ങാങ്ങോന്നിന്നവന്, ആരും തൊട്ടുതിന്നാതെ കഴിഞ്ഞത് അവസ്ഥ നടിച്ചു, കുത്തിക്കവർന്നും കൊലചെയ്തും ധനം പെരുക്കി, പ്രതാപംകൊണ്ടിരിക്കുന്ന ആ വീട്ടിലെ പൊറുതി നിറുത്തി, സ്വന്തഭവനത്തിലേക്കു മടങ്ങാൻ താൻ തയ്യാറാകുന്നു എന്ന് ആദ്യമായിത്തന്നെ കർത്തു. യോഗീശ്വരന്റെ ചരിത്രവും അദ്ദേഹത്താൽ ആ ഗൃഹത്തിനുണ്ടായതും ഉണ്ടാകുന്നതും ആയ അനർത്ഥങ്ങളും തമ്പി തുടരുന്ന അനർത്ഥപഥങ്ങളും ആയിരുന്നു ആ കോപപ്രസംഗത്തിലെ രണ്ടാംഘട്ടം. അവനോന്റെ ഭാര്യയെ ഒളിച്ചു വേണ്ടാസനങ്ങൾ തുടങ്ങുന്ന ഭർത്താക്കന്മാർ പതിവ്രതകളുടെ പ്രണയത്തിന് അവകാശികളല്ലെന്നും, ആയിടെ അതിശൂലമായി എന്തോ ചില സംഗതികൾ പടക്കളപ്പുരകളിൽ നടത്തിവന്നതിനെ താൻ നിരോധിച്ചതുകൊണ്ട് അനന്തരക്രിയകളെല്ലാം തന്നിൽനിന്ന് ഒളിക്കുന്നു എന്നും പടശേഖരം ചെയ്യുന്നത് തിരുവനന്തപുരത്തും മരുത്യാമലയിലും കാലത്തും വയ്യിട്ടും ദർശനംകൊടുക്കുന്ന സ്വാമിക്കുവേണ്ടിയല്ലാതെ തമ്പുരാൻതിരുവടിക്കുവേണ്ടി അല്ലെന്നും, ഇതുകൾക്കല്ലെല്ലാം മേലിൽ താൻകൂടി ഇല്ലെന്നും, മൂന്നാംഭാഗമായി ഉച്ചത്തിൽ വെളിപാടുകൊണ്ടിട്ട് തങ്കച്ചി തന്റെ ചെറുകുട്ടിയേയും വിളിച്ചു. ഭാണധവും മുറുക്കി. ഈ ചൊല്ലിയാട്ടത്തിന്റെ മൂന്നാം ചരണം കേട്ടപ്പോൾ, മുളക് പുളി മുതലായ രസങ്ങൾ

കണക്കിനു ചേർന്ന ഒരു പൂജിയിഞ്ചിയെ ആസ്വദിക്കുമ്പോലെ ഭഗവതിയമ്മ രസിച്ചുനണച്ച്, ഒരു സീൽക്കാരവും പുറപ്പെടുവിച്ചു. ഇക്കഥകൾ അറിഞ്ഞിട്ടും, തമ്പിയുടെ ഗൗരവം ഭാര്യസാന്ത്വനത്തിനു പുറപ്പെടാൻ മൃദലമാകാതെ രൗദ്രകഠിനമായി പ്രഭാവപ്പെട്ടു. തമ്പിയുടെ പടയാളികൾ ഹരിപഞ്ചാനനദൂതൻ വഹിച്ചിരുന്ന ദൗത്യമെന്തെന്നു ഗൃഹംച്ചുറ്റി തിരക്കിത്തുടങ്ങി.

ഈ കലാപങ്ങളെ പരിപൂഷ്ടീകരിപ്പാൻ തങ്കച്ചിയുടെ കാരണവരും ഒന്നു രണ്ടു മേനാവും അനവധി ബന്ധുജനങ്ങളും ഭൃത്യന്മാരും കളപ്രാക്കോട്ടയിലെത്തി. കാരണവപ്പാട് തന്റെ ഉൾവേദംകൊണ്ട് അന്തർഗൃഹപ്രവേശം ചെയ്യാതെ, പുറമുറ്റത്ത് അന്യഥാഭാവത്തെ കൈക്കൊണ്ടു നടത്തുടങ്ങി. ഈ ആഗമനവൃത്താന്തമറിഞ്ഞിട്ടും തന്റെ കെട്ടിനകംവട്ടി ഭാര്യമാതളവനെ സൽക്കരിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടില്ല. ആവശ്യക്കാരനായ കാരണവപ്പാട്, തന്റെ തറവാട്ടവസ്ഥയേയും അഭിമാനത്തേയും അടക്കി അകത്തു കടന്ന്, ഒരു തൂണുചാരി മിണ്ടാതെ ഇരിപ്പായി. വൃദ്ധന്മാരുടെ ശുദ്ധഗതികൊണ്ടു പൊറുതിയില്ലാതെതിർന്ന നാട്യത്തിൽ, തമ്പി പുറത്തോട്ടുള്ള വാതലിന്റെ മേൽപടിയിൽ കൈകൾ ഉറപ്പിച്ചു നിലകൊണ്ടു. തങ്കച്ചി അടുത്തുള്ള മുറിയിൽ എത്തി, കാരണവരെ തൊഴുതുകൊണ്ട്, ദേശാചാരമനുസരിച്ചുചർമ്മത്തു നിന്നു. തലവർക്കുള്ളതിലെ കാരണവപ്പാട്ടീനു തമ്പിയോട് സംസാരിക്കാതെ, അനന്തരവളോട് ഇങ്ങനെ കാര്യം പറഞ്ഞു തുടങ്ങി: “ഒളിച്ചുകളിപ്പാനല്ല ഇപ്പം നേരം. പടത്തലവത്തി ചമഞ്ഞ് ഇങ്ങിരുന്നാലക്കൊണ്ട്, മാനംകെട്ടുപോവും. മേനാവുകൾ കൊണ്ടു വന്നിട്ടുണ്ട്. പിള്ളരെ പിറക്കിയിട്ടോണ്ട് മുന്പേ നട. ഞാൻ പുറവേ വരാം.” ഭ്രാന്തചിത്തനായ കബ്ബത്തമ്പി തിരിഞ്ഞു കാരണവപ്പാട്ടോടു കാര്യമെടുത്തു. “മൂത്തോരെന്നും മറ്റും വച്ച്, അത്ര കേറി അപ്രപ്പെടണ്ട. എവനിവിടെ തടിപോലിരിക്കുമ്പോ, എവന്റെകൂടിപ്പൊറുക്കണ പെണ്ണുംപിള്ളയെ എറങ്ങുന്നു കുറിച്ചാൻ എങ്ങേർക്കു കാര്യം? ഇതെവിടെക്കോട്ട ഞായം? ഏതു ജാതിക്കടുത്ത മൊറ?”

കാരണവർ: (ശാന്തമായി) “തലപ്പടവന്മാരെയടുത്തു മല്ലിടാൻ നാമാളല്ലാ. ചേഷകാറിപ്പെണ്ണിനെ മാനമായി കൊണ്ടുപോവാൻ നമുക്കു കാര്യമൊണ്ട്. അതു പൊല്ലാപ്പെങ്കിൽ നാലുപേർ പറയട്ട്. തന്റെ കൂടിപ്പൊറുത്തതും, കോരിവാരിക്കിട്ടിയതും മതി. കൊച്ചുതമ്പി എഴുതി അയച്ചപ്പോൾ കൊറവായിപ്പോയി. അവൻ അശു. അവന്റടുത്തെടുത്ത മൊറയൊന്നും നമ്മുടെ അടുത്തെടുത്താലൊണ്ടല്ലോ”— (അനന്തരവളോട്) “പെണ്ണേ! ഈ കോട്ട നാളെ പൊഴുതിന്—ശിവനേ! കൊളം—കൊളം കോരിപ്പോവും! കൽപന, കൽപന—അയ്യരുളിന് എതിരരുളേത്? മാനമ്മര്യാദയ്ക്കു നങ്കമൊറപോറ്റേണ്ട പെണ്ണുകലം കണ്ട പരിഷേടെ ഉത്തമടിയും കൊള്ളുന്നത് ഈ ഏറാങ്കടക്കാലത്തു കണ്ടു പൊറുക്കാൻ നമുക്കെതു

വിധിച്ച വിധി!”

കബ്ബത്തമ്പി: “എവന്റെ കോട്ട കളംകോരിയാൽ, നിങ്ങളുടെ മനപ്പടി തുറന്ന് ഒരു ചേക്കേതരങ്ങള; ഇക്കോട്ടയകത്തുവച്ചു തൻകലം വാഴ്ന്നുന്ന് ഇവിടം ചേർന്ന നിലയ്ക്കു പേച്ചും പിനാറ്റും അടക്കിക്കൊണ്ടു വേണം.”

കാരണവർ: (തമ്പിയോട്) “അടാ! കിഴുപ്പിച്ചനെ പൊറുത്തോ അപ്പാ.” തങ്കച്ചിയോട് “നീ എറങ്ങുന്നോ—അതേ നായരെപ്പോലെ കുടികെട്ടും കൊടുമ കാണാൻ നിയ്ക്കുന്നോ? കൽപന കല്ലെപ്പിളർക്കും പെണ്ണേ, കല്ലെപ്പിളർക്കും. കൊടുത്ത കൈ എടുത്താലക്കൊണ്ട് മൊരതറ ചെലുത്തിയാൽ ചെല്ലല്ല. അതു നീ കേട്ടിട്ടില്ലേ? ഇയാളിവിടെ മാണിക്യമന്തിരമായി മറിച്ച ചുതെല്ലാം ഉരുത പ്പാണ്ട് അങ്ങടത്തു. നാളെ വെടിയക്കാലം കാണാം, തായ്ച്ചൊല്ലു കേളാത്ത വവ്വാലെപ്പോലെ ഇയ്യാളു തലകിഴുമേലായ് ഇങ്ങണത്.” (ദീർഘശ്വാസത്തോടുകൂ ടി) “അയാളൊങ്ങട്ട്, തോന്നിയവഴി പെരുവഴിയില്. ആൺപെറന്ന മുന്നോരെ മുഖം നോക്കി അന്നു കൊടുത്തു പോയി. ഇനി നിനക്കിവിടെ കിടപ്പാനും നാപെടാപ്പാട്ടു പെടാനും പിടിച്ചു വിനയെന്ത്? കൊണ്ടിറങ്ങു വെളിയില്! നില്ല്—അയ്യാടെ കൊച്ചുങ്ങളേയും താങ്ങു—തൻപിറവിടും മൂന്ന് അവരെ ഇറക്കു. അതു നമുക്കടുത്ത മുറ.”

കബ്ബത്തമ്പി ഒന്നു കല്ലുങ്ങിയതിനെ പുറത്തുവിടാതെ കോപഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടി തന്റെ ഭാര്യമാതൃലന്റെനേർക്കടുത്ത്, “ഈ കോട്ടയ്ക്കകത്തു കേറി ഉത്താനും തള്ളാനും വരുന്ന പേരാര്? ഇവനരുളിട്ടുള്ള കല്പനയ്ക്കുമേൽ കല്പനയേത്? പട കോപ്പിട്ടെങ്കിൽ, അതിനു തക്കനെ പിടിവാടും കാണം. കൊക്കിപ്പതപ്പൊള്ള പ്രാണി ഒന്ന് ഇതിനകത്തേശ്രമോ? കാണാം.”

കാരണവർ ഇതിനു നൽകിയ ഉത്തരം “ഇങ്ങനെ ഒരു കാലവും വന്നാനല്ലോ, എന്റെ മണ്ടയ്ക്കോടു ദേവി!” എന്നു വാവിട്ടുള്ള ഒരു ക്രന്ദനമായിരുന്നു. അത് കബ്ബത്തമ്പിയെ തോൽപ്പിച്ചു. തലവർകളത്തിൽ മൂത്തകാരണവരായ തമ്പിയെക്കൊണ്ട് കണ്ണീർ ചൊരിയിക്കുന്ന സംഗതി ഗൗരവമേറിയതായിത്തന്നെയിരിക്കണം. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദൗത്യം തന്റെ ഭവനാദികളുടെ നേർക്കുണ്ടായിട്ടുള്ള രാജവിധിയെ സൂചിപ്പിച്ചാണെന്നും തന്റെ ഗുരുരാജർഷിയും തന്നെ തൽക്കാലത്തേക്കു കൈവെടിഞ്ഞിരിക്കുന്നു എന്നും തമ്പിയുടെ കരൾ വരണ്ടു തുടങ്ങി. എങ്കിലും യോഗീശ്വരനിലുള്ള വിശ്വാസബലം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരിഭ്രമത്തെ ശമിപ്പിച്ചു. തമ്പി വരുന്നതു വരട്ടെ എന്നു ധൈര്യപ്പെട്ടും മറ്റുള്ളവരെക്കൂടി അനർത്ഥത്തിൽ ചാടിക്കണ്ട എന്നു വിചാരിച്ചും ഭാര്യയോടിക്കൂടെ പഠഞ്ഞു: “നീ തന്നെ കേളി! ഇനി ഇങ്ങൾ മാമനാരായി, മരുമകളായി; എന്റെകൂടിയൊള്ള പൊറുതി മുഖിച്ചായല്ലോ.”

തങ്കച്ചി: (ഗൽഗദത്തോട്) “പെരുവെന വന്ന് മാനവും പൊരുളും കെടുണം! ഏഴരാണ്ടൻ മുടിയാമുടിവും വരത്തുണം!” എന്നു സ്ഥിതിദോഷത്തെ വിശദപ്പെടുത്തിയും, “നോയ്ക്കപ്പനോറ്റു മുടിവു വരുത്തിയത് ഇന്ത മുടിവോ താണുമാലയനേ!” എന്നു കേണം, “കേട്ടോ-ഇങ്ങൊന്നു വരണേ” എന്നു ഭർത്താവോടു പ്രാർത്ഥിച്ചു. അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചിയുടെ വിളി കേട്ടിട്ടും തമ്പി അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു കടക്കാതെ, ഭൃത്യരെ വിളിച്ച് തന്റെ സ്വന്തമായ മേനാവുകൾ ഇറക്കി, ഭാര്യയെയും കണ്ണുങ്ങളേയും കയറ്റി, ഉടനെ തലവർകളുത്തിലേക്ക് ആൺപെൺപരിവാ രസഹിതം ദീപയഷ്ടി, പന്തക്കുറ്റി എന്നിവയോടുകൂടി കൊണ്ടാക്കുന്നതിനു കൽപനകൊടുത്തിട്ട് “ഉശിരൊന്നു പെയ്യാൽ പെയ്യും” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, നടവിലങ്ങിയ മദഗജംപോലെ നിലകൊള്ളാതെ കടഞ്ഞു. അതുവരെ ഭർത്താവിനെക്കാൾ പ്രാധാന്യം തനിക്കാണെന്നു നടിച്ചുവന്ന തങ്കച്ചി, പശുസ്വഭാവയായി, ഭർത്താവിനെ നോക്കി തൊഴുതുനിന്ന് “പിള്ളരുകൂടിപ്പോട്ട്. നന്മയ്ക്കും തിന്മയ്ക്കും വേൾച്ച കൂറിവന്നപോലെ വലിമയ്ക്കും എളിമയ്ക്കും ഇവളേ കൂട്ടു” എന്നു കരഞ്ഞ് അദ്ദേഹത്തോടും, “അമ്മാവൻ പിള്ളരെയുംകൊണ്ടു പോണം. ഞാൻ എടുത്ത കടം മാനമായ് കൊണ്ടിറക്കട്ട്” എന്നു കാരണവരോടും പറഞ്ഞ്, മുറിക്കുകത്തു പായ്വിരിച്ചു കിടപ്പായി. തന്റെ ഭാഗിയേനി സ്വകുടുംബമഹത്വത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന സ്ഥിരനിശ്ചയക്കാരി എന്നു ധരിച്ചിരുന്നതിനാലും, ആപത്തിൽ ഭർത്താവിനെ ഉപേക്ഷിപ്പാൻ നിർബ്ബന്ധിക്കുന്നതു ഗൃഹസ്ഥധർമ്മോചിതമല്ലെന്നു വിചാരിക്കുകയാലും തങ്കച്ചിയെ തന്റെ തറവാട്ടിലേക്കു പുറപ്പെടാൻ കാരണവപ്പാട്ടിന്ന് പിന്നീട് നിർബ്ബന്ധിച്ചില്ല. എന്നാൽ കബ്ബത്തമ്പി ഭാര്യയുടെ അടുത്തണഞ്ഞ്, തൽക്കാലത്തേക്കു തലവർകളത്തു പോയി താമസിക്കുന്നത് തന്റെയും ആജ്ഞയും അപേക്ഷയും നിർബ്ബന്ധവും ആണെന്ന് ഒരോ പടിയായി പറഞ്ഞ്, ഒടുവിൽ ശണ്ണുകൂടുകയും ചെയ്തു. തങ്കച്ചി തന്റെ നിഷ്കളങ്കനായ ഭർത്താവിനെ പ്രേമകാരണ്യപൂർണ്ണയായി തലോടിയതല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നിർബ്ബന്ധവാക്കുകളെ അനുവർത്തിപ്പാൻ ഒരമ്പെട്ടില്ല. കാരണവർ കൂട്ടികളേയും, ‘തമ്പിയാൽ തിരിച്ചുവെക്കപ്പെട്ട, ജംഗമസാധനങ്ങളേയും പെട്ടിപ്രമാണങ്ങളേയും കന്നുകാലിവകകളേയും തന്റെ ഭവനത്തിലേക്കു യാത്രയാക്കിട്ട്, താനും തന്നോടുകൂടി വന്നിട്ടുള്ള ഏതാനും ബന്ധുക്കളും ഭൃത്യരും അവിടെ താമസിച്ചു. ആ രാത്രി ആ ഭവനത്തിനകത്ത് ആർക്കുംതന്നെ ഊണോ ഉറക്കമോ ഉണ്ടായില്ല. അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചി വീണ പായിൽത്തന്നെ കിടക്കുന്നതിനിടയിൽ, “അപ്പി! വല്ലപ്പുഴം ഈ ആളുകളെ തേടിപ്പിടിച്ചാല്, വരണ വെനയ്ക്കോ പൊറുപ്പുണ്ടാക്കാമോന്നു പാപ്പാൻ ആളൊണ്ട്. എന്റെ മോൻ, ആ പിള്ളയൊണ്ട്. ഇപ്പം നീട്ടെടുത്ത്. കൊലചെയ്യണ കൊറ്റുരണം മറ്റുമല്ല. എന്റടുത്ത് വരുവിന്!

മാനവു ആകായവും പൈതൃകവും പ്രാതനവും ഒന്നും നിനയ്ക്കാതിൻ. ചുമ്മാവരവിൻ. എല്ലാം ചൊവ്വാക്കാം. അവളിക്കാതിൻ—മോളിലിരിക്കണവൻ കണ്ണാചത്തല്ല ഇരിക്കണത്.” എന്ന് ഭഗവതിയമ്മ ആ മുറിക്കകത്തുകിടന്ന് സ്വകാര്യമായി മന്ത്രിച്ചുകൊണ്ട്, തന്റെ പാട്ടിലാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന രണ്ടുമൂന്നു ഭൃത്യന്മാരൊന്നിച്ച് ചില സാമാനങ്ങളും സംഭരിച്ച് ആ രാത്രിതന്നെ ഭൃത്യന്മാരൊന്നിച്ച് മാർഗ്ഗദൂർ ഘടങ്ങളൊന്നും വിചാരിക്കാതെ യത്നനിർവഹണത്തിന് അതിത്വരയോട് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ രണ്ടാം സങ്കേതമായി തനിക്ക് അറിവു കിട്ടിയിട്ടുള്ള മരുത്യാൻ ഗിരിയിലേക്കു തിരിച്ചു. കലീനതയെ ധനത്തിലും ജീവനിലും പ്രധാനമായി ഗണിച്ചവനിരുന്ന കഞ്ചുത്തമ്പി അവമാനലജ്ജാഗ്രസ്തനായി, കൂട്ടിലടച്ച പുലിയെപ്പോലെ വീട്ടിന്റെ ഓരോ ഭാഗത്തും ഉഴന്നു നടന്നു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പട്ടാളത്തിൽ പ്രമാണികളായുള്ളവരിൽ ചിലരെ അന്നു സന്ദർശനംചെയ്തതിൽ അവർ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികളെത്തുടർന്നു സേവിപ്പാനല്ലാതെ, രാജകല്പനയെ എതിർത്ത് കളപ്രാക്കോട്ടയെ രക്ഷിപ്പാൻ ഉടമ്പെട്ടിട്ടില്ലെന്നും മറ്റും പറഞ്ഞു പിരിഞ്ഞു. അടുത്തുള്ള ഓരോ പ്രമാണികൾ “ഇത്തിരിവിത്തെ—വിത്ത്—അതിനെ അതിനെള്ളോളം ഒന്നക്കുകൊറ തീർപ്പാണൊണ്ട്,” എന്നും മറ്റും സമാധാനങ്ങൾ പറഞ്ഞും പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. തമ്പി “ഇപ്പഴത്തെ വിത്തിന്റെ സ്വഭാവത്തിന് വറുപ്പണക്കണക്കണം,” എന്ന് ആപൽസ്സലിതമായ ബുദ്ധിപ്രഭാവംകൊണ്ടു ചിന്തിച്ചു: അടുത്തദിവസം പുലർച്ചയുമുമ്പുതന്നെ കളപ്രാക്കോട്ടപ്പട്ടനിലത്തിലെ കല്ലുമണ്ഡപവും പടവീടുകളും എല്ലാം പൂർവ്വപ്രകൃതിയായിരുന്ന ഭൂഗർഭത്തിൽത്തന്നെ ലയിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. ഉദയമായപ്പോൾ ദുർദൃശാകാളിമ ആ ഭവനത്തിന്റെ പുരോഭാഗത്തു സ്വരൂപിച്ചതുപോലെ രണ്ട് ഉന്നതഗജവരന്മാർ ദ്വാരരക്ഷികളായി നിലകൊണ്ട്, ഘനഗർജ്ജനം ചെയ്തു. ദക്ഷിണമുഖസർവ്വാധികാര്യക്കാരും, ഏതാനും കാര്യക്കാരന്മാരും, രണ്ടുമൂന്ന് അണിപ്പള്ളിപ്പട്ടാളക്കാരും ഭടജനങ്ങളും ശിൽപാദിസൃഷ്ടിസംഹാരവൃത്തിക്കാരും ആനകളുടെ മുമ്പിൽ സഞ്ചയിച്ചു. കളപ്രാക്കോട്ടയുടെ ‘ഈരാറായിര’ നായകചിഹ്നമായുള്ള പുറംപ്രാകാരം അരനിമിഷംകൊണ്ട് കിടങ്ങിന് ഭക്ഷ്യമായി, രണ്ടും സാധാരണനിലയെ ഒരുപോലെ അവലംബിച്ചു. അന്തിമാളമ്മൻകോവിൽ ഗജഗിരികളുടെ ശ്വാസസംഘടനത്താൽ അടുത്തുള്ള നീരൊഴിയിൽ നിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടു. അവിടത്തെ അംബികാശക്തിയെ പത്മനാഭപുരം കോട്ടയ്ക്കുകത്ത് ഒരു നവക്ഷേത്രവാസിനിയായി സ്ഥലംമാറ്റി. തമ്പിയെന്ന ‘തൻതനിയെ പേരെടുത്ത്, കൽപനയ്ക്കും നാടുമുറയ്ക്കും അടങ്ങാതെ പുലരും’ വിശ്വനാഥൻ കഞ്ചുപിരാട്ടിയെ, കാൺമാൻ രാജകൽപനയും വഹിച്ചു ചെന്നിരിക്കുന്ന സർവധികാര്യക്കാർ ആവശ്യപ്പെട്ടു. ശാന്തിശിരശ്ചലനങ്ങളോടുകൂടിത്തന്നെ പുരുഷഗജമായ തമ്പി വിശ്വനാഥൻ

കബൂപിരാട്ടി മുന്നോട്ടു ചെന്നു. ഉദ്യോഗത്തിന്റെ മുഖത്തെ മൂടപടമായി മറച്ച് കരിണിയുടെ ഗർവ്വോട് തകച്ചി അരത്തമപ്പിള്ളയും സഹകാരിണിയായി ഭർത്തുപദങ്ങളെ തുടർന്നുചെന്ന്, അദ്ദേഹത്തിനെ കൈതാങ്ങി നിന്നു. സർവാധികാര്യക്കാർ ഈ കാഴ്ചകണ്ട് ആകാശവും ഭൂമിയും നോക്കി, താടിക്കൈകൊടുത്തു. തലവർകളത്തിലെ കാരണവപ്പാടായ തമ്പി സർവാധിപസ്ഥാനികനെ കുറച്ച ദൂരെ മാറ്റി ഒരു സംഭാഷണം നടത്തിട്ട്, ആ ദമ്പതിമാരോടു ചിലതു ഗുണഭോഷിച്ചു. “ഞങ്ങളുടെ വഴി ഞങ്ങൾക്ക്” എന്നു തമ്പി ബഹുവചനത്തിൽ മറുപടി പറഞ്ഞു. അതിന്റെശേഷം ദളവാ സുബ്ബയ്യൻ കൈയൊപ്പിട്ട്, കളപ്രാക്കോട്ടു വീട്ടിൽ പാർക്കും തലവർകളത്തിൽ തകച്ചി ഉമയമപ്പിള്ള അരത്തമപ്പിള്ളയുടെ വകയും മേൽപ്പേർ വകയ്ക്ക് വിശ്വനാഥൻ കബൂപിരാട്ടിത്തമ്പിവഴി അടങ്ങിപ്പോയതുമുളള മുട്ടുമുട്ടു പൊന്നുവെള്ളി വെങ്കലപാത്രം പെട്ടികട്ടിൽകന്നു കാള ഉരുവെപ്പേരും നീക്കി, മേൽപടി വീടും ചേരുമാനങ്ങളും പൊളിച്ചിറക്കി മേൽപ്പുറനിരപടികൾക്കെട്ടുറവേ മാറ്റി, നടക്കല്ലുമിളക്കി, കുളംകോരിയും, മേൽപടി തറവാട്ടുപേർ കൊണ്ടു വസ്തുവകകളെപ്പേർപ്പെട്ടവയും പണ്ടാരവകയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടി അടക്കിയും, തമ്പിയെ വീടിറക്കിയും ചെയ്യുമ്പടിക്ക് ഉണ്ടായിട്ടുള്ള ഉത്തരവിനെ കൂടിയ ഉടമസ്ഥരും ഊർപ്പേർകളും കേൾക്കെ സർവ്വാധിപന്റെ ആജ്ഞാനുസാരം മുഖത്തു കണക്കനായ പിള്ള വായിച്ചു. തമ്പിയും ഭാര്യയും തലവർകളത്തിലെ കാരണവരെ തൊഴുതുകൊണ്ട്, കോട്ടയിൽ കാൽപൊടിതട്ടി പുറത്തിറങ്ങി. ശകനം തങ്ങളെപ്പോലുള്ള ഗജദന്ദ്യം തന്നെ ആയിരുന്നു. തകച്ചിയുടെ സ്വന്തമായ ഏതാനും മുതലുകൾ ചുമന്നുകൊണ്ട് കോട്ടവകയും തലവർകളംവകയും ആയുള്ള ചില ദ്രുത്യന്മാർ ആ ദമ്പതിമാരെ ഭക്തിപൂർവ്വം തുടർന്നു. തലവർകളത്തിലെ കാരണവപ്പാട് തകച്ചിയുടെ ശേഷിച്ച മുതലുകൾക്ക് പറ്റുവീട്ടി കൊടുത്ത് ഏറ്റ് അവയുംകൊണ്ടു വാവിട്ടുക്കരഞ്ഞ്, കോട്ടഭവനത്തെ കബൂത്തമ്പിയുടെ പ്രതിനിധിയായി, രാജകൽപനയ്ക്കു വണങ്ങി, കൈയുപേക്ഷിച്ചു പിരിഞ്ഞു. സർവ്വാധിപപ്രധാനൻ രാജോർജ്ജിതയോഗ്യമായ ഗുഹാന്തർഭാഗപ്രതിധ്വനിസ്വരത്തിൽ ഒന്നു മുളി. ഭടജനങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽനിന്ന് ഒരു പരശുധരൻ മുമ്പോട്ടു കടന്ന്, കളപ്രാക്കോട്ടു ഭവനത്തിന്റെ പൂട്ടുപുരപ്പടിയിൽ തന്റെ ആയുധവായിരക്കി, തൊട്ടു കണ്ണിൽവെച്ച്, വിഘ്നേശ്വരഗുരുസ്തുതങ്ങൾ കഴിച്ചു. ആ ഉദയത്തിനുമുമ്പ് കളപ്രാക്കോട്ടയെ കണ്ട് അസ്തമിച്ചുള്ള ദിവാകര കോടികൾക്ക് ശുദ്ധീകരണാക്ഷതമായി കിഴക്കേ ഭവനദ്വാരത്തെ ഹസ്തിവരന്മാർ പൊടിച്ച് പടിഞ്ഞാറോട്ട് അർപ്പണംചെയ്തു. യോഗീശ്വരന്റെ പുഷ്പസമ്പർക്കത്താൽ പരിപൂർണ്ണമാക്കപ്പെട്ടുള്ള പൂമുഖം ഉഗ്രബലന്മാരായ ആ താപ്പാനകളുടെ ഒരു ഞെരുക്കിൽ വടക്കോട്ടു ചാഞ്ഞ്, “അജ്ഞാത്യാ തേ മഹത്വം” എന്നു

ധർമ്മദേവപ്രാർത്ഥനയിൽ ഭൂമിയിൽ നമനംചെയ്തു. ദക്ഷിണവേണാടടക്കമുള്ള കരകൗശലകൗശലന്മാർ കളപ്രാക്കോട്ട ഭവനകാളിയന്റെ ഫണനിരകളിൽ സഹസ്രകൃഷ്ണഗാത്രരായി നിരന്ന് മർദ്ദനനൃത്തം തുടങ്ങി. ഭവനത്തിന്റെ മേച്ചിൽ ശലിതമായി, ഭയാക്രാന്തമായ കാകവൃന്ദംപോലെ നാലുപാടും പറന്നു. അതിന്റെ ധൂളീഗന്ധം പൈശാചപൃതിയോട് ആകാശമെങ്ങും പറന്നു. കണ്യുത്തമ്പിയുടെ ഭടജനഗണങ്ങളുടെ അണിവെടിച്ചടച്ചടിതംപോലെ മേൽക്കൂട്ടം തകർന്നു പൊടിഞ്ഞു. ആ പടുവൃദ്ധഗൃഹത്തിന്റെ തട്ടുവിതാനങ്ങൾ ദീനസ്വരവിലപനങ്ങളോടുകൂടി പൊളിഞ്ഞിളകിക്കിറി നിലത്തു പതിച്ചു. ഗജവരപുരോഹിതന്മാർ അവരവരുടെ ശംഖങ്ങളെ മുഴക്കി, ഉത്തരസ്ഥായികളെ ഭഞ്ജനംചെയ്തു. നിരപ്പലകപ്പന്തികൾ ഭിന്നബന്ധനങ്ങളായി തുരുതുരനെ വിതിർന്നു ചവറിനടിയിൽ പുതഞ്ഞു. കളപ്രാക്കോട്ടയുടെ അസ്ഥിശേഷങ്ങളായ സമൃദ്ധശതകങ്ങളെ ഗജവരന്മാർ ഇളക്കി, അരക്ഷണനേരത്തേക്കു ദ്രാഹശിക്ഷാദണ്ഡങ്ങളായി നാട്ടി, നിലത്തു തൃച്ചിച്ചു. ആ ഭവനാസ്തിവാരത്തെ ഭൂശേഷമാക്കിത്തീർപ്പാൻ ഭിത്തികാരകന്മാർ ഭ്രംശനം ചെയ്ത് കിണറുകളെ തുർത്തു. കലോത്തുംഗാദിപ്രഭാവങ്ങൾ ശകലശേഷംകൂടാതെ ദക്ഷിണഗംഗാതടത്തെ പ്രാപിച്ചു. കളപ്രാക്കോട്ടക്കല്ലറകൾ ക്ഷാരചികിത്സയാൽ നികരാത്ത വിദ്രധിരസ്രങ്ങൾപോലെ ശേഷിച്ചു.

മായാശക്തികൊണ്ടെന്നപോലെ സകലതും സന്ധ്യാഗമനത്തിനുമുൻ്റെ അവിടെനിന്നും മാറ്റപ്പെട്ട്, വിശ്രുതമായ കളപ്രാക്കോട്ടഗൃഹം പരിശുദ്ധമായ സ്ഥലമാത്രമായി. ഈ ക്രിയകളുടെ സാക്ഷികളായി, ദൂരത്തുമാറി ദേഹകൃമങ്ങൾ മരണാനിനിരുന്ന തമ്പിയും പതിയും ആ പുരാതനഗൃഹത്തെ ആകാശശേഷമായിക്കണ്ടപ്പോൾ, തമ്പി ശ്വാസശൂന്യനായി: ഉദരചലനം നിലച്ചു, നേത്രങ്ങളിൽനിന്ന് ചില ജലകണങ്ങൾ ദ്രവിച്ചു; തങ്കച്ചി ആ നിർമ്മലചിത്തനെ തലോടി ആ ദുർദ്ദർശനപ്രാന്തത്തിൽനിന്നു മാറ്റുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. തന്റെ ഭവനശേഷമായ ആകാശദർപ്പണത്തിൽകൂടി അസ്ഥമനദിവാകരനെ ശ്രീപത്മനാഭസുദർശനായുധംപോലെ ചെങ്കനൽപ്രഭനായിക്കണ്ടപ്പോൾ, “ഇനി എങ്ങോട്ടപ്പി?” എന്നു ഭാര്യയോടു നിഷ്പാരുഷനായ തമ്പി വൈവശ്യാലിംഗനപൂർവ്വം ചോദിച്ചു. “അരശർവരാക്കടലിരികെ മനം കലങ്ങാൻ കാര്യമെന്ത്?” എന്നു തങ്കച്ചിപ്രഭ പൗരുഷത്തോടുകൂടിപ്പറഞ്ഞു. സമുദ്രത്തിൽ നിരാടുകയോ! തമ്പിയുടെ അന്തഃകരണം, രാജയോഗാദികൾകൊണ്ടു പരമഹംസനായും ആശ്ചര്യകർമ്മപ്രവൃത്തനായുമുള്ള തന്റെ ഗുരുവരനെ ധ്യാനിച്ചു. പശ്ചിമാകാശത്തിലെ അരുണജാജ്വല്യതയ്ക്കിടയിൽ സ്വർണ്ണപ്രഭമായുള്ള ഒരു നവസൗധത്തെ തമ്പിയുടെ വിഭ്രാന്തി ദർശനംചെയ്തു. ഈ മോഹാവേശം അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉത്സാഹത്തെ ഉദ്ധരിച്ചു. മരുത്യാൻമലയിലേക്ക് ഭാര്യയുടെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ടു തമ്പി

നടത്തേണ്ടി. സമീപസ്ഥരായ ചില ഗൃഹസ്ഥന്മാർ അദ്ദേഹത്തെ സൽക്കരിക്കുന്നതിന് രാജനീരോധമില്ലെന്നുള്ള ധൈര്യത്തോടുകൂടി അവരുടെ ഗൃഹങ്ങളിലേക്ക് ആ ദമ്പതിമാരെക്ഷണിച്ചു. തങ്കച്ചി തമ്പിക്കുവേണ്ടി തലയാട്ടി, ഭർത്താവിനേയുംകൊണ്ടു നടത്തുമാൻ. ബഹുശതവത്സരങ്ങളായി തന്റെ ഗൃഹത്തിന്റെ 'മാടമ്പു' മുദ്രയായി രക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന പടക്കളം അതിന്റെ ശുശാന്ദ്രമിപോലെ തുറന്നു കാണപ്പെടുത്തുവാൻ, കല്ലുമണ്ഡപം സ്ഥിതിചെയ്തിരുന്ന തറയിൽ ചെന്ന്, തമ്പി വീണുരുണ്ടു. "ഇതെന്തു പാട്" എന്നു വേദിച്ചുകൊണ്ട് തങ്കച്ചിയും നിലം പറ്റി. ഹൃദയഭേദകമായ ഈ അധഃപതനത്തെ കണ്ട ഭൃത്യന്മാർ വാങ്ങിനിന്നു ശോചിച്ചു. ശതമണിതമായുള്ള അന്നത്തെ നിശാകാളിമയുടെ ദർശനത്തിൽ, ബഹുസംവത്സരങ്ങൾക്കുമുമ്പ് കഴിഞ്ഞ ഒരു രാത്രിയും, ദേവീദർശനത്തിനായി താൻ ബഹുലാഭരണഭൂഷിതയായതും കുമതികളായ ചില ഭൃത്യന്മാരുടെ ദുഷ്പ്രേരണയിൽ താൻ സാഹസികമായി പുറപ്പെട്ടതും, അനന്തരം രാക്ഷസമായുള്ള ഒരു കൃത്യത്തെ താൻ ചെയ്തുപോയതും, ആപൽസംസ്കരണത്താൽ സംശുദ്ധമായുള്ള ആ പ്രഭിയുടെ ദേഹി തന്മയത്വത്തോടുകൂടി ദർശനംചെയ്തു. താൻ പൂർവ്വദിവസത്തിൽ വിദ്വേഷിച്ചതിന്മണ്ണമുള്ള ഒരു നരഹത്യയായും സംഭവിച്ചേക്കാമായിരുന്ന തന്റെ ഭൂതകൃത്യത്തെ ഓർത്ത് തങ്കച്ചി വിറച്ചു. ആ രക്തധാരയെ സന്ദർശനംചെയ്ത് മനസ്സു തളർന്നു. അപമാനോൽഭൂതമായുള്ള പരിതാപത്തോടു സഹതപിക്കാൻ അഭ്യസനജ്ഞാനസിദ്ധിയുണ്ടായിരിക്കുന്ന ആ പ്രഭി, ആ ബാലൻ, അവന്റെ കോപാമർഷങ്ങളെ അമർത്തിനിന്നു വിറകൊണ്ടതിന്റെ മഹത്വത്തെ തദാനീതനസംഭവംപോലെ കണ്ട്, അഭിനന്ദിച്ചു, ക്ഷമാപ്രാർത്ഥനിയായാവാൻ സന്നദ്ധയായി. ഏത് ഉദരത്തിൽ ജനിച്ചു എങ്കിലും, സ്വജഡജാതനെന്നപോലെ വിചാരിച്ചു, ആ ബാലന്റെ അന്നത്തെ ഉദരാർത്തിയെ താൻ ശമിപ്പിക്കാതെ, തന്റെ ധനപുഷ്ടിയിൽ അഹങ്കരിച്ചും, അവന്റെ ദാരിദ്ര്യത്തെ വിനീതിച്ചും, താൻ ചെയ്തുപോയിട്ടുള്ള മഹാദുർഭരപാതകത്തിന് ആ ബാലനോട് തനിക്കു സംഘടനയുണ്ടാവാൻ തങ്കച്ചി പ്രാർത്ഥിച്ചു. ഭർത്താഗൃഹത്തിനും തന്റെ സൗഭാഗ്യത്തിനും നഷ്ടം ഭവിച്ചു എങ്കിലും ആ പശ്ചാത്താപസംസ്കാരം മനസ്സിൽ ഒരു ആനന്ദത്തെ സജാതമാക്കി അവരുടെ ഗാത്രത്തെ വിറപ്പിച്ചു. തന്റെ ഭാര്യയുടെ ഖിന്നതാക്ഷോഭത്തെക്കണ്ട തമ്പി ആ മഹതിയെ പ്രണയപ്രഹർഷത്തോടു ഹസ്താവലംബനംചെയ്ത്, 'വിസ്തീർണ്ണപഥി'യെ ശരണം പ്രാപിച്ചു. തന്റെ ഉച്ചാടനക്രിയകൾ ഉടനടി കളപ്രാക്കോട്ടുഭവനത്തിനുണ്ടാക്കിയ ശുദ്ധീകരണത്തെ കാണാൻ നിൽക്കാതെ ഭഗവതിയമ്മ അടുത്ത പുലർച്ചയോട് മരുത്യാമലയുടെ താഴ്വരയിൽ എത്തി, മലകേറി, ഋഷിവാസഗൃഹകളെ ആരാഞ്ഞു. അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ഒരു പ്രധാനമണ്ഡപത്തിന്റെ വാതൽ ബന്ധിച്ചുകാണ

പ്പെട്ടു. ദ്രുതയാർ കരീങ്കല്ലുകൊണ്ടു തകർത്തിട്ടും അത് അദ്ദേഹമായിരുന്നു. ഭഗവതിയമ്മയ്ക്ക് താൻ ആരായുന്ന വസ്തു ആ മണ്ഡപത്തിനകത്തുണ്ടെന്ന് ഒരു ആദോദയമുണ്ടാകയാൽ, വാതൽപ്പടിയിലിരുന്നു കണ്ണടച്ച് ധ്യാനം തുടങ്ങി. തന്റെ കർണ്ണങ്ങൾക്കു പരിചയമുള്ള ഒരു സ്വരം കേട്ട് ഭഗവതിയമ്മ ചുറ്റുമുള്ള “വാനവും വാത(ബാധ)കോട്ടയും മാനവും മലക്കൂടലും ചോലയും ചൊനക്കുഴിയും താഴത്തുള്ള പരപ്പും പച്ചപ്പരപ്പും തീരാപാങ്കടലിന്റെ തിരയിരപ്പും കാണാൻ ആർക്കുകൂടിതലയിൽ വരച്ചു!” എന്നു കോപിച്ചുകൊണ്ടു കണ്ണു തുറന്നു. “ഹയമ്പാ! തമ്പിയങ്ങുന്നു പെറവേ വന്ത്രട്ടോ?” എന്ന് ഭയപ്പെട്ടു ചാടി സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിയപ്പോൾ, ഭഗവതിയമ്മ നെഞ്ചിലും തലയിലും തുടയിലും, അറഞ്ഞു പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. “ഹങ്ങനെ ഓടി വാ കട്ടണാച്ചി!” എന്നു പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ആഗതനെ മണ്ഡപ ദ്വാരബന്ധകമായി തുങ്ങുന്ന തുരുമ്പുപ്പട്ടിനെ കാട്ടി. ആഗതന്റെ ഒറ്റ ഞെരിപ്പ് ഒന്ന്-പ്പട്ടു തകർന്നുവീണു. ഭഗവതിയമ്മ ഭയഹീനയായി ഗുഹദ്വാരത്തിനകത്തു പ്രവേശിച്ചു. കേശവൻകുഞ്ഞിനാൽ പ്രാർത്ഥിതയായ സാക്ഷാൽ ശൈവശക്തിയുടെ നേതൃത്വത്താൽ എന്നപോലെ , ആ സ്ത്രീ അങ്ങുമിങ്ങും തടയാതെ എല്ലാ വികൃതിലങ്ങളേയും കടന്ന്, ദിവ്യവിഗ്രഹനായി, സ്വർണ്ണപ്രഭനായി, ആസന്ന നിര്യാണനായി ശയിക്കുന്ന യുവാവിന്റെ സമീപത്തിൽ അടുത്തു. ഭഗവതിയമ്മ നടക്കുമാറി. തന്റെ ദൗത്യം നിഷ്കലമായോ എന്നു ശങ്കിച്ചു പരിഭ്രമിച്ചു. ‘മക്കളേ’ എന്ന് സ്ത്രീകൾക്കും അസാമാന്യമായുള്ള ആർദ്രതയോടു കൂടി വിളിച്ചുകൊണ്ട്, ആ യുവാവിന്റെ അടുത്തിരുന്ന്, അയാളെ തലോടി ഒരു നാഡീപരിശോധനയും കഴിച്ചു. ബുദ്ധിമതിയായ ഭഗവതിഅമ്മയുടെ അടുത്ത ക്രിയ ആശ്ചര്യകരമായിരുന്നു. തന്റെ സഹഗാമികളുടേയും നവമിത്രത്തിന്റേയും പരമാർത്ഥസ്വഭാവങ്ങളെക്കുറിച്ചു നിശ്ചയമില്ലാതിരുന്നതിനാൽ, ആ യുവാവ് അണിഞ്ഞിരുന്ന വിലയേറിയ ആഭരണങ്ങളെ എല്ലാം അഴിച്ച് തന്റെ ഭാഗ്യക്കെട്ടിനകത്താക്കി. അനന്തരം പുറത്തു ചാടി ആരാഞ്ഞു, ചില പച്ചിലകൾ പരിച്ചുകൊണ്ട്, വീണ്ടും ഗുഹാമന്ദിരത്തിനകത്തു പ്രവേശിച്ച്, അതുകൾ കശക്കി തനിക്കു വശമുണ്ടായിരുന്ന ചികിത്സകൾ ആരംഭിച്ചു. ‘ശങ്കരാ’ എന്നുള്ള പ്രാർത്ഥനോച്ചാരണത്തോടുകൂടി ആ യുവാവ് ഉണർന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ രാത്രിയിലെ ദീനസ്വരക്രന്ദനത്താൽ ആനീതമായ സ്ഥാനമാലയമൂർത്തിയുടെ സാർവത്രിക സാന്നിദ്ധ്യം ആ ദേവനെ പ്രാർത്ഥിച്ച ഭഗവതിയമ്മ സന്ദർശിച്ച് അവരുടെ ശുചീന്ദ്രത്തേക്കുള്ള ‘കാശിയാത്ര’ ശുഭസമാപ്തമാക്കി.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയഞ്ച്

“പുരന്ദരസുതൻ പുരുഷകുഞ്ജരൻ
പുരന്ദരസേനാപതിസമൻ പാർത്ഥൻ,
ചമച്ച ചന്ദ്രാർദ്ധപ്രഭമാകം വ്യൂഹം
ഭ്രമിച്ചതു കണ്ടു കുരുവരന്മാരും.”

ഭഗവതിയമ്മ കളപ്രാക്കോട്ടയിലേക്കു യാത്രയാക്കപ്പെട്ടദിവസം ഇരുട്ടി, സ്വപ്നം ആശ്വാസത്തോടുകൂടി പടത്തലവർ ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ഇരിക്കുമ്പോൾ, “നിന്നിരുവടിതന്നെ അന്തികേ കണ്ടതിനാൽ സന്തോഷം വളരുന്ന ചിന്തയിൽ—” എന്നിങ്ങനെ ഗാനം ചെയ്തുകൊണ്ട് മാമാവെങ്കിടൻ ഭദ്രദീപാരംഭത്തിന്റെ അന്താഴം ഊട്ടിലുള്ള യഥേഷ്ടഭക്തിയാൽ ഉദരപുഷ്പിയോടും ഹൃദയതുഷ്പിയോടും അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു പ്രവേശിച്ചു. മാമന്റെ ഗാനം കേട്ട് ബാലസംഘവും പടത്തലവരുടെ ഭാര്യയും പുത്രിയും അയാളെ വളഞ്ഞുകൂടി.

പടത്തലവർ: (മാമനെ ഇരുത്തീട്ട്) “മനുഷ്യരൊക്കെ വയസ്സാകുന്നു. മാമൻ മൂപ്പതിനും നാല്പതിനും ഇടയ്ക്ക്, ‘സരിഗമ’ എന്നു കയറുമ്പോൾ ‘സനിയപ’ എന്നു വഴുതുണം. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കൽപം വല്ലതും സേവിക്കുന്നോ, ഹേ.”

മാമൻ: “ശിവ ശിവ! മാമപ്പട്ടർ ആ ഹരിയല്ല, ശ്രീകൃഷ്ണനായ പഞ്ചബാണസാമിടെ ഭക്തനാവുകേ? അവന്റെ ‘ധാ’ടിക്കു് ഒരു ‘ഭീ’ക്കും കൊടുത്തോണ്ടു് ‘ഗാഢമിന്നു വാടാ രണത്തിന്നു്’ എന്ന് ഒരു ശിശുപാലവധം കഴിക്കാൻ കൊതിക്കുന്നു.”

പോർവട്ടം ചൊല്ലുകയാൽ മാമൻ അതിനു ചേർന്ന ആട്ടവും കഴിച്ചു. അതു കണ്ടു് ഉത്സാഹദ്രാന്തിയിളകിയ കുട്ടികളിൽ ചിലർ തോന്നിയ താളങ്ങളിൽ ആട്ടവും മറ്റുള്ളവർ അർത്ഥശൂന്യമായ പാട്ടുകളും തുടങ്ങി. “വല്ലതും രണ്ടു മൊഴി ചൊല്ലാനും കേൾപ്പാനും സമ്മതിക്കല്ലല്ലോ, ശനിപിടിച്ച കൂട്ടം കൊച്ചുങ്ങളു്!” എന്നു പാർവ്വതിപ്പിള്ള ദേഷ്യപ്പെട്ടു. പടത്തലവർ ചിന്താവിഷ്ണുനായി പരിസരസംഭവങ്ങൾക്കു് ചേതനനല്ലാതെ ഇരുന്നു. “കൊച്ചമ്മാ! ഇവിടെത്തെ ശാരികയല്ലേ മാമൻ? എത്ര കേക്കണം പാട്ടു്? വേണെങ്കിൽ രാപ്പകൽ കിടന്നു് കൂപ്പിടാം” എന്നു മാമൻ പറയുന്നതിനിടയിൽ, വൃദ്ധന്റെ കടുമയെ ഒന്നരണ്ടു ബാലന്മാർ വിടുർത്തി കടിഞ്ഞാണാക്കി, ചിലർ തുകളിൽ രഥാരോഹണവും ചെയ്തു. മാമൻ കീഴ്വരത്തിൽ ബാലസ്വരത്തെ അനുകരിച്ചു്, ബാലഗാനത്തിന്നു് ഉപഗായകനായി. കുട്ടികൾ വൃദ്ധനിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട ബാലസ്വരസാദൃശ്യസൂക്ഷ്മതയെ അനുമോദിച്ചു്, എല്ലാവരുംകൂടി വൃദ്ധന്റെ പുറത്തു കുമിഞ്ഞു. അവരുടെ ഉത്സാഹത്തെ അനുവദിച്ചു് വൃദ്ധൻ വായുസ്തംഭവിദ്യയും കാട്ടി ഉരുണ്ടുവീഴുന്നതിനിടയിൽ, കപ്പായധാരിയായ ഒരാൾ തെക്കപ്പേടിക്കൽ എത്തി, ചില കടലാസുലേഖനങ്ങളെ അകത്തോട്ടു നീട്ടി. പടത്തലവർ അതുകൾ വാതുക്കൽ വാങ്ങി, മടങ്ങി, ഓരോന്നായി വായിച്ചു്

ഒപ്പിടുന്നതിനിടയിൽ, മാമൻ എഴുന്നേറ്റ് തെക്കേവശത്തിറങ്ങി, കുപ്പായക്കാർ നോട് ഒരു വ്യവഹാരവിഹാരം തുടങ്ങി: “സന്യാസിപ്പിള്ളേടെ വേഷത്തിന്റെ പേരെന്താണ്?”

വേഷച്ഛന്നനായ കേശവപിള്ള: (ശബ്ദവിധംബനത്തോടുകൂടി) “മാതേവൻ—ഇടി താങ്ങി മരിച്ച കാളിയമ്പിപ്പിള്ളേടെ രണ്ടാമത്തെ അനുജൻ.”

മാമൻ: “അടാ കള്ളാ! കാളിയമ്പിപ്പിള്ളയ്ക്ക് ഏതനുജൻ? പഞ്ചബാണക്കളരിയിൽ കയറാൻ കുരളയ്ക്കും കച്ചകെട്ടി മെയ്യുണ്ടാക്കിയോ നീയ?”

കേശവപിള്ള: “ക്ഷമിക്കണം ഭാഗവതരേ.”

മാമൻ: “ഹ് കാരോടാ! നിന്റെ ഭാഗവതമോ! യരേ ധൃട്ടയാ! കലശേഖരപ്പെരുമാളെക്കാൾ നീ വലിയവനോ?” എന്നു പറഞ്ഞു കൊണ്ട് വിഹാരകലഹമായി കേശവപിള്ളയെ താഡിപ്പാൻ ആ യുവാവിന്റെനേർക്കു മാമൻ അടുത്തു. കേശവപിള്ള ഒഴിഞ്ഞുനീങ്ങുന്നതിനു ശ്രമിച്ചു. കാലുകൾ വിരിച്ച്, വട്ടം പിടിച്ച്, ‘തക്കത്തക്കത്തക്കത്ത’ എന്നു താളം ചൊല്ലി, കലാശം ചവുട്ടി, കേശവപിള്ളയെ തടുത്തു പിടിപ്പാൻ മാമൻ മെയ്പ്രയോഗങ്ങൾ തുടങ്ങി.

കേശവപിള്ള: (ആത്മഗതമായി ഉറക്കെ) “ഗ്രഹപ്പിഴയായി.”

മാമൻ: “ഗ്രഹപ്പിഴയോ? എടാ ഭൂകാ! മാമന്റെ പ്രഹരം കിട്ടിയാൽ അരുവിയരുവിയായിത്തകർന്നൊഴുകുന്ന മധുരപ്പഴയല്ലേ? ഗ്രഹപ്പിഴ—ആ പദം ഇവിടെ ഏശുതമോ? അത്” (ദുസ്സഹകോപത്തോട്) “നിന്റെ പെരോഹിതന്—ഇതാ ഞാനും കണ്ടതല്ലേ? ആ പഞ്ചബാണാലാതകൻ, നിന്റെ ഗുരുവ്, കുരുത്തംകെട്ട കാലൻ, ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയെ പച്ചയെ ഹനിച്ചത്? എന്റെ അപ്പൻ, ആ കേശവപിള്ളസ്സാധുവെ, ആ പരമദ്രോഹി ചതിക്കയല്ലേ ചെയ്തത്? കാട്ടാളവേഷത്തിൽ അയാളെ ഞാൻ അറിഞ്ഞിട്ടില്ലെന്ന് ഒരു ഗർവ്വ കാണം. മാമന് അവനെ പേടിയില്ല കേട്ടോ. ഇങ്ങട്ടു കൊണ്ടുരാൻ പറ ആ വിഷത്തെ. നീ അവിടത്തെ ശിഷ്യനായി ആടിക്കൂടി നടക്ക്. ഒരുദിവസം കാലത്ത്, എന്റെ കട്ടനം ‘ക്യാക്യാ’ന്നു വാ പൊളിച്ച്, നാലും കാലും പറിച്ച്, അവസ്ഥയ്ക്കു പക്ഷേ, കിഴക്കേനടയിൽ പല്ലു കിറിച്ച് ഉറുമ്പൊരിച്ച്, കിടക്കുന്നതു കാണം. നമുക്കറിഞ്ഞുകൂടേ കഥയെല്ലാം?”

(മാമാ, ഹേ പരമശുദ്ധാ! വാക്കിനാൽ ഗുളികദോഷം എന്നൊരു കഥയുണ്ട്: ആളറിഞ്ഞു പുലമ്പുക.)

കേശവപിള്ള: “ആട്ടക്കഥകളോ അറിയാവുന്നത്? മറ്റൊന്നിയാ? അറിയാമെങ്കിൽ, പടത്തലവരദ്ദേഹം ഇന്നലെ പോയതെവിടെയെന്നു കേൾക്കട്ടെ.”

മാമൻ: (തയ്യാറായി) “എന്താ അതിൽ ഒളിക്കാനുള്ളത്?”

കേശവപിള്ള: “എന്തെന്നു കേശവപിള്ള എന്ന ആ പെണ്ണുകൊതിയനും, ദൂതനായി നടന്ന ആൾക്കും അറിയാം.”

മാമൻ: “ഹോടാ പൈത്യക്കാറാ! നീ എന്നെത്തെത്തരിഞ്ചു ശൊല്ലറായെടാ ബാവാജി? ധൂതനായി നടന്ന ആൾക്കും അരിഹാ! അടേ ബിലേ ശിന്നഭിസ്സു ബധി പോട്ടുവൻ പാർ!” കേശവപിള്ള: “ആവകയൊന്നും ഞാനല്ല.”

മാമൻ: എന്തൊടാ മാമനോടു പടവെട്ടിക്കളയാമെന്നോ? അസംബന്ധക്കക്ഷി! അധികപ്രസംഗി ഹൈരാവണഭീരോ! നിന്റെ അഹർച്ഛാഹരന്റെ പ്രായമുണ്ട്. അതും നിനയ്ക്കാണ് ശബ്ദി!”

പടത്തലവർ ആവശ്യപ്പെടുകയാൽ കേശവപിള്ള വഴക്കനിറുത്തി, അകത്തു കടന്നു. ഒപ്പിട്ട എഴുത്തുകളെ എല്ലാം പടത്തലവർ കേശവപിള്ളയെ ഏൽപ്പിച്ചും, മഹാരാജാവിനാൽ അനുവദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഭൃത്യജനങ്ങളോടുകൂടി, രാജമന്ദിരം വക അശ്വവാടത്തിലെ കതിരുകളിന്മേൽ രാത്രിതന്നെ തിരുനൽവേലിക്കു തിരിച്ചു, എഴുത്തിലെ മേൽവിലാസക്കാരായ പ്രഭുക്കന്മാരെക്കണ്ട്, ആ സ്ഥലങ്ങളിൽ ഹരിപഞ്ചാനനനണ്ടാകാവുന്ന സഹായങ്ങളെ നശിപ്പിച്ച് വേണ്ടപോലെ വിജയിയായി വരണമെന്നും മറ്റും ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ഗുണദോഷിച്ചും, അനുഗ്രഹിച്ചും, ആ യുവാവിനെ യാത്രയാക്കി. അനന്തരം മാമനെ അകത്തു വിളിച്ച്, “വല്ലതു ഒന്നു ചൊല്ലിമാട്ടുഹേ! അല്ലെങ്കിൽ പാർവ്വതിപിള്ള കലഹിക്കും. ഞാൻ ശ്രുതി പിടിക്കാം” എന്നു പറഞ്ഞ് മാമനെ ഇരുത്തി. മാമൻ രണ്ടുനാഴിക വരെ കനച്ചും കുറച്ചും കയർത്തും കഫിച്ചിരുന്ന കണ്ണത്തെ തെളിയിച്ചും ‘തോടി’ രാഗത്തിൽ ‘അ’കാരത്തെ വളച്ചും പുളിച്ചും ത്വരിതഗമനം ചെയ്യിച്ചാൽ എത്ര ദൂരത്തോളം എത്തിക്കാമോ അത്രയും ദൂരം ‘ആനന്ദ’മോ ‘അ-നന്ദ’മോ ആയി ഓടിച്ച്, “പ്രീതേയം പ്രിയദർശനത്തിനുശിപ്പിഡാം വെടിഞ്ഞാശുപോയ” എന്നു പിടിച്ച്, ആ ശ്ലോകത്തിന്റെ നാലു പാദങ്ങളിലും നാലു പടിയായി ക്രമേണ ആരോ ഹംചെയ്തു കിതച്ചു. അനന്തരം താൻതന്നെ പ്രഥമാനുഭോക്താവായി രസിച്ച്, “എങ്ങാനുമുണ്ടോ കണ്ടു തുംഗാനഭാവനാം നിൻ ചങ്ങാതിയായുള്ളവനെ” എന്നു, കേണം കേഴിച്ചും ഉണ്ണായിവാരിയകവിവരന്റെ വാണിമധുരിമയെ പ്രവഹിച്ചു. കൊച്ചമ്മണിക്കുട്ടിയായ സഭാവാസിനിയുടെ മുഖം ഇലുദുഃഖയായ ദമയന്തിയുടെ സംപുച്ഛനത്തെക്കേട്ടു കറുത്തു. പടത്തലവർ ഭർത്തുദർശനകാംക്ഷകൊണ്ട് വിവശയായി വലയുന്ന പുത്രിയുടെ മനഃസ്ഥിതിയെധരിച്ച്, ആ ഗാനത്തെ നിറുത്തുന്നതിനു്, ആംഗ്യം കൊണ്ട് മാമനെ മനസ്സിലാക്കി. ബ്രാഹ്മണൻ്റെ പ്രൗഢയുടെ വിരഹദുഃഖത്തെക്കുറിച്ചു സ്മരണയുണ്ടായി, പടത്തലവരോടിക്കണ ചോദിച്ചു: “അങ്ങനേ! നമ്മുടെ കേശവൻകുട്ടി എങ്ങോട്ടാണു പോയിരിക്കുന്നതു്?”

പടത്തലവർ: “ഈ പദവും അയാളുടെ പോക്കും തമ്മിൽ എന്താണു സംബന്ധം?”
മാമൻ: “മൈസൂർക്കോ, പാലക്കാട്ടേക്കോ, എങ്ങോണ്ടോ ഒക്കെ ഒരു സവാരി

നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് അങ്ങട്ടി പറഞ്ഞു. അയാൾ കനകക്കട്ടിയാണ്. നമ്മുടെ ഈ കഞ്ഞിന്റെ—” മാമൻ വാക്കുകൾ നിറുത്തി.

പടത്തലവർ: “പറയൂ! പറയൂ! ഒന്നും ഒളിക്കണ്ട. ഇവളുടെ ഭർത്താവ് അവിടെ എങ്ങോണ്ടോ ഉണ്ടെന്ന് ഞങ്ങളും കേട്ടു. കേശവൻ എന്തു പറഞ്ഞു എന്നു വിസ്തരിച്ചു പറയണം.”

“അങ്ങത്തേക്കു സന്തോഷമുണ്ടാക്കാൻ, ജീവൻ കളഞ്ഞും, ആ തമ്പിയെ കൊണ്ടുതന്നെ എന്റെ കുട്ടൻ സത്യം ചെയ്തു. എന്തോ സൂക്ഷ്മമായ അറിവു കിട്ടിയിട്ടുണ്ട്. നല്ല ഉറപ്പായിട്ടാണു പറഞ്ഞത്. കൈയിൽ കിട്ടിയപോലെ പറഞ്ഞു.”

പടത്തലവർ പരിഭ്രമത്തോടുകൂടി “ആ കേശവനെ ഇങ്ങു വിളിക്കട്ടെ” എന്നു പറഞ്ഞുപോയി. മാമൻ കണ്ണുകൾ തുറപ്പിച്ചു, കേശവപിള്ള എവിടെ ഉണ്ടെന്ന് ആശ്ചര്യം അഭിനയിച്ചു നോക്കി.

പടത്തലവർ: “അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. പുറകേ വിളിക്കണ്ട. പോയിട്ട് നാഴികയും രണ്ടുമുറ കഴിഞ്ഞല്ലോ.” താൻ ശാസിച്ച യുവാവ് കേശവപിള്ളയാണെന്നു തീർച്ചയാക്കി, മാമൻ ഇളിഭ്യനായി.

കൊച്ചമ്മിണി: “അച്ഛാ—”

പടത്തലവർ: ക്ഷമിക്കൂ മകളേ! കേശവൻ ഏറ്റു. എന്റെ ഭാരം നീങ്ങി, നിങ്ങൾക്കും അവൻ നല്ലൊരു തുണയായിരിക്കും. ഇത്ര കാലം പൊറുത്തില്ലേ? ഇനി കുറച്ചുകാലംകൂടി ക്ഷമിക്കൂ. അവൻ കൊണ്ടുതന്നെ എന്റെ ഹൃദയവും പറയുന്നു.” മാമൻ എഴുന്നേറ്റു. പടത്തലവരുടെ മകൾ ക്ഷമിക്കട്ടെ, താൻ കേശവപിള്ളയെ കാണുന്ന കാര്യത്തിൽ, ക്ഷമിക്കുന്നതിനു പടത്തലവനല്ല തലത്തലവൻതന്നെ കൽപിച്ചാലും സന്നദ്ധനല്ല. തന്റെ വത്സനെ ഉടനെ വരുത്തണമെന്നു പടത്തലവരോടു നിർബ്ബന്ധമായി. പടത്തലവർ മിണ്ടാതിരുന്നു. തന്നോടു സംഭാഷണംചെയ്തത് കേശവപിള്ളതന്നെയാണെന്നു ധരിക്കാത്തതന്റെ ബുദ്ധിമോശത്തെ അവഭാഷണങ്ങളാൽ ശാസിച്ചുകൊണ്ട്, ബ്രാഹ്മണൻ പുറത്തു ചാടി കേശവപിള്ളയെ അന്വേഷിച്ച് ഓട്ടം തുടങ്ങി. അപ്പോൾ മുതൽ പരമകാംക്ഷകയാകുന്ന ഒരു മേലമ്പ്രസരം ആ ഭവനത്തിന്റെ ഉന്മേഷദീപ്തിയെ ആവരണം ചെയ്തു. നിശ്ചലമനസ്സനായ പടത്തലവരും ക്ഷീണസത്യനായിക്കൊന്നപ്പെട്ടു.

അടുത്തദിവസത്തെ സന്ധ്യ പടത്തലവർക്ക് ഇതിലും കഠിനമായ മനശ്ചാഞ്ചല്യത്തെ ഉണ്ടാക്കി. അദ്ദേഹവും നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനും മാമനുംകൂടി ചന്ദ്രക്കാരനെ ബന്ധനസ്ഥനാക്കിയിട്ടുള്ള വ്യവസ്ഥയെക്കുറിച്ച് സംഭാഷണം നടത്തുന്നതിനിടയിൽ, “കലികൃതമഖിലമൗലം അകന്നിതു”എന്നു പാടിക്കൊണ്ട് മാമൻ, ഭഗവതിയമ്മ ഇരട്ടജ്ജയശംഖവും വിളിച്ച് പുറപ്പെടുന്നതിനേയും

ചന്ദ്രക്കാരമൂർക്കപ്പാമ്പ് കൂട്ടിൽ കിടന്നു പലരേയും ദാശനംചെയ്യുന്നതിനേയും അഭിനയിച്ചു. മറ്റു രണ്ടു വൃദ്ധന്മാരും മാമന്റെ വിസ്തൃതയാട്ടം കണ്ട് പൊട്ടിച്ചിരിച്ചു. ഉണ്ണിത്താൻ “കരയാൻ എന്തോ യോഗമുണ്ട്. അതാണിത്ര ചിരിച്ചുപോകുന്നത്” എന്നു തന്റെ അന്ധവിശ്വാസത്തെ പുറപ്പെടുവിച്ചു. ഇങ്ങനെ ആ വൃദ്ധസദസ്സ് ഗൗരവവിനോദ സങ്കലനങ്ങളോടുകൂടി നടക്കുന്നതിനിടയിൽ, തെക്കേവശത്ത് വാതലിനടുത്ത് ആരോ ചുമച്ചു. പടത്തലവരുടെ ക്ഷണനപ്രകാരം അകത്തു കടന്നത് മാമനു സഹകരിയായി പരിഭ്രമം വിദ്യുജ്ജ്വലവേഷം ധരിച്ചു പുറപ്പെട്ടതുപോലെ ആഗമിച്ച ഒരു കഴക്കൂട്ടത്തുകാരനായിരുന്നു. അവന്റെ രൂപം കണ്ട്, തംബുരുവെ മീട്ടി, “ഞരമ്പറക്കടിച്ചതിനു പച്ചമാംസഭക്ഷിരക്ഷസ്സാം” എന്നു പാടാൻ തുടങ്ങിയ മാമൻ ആഗതന്റെ ഭാവം നോക്കിട്ട് അർദ്ധഗാനത്തിൽ വിരമിച്ചു. എന്തോ വലുതായ ആപത്തു സംഭവിച്ചുപോയി എന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ തീർച്ചയാക്കി.

പടത്തലവർ: “എന്തോന്നെടാ?”

ദൂത്യൻ: “അവിടത്തെ കൊച്ച് ചെല്ലി അയച്ചു—” അർദ്ധവിരാമം.

പടത്തലവർ: “എവിടത്തേക്കൊച്ച്?”

ദൂത്യൻ: “ചെല്ലി അയച്ചു—ഉണ്ണിത്താനേമാൻ—” പൂർണ്ണവിരാമം. പടത്തലവർ തോറ്റു ചോദ്യം നിറുത്തി.

ഉണ്ണിത്താൻ: “നീ പരിഭ്രമിക്കാതെ. ചിലമ്പിനേത്തുന്നല്ലേ നീ? അവിടെ വിശേഷമെന്ത്?”

ദൂത്യൻ: “മന്തറക്കൊടുത്തു, മരുത്തുമ്മറ്റുമൊക്കെ കൊടുക്കണതും, അനത്തിപ്പിഴിയണതും പേരുകൊണ്ടും ചൊല്ലാണ്ട്, ഏമാന്റടുത്തു ചെല്ലാൻ അക്കൊച്ച് ചെല്ലി അയച്ചതും—” പറഞ്ഞപ്പോൾ മീനാക്ഷി ആവശ്യപ്പെട്ടതാണെന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ ഭാഷാന്തരം ചെയ്തു, പടത്തലവരെ ധരിപ്പിച്ചു. ഈ പരിഭാഷണം ദൂത്യനെ ഉത്സാഹപ്പെടുത്തുകയാൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ കഴക്കൂട്ടത്തു കാട്ടിയ കഠിനവിക്രമങ്ങളെ അവൻ വർണ്ണിച്ചു. കുപ്പശ്ശാരുടെ വധവൃത്താന്തം കേട്ടപ്പോൾ വൃദ്ധന്മാർ മൂന്നുപേരും ചന്ദ്രക്കാരന്റെനേർക്കു പടവെട്ടാനെന്നപോലെ വിജുംഭിതകോപാർത്തന്മാരായി എഴുന്നേറ്റു. മാമാവെങ്കിടൻ തലയറഞ്ഞ്, കുപ്പശ്ശാരെ സ്നോത്രങ്ങൾചെയ്ത് ആർത്തനായി വിഷ്ണുശങ്കരനാമങ്ങളെ മണ്ഡപനമസ്കാരത്തിലെണന്നപോലെ വിളിച്ചു കരഞ്ഞു. ഉണ്ണിത്താൻ ലോകഗതിയുടെ വക്ത്രകളെ വിചാരിച്ച്, തത്വചിന്താവശനായി കിടന്നു. പടത്തലവർ “നല്ലോർക്കും ഇങ്ങനെ വരും” എന്നു പറഞ്ഞു ദീർഘമായി നിശ്ചയിച്ചിട്ട്, തന്റെ മേനാവിനെ ഉടനെതന്നെ തയ്യാറാക്കി, ഉണ്ണിത്താന്റെ ദൂത്യരേയും സാമാനങ്ങളേയും വരുത്തി, ആ പ്രളവെ മന്ത്രക്കുടത്തേക്കു യാത്രയാക്കി, പുറത്തെ പടിവാതൽവരെ അനയാത്രയായിച്ചെന്ന്,

വൃദ്ധ ചരമഗതിയെ പ്രാപിക്കുമെന്നുള്ള ലക്ഷണം കണ്ടുതുടങ്ങുമ്പോൾ, ആ വസ്തുത തന്നെ തെരുപ്പെടുത്തണമെന്ന് അപേക്ഷിച്ച്, അറപ്പരയിലേക്കു മടങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ചാരദോഷം മുർദ്ധന്യത്തെ പ്രാപിച്ചപ്പോൾ അത് രാജ്യരേണകേന്ദ്രവർത്തികളുടെ പ്രതികൂലവിക്ഷണത്തിനു ഗോചരിഭവിച്ചു. മന്ത്രിമാരുടെ കേന്ദ്രസംയോജനം ഭദ്രദീപസംക്രമാനന്തരമായിരുന്നു. മഹാരാജാവിന്റെ കൽപന അനുസരിച്ച് രാജ്യകാര്യത്തിൽ സംവർദ്ധിതമായിക്കാണപ്പെട്ട മഹാവ്യാധിയുടെ നിഷ്കാസനത്തിനായി എല്ലാ മന്ത്രിമാരും പടത്തലവരുംചേർന്ന്, ചികിത്സോപായനിരൂപണം തുടങ്ങി. തിരുവിതാംകോട്ടസംസ്ഥാനത്തിന്റെ ബന്ധുക്കളായ ഇംഗ്ലീഷ് കമ്പനിക്കാർക്കും മറ്റും സമാധാനകാരണമായി ബോധ്യപ്പെടുത്താൻ ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ കലാപങ്ങളുണ്ടാക്കി, അവരെക്കൊണ്ട് തന്റെ പ്രവേശനത്തെ അപേക്ഷിപ്പിപ്പാൻ ഹൈദർ മഹാരാജാവിന് അന്തർഗൃതമുള്ളതായി പ്രസ്താവിച്ച് അതിലേക്കായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ പണിചെയ്യുന്നു എന്നു മന്ത്രിമാർ തങ്ങളുടെ സഭാവേദിയിൽ അർപ്പിതമായ ചാരസാക്ഷ്യങ്ങളിന്മേൽ നിർദ്ദേശിച്ചു. സാമാന്യേന രാജഭക്തിയെ മതസിദ്ധാന്തത്തിന്റെ പരിശുദ്ധഗന്ധ്യതയോടുകൂടി അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ വൈദ്യുതപ്രഭാവം കൊണ്ടു വശീകരിച്ചിരിക്കുന്നതിനേയും ജനങ്ങൾക്ക് ആ യോഗിയോടുള്ള ഊർജ്ജിതമായ ഭക്ത്യാദരങ്ങളേയും രാജസദസ്സിലെ ബുദ്ധിസംഹതി അത്യന്തം ഉൽഭവിക്കുകയോടെ പരിച്ചേരിച്ചു. ജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ പ്രജാത്വം വിട്ട് ഉപജാപകൗടലിലുങ്ങളെ അനുവർത്തിക്കുന്ന മുഷ്കരന്മാർക്ക് ദൃഷ്ടാന്തപാപമാകുന്ന ഒരു ദണ്ഡനക്രിയയെ ഉടനെ നിർവ്വഹിക്കേണ്ടതാണെന്ന് അവർ വിധിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനബന്ധുക്കളായ പ്രധാനികളുടെ പട്ടിക അടുത്തപോലെ ഗൗനിക്കപ്പെട്ടു. ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പേര് ഒന്നാം നമ്പ്രായി നിന്നു. അയാളുടെമേൽ കൊലക്കുറ്റം ആരോപിക്കപ്പെട്ടു, എന്നാൽ തൽക്കാലം ദൈവഗത്യം ബുദ്ധിഭ്രമശിക്ഷ ഏറ്റുപരാഭൂതനായും ഇരിക്കുന്നു. അതിനുപുറമെ അയാൾ ആയുധസജ്ജീകരണം ചെയ്ത് ഭജനമാത്തെ അപരോക്ഷപ്പടക്കളരിയാക്കിതീർത്തിട്ടില്ലെന്നുള്ള അപരാധലഘുതയും കാണപ്പെട്ടു. രണ്ടാം പേരുകാരൻ കളിപ്രാക്കോട്ടയിൽ തമ്പി വിശ്വനാഥൻ കഞ്ചുപിരാട്ടി. ഇദ്ദേഹം അതിഗോപനഭാവമൊന്നും കൂടാതെ ആയുധസാമഗ്രികളോടുകൂടി സൈന്യശേഖരം ചെയ്യുന്നതും, രാജഭക്തിക്കു പരാങ്മുഖനായി യോഗീശ്വരവിജയത്തിനു ദ്രവ്യസഹായം ചെയ്യുന്നതും മന്ത്രിസഭയിൽ നിവേദിക്കപ്പെട്ടു. ചുരുക്കത്തിൽ പൂർവാദ്ധ്യായത്തിൽ വിവരിക്കപ്പെട്ട ഗൃഹധ്വംസനം മന്ത്രിസഭയിൽ വിധിക്കപ്പെടുകയും ഉണ്ടായി. ഹരിപഞ്ചാനനാപരാധകന്റെ സംഗതി ആലോചനയ്ക്ക് എടുക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ, മന്ത്രിമാർ പ്രചണ്ഡമായ ഒരു മാന്ത്രാവർത്തത്തിൽ അകപ്പെട്ടു. പ്രജകളുടെ ദുർമ്മാദാഹംകൃതികളോട് ആ

പരമദിവ്യനെ എങ്ങനെ സംഘടിപ്പിക്കും? അദ്ദേഹത്തിന്റെ പരമാർത്ഥനിലയും സ്ഥിതിയും എന്ത്? ഏതെല്ലാം ആചാര്യപീഠങ്ങളോടും ആശ്രമങ്ങളോടും ആ യോഗീന്ദ്രനു സാഹിത്യമുണ്ടെന്നും ഏതെല്ലാം രാജ്യാധിപന്മാരുടെ സഖ്യത്താൽ ആ ശാങ്കരസർവകലാവല്ലഭൻ നിർമ്മൂതശാത്രവനായി, യശോമണ്ഡലതരണം ചെയ്യുന്നു എന്നും എങ്ങനെ നിർണ്ണയിക്കും? ശാലിവാഹനപ്രതാപവാനായ ഹൈദർ മഹാരാജാവിനാൽ നിയുക്തനായ ഒരു പ്രതിപുരുഷനല്ല ഇദ്ദേഹമെന്ന് എങ്ങനെ വ്യവസ്ഥാപിക്കും? തങ്ങളുടെ സ്വച്ഛന്ദപ്രവർത്തനത്തിന് അന്തർഗ്രഹ പ്രതിബന്ധിയായി, യുവരാജാവ് ഗുരുകുലത്തിനു സന്നദ്ധനായും ഇരിക്കുന്നു. സ്ഥിതികളുടെ അവിതർക്കിതഗ്രഹണംകൂടാതെ പരാക്രമികളായ വിദേശഭൂപന്മാരോടും സമുദായാധിപന്മാരോടും കലഹത്തിനു സംഗതിയുണ്ടാക്കുന്നത് തുച്ഛസാചിവ്യമായി ഭവിക്കയില്ലേ? ഇങ്ങനെയുള്ള ഗൗരവനിമന്ത്രണങ്ങളോടുകൂടി ദിവസങ്ങൾ കഴിയുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനയതിന്ദ്രൻ ആരെന്നു ഏകദേശസൂക്ഷ്മതയോടു ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്ന പടത്തലവർ ഈ ആലോചനകളിൽ ശ്രോതൃസ്ഥാനത്തെ മാത്രം അവലംബിച്ചു. മന്ത്രങ്ങളുതു വൃദ്ധയുടെ മൃതിസമീപകാലത്ത് ആ യോഗിനിയോട് ദ്രോഹകൃത്യത്തിനു പുറപ്പെടാൻ അദ്ദേഹം വളരെ ശങ്കിച്ചു. എങ്കിലും, കളപ്രാക്കോട്ട, ചിലമ്പിനകം എന്നീ രണ്ട് ഉദ്ധതബന്ധുക്കൾ നഷ്ടമായിട്ടും, 'ഹരിപഞ്ചാനനികന്മാർ' എന്നൊരു ഗണം തിരുവനന്തപുരത്തു നിറഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നതായി കാണുകയും തിരുനൽവേലിക്കു പോയിരിക്കുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ ചില എഴുത്തുകളിൽനിന്നു യോഗീശ്വരപക്ഷവർത്തികളായി ബഹുസംഘങ്ങൾ ആ പ്രദേശങ്ങളിലും തിരുവിതാംകോട്ടെന്നപോലെ തന്നെ മാന്മാപനവും സേനാഭ്യസനവും ചെയ്തുവരുന്നു എന്ന് അറിയുകയും ചെയ്തയാൽ പടത്തലവർ ക്ഷണദണ്ഡനൗചിത്യത്തെ പരിഗ്രഹിച്ചു. അടുത്തു കിട്ടിയ ഒരു ലേഖനത്തിൽ പടത്തലവരുടെ അകൃത്രിമമായ ലോകതത്വജ്ഞാനത്തേയും ഉൽഖനനം ചെയ്തതായ ഒരു വൃത്താന്തംകൂടി അടങ്ങിയിരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരൻ സൂക്ഷ്മത്തിൽ ഇന്ദ്രിയനിവൃത്തനായി, ആത്മമാത്രകനായി, വ്യോമചരത്വം സാധിച്ചിട്ടുള്ള ബ്രഹ്മർഷിതനെയോ എന്നു പടത്തലവർ ശങ്കിച്ചു. ആ യോഗീശ്വരൻ, തന്റെ ഭവനത്തിനടുത്തുള്ള പാമ്പവാടത്തിൽ സമഗ്രപ്രതാപനായി, മഹോത്സവാരംഭംചെയ്ത് ബഹുജനവന്ദനത്തെ സമ്പാദിക്കുന്നു എന്ന് അദ്ദേഹം ചാരന്മാർമുഖേന ക്ഷണംപ്രതി അറിയുന്നു. മിത്യാവാദങ്ങളും അന്ധഭ്രമങ്ങളുംകൊണ്ട് വഞ്ചിക്കപ്പെടുന്നവനല്ലാതെ തന്നെപ്പോലെതന്നെ സൂക്ഷ്മഗ്രഹണസമർഥനായിരിക്കുന്ന കേശവപിള്ള മറ്റൊരു ഹരിപഞ്ചാനന്റെ പ്രവർത്തനത്തെ അയാൾ സഞ്ചരിക്കുന്ന ദേശങ്ങളിൽ കാണുന്നുപോലും. എന്താശ്ചര്യം! യോഗീശ്വരൻ ഏതദ്രിധമായുള്ള പരമഹംസതയെ സമ്പാദി

ച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, രാജകുടുംബത്തിനും രാജ്യത്തിനും ഭീഷണമായ പ്രളയഭരതം ഉപന്നമാകുന്നു. പരമാർത്ഥപരമഹംസതയും ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ തൃഷ്ണാജന്യമായുള്ള കൗടില്യനിഷ്ഠതകളും സംയോജിക്കുന്ന അവസ്ഥ അസംഭാവ്യമെന്നു ശാസ്ത്രങ്ങളും സൂക്ഷ്മബുദ്ധിയും അവിതർക്കിതമായി ദർശിപ്പിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഹരിപഞ്ചാനനൻ രണ്ടുസ്ഥലത്ത് ഏകകാലത്തു വ്യാപരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്ന് താനും ചില കഥകൾ കേട്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ. തന്റെ സംശയനിവൃത്തിക്കുള്ള ഭൂതക്കണ്ണാടി സ്വാധീനമായിരിക്കുമ്പോൾ, ഊഹാപോഹശ്രമങ്ങളിൽ വിഷമപ്പെടുന്നതെന്തിന്? കേശവൻകുഞ്ഞ് അപഹരിക്കപ്പെട്ട രാത്രിയിൽ അയാളെ സൂക്ഷിച്ചിരുന്ന ഭടന്മാരെ ഉടനെ വരുത്തി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ പട്ടാംബരങ്ങളും ആഭരണങ്ങളും ചന്ദനകങ്കമാദിലേപനങ്ങളും അണിഞ്ഞ്, സ്വർണ്ണപ്രഭയോടു കൂടി തങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായി എല്ലാവരേയും ബോധംക്ഷയിപ്പിച്ചു എന്നും, ഭ്രാമകങ്ങളായ ഭക്ഷണങ്ങൾക്കോ നിദ്രാക്ഷീണത്തിനോ വശപ്പെട്ടു വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടതല്ലെന്നും അവർ പരിഭ്രമം കൂടാതെ പടത്തലവരുടെ വിനോദചോദ്യങ്ങൾക്ക് ഉത്തരമായി ധരിപ്പിച്ചു. അവഞ്ചകരും നിർവ്യാജഭക്തന്മാരും ആയ ഭടന്മാരെ യാത്രയാക്കിട്ട്, പടത്തലവർ മീശയെ തടകിത്തിരുകി, ചിലതിന്റെ വേരിളക്കി നാസികയെ കശക്കിച്ചുവെച്ചു. നെറ്റിത്തടത്തെ മർദ്ദനം ചെയ്ത് കപോലങ്ങളിലെ തെരസുകളെ ജ്യോമോണങ്ങളാക്കി. ഒടുവിൽ കണ്ണടച്ചിരുന്ന് അത്യാഗാധമായ മാനസികസമാധിയിൽ ലയിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ മനോനേത്രം ഭൂതസംഭവപടലങ്ങളെ ഭേദനം ചെയ്ത് തന്റെ ദാമ്പത്യകാലാരംഭത്തിലെ പ്രഥമസന്താനലാഭദശയിൽ കടന്നു. അക്കാലത്ത് സ്വപത്നീക്ഷേമത്തെ അന്വേഷിക്കുന്നതിനായി വന്ന ത്രിപുരസുന്ദരിക്കുഞ്ഞമ്മ ഗർഭധാരണത്താൽ അസാമാന്യവ്യാകുലയായിരുന്നതിനെ സന്ദർശനം ചെയ്തു. ആ ഗർഭത്തിന്റെ ഫലം—! കൈകൊട്ടി, ഉറക്കെ പൊട്ടിച്ചിരിച്ചുകൊണ്ട്, പടത്തലവർ ഉണർന്നു. “പടച്ചതമ്പുരാൻ! പിത്തിയൊണ്ണാണ്ടെങ്കി മനിയരു ചാമെണ്ണാ?” എന്നു തന്റെ യുവകാല പരിചയങ്ങളുടെ സ്മൃതിയിൽ നാവിലുദിച്ച ഭാഷകൊണ്ടും മനുഷ്യരുടെ ക്ലിപ്തപരിമാണകമായ ബുദ്ധിയെ അപഹസിച്ചു. എന്നാൽ ഈ അപഹസനം കഴിഞ്ഞതിന്റെശേഷം, രാജ്യത്തെ രക്ഷണം ചെയ്ത് പരമവിജയിയായി ശ്രമനിവൃത്തനായതുവരെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖത്ത് ഒരു പുഞ്ചിരിപോലും ഉദയം ചെയ്തില്ല. ഈ മുഖസ്ഥിതി കണ്ടതു മുതൽ പാർവതിയമ്മ ബാലവർഗ്ഗങ്ങളുടെ ലീലാബഹളങ്ങളേയും അറപ്പുരയിലേക്കുള്ള ബഹുജനഗമനങ്ങളേയും മാമാവെങ്കിടന്റെ വിനോദസ്വാതന്ത്ര്യങ്ങളേയും നിരോധിച്ചു.

ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സത്രമഹോത്സവം വളരെ അടുത്തു. അടുത്തദിവസത്തെ മാധ്യന്ദിനത്തിനുശേഷം തന്റെ യജ്ഞശാലാപ്രവേശനത്തിനുള്ള ഘോഷയാത്ര

നടത്താൻ ആ യോഗീശ്വരനും, യജ്ഞധ്വംസനത്തിനുള്ള തന്റെ യാത്രാഘോഷം കോട്ടയ്ക്കുകത്തുള്ള യോഗിവാടമുഖമായി നടത്താൻ പടത്തലവരും നിശ്ചയിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടേയും ഭഗവതിയമ്മയുടേയും പ്രത്യാഗമനമുണ്ടാകാത്തതിനാൽ അദ്ദേഹം അസ്വസ്ഥനായെങ്കിലും രാജദർശനംകഴിച്ച് ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേക്കു മടങ്ങി, കമാരൻതമ്പിയെ വരുത്തി, തന്റെ അന്തർഗതങ്ങളേയും മഹാരാജാവിന്റെ അഭിമതങ്ങളേയും ധരിപ്പിച്ചു. പടത്തലവർ അനുഷ്ഠിപ്പാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതിനായി ധരിപ്പിച്ച ഉദ്യമം സാഹസമാണെന്നു സ്ഥാപിക്കുന്നതിന് കമാരൻതമ്പി ആലോചിച്ചു എങ്കിലും, ഒന്നും മിണ്ടാതെ തന്റെ ഗുരുബന്ധുവേക്കറിച്ച് അദ്ദേഹം പ്രവൃദ്ധാദരനായി തൊഴുതുകൊണ്ടു നടന്നു. അനന്തരം പടത്തലവർ അനുഷ്ഠിച്ച കൃത്യം തന്റെ ആയുധങ്ങളുടെ പരിശോധനയും ശുശ്രൂഷണവും ആയിരുന്നു. സന്ധ്യയോടുകൂടി ചിന്താവിവശനായി, തന്റെ നിയമസ്ഥാനത്ത് ഉപധാനാവലംബിയായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ, താൻ പാതിക്കു ദൈവദർശനമുണ്ടാകണമെന്നായി, മന്ത്രങ്ങളെത്തേ വൃദ്ധയ്ക്കു ദീനം അത്യാസനമാണെന്നും പടത്തലവരെ കാണുന്നതിന് ആഗ്രഹിക്കുന്നു എന്നും, ഉണ്ണിത്താന്റെ ഒരു ദൂതൻ എത്തി ധരിപ്പിച്ചു. “ശരി! തിരുമേനി മഹാഭാഗ്യവാൻ! അവിടത്തേക്കുവേണ്ടിയുള്ള പുറപ്പാടിലേക്ക് എന്തു ന്യായമായ കാരണം കിട്ടിയിരിക്കുന്നു” എന്നു വിചാരിക്കുന്നതിനിടയിൽ മാമവെങ്കിടൻ എത്തി. അസാധാരണമായുള്ള ഒരു ശുദ്ധഗതികൊണ്ട് “മന്ത്രങ്ങളെത്തേ വലിയമ്മ മൂട്ടിയ സ്ഥിതിയിലായി. ഹരിപഞ്ചാനനമൂസിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോകാൻ ഞാൻ അങ്ങോട്ടു പോകുന്നു” എന്ന് പടത്തലവർ മാമനെ ധരിപ്പിച്ചു.

മാമൻ: “എന്നാൽ കുട്ടിപ്പട്ടരായി മാമൻകൂടിയുണ്ട്.”

പടത്തലവർ: “വേണ്ട—ഞാൻ തനിച്ചു മതി.”

മാമൻ: “ആ പഞ്ചമഹാപാതകന്മാരുടെ തനിച്ചു പൊയ്ക്കൊടു.”

പടത്തലവർ: “പോയാൽ—?”

മാമൻ: “അയാളുടെ പേരുതന്നെ നാലുകാലന്മാരുടെ അരചൻ ഇരുട്ടിച്ചതല്ലേ?”

പടത്തലവർ: “എപ്പോഴെങ്കിലും ഒന്നു മരിക്കണ്ടേ ഹേ?”

മാമൻ: “മരിപ്പാൻ നല്ല വാരാണസി നോക്കിച്ചെല്ലണം. അയാളുടെ കൈയിൽ എട്ടടിവീരന്റെ വിഷമാണുള്ളത്. മാമനിതാ—ഓ! ഓ! സ്വഹ: ബ്രഹ്മസ്വം പിടിച്ചു സത്യംചെയ്യാം. ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളേളുടെ ഉടല്—”

പടത്തലവർ: “നാശം! അക്കമ കേട്ടു കാതു തഴമ്പിച്ചു—”

മാമൻ: “കൊണ്ടു തഴമ്പിക്കുന്നതിനേക്കാൾ സുഖമല്ലേ?”

പടത്തലവർ: “ഇന്നത്തെ എന്റെ യാത്ര തനിച്ചാണ്. നേരത്തെ കാലത്തെ പോയി ഉറങ്ങണം. ഒറ്റപ്പട്ടർ ശകുനത്തിന് ഇവിടെ നിൽക്കട്ടെ.”

മാമൻ: (അർദ്ധനിർബന്ധമായി) “അങ്ങനേ—”

പടത്തലവർ: “പോകൂ ഹേ!”

പടത്തലവരുടെ നിശ്ചയത്തിനു ബലമായി ഏതോ ഒരു പരോക്ഷവേദങ്ങളെന്നു മാമനു മനസ്സിലായി. അദ്ദേഹം എന്തെങ്കിലും കരുതിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, കണ്ടിട്ടാവട്ടെ, മാമനും ചിലതു കരുതുന്നു. സംശയം കൂടാതെ എഴുന്നേറ്റ്, മിണ്ടാതെയും അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും കുരങ്ങനെപ്പോലെ നോക്കി ചൂണ്ടുവീരലുകളെ മറിച്ചും തിരിച്ചും മുട്ടി ചില നീശ്ശുണ്ണുതുള്ളങ്ങൾ പിടിച്ചും മാമൻ പുറത്താകുന്നതുവരെ സാവധാനപ്രൗഢിയോടു നടന്ന്, മുറ്റത്തിറങ്ങി, പറന്നോ പറന്നില്ലയോ, ബ്രാഹ്മണൻ ഇതാ ജനറൽ കമാരൻതമ്പിയുടെ ഭവനത്തിൽ എത്തി. അദ്ദേഹത്തിനെ അന്വേഷിക്കുന്നു. ആ സേനാനി കുറച്ചു മുമ്പ് തന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥലത്തേക്കു പുറപ്പെട്ടിരുന്നു എന്നു കേട്ട്, ദളവ്യാമംത്തിലെത്തി, ആ ബ്രാഹ്മണൻ ഉടട്ടി ഉയർത്തിയ ചോറ്റിനെ തടഞ്ഞ്, ഒരു ‘പാർത്ഥവധം’ നാട്യപ്രബന്ധത്തെ കഥനംചെയ്യുന്നു. കഥാമധ്യമായപ്പോൾ, ആ മന്ത്രിപ്രവരന്റെ ക്ഷയ്കോപവും അക്ഷമതയും ചേർന്ന് “പോം പാട്ടാ!” എന്നു കൊടുത്ത ഒരാട്ട്, മാമനെ മഹാരാജാവിന്റെ മണിയറദ്വാരത്തിൽ എത്തിക്കുന്നു. അവിടെത്തെ നീശ്ശുണ്ണുതയും താരമാറും കണ്ടിട്ടും മാമൻ സങ്കോചപ്പെടാതെ ദ്വാസ്ഥന്മാരെ തകർത്തിട്ട് തിരുമുവിൽ കടന്നു വീഴുന്നു. “നല്ലൊരു പ്രള-പ്രജൈ-ശാകപ്പോരാർ സ്വാമി! നാങ്കളാരുശൊന്നാലും കേക്കമാട്ടാർ. ഹരിപഞ്ചനാന-രാവണ-ചതുരാനന-” എന്നിങ്ങനെ തന്റെ സങ്കടത്തെ ഉണർത്തിക്കുന്നു. പടത്തലവരുടെ ഗൗരവതീവ്രതയെ പാർവണേന്ദുത്വമാക്കുന്ന നൈഷ്ഠ്യം ഉജ്ജ്വലിച്ചുള്ള മുഖത്തോടിരിക്കുന്ന മഹാരാജാവിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ട “പോകൂ തന്റെ പാട്ടിന!” എന്നുള്ള സപ്തമുഖശൂലം മാമനെ കുത്തിയെടുത്ത് പരമതീർത്ഥക്കരയിലാക്കുന്നു. “ഒമ്പത്തി ആരരേമുക്കാൽ ശനി!” എന്നു പുലമ്പിക്കൊണ്ട് ഒരു അശ്വത്ഥത്തിന്റെ ചുവട്ടിലിരുന്ന് രണ്ടാംമുണ്ടുകൊണ്ടു വീശി ക്ഷീണംമാറ്റി, പ്രളക്കളായുള്ളവരുടെ നിർഘൃണത്വത്തെ തൃഷ്ണിയാവോളം ശകാരിച്ചപ്പോൾ, ഒരു യുക്തിയുദിച്ചു, വൃദ്ധൻ മണക്കാട്ടു മഹമ്മദീയരുടെ വാസദേശത്തേക്കു മണ്ടിത്തുടങ്ങുന്നു. അതികഠിനമായുള്ള കൂരിരുട്ടിൽ, പല ഇടവഴികളിലെ കയ്യാലകളെ ഞെരിച്ചിട്ട്, തിരക്കുന്നതിനിടയിൽ, പ്രാർത്ഥിതനായ ഭീമകായനെ കണ്ടുമുട്ടുന്നു. ആ സരസസാലഗാത്രനെ പിടിച്ചുനിർത്തി, കലുക്കി, തന്റെ ശ്വാസംമുട്ടിനിടയിൽ പല താഡനങ്ങളും മീശക്കൊത്തും വസ്ത്രാക്ഷപേവും തൊപ്പിഹസനവും കഴിച്ച് അയാളുടെ ‘ഭീമസേന’ വിദ്യകളും കൊണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിൽ പടത്തലവർക്കു സഹായിയായി എത്തണമെന്നു കൽപിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനന-പടത്തലവന്മാരുടെ നാമദ്വന്ദ്വത്തെ ഒന്നിച്ചു കേട്ടപ്പോൾ ഭീമാകാരനായ പക്കീർസാ മണ്ടിത്തുടങ്ങിയതിന്റെ വേഗവും

സംഭ്രമവും മാമാവെങ്കിടനെക്കൊണ്ട് നക്ഷത്രമെണ്ണിപ്പിക്കുന്നു. ഭഗേഷ്ഠനായി തിരിച്ചുനടന്ന്, കിഴക്കേ പ്രാകാരദ്വാരത്തിൽ എത്തിയപ്പോൾ ബ്രാഹ്മണന്റെ ഭാഗ്യതാരം തെളിഞ്ഞപോലെ, അനുചരന്മാർസഹിതം ഗമനംചെയ്യുന്ന കപ്പാ യവസ്ത്രധാരിയായ ഒരാൾ ഇരുട്ടിനിടയിൽകൂടി മാമന്റെ ആകാരത്തെക്കണ്ട് തന്റെ പരമാർത്ഥസ്വരത്തിൽ “അതാര്” എന്നു ചോദ്യംചെയ്യുന്നു. ഉടുപ്പു വലിയെരിശ്ശേരിവാർപ്പിനെ ഒറ്റക്കൈയാൽ പൊക്കുന്നതിനു സാമർത്ഥ്യമുണ്ടായിരുന്ന മാമന്റെ രണ്ടു കൈകളും ചേർന്ന് പഥികന്റെ ആകാശാരോഹണം നിഷ്പ്രയാസം സാധ്യമാക്കുന്നു. പഥികൻ പിടഞ്ഞു, പൂജഞ്ഞു കൈകാൽ കടഞ്ഞു, പല പ്രാർത്ഥനകളും ചെയ്യുന്നതിനിടയിൽ മാമാവെങ്കിടന്റെ ബുദ്ധിപ്പെട്ട വിശേഷപ്രകാശമുണ്ടായി, പാമ്പയുവാവിനെ താഴെത്തു നിറുത്തി, “മഞ്ജുതരം—” എന്നു പാടി, “വച്ചിരുക്കനക്ക്—പാർ” എന്നു ഭയപ്പെടുത്തി, ചുംബനവർഷവുംചെയ്ത് പടത്തലവരുടെ ഉദ്യമത്തെ ധരിപ്പിക്കുന്നു. അയാളും പക്കീർസായെപ്പോലെ ചിരകൊതുക്കിപ്പായുന്ന പക്ഷിക്കുളുലും ആകാശത്തെ ചിന്തി മറയുന്നു. മാമൻ ആശ്ചര്യഭരിതനായി, തോറ്റ്, അമ്പി, ചമ്പകശ്ശേരിയിലേക്കു മടങ്ങി. പാർവതി പ്പിള്ളയോടു സഹതപനത്തിന് ഹാജര കോടുക്കുന്നു.

ഇതിനിടയിൽ ചമ്പകശ്ശേരിയിൽ ചില വിശേഷസംഭവങ്ങൾ നടക്കുന്നു. മാമാവെങ്കിടൻ പടത്തലവരെ വിട്ടുപിരിഞ്ഞ്, ആ പ്രള ചിന്തകളോടുകൂടി ഇരിക്കുമ്പോൾ, വിജയാത്മകമൂർത്തി തന്നെ ഉത്സാഹപൂർണ്ണമനസ്സുനാക്കുന്നതിനായി അവതരണം ചെയ്തതു പോലെ സൗന്ദര്യേശ്വര്യലാളിത്യങ്ങളുടെ ധാമമായ ഒരു യുവാവ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷനായി, മുക്കളിക്രതപാണിയായി നിന്നു. തന്റെ മുമ്പിൽ അശുവർഷംചെയ്തു നില്ക്കുന്ന സമ്മോഹനകരനായ കോമളകുമാരനെക്കണ്ട്, പടത്തലവർ ആനന്ദക്ഷിണനായി എങ്കിലും എഴുന്നേറ്റു യുവാവിന്റെ അടുത്തുചെന്നു മുഖത്തെ നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കിട്ട് സ്നേഹവിവശനായി അയാളെ തലോടി വിജയലബ്ധിയാൽ സമ്പ്രഹൃഷ്ടനായി. “കഴക്കൂട്ടത്തുനിന്നു വരികയാണോ?” എന്നു ചോദ്യംചെയ്തു. ആഗതനായ കേശവൻകുഞ്ഞ്, “അല്ല, എനിക്ക് ഒരു ജന്മം കഴിഞ്ഞുപോയി. രണ്ടാംജനിക്കു് അച്ഛൻ അവിടന്നാണ്. അതുകൊണ്ട്, ആദ്യമായി ഇവിടെ കണ്ടു തൊഴാൻ പോന്നു.” ശബ്ദാകർഷണം പടത്തലവരെ പനിനീർക്കുളത്തിൽ മുക്കി. എന്നാൽ, ഇതിനിടയിൽ നാലുകെട്ടിനകത്ത് ഒരു വലിയ തകൃതി കേടുതലുണ്ടു്. അതു ഭഗവതിയമ്മയുടെ വിജയപൂർവ്വമായ പ്രത്യാഗമനംകൊണ്ടുണ്ടായ ബഹളംതന്നെ ആയിരുന്നു. ആ വിജയിനി കളപ്രാക്കോട്ടമർദ്ദിനി എന്ന പ്രഭാവത്തോടുകൂടി, പടത്തലവരോടു വിടുവായുടവെട്ടാൻ അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു പ്രവേശിച്ചു. “പവതി പെയ്യാ ചുമ്മാ വരുമോങ്ങുന്നേ? അമ്പമ്പടോ! പവതിപ്പെണ്ണ് എലങ്കാടിയ രാമായണം ചൊല്ലിയ

പുരായമാഹ്ലം. ആണങ്ങളു കെട്ടിച്ചമ്മച്ചാലല്ലോ, പൊരാണങ്ങളു? പവതി പെട്ടുപാടും കണ്ടവരോണ്ടെ. അതൊക്കെ എന്റെ പിള്ള കവിസക്കരസ്ഥമാക്കുമ്പോ അങ്ങത്തേക്കും കേൾക്കാം.”

പടത്തലവർ ആ സന്ദർഭത്തിൽ കളിവാക്കുകൾ കേൾക്കുന്നതിനും പറയുന്നതിനും സന്നദ്ധനായിരുന്നില്ല. കേശവൻകുഞ്ഞിനെ പിടിച്ച്, അടുത്തിരുത്തി, വീണ്ടും തലോടി സംഗതികളെല്ലാം ചോദിച്ചറിഞ്ഞു. ഭഗവതിയമ്മയെ അടുത്തു വിളിച്ച്, തന്റെ കൈയിൽ കിടന്നിരുന്ന ഒരു വിലയേറിയ മോതിരത്തെ അവരുടെ കൈ പിടിച്ച് വരലിൽ ഇടുകൊടുത്തു. “ഇത്രയുമല്ലാ അകത്തുപോയിരിപ്പിൻ. ഇനി എനിക്കു കുറച്ചു ജോലിയുണ്ട്.”

ഭഗവതിയമ്മ: “ഇനി എന്റെ പിള്ളേത്തരണം.”

പടത്തലവർ: “നിങ്ങളുടെ പിള്ള രാജ്യത്തെ രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു വരുന്നു. അവർ നിങ്ങൾക്കു കനകം ചൊരിയും. അതു ചുമക്കാൻ അകത്തുപോയി നിറച്ചുണ്ട് കരുത്തുണ്ടാക്കിൻ.” കേശവൻകുഞ്ഞിനെ പടത്തലവർ ക്ഷണത്തിൽ ഊണുകഴിപ്പിച്ച്, ഉണ്ണിത്താൻ ഉപയോഗിച്ച മേനാവിൽത്തന്നെ കയറ്റി ചിലമ്പിനേത്തെയ്തു യാത്രയാക്കി. അങ്ങനെ യാത്രയാക്കുന്നതിനുമുമ്പിൽ ആ യുവാവോട് ഒരു ചോദ്യം ചെയ്തു: “കൽപിച്ച് ഒരു മോതിരം കാണിച്ചത് എന്റെ അപ്പൻ വിറ്റതല്ലേ?”

കേശവൻകുഞ്ഞു: “അതുപോലെ ഞാനൊന്നു വിറ്റു. എന്നെക്കാണിച്ചതിൽ കല്ലുകൾ കൂടുതലുണ്ട്. ഉപയോഗിച്ചുവന്നതുമാണ്.” ഈ ഉത്തരം കേട്ടു ഉടനെ ആ യുവാവു നിരപരാധി എന്നു വിധിച്ചുണ്ടായിട്ടുള്ള കൽപനനിട്ട് താൻ വാങ്ങി വച്ചിരുന്നതിനെ പടത്തലവർ ആ വിദ്യാധനന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്ത്, ആ കോമളവദനന്റെ ചെകിട്ടിൽ തട്ടി, “ഞാൻ പുറകെയുണ്ട്. മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയെ ഒരു ദിവ്യരത്നമായി വിചാരിക്കണം” എന്നും മറ്റും ചില ഉപദേശങ്ങൾ നൽകി. പടത്തലവരുടെ പാദങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും ഭക്തിപൂർണ്ണതയോടു തൊട്ട്, അദ്ദേഹത്തെയും വടക്കേക്കെട്ടിൽ കടന്ന് ഗൃഹനായികയെയും, നവമായ ഒരു സ്ഥാനത്തിലേക്ക് ആരോഹണംചെയ്യുമാറ് ഭഗവതിയമ്മയേയും തൊഴുതുകൊണ്ട് കേശവൻകുഞ്ഞു യാത്രയാരംഭിച്ചു. ഒടുവിലത്തെ ക്രിയയെ, യുവാവിനെ തുടർന്നു ചെന്നിരുന്ന പടത്തലവർ സൂക്ഷിച്ചു. ‘പവതിക്കൊച്ചി’ ആ മുഹൂർത്താമൃതൽ പവതിപ്പിള്ളയെന്ന ജ്യോതിഷ്ഠിയിലായി രാജ്യസമുദായമണ്ഡലങ്ങളെ വിതാനിച്ചു.

കേശവൻകുഞ്ഞിനെ യാത്രയാക്കി, അഞ്ചാറുനാഴിക കഴിയുന്നതുവരെ പടത്തലവർ ഭഗവതിയമ്മയോടു സംഭാഷണംചെയ്തിരുന്നു. അനന്തരം ആ സ്ത്രീയെ അടുക്കളക്കെട്ടിലേക്കു യാത്രയാക്കിട്ട് വടക്കുപടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു മുറിക്കകത്തു കടന്നു. കാൽനാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ആ അറയ്ക്കകത്തുനിന്നു നിഷ്ഠമിച്ചത് രാമവർമ്മത്ത് അനന്തപത്മനാഭനല്ല, രാമവർമ്മ മഹാരാജനിയുക്തനായ ഒരു

വീരഭദ്രൻ തന്നെ ആയിരുന്നു. കൃത്രിമവേലകൾചെയ്തുള്ള ചല്ലടമിട്ട് നടുക്കെച്ച വലിച്ചുകെട്ടി മുറുക്കിയും, അതിന്റെ മുകളിൽ ഇരുട്ടവസ്ത്രം ഇറുകെ ഉടുത്തും അതിനിടയിൽ ത്രികോണാകൃതിയായ ഒരു കാഠാരി തിരുങ്കിയും ഇതെല്ലാം മറച്ച് ഒരു വെണ്ണപട്ടുസാൽവ പുതച്ചും, തലചേർന്നമരുന്ന ഉരക്കുടൊപ്പിയെ ചെമ്പട്ടുകൊണ്ടു വാലിട്ട് പുറം ചുറ്റിയും, വലത്തുകൈയിൽ ഉറയിൽ ഇട്ടിട്ടുള്ള ഒരു നെടിയ വാൾ ധരിച്ചും, മുഖം വീരപ്രചുരിമയാൽ അരുണിതമായും പടത്തലവർ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. കൃതാവ് ഇരുഭാഗത്തോടും കോതി വികസിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു പ്രസരിപ്പിക്കുന്ന സുഗ്രീവോഗ്രതയും, സ്വസാങ്കേതികാഭ്യസനത്തിന്റെ പ്രയോഗസംഭാവനയാൽ ഉണർന്നുള്ള വിക്രാന്തിയും, കച്ചുകെട്ടി മുറുക്കിയതുകൊണ്ട് വർദ്ധിച്ചു വക്ഷോവിസ്തുതി ആവിഷ്കരിക്കുന്ന സംഹാരകത്വവും, ആ പുരുഷനെ ഒരു സിംഹപ്രഭനായി പ്രജ്വലിപ്പിക്കുന്നു. ക്രൂരഖഡ്ഗം ധരിച്ചുള്ള ദീർഘലാപണിയായി, ശത്രുരക്തമധ്യഭ്രമാകൊണ്ട് ഉന്മത്തനെന്നപോലെ, രണരസോദ്യതനായ മല്ലന്റെ പടുതയോടു പടത്തലവവൃദ്ധൻ പ്രസമിതനാകുന്നത് അന്ന് ആദ്യമായി കാണുകയാൽ, പതുങ്ങി നോക്കിനിന്നിരുന്ന ആശ്രിതജനങ്ങൾ വിഷണ്ണരായി. കാൽനാഴിക കഴിഞ്ഞപ്പോൾ കൈത്തോക്കു മുതലായ ആയുധങ്ങൾ ധരിച്ച് മറ്റുവീര്യങ്ങളിൽ പടത്തലവരെപ്പോലെതന്നെ ഒരുങ്ങിയ ഒരാൾ അറപ്പുരയുടെ തെക്കേശത്തെത്തി. പടത്തലവർ എഴുന്നേറ്റ്, തുല്യവേഷനായി ആഗമിച്ച സേനാനായകൻ കമാരൻതമ്പിയെ മുന്നിട്ട്, യാത്ര തുടങ്ങി.

രാത്രി ഏകദേശം പതിനഞ്ചുനാഴിക അടുത്തു എങ്കിലും നഗരത്തിലെ പ്രധാന വീഥികൾ ഉൽഗതജീവപ്രസരങ്ങളായിരിക്കുന്നു. രാത്രി പകലായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ആ അവസ്ഥ ഹരിപഞ്ചാനനപരമഹംസരുടെ യജ്ഞദിവസത്തിന്റെ ഉപസ്ഥിതികൊണ്ടുതന്നെ ആയിരുന്നു. കാഷായവസ്ത്രപ്രചുരിമ രാത്രിയുടെ ശ്യാമതയെ പിശംഗതയും ശാന്തതയെ ഉത്സവകോലാഹലവും ആക്കി, സ്ഥലകാല സ്ഥിതികളെ പാടെ അവസ്ഥാന്തരീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനജയപ്രണാദങ്ങൾ മാർഗ്ഗസന്ധികളിൽ മുഴങ്ങുന്നു. ഭക്ഷ്യതാംബൂലാദി വാണിജ്യസങ്കേതങ്ങൾ രാജ്യസമൃദ്ധിയെ ബഹുധാ ലക്ഷീകരിക്കുന്നു. എന്നാൽ രാജ്യലക്ഷ്മീകാന്തൻ മുഖത്തെ വിവർണ്ണപ്പെടുത്തി, പടത്തലവരുടെ തച്ഛായയിൽ വേഷം ധരിച്ച്, 'കല്പമണ്ഡപം' എന്ന (ഇപ്പോൾ നഷ്ടമായിരിക്കുന്ന) രാജനിലയത്തിൽ അവസ്ഥിതനായി, അവിടെയുള്ള ഒരു കൃഷ്ണവിഗ്രഹത്തെ നോക്കി ആത്മഗതം ചെയ്യുന്നു. "പാർത്ഥസാരഥിയായി അവിടന്നു പോർക്കളത്തിൽ പരിക്ലേശിച്ചില്ലേ? സത്യത്തെ ലംഘിച്ചും ആശ്രിതരക്ഷണത്തിനായി ഭീഷ്മനിയനത്തിന് ആയുധമെടുത്തില്ലേ? കഷ്ടം! ഞാൻ ഇവിടെ സുഖമായി ഉറങ്ങുകയും, ആ ഭക്തശിരോമണിയായ യോദ്ധാവ് അവിടെ—കൊല്ലുമെന്നല്ലേ മാമൻ പറ

ത്തെന്ത്? ആ വൃദ്ധബ്രാഹ്മണന്റെ സ്നേഹമഹത്വം എന്റെ കർത്തവ്യമെന്നെന്തെന്തെങ്കിലും പാഠത്തെത്തന്നു. എന്നിട്ടും ഇങ്ങനെ ചഞ്ചലമനസ്സോടെ നിൽക്കുകേ? ഭഗവത്പ്രസാദം പോലെ വരട്ടെ.” രണ്ടുമൂന്നു യുദ്ധവിദ്യകളായ സേവകരോടൊന്നിച്ച് മഹാരാജാവും നടത്തുണ്ടി. രാജമന്ദിരത്തിലെ ഗാട്ടുകൾ ഇരട്ടിയും മൂവിരട്ടിയുമായി ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇളയരാജാവ് തന്റെ മണിയറയിൽ രാജാജന്തയാൽ ആ രാത്രികാലത്തോളം ബന്ധിക്കപ്പെടുകകൊണ്ട്, അവിടെ അസ്വസ്ഥനായി ഉഴന്ന് നിദ്രകൂടാതെ സഞ്ചരിക്കുന്നു. ശ്രീപാദനിലയനവാസി നിറയായ അമ്മതമ്പുരാട്ടി എന്തോ സംരംഭമുണ്ടെന്നു ശങ്കിച്ച്, ശ്രീപത്മനാഭസേവി നിറയായിത്തന്നെ രാത്രി കഴിക്കുന്നു. രാജനിലയനങ്ങളിലെ പരിചാരകജനങ്ങൾ അന്നു രാജസേവനമനുഷ്ഠിക്കുന്നതും സങ്കോചത്തേയും സശ്രമം അനുഷ്ഠിക്കുന്നു. മതിലകത്തെ ഗോപുരദ്വാരപാലന്മാർ അന്നത്തെ രാത്രിയിൽ നിന്നുറങ്ങാതെ, ദ്വാരരക്ഷണത്തെ അത്യുജാറായി അനുവർത്തിക്കുന്നു. അടുത്തദിവസത്തെ ഘോഷയാത്രാധാംബരത്തെക്കുറിച്ച് ‘ഹരിപഞ്ചാനനിക’ന്മാരിൽ കവികളായുള്ളവർ അഡ്വാൻസ് (മുൻപെന്ന്) കവനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കാൻ ഘോഷിക്കുന്നു. ഇതിനിടയിൽ, ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിന്റെ അന്തർഭാഗം പുറത്തെന്നപോലെ അസാധാരണമായുള്ള ജീവജാലപ്രചുരിമകൊണ്ടു നിബിഡമായിരിക്കുന്നെങ്കിലും, നിശ്ശബ്ദതയാൽ ആ സാങ്കേതാധിപന്റെ സമാധിസമഗ്രതയെ സൂടീകരിക്കുന്നു. രാജപഥസഞ്ചാരന്മാരായ കാഷായവസ്ത്രക്കാരുടെ സംഖ്യ പെട്ടെന്നു പെരുകുന്നു. തിക്കിത്തിരക്കിള്ളടുന്ന നവസംഘക്കാരിൽ ചിലർ മൃദുപദന്മാരായും ശീമക്കുന്നക്കുഴലുകളെ വസ്ത്രങ്ങൾക്കിടയിൽ മിടുക്കോടു മറച്ചും അവരവരുടെ സാന്നിധ്യത്തെത്തന്നെ ശങ്കിക്കുന്ന ചോരന്മാരെപ്പോലെ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും നോക്കിയും, ഒന്നൊന്നായി ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിനു ചുറ്റുമുള്ള പറമ്പുകളിലെ മരച്ചുവടുകളിലും കെട്ടിടങ്ങളുടെ മറവുകളിലും ചുവരുകളുടെ പുറകിലും ചേർന്നൊതുങ്ങുന്നു. ഈ മഹാതിമിരച്ചുക്കളായ ഗണം ഹരിപഞ്ചാനനമഹാഹൃതിക്കു ശ്രീപത്മനാഭസങ്കേതത്തിൽത്തന്നെ ഹോമഗർത്തനിർമ്മാണം ചെയ്യാൻ നിയുക്തന്മാരായുള്ള നന്ദിംഗിപ്രമുഖന്മാരായ ഭൂതങ്ങളോ—വൈഷ്ണവകീർത്തന്മാരോ, അല്ല, ധർമ്മരാജഭടന്മാരോ? ബുദ്ധിയുണ്ടെങ്കിൽ മനുഷ്യർ ചാകുമോ?

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയാറ്

“ഇങ്ങിനിവരാതവണ്ണം പോയാർ തെക്കോട്ടവർ”

കപ്പശ്ശാരുടെ രക്തത്തിൽ അഭ്യംഗസ്നാനം കഴിച്ചതോടുകൂടി ചന്ദ്രക്കാരന്റെ പൂർവ്വവിശ്രുതിയിൽ നാരകീയമായ ഒരു അസൂരത്വം കൂടി സംഘടിപ്പിച്ചു. എന്നാൽ, അതു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ഹൃദയകുട്ടിമത്തെത്തന്നെ പ്രഥമമായി ഭൂകമ്പസംഭ്രമണം ചെയ്യിച്ചു. വിക്രമികൾ സന്ദർഭങ്ങളാൽ സൃഷ്ടങ്ങളായി വിച്ഛേദ്യരാകുന്നു. അവരുടെ പരാക്രമശക്തികൾക്ക് ദുർദ്ദശാവൈരുദ്ധ്യം ഉണ്ടാകുമ്പോൾ, അവരാൽ വിക്ഷതന്മാരാക്കപ്പെട്ട സത്വങ്ങളും ക്ഷതദാനത്തിനു ബലിഷ്ഠന്മാരാകുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരാനുകൂല്യം ആ ധന്യനെ കൈവെടിഞ്ഞ മാത്രയിൽ, തന്നാൽ പാദക്ഷതം ചെയ്യപ്പെട്ടിരുന്ന ക്രമികൾ, ജീഹ്വയുടെ സംഖ്യയിലും പ്രചാരവിസ്തൃതിയിലും പ്രയോഗോർജ്ജിതത്തിലും, നാഗരാജതുല്യന്മാരായി. ഹരിപഞ്ചാനന്റെ മന്ത്രചര്യകളെ ക്രമാഭ്യസനം കൂടാതെ അനുവർത്തിക്കയാൽ, ചന്ദ്രക്കാരദുർമ്മതി ഉന്മാദവാനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു എന്നൊരു ശ്രുതി കഴുക്കട്ടാപ്രദേശത്തു പരന്നു. ആ ഘട്ടത്തിൽ ചന്ദ്രക്കാരാനുകൂലികളായി വർത്തിക്കുന്നവർ രാജ്യാധികാരത്താൽ ദണ്ഡ്യരോ ബദ്ധ്യരോ ആകുമെന്ന് ഒരു ഭീഷണിവാദവും സർവത്ര വ്യാപരിച്ച്, ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മേൽ പതിച്ച സാമുദായികശിക്ഷയെ പൂരിപ്പിച്ചു. സാമൂഹ്യോർജ്ജസ്വലതയുടെ ഈ വിജ്ഞാണത്തിന്റെ ഫലമായി ചിലമ്പിനേത്തു ദശാസ്യൻ ദേശനായകത്വത്തിൽനിന്നും സമുദായാംഗതയിൽനിന്നും ഏകയാമംകൊണ്ടു ബഹിഷ്കരിക്കപ്പെട്ടു. അനവരതമായുള്ള ഉപേക്ഷാതപത്താൽ പ്രണയത്തെടു ശുഷ്കമാക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ചന്ദ്രക്കാറിണി (പുത്രീസമേതം) ജനപ്രവാദവാത്യയുടെ പ്രഥമക്ഷോഭത്തിൽത്തന്നെ ഭർത്തൃതരുവിൽനിന്നു വേർപെട്ടു. ആ ഖലകലസമ്രാട്ടിന്റെ പരപീഡനൗതുക്യം ഇപ്രകാരം സ്വജനദ്വേഷത്തിൽ പര്യവസാനിച്ച ദിവസവും, സകലലോകങ്ങൾക്കും തപനനായ ദേവൻ അയാളോടു സഹതാപം ഭാവിക്കാതെ ഉദയവും അസ്തമയവും ചെയ്തു. എന്നാൽ, ‘സൗജന്യം’ എന്നുള്ള ധർമ്മം കൊണ്ട്, മറ്റു ജീവതത്തിൽനിന്നു മനുഷ്യജാതി വ്യത്യസ്തപ്പെടുന്ന പ്രമാണത്തേയും തൃണീകരിക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കാറിൻ സഹതാപസാന്ത്വനാദിക്രിയകളെ ‘ഉഴുട്ടാത്ത’ ഗോഷ്ടിവാർഗ്ഗത്തിൽ ഗണിച്ചിരുന്നു. ഉദയാസ്തമയങ്ങൾ ബ്രഹ്മാണ്ഡപരിചാരകനായ സൂര്യന്റെ ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത ദൈനംദിനകർത്തവ്യങ്ങളായിരുന്നു. അന്യഗോളകാര്യങ്ങൾ അവരവരെ ബന്ധിക്കുന്ന നിയമങ്ങൾ അനുസരിച്ചു നടക്കട്ടെ. തന്റെ മഹൽഗോളപ്രവർത്തനത്തെ തന്റെ സുഖഹിതസൗകര്യാനുസാരമായി—അതായത്, തന്റെ സ്വകാര്യജ്യോതിഷിക പ്രമാണങ്ങളാൽ നിർദ്ദിഷ്ടമാകുന്ന ‘കാലവും കർമ്മവും’ ഒപ്പിച്ചു—താൻതന്നെ യഥാവശ്യം നിയമനവും പരിരക്ഷണവും ചെയ്തുകൊള്ളും, ദൃഷ്ടാന്തം ആഗോള

സ്ഥമായുള്ള ഉദാരലിംഗങ്ങളിലെ ബോധിനിയത്രം അസ്തമയത്തിനുശേഷം ദ്രുതത്വം തുടങ്ങി. അപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരപ്രഭുതന്നെ പാചകവൃത്തിയെ അനുഷ്ഠിച്ചു, മൃഷ്ടമായി ഭക്ഷണവും കഴിച്ചു, ഉഷ്ണപുഷ്പ പഴങ്ങളോടുകൂടി, തന്റെ സുധർമ്മാസ്തമയത്തിൽ ദക്ഷിണാസനനായി ശരശയനം ചെയ്തു, കാളത്തൂണുകൾക്കൊണ്ടു കൊളുത്തുകൊണ്ടിട്ട് ചൈതന്യത്തിന്റെ അഭാവപുഷ്പിയെ അനുഭവിച്ചു. അനന്തരം, പരമ്പരകളിൽ വീഴുന്ന ഫലങ്ങളെ പെറുക്കാനായി അയാൾ പക്ഷികൾക്കുമുമ്പ് ഉണർന്നു.

ദുർദ്ദശാസഹ്യതയിലുള്ള തിരികെ മനുഷ്യരുടെ ധീരോദാത്തതയ്ക്ക് ഒരു മാനദണ്ഡമാണെങ്കിൽ, ചന്ദ്രക്കാരൻ വീര്യപൗരുഷങ്ങളിൽ ലക്ഷാധിപദശാസ്യനേയും ജയിച്ചു. കേവലം മദ്യമുറപ്പിച്ചാലോ, ആസയതയാലോ അല്ല, ആത്മപ്രമാണങ്ങളുടെ സുന്ദര, വീര്യം, ദാർഢ്യം എന്നിവകൾക്കൊണ്ടുതന്നെ, ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ ആപനതയെ തൃണീകരിച്ചു. അതിന്റെ ഹേതുഭൂതന്മാരെന്ന് തന്റെ ബുദ്ധിയിൽ തോന്നിയവർക്ക് തന്റെ ശകാരനിലങ്ങളിൽനിന്ന് തിരഞ്ഞെടുത്ത ചില മുക്തപ്രവാളങ്ങളെ അയാൾ സമ്മാനിക്കുകയും ചെയ്തു. മുഖം രക്തകാളിമയോടു പ്രജ്വലിപ്പിച്ചും, മുഖചാണകൊണ്ടുതന്നെ ആകാശത്തിൽ ചന്ദനമരച്ചും, താൻ ലോകഗതിയെ അനുകൂലിക്കേണ്ട ഒരു അംഗമല്ലെന്നു തെളിഞ്ഞത്, കൈവീശി നടന്നും, അധഃപതനകളങ്കം സ്വബിംബത്തെ തലോടുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ലെന്ന് ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ മണിമന്ദിരത്തിനു ബോധ്യമാക്കി.

തന്റെ വൃത്താന്തത്തെക്കുറിച്ച് ഇതേവരെയും അന്വേഷണം ചെയ്യാത്ത ഹരിപഞ്ചാനനനതീർത്ഥപാദരേയും ചന്ദ്രക്കാരൻ സ്വരചിതമായ നിലങ്ങളിലെ ചില നാമങ്ങളുടെ പര്യായമാക്കി. താൻ നടത്തിയ വധാപരാധത്താൽ രാജാധികാരപ്രവേശനമുണ്ടാക്കാത്തത്, തന്റെ പരാക്രമത്തെ ഭയന്നാണെന്ന് അയാൾ മദിച്ചു. എന്നാൽ ആ ഭവനത്തിന്റെ കോട്ടച്ചുവരുകളുടെ മുകളിൽക്കൂടി ഒരു തിരനോട്ടം കഴിച്ചപ്പോൾ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു പരിചയമില്ലാത്ത ചില നാഗരികജനങ്ങളെ അദ്ദേഹം ദർശനം ചെയ്തു. ചന്ദ്രക്കാരസരസന്റെ പുരികങ്ങൾ ഒന്നിളകി; നേത്രങ്ങൾ അപഹാസപ്രസരംകൊണ്ടു പ്രചലിച്ചു; ലുഷ്ടഭാവങ്ങൾ സുഷിരാക്രതിയായി സമുച്ചയിച്ച് ഒരു മുരളീഗീതത്തെ വിസർജ്ജിച്ചു. “ഇങ്ങു വരവിൻ—ഒടയാൻ ചെറുക്കന്റെ നെട്ടോട്ടം പിടിപ്പാൻ കരുത്തൊള്ളവർ—തള്ളമാരെത്തൊഴുതു വായ്ക്കുമിട്ടേച്ച് ഇങ്ങു വരവിൻ” എന്നു ദർപ്പനിർഘോഷത്തോടുകൂടി ഭവനത്തളത്തിൽ കടന്ന് മുട്ടുകൾ തമ്മിൽ മുട്ടിച്ച്, മുമ്പിലത്തെ വേണവാദനത്തിൽ വിട്ടുപോയിരുന്ന താളത്തെ ആ വീരവരിഷ്ഠൻ മേളിച്ചു. എന്തായാലും കാഴ്ചയ്ക്കു വമ്പുള്ള ഒരു ബന്ധുവിന്റെ സാഹചര്യം പരിസരവസ്ഥകൾക്ക് അപേക്ഷിതമെന്നു വിചാരിച്ച്, പൂർവ്വാനുചാരിയായ പിശ്ശാത്തിയെ

വാരിയിൽതിരുകി, ഒരു വെട്ടുകത്തിയെ അദ്ദേഹം ജന്യായുധമായി വരിച്ചു. കോട്ട ബന്ധിച്ചുള്ള തന്റെ ഏകാന്തവാസം എത്രകാലത്തോളം നിവർത്തിക്കാമെന്നു കണക്കുവരുത്താൻ ചന്ദ്രക്കാരൻ കലവറയും ഖജാനയും ഒന്നു വഴിയേ പരിശോധിച്ചു. ഈ യുദ്ധസന്നാഹത്തിനിടയിൽ ചന്ദ്രക്കാരവെട്ടുകത്തിധരൻ, ഔചിത്യങ്ങളുടെ അത്യഭിജ്ഞതകൊണ്ടെന്നപോലെ, ഒരു തുലായ്പ് (തളപ്പു) അരയിൽ ബന്ധിച്ചു. ചന്ദ്രക്കാരവൈശ്രവണൻ തന്റെ കുടവയറ്റിന്റെ താഴ്വര ചുറ്റി രക്ഷാകടിസൂത്രമായി അണിഞ്ഞു, വസ്തുവിതാനംകൊണ്ട് അന്യചക്ഷുർഗോചരമാകാതെ ഗോപനംചെയ്ത പടിയരഞ്ഞാണം അതിൽ അടക്കംചെയ്തിരുന്ന വജ്രാദിമണികളുടെ വിശിഷ്ടതകൊണ്ട് ഇക്കാലത്തെ രത്നവ്യാപാരപ്രദർശനശാലകളെ ലജ്ജിപ്പിക്കുമായിരുന്ന ഒരു 'അരമടിശീല'യായിരുന്നു. ആയുധസജ്ജീകരണം തന്നെ കാമകാമവൈരികൾക്കു സമാനനാക്കിയിരിക്കുന്നു എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ പരിവൃഷ്ടനായി. "ഇനി ഏതു തിരുവന്ദരത്തോ—തൃച്ചലോ—തൃരക്ഷപട്ടത്തോ (ശ്രീരംഗപട്ടണത്തോ) ചെന്നുടാ? ധൗസങ്ങളു് (സൗധങ്ങൾ) തൊറപ്പാൻ മണിമംഖകളുതന്നെ മുതുല്യോ?" എന്ന് ആവൃതരായ നാളികേരവിദ്വൽസമാജത്തിന്റെ സമക്ഷത്തിൽ, ധനസാമൂഹ്യനിരൂപണങ്ങളെ സംബന്ധിച്ചുള്ള ഒരു വിഷമപ്രശ്നത്തെ അർപ്പിച്ചു. ജണ്ടറാളോ കാലനോ കബന്ധനോ, മുടക്കോ കാവലോ ഇട്ടാലും, തന്റെ 'ഒറ്റപ്പെരുക്കെയെ' നിവർത്തിച്ച്, 'പുല്ലുക്കൂട്ടങ്ങളുടടി മറയത്തു ചപ്പിരിക്കണ' ചിലമ്പിനേത്തു ചന്ദ്രക്കാരൻ നാമത്തെ ശാശ്വതസ്മരണിയമാക്കിയല്ലാതെ താൻ വിടുന്നതല്ലെന്ന് ആ ധീരപാഷണ്ഡൻ നിശ്ചയിച്ചു. എന്നാൽ, ഈ മഹോത്ഥാനത്തിനും ഒരു ഉത്തരായണസമാഗമത്തെ പ്രതീക്ഷിക്കേണ്ടതായുണ്ട്. "വരട്ടേ ചെറുക്കൻ വരട്ടെ—അപ്പം കാമ്പിച്ചുകൊടുക്കാം. പയ്യപോലും മേയാപ്പല്ലുകൾക്കു ചന്ദ്രക്കാരന്റെ തനിക്കൊണം" എന്നു കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ തിരിച്ചുവരവിലേക്കു മാത്രമായി ചന്ദ്രക്കാരന്മാലു തന്റെ 'പെരുക്കെ'പ്രയോഗത്തെ നീക്കിവച്ചു.

ആ ഏകാന്തവാസവും തന്നെ വലയംചെയ്യുന്ന ആപത്തിന്റെ അനിവൃത്തതയും കൂടിച്ചേർന്ന്, രണ്ടു ദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, ആ വജ്രശിലാഹൃദയനെ കഷായിപ്പിച്ചുതുടങ്ങി. "ആടിയ കാലും പാടിയ വായും" പോലെ ചന്ദ്രക്കാരവികൃതികളും അനമ്യായസ്വസ്ഥതയെ അവലംബിക്കുന്നവയല്ലായിരുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരൻ പ്രമത്തനും, ഹനനഭീഷണിപ്രവാദകനും ആയിരുന്നെങ്കിലും, ആ ഗോളനിർമ്മിതി നിധനകർമ്മത്തിനും നിധനധർമ്മത്തിനും വിരുദ്ധപ്രകൃതിയിൽ ആയിരുന്നതിനാൽ കുപ്പശ്ശാരുടെ വധജാളൃത്തിന് കാശ്ശൈകുടുകായ താൻ എങ്ങനെ പ്രചോദിതനായി എന്നൊരു ശങ്കാശല്യവും അയാളുടെ കഷായത്വത്തെ കഴിവില്ല. "അപ്പൊല്ലാത്ത ചാവുണ്ണിത്തേവടിയാടെ മായാമയക്കി!" എന്ന് ആ

ബുദ്ധിക്കുറപ്പാടിനും ചന്ദ്രക്കാരഭക്തൻ സമാധാനം കണ്ടുപിടിച്ചു. എന്നിട്ടും, ബഹുസഹസ്ര ജനസേവനവും ക്ഷണംപ്രതിയുള്ള സംഭാരാഗമനവും രാപ്പകൽ ഭേദം കൂടാതുള്ള ഉമത്തസഞ്ചരണവും ആ ബന്ധനത്താൽ തള്ളപ്പെട്ടപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരമഹാനുഭാവന്റെ മദമൂർച്ഛിതമായുള്ള അന്തഃസൂത്രം ഒന്നു പിടിയുകതന്നെ ചെയ്തു. ഹിമവൽപാർശ്വം പോലെ വിസ്തൃതവും കഠിനവുമായുള്ള തന്റെ വക്ഷോനിരപ്പിൽ തട്ടി, തടവി, കൈ മലർത്തി, നിവൃത്തിമാർഗ്ഗങ്ങളെ പുനശ്ച ആലോചിച്ചു; അത്യന്തം ശാന്തചിത്തനായിരുന്ന്, ശിരോഭേദത്തിരുമലിനിടയിൽ, അവിടത്തെ സഞ്ചാരികളിൽ അനവധി തിലമാത്രശാന്തമാരെ ഹനനം ചെയ്ത് "അതേ—അങ്ങനെ തൊല്ല ഒതുക്യോലോ?" എന്ന് ആത്മഹത്യയായുള്ള നിർവൃതിപഥത്തിന്റെ മനോഹരസൗകര്യത്തെക്കുറിച്ച് ചിന്തനംചെയ്ത്, തന്നാൽ പ്രതിഷ്ഠിതമായി, സംരക്ഷിതമായി, മഹദൈശ്വര്യക്ഷേത്രമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ചിലമ്പിനേത്തു സൗധാദിസമ്പത്തെ "കണ്ട, എങ്ങാനെന്നും ചാടിക്കടക്കണ എരപ്പക്കോമാളിത്താൻ" അപഹരിച്ചടക്കി, ഭാഗ്യാനുഭൂതിയോടു വാണാലോ, എന്നുള്ള അഭ്യസ്യയ ആ ആലോചനയെ സമൂലം വിച്ഛേദിച്ചു. തന്റെ ആപന്നതയിൽ തന്നാൽ നിർമ്മിതമായുള്ള ഭവനം മനോഹരത്വത്തെ അവലംബിച്ചുനില്ക്കുന്നതിനെ ഒന്നു ലേഹനം ചെയ്തു ഭസ്മീകരിപ്പാനും, ആ പ്രകൃതിഭേദന്റെ അകത്തു കത്തുന്ന കോപവിഷാഗി ഒന്നു പ്രജ്വലിച്ച് ആഞ്ഞു. തന്നെ ദ്രാന്തനെന്ന ജനങ്ങൾ ഭവിച്ചേക്കുമെന്നുള്ള അഭിമാനപവമാനൻ ആ തീയെ കെട്ടത്തു. കൊട്ടാരക്കരത്താമസിക്കുന്ന സ്വജനങ്ങളോടുചേർന്ന് തൽക്കാലം ശുഭവസനം ചെയ്തയോ എന്ന് ആലോചിച്ച്, ഒരു ചിറ്റംകൊണ്ട് അതിനെ അവസാനിപ്പിച്ച് ഹരിപഞ്ചാനനപാദങ്ങളിൽ ദണ്ഡനമസ്കാരംചെയ്ത്, ആജ്ഞാലംഘനാപരാധപാപത്തിനു നിവൃത്തി പ്രാർത്ഥിക്കേ, എന്നും ചിന്തിച്ചു. ദന്തങ്ങളാൽ അഖാദ്യവും ബുദ്ധിയാൽ ദുർഗ്രാഹ്യവുമായുള്ള മന്ത്രതന്ത്രവേദാന്തോക്തികളുടെ വ്യാപാരകനായ ആ വഴിപിണക്കിഭൂതത്താന്റെ ഗുരുപാദർ താൻ ആയി, ആ 'ചെപ്പടിപ്പേച്ചനേ' അഞ്ചാലിൽ തൂക്കി, ഗാന്ധാരിമുളകിട്ടു പുക്കച്ചു കണ്ണുംകെടുത്ത്, മേൽത്തൊലി 'വാർവാറൊന്ന്' വാങ്ങി കൊലവിളി വിളിപ്പിച്ചു കമ്പിടിച്ചില്ലെങ്കിൽ 'ഹനം—' ഈ ചിന്താവാചകത്തെ, അതിലെ ക്രിയാപദത്തിനു പകരം മുഖത്തെ കീഴ്കേൽ തെരുതെരെ ആട്ടി, ചെറുവിരൽകൊണ്ട് ആകാശത്തിൽ ഒരു അനുസ്വാ രചിഹനവും വാലും വരച്ച് ആ സാഹിത്യസംബന്ധി അവസാനിപ്പിച്ചു. തന്റെ ദ്രാഹാലോചനകൾക്കു മതിയായ പ്രായശ്ചിത്തംചെയ്ത് മഹാരാജപാദങ്ങളെ ശരണംപ്രാപിച്ചാലോ? ഈ ആലോചനയ്ക്കു സമാധാനമായി പുറപ്പെടുന്നത്, "പെരുങ്കൈനോക്കന്മാരെ മെനക്കെടുക്കാൻ കുരുത്തംകെട്ടു തന്തയ്ക്കു പിറന്ന ചെറുക്കൻ" എന്നൊരു ക്ലേശോച്ചാരണമായിരുന്നു.

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ദുഷ്ടാലസകനമായ ജെണ്ടറാൾ കമാരൻതമ്പി, ആ ഖലപ്രമത്തന്റെ ഗുരുവും സത്യബന്ധത്താൽ മിത്രവും ആയ ഹരിപഞ്ചാനന്തിമിംഗല'നെ തന്റെ സേനാവലയത്തിനകത്തു ബന്ധിപ്പാൻ വ്യഹസജ്ജീകരണം ചെയ്തു. ഈ ഒരുക്കത്തെ പുരിപ്പിക്കാനുള്ള കരുതലോടുകൂടി ആ സമയത്തുതന്നെ ചിലമ്പിനേത്തു ഗൃഹമാകുന്ന വ്യഹവും അന്ധകാരവ്യഹവും തന്റെ പാപകർമ്മവ്യഹവും വളത്തിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രക്കാരനേയും ഒരു ചെറുതായ സേനാവ്യഹംകൊണ്ടുകൂടി ആ സേനാനായകൻ ആവരണംചെയ്തു. ഭക്ഷണാദി ദിനചര്യകളിലും നിദ്രയിലും ആസ്ഥ കുറഞ്ഞ, തന്റെ ആപൽഗൗരവകേന്ദ്രത്തിൽ സമസ്തകരണങ്ങളേയും സമാഹരിച്ചു സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ചന്ദ്രക്കാരൻ ഈ വസ്തുതയും ധരിക്കുന്നു. തന്റെ ഭവനത്തിലെ മൂപ്പത്തിയാറു കെട്ടുകളുടേയും വാതലുകൾക്കുള്ള ഈരണ്ടു സാക്ഷകളേയും ദ്രവ്യമായി ഉറപ്പിച്ച്, വാതലുകളെ ബന്ധിച്ച്, ഗൃഹപ്രവേശസാഹസത്തിനു തുനിയുന്ന രാജഭടന്മാരെ തന്റെ ഗൃഹസമേതം വെണ്ണിരാക്കുന്നതിന്, ഗൃഹമദ്ധ്യസ്ഥമായുള്ള അങ്കണത്തിൽ ഒരു ഹോമം ആരംഭിച്ച്, അഗ്നിജ്വാലകളെ പോഷണംചെയ്യുന്നു. അദ്ദേഹം തന്റെ നവചന്ദ്രഹാസത്തെ ധരിച്ച്, ശ്രവണങ്ങളെ സൂക്ഷ്മപ്രവർത്തകങ്ങളാക്കി ഇരിക്കുന്നതിനിടയിൽ ചന്ദ്രഹാസത്തിന്റെ വായ്ക്കലയും കീളിച്ചുണ്ടും ഹോമപ്രഭൃതേട്ടി, രജതപ്രഭൃതേട്ടേടുകൂടിയ ഉഗ്രശ്ശികളെ ഉദ്ദമിക്കുന്നു. എന്നാൽ, ആ ചന്ദ്രഹാസത്തിന്റെ ഉടമസ്ഥൻ വെള്ളകിലിന്റെ വർണ്ണവും ഗോളാകൃതിയും പകർന്ന് മിശ്രവർണ്ണനായി ലംബമാംസനായി, പിംഗളദന്തനായി, ജംഭിതസടാകേശനായി, ജരാക്രാന്തനായി, പ്രാണായാമസ്ഥനായി കാണപ്പെടുന്നു. തന്റെ ഭരണസൗഭാഗ്യം അനുഭവിക്കാതെ ദുർദ്ദേശാവിലത്തിൽ പതിക്കാൻ പോകുന്ന സ്വരാജ്യത്തിന്റെ ഭാഗധേയവൈകൃതത്തെ തന്റെ മദാത്യവിദ്രാന്തികൾക്കിടയിൽ, ആ ധൂർത്തൻ ശപിച്ച് അപഹസിക്കുന്നു. അശമഹൃദയനായി, പരോപദ്രവപ്രതനായി, നീതിനിഗമാദിസകല ധർമ്മാധാരങ്ങളുടേയും വിദ്വേഷകനായി, ഐശ്വര്യമായുള്ള സർവ്വഭൃതികളേയും ഹതംചെയ്യുന്ന നഗ്നപാഷണ്ഡനായുള്ള ആ കലികാലവേനന്റെ ശാപം ആ കുടിലബുദ്ധിയുടെനേർക്കുതന്നെ പ്രതിപതനം ചെയ്യുന്നു. എങ്ങാങ്ങൊരു കെട്ടിന്റെ പുരപ്പുറത്ത് ആൾ സഞ്ചാരത്തിന്റെ ശബ്ദം കേട്ടതുപോലെ ആത്മരക്ഷാസമഗ്രചിന്തനായ ചന്ദ്രക്കാരന തോന്നുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരൻ ശ്രവണശക്തിയെ സമഗ്രജാഗ്രൂകമാക്കി പരിശോധിച്ചപ്പോൾ തനിക്കു കേട്ടതായി തോന്നിയ ശബ്ദം തന്റെ സംശയബുദ്ധിയുടെ ഫലമാണെന്നു തീർച്ചയാക്കി എങ്കിലും, ദളവാപദകാക്ഷിയായ അയാൾ സന്നാഹോപേക്ഷകൊണ്ടു ഹതനായിപ്പോകാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനായി ഹോമത്തെ ഒന്നുകൂടി വളർത്തി പൂഷ്ടിയാക്കി. തന്റെ ഏകാഗ്രചിന്തകളുടെ ഫലമല്ലെന്നു തീർച്ചയാകമാറ്, ഒരു ശബ്ദം പരമാർത്ഥമാ

യി താൻ ഇരിക്കുന്ന കെട്ടിനകത്തു ചന്ദ്രക്കാരൻ കേൾക്കുന്നു. വാതലുകൾ ബന്ധിക്കുന്നതിനിടയിൽ ശത്രുക്കളും തന്നെ മുന്നിട്ട് ഓരോ കെട്ടുകളിൽ പ്രവേശിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട്, ഹോമകണ്ഡത്തിന്റെ സമീപത്തുചാടിക്കത്തിയെരിയുന്ന ഒരു കൊള്ളിയെടുത്ത ബഹുസഹസ്രംജനങ്ങളുടെ ഞരമ്പു തികൊണ്ടു നിർമ്മിതമായുള്ള ആ മഹാമന്ദിരത്തെത്തന്നെ സംഹാരവഹിയിൽ ഹോമിക്കുന്നതിന്, ചന്ദ്രകാരപുരോചനൻ കൊള്ളിയെ ഉയർത്തി മിന്നുന്നു. ആ പ്രഭാവിസരണത്തിൽ, അതിദൂരത്തല്ലാതെ അതികൃഷ്ണവർണ്ണനായി, ജുംഭിതശരീരനായി, അവ്യൽരൂപനായുള്ള ഒരു ഭൂതം ചന്ദ്രക്കാരന പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. അത്ര പെരുമ്പടപ്പിലുള്ള ഭവനത്തിലെ ഏകാന്തതയിലും, ഹോമത്തിന്റെ അനവസ്ഥിതമായ പ്രകാശത്തിലും, തന്റെ വിചാരകാളിമയ്ക്കിടയിലും, അങ്ങനെയുള്ള ഒരു ദർശനം ഉണ്ടായപ്പോൾ തന്റെ മർദ്ദനത്താൽ വക്രിതശരീരനായ കുപ്പശ്ശാരുടെ പ്രേതം, തന്നെ ബാധിപ്പാൻ ശവഗർത്തം ഭേദിച്ചു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതാണെന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ വിചാരിച്ചു. അങ്ങനെ ഒരു അഭൗമദർശനത്തിനെങ്കിലും ആ ഘട്ടത്തിൽ സന്ദർഭമുണ്ടാക്കിയ ഭൂതത്തെ അഭിനന്ദിച്ച് ആ ഭൂതഗ്രന്ഥൻ എഴുന്നേറ്റ്, “വാ അമ്മിണാ വാ വാ—കൂട്ടില്ലാണ്ട് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കൂത്താട്ടങ്ങളു മോടിയാവണില്ല” (മേഷയുദ്ധസമർത്ഥന്മാർ പലകപിടിക്കും പോലെ വെട്ടുകത്തിയെക്കാട്ടി) “ബാഹാ! ചന്ദ്രക്കാരന്റെ കരളിലെ ഉപ്പൊന്നു നക്കാൻ ഹങ്ങങ്ങു വാ!” എന്ന് കാളിഉടയനായ ചന്ദ്രക്കാരൻ തന്റെ നാമാർത്ഥതയെ ധർമ്മരമീകരിച്ച് അന്ധാളിപ്പിന്റെ ഛായപോലും കൂടാതെ ഒരു നിമന്ത്രണം നൽകി, മേഷശിരസ്സിൽ തച്ച് അതിനെ പുറംപായിപ്പിക്കുന്ന ചോടിൽ മൂന്നാഞ്ഞു കുതംകൊണ്ടു നിന്നു. ഭൂതം ചന്ദ്രക്കാരന്റെ നാദകത്തിന്റെ ധാരാപ്രകാശം കണ്ട് അതിന്റെ ലേഹനാനുഗ്രഹത്തിൽ കൗതുകിയാകാതെ വാതൽ തുറന്ന് അടുത്ത കെട്ടിൽ ചാടി. “പെയ്യച്ചു വാ നല്ലനേരംപറ്റി” എന്ന് ചന്ദ്രക്കാരൻ പറഞ്ഞു എങ്കിലും, ആദ്യത്തെ ശങ്കോദ്ദേശം ആ ഭൂതത്തിന്റെ മടക്കം കണ്ടു നീങ്ങുകയാൽ, ആ സത്യത്തെ തുടർന്നു. അത്രത്തോളം ഹിംസാശ്രമത്തിനു സംഗതിയുണ്ടായത് ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ജ്വലഭോമത്തെയ്തു മാധികമായി. ഭൂതത്താൻ ആ ഭവനത്തിലെ മൂപ്പത്തിയാറു കെട്ടുകളിലും നൃത്തംചെയ്തുകഴിഞ്ഞിച്ച്, അവസാനത്തിൽ എന്തോ ഭീഷണഗർജ്ജനം ചെയ്യുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരൻ നിലയിൽനിന്ന് ഭൂതത്താന്റെ ആകാശവാണികൾക്കു ചെവി നൽകുന്നു. തന്റെ ഭാഗിനേയന്റെ മൃതികഥയേയാണ് ഭൂതം വർണ്ണിക്കുന്നത്. ഒരു കല്ലറയിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ട്, ആ മനോഹരകുമാരൻ, കുപ്പനായ വൃദ്ധവിരൂപൻ മണ്ണുകഴിയിലെന്നപോലെ ദ്രവിച്ച് കീടഭക്ഷ്യമായിത്തീരുന്ന എന്ന് ഭൂതം പ്രഹസിക്കുന്നു. ചന്ദ്രക്കാരനാൽ വധിക്കപ്പെട്ട ആ വികൃതഭൂതയാമനം സർവവന്ദ്യനായ തന്റെ ഭാഗിനേയപാരിജാതത്തിനും,

വിധിവശാൽ ഏകഗതിതന്നെ സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു ഭൂതത്താൽ കൂടെവിളിച്ചുകൊണ്ട്, ആ ഭവനത്തിലെ നവാകണങ്ങളിലും ചന്ദ്രക്കാരന്റെ വ്യാകലത കാൺമാനുള്ള ഉത്സാഹഭ്രമത്തോടു തുള്ളിക്കളിയാടി. “ഏതു മഹാപാപി അക്കൊടുമയ്ക്കോടവരുത്തി?” എന്ന് അമ്പുകൊണ്ട ഗജത്തിന്റെ ഘനരോദനധ്വനിയിൽ ചന്ദ്രക്കാരൻ ചോദ്യംചെയ്തതിന്, ഭൂതത്താൻ ഹരിപഞ്ചാനനനാമത്തെ സമസ്തബിരുദസമേതം ഉച്ചരിച്ചു. യോഗിവാടത്തിൽവച്ചുണ്ടായ ബ്രഹ്മസാക്ഷാൽ രണഭാവനയിലെ ഉക്തികളേയും തന്നെക്കാണിച്ച ലേഖനത്തേയും ഓർത്ത്, ആ യുവാവിന്റെ സംഗതിയിൽ ആദി മുതൽ അനന്തവരെ ആ യോഗീശ്വരൻ പരമപാതകത്വത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് ക്ഷണവ്യാഖ്യാനംചെയ്ത്, ഉള്ളിൽ എരിഞ്ഞ തീയോടുകൂടി, “എരിഞ്ഞു കരിഞ്ചൊമ്പലിച്ച്, നഹിച്ചു പറന്നു പോട്ടേ പഞ്ചപാഥകൻ” എന്നു ചന്ദ്രക്കാരൻ ശപിച്ചു. ഭൂതത്താൻ ആ പുരയ്ക്കും പറമ്പിനും പുറത്തുചാടി കമാരൻതമ്പിയുടെ ഭടജനവലയത്തിൽ അകപ്പെട്ടു.

കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ മൃതിവൃത്തശ്രവണം ചന്ദ്രക്കാരനിൽ ശേഷിച്ചിരുന്ന നരത്വത്തേയും പൈശാചികരിച്ചു. തന്നെ ആ സ്ഥലത്തോടു ബന്ധിച്ചിരുന്ന ഏകതന്തുവും ഖണ്ഡിക്കപ്പെട്ടപ്പോൾ ചന്ദ്രക്കാരൻ ഹരിപഞ്ചാനനോപദേശങ്ങളുടെ സഹായം കൂടായേയും, തന്റെ രൂക്ഷതമാത്രത്താൽ ശാസ്യനായും ധൂമപ്രായമായ തന്റെ ബുദ്ധിയെ സ്വഹൃദയവർത്തിയായ തമോബ്രഹ്മത്തിൽ ലയിപ്പിച്ചു. ഗൃഹത്തിന്റെ മധ്യകണത്തിൽ കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന അഗ്നികണ്ഡത്തെ പാദപ്രപാതംകൊണ്ടണച്ച്, പശ്ചിമപ്രാകാരമുഖമായുള്ള ശീതളതളിമത്തിൽ പ്രവേശിച്ച്, ബൃഹൽപിണ്ഡാസനസ്ഥനായി, സമാധിനിഷ്ഠനായി സ്ഥിതിചെയ്തു. തന്റെ മനസ്സിനും ചക്ഷുസ്സിനും ഗോചരമാകുന്ന അന്ധകാരവസ്തു തന്റെ അവസ്ഥകളെ ഗൃഹനം ചെയ്യുന്ന സന്തുഷ്ടികൊണ്ട്, അയാളുടെ ആസൂരബുദ്ധി ഏകാഗ്രതയോട് അതിനെ സർവാന്തര്യമായി സാക്ഷാൽകരിച്ച് ആരാധിച്ചു. ആ ഉഗ്രസമാധിയാൽ ഉപസ്യമായ മൂർത്തി ക്ഷിപ്രപ്രസാദിയായി അയാളുടെ മൂർത്തിയിൽ പൂർണ്ണാനുഗ്രഹത്തോട് അധിവാസം ചെയ്തു. തന്നിൽ വ്യാപരിച്ചിരിക്കുന്ന ദേവന് നിവേദ്യമായോ, ഭവനത്തിൽ ഘാതർമം നടന്നു എന്ന് തെളിവുണ്ടാക്കാനോ, കേവലം ദുർദ്ദശാചകിതതയാലുള്ള ചിത്താസതയാലോ ആ തമഃപൂർണ്ണൻ തന്റെ വിരലുകളുടെ അഗ്രങ്ങളെ കടിച്ചുമുറിച്ച് ആ തളിമത്തെ ചില രക്തമണികൾകൊണ്ടു മണ്ഡിതമാക്കി. ദർശനസന്ദർഭം ഉണ്ടായെങ്കിൽ, കാലൻതന്നെ വിരകൊള്ളുമായിരുന്ന അപ്രാകൃതരൂപനായി, ആ പിണ്ഡാകാരൻ എഴുന്നേറ്റു നിൽക്കുന്നു. അംഗലികളിൽനിന്നും ദ്രവിക്കുന്ന രക്തസ്രാവത്തെ അറിയാതെ അയാൾ തന്റെ കൈകളെ നീട്ടി, നിവർന്ന്, വക്ഷസ്സിനെ വിസ്മൃതമാക്കി, മനസ്സിൽ ശാപോദയത്തോടുകൂടി ഒരു ഗർജ്ജനംചെയ്യുന്നു. ശവഭൂതിസന്തുഷ്ടി

കൊണ്ട് യുദ്ധഭൂമിയിൽ നൃത്തംചെയ്യുന്ന പൈശാചകളിയെപ്പോലെ അയാൾ പൊട്ടിച്ചിരിക്കുന്നു. “എടാ ഇരുളാ! വിഴുണ്ട് വാതുന്ന്, ഈ മൊണ്ണയനെ. നീയല്ലാണ്ട്, കാലമേത്, ഖലിയേത്? ഉശിരുടയാൻ കാലനം നീ തന്നെടാ പടച്ചപൊരുളേ! നീയല്ലാണ്ട് പൂലവത്ത് ആരെടാ നെടുനെലകൊള്ളുന്ന പെരു ബൊലിമ? തായെന്നു ചൊല്ലിയവടെ കൊടലിരുട്ടിൽ തോറ്റി, മനുഷ്യവരെ പെരുട്ടിരുട്ടിൽ ഇരുട്ടുവെടിയ പെലന്, തിരുമ്പാപാംകഴിയിരുട്ടിൽ മൊലയണ ഇക്കൊന്നംകെട്ട, ഈ ഈരിരുളന്, കരുംകൂരിരുളേ, നീയേ നെടുഘെതി!” എന്നും മറ്റും അതിവിശിഷ്ടങ്ങളായ ചില അദ്വൈതപ്രമാണങ്ങളെ ഉദാഹരിച്ചു കൊണ്ട്, മുറ്റത്തിറങ്ങി, പുറകോട്ടു നടന്ന്, ഇഷ്ടദേവതയായ ആദിയും അന്തവും ഇല്ലാത്ത അന്യകാരബ്രഹ്മാണത്തിൽ, കാളിയുടയാനായി ജന്മമെടുത്ത്, ഈ വിധമെല്ലാം നിവർത്തിച്ചവന്റെ ഉടൽ പാഞ്ഞു.

“കദംബവനവാസിനീം മുനികദംബകാദംബിനീം. . .

ത്രിലോചനകുടുംബിനീം ത്രിപുരസുന്ദരിമാശ്രയേ.”

ഈ സ്തോത്രഗീതത്തിന്റെ അമൃതയാരാമാധുരിയെ വഹിച്ചുള്ള പ്രശാന്തപവനൻ മന്ത്രക്കൂടത്തു ഭവനത്തിൽ വ്യാപരിക്കുന്ന ശബ്ദബഹുത്വത്തേയും ഭേദിച്ച്, പിശുന സമ്പർക്കം കൊണ്ടു ദുഷിതമായ ചിലവിനഴിയത്തു വായുമണ്ഡലത്തെ, അതിന്റെ യുവനാഥന്റെ സുഖസഞ്ചാരണത്തിനായി ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു. ആ സംഗീതവാഹിനി അത്യന്താധിജന്യങ്ങളായുള്ള പരമദുഃഖാശ്ശങ്ങളിൽ തടഞ്ഞ്, തിങ്ങിപ്പെരുകി, കവിഞ്ഞ്, സ്ഥിരീകര്യമായി ആലാപസമേതം പ്രപാതം ചെയ്ത്, പ്രാന്തങ്ങളേയും ദൈന്യശിശിരിതമാക്കുമാറ്, വിലപനകല്ലോലങ്ങളായി തടതരണം ചെയ്യുന്നു. ‘ത്രിപുരസുന്ദരി’ എന്ന സങ്കല്പത്തിൽ, ശിവശക്തിസ്വരൂപിണിയുടെ കരുണാമൃതത്തെ അഭിവാഞ്ഛിച്ചുണ്ടായ പ്രാർത്ഥനാഗാനം മന്ത്രക്കൂടത്തു നടക്കുന്ന മൃത്യുക്രിഡയിലെ രണ്ടാംകളത്തിൽ ‘മൃത്യുഞ്ജയ’മായി കഥനീയമായ ഒരു ‘ചതുഷ്പാദം’ ആയിരുന്നു. രക്താഭിഷിക്തമായ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ശരീരവസ്ത്രങ്ങളെ തന്റെ ദൃത്യന്റെ ദുർഗതിയെ ഉറഹിച്ചു വീണ സ്വാമിനിയെ, ഭാഗ്യവശാൽ ആ ഘാതകന്റെ ഉന്മാദഗതികളെ പതുങ്ങി നോക്കി സഞ്ചരിച്ചിരുന്ന ചില കരനാഥന്മാർ, ഉടനേ നേരിടുമായിരുന്ന മൃതിയിൽനിന്നു രക്ഷപ്പെടുത്തി. വൃദ്ധയും മീനാക്ഷിയും ആ ക്ഷണംമുതൽ കഴക്കൂട്ടംദേശവാസികളുടെ ഹൃദയംഗമമായ സ്നേഹോപചാരശുശ്രൂഷണങ്ങൾക്കു പാത്രങ്ങളായി ഭവിച്ചു. ആയുർവേദവിദഗ്ദ്ധന്മാരായ വൈദ്യന്മാരും ആയുർവേദനകളിൽ പരിചരണവിദഗ്ദ്ധകളായ വൃദ്ധകളുംകൂടി വൃദ്ധയേയും മീനാക്ഷിയേയും കൈയേറ്റ്, വേണ്ടപോലെ കാര്യാനുഷ്ഠനങ്ങൾ നടത്തി. ഭാഷാകവിന്ദ്രനായ കണിശപ്പണിക്കർപോലും, പിശുനനായ തന്റെ ദേശനാഥനെ തൃണീകരിച്ച് മന്ത്രക്കൂടത്തെത്തി, പ്രമാണികളുടെ തുരുളരേയുള്ള

വരവിനിടയിൽ 'നിലം പൊത്താൻ' ഇടകിട്ടിയില്ലെങ്കിലും, ആയുർദ്രായപരീ ക്ഷകൾ നടത്തി, അൽപപ്രായശ്ചിത്തങ്ങൾ നിശ്ചയിച്ച്, ചില അനുകൂലങ്ങളെ കവടിസ്സഞ്ചിയിൽ കണ്ടു. പൊടുന്നനവെ നേരിട്ട അത്യാപത്തിൽ ബുദ്ധിക്ഷയം സംഭവിച്ചിരുന്ന മീനാക്ഷി ഉച്ചയായപ്പോഴേയ്ക്കും ഒരുവിധം മനസ്സാസ്ഥ്യത്തെ അവലംബിച്ച്, നന്തിയത്തുണ്ണിത്താനെ വരുത്താൻ തന്റെ പരിസേവകമഹൽസംഘത്തിൽനിന്ന്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽവെച്ചു നമുക്ക് പരിചയപ്പെട്ട ചതുരവാമിയെ നിയോഗിച്ചു. അന്നുരാത്രിതന്നെ ഉണ്ണിത്താൻ മന്ത്രക്കൂടത്തെത്തി, ചികിത്സാമേലധികാരവും ഗൃഹഭരണവും ചാർജ്ജേറ്റു, വൃദ്ധയുടെ മരണത്തേയും ദൗഹിത്രിയുടെ മഹാപാരവശ്യത്തേയും ഒട്ടേറെ ശാന്തമാക്കി, രണ്ടുപേർക്കും മനസ്സമാധാനവും ഉണ്ടാക്കി.

ദിവസേന സൂര്യാസ്തമയമാകുമ്പോൾ ആ ദേവന്റെ സന്താനവരൻ ഭടജനസഹിതം ത്രിപുരവീര്യത്തോടുകൂടി ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയമ്മയുടെ ജീവനോടു പോർക്കെടുക്കും. ഭാമാവൈദധ്യത്തോടുകൂടി ആ മഹതിയുടെ കായം സ്വജീവധാമപ്രതിയോഗികളോടു നേരിട്ടുനിന്ന്, ദിനേശാഗമനമുണ്ടാകുമ്പോൾ, അവരെ പായിച്ചൊളിപ്പിക്കും. ഉദയംമുതൽ അസ്തമയംവരെ കാലഭടന്മാർ തങ്ങളുടെ പടനിലയനങ്ങളിൽ അമർന്ന്, വിശ്രമിച്ചു രാത്രി മടങ്ങുമ്പോഴേയ്ക്കു പ്രവൃദ്ധവീര്യന്മാരാകും. ഇങ്ങനെ ഈരഞ്ചുവട്ടം രാപ്പാവെട്ടിക്കഴിഞ്ഞിട്ടും, വൃദ്ധയുടെ ദേഹജീവന്മാർ യോജിച്ച്, അപരാജിതരായി ശേഷിക്കുന്നു. വൃദ്ധയുടെ സാരഥിയായ ഉണ്ണിത്താൻ, തന്റെ ധന്വന്തരിദേവദത്തങ്ങളായ അസ്തുങ്ങൾ ഒടുങ്ങുകയാൽ, "കാണം പോന്നു പുറത്തു നിന്നു കരയും" എന്ന മട്ടിൽ കർത്തവ്യനിശ്ചയം കൂടാതെ വിഷണ്ണനായി. ഒരു രാത്രിയിലെ മഹാസമരം ഭാസ്കരോദയത്തോടും അവസാനിച്ചില്ല. മീനാക്ഷി, ആ ഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിച്ച ദുർമ്മഹാർത്തത്തിന്റെ ഫലമായി ഉണ്ടായ പ്രണയോദയത്തേയും പ്രിയന്റെ വിരഹത്തേയും തന്റെ രക്ഷകന്റെ ദുർമൃതിയേയും ശേഷിച്ച ബന്ധുവായ മാതാമഹിയുടെ ആസന്നമായ അവസാനഗതിയേയും സ്മരിച്ച്, മാതാമഹിയോടൊന്നിച്ച് തന്റേയും ദേഹവിയോഗമുണ്ടാകണേ എന്നുള്ള പ്രാർത്ഥനയോടുകൂടി, രോഗിണിയുമായി സഹശയനം ചെയ്ത്, വിവേകശൂന്യയായി പലതും പുലമ്പി. മീനാക്ഷിയുടെ ആ സമയത്തിലെ അംഗസ്സർശവും ശോകസ്വരവും ബോധരഹിതയായി കിടന്നിരുന്ന വൃദ്ധയെ ഉണർത്തുകയാൽ, അവർ സ്നേഹഗൗരവത്തോടുകൂടി ഉണ്ണിത്താനെ നോക്കി, തന്റെ കുടുംബമഹത്വത്തിനു ചേർന്ന പ്രതാപഭാവത്തോടുകൂടി മറ്റു സകലരേയും പുറത്താക്കുന്നതിന് ആജ്ഞാപ്രദമായി പുറപ്പെട്ട അപേക്ഷയെ അവിടെ കൂടിയിരുന്ന സമസ്തജനങ്ങളും ഈർഷ്യകൂടാതെ ആദരിച്ചു. വൃദ്ധ ഉണ്ണിത്താനെ അടുക്കൽ വിളിച്ച്, മീനാക്ഷിയെ മാറ്റി, ആ കന്യക കിടന്നിരുന്ന സ്ഥാനത്തിരുത്തി, താ

ശ്ലസ്രരത്തിൽ അതിസൂക്ഷ്മമായി “ഹരിപഞ്ചാനനസ്വാമികൾ എഴുന്നള്ളിയോ?” എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താൻ ഈ ചോദ്യം അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനപ്പും ഉണ്ടാക്കിയതിലും കടുതായ വേദനയെ ഉണ്ടാക്കി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ, കട്ടിക്കോന്തിശ്ശൻ കൽപസേവനംകൊണ്ട് യുവപ്രായനായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള യോഗിയാണെന്ന് ഉണ്ണിത്താൻ വ്യാഖ്യാനിച്ചിരിക്കുന്നതായി പല പ്രസ്താവനകളിൽനിന്നും വായനക്കാർ മനസ്സിലാക്കിയിരിക്കുമല്ലോ. ഭക്തിബഹുമാനങ്ങൾ കലർന്നുണ്ടായ ഈ ചോദ്യം കേട്ടപ്പോൾ, ഉണ്ണിത്താന്റെ ഈ വിശ്വാസം സുസ്ഥിരമായി. വൃദ്ധയും യോഗീശ്വരന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ ധരിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കി, അനർത്ഥകരമായ സംഭാഷണത്തിനു സംഗതി വരുത്താതെ ഒഴിയുന്നതിന് അദ്ദേഹം മിണ്ടാതെയിരുന്നു.

വൃദ്ധ: (ക്ലേശമോഹക്ഷീണങ്ങളോടുകൂടി) “ഉണ്ണി! ഞാൻ മരിക്കും. എന്നെ ചരിക്കരുത്. അന്ന്, എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല.” (ഭാഷണശക്തി ക്ഷയിക്കയാൽ അൽപനേരം കിടന്നിട്ട് ശ്വാസത്തടവോടുകൂടി) “മഹാപാപിയായ എനിക്ക് അന്നു മനസ്സിലായില്ല. സ്വമികളല്ല.” (കരഞ്ഞുകൊണ്ട്) “എതുപറയുന്നു? കുപ്പൻ അന്നു തന്നെ മനസ്സിലാക്കി. ഇപ്പോൾ എന്തോ ഒരു ഉണർവ് എനിക്കു ഉണ്ടാകുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ എന്റെപ്പനേ—ഉഗ്രാ—ഓമനശ്ശാന്താ! അംബാ!” വൃദ്ധ ബോധക്ഷയത്തിൽ ലയിച്ചു. മീനാക്ഷി ആശ്ചര്യഭാവത്തിൽ ഉണ്ണിത്താന്റെ മുഖത്തു നോക്കി. അദ്ദേഹം ആ കന്യകയെ തലോടി, തന്റെ ധാരണയെ സ്വകാര്യമായി പുറത്തു പറഞ്ഞു. യോഗീശ്വരനെ ഉടനേതന്നെ വരുത്തണമെന്ന് ആ കന്യക ബാല്യശാഠ്യത്തോടുകൂടി കരഞ്ഞു നിർബന്ധം തുടങ്ങി. ഉണ്ണിത്താൻ അദ്ദേഹം അറിഞ്ഞിട്ടുള്ള പൂർവകഥകൾ മുഴുവൻ പറഞ്ഞ്, വൃദ്ധയേയും യോഗീശ്വരനേയും പരസ്യമായി സംഘടിപ്പിക്കുന്നത് ആ രണ്ടുപേർക്കും, കന്യകയ്ക്കും, തനിക്കും—എന്നുമാത്രമല്ല, എങ്ങാണ്ടോ ഗുഹ്യമായി ബന്ധിക്കപ്പെട്ടുള്ള തന്റെ പുത്രന്റെമേൽ ആരോപിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മോതിരവിക്രയം സംബന്ധിച്ച് അയാൾക്കും, അത്യാപത്തുണ്ടാക്കുമെന്ന് അദ്ദേഹം വാദിച്ചു, മീനാക്ഷിയെ ബോധ്യപ്പെടുത്തി. ആപത്തുകൾക്കെല്ലാം നിവൃത്തി പടത്തലവരായ ‘അമ്മാവൻ’ ഉണ്ടാക്കുമെന്ന് കന്യക ഉണ്ണിത്താനെ ധരിപ്പിച്ചു. ആ സംഗതിയിലെ അനന്തരവിധേയങ്ങൾ ആ സേനാനായകന്റെ വിധി അനുസരിച്ച് തുടരുകയാണു വിഹിതമെന്ന് പ്രഭുവും കന്യകയും സമ്മതിച്ചു, ഉടനെതന്നെ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ ക്കു രണ്ടാമതും ഒരു ദൂതനെ നിയോഗിച്ചു.

ഇതിനിടയിൽ പടത്തലവരുടെ നിയോഗപ്രകാരമെന്നു പറഞ്ഞ് ചില രാജഭടന്മാർ ചന്ദ്രക്കാരന്റെ ആക്രമങ്ങൾ കൂടാതെ രക്ഷിക്കുന്നതിന്, മന്ത്രക്കൂടത്തു താമസിച്ച്, ചുറ്റുമുള്ള സ്ഥലങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ചുവന്നിരുന്നു. പടത്തലവരെ വരുത്തു

നത്തിന് ദൂതനെ നിയോഗിച്ച ദിവസം അസ്തമിച്ച് എടുപത്തു നാഴികയായപ്പോൾ ആ ഭടജനസംഖ്യ ബഹുഗുണമായി. വൃദ്ധയുടെ രോഗവും അതിമൂർച്ഛയെ പ്രാപിച്ചു. അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞപ്പോൾ രോഗിണി പൂർണ്ണശക്തിയോടുണർന്ന്, യുവപ്രഭാവിനിയെപ്പോലെ ഉണ്ണിത്താനെ നോക്കി, തന്റെ ഭർത്താവാനെന്നു സങ്കൽപിച്ച്, ചില അപേക്ഷകളും ശാസനകളും സരസസംഭാഷണങ്ങളും തുടങ്ങി. മീനാക്ഷിയെ ആ കന്യകയുടെ മാതാവായ സാവിത്രിയാക്കി. നിസ്തേജോവേഷയായി നിൽക്കുന്നതിൽ കയർത്ത്, കഠിനഗർഹണംചെയ്തു. പുത്രരായ ഉഗ്രശാന്തന്മാരുടെ ലാളനശ്രമങ്ങളിൽ, ജ്യേഷ്ഠകുമാരന്റെ ഉഗ്രമായ വികൃതിത്വങ്ങൾകൊണ്ട്, സ്നേഹകോപങ്ങളുടെ വിരുദ്ധാവസ്ഥകൾക്കിടയിൽ അകപ്പെട്ട്, വൃദ്ധ അതിവിഹലമനസ്സായി. ഇതിന്റെ ഫലമായി, കണ്ടുനിന്നിരുന്നവരുടെ കണ്ണിൽനിന്നും രക്തം വർഷിപ്പിക്കുമാറ്, ആ രോഗിണി ഓരോ ചാപല്യങ്ങൾ കാട്ടി. ഉഗ്രബാലൻ ശാന്തനായ കനിഷ്ഠനെ ക്രീഡാമധ്യത്തിൽ അസ്തസ്നേഹനായി പീഡിപ്പിച്ചു എന്ന് ജ്വരദ്രാന്തിക്കിടയിൽ തോന്നി. അനുജസന്താനത്തിൽ ദാക്ഷിണ്യശീലയായി “ശാന്താ! എന്റെ കണ്ത! നീ ഇണ്ട് അമ്മേടുത്ത് പോരെ. ഉഗ്രനോടു കളിക്കാൻ നീയാളല്ല. അവൻ വല്ല പുലിക്കുട്ടിയേയും കൂട്ടുപിടിച്ച് കളിക്കട്ടെ.” (ശാന്തനോടു പരിഭവിച്ച്) “അതതെ തന്നെതു വാങ്ങാൻ സുഖമില്ലെങ്കിൽ കൊള്ള. എന്റെ എല്ലുല്ലാ തൈരിയുന്നത്—അതാ, അമ്മ പറഞ്ഞില്ലേ നോവിക്കുമെന്ന്? കരയാതെങ്ങങ്ങ പോരേ.” (കോപത്തോട്) “ഉഗ്രാ! ഏറെക്കളിക്കാതെ പോ. അച്ഛന്റെടുത്തു പോ. നീ അവിടെയല്ലാതെ മനുഷ്യർക്ക് ചേരൂല്ലാ” എന്നിങ്ങനെ സൂടമായി മാതൃകാര്യക്ലേശങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതിനെ കണ്ടും കേട്ടും നിന്നവർ വിശേഷിച്ച്, ആ കോമളാശിനേയന്മാരുടെ ദർശനാനന്ദം അനുഭവിച്ചിട്ടുള്ളവർ—സകലരും ക്ലേശിച്ചു. കുറച്ചുകഴിഞ്ഞപ്പോൾ വൃദ്ധയുടെ നേത്രങ്ങൾ തുറിച്ചു, വായ് തുറന്ന്, നര വിസർജ്ജിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരു മഹാഭയസംരംഭം തുടങ്ങി: “തീയ്യ! ഉഗ്രാ! അച്ഛനെ വിളിച്ച് പുടം പൊട്ടി എന്നു പറ. നീ തൊടാതെ: അങ്ങോട്ടു പോണ്ട ശാന്താ—അതാ! അച്ഛൻ വിളിക്കുന്നു. ഉഗ്രാ നീ അങ്ങോട്ടു ചെല്ല്, ശാന്തനേയും ഇഴുക്കാതെ. അയ്യോ! നിന്നെക്കൊണ്ടു പൊറുതിയില്ലേ—എന്റെ ഭഗവാനെ—കൊല്ലാതനജനെ. തീയാണത്! അയ്യോ! ചതിച്ചു! ചാമുണ്ഡി! ഇവളിത്ര മഹാപാപിയോ? എന്തു കാലകാലാഗ്നി!” (കണ്ണടച്ച് അവസാനശ്വാസം എന്നപോലെ) “നാരായണാ! നാരായണാ! അയ്യോ ശാന്താ! എവിടെ നീ? അയ്യോ മഹാപാപി അമ്മയെ നീയും ചതിച്ചോ? ശാന്താ! ഉഗ്രാ! ശാന്താ! ഉഗ്രാ! ശാന്താ! ജനാർദ്ദനാ! ശാന്താ!” എന്നു മുറവിളിക്കുട്ടിക്കൊണ്ട് വൃദ്ധ ബോധക്ഷയത്തിൽ ലയിച്ച്, ദ്രുതശ്വാസം തുടങ്ങി. ആ മഹാശ്വാസവേഗം കുറച്ചു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ നിലച്ച്,

രോഗിണി സുഖനിദ്രയിലെമ്പോലെ ഒട്ടുനേരം കിടന്നു. അനന്തരം ഉണർന്ന് പൂർണ്ണസുഖമായപ്പോലെ “മീനാക്ഷി—ആ സ്തോത്രമൊന്നു ചൊല്ലൂ” എന്ന് ആജ്ഞാപിച്ചു. ആ ബാലിക, ക്ഷീണസ്വരത്തിൽ ‘ത്രിപുരസുന്ദരി സ്തോത്രം’ത്തെ ഗാനം ചെയ്യാൻ തുടങ്ങി. വൃദ്ധയ്ക്കു സ്വരവ്യക്തി പോരെന്നു തോന്നി, “സ്വർഗ്ഗത്തും കേൾക്കണം. ചാകാൻപോകുമ്പോൾ കേട്ടു ചാകട്ടെ” എന്നു നിർബ്ബന്ധിച്ചു. മീനാക്ഷി മാതാമഹിയുടെ അപേക്ഷാനുസാരമായി സ്വകണ്യസരളയുടെ പരമാവധി ക്ഷേമന സ്ഥായിയിൽ സ്വരാഭം ചെയ്ത്, ചിലമ്പിനേത്തുഭവനത്തെ ശുദ്ധീകരിച്ച് ദിവ്യഗാനത്തെ ആരംഭിച്ചു. അഞ്ചാറു ശ്ലോകം ചൊല്ലിക്കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, വൃദ്ധ ഒരു അത്യുടയ്ക്കുവേഗത്തോട് “അവിടെ ആരു വന്നു?” എന്നു ചോദ്യംചെയ്തു. ഈ ചോദ്യവും മരണവിദ്രമംകൊണ്ടുണ്ടായതെന്ന് അവിടെ കൂടിയിരുന്നവർക്കു തോന്നി എങ്കിലും, പരമാർത്ഥം അങ്ങനെ അല്ലായിരുന്നു. വൃദ്ധയുടെ ഭയാനകമായ സ്വപ്നം ചില ദർശനങ്ങളെ നൽകി, ആ മഹതിയുടെ ജീവിതപാഠാഭ്യസനങ്ങൾക്കിടയിൽ സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ജ്ഞാനവൈരാഗ്യത്തെ ദൈവയോഗംകൊണ്ടെന്നപോലെ നവീകരിച്ചു. കട്ടിക്കോന്തിശ്ശന്റെ ഉഗ്രനിഷ്ഠകളേയും സിദ്ധാന്തങ്ങളേയും അനുവർത്തിച്ചും, വലുതായ ദുഃഖങ്ങളേയും ആപത്തുകളേയും സഹിച്ച് ധർമ്മപത്നീവ്രതത്തെ നിർവഹിച്ചും, അദ്ദേഹത്തിനാൽ ഉപദിഷ്ടങ്ങളായ മന്ത്രാദികളുടെ ധ്യാനപാരായണങ്ങളെ യഥാവിധി അനുഷ്ഠിച്ചും—ഇങ്ങനെയുള്ള മഹൽസംസ്കരണങ്ങളാൽ ധർമ്മദാർഢ്യം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ആ മഹാമനസ്വിനിയുടെ മനസ്സിൽ തന്റെ ദർശനങ്ങൾ എന്തായിരുന്നു എന്ന് സ്മയമായിരുന്നു എങ്കിലും, അവർ അതുകളെ ദൈവാനുഭവസിദ്ധമായുള്ള ഒരു ഗുരൂപദേശത്തെപ്പോലെ ഗോപനംചെയ്തു. അവരുടെ കർമ്മകാഠിന്യാനുഭവമായുണ്ടായ ദർശനത്താൽ സിദ്ധിച്ച ശുദ്ധിയിൽ, ആ മഹതിയുടെ അന്തർനേത്രം ഒരു ശുഭാഗമനത്തേയും എങ്ങനെയോ അതു സംഭവിക്കുന്നതിനുമുമ്പിൽ സന്ദർശനംചെയ്തു. രണ്ടുമിന്നിട്ടു കഴിഞ്ഞപ്പോൾ, കേശവൻകുഞ്ഞ് പടിക്കൽ മുട്ടി. ഹേ! പ്രാർത്ഥിതസൗഭാഗ്യമേ! കരസംഘടനത്തെ ഒന്നുകൂടി കേൾക്കുന്നതു ജന്മമോക്ഷമെന്നുള്ള ധ്യാനത്തിൽ സദാ ദത്തധീയായിരുന്ന കുപ്പശ്ശാർ ഈ തപഃഫലത്തെ കാണുന്നില്ല. ബ്രഹ്മാണ്ഡയന്ത്രം മുൻപോലെ ക്രമപ്രവർത്തനം ചെയ്യാൻ ശക്തമല്ലാതെ അതിന്റെ കേന്ദ്രസ്ഥമായ ഒരു ചക്രദന്തം ശകലിതമായിരിക്കുന്നു. ആ കരസംഘടനത്തിന് ഉത്തരക്ഷണമുണ്ടാകേണ്ട കുപ്പശ്ശാരുടെ ദ്വാരഭേദനം, ദ്രു ചില്ലിനർത്തനം, നാസികാമുരളനം, വിവിദപരിരംഭണം, എന്നു വേണ്ട മുല്ലബാണസാരമ്യസൂക്തികളും, ഉണ്ടാകേണ്ടതിന്—രാജഭടത്തകൃതിയിൽ പൊളിഞ്ഞ വാതൽ പുനശ്ച യഥാപൂർവ്വം നിലകൊള്ളുന്നു. കാലരാജ്യപ്രാന്തത്തെ ദർശനംചെയ്തു യുവകന്ദർപ്പൻ മടങ്ങിവന്നിരിക്കുന്നു; കാലസമരംചെയ്തു വൃദ്ധ

അനുഭോക്താക്കളും അകത്തു നിൽക്കുന്നു—ആ പരമാനന്ദത്തെ സ്വർഗ്ഗാനുഭൂതി പോലെ ആത്മതുഷ്ടിപ്പൂർവ്വം ആസ്വദിക്കുമായിരുന്ന ദ്വാരപാലൻ മാത്രം തന്റെ സ്വാമിനിയുടെ പ്രവേശനത്തിന് സ്വർഗ്ഗകവാടത്തെ തുറപ്പാൻ സ്വധർമ്മത്തെ തുടർന്നെന്നപോലെ ദിവംഗതനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ ആ സ്നേഹപൂർണ്ണകുടുംബക്കാരുടെ ആനന്ദാശ്രവായ ഹിമജലപ്രോക്ഷണംകൊണ്ട് ആ യുവാവിന്റെ പുനസ്സമാഗമത്തെ ആഘോഷിപ്പാൻ ആ കൃത്യനിഷ്ഠന്റെ സാന്നിധ്യഭാഗ്യം കേശവൻകുഞ്ഞിനു ലഭ്യമാകുന്നില്ല.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയേഴ്

“ഈവണ്ണമോരോ—ഘോരതരദുരിതോരു

ജലനിധിതാരണേ ഗതി ആരയേ തവ—ചേരുവതല്ലി-
വയൊന്നുമഹോ ബഹുപാപം—അരുതിനി ജനതാപം.”

മാമാവെങ്കിടനാൽ പ്രേരിതനായ കേശവപിള്ള, മറ്റൊന്നും ആലോചിക്കാതെ, തന്റെ താമസസ്ഥലത്തു പറന്നെത്തി, ആവശ്യോചിതങ്ങളായ ആയുധങ്ങളും ഹരിപഞ്ചാനനശിഷ്യവർഗ്ഗത്തിന്റെ വസ്ത്രങ്ങളും ധരിച്ച്, വഴിയിൽ ചില ഗൗരവ രിചിതരെ കണ്ടുമുട്ടി എങ്കിലും, അവരോടു വേണ്ട ഉപചാരങ്ങൾക്കു നിൽക്കാതെ ആ യോഗിവാടത്തിന്റെ പ്രാഗ്ഭാഗപ്രാകാരത്തെ ചാടി, ജീവഭയം കൂടാതെ അകത്തു കടന്ന്, ശിഷ്യസംഘാതത്തിരക്കിനിടയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അവിടെ ഉണ്ടായിരുന്ന ദൃത്യന്മാർ ഗഞ്ജാദിയുമസേവകൊണ്ട് പ്രമത്തരായി, ചിലർ ഉറങ്ങുകയും ചിലർ ഹരിപഞ്ചാനനാജ്ഞാദീക്ഷിതന്മാരായി കാത്തിരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഹിന്ദുസ്ഥാനി സംഭാഷകരായ ചില സരസപ്രധാനന്മാരെ ആ ഭാഷയിൽ തന്റെ ചാടുവചനപ്രയുക്തികൾകൊണ്ടു വശീകരിച്ചും, അടുത്തദിവസം ഒരു ഘോഷയാത്രയുണ്ടെന്നറിഞ്ഞ് അതിന് മഹൽദർബാറുകളെ ദർശനം ചെയ്തുള്ള ദേശസഞ്ചാരിയുടെ നിലയിൽ പ്രവർത്തനക്രമങ്ങളെ ഉപദേശിച്ചും കേശവപിള്ള ഓരോ മുറികളിലായി ഉലാത്തിത്തുടങ്ങി. നടപ്പുകൾകൊണ്ട് ശ്രംഖലിതമാക്കിയിട്ടുള്ള ചതുശ്ശാലകളും, ആ ശാലകൾ കണക്കില്ലാത്ത മുറികളായും ഓരോ നെടുമുറിയും ചിറ്റുകളായും വിഭാഗിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതും, കോണികൾ സംഘടിപ്പിച്ചുള്ള മച്ചിൻപുറങ്ങളും, കല്ലറകളും, പരിചയരഹിതന്മാരെ കഴക്കുന്നതായ വാതലുകളുടെ സംഖ്യയും കണ്ട്, ആ മന്ദിരം ദ്രോഹാലോചനകളുടെ സുഖപ്രസവത്തിനുള്ള സുതികാലയാതന്നെ എന്നു കേശവപിള്ള സമർത്ഥിച്ചു. പാണ്ഡവനാശത്തിനായി നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട അരക്കില്ലത്തിലെ കൂരിരുട്ടിന്റെ ആനുകൂല്യത്തിൽ കേശവപിള്ള ഹരിപഞ്ചാനന്റെ ശയനമണി യറയും, വിശ്രമതളിമവും, മന്ത്രമണ്ഡപവും, ഭണ്ഡാഗാരവും, പൂജാരംഗങ്ങളും, സമാധിവേദിയും ഒഴികെ ശേഷമുള്ള എല്ലാ മുറികളേയും പരിശോധിച്ചു. അനേകം കച്ചവടപ്പാണ്ടികശാലകളിൽ വ്യാപാരകനായിരുന്ന കേശവപിള്ളയുടെ നേത്രങ്ങൾകൊണ്ട് ഇരുട്ടുമുറികളിൽ അധികം പ്രയോജനപ്പെട്ടില്ലെങ്കിലും അയാളുടെ പ്രാണതൃപ്തിനിശ്ചയിക്കുകയും ആശ്രമയോജ്യമായ സമീൽകശാദികൾക്കു പകരം സംഗ്രാമോപയുക്തികളായ ഖഡ്ഗപട്ടസാദൃങ്ങളാണ് ആ സ്ഥലത്തു സംഭൃതമായിരിക്കുന്നതെന്ന് അനുഭവപ്പെടുത്തി. അടുത്ത വാതൽ കടന്ന്, വായു പ്രചാരശൂന്യമായ ഒരു മുറിയിൽ പ്രവേശിച്ച്, ഒന്നരണ്ടടി മുന്നോട്ടു നടന്നപ്പോൾ തുളസി മാടംപോലെ കെട്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ള ഒരു ചെറിയ ഉയർന്ന അറ കാണപ്പെട്ടു.

യജ്ഞസംഭാരമായ ആജ്യത്തിന്റെ കുടീരമെന്നു ശങ്കിച്ച് പരിശോധനയെ ഒന്നു സൂക്ഷ്മതരമാക്കി. എന്തൊരു ഗന്ധമാണ് ആ മണ്ഡപകുഡ്യത്തെ ഭേദിച്ചു പുറപ്പെടുന്നത്? ആ ഗന്ധം കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സിൽ എന്തു വികാരങ്ങളെ ഉദിപ്പിക്കുന്നു? അയാളുടെ അവയവസന്ധികൾ ക്ഷീണിക്കുന്നതെന്ത്? കൈയിൽ തടഞ്ഞ ഒരു താക്കോൽക്കൂട്ടത്തെ അയാൾ സാഹസപ്പെട്ടു ഗോപനംചെയ്യുന്നതു മഹാപൽപ്രതീക്ഷണംകൊണ്ടല്ലേ? സേനാരക്ഷിതമായുള്ള നഗരപ്രാകാരങ്ങളെ കടന്ന് അതിശ്രദ്ധസങ്കേതമായ ഈ സ്ഥലത്ത് ഇത്രയും സന്നാഹം കൂട്ടിയിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക്, പാളയസ്ഥലമായ ആര്യശാലയിലും നഗരത്തിന്റെ ദക്ഷിണഭാഗസ്ഥമായുള്ള യജ്ഞശാലയിലും കോപ്പുകൾ എന്തായിരിക്കും? ഈ ചിന്തയെക്കാൾ പ്രധാനമായുള്ള ഒന്നാണ് ആ യുവാവിനെ ആ സന്ദർഭത്തിൽ പരിഭ്രമിപ്പിച്ചത്. ധൃഷ്ടത കൈവിട്ട്, വഴിയറിയാൻപാടില്ലാതെ കഴങ്ങി. അങ്ങു മിങ്ങും തടഞ്ഞു മുട്ടിയും, കാൽ ഇടറി മടങ്ങി മുടന്തുകൾ ഏറ്റും, എങ്കിലും വലിയ അപായങ്ങൾ കൂടാതെയും കേശവപിള്ള മറ്റു ഭൃത്യരോടു ചേർന്ന്, അതിശയമായി അനസ്യാസ്ഥ്യത്തെ അഭിനയിച്ചു, ഒരുവന്റേയും സംശയത്തിനും നോട്ടത്തിനും ഇടവരുത്താതെ രധിതിയിൽ യോഗിവാടത്തിന്റെ പറമ്പിലേക്കു കടക്കുന്നു. ആ ദൃഷ്ട്യുവാവിന്റെ ദൃശശരീരം ആപാദമസ്തകം വിറയ്ക്കുന്നു. പടത്തലവരുടെ രക്ഷയ്ക്കു വേണ്ട മാർഗ്ഗത്തെ കരുതുന്നതിനു മുമ്പിൽ, പ്രധാനമായി അനുഷ്ടേയമായിട്ടുള്ള കർമ്മം തന്റെ യാത്രാമദ്ധ്യത്തിൽ ദൃഷ്ടനായ ഒരു പുരുഷന്റെ ജീവരക്ഷണമാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചു. ഭാഗ്യയോഗംകൊണ്ട് കെട്ടിടത്തിന്റെ അടുത്തുപുട്ടു ഒരു ജാലകപ്പൊളിവിൽക്കൂടി നോക്കി അകത്തു നടക്കുന്ന സംഭാഷണശ്രവണത്തിനു കർണ്ണദാനം ചെയ്തു നിന്ന ഒരു ആളെക്കണ്ട് സ്വപാർശ്വക്കാരനെന്നു കരുതി അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തു ചെന്നു. അദ്ദേഹം 'തേടിയ വള്ളി' തന്നെ ആയിരുന്നു. തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ധരിപ്പിക്കേണ്ടതിനുള്ള മനസ്സാന്നിദ്ധ്യം കേശവപിള്ളയെ കൈവെടിഞ്ഞു. ശുഭശോധനംചെയ്തു നിന്നിരുന്ന പുരുഷൻ കേശവപിള്ളയുടെ ആഗമനം കണ്ട്, എന്താണു സംഗതി എന്നു ചോദ്യംചെയ്യുന്ന ഭാവത്തിൽ നിലകൊണ്ടു. 'നടക്കണം' എന്നുള്ള ആംഗ്യത്തെ കേശവപിള്ള ആദരവോടുകൂടി കാണിച്ചു. ആജ്ഞാദാനപാത്രങ്ങൾ ആജ്ഞാനുസാരണദൃഷ്ടാന്തങ്ങളായി വർത്തിക്കണമെന്നുള്ള പാഠത്തിനു ദാർഷ്ടാന്തികനായി ആ സ്ഥലത്തു നിന്നിരുന്ന ക്ഷണഗ്രാഹിയായ ഇതരൻ ചോദ്യംകൂടാതെ ആ യുവാവിനെ അനുഗമിച്ചു. അവർ രണ്ടുപേരും പറമ്പിനു പുറത്തു ചാടുന്നതു കണ്ട് അതിനകത്ത് അവിടവിടെ നിന്നിരുന്ന മറ്റു ചിലരും ആ വഴിയെത്തുടർന്നു നിർഗ്ഗമിച്ചു. കേശവപിള്ള പടിഞ്ഞാറേത്തരവിലേക്കു നടന്നപ്പോൾ മറ്റുള്ളവരും ആ സ്ഥലത്തേക്കു യാത്രയായി. അവിടത്തെ ജനബഹളത്തിനിടയിൽവെച്ച്

ശ്രീഘ്രമായി ഒരു ചെറിയ ആലോചന നടന്നു. വേഷപ്രച്ഛന്നരിൽ പ്രധാനി കേശവപിള്ള ധരിപ്പിച്ച വർത്തമാനത്തെ കേട്ട് “എന്നാൽ അതിനകത്ത് ഒരു കച്ചവടവും വേണ്ട പടത്തലവനും ജെണ്ടറാളും അവിടെ എങ്ങാണോ ഉണ്ട്. അവരും നീയും അവിടന്നു വേഗം പോരണം. ദളവായും ജെണ്ടറാളുമായി നാളെ വേണ്ടതു നടത്തട്ടെ” എന്നു ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ പറഞ്ഞതിന് “ആപത്തുകൂടാതെ അവിടത്തെ ദാസന്മാരായ അടിയങ്ങൾ പോരാം എന്ന് ആ ഭാഷയിൽത്തന്നെ ധരിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് കേശവപിള്ള വീണ്ടും ഹരിപഞ്ചാനനഗൃഹയിൽ പ്രവേശിച്ചു. അർദ്ധരാത്രി കഴിഞ്ഞിട്ടും ജനശൂന്യമാകാത്ത രാജവീഥിയിൽ നിലകൊണ്ട സംഘക്കാരിൽ പ്രധാനൻ രാജ്യക്ഷേമശരണനായ മഹാരാജാവായിരുന്നു. വടക്കുകിഴക്കായി ഉയർന്നുപൊങ്ങിയ കാർമോലത്തിന്റേയും ആകാശമൂർദ്ധാവിലിൽ തെളിയുന്ന നക്ഷത്രങ്ങളുടേയും വർണ്ണവ്യത്യാസത്തെ നോക്കി, അതിന്മണ്ണം ആപൽസന്തോഷങ്ങളുടെ സാമീപ്യം ലോകാനുഭവത്തിൽ നിരന്തരസംഭവമായി കാണപ്പെടുന്നതിനെക്കുറിച്ച് അവിടന്നു തത്ത്വവിചാരം തുടങ്ങി. വായുകോണിൽ നിന്നു വീശുന്ന ആ ദിശാനാഥൻ ഊർജ്ജിതപ്രവർത്തനനായി നിശാഭ്രശോഭി കളായ ദീപമണ്ഡലകോടിയെ മോലച്ചുന്നരാക്കിയാൽ, സ്വപക്ഷാപഹരിയുടെ സൂചകമാകുമല്ലോ എന്ന് അവിടന്ന് അസംഗതമായി ഒരു അപഗകനത്തെ അന്തർദ്ദർശനംചെയ്ത് ശ്രീപത്മനാഭപാദങ്ങളെ ധ്യാനിച്ചു. കഠിനതന്ത്രിയോട് ഉറഞ്ഞുനിന്നിരുന്ന ഘനപടലം ക്രമേണ ഉയർന്ന്, പവനപ്രക്ഷിപ്തങ്ങളായി പൂർവ്വാദ്രിതടം നോക്കി യാനമാരംഭിച്ചു. ഈ പ്രാർത്ഥിതാർത്ഥലാഭത്തിൽ സന്ദ്രഹിഷ്ടനായ മഹാരാജാവ് സ്വധർമ്മനിഷ്ഠാപ്രചോദിതനായിപ്പുറപ്പെട്ടതിന്റെശേഷം ആപച്ഛ്ഠവണമാത്രത്തിൽ ഭീരുവെന്നപോലെ മടങ്ങിപ്പോന്നതിനെ ചിന്തിച്ച ലജ്ജിച്ച്, ഹരിപഞ്ചാനനമന്ദിരത്തിന്റെ പുരോഭാഗത്തേക്കുതന്നെ അക്ഷമയോടു തിരിച്ചു. അനുഗാമികൾ രാജഹിതത്തെ അനുവർത്തിച്ചു പിൻതുടർന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനശ്രമത്തിന്റെ ദ്വാരദേശം അടുക്കാരായപ്പോൾ ഗംഭീരമായ ഒരു മുഷ്കാരത്തിരനിര മഹാരാജാവിന്റെ സ്ഥാനമഹത്വത്തേയും നിസ്സാരമാക്കി, ആ സംഘത്തെ വലയംചെയ്ത് അപ്രതിഹതമായ പ്രവാഹത്തിൽ വഹിച്ച്, ശ്രീപത്മനാഭക്ഷേത്രശിലാപ്രകാരത്തിന്റെ അഗ്നികോണായപ്പോൾ ത്വരയമർന്ന്, നിരപിരിഞ്ഞ്, മുഷ്കരശിരസ്സുകൾ ശ്രീപത്മനാഭദാസനെ നമിച്ചു. ശേഷം സർവേന്ദ്രിയസ്തംഭനമാംവണ്ണം ഭയാനകം!

ചന്ദ്രക്കാരന്റെ മുർഖതയും കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയുടെ ജളതയും കൊണ്ട്, ആ രണ്ടുവഴിക്കുമുള്ള ബന്ധുസഹായം നഷ്ടമായിത്തീർന്നെങ്കിലും ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികളുടെ പരിശ്രമപക്ഷങ്ങൾ ക്ഷീണങ്ങളാകാതെ കിരീടസ്സഹാകാശത്തിന്റെ അത്യുന്നതിയിൽ സ്ഥിരപർണ്ണങ്ങളോടു സഞ്ചരണംചെയ്തു. ദിവ്യങ്ങളും

അപ്രത്യക്ഷങ്ങളുമായ അക്ഷയബാണബാണാസനങ്ങൾ ധ്യാനമാത്രത്തിൽ ഹസ്തപ്രാപ്തമാകുവണ്ണം ഉപദിഷ്ടനായുള്ള ഒരു ധനുർവേദജ്ഞൻ, കേവലം ഓണക്കളിക്കുള്ള രണ്ടു ചായവിലുകൾ നിഷ്പ്രയോജകീഭവിച്ചാൽ ഇച്ഛാഭംഗകദനത്തിന് അധീനനാവൻ എന്താണവകാശം? തന്റെ തന്ത്രനൈപുണിയാൽ തിരുവിതാംകൂറിലെ പ്രജാസമുച്ചയത്തിന്റെ ആത്മശക്തികൾ ആവാഹിക്കപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞു. തന്റെ തന്ത്രനൈപുണിയാൽ ദശസ്വാധിഷ്ഠാനന്മാരായുള്ള ആദാസന്മാർ സന്ദർഭാഗമനത്തിൽ ക്ഷണക്ഷുഭിതരാക്കി അടർക്കളത്തിലേക്കു മോചിക്കപ്പെട്ടു. തന്റെ മഹാമാന്ത്രികതന്ത്രനൈപുണിയാൽ അനന്തശയനത്രപാങ്കിതമായുള്ള വഞ്ചിരാജേശ്വരവെഡ്ഗം, സ്വഹസ്തരക്തോല്പലപ്രഭയെ സ്വയം വരിച്ച് ശത്രുരാജകുശലങ്ങളുടെ ഗളവണ്ഡനം ചെയ്യുകയില്ലേ? അടുത്തദിവസത്തെ യാത്രാദർശനത്തിനായി ആഗമിച്ചിട്ടുള്ള ദശസഹസ്രപരമായ ഭക്തതതിയോട് പാണ്ഡ്യദേശത്തുനിന്നു യാത്രാരംഭം ചെയ്തിരിക്കണ്ടേ 'ശിഷ്യ'നിവഹം സംഘടിക്കുമ്പോൾത്തന്നെ, തന്റെ സൈനികബലം എന്തായിരിക്കും! രാജ്യതന്ത്രാസനായ മഹാരാജാവിന്റെ സേനയിൽ ഭൂരിപക്ഷവും, തന്റെ കൗശലചാതുരിക്ക് അധീനന്മാരായിട്ടുള്ളവർകൂടിയും ഇങ്ങോട്ടു ചേരുന്നോഴത്തെ കഥ പിന്നെ പറയാനുണ്ടോ? ഇതിനുംപുറമേ, അനുമതിയും അനുഗ്രഹവുംകൊണ്ട് സിംഹാസനരാജ്യസമ്പാദനങ്ങൾക്ക്, തന്നെ നിയുക്തനാക്കിയിരിക്കുന്ന വിജയസിംഹൻ, സാക്ഷാൽ മൈസൂർ ഹൈന്ദവരാജകുലധ്വംസകൻ, സ്വയംവർദ്ധിതജ്യോതിഷ്ഠർത്തനായ ധീരധീരോത്തംസൻ, ഹൈന്ദവരാജാവിന്റെ ബഹദൂർ രാജാധിരാജൻ, നരനം ശ്രീനാരായണൻ എന്നപോലെ, അവതീർണ്ണനായി പ്രസരിച്ചുള്ളൂന്നു. അതിനുംപുറമേ, തന്നെ ജീവപ്രതിഷ്ഠയും ജീവപദ്ധതിസംസ്കരണവും ചെയ്ത്, ഈ ഉദ്യമത്തിലേക്കു നിയോഗിച്ചിട്ടുള്ള പ്രതിക്രിയേച്ഛവായ മഹാത്മാവ് തന്റെ ജീവനെ ആവരണംചെയ്യുന്ന പഞ്ചഭൂതങ്ങളിൽ സമ്മിശ്രനായി, ഭാർഗ്ഗവശക്തി പ്രദനായി സദാ ആവസിക്കുന്നുമുണ്ട്. ഇങ്ങനെ അധൃഷ്ട്യനായിത്തീർന്നിട്ടുള്ള തന്റെ സത്രസാക്ഷിയായി കത്തിക്കപ്പെടുന്ന ദീപം ആചന്ദ്രതാരം തിരുവിതാംകൂറിലേക്കു ഭദ്രദീപസ്ഥാപനമായി ഭവിക്കും. അപ്പോൾ ഇന്നു ഗുരുപാദങ്ങളെന്നു കൽപിച്ച് തന്റെ പാദങ്ങളിൽ തൊട്ടു നമിക്കുന്ന ജനങ്ങൾ, രാജപാദനഖപത്മരാഗപ്രയോഗം നിമീലിതനേത്രന്മാരായി, ദൂരത്തു വാങ്ങിനിന്ന്, ഭൂമിയിൽ ഹാലാലട്ടനം ചെയ്ത്, താണവീണു നമിക്കും. ഇങ്ങനെയുള്ള പ്രഭാവത്തെ സന്ദർശിച്ച സന്ദർഭത്തിൽ യോഗീശ്വരന്റെ സുഹൃദ്യയാവസതിയായുള്ള മനസ്സ് ഒരു വിഷമത്തേയും സന്ദർശിച്ചു. തന്നെ വിശ്വസിക്കുന്ന ബന്ധുവും ശിഷ്യനുമായ യുവരാജാവ്! അതേ, ആ രാജകുമാരൻ ശിഷ്യനും ബന്ധുവും തന്നെ. അതിനെന്ത്? ശത്രുശേഷത്തെ ശേഷിപ്പിക്കുന്ന നയം ജളാഗ്രഗണ്യന്റെ ജളതമാവുകയില്ലേ?

രാജകുമാരന്റെ പുരുഷത്വം വികസിതപ്രായമാകുമ്പോൾ, അദ്ദേഹം ഗുരുവായ തന്നോടും നിഷ്കരുണനയനായിത്തന്നെ വർത്തിക്കും. അകാരണമായുള്ള ബുദ്ധി ക്ഷീണത്തിൽ താൻ വലഞ്ഞുതുടങ്ങുന്നതെന്തിന്? എത്ര ജനങ്ങളെ ഈശ്വരൻ തന്റെ കൃത്യഗതികളായ രോഗദാരിദ്ര്യാദികൾക്കൊണ്ട് ആത്മഹത്യപോലും ചെയ്യിക്കുന്നു? ഹരിപഞ്ചാനനനായ സൂക്ഷ്മപ്രകൃതി തത്വജ്ഞൻ ഒരു ഒറ്റ ധൂർത്താദാവിനെ പീഡിപ്പിച്ചുകൂടെനോ? യുക്തിഭംഗം! ബ്രഹ്മാണ്ഡഭരണവും രാജ്യഭരണവും തമ്മിൽ ഈഷലും ഭേദമില്ല. രണ്ടിലും ചോദ്യംചെയ്തുകൂടാത്ത ദുഷ്ടതികളും മർമ്മഭേദകമായ ദുഃഖവിതരണങ്ങളും ജീവികളെ ഞെരിയ്ക്കും. അവർ സഹിക്കും; ഇതുകൾ അപ്രമേയഗതികൾ എന്ന് അഭിജ്ഞൻ വാദിക്കും. അങ്ങനെയുണ്ടാകുന്ന പണ്ഡിതസംഹതിയുടെ അഭിപ്രായം നമ്മുടെ രണ്ടാം പരശുരാമത്വത്തേയും ഏകദശാവതാരസംഹിതയാക്കിത്തീർക്കട്ടെ! ഇങ്ങനെ വാദിച്ചും വാഞ്ചിച്ചുംകൊണ്ട്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ ആശ്രമത്തിലുരുന്ന് സ്വാ നകാരികളായ വൃകങ്ങളെ യുദ്ധാങ്കണവേട്ടയ്ക്ക് ശ്രംഖലാബന്ധം വേർപെടുത്തി വിടേണ്ടതിനുള്ള ഒരു കാര്യപരിപാടി പള്ളിച്ചാർത്തുചെയ്തു. സൂര്യനും അസ്തമിച്ചു. അസ്തോച്ഛപ്രാപ്തനായ ആദിത്യൻ പകരമായി ഹരിപഞ്ചാനനമന്ദിരത്തിലെ സന്ധ്യാരാധനാദീപങ്ങൾ ലോകപ്രശോഭനമാകുന്നപണിയെ അന്യൂനജഗ ത്സമ്മതിയോടു നിർവഹിക്കുന്നു. ആ ലക്ഷദ്വീപപ്രഭയുള്ള നക്ഷത്രതരിയുടെ പ്രഭാസമേളനത്തിനിടയിൽ യോഗീശ്വരൻ പൂർണ്ണശശാങ്കസമനായി വില സി ഭക്തഹൃദയകല്പങ്ങളുടെ ഹിമജലസേചനംചെയ്തു ഹൃല്ലദങ്ങളാക്കുന്നു. പുഷ്പസമൃദ്ധികാലാനുജല്പത്താലും, രത്നസുവർണ്ണങ്ങളുടെ സമൃദ്ധി ഉത്സവാ രംഭാനയോഗ്യതയ്ക്കുവേണ്ടിയും സാമാന്യത്തിലധികം അനവധികത്വത്തോട് ആ പൂജാശാലയെ ഹരിപഞ്ചാനനപട്ടാഭിഷേകമണ്ഡപമാക്കുന്നു. ആ രാജ സോമത്തതയുടെ സങ്കേതത്തിൽനിന്നു പ്രവഹിക്കുന്ന സുഗന്ധനാനാത്മം അടുത്തുള്ളക്ഷത്രമുറ്റവളികളിലും വ്യാപിച്ച് അവയെ പരമാസുയാലുക്കളാക്കി ത്തിരിക്കുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദീപാരാധനയെ ദർശനംചെയ്തു പ്രസാദങ്ങൾ വാങ്ങി, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അനുഗ്രഹങ്ങളെക്കൊണ്ടു സതുഷ്ടചിത്തന്മാരായി പോകുന്നതിന്, ബഹുസഹസ്രജനങ്ങൾ തിക്തിത്തിരക്കി തള്ളിത്തളർന്ന് ആ യോഗിവാടത്തിനകത്തും പുറത്തും അണിയിടുന്നു.

ഒരു നവപ്രഭാകരന്റെ മഹോദയമുണ്ടായി, ഹരിപഞ്ചാനനനിശാകരൻ പെ ട്ടനായർന്ന ആ വിന്ധ്യാദ്രിശിരസ്സിന്റെ പുറകിൽ മറയുന്നു. ഇങ്ങനെ അപ്രതീക്ഷിതമായി അസ്തമിച്ച ഹരിപഞ്ചാനനൻ പുനരുദയംചെയ്യുന്നില്ല. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭക്തസംഘക്കാർ ശ്രീപത്മനാഭക്ഷേത്രത്തിലെ പൂജാകോലാഹ ലങ്ങളെക്കേട്ടു നിശാപൃത്തിയെ കണക്കാക്കുന്നു. ആ ക്ഷേത്രകർമ്മങ്ങളിലെ പല

ഘട്ടങ്ങളിലേയും നാഗസ്വരംഖനാദങ്ങൾ അപ്രതിബന്ധമായി കഴിയുന്നത് അവരെക്കൊണ്ട് രാജശക്തിയുടേയും രാജയോഗശക്തിയുടേയും ലൗകികാന്തരത്തെ പരിഗണനാചെയ്യിക്കുന്നു. രാത്രിയിലെ ശിവേലിലോഷങ്ങൾ ചതുഷ്പദക്ഷിണാവൃത്തിയിലും കഴിഞ്ഞത് അവരുടെ ഹൃദയതടങ്ങളേയും ഭേദിച്ച്, ഉദരാഗ്നികണ്ഡത്തെ പ്രജ്വലിപ്പിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരന്റെ (ഇതങ്ങനെ സാധിച്ചു എന്നറിയുന്നില്ല) നാലെട്ടു തൃക്കൈകളോടും അത്രയും ആയുധങ്ങളോടുംകൂടി മഹിഷമർദ്ദിനീനടനം കാണുന്നതിനു കാത്തുനിന്ന ആ ഭക്തന്മാർ ഭക്താകർഷിതരായപ്പോൾ, ഒരു ശിഷ്യപ്രധാനനന്റെ ആസ്വാരസ്യമായുള്ള തീയ്യഴിച്ചിലിനെ കണ്ടു മുഷിഞ്ഞ്, “സ്വാമികൾക്കെന്തോ ക്ഷീണം” എന്നു പറഞ്ഞു പലഹാരക്കടകളിലേക്കു തുരുതുരെ ഗമനം തുടങ്ങി. നീശ്ശുരുത, ശ്ലശാനദേശത്തെ നീശ്ശുരുത, പ്രേക്ഷകജനങ്ങളുടെ മനസ്സിലനംചെയ്യുമാറുള്ള നീശ്ശുരുത, ആ യതിവരാശ്രമത്തെ ബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നു. ദീപപ്രവാളകോടികൾ വൈധവ്യപാതത്താൽ എന്നപോലെ ശിഖാമുണ്ഡിതരായി മംഗല്യാസ്തമയത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. അങ്ങുമിങ്ങും ശേഷിക്കുന്ന രണ്ടുമൂന്നു ദീപികാസുമാഗലികൾ സ്വസഹോദരീസംഘാസ്തമയത്തിൽ സഹദീനതയാൽ ക്ലാന്തമായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി നില്ക്കുന്നു. ആ മന്ദിരത്തെ അനന്തശയനാലയവൈകുണ്ഠത്തിലും അതുതകരമാക്കിത്തീർത്തിരുന്ന രംഗവിതാനപ്രഭയും, ദീപനിർദ്ധരിയോടു സഹപ്രവണംചെയ്തു മരത്തിരിക്കുന്നു. പരിസരവാതം രാജകോപത്തെക്കുറിച്ചുത്തെ വഹിച്ച് ആതപകാരിയായി പ്രചരിക്കുന്നു. ആ വാടത്തിൽ യോഗധർമ്മപ്രവർത്തനം പ്രവർദ്ധിതമായി, ദ്രോഹഗരിമാത്രത്തെ അവധാനംചെയ്യുന്നു. അതിനാൽ പ്രശാന്തത—ഭൃഗർഭാന്തപ്രശാന്തത, കേശവപിള്ളയുടെ ദൈവാനുഗൃഹീതമായുള്ള വാണിയിൽ ഉദിച്ചു ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ അക്ഷോഭ്യതയെ അസ്തമിപ്പിച്ച ‘ദശാസ്യകാലം’ എന്ന അവസ്ഥയെ ആവരണംചെയ്യുന്നു. രണ്ടുമൂന്നു പ്രധാനമുറികളിലായി, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പാരദേശികഭടന്മാർ അമ്പതോളം പേർ ആയുധപാണികളായി, ആപൽ പ്രതീക്ഷകരായി, എന്തു കൃത്യത്തിനും ബദ്ധകക്ഷണന്മാരായി സഞ്ചയിച്ചിട്ടുള്ളവർ ‘രാമരസ’സരസ്സിൽ മുങ്ങി, ആ ഋഷിവാടസംരക്ഷണത്തിന്, ജീവമോഹസന്യാസ്തരായി, ആജ്ഞാപ്രതീക്ഷന്മാരായി ഇരിക്കുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ തൽക്കാലാജ്ഞകളെ നിർവ്വഹിപ്പാനായി നിൽക്കുന്ന ചില ജവാന്മാരും പുരോഭാഗദ്വാരത്തിൽ ഗാഢ സേവിക്കുന്ന ഒന്നു രണ്ടു ശല്യധരന്മാരും മാത്രം അന്തർഗൃഹത്തിനു പുറത്തുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ കാണപ്പെടുന്നുണ്ട്. ഹരിപഞ്ചാനനശത്രുവായ കേശവപിള്ളയും, ഗുരുപാദതൽപരന്മാരായ ഏതാനും നാട്ടുഭക്തന്മാരുടെ കൂട്ടത്തിൽ, ആ രംഗകാളിമയിൽ ഒരു നടാംഗത്തെ നിർവ്വഹിച്ചു കൊണ്ടു സഞ്ചരിച്ചിരുന്നു. മാമവെങ്കിടന്റെ കൽപന കേട്ടു മണ്ടി

ത്തുടങ്ങിയ പക്കീർസായുടെ ഭീമാകാരം, മതപ്രതിബന്ധംകൊണ്ടായിരിക്കാം, ശുദ്ധാശ്രമഭംഗസാഹസത്തിനു സന്നിഹിതമായിട്ടില്ല.

ഹരിപഞ്ചാനനപരമഹംസൻ ആകട്ടെ, അന്നു രാത്രി വിദ്യായോഗാരണ്യങ്ങളിലെ പഞ്ചാനനനായിട്ടല്ല, സാക്ഷാൽ വൃക്ഷനിബിഡമായുള്ള അരണ്യത്തിലെ മൃഗരാജപഞ്ചാസ്യനായിത്തന്നെ തന്റെ പുജാമുനിയുടെ മുൻഭാഗത്തുള്ള ശാലയിൽ അസ്തമനമായി, നിസ്സാരമായ ഭക്ഷ്യമൃഗത്താൽ അപഹതനായപോലെ ദംഷ്ട്രനഖരങ്ങളെ പുറത്തുകാട്ടി, ക്രൂരതയെ പ്രകാശിപ്പിച്ച്, വട്ടക്കണ്ണമണികളെ വിശേഷവേഗോഗ്രതകളോടുതട്ടി, മേഘനാദകടുതയേയും താഴ്ന്ന ജ്യോതിർജ്ജനങ്ങൾകൊണ്ടു ശത്രുഭജനനശപഥങ്ങൾ ചെയ്ത്, ദർശനത്തിന് ഒരു മഹാവിക്രമപുഞ്ജമായി കാണപ്പെടുന്നു. ഐരാവതദന്തചതുഷ്ടയത്തെ തകർത്തതിനോടു തുല്യമായ, ആ യതീശ്വരന്റെ വക്ഷോദേശം കോപാവേശഗാസങ്ങൾകൊണ്ട് ഉയർന്നുതാഴുന്നത് ആ വിസ്തൃതിയിലെ മാംസപുഷ്ടിയെ സംവരണംചെയ്യുന്ന നീല ഞരമ്പുകളെ മരതകതന്ത്രികളെപ്പോലെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. സൈഹക്രൗര്യത്തിന്റെ പരമകാഷ്ടയെ പരിഹസിക്കുന്ന കോപാവേശവും ക്ഷമമായ ശത്രുശോണിതവും രക്താംബരവേഷ്മനങ്ങളായ കടൽമാലയും സംയോജിച്ച്, മഹാഭയങ്കരനായി ചമഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ അർദ്ധാസകാരംഗത്തിൽ സാക്ഷാൽ നരസിംഹനടനത്തെ പുനഃപ്രകടനംചെയ്യുന്നു.

കാപട്യമാകുന്ന അഭേദ്യകൃഷ്ണശിലയാൽ രചിതമായ ആ 'കലിധർമ്മദ്വോതിനി' നാടകശാലയുടെ, അന്തർഗൃഹമദ്ധ്യത്തിലെ നൃത്തസോപാനം നിശാദൃഷ്ടതിപ്രവർത്തനത്തിനായി ദീപപ്രസരം താഴ്ന്നു ഒരുക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അഭിനയിക്കപ്പെടുന്നത് ഒരു 'അന്തകസഭ'യാണെന്നു വിജ്ഞാപിതമാകുവണ്ണം, രംഗത്തിന്റെ പാർശ്വാദിഭാഗങ്ങൾ കാളിമാപ്രചുരിമകൊണ്ടു സമർത്ഥരംഗസാമഗ്രികർമ്മാക്കളാൽ സവിശേഷം ഭയനകരസാനുകൂലമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിസിംഹന്റെ വിശ്രമസോപാനം അപ്രാകാശ്യതയും പ്രശാന്തതയും മഹാവിലതുല്യമായുള്ള സാധനശൂന്യതയ്ക്കൊണ്ട് വിലക്ഷണീകൃതമായതിന്റെ പരിഹരണത്തിനായി, അഭൂതപൂർവ്വവും അനന്യസാധാരണവുമായുള്ള ഒരു വൈദ്യുതമഹാശ്ചര്യം ആ സങ്കേതത്തിൽ സംഭവിക്കുന്നു. സർപ്പത്താമ്രാർ തങ്ങളുടെ വ്യാവർത്തനത്വക്കിനേയും ശലഭങ്ങൾ ശൽക്കങ്ങളേയും വെടിഞ്ഞ് നവശരീരരാകുന്നതു നാം കണ്ടിരിക്കാം. മൃതിസമീപസ്ഥന്മാർ ഏകദീപശിഖയെ ദ്വിതയമായി കാണുന്ന അവസ്ഥയെക്കുറിച്ചു നാം കേട്ടുചിരിക്കാം. ഏകശരീരം ദ്വന്ദീഭവിക്കുന്ന ബ്രഹ്മവിദ്യാവിധാനം, ഇതാ, നവബ്രഹ്മാത്മകനായ ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികൾ പ്രദർശിതമാക്കി, അതിന്റെ സാധ്യതയെ നമുക്കു ബോധ്യമാക്കുന്നു. ഉൽകലകോപാഗ്നിയുടെ നിർഭരത്വംകൊണ്ട് ഭിന്നമായതുപോലെ,

ഹരിപഞ്ചാനനകായം ദ്വൈധീഭാവത്തെ കൈക്കൊള്ളുന്നു. യോഗീശ്വരന്റെ രാജയോഗപ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ട് ആ ദിവ്യന്റെ സ്മുലശരീരം സാക്ഷാൽ ജഡകായമായും, അതിൽ ആവാസംചെയ്തിരുന്ന സൂക്ഷ്മശരീരം ഈഷൽഭേദംകൂടാതുള്ള തുല്യതയോട് ആത്മകായമായും ഐക്യയോഗത്തെ ഖണ്ഡനംചെയ്തുള്ള ആർഷപ്രഭാവത്താൽ ആ ശ്രീമൽപതഞ്ജലിപ്രഭാവപുണ്യാശ്രമത്തിൽ യജ്ഞാരംഭക്രിയയായി സംഭവിക്കുന്നത്. ആ ദേഹദേഹിമൂർത്തികളിൽ പ്രകൃതിസിദ്ധമായുള്ള ഐഹികവും പാരത്രികവുമായ ലക്ഷണങ്ങൾ അതാതു വിഗ്രഹങ്ങളിൽ പ്രത്യേകിച്ചു കാണപ്പെടുന്നു. പൂജാമണ്ഡപത്തിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്താണ് ഈ മഹാരാജയോഗപരമാത്മതം നിവർത്തിതമാകുന്നത്. പരസ്സരാദി മുഖമായും, നില്ക്കുന്നവരിൽ, ദക്ഷിണപാർശ്വസ്ഥമായ വിഗ്രഹം ആപാദമസ്തകം രൗദ്രാഗേയവും, ഉത്തരപാർശ്വസ്ഥമായുള്ളത് വൈഷ്ണവസൗമ്യവും ആയി പ്രകൃതവിപര്യങ്ങളെ സ്ഥലിപ്പിക്കുന്നു. ദക്ഷിണവിഗ്രഹം അംഗാരാമ്ലഗന്ധകാദ്യാത്മകമായ വെടിമരുന്നപോലെ സ്വാത്മദാഹകനായും ശീല്രസംഹാരകനായും മറ്റേ വിഗ്രഹം തൈലമേദസ്തമിശ്രനായും ആജ്യശീതളനായും പ്രയോഗാനുസരണമായി പോഷണദഹനങ്ങൾക്ക് അനുകൂലനായും നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, കല്പാന്തകാലേശൻ ഐഹികഭ്രമവശനായി ശഠിക്കുകയും ശപിക്കുകയും, മറ്റേ വിഗ്രഹം ശാന്തതയേ അപേക്ഷിച്ച് 'ദൈവാധീന'ാദിപ്രമാണങ്ങളെ മന്ദസ്വരത്തിൽ വാദിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ വിഗ്രഹങ്ങൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ജഡദേഹികൾ ദ്വൈതീഭവിച്ച് മൂർത്തിധാരണം ചെയ്തവയല്ലെങ്കിൽ ആ ഭിന്നധർമ്മാത്മകന്റെ സൃഷ്ടിക്കു സ്വരൂപിക്കപ്പെട്ട ധർമ്മാധർമ്മസാധനങ്ങൾ ഭിന്നിച്ചു മൂർത്തിധാരണംചെയ്തു നിൽക്കുന്ന രൂപങ്ങൾ എന്നു ഖണ്ഡിച്ചു സംവാദിക്കാവുന്നതാണ്. അപരാധാനുകൂലനായി ഭവിച്ചു എങ്കിലും സുപഥനിഷ്ഠകൗതുകനും ദമയന്തസ്ഥനനായുള്ള ശാന്തവിഗ്രഹത്തിൽ നിന്ന് 'ദൈവാധീന'പ്രമാണം ഉൽഗളിതമായപ്പോൾ, അക്ഷാന്തിമൂർത്തിയായ ഉഗ്രസിംഹം അരോചകമൂർച്ചകൊണ്ടെന്നപോലെ പൈശാചമായി വമനാഹ്വാനങ്ങൾ ചെയ്ത്, അഗൈർവാണിയായ ഒരു ഭാഷയിൽ ഗർജ്ജിക്കുന്നു: 'ദൈവാധീന! ഹഠാ! ആ അനർത്ഥപദം എന്റെ സർവത്രസ്യത്രപുടങ്ങളേയും ഭേദിക്കുന്നു. അരേ! യതി, മാത്ര, വൃത്തം ഈ ലക്ഷണങ്ങളുടെ അജ്ഞതകൊണ്ട് ദൃഷ്ടിതനായ പദ്യകാരൻ അഭിമാന്യനോ? സൃഷ്ടിസ്ഥിതികടെ സംഹാരകനുംകൂടിയല്ലേ ദൈവം? ജീവകോടികളെ യഥേഷ്ടം പീഡിപ്പിച്ച്, സംഹരിക്കുന്ന ധൂർത്തസ്വേച്ഛാപ്രഭ 'ജ്ഞാനവൈരാഗ്യ'യോഗവാനായ ദൈവമോ? സൃഷ്ടിരക്ഷകളുമില്ല, സംഹാരവുമില്ല. കർത്താവും ഭർത്താവും ഹർത്താവുമില്ല. ചൈതന്യവിഹീനം പ്രപഞ്ചം! അവിജ്ഞേയമായുള്ള ഒരു ശക്തി വളരുന്നു. പണിയുന്നു. രൂപാവർത്തനംചെയ്യുന്നു. സർവ്വവും

മഹാ മഹേന്ദ്രജാലം! ഇങ്ങനെ നമ്മുടെ ചാക്ഷുഷാനുഭവം. ഇതിലാകട്ടെ, ഇതരവിഷയങ്ങളിലാകട്ടെ, ഉപദേശ്യസ്ഥാനത്തെ നീ എടുക്കേണ്ട. ആജ്ഞാ നിർവാഹകന്റെ നിലയിൽ ഉപന്യസിക്ക. ആ പാണ്ഡ്യദ്രോഹികൾ, വഞ്ചകന്മാർ എങ്ങനെ നമ്മോട് കരാറുഘോഷം ചെയ്തു? നമ്മുടെ സംഭാവനകൾക്ക് ഇതോ പ്രതിഫലം? അവിടന്ന് ഉണ്ടാകാവുന്ന സഹായം ശ്രദ്ധമേ നാസ്തിതന്നെയോ?" ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികളെ ദീപാരാധനാകർമ്മത്തിനും കാളീനൃത്തത്തിനും അശക്തനാക്കിയ 'ക്ഷീണം', ഇതാ വെളിപ്പെട്ടു.

പ്രതിച്ഛായ: "ദൈവവീരോധംകൊണ്ട് - ആ നാമത്തെ ഉപയോഗിക്കുന്നില്ല - നമ്മുടെ ക്രിയയാലൊന്നാവട്ടെ - സർവാനുകൂല്യം നഷ്ടമാവുന്നു. രാജ്യഭൃത്യൻ, ഒരു യുവാവ്, ആ പ്രദേശങ്ങളിൽ സഞ്ചരിച്ച്, അദ്വൈതാദ്യാചാര്യന്മാർ ശാക്യമതത്തെപ്പോലെ നമ്മുടെ ശക്തിയെ ധ്വംസിച്ചു. രാജ്യമുദ്രയ്ക്കുപുറമെ, ഒരു പ്രസിദ്ധസ്ഥാനാപതിപ്രഭുവിന്റെ ശാസനാ പത്രങ്ങളും അവൻ വഹിച്ചിരുന്നു. ആ മഹൽപ്രതിയോഗികളെ ഉണ്ടാക്കിയത് അവിടത്തെ ധർമ്മഭ്രംശമല്ലേ?"

അസൽച്ഛായ: "ധർമ്മഭ്രംശമോ? കർണ്ണേജപന്മാരുടെ ഏഷണികൾക്ക് നീ ദത്തശ്രവണനായി. ശരീരത്തെ ആത്മാവു വഞ്ചിക്കുന്നതാണ് അധമ്മായുള്ള ധർമ്മഭ്രംശം. സഹജാത്യത്തേയും സഹപ്രതിഷ്ഠിതത്വത്തേയും മറന്ന് അപരമാർഗ്ഗനായി, നീ ഇപ്പോൾ അങ്ങനെയുള്ള ധർമ്മഭ്രംശത്തെ അനുഷ്ഠിക്കുന്നു."

പ്രതിച്ഛായ: "കനിഷ്ഠതകൊണ്ട് ഈ ആത്മാ ജ്യേഷ്ഠസാസനാധീനം തന്നെ എങ്കിലും, ഇങ്ങനെ കല്പിക്കരുത്. നമ്മുടെ പ്രതിഷ്ഠാതാവ് നമ്മെ മാനുഷ്യകമായ ഒരു ഗൗരവകാര്യത്തിലേക്കു നിയോഗിച്ചു. പുരുഷയത്നം, വീരധർമ്മം, ധർമ്മസ്മൃതം, രാജ്യതന്ത്രം ഇതുകളുടെ അനുയായികളായി വർത്തിച്ച്, ദൈവാനുകൂല്യേന നമ്മുടെ പ്രതിഷ്ഠാപനോദ്ദേശ്യത്തെ സാധിപ്പാനാണ് നാം നിയുക്തന്മാരായിരിക്കുന്നത്. ഭവാനു ആർഷസമ്മതമായും, ശാശ്വതങ്ങളായുള്ള ധർമ്മങ്ങളുടെ ഭ്രംശത്തോട് നമ്മെയും ബന്ധിച്ചു. അവിടത്താൽ വാഗ്ദത്തമായ മാതുദർശനത്തിലുള്ള തൃഷ്ണകൊണ്ട് ഞാനും പാപകർമ്മപിശുനനായി. പരമശ്രദ്ധനും നിർമ്മലപ്രകൃതനും ആയ നമ്മുടെ തമ്പിക്കു നേരിട്ടിരിക്കുന്ന അവസ്ഥാന്തരത്തെ വിചാരിക്കുമ്പോൾ പരമാർത്ഥത്തെ രാജസമക്ഷത്തിൽ ധരിപ്പാനും എന്റെ മനസ്സ് സന്നദ്ധമാകുന്നു." (അസൽച്ഛായയുടെ നീലതീക്കണ്ണുകൾ പുകഞ്ഞു) "ബാല്യം മുതൽ അവിടത്തെ ശക്ത്യത്സാഹങ്ങളുടെ അതിപ്രസരത്തിന് എന്റെ സഹവാസോപദേശങ്ങൾ കടിഞ്ഞാണായി നിയമനംചെയ്യുവന്നിരുന്നു. ഇപ്പോൾ എന്നെ തിരസ്കരിച്ച്, അവിടന്നു പരമാസുരബുദ്ധിയെ സ്വീകരിച്ചുകളഞ്ഞു. അന്നു ഞാൻ ഇവിടെ വന്നിരുന്നപ്പോൾ ഒന്നും ധരിച്ചില്ല. അതിനു സമയവും സന്ദർഭവും തന്നുമില്ല. നമ്മുടെ ധനവിക്രേതാവ് അണ്ണാവയ്യൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നോ?"

അസൽച്ചായയുടെ കോപപ്രഭ പ്രതിച്ഛായയുടെ ശാസനങ്ങളാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. "മാനുഷ്യകാ, ദൈവികാ, ആസുരം, ആർഷം—ഈ വിധം നിരർത്ഥശബ്ദങ്ങളെ അമരസിംഹൻ ഹാരാവലികളായി സംഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. പാഠശാലാമന്ത്രങ്ങളായി അതുകൾ അവശേഷിക്കട്ടെ. നാം ഇപ്പോൾ രാജ്യലക്ഷ്മീവരണത്തിന് സൂത്രബന്ധധരനായിരിക്കുന്ന ക്ഷാത്രധർമ്മപ്രബുദ്ധൻ, എന്നമാത്രമല്ല, സമഗ്രപ്രവീണനും ആണ്. ആ കന്യകാഹരണത്തിനുള്ള ശൃംഗാരകൗമുദികൾ നിരവധി നീതിപ്രവദകന്മാരായ ഭട്ടാര്യന്മാരിൽനിന്നു നാം ഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. രാജ്യലക്ഷ്മിക്ക് ബഹുജീവമേധങ്ങൾ സമാപിക്കേണ്ടിവരും. ആ വീരസംസ്കൃതത്വംഗത്തെ ധർമ്മഭ്രംശം എന്ന് എങ്ങനെ വിധിക്കും?"

പ്രതിച്ഛായ: "ഹാ കഷ്ടം! അണ്ണാവയ്യൻ അവിടത്തെ വിശ്വസിച്ച് നിന്നു ബന്ധുവല്ലേ? അയാളെ ആ ഭൃത്യൻ ദൈരവനെക്കൊണ്ട് വധിപ്പിച്ചു. രാജ്യലക്ഷ്മി പാണിഗ്രഹണത്തിനുള്ള സമാവർത്തനം ഇതാണോ?"

അസൽച്ചായ: "നീ നമ്മുടെ ജീവാത്മാവിന്റെ പ്രധാനാർദ്ധമെന്നു സമ്മതിക്കും. എന്നാൽ, ആത്മാവെന്നുള്ള അംശത്തിന്റെ സുഷുപ്തിയിൽ നീ അവസരഗ്രഹണം കൂടാതെ ലയിച്ചുപോകുന്നു. ജീവിതധർമ്മിയായ നാം സ്വകർമ്മപ്രതികൂല്യങ്ങളെ ശിഥിലീകരിപ്പാൻ ഉദ്യമിക്കുമ്പോൾ, പ്രസ്തുത വധങ്ങളായ കർമ്മങ്ങൾ വിധേയങ്ങളായേക്കാം. ഒരു ദൈവൻ നമ്മുടെ ആജ്ഞയെ നിർവഹിച്ചു. നമ്മുടെ ശ്രമങ്ങൾ ഗംഗാനദിപോലെ ചിലേടത്തു പങ്കുസൃഷ്ടിയായും, ചിലേടത്തു പങ്കാപഹയായും പ്രവഹിക്കുന്നു. ആ പ്രവാഹഗതിയെ തടയുന്നതിന് വിന്ധ്യനെന്നവണ്ണം മഹാകുമതിയും നിന്നെ പാണ്ഡ്യരാജ്യത്തിൽ പരാജിതനാക്കിയവനും ആയ കേശവനാമവാൻ ഇടയ്ക്കു വീണു. അവൻ എന്റെ കൈകൾക്ക് എത്തായ്കയാൽ, രാജകരത്താൽ ദണ്ഡുനാകുന്നതിന്, നമ്മുടെ മതമറിഞ്ഞ് ദൈരവനും, നാം സ്വയമായും എന്തെല്ലാം അനുഷ്ഠിച്ചു എന്ന് നമുക്കുതന്നെ ഇപ്പോൾ രൂപമില്ല. ശ്രീകൃഷ്ണൻ യവനവൈരിയെ മുചുകുനന്നെക്കൊണ്ടു കൊല്ലിച്ചില്ലേ?" പ്രതിച്ഛായ: "പുരണോപമാനത്തെ ഇതിൽ വചിക്കരുത്. ഉപായവും ഖലതവ്യം ഭിന്നനീതികളല്ലേ?"

അസൽച്ചായ: "ശട്ട് ശട്ട് അമാനാം! ബുദ്ധിയുടെ ദർശനസൂടത ആത്മസത്യാവാന്മാർക്ക് ഉണ്ടാവില്ല. രണ്ടും വധംതന്നല്ലേ?" (തമിഴിൽ) "യബ്ബാ! ശ്രീകൃഷ്ണരാജം അജയ്യനായ യവനസിംഹൻ എങ്കേ, അണ്ണാപ്പട്ടർ പണപ്പാപ്പാനെങ്കേ?"

പ്രതിച്ഛായ: (കർണ്ണങ്ങൾ പൊത്തി നിന്നിട്ട്) "കഷ്ടം! കഷ്ടം! ആ ഉപമാപ്രമാണം—"

അസൽച്ചായ: (മലയാളത്തിൽ) "എന്തപ്പനേ എന്ത്? സിംഹാസങ്ങൾ, കിരീടങ്ങൾ, ഉടവാളുകൾ—ഇതുകൾ ധർമ്മശാലകളിൽ ദാനം ചെയ്യപ്പെടുന്നില്ല.

വൃക്ഷങ്ങളിൽ കാഴ്ചനീലി. മഴയോടും മഞ്ഞോടും വർഷിക്കുന്നില്ല. ഭ്രമനനം ചെമ്പ്യാലും കിട്ടുകയില്ല! അങ്ങാടികളിൽ വിൽക്കപ്പെടുന്നില്ല. അതിനാൽ ശൈലുകമുകിലപ്രദൃതികളുടെ നയത്തെത്തുടർന്ന് കൊന്നും വെന്നും തീവച്ചു മുടിച്ചും അവയെ നേടണം നിന്നോടൊന്നു അന്തർഗ്ഗതത്തെ തുറന്നു പറയണം.”

പ്രതിച്ഛായ: “വധിക്കണം. ജയിക്കണം. കൃപയുണ്ടെങ്കിൽ ഇവനെ ഉപേക്ഷിച്ചേക്കണം. അമ്മയെ കാട്ടിത്തരാമെന്നു പറഞ്ഞതു കൊണ്ടല്ലേ ആ കേശവൻകുഞ്ഞിനെ ഞാൻ വഞ്ചിച്ചു കൊണ്ടുപോയി പിന്നെയും വഞ്ചിച്ചത്. എനിക്ക് വാഗ്ദത്തമായുള്ള ആനന്ദമയമായ ദർശനം തന്ന് അനുഗ്രഹിക്കണം. നമുക്ക് ഭൂശർമ്മപ്രദായിനികളായ ആ ദേവിമാർ എവിടെ? ദൈവന്റെ കൈകളിൽ അവിടത്തെ നിയോഗമനുസരിച്ച് ഏൽപ്പിക്കപ്പെട്ട മധുരാംബികപ്രിയൻ എവിടെ?”

അസൽച്ഛായ: (അത്യാധികമായ പരിഭവം നടിച്ച്) “ആഹാ! നഷ്ടസാഹയ്യനായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന ഈ അവസരത്തിൽ കൃപർ കർണ്ണനെ എന്നപോലെ ഭസ്മനംകൊണ്ട് നമ്മെ ക്ഷീണിതനാക്കുന്നതിനാണോ നീ പോന്നിരിക്കുന്നത്? കൃത്യമാർഗ്ഗങ്ങളെല്ലാം നാം നിശ്ചയിച്ചുപോയി. നിന്റെ സഹകരണംകൊണ്ട് നമുക്കു ശക്തിപൂർണ്ണതയെ ദത്തംചെയ്യുക. ധർമ്മോപദേശങ്ങൾ, പിതൃരാജ്ഞയെ നിർവഹിച്ച് പിതൃപ്രീതി വരുത്തിയതിന്റെശേഷം ആവാം. വധം നരഹത്യ, ബ്രഹ്മഹത്യ-ഏ! എതു സ്ത്രീത്വം! പരശുരാമതപോവൃത്തന്റെ കൃത്യങ്ങളെ സ്മരിക്കുക.”

പ്രതിച്ഛായ: “പിതൃരാജ്ഞയനുസരിച്ച്, പിതൃരാജ്ഞപ്രീതിക്കായി—”

അസൽച്ഛായ: “അഹഹഹ! നമ്മുടെ ജന്മകാരകൻ മാതൃജാരനോ? പിതാവല്ലേ നോ? ആ ഗാന്ധർവ്വമഹിമപൂർണ്ണൻ ജമദഗ്നിതുല്യനല്ലേനോ?” എന്നു ചോദ്യം ചെയ്തും, ആശ്ചര്യത്തെ നടിച്ച് തൊഴുതുപിടിച്ച് കൈവിരലുകളെ നാസികാഗ്രത്തിൽ മുട്ടിച്ചു കൊണ്ടും, നിലയായി.

പ്രതിച്ഛായ: “പ്രബുദ്ധാത്മാവേ! പിതൃപ്രീതിക്ക്, ആ ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നിഗ്രഹം ആവശ്യമായിരുന്നോ?”

ജഡപഞ്ചാനനന്റെ ജാരാഗ്നി കത്തിച്ചലിച്ചു. ആ പശുസമനായ ആത്മധർമ്മാനുഷ്ഠാപകനെ തന്റെ കോപാഹുതിക്ക് ‘പശു’വാക്കാനും അദ്ദേഹത്തിനു മനസ്സുണ്ടായി എങ്കിലും, “ചിത്രതരമോർക്കുന്നേരം അത്ര നിന്റെ ദുർവിചാരം” എന്നു ചൂണ്ടുവിരൽകൊണ്ട് ഒരു വിചിത്രനൃത്തം കഴിച്ചിട്ട്, “മഹാബദ്ധം! ദ്രന്ധ്യധൃത്തിൽ അവൻ ഹതനായി. പ്രതിയോഗി യുദ്ധസമർത്ഥനായിരുന്നതുകൊണ്ട് മറ്റവനെ ഹനിച്ചു. ഹനിക്കുമെന്ന് അതിനുമുമ്പുതന്നെ പ്രതിജ്ഞയും ചെയ്തിരുന്നു” എന്നു വാദിച്ചു.

പ്രതിച്ഛായ: “കഷ്ടം! പിന്നെയും ആത്മാവെന്നു സമ്മതിക്കുന്നവനെ വഞ്ചിക്കുന്നല്ലോ! അവിടത്തെ ആയുധങ്ങൾ എനിക്കു പരിചയമില്ലേ? ആ നായർ പ്രതിയോഗിയാൽ വീഴ്ന്നപ്പൊട്ടെടുത്തുവെച്ചു മരിച്ചു എങ്കിൽ അവിടത്തെ വാദം സാധുതന്നെ. അവിടന്ന്, തൊട്ടു നടകൊള്ളിച്ചതിന്റെ ശേഷമണ് അയാൾ മരിച്ചത്. ഒക്കപ്പാടെ നമ്മുടെ ഭൂജീവിതം ഇനി അവസാനിപ്പിക്കണമെന്നാണു തോന്നുന്നത്. അവിടന്ന് ജനകോടിയെ അന്തകപുരയിലേക്കുള്ള ഗമനത്തിന് ദർശയനം ചെയ്യിച്ചിരിക്കുന്നു. പതിയുന്ന ഇടി എവിടമെല്ലാം, എന്തെല്ലാം നഷ്ടമാക്കുമെന്ന് ആരറിയുന്നു? നാം ശ്രീപത്മനാഭന്റെ പുറകിൽ പാർക്കണമെങ്കിലും ആ പരമപുരുഷന് നേത്രങ്ങൾ പുരോഭാഗത്തു മാത്രമല്ല. മഹാരാജാവ് ധർമ്മപരൻ. നമുക്കു പരാജയത്തിനേ മാർഗ്ഗമുള്ളൂ. ഹൈദർസഖ്യമാണ് നമ്മുടെ പ്രഥമധർമ്മവിഗതി. പിതൃശാസനത്താൽ ശ്രമമാത്രത്തിനേ നാം നിയുക്തരായിട്ടുള്ളൂ. നാം സഞ്ചയിച്ച സകല സഞ്ചയങ്ങളും ഇപ്പോൾ നഷ്ടമായിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിക്ക് ഈ രാത്രിതന്നെ ഇവിടെ നിന്നു പുറപ്പെട്ടു രക്ഷപ്പെടാം. പാപനിവർത്തനം ചെയ്തതിന്റെശേഷം, നവപഥത്തെ അവിടന്ന് അനുഷ്ഠിച്ചുകൊള്ളണം. ഞാൻ വല്ല പുണ്യക്ഷേത്രത്തേയും ശരണംപ്രാപിച്ചുകൊള്ളാം. ആ ഭക്തനായ വൃദ്ധഭൃത്യനെ ലോഭിയും തൃഷ്ണാവശനം ആത്മവിഹീനനുമായ ആ മാംസമാത്രനെക്കൊണ്ടു വധിപ്പിക്കാൻ സംഗതിയാക്കിയതും വലുതായ ഒരു ശത്രുവെ ഉണ്ടാക്കിയിരിക്കുന്നു. ദൈവന്റെ അച്ഛനാണ് ആ ഭൃത്യൻ. അവൻ നമ്മുടെ അച്ഛന്റെ ആജ്ഞയെ അനുസരിച്ച് നമ്മെ അതിഭക്തിപൂർവ്വം സേവിച്ചു. എന്നിട്ടും, അവന്റെ അച്ഛനെ അവിടന്നു രക്ഷിച്ചുകൊണ്ടില്ല. ആ നരഹത്യയും അവിടത്തെ ദുരുപദേശകാരണത്താൽ സംഭവിച്ചതെന്ന് ദൈവൻ ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ലക്ഷണങ്ങൾ ഒന്നും ശ്രമേല്ല.”

അസൽച്ഛായ: (കേശവൻകഞ്ഞിനെ ദൈവന്റെ രക്ഷയിലാക്കിയതു ബുദ്ധിയുടെ അമർഷമായിപ്പോയി എന്നു തോന്നി എങ്കിലും, തന്റെ നിലയെ ഭേദപ്പെടുത്താൻ സന്നദ്ധനാകാതെ) “ലക്ഷണങ്ങളുടെ ശ്രദ്ധശ്രദ്ധപരിഗണനം ചെയ്യാൻ അവകാശം ബുദ്ധിക്കാണ്. ആത്മാവായ മൂദുസത്യാവാന് അതിനെന്തവകാശം? നിന്റെ ആത്മപൂർണ്ണമായ സഹകരണംകൊണ്ട് എന്റെ ശക്തിക്കു പൂർണ്ണത്വം നൽകിയാൽ മാത്രംമതി. നമ്മെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിച്ചിട്ടുള്ള സത്യത്തെ ഓർമ്മിക്ക. ശ്രമമാത്രമല്ല നിർദ്ദേശിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളത്. സാധുപ്രകൃതനായ നിനക്ക് അവിടത്തെ ദിവ്യഹൃദയത്തിന്റെ പൂർണ്ണഗതി ഉപദിഷ്ടമായിട്ടില്ല. അവിടത്തെ വത്സൻ നാം ആയിരുന്നു; നീ മാതൃസ്വപ്നം. കേൾക്ക: ഗുരുത്വം അതിശ്രേഷ്ഠമായിട്ടുള്ള ധർമ്മം. നമ്മുടെ ജന്മകാരൻ സകല ക്രിയകളെയും അന്തർഗതങ്ങളെയും അറിയുകയും കാണുകയും ചെയ്യുന്നു. സ്ത്രീബാലവർഗ്ഗങ്ങൾക്ക് സഹജമായുള്ള ലോലമാനസതയോടുകൂടി നീ കാംക്ഷിക്കുന്ന മാതൃദർശനപുണ്യവിഭവത്തിന്

നാം ഉടനെ മാർഗ്ഗമുണ്ടാക്കാം.” (പ്രതിച്ഛായയുടെ മൂലം വലുതായ ആനന്ദസ്തോഭംകൊണ്ടു ശോഭിച്ചു.) “നിന്റെ ആനന്ദപ്രസാദം നമുക്ക് വലുതായ ശക്തിയെ പ്രദാനംചെയ്യുന്നു. സ്വർഗ്ഗങ്ങൾ പിളർന്നു പതിക്കട്ടെ. നരകങ്ങൾ കിളർന്നു പൊതിയട്ടെ. സമുദ്രരാശികൾ പ്രളയപ്രവാഹംകൊണ്ടു കഴുകട്ടെ. നാം വിജയപതാകയെ ഈ ഭൂസ്വർഗ്ഗത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിക്കും. മാതാപിതാക്കന്മാരായ ലക്ഷ്മീനാരായണവൈകുണ്ഠപരിസരത്തിൽ, കൗപീനമാത്രന്മാരായി കിങ്ങിണി കടകങ്ങളുടെ മധുരകൃണിതങ്ങളോടു വിഹരിച്ചു ആ വിഭൃതിയെ സ്മരിക്കും.” ആ കടിലഹൃദയൻ സ്വാർദ്ധമായ മൃദലമനസ്സനെ ഇങ്ങനെയുള്ള മോഹോൽപാദനം കൊണ്ടു വഞ്ചിച്ചു, “ശാന്തം—ശരണ്യം—വരേണ്യം” എന്നു ഛന്ദസ്സുരൂപത്തിൽ, സാക്ഷാൽ ചതുർമുഖോൽഗളിതഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടി ആ പദങ്ങളെ വദിച്ചു, തന്റെ കരദണ്ഡങ്ങളെ വിടുർത്തിയും, സർവ്വാംഗങ്ങളും കൊണ്ട് സ്വാപേക്ഷയെ ആജ്ഞാത്രപമാക്കിത്തീർത്തും, ആ രണ്ടു കായങ്ങളാലും ആരാധനീയനായുള്ള ഒരു മൃതഗാത്രന്റെ തൽച്ഛായയായി, പ്രവൃദ്ധമായ ഗാന്ധർവ്വഗാംഭീര്യത്തോടു നിലകൊണ്ടു. ആ ദർശനത്തിൽ പ്രതിച്ഛായയുടെ ആത്മധാമോഗ്രത കേവലം ‘മാതൃസ്വ’നായ ശാന്തകുമാരന്റെ നിലയിൽ പൊലിഞ്ഞു. “അമ്മയെ ഒന്നു കാണാൻ അനുവദിച്ചാൽ—” എന്നു പറഞ്ഞു തുടങ്ങിയതിനെ അസൽച്ഛായ തടഞ്ഞു: “വിജയികളായി കണ്ടുകൊള്ളാനല്ലേ അച്ഛന്റെ അനൗജ്ഞ?”

പ്രതിച്ഛായ: ‘ജ്യേഷ്ഠൻ കണ്ടുവല്ലോ—’

അസൽച്ഛായ: “നീ എന്തു വിസ്തരിക്കട്ടൻ! ആ യദുച്ഛാസംഭവം എന്നെ ഭ്രമിപ്പിച്ചു കഥ—‘നാരായണാ’” (ഈശ്വരനാമത്തേയും സന്ദർഭയോജ്യതയ്ക്കുവേണ്ടി ഉപയോഗിച്ചു) “രണ്ടുമൂന്നു ദിവസത്തേക്കു മാത്രം ക്ഷമിക്കൂ. നമുക്കു രണ്ടുപേർക്കും ചേർന്നു, ആ പരിശുദ്ധപാദങ്ങളിൽ നമസ്കരിച്ച്, കുട്ടി മീനാക്ഷികനകബാലികയേയും ദർശനം ചെയ്തു, പൂർവ്വകഥകളെ ധരിപ്പിക്കാം. നാം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നത് ആ മഹതി അറിഞ്ഞിട്ടില്ല. പോരൂ—ഒന്നിച്ചു പോകാം. എന്റനുജൻ—ഇതാ നോക്കൂ—അച്ഛൻ കൽപിക്കുന്നപോലെ—അതേ—അച്ഛൻതന്നെ—നമ്മുടെ അച്ഛൻ കൽപിക്കുന്ന പോലെ വിചാരിക്കൂ. അമ്മ പരമസാധു, അമ്മയുടെ അരുളപ്പാടേന്നും ആദരിക്കൂ.” ഇങ്ങനെ കരുണാനിദാനകേന്ദ്രഭേദിയായുള്ള മൃദമഞ്ജുളയാചനയോട് അസൽച്ഛായ പിന്നെയും കരങ്ങളെ വിടുർത്തി. പ്രതിച്ഛായ, സ്നേഹശാഠ്യം കൊണ്ടു കലഹിച്ചിരുന്ന ബാലൻ മാത്രവക്ഷസ്സോടു ചേരുംവണ്ണം, ആ കരങ്ങൾക്കിടയിൽ പാഞ്ഞു പതിച്ചു. ആ മുർത്തിദ്രയം വീണ്ടും ഏകീഭവിച്ചു. . . പടിവാതുക്കൽ കാത്തുനിന്നിരുന്ന ഒരു ഭടൻ പ്രവേശിച്ച് “പടത്തലവനാർ” എന്നു ബോധിപ്പിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ഏകനാ?”

ഭടൻ: “ആം സ്വാമി.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ആയുധപാണിയാ?”

ഭടൻ: “അപ്പടിയേ, തിരുവടി!”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “നല്ലത്? വരച്ചാൽ.”

ഭടൻ തന്റെ ആജ്ഞാനിർവഹണക്രമത്തിനു തിരിച്ചു.

അദ്ധ്യായം ഇരുപത്തിയെട്ട്

“വിണ്ഡ്യപതിയൊടു നിശിചരാലയം വെന്തൊരു
വൃത്താന്തമെല്ലാമറിയിച്ചുകൊള്ളുവാൻ
അഹമഹമികായിയാ പാവകജ്വാലക-
ളംബരത്തോളമുയർന്നൊന്നു മുദാ.”

നമുക്കു പരിചയമുള്ള മൃദുസ്മേരവദനനും കാരുണ്യകടാക്ഷാവലോകനപ്രവീണനും കനകഗാന്ത്രനും ആയുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനസിദ്ധൻ മാത്രം ആ രംഗത്തു ശേഷിച്ചു. “ശരി! എല്ലാം കലാശിച്ചുനാ! ശകുനം നന്നല്ല. അച്ഛൻ ഗന്ധർവ്വാംശജനെന്ന സംശയമില്ല. അവിടത്തെ കൽപനയ്ക്കു വിരോധമായി, അമ്മയെക്കണ്ടെന്നു തുടങ്ങി ഗ്രഹപ്പിഴ. എങ്കിലും, ഹൈദർമാഹാരാജാവിന്റെ ഉള്ളറിയുന്നതുവരെ പയറുകതന്നെ. ഈ അകാലപ്പുറപ്പാട്? ഉണ്ണിത്താനെപ്പോലെ ഇദ്ദേഹവും ബന്ധുവാണ്. അദ്ദേഹം പറഞ്ഞ് അച്ഛനെന്നു മനസ്സിലാക്കി മൂപ്പിൽ ചാടിത്തിരിച്ചിരിച്ചിരിക്കയാണ്. വരട്ടെ, മനഃപൂർവ്വവും കടന്നും നമ്മെ ദ്രോഹിക്കയില്ല. എങ്കിലും കരുതണം.” ഇങ്ങനെ ആത്മഗതമായി സ്ഥിതിവിവേചനംചെയ്ത്, രണ്ടു ലഘുവായ നാരാചകാരികളെ എടുത്ത് അരയിൽ തിരുകിയും, യോഗവേഷ്ടിയാൽ അതുകളെ മറച്ചു കടിതടത്തെ ദൃഢമായി ബന്ധിച്ചും, തമ്പിപുളവിനു നൽകിയതുപോലുള്ള ഒരു വക്രവാൾ ഉറയോടു വഹിച്ചും, രാജസച്ചാഞ്ചോട്ടത്തോടു കൂടി, അതിഥിസൽക്കാരശാലയിലേക്കു യോഗീശ്വരൻ നടകൊണ്ടു. പടത്തലവർ ഹരിപഞ്ചാനനനെക്കണ്ടപ്പോൾ, “ഉറങ്ങിപ്പൊക്കല്ലെന്നു ഞാൻ വിചാരിച്ചു. നാളത്തേക്കു വേണ്ട ശ്രമങ്ങളുണ്ടല്ലോ” എന്ന് തന്റെ അകാലഗമനത്തിനു സമാധാനമായി പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹം പുതച്ചിരുന്ന സാൽവകൊണ്ടു കണ്ണത്തിനു കീഴ്ശ്ശമുള്ള ഒരുക്കവും, തലക്കെട്ടിനാൽ അകത്തുള്ള രക്ഷയും, മറയ്ക്കപ്പെട്ടിരുന്ന എങ്കിലും, ഹരിപഞ്ചാനനഗൃദ്ധ്ന്റെ നോട്ടത്തിന് ആ സന്നാഹങ്ങളുടെ യാഥാർത്ഥ്യം ക്ഷണംകൊണ്ടു മനസ്സിലായി. തന്റെ മുമ്പിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നത്, സ്വബന്ധുത്വകാംക്ഷിയായി, മുമ്പിൽ പിരിഞ്ഞ ഗൃഹസമനായ രാമവർമ്മത്തുപിള്ളയല്ലെന്നും, ശ്രീപത്മനാഭദാസനായ കലശേഖരപ്പെരുമാൾ കിരീടപതിയുടെ സ്ഥാനാപതിയാണെന്നും ഹരിപഞ്ചാനനയോഗികൾ ധരിച്ചതിനാൽ, അതിനുമുമ്പിൽ അനുവദിച്ച ആസനപ്രദാനോപചാരം ചെയ്യാതെ, യുദ്ധാങ്കണനിയമത്തെ അനുകരിച്ചും, അഭിമുഖസ്ഥിതിയെ അവലംബിച്ചുനിന്നും, കാര്യാവലോകനം ചെയ്യാമെന്നു നിശ്ചയിച്ചു എങ്കിലും ശിരസ്സും ലലാടഭൂ നേത്രങ്ങളും അധരങ്ങളും കുംബുഗ്രീവവും രക്തപ്രഭമായ ഹസ്തപത്മങ്ങളും ചേർന്ന് ഒരു പത്മബാണവിലാസം അഭിനയിച്ച്, സ്വാഗതാഭിനയത്തിൽ ഒരു പടിയും വിടാതെ, ഹരിപഞ്ചാനനപ്രവീണൻ സ്വാഗതചേഷ്ടാമര്യാദകളെ അനുഷ്ഠിച്ചു. “ഏകനല്ല-

ഏകസഹസ്രമെങ്കിലും നമ്മെ വലയംചെയ്യുന്നു” എന്നു ക്ഷണസങ്കലനഫലത്തെ മനസ്സുകൊണ്ടു കുറിച്ചു ചഞ്ചലമനസ്കനായി. അതിനേയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ യമിത വൈഭവംകൊണ്ട് ഉപഗൃഹണം ചെയ്തു. ആസനദാനം ചെയ്യാതുള്ള ഉപചാരത്തിന്റെ നൃപതയെ പടത്തലവരും പരിഗണനം ചെയ്തു. അയ്യോ! ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മനക്കാമ്പ് നിയമവിരുദ്ധമായി കൂമ്പുകതന്നെ ചെയ്യുന്നല്ലോ! രാജരാജന്മാരോടും നേർക്കാൻ വീര്യസന്നദ്ധനായുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന് പടത്തലവരായ ‘വൃദ്ധന്റെ സാന്നിധ്യമാത്രവും അസ്വാസ്ഥ്യകരമാകുന്നു. സാൽവ ആച്ഛാദനംചെയ്യുന്ന ഖഡ്ഗത്തിന്റെ ധാരയും ശരീരം ആവരണംചെയ്യുന്ന വിക്രമത്തിന്റെ ഉത്സാഹപ്രസരവും, വാർദ്ധക്യത്താൽ എത്രത്തോളം ദുഷ്കരമായിട്ടുണ്ടെന്നു നിർണ്ണയിപ്പാൻ ശക്യമാകാത്തതിനാൽ, തന്നോടു തുല്യനായ ഒരു അപരിചേയബലിഷ്ഠൻതന്നെയാണ് തന്നെ നേർത്തുനിൽക്കുന്നതെന്നു ഹരിപഞ്ചാനനൻ അഭിമാനിച്ചു. സ്വഖഡ്ഗത്തെ ഗാഢപരിരംഭണംചെയ്തുകൊണ്ട്, “അവിടത്തേക്ക് ഒരു കാഴ്ചയായിട്ടാണിതിനെ കൊണ്ടുവന്നത്. അന്നു തിടുക്കത്തിൽ പിരിഞ്ഞു. ഇന്നു സാവകാശമായി സംസാരിപ്പാൻ പോന്നത് എത്ര സന്തോഷം! ഇവിടന്നു യജ്ഞശാലയിലേക്കു നാളെ മാറുന്നു. സംഗപരിത്യാഗേതുകൾക്കും പ്രാരണ്ണമൊഴിഞ്ഞിരിപ്പാൻ സൗകര്യം കിട്ടുന്നില്ല. അവരും ലോകകാര്യധരന്ധരന്മാരായി, ഇങ്ങനെ പരിശ്രമഖേദങ്ങൾ പരിചയിച്ചാലല്ലേ പ്രപഞ്ചത്രാസ് സമനിലയിൽ നിൽക്കൂ.” എന്നു ലളിതമായ് പ്രസംഗിച്ചു.

പടത്തലവർ: “വിഷമവിഷയങ്ങളിൽ ഞാൻ അജ്ഞൻ—അഭ്യസിപ്പിക്കാൻ തക്ക ഗുരുക്കന്മാരും ഉണ്ടായില്ല. അവിടത്തെ അഭിപ്രായത്തിനു ശരിവയ്ക്കാനും കുറച്ചോരു പഠിപ്പു വേണമല്ലോ.”

“അച്ഛൻ നമ്മെ അഭ്യസനംചെയ്യിച്ചതിനെ ഊന്നിപ്പറഞ്ഞതല്ലേ ഇത്? അങ്ങനെയാണെങ്കിൽ കഥ ഇവിടെങ്ങുമല്ല നിൽക്കുന്നത!” എന്നു ചിന്തിച്ചുകൊണ്ട്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ സംഗീതത്തിൽ പൊട്ടിച്ചിരിച്ച്, ആശ്ചര്യസാദിനയമായി, ഒരു വിലാസനടനവും കഴിച്ച്, “ഞാൻ ചിരിച്ചത് ലോകത്തിന്റെ വിപരീതഗതിയെ നിനച്ചാണ്. അവിടത്തെപ്പോലുള്ള ‘അജ്ഞ’ന്മാരാണല്ലോ ഓരോ മണ്ഡലാധിപന്മാരുടെ ദോർദണ്ഡങ്ങളായി അവരുടെ പാണികൾക്കു ഭരണഹരണശക്തികളെ നൽകുന്നത്. ആശ്ചര്യമല്ലേ അത്?”

പടത്തലവർ: “അങ്ങേ നിന്ദാസ്തുതി വളരെ ഭംഗിയായി. എന്നാലിപ്പോൾ ഭംഗിപറഞ്ഞ് പരസ്പരം രസിപ്പിപ്പാനുള്ള കാലമല്ല. നമുക്കു രണ്ടുപേർക്കും ഒരു ദുഃഖം നേരിടാൻപോകുന്നു.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ആഹാ! പ്രമോദകരം! നമുക്കു സമാന ദുഃഖമുണ്ടെങ്കിൽ നാം സഹൃദയന്മാരാണ്. ഞാൻ ബന്ധുവിഹീനനുമല്ല. ഭവാദൃശനായുള്ള ഒരു

മഹാപുരുഷന്റെ മാതൃവത്വത്തിന് സന്യസ്തമായ എന്റെ ഹൃദയവും സൂഹിക്കുന്നു.”
പടത്തലവർ: “ആ നിലയിൽതന്നെയാണ് ഇങ്ങോട്ടു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. അല്ലെങ്കിൽ ഈ സ്ഥലത്തും, ഈ സമയത്തും, ഞാൻ വരില്ലായിരുന്നു. അൽപ്പദൂരത്തോളം സ്ഥലത്ത് എന്നോടുകൂടി പുറപ്പെടണമെന്ന് ഒരപേക്ഷയുണ്ട്.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ഞാൻ ഈ ചെറിയ വാൾ ഒന്നു മാറ്റിക്കൊള്ളട്ടെ. അവിടന്നു കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളത് കൈയിലിരിക്കുന്നതുതന്നല്ലോ? രണ്ടും തുല്യമായിരിക്കേണ്ട?”

പടത്തലവർ: (തന്റെ ചെപ്പിൽ ഉറപ്പാക്കി) “എന്താണിത്? (പിന്നോട്ടു കാണിച്ചിട്ട്) “ഒന്നാമതായി ഇതുതന്നെ.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (ചിരിച്ചുകൊണ്ട്) “ഇത് സ്നേഹബന്ധവും കവിഞ്ഞ് രക്തബന്ധത്തെ സന്ധിക്കുന്നതാണല്ലോ. ദൂരത്തെതിനു പോകുന്നു? ‘ശുഭസ്യംശീലം’ ഇവിടെവെച്ചുതന്നെ കഥ കഴിയട്ടെ. സമീപത്തെ ക്ഷേത്രത്തിന് അശുഭി വരുമെന്നോ? അതു പേടിക്കേണ്ട. നമുക്ക് അതിനകത്തുതന്നെ സമാധിസ്ഥാപനയ്ക്ക് അവകാശമുണ്ട്. ഞാൻ അവിടത്തെ പ്രായത്തെ വിചാരിച്ച് നിരായുധനായി പരീക്ഷിക്കാം.” ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞുകൊണ്ട് യോഗീശ്വരൻ വിനോദഭാവത്തിൽ അരക്കച്ചയെ ഒന്നു കൂടി മുറുക്കി.

പടത്തലവർ: “ഞാൻ വൃദ്ധനെങ്കിൽ അങ്ങ് ഐഹികനിവൃത്തനാണ്; നാം തമ്മിൽ കളിവാക്കുപോലും ചേരുന്നതല്ല. പിന്നെ, ദ്വന്ദ്വയുദ്ധക്കാര്യം ആലോചിച്ചുവന്നെങ്കിലുമുണ്ടോ? അങ്ങ് ചെയ്യേണ്ട ഒരു കൃത്യത്തെ ചെയ്യിക്കാനാണ്, ഞാൻ ക്ഷണിച്ചത്.” ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവരുടെ ശാന്തതയും സ്ഥാനപതിക്രമത്തിൽ കാര്യം തൊടാതെകണ്ടുള്ള കാര്യക്രമനവും സൂക്ഷിച്ചു. തന്റെ മഹൽപ്രഭാവത്തെ പ്രദർശിപ്പിച്ച് ആ കൂടിക്കാഴ്ചയെ അവസാനിപ്പിച്ചാലോ എന്ന് ആലോചിച്ചു. “പാടില്ലാ, വിസ്ഥിതംകൊണ്ടു തോറ്റു കൂടാ” എന്നിങ്ങനെ ചിന്തചെയ്തു പറയുന്നു: “എന്നേ ഞാനും വിചാരിച്ചൊള്ളൂ. ചെറുപ്പംകൊണ്ട് കളിവാക്കു പറഞ്ഞുപോയി ക്ഷമിക്കണം!” (കുറച്ച് ആലോചിച്ച് വിഷമത്തെ നടിച്ച്) “അങ്ങോട്ടുകൂടിയുള്ള പ്രയാണത്തിന് ഒരു വിഘാതമുണ്ട്. ഏഴു വെള്ളപ്പിന് ഒരു ഹോമം തുടങ്ങണം.”

പടത്തലവർ: “ആ ഹോമത്തേക്കാൾ വലുതായ ഒരു കർമ്മം അങ്ങേ ആവശ്യപ്പെടുന്നു. മാതൃപുഷ്യയേക്കാൾ വലുതായ കർമ്മം മനുഷ്യനു മറ്റൊന്നുണ്ടോ?” ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഹൃദയം കർപ്പരം പോലെ ക്ഷണത്തിൽ അഗ്നിസ്പഷ്ടമായി കത്തി. തന്റെ പരമാർത്ഥത്തെ പടത്തലവർ ഗ്രഹിച്ചു എന്ന് ആ പ്രളവിന്റെ ആദ്യമായ ഉത്തരത്തിൽനിന്നു സംശയിച്ചതു സ്ഥിരപ്പെട്ടു. ഏതു സജ്ജനസമാജം കേട്ടാലും സമ്മതിക്കുന്ന ഒരു കാരണത്തെയാണ് വൃദ്ധൻ ആഖ്യാനം

ചെയ്യാൻപോകുന്നതെന്നു തീർച്ചയാവുകയാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ പാദങ്ങൾ ഒരു സാവധാനതാളം ചവുട്ടി. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാവിനെ സരസ്വതി ഇങ്ങനെ നടന്നുവെച്ചു. “അല്ലേ! ഇതെന്ത് ‘അജ്ഞ’ത്വം? ഇതിന് മഹായോഗിമാരും ശിഷ്യപ്പെട്ടുമല്ലോ. മാതൃപൂജാമാഹാത്മ്യം ഗ്രഹിച്ച മഹാനഭാവൻ ‘അജ്ഞ’ നടിച്ചാൽ ‘അ’കാര ‘വി’കാരഭേദങ്ങൾ നശിച്ചുപോകുമല്ലോ? ‘മാതൃപൂജ’ തന്നെയാണു നാമും എന്നും, ത്രികാലങ്ങളിലും അനുഷ്ഠിക്കുന്നത്. അകത്തുണ്ട്, കാണാം. അതിവിശേഷസാന്നിദ്ധ്യമുള്ള ദുർഗ്ഗാ വിഗ്രഹം. സാക്ഷാൽ ശ്രീഹലായുധസംസ്വേദമായിട്ടുള്ളതാണ്. അർജ്ജുനൻ, ശ്രീ പരീക്ഷിത്ത്—”

പടത്തലവർ: (ഭാവഭേദമൊന്നും കൂടാതെ) “പ്രസവിച്ച അമ്മയുടെ സംഗതിയാണ് ഞാൻ പറയുന്നത്.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “മഹാഭാഗ്യവാൻ! അമ്മ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇല്ലേ? പരമപുണ്യവതി! പുത്രധനത്തിൽ—”

ഈ കണത്തം പടത്തലവര ചിരിപ്പിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദ്രുതയുക്തിസ്വാരസ്യത്തെ അഭിമാനിച്ചു, ആ മഹാ അവിവേകിയെ രക്ഷിക്കുകതന്നെ വേണമെന്ന് അദ്ദേഹം ഒന്നുകൂടി ഉറച്ചു. അതിനാൽ യോഗീശ്വരന്റെ വാക്കുകളെ തടഞ്ഞു, “ആ ഭാഗ്യവതി വിഷ്ണുപദം ചേർന്നു കാലം കുറച്ചുധികമായി” എന്നു പറഞ്ഞു.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (പുരികം ഉയർത്തി നെറ്റിയെ ചുളുക്കി സംഗതിയുടെ ദുർഗ്ഗാഹൃതയെ അഭിനയിച്ചു) “നമുക്ക് കഥയൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല. കുറച്ചുകൂടി സ്പഷ്ടമാക്കിപ്പറയണം. അത്യാവശ്യമെങ്കിൽ യജ്ഞത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചും അവിടത്തെ ഇഷ്ടത്തെ അനുഷ്ഠിക്കാം.”

ഇപ്രകാരമുള്ള ഉദാരവചനകൗശലക്കാരനോട് അന്തരംഗത്തെ ആ ഘട്ടത്തിൽ വച്ചുതന്നെ തുറന്നുകാട്ടണമെന്നു പടത്തലവർ നിശ്ചയിച്ചു: “അത് ഗുണബുദ്ധി! അങ്ങ് ഈയിടെ ചിലമ്പിനേത്തു പോയിരുന്നില്ലേ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (പുരികക്കൊടി പൊട്ടുമാറ് വക്രപ്പിച്ചു, ഏകനഖംകൊണ്ട് നെറ്റി ചൊരിഞ്ഞ്) ‘ചിലമ്പിനേടം’ ചിലമ്പിനേടത്തന്നാൽ?—ഹൊ ശരി! ചന്ദ്രകാരപ്രഭുവിന്റെ മഠം. മനസ്സിലായി!—കഴൽക്കൂടം എന്ന സ്ഥലത്തല്ലേ? അവിടെ നമുക്കു കേമമായ ഒരു ഭിക്ഷാസൽക്കാരം നടന്നു.” പടത്തലവർ: “അതിന്റെ തെക്കേവീടുവാതുക്കൽവെച്ചുണ്ടായ സൽക്കാരവും ഒരുവിധം കേമമായിരുന്നില്ലേ?”

ഈ ചോദ്യം ജീവഹതകരമായ ശല്യമായിക്കൊണ്ട്, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ എരിഞ്ഞുപൊരിഞ്ഞിരുന്ന കരൾ പൊടിഞ്ഞു. പാണ്ഡ്യദേശത്ത് തന്നോട് ഉടമ്പെട്ടിരുന്ന സഹായികളെ തടഞ്ഞ ഈ ശനി സ്വവർഗ്ഗക്കാരായ കാട്ടാനകളെ പിടിപ്പാൻ പരിശീലിപ്പിക്കപ്പെട്ട താപ്പാനകൾ സാധിക്കാപോലെ, ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിഗജത്തെ തടഞ്ഞ ഇതാ കൊപ്പത്തിലാക്കുന്നു. ഈദൃഹം എങ്ങനെയോ

സംഗതി ഏതാണ്ടല്ലോ—സൂക്ഷ്മമായി മുഴുവനുംതന്നെ—ഗ്രഹിച്ചിരിക്കുന്നു. ആഹാ! ഇവിടെ ഉണ്ണിത്താനോടനുഷ്ഠിച്ച നവനീതനയം സ്വാത്മനാശകമായ ഗരളാഗ്നിയായി ഭവിക്കും. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗീശ്വരനും അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവരും ഒന്നിച്ച ഭൂമിയിൽ ശത്രുനിലയിൽ വർത്തിക്കുക അസാധ്യം! മാർത്താണ്ഡവർമ്മമഹാരാജാവിന്റെ ധനർവ്വേദസഹായത്തോടൊന്നിച്ച് ഈ ഭീഷ്മസമർ തന്നോട് ജന്യപരീക്ഷയിൽ നിൽക്കുകയില്ലെന്നും, 'ഏകനല്ല, ഏക സഹസ്രം' എന്നു താൻ മുഖിൽ വിചാരിച്ചത് യഥാർത്ഥമായിരുന്നാലോ? തന്റെ സ്വന്തമായ ഭടന്മാർ അമ്പതിൽപരവും, ഭക്തസംഘത്തിൽ ചിലരും ആ വാടത്തിനകത്തുണ്ടെങ്കിലും, രണ്ടാം വകക്കാർക്ക് ഈ ദുർഘടസ്ഥിതിയുടെ ഗ്രഹണമില്ല. അവർ ആയുധവിതരണംകൊണ്ട് സന്നദ്ധരാക്കപ്പെട്ടിട്ടുമില്ല. ഇതല്ല തർക്കം. ഹൈദർ മഹാരാജാവിന്റെ കൽപനമറുപടി രണ്ടു ദിവസത്തിനകം എത്തുമെന്നുള്ളതുകൊണ്ട്, യജ്ഞാവസാനംവരെ ഒന്ന് 'ഉരുളകതന്നെ' എന്നു ഹരിപഞ്ചാനനൻ നിശ്ചയിച്ചു. തന്റെ ഹൃദയനയം അഗാധചിന്തകളും അതാത് ഇന്ദ്രിയകേന്ദ്രങ്ങളിൽ വസിച്ചതല്ലാതെ, അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുഖചേഷ്ടകളെ ഈശ്വരൻ കൈകൾക്കു കേൾപ്പിച്ചുതന്നു ബഹിർഗമനം ചെയ്തില്ല. "നാം ഓർമ്മിക്കുന്നു—ആ പാണ്ടിക്കിഴവി ശ്രീശ്യാതാംബികാലക്ഷണവതി—"

പടത്തലവർ: "അതു കണ്ടുപിടിപ്പാനുണ്ടായ സംഗതി?—"

ഹരിപഞ്ചാനൻ: "അവർക്ക് നാം തന്നെ പ്രസാദം നൽകണമെന്നു ചന്ദ്രകാരൻ അപേക്ഷിച്ചു."

പടത്തലവർ: (സ്നേഹഭേദമൊന്നും കൂടാതെ സ്വർണ്ണജലതരംഗിണിപ്പാത്രത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന മഞ്ജുസ്വനത്തിൽ) "എന്നിട്ട്, പ്രസാദം കൊടുത്തോ അനുഭവിച്ചോ?"

ഹരിപഞ്ചാനൻ: (കോപാലനം വിജ്ഞാപിച്ചതിനെ വൈഷ്ണവപ്രഭാവത്തോടൊന്നിച്ച്) "അനുഗ്രഹിച്ചു—"

പടത്തലവർ: (വർദ്ധിച്ച ഗൗരവത്തോട്) "ആർ ആരെ അനുഗ്രഹിച്ചു എന്നുകൂടി വ്യക്തമാക്കണം."

ഹരിപഞ്ചാനൻ: (തുല്യഗൗരവത്തോട്) "അവകാശമുള്ള ആൾ ആവശ്യമുള്ള ആളെ."

പടത്തലവർ: "അതെന്നിരിക്കട്ടെ. എന്നാൽ, മന്ത്രങ്ങളെത്തു വാതുക്കൽവെച്ച് വൃദ്ധയായ ആ അമ്മയെക്കണ്ട—ആ സമയത്ത്, ആർക്കാണ് അനുഗ്രഹിപ്പാനും അതു സ്വീകരിപ്പാനും കർത്തവ്യം ഉണ്ടായിരുന്നത്? ത്രിപുരസുന്ദരിക്കുഞ്ഞമ്മ—"

ഹരിപഞ്ചാനൻ: (അത്യാശ്ചര്യം നടിച്ച്) "അതാർ? എന്തായിതു പുതുക്കമ? പാത്രങ്ങളും പെരുകിവരുന്നല്ലോ!"

പടത്തലവർ: (കാപട്യം കണ്ടു വർദ്ധിച്ച ഈർഷ്യയെ അമർത്തി) “എന്തായിതെന്നോ? ‘പാത്രങ്ങളെന്നും ആയോ? ‘പാത്രം’ എന്നു തന്നെ ഇരിക്കട്ടെ. ആ നിർഭാഗ്യ ‘ഗർഭപാത്രം’കാരിയുടെ പാദത്തിൽ എന്തുകൊണ്ട് കണ്ടയുടനെ നമസ്കരിച്ചില്ല? അങ്ങേ ആത്മാവിന്റെ കണ്ണു പൊത്താതെ ഉത്തരം പറയണം.” ഈ ചോദ്യം കേൾക്കത്തക്ക സ്ഥിതിയിൽ നിന്നിരുന്ന കേശവപിള്ളയ്ക്ക് അതിന്റെ അർത്ഥവും തന്റെയും ഉണ്ണിത്താന്റെയും ഊഹങ്ങളുടെ സ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചും വ്യക്തമായി. ഹരിപഞ്ചാനനൻ: (‘എന്നെക്കുറിച്ചുവന്നായ് സമയഖിലദിക്പാലരും നോക്കി വാഴ്ന്ന രാവണപ്രഭാവത്തെ നടിച്ചു.‘) “നാം നമസ്കരിക്കുകേ?”

പടത്തലവർ: “അതേ ‘നാം’ തന്നെ. അവിടെ കിടന്ന് പഴുപ്പുള്ളു പിടിച്ചതിനെക്കാൾ, തൊഴുതു കരഞ്ഞെങ്കിൽ ദൈവത്തിനും ലോകത്തിനും നിരക്ഷമായിരുന്നല്ലോ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “നന്ദിയത്തുണ്ണിത്താൻ എന്നു കേട്ടിട്ടില്ലേ? അദ്ദേഹത്തിന് ഒരു പിച്ചു പിടിച്ചിരുന്നു. അവിടത്തേക്കും അതുപോലെ എന്തോ ഒരു ചിത്തഭ്രമം. . .”

പടത്തലവരുടെ ഹൃദയധരത്തിലെ രക്തം മേൽപോട്ട് ഉയർന്നു. ആദ്ദേഹം നിലത്തുനിന്നിരുന്ന ഉറയിൽനിന്നു വാൾപ്പിടിയും ഒന്നു പൊങ്ങി. ‘ക്ലിങ്ക്’ എന്നു ശബ്ദിച്ചു, പൂർവസ്ഥിതിയിൽ അമർന്നു. അകത്തുനിന്നിരുന്ന കേശവപിള്ള തന്റെ ഗുരുവന്ദനത്തിന്റെ പ്രവൃദ്ധഗൗരവപ്രഭയെ കണ്ട് തനിക്കു സംഭാവനകിട്ടിയ ദിവസത്തെ ഓർത്തു. ഭക്ത്യാദരഗുരുത്വങ്ങളോടുകൂടി തന്നെ ആദരിച്ചു സംസാരിക്കേണ്ട ഒരാൾ വ്യാജവേഷത്തിലും നടന്റെ സമ്പ്രദായത്തിലും തന്നോട് ധിക്കാരവചനത്തെ പ്രയോഗിച്ചപ്പോൾ, ആത്മനിയമനപരീക്ഷയിൽ അതുവരെ സ്ഥിരപ്രവൃത്തനായിരുന്ന പടത്തലവർ, ആ ദുർമ്മദധിക്കാരിയോട് പ്രത്യക്ഷത്തിൽ തോറ്റ് കോപഹാസ്യപ്രചാരയോട് ഇങ്ങനെ വചനകാരികളെ ചെറുശൂലങ്ങളായി വിസർജ്ജിച്ചു: “സന്യാസപ്പിടിക്കൊണ്ട് രാജ്യം നേടിക്കളയാമെന്നു പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന ഗോസായിത്വമാണ് ചിത്തഭ്രമം! പണ്ട് ചില വലിയവരെ കഴിക്കാതെ വലിയവരെ ദുർമ്മദക്കോടാലികൊണ്ട് ഒരു രാജ്യത്തിന്റെ ചോടിളക്കാമെന്നു സ്വപ്നംകാണുന്നതാണ് ചിത്തഭ്രമം! ഒരു ഒറ്റ വാൾവീശിനു പോരാത്ത കാവിവസ്ത്രങ്ങളും പീരങ്കിയുണ്ടയിൽ ഭസ്മം എന്നറിയാത്ത അന്ധതയാണ് ചിത്തഭ്രമം!” (ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ചെറുപ്രവാളം ദർപ്പണപ്രഭയോടു പുറത്തു കണ്ടുതുടങ്ങി. മുദ്രസ്മേരങ്ങൾ പകർന്ന്, ഖരതരക്രാവ്യം കലർന്ന ഭൂകിട്രുടിയങ്ങൾ മുഖത്തെ മഹാത്രക്ഷമാക്കി. വക്ഷസ്സിലെ മരതകപ്രവാളങ്ങൾ നീങ്ങി, രക്തമുക്താഹാരങ്ങൾ തിളങ്ങി. യോഗാഭ്യസന സാധനസമസ്തവും വൈരപ്രകോപസംരംഭത്തിൽ അസ്തമിതമായി.) പടത്തലവർ ജയഘോഷത്തെ

സന്ദർശനംചെയ്ത്, പൈതാമഹാശാന്തതയോട് തന്റെ വിമർശനത്തെ തുടർന്നു: “അതെല്ലാം പോട്ടെ—മീനാക്ഷിക്കുട്ടിയായ മരുമകൾക്ക് ഭർത്താവുണ്ടാക്കാൻ പുറപ്പെട്ടുവെച്ച സ്പേഹത്തെ ഇനിയെങ്കിലും പൂർണ്ണമായി ഫലിപ്പിക്കണം. വരണം. മരിക്കാൻ കിടക്കുന്ന അങ്ങേ പ്രസവിച്ച അമ്മയെ തൊഴുത്, ആശ്വസിപ്പിക്കണം. അവർക്കു തീർത്ഥമൊഴിച്ച് സുഖപ്രയാണമാക്കണം. കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തു പരമഗതിയുണ്ടാക്കണം. കഴക്കൂട്ടത്തു പിള്ളമാരുടെ സംബന്ധിയാണ് ഇങ്ങനെ ഗുണദോഷിക്കുന്നത്.” പടത്തലവർ തന്റെ അന്തർഗ്ഗതത്തെ ഇങ്ങനെ സ്പഷ്ടമായി പറഞ്ഞപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തനിക്കു നേരിടാനുള്ള ആപത്തിന്റെ പരമകാഷ്ടയെ പ്രാപിച്ചു എന്നു ധരിച്ചു. തന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ അടുത്ത ചുവരിൽ ചാരിവെച്ചിട്ട്, കുടിലാഭിനയചാതുരിയെ വീണ്ടും പ്രയോഗിച്ചു. ശൃംഗാരരസധാവള്യത്തോട് ദന്തനിരകളെ പുറത്തുകാട്ടി, ചർവണഭാവത്തിൽ അതുകളെക്കൊണ്ടു ചില താളങ്ങൾപിടിച്ച്, എങ്ങാങ്ങോ നോക്കി, ഏകനേത്രാന്തത്തിന്റെ സങ്കോചനം കൊണ്ട് വൃദ്ധചാപല്യത്തിനുണ്ടായുള്ള അസ്വാസ്ഥ്യത്തെ സ്പഷ്ടമായി പ്രകടിപ്പിച്ച്, ഉദാരബുദ്ധിയിൽ ക്ഷമയെ അനുവർത്തിക്കുന്നു എന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുത്തി, അനന്യശക്യമായുള്ള ഒരു പ്രൗഢനിലയെ അവലംബിച്ചു നിന്നു. പടത്തലവരുടെ അപേക്ഷാവചനങ്ങൾ അവസാനിച്ചപ്പോൾ, ‘കഴക്കൂട്ടത്തുപിള്ളമാരുടെ സംബന്ധി’യായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ ഉറമുനക്കെട്ടുമുതൽ പിടിവരെ സഹാസനായി നോക്കിട്ട്, ഹരിപഞ്ചാനനൻ ‘ധീക്’ പദത്തിന്റെ ഉൽസർജ്ജനം കൂടാതെ അതിന്റെ ഭാവഭ്രൂയിഷ്ടമായ സ്വരത്തിൽ ഇങ്ങനെ ചോദ്യം ചെയ്തു: “ഇതല്ലേ കടമൺപിള്ളയെ ജരാസന്ധഭേദനംചെയ്ത് സിദ്ധിച്ചേർത്തത്?” ഈ ചോദ്യമുണ്ടായത് തന്റെ ബന്ധുത്വത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കി ഗുണദോഷിച്ചതു കൊണ്ടാണെന്നു പടത്തലവർക്കു മനസ്സിലായി. ദീപശിഖകൾ കട്ടികളുടെ വികൃതത്വത്താൽ ചിലപ്പോൾ ഒട്ടനേകപ്പെട്ട് രക്ഷിജനങ്ങളുടെ ദ്രുതഗാസനം കൊണ്ട് ആ ക്രിയ പൂർത്തിയാകാതെ വീണ്ടും പൂർവപ്രഭയെ പ്രാപിക്കുമ്പോലെ കാര്യജ്ഞനായ പടത്തലവർ ഒന്ന് അന്ധാളിച്ചു എങ്കിലും, തന്റെ ക്രിയയുടെ ധർമ്മാനന്ദതിയെ സ്മരിച്ച്, അദ്ദേഹം തക്കൊരു പ്രത്യുത്തരദാനത്തിനു സന്നദ്ധനായി. പക്ഷേ □ ക്ഷിപ്രദണ്ഡനനയത്തെ അനുകരിക്കേണ്ട ഘട്ടത്തെ പ്രാപിച്ചുപോയിരിക്കുന്ന സ്ഥിതിയിൽ സൗഹൃദത്തെ തുടരാനുള്ള വൈമനസ്യം പ്രബലപ്പെട്ട്, യോഗീശ്വരന്റെ ചോദ്യത്തെ തന്റെ ഒരു ചോദ്യവും അതിലെ അവസാന അർദ്ധാക്ഷരത്തിന്റെ അസാമാന്യഹ്രസ്വീകരണവുംകൊണ്ട് എതിർത്തു: “ആണെങ്കിൽ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ഇപ്പോൾ വീട്ടിൽത്തന്നല്ലേ താമസം?”

പടത്തലവർ: “അതേ, കണ്ട വേഷം ധരിച്ച് ആണ്ടവനേയും വേണ്ടവരേയും

ദ്രോഹിക്കാതെ പരമസുഖമായിട്ട്”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “അതിനേ സംഗതിയുള്ളു. പക്ഷേ, ഫലകാംക്ഷകൂടാതെ കൊലയുടെങ്ങിയുള്ളു വലിയ കർമ്മങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കുന്നതിനെ ചിലർ ചിന്താശൂന്യതയിൽ ചേർക്കുകയും എന്ന് ഒരു ‘ശക്’ ഉദിച്ചു ചോദിച്ചു. അതല്ലാതെ അവിടത്തെ സ്വാതന്ത്ര്യകാംക്ഷയെ അധിക്ഷേപിച്ചല്ല. അക്കാര്യം വിട്ടേക്കാം; വാദിക്കേണ്ട. ദർശനഭേദങ്ങൾ കൊണ്ടാണ് ഭിന്നമതങ്ങൾതന്നെ ലോകത്തിൽ ഉണ്ടാകുന്നത്. അവിടത്തെ നേത്രമാണ് സൂക്ഷ്മദർശനംചെയ്യുന്നതെങ്കിൽ അങ്ങനെ ഇരിക്കട്ടെ. മഹാഭാവിയായ ബ്രഹ്മാണ്ഡഭാവം അനുഭവിപ്പിക്കാം!”

പടത്തലവർ ആ ആത്മശക്തനാൽ അവിടത്തെ അൽപപ്രഭുക്കളുടെയിലും വിസർജ്ജിക്കപ്പെട്ട നേത്രശൃംഗീയുടെ ഉഗ്രതയാൽ അന്ധനാക്കപ്പെട്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ മൃഗപ്രകൃതനല്ലായിരുന്നു. ഒടുവിലത്തെ ദീർഘദർശിജ്ഞാനം വദിക്കപ്പെടുന്നതിനിടയിൽ അദ്ദേഹം ഒരു മഹാലോകോപദേശാവിന്റെ വൈദ്യുതതേജസ്സോടു ശോഭിച്ചു. ആ വാക്കുകൾ ഉച്ചരിച്ചതോടുകൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ വ്രതസമുദ്യാപനത്തെ സമാപിച്ചു. കേവല ബിരുദദർശിയായ ഒരു മല്ലന്റെ മത്സരകാലുഷ്യം തിളച്ച് വാദത്തെ ദീർഘിപ്പിക്കാൻ ശ്രമിച്ചും, എന്നാൽ തന്റെ മുമ്പിൽ നിൽക്കുന്ന രാജ്യാഭിമാനിയെ അഭിമാനിച്ചും, അദ്ദേഹം വിഷയത്തെ മാറ്റി “എന്റെ അമ്മ നർമ്മദാതീരത്തിൽ, ഗൃഹത്തിൽ വെച്ചു മരിച്ചു. അച്ഛൻ, എന്നെക്കൊണ്ട് കർമ്മവും ചെയ്യിച്ചു” എന്നു പടത്തലവരെ ധരിപ്പിച്ചു. പടത്തലവരുടെ ബുദ്ധി ഈ വചനങ്ങളിൽ സ്പന്ദമായ പ്രകാരാന്തതയെ ഗ്രഹിച്ചു കലങ്ങി: “ഒരു മാതൃകർമ്മം കൂടി എന്റെ അപേക്ഷയിന്മേലും ആകട്ടെ.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ഭൂലോകത്തുള്ള സ്ത്രീകളെല്ലാം എന്റെ അമ്മമാർതന്നെ. പിന്നെ, അവിടത്തെ അപേക്ഷയുടേടി ആകുമ്പോൾ ഞാനെന്താണു ചെയ്യാത്തുള്ളത്? ഈ യജ്ഞം എന്നു പറഞ്ഞില്ലേ? ആ തടസ്ഥത്തിനു പരിഹാരത്തെ ആലോചിക്കുന്നതിനിടയിൽ അവിടന്നു ശബ്ദമുണ്ടല്ലോ.”

പടത്തലവർ: “യജ്ഞം അവിടെ നില്ക്കട്ടെ.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ഈ സംഭാരങ്ങളെല്ലാം കണ്ടില്ലേ? എത്ര പേർക്ക് ഇച്ഛാഭം ഗമാകും?”

പടത്തലവർ: “അതിനെ മാറ്റിവയ്ക്കണം. ഞാൻകൂടിച്ചേർന്ന് ആവശ്യമുണ്ടെങ്കിൽ യജ്ഞമായിത്തന്നെ പിന്നീടു നടത്താം. അങ്ങേ ബന്ധുവായി ഞാൻ ഗുണദോഷിക്കുന്നു. നന്തിയത്തുണ്ണിത്താന്റെ ആൾ വന്ന്, അങ്ങേ അമ്മയ്ക്കു ശ്യാസവികാരം മുറുകിയിരിക്കുന്നു എന്ന് തെര്യപ്പെടുത്തിപോയിരിക്കുന്നു. മറ്റുള്ള പുറപ്പാടുകളെല്ലാം നിറുത്തിവെച്ച് ഉടനെ പുറപ്പെടണം.”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “മരണശ്യാസത്തെ ഒരു വാരം ആ സ്ഥിതിയിൽ നിറുത്തുന്ന

തിനു മരണം ഞാൻ തരാം. ഞാൻ വരുന്നതിനകം മരിക്കയില്ലെന്നു സത്യവും ചെയ്യാം. യജ്ഞം നടത്തിട്ടു വന്നാൽ പോരേ?”

പടത്തലവരുടെ ക്ഷമ അസ്തമിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വരം ഒന്നു പൊങ്ങി: “മാതൃകർമ്മം കഴിഞ്ഞല്ലാതെ യജ്ഞകർമ്മത്തിനു കോപ്പിടണ്ട” എന്ന് അദ്ദേഹം ഊർജ്ജിതപ്രഭാവനായി ആജ്ഞാപിച്ചു.

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “അങ്ങനെ ഒരു കൽപന ഈ ധർമ്മരാജ്യത്തു പുറപ്പെടുമോ?”
പടത്തലവർ: “ആശൗചം ഇന്നോ നാളെയോ തുടങ്ങും. അതു കഴിയുന്നതുവരെ യജ്ഞദീക്ഷ പാടില്ലെന്നുള്ളതിനെ ധർമ്മരാജ്യമല്ലയോ പ്രധാനമായി ഊർജ്ജിതപ്പെടുത്തേണ്ടതേ?”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ: “ആ ആശൗചം നമ്മെ ബന്ധിക്കുന്നതെങ്ങനെ എന്നാണു നാം ചോദിക്കുന്നത്?”

പടത്തലവർ: “ആശൗചമുണ്ടെന്നുള്ളതിന് ഒന്നാമത്തെ സാക്ഷി ഞാൻതന്നെ. അവിടത്തെ ആകൃതി, ശബ്ദം, ചേഷ്ടകൾ—എല്ലാം എനിക്കു മുഖപരിചയമുള്ളതല്ലേ? കോന്തി അച്ഛന്റെ ആകൃതി എനിക്കു നല്ല ഓർമ്മയില്ലേ? അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൂക്ഷ്മമായയിലുള്ള ഉഗ്രൻ കട്ടിയെ കണ്ടാൽ അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത കുരുടനാണോ ഞാൻ? ഉഗ്രശാന്തന്മാരെ പ്രസവിച്ച ആ ഉദരം തപിക്കുന്നത്, ഉഗ്രനായ ത്രിവിക്രമനായ അങ്ങേ ജന്മാന്തരങ്ങളിലും തപിപ്പിക്കുകയില്ലേ? കഷ്ടം! ഈ താപസവേഷത്തെ രാജ്യദ്രോഹത്തിനുപയോഗിപ്പാൻ ധൈര്യപ്പെടുത്തിയ ദൃഷ്ടത എവിടെ തീർത്ഥമാടിക്കഴുകാം? ഈ നാട്യവും കപടവുംകൊണ്ട് എന്നെ വഞ്ചിപ്പാൻ സാധിച്ചാലും, രാജ്യത്തെ മുടിപ്പാൻ ഉപയോഗപ്പെട്ടാലും, പ്രസവിച്ച ജീവന്റെ ആവാഹനയെ തടയുന്നതിന് ഉപയോഗപ്പെടുല്ലാ. അത് അങ്ങുതന്നെ അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞു. അങ്ങേ കണ്ട മാത്രയിൽ വാർദ്ധക്യംകൊണ്ടു ശൃഷ്ടിച്ച മൂലകൾ ചുരന്നു എന്ന് അവർ പറയുന്നതും ഞാൻ കേട്ടു. അവരുടെ ദുഃഖം കണ്ട് ഇവന്റെ മനസ്സുതന്നെ എത്ര നൊന്തു! ‘ഉഗ്രശാന്തന്മാർ’ എന്ന പേരുകൾ പറയുന്നതിന്റെ അരിമതന്നെ ഏതു മനസ്സിനെ അലിയിക്കുകയില്ല? ദൈവദ്രോഹത്തിനും മാതൃദ്രോഹത്തിനും ഇടയിൽ, അങ്ങേടെ രാജ്യദ്രോഹം വിജയിക്കുമോ? പുറപ്പെടണം—ഇക്ഷണത്തിൽ പുറപ്പെടണം, അല്ലെങ്കിൽ മഹാപാതകം!”

ഹരിപഞ്ചാനനൻ പടത്തലവരുടെ അധിക്ഷേപശാസനങ്ങളെ കേട്ട് ശിലാനിശ്ചലതയേയും ശമമാനത്തേയും അവലംബിച്ചും, എന്നാൽ അഗ്നിപർവതത്തിന്റെ സംഘർഷണത്തിനു സന്നദ്ധനായി തിളച്ചും നിന്നു. പടത്തലവർ തുടരുന്ന: “ആപത്തൊഴിവാന്നും ദൈവം കനിഞ്ഞുതരുന്ന വഴിയാണിത്. കൈക്കൊള്ളണം.” (വൃദ്ധയുടെ സ്വരത്തെ അഭിനയിച്ച്) “ശാന്താ! —ഉഗ്രാ!” എന്ന് അവർ ബോധക്ഷയത്തിനിടയിൽ നൊന്തു വിളിച്ചു കരയുന്നുപോലും.”

‘ശാന്താ’ എന്ന ദയനീയരോദനപദം മാതൃസ്വരസാമ്യത്തിൽ പടത്തലവരുടെ നാവിൽനിന്ന് ഉൽഗളിതമായമാത്രയിൽ, ശാന്തകിരണനായ ഒരു നവഹരിപഞ്ചാനനൻ ആ രംഗത്തു പ്രത്യക്ഷമായി, അവിടെ നിന്നിരുന്ന അത്യൂക്തിരണനായ ഹരിപഞ്ചാനനനെതൊഴുതുകൊണ്ട്, ‘ജ്യേഷ്ഠ! നമ്മുടെ അമ്മ—’ എന്നു ഒരു പ്രാർത്ഥനയ്ക്ക് ആരംഭിച്ചു. ആ ദ്രുതപ്രവേശനദർശനത്തിൽ സാക്ഷാൽ പഞ്ചാനനൻ ഒരു സ്വപ്നഭ്രമത്തിൽനിന്നെന്നപോലെ ഉണർന്നു. പ്രാർത്ഥനാരംഭത്തെ കേട്ടപ്പോൾ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദുഷ്പഥപ്രാപ്തമായുള്ള ക്ഷാത്രാഗ്നിവിഷ്ണൈകണ്ഠനീലിമയോടു പ്രജ്ജ്വലിച്ചു. ആ പ്രതിക്രിയാകർമ്മപ്രവൃത്തന്റെ എത്പ്രദ്യോതനത്തിനു നിശ്ചലശിഖയായി കത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന രാജ്യതൃഷ്ണാഗ്നി ധൂമരേഖയായിത്തീർന്നു മേൽപോട്ടുയർന്നു. ആ നഷ്ടമോഹന്റെ അരയിൽ തിരുകിയിരുന്ന ലഘുകാരികളിൽ ഒന്ന് തന്റെ സഹജാതനും, പ്രതിച്ഛായയും, ത്രിപുരസുന്ദരി വലിയമ്മയുടെ ‘ജനാർദ്ദന’സന്താനവുമായ ശാന്തന്റെ വക്ഷോസ്ഥിയെ ഭേദിച്ചു, ജീവകേന്ദ്രത്തിൽ സർജ്ജിച്ചു.

അകത്തെക്കെട്ടിൽനിന്ന് ‘ആഹാ’ എന്ന ഒരു വിലാപഘോഷം പുറപ്പെട്ടു. എന്നാൽ ശാന്താനുചരന്മാരുടെ അമർഷസംഭ്രാന്തമായ പ്രവേശനാരംഭത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ വികൃതമായുള്ള മുഖത്തിന്റെ കൃതാന്തകാളിമ പ്രതിബിംബിച്ചു. ‘ആഹാ’ എന്നു പടത്തലവരും നിലവിളിച്ചു. “ഈ മഹാദുരിതം കാൺമാനോ ഈ പ്രായത്തിൽ, ഈ രാത്രിസമയത്തു ദൈവം എന്നെ ഇവിടെ ചാടിച്ചത്? അടടാ? ഇതെന്തു കർമ്മബന്ധം!” എന്നു പടത്തലവർ പരിതപിച്ചത്, ശാന്തഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഹൃദയത്തെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേർക്ക് ഒന്നുകൂടി ആകർഷിച്ചു. ഹതപ്രാണനായ ആ സിദ്ധയോഗി അത്യർദ്ദ്രകടാക്ഷങ്ങളാൽ മാതൃലസ്ഥാനികനായ ആ പ്രഭുവിനെ അനുഗ്രഹിച്ചുകൊണ്ട്, അത്യുഗ്രബലിഷ്ടന്റെ വീരധർമ്മത്തെ അനുകരിച്ചു, കാഠരിഗ്രസ്താംഗത്തോടെ ജ്യേഷ്ഠഗുരുപാദങ്ങളിൽ വീണ്, സാഷ്ടാംഗപ്രണാമം ചെയ്തു. ആ കുടിലായുധത്തിനു ഭൂദേശത്തുണ്ടായ സംഘടനത്തോടുകൂടി അതിന്റെ വിഷലിപ്തമായ അഗ്രം വക്ഷോബന്ധത്തെ മുഴുവൻ ഭേദിച്ചു, പശ്ചാൽഭാഗപ്രവിഷ്ടമായി ആ ഘാതകനെ സൗഹാർദ്ദദാദിവാദനംചെയ്തു. തന്റെ കരോരക്രിയകളുടെ ഈ പരിണാമം ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ശ്വാസനാളത്തിൽ ഒരു മാംസഖണ്ഡം ഉദയംചെയ്തു വിലങ്ങിനിന്നതുപോലെ തോന്നിച്ചു. എങ്കിലും, പടത്തലവരുടെ ധാർമ്മികത്വംകൊണ്ടുള്ള പരിഭേവനങ്ങളേയും തന്റെ അനുജന്റെ വീരധർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തേയും കണ്ടപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ആസൂരത്വം സഹസ്രശഃ അഭിവൃദ്ധമായി. തന്റെ കുടിവേഷുനത്തിൽനിന്ന് രണ്ടാമത്തെ കാഠരിയേയും ഹരിപഞ്ചാനനൻ വലിച്ചുരിക്രോധാസതയോടുകൂടി, ആ രോധനത്തിൽ സന്നദ്ധനല്ലാതെ നിന്ന പടത്തലവ

രുടെനേർക്ക്, ഒരു സിംഹക്കുതിപ്പുകൊണ്ടു. രാമവർമ്മമഹാരാജധാർമ്മികന്റെ സമൃദ്ധമകരുണാപൂർവമുണ്ടായുള്ള ആജ്ഞയുടെ നിർവഹണം ഇതാ ഒരു ഭക്തജീവഹനനത്തിൽ പര്യവസാനിപ്പാൻ തുടങ്ങുന്നു! തന്റെ ചിന്താനേത്രങ്ങൾ അന്നു പകൽസമയത്ത് ദർശനംചെയ്തു അതികോമളഗാത്രന്മാരായ ബാലയുഗളത്തെ ആ പരമദുർഘടസ്ഥിതിയിൽ കണ്ടതിനാൽ, പടത്തലവരുടെ മനസ്സ് അവരുടെ മാതാവായ വൃദ്ധരോഗിണിയുടെ പ്രാന്തത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു. കഠാരി ഉയരുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ കുതുംകൊണ്ടു മുന്നോട്ടായുന്നു. ആ സംഹാരകർത്താവിന്റെ കഠാരിയുതമായുള്ള ദീർഘബാഹുദണ്ഡം ആകാശവീഥിയിൽ ഇന്ദ്രധനുസ്സിനെ ലേഖനം ചെയ്യുന്നു. തനിക്ക് നേരിടുന്ന ആപത്തിനു സംഭ്രമസ്വഹിതം ജാഗ്രതകനായ പടത്തലവർക്ക് കഠാരിയുടെ ദ്രുതപതനത്തെ കണ്ടു ദൈവഗതിയെന്നു സമാധാനിപ്പാനേ സമയം കിട്ടുന്നുള്ളൂ. എന്നാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കരദണ്ഡം ഒരു മഹാസാലകായന്റെ ഹസ്തുങ്ങളാൽ അമോച്യമായി, ദ്രവ്യേതരം ബന്ധിക്കപ്പെടുന്നു. ദ്വാരപാലനെ മർദ്ദനംചെയ്ത്, മറ്റൊരു സാലശരീരനും ആ രംഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ച്, പടത്തലവരെ ബലേന പിടിച്ചു പുറകോട്ടു മാറ്റി, ഹരിപഞ്ചാനനകഠാരിയെ സ്വഖഡ്ഗത്താൽ അങ്കണത്തിൽ തെറിപ്പിക്കുന്നു. ആ സാലകായനായ കമാരൻതമ്പി തനിക്ക് അഭിമുഖനായി പ്രജ്ജ്വലിച്ചു നിൽക്കുന്ന മഹാസാലകായൻ വൃദ്ധസിദ്ധന്റെനേർക്ക് സ്വപക്ഷാനകൂലക്രിയനെന്നുള്ള സംഗതിയെ വിസ്മരിച്ചും, ഹരികഥാരംഗത്തിൽവെച്ച് തന്റെ ഖഡ്ഗത്തെ പ്രതിബന്ധംചെയ്തതിനെ പ്രധാനമായി സ്മരിച്ചും, വാളോങ്ങി അടുക്കുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ നെടിയ ദണ്ഡം ഒരു മഹാജ്ജ്വലസുരത്തെ, അതിന്റെ ആകാശവീജനതിനിടയിൽ ഗീതംചെയ്യുന്നു. എന്നേ അവമാനമേ! അജിതപരാക്രമസേനാനായകനായ കമാരൻതമ്പിയുടെ ഖഡ്ഗത്തോടുകൂടിയ ഹസ്തുത്തെ ഇതാ, ഒരു യുവസിദ്ധനും പ്രതിബന്ധിക്കുന്നു. ഈ പ്രതിബന്ധകൻ സ്വപക്ഷകനായ കേശവപിള്ളയാണെന്നറിഞ്ഞ്, കമാരൻതമ്പി അടങ്ങുന്നു. ജെൺടാൾ കമാരൻതമ്പിയുടെ പുറകിലായിത്തീർന്ന പടത്തലവരുടെ നേത്രങ്ങൾ വിടർന്ന്, അതുകൾക്കു സാധ്യമായുള്ള പരമവിസ്മൃതിയിൽ വികസിക്കുന്നു. നേത്രഗോളങ്ങൾ ദർശനസന്ദിഗ്ദ്ധതയിൽ ചടുലങ്ങളായി ഇളകി, പരമമോഹാവേശത്തെ സ്പർണംചെയ്യുന്നു. “സ്വപ്നമോ മായമോ മന്മതിദ്രാന്തിയോ” എന്നുള്ള ചിന്തയാൽ അദ്ദേഹം പരിഭ്രതനാകുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധൻ പടത്തലവരുടെ പരവശഭാവം കണ്ട് മുഖത്തെ നമനംചെയ്തു നിലകൊള്ളുന്നു. സന്തോഷവാർത്താകഥനത്തിനു ലബ്ധമാകുന്ന അഭിമാനം പ്രഥമമായി തനിക്കുതന്നെ സിദ്ധിക്കണമെന്നുള്ള മോഹാധികൃത്തോടുകൂടി യുവസിദ്ധനായ കേശവപിള്ള കമാരൻതമ്പിയുടെ കൈയ്ക്ക് അർത്ഥവത്തായി ഒന്ന് അമർത്തി. അദ്ദേഹത്തേയും പുറകോട്ടു നീക്കിക്കൊണ്ട്

പടത്തലവരുടെ അടുത്തണഞ്ഞ് “അതേ! അദ്ദേഹം തന്നെ. തിരുമനസ്സിലെ സൗഭാഗ്യം നമുക്കും ഭാഗ്യംചൊരിയുന്നു” എന്നു ധരിപ്പിക്കുന്നു. പടത്തലവർ ദുഃഖാനന്ദതരംഗങ്ങളുടെ പ്രതിസന്താടനമധ്യസ്ഥനായി പരമവിവശതയിൽപ്പെടുന്നു. ഇത്രയും ക്ഷണമാത്രത്തിനിടയിൽ കഴിയുന്നു.

തന്റെ ക്രൂരകാരി സാധിക്കുമായിരുന്ന പിതൃപ്രീതികരകർമ്മത്തെ തടഞ്ഞത് വൃദ്ധസിദ്ധനാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ ഹരിപഞ്ചാനനനിൽ ഉണ്ടായ ദേഷ്യവും അപഹസനഭാവവും വൃദ്ധസിദ്ധനെ ഹനിക്കാഞ്ഞത് ഒരു ആശ്ചര്യസംഭവമായിരുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധൻ ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിൽ ചിലതു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്, തന്റെ പിടി വിടുർത്തി, കപ്പായത്തിനിടയിൽ തിരുകിയിരുന്ന ഒരു കടലാസുലേഖനത്തെ എടുത്ത് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കൈയിൽ കൊടുത്തു. ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ സംസ്ഥാന സ്പഹാഗ്നിപ്രഭയിൽ ആ ലേഖനത്തെ ക്ഷണത്തിൽ വായിച്ചു. രാമരാജാബഹദൂർ സംസ്ഥാനാധിപന്റെ നേർക്കുള്ള ഉപജാപങ്ങളെ നിറുത്തിവയ്ക്കണമെന്ന്, ഹൈദരാലിനവാബ് തിരുവുള്ളംകൊണ്ട് അരുളിച്ചെയ്തിരിക്കുന്നു എന്നു ധരിപ്പിപ്പാൻ അവിടത്തെ ഒരു സേവകപ്രധാനൻ, ആജ്ഞാനുസാരം എഴുതിയിരുന്ന ആ ലേഖനത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ക്ഷണംകൊണ്ട് അണമാത്രങ്ങളായി തൃജിച്ചു. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ശാർദൂലനേത്രങ്ങൾ അനുജനേയും വൃദ്ധസിദ്ധൻ, പടത്തലവർ, കമാരൻതമ്പി എന്നിവരേയും വീക്ഷിച്ചില്ല. തന്റെ അനുചരന്മാരുടെ വേഷത്തെ ധരിച്ചു നിൽക്കുന്ന യുവസിദ്ധൻ കേശവപിള്ളയുടെ നേർക്ക് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ലോചനദ്വന്ദ്വം സുദർശനപാശുപതങ്ങൾപോലെ പ്രപാതംചെയ്തു. വൃദ്ധസിദ്ധനും തടയാൻ കഴിയുന്നതിനുമുമ്പ്, സകല ജയമാർഗ്ഗങ്ങളും നഷ്ടമായിക്കണ്ട ഹരിപഞ്ചാനനൻ സമീപത്തു ചുവരിൽ ചാരിവച്ചിരുന്ന ഖഡ്ഗത്തെ ഉറയിൽനിന്ന് ഊരി വീശിക്കൊണ്ട് ബുദ്ധിപ്രമാണനായ ആ യുവാവിന്റെ പ്രതിരോധത്തെ ശിക്ഷിപ്പാനായി, രഥിവാധത്തിനു ചാടിയ ബലരാമദേവന്റെ വിദ്യോഗ്രതയോടുകൂടി സാഹസപ്പുറംചെയ്തു. വൃദ്ധസിദ്ധൻ പടത്തലവരുടെ ആംഗ്യത്താൽ തടുക്കപ്പെട്ടു. ജെൺടാൾ കമാരൻതമ്പിയും കേശവപിള്ളയും പടത്തലവരുടെ ഒരു കൈവീശുകൊണ്ടു മാറ്റിനിറുത്തപ്പെട്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനയോഗിയുടെ അഭിനവഖഡ്ഗവും തമ്മിൽ ഇടഞ്ഞു. അംഗ്രഹപ്രധാനന്മാരുടെ പൗരഷത്തിന്റെയും വഞ്ചിരാജശക്തിയുടെയും ചിരകാലമാത്സര്യത്തിന്റെ അവസാനതരംഗമായി മഹാപാടവത്തോടുകൂടി പ്രതിയോഗികളാൽ സമുചിതപ്രഗത്ഭതയോട് ആ സംഗ്രാമം അഭിനീതമാകുന്നു. മദ്ധ്യവയസ്സുനും ദൃഢഗാത്രനും മല്ലുപ്രവീണനും സമരവിദഗ്ദ്ധനും ആയ ഹരിപഞ്ചാനനെ പടത്തലവരുടെ വാൾ പ്രദക്ഷിണം ചെയ്യുന്ന വേഗത്തിനിടയിൽ, യോഗിവര്യനായ ജന്യചതുരൻ സ്വഗാത്രത്തെ സൂക്ഷ്മമമാക്കിക്കൊള്ളുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ഭടജനങ്ങളും പടത്തലവരുടെ

അനുകൂലികളും വൃദ്ധബാഹുവിക്രമിയുടെ പാദനിശ്ചലതയേയും കരഭ്രമണദ്ര തന്തെയും കണ്ട് ആശ്ചര്യത്താൽ സ്തംഭിതന്മാരായി നിലകൊണ്ടുപോകുന്നു. അനന്തപത്മനാഭസേനാനിയുടെ ഖഡ്ഗം അനന്തമായ മിന്നൽപ്പിണർപോലെ പ്രകാശിച്ചും, അസ്തമിച്ചും, ഹരിപഞ്ചാനന്റെ നേത്രങ്ങളെ ചലിപ്പിച്ച്, സന്ധ്യാസമയത്ത് ആ വാടത്തെ ലക്ഷ്മീപൂർണ്ണമാക്കിയ ദീപകോടികൾ അവിടെ ആവർത്തനം ചെയ്തുപോലെ തോന്നിക്കുന്നു. ഇത്രയൊക്കെ വരുമെന്ന് യോഗീശ്വരയോദ്ധാവു വിചാരിച്ചിരുന്നതല്ല. പടത്തലവരുടെ വാൾ, പാടും മാടും മൂനയും വായും, എങ്ങനെയെന്നറിഞ്ഞില്ല, പ്രതിയോഗിയുടെ മുതുകും, ഉജ്വലം, വക്ഷസ്സും, പക്ഷങ്ങളും തലോടി, വസ്ത്രശകലങ്ങളെ മാത്രം അപഹരിച്ച് സന്തുഷ്ടിയടയുന്നു. ഹരിപഞ്ചാനൻ നടസരസതയെ സന്ധാനം ചെയ്ത് പടത്തലവരുടെ ഖഡ്ഗഭ്രമണത്തെ അഭിവാദനം ചെയ്യുന്നു. എന്നാൽ, പടത്തലവരുടെ മോഹഭ്രമം അദ്ദേഹത്തിന്റെ നേത്രങ്ങളെ വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ നേർക്ക് ഒന്നു നയിക്കുന്നു. ആ ക്ഷണത്തിൽ ഹരിപഞ്ചാനൻ ആകാശചാരിയായപോലെ ഉയർന്ന്, തന്റെ പാരസീകഖഡ്ഗത്തെക്കൊണ്ട് സുദർശനചക്രകരങ്ങളാലെന്നപോലെ പടത്തലവരെ വലയം ചെയ്ത്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഖഡ്ഗത്തേയും അങ്കണത്തിൽ പതിപ്പിച്ചു. പാരസീകഖഡ്ഗം പടത്തലവരുടെ കവചത്താൽ പ്രതിബന്ധിക്കപ്പെടുകയാൽ, സാൽവയെ അപഹരിച്ച്, രണ്ടാമതും സർപ്പബഹുലതുല്യം നാനാഭാഗങ്ങളിലും പ്രചലിച്ച് ശത്രുഗാത്രലക്ഷ്യമായി ധാരാനിപാതം ചെയ്തു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ ദണ്ഡം ആ ഖഡ്ഗധാരിയായ ഹസ്തത്തെ ഒരു ലഘുപ്രപാതംകൊണ്ട് അസ്തശക്തമാക്കി ഖഡ്ഗത്തെ നിലത്തു പതിപ്പിച്ചു.

പടത്തലവരുടെ സാൽവ നീങ്ങിയപ്പോൾ അരയിൽ തിരുകപ്പെട്ടിരുന്ന കൈത്തോക്കുകളെക്കണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനന്റെ മനസ്സിൽ ഒരു മഹായുക്തി ഉദയം ചെയ്തു. പ്രാണായാമപ്രവൃത്തനായിരുന്ന ശാന്തനെ നോക്കി 'ഉദോ' എന്നു സിംഹനാദത്തിൽ ഒരു കല്പന കൊടുത്തും, ആ ജീവാർദ്ധത്തെ തന്റെ പ്രയോഗശക്തമായ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചും, ഉച്ചവും ഉഗ്രവുമായ സ്വരത്തിലും പടത്തലവർക്കും മനസ്സിലാകാത്തതായ ഒരു ഭാഷയിലും സ്വഭേദമാർക്കു ചില കൽപനകൾ നൽകിയും, ഹരിപഞ്ചാനന്ത്രിവിക്രമൻ ആ രംഗത്തുനിന്നു മറഞ്ഞു. കിഴക്കും മറ്റുവശങ്ങളിലുമുള്ള വാതലുകൾ ഹരിപഞ്ചാനന്റെ കൽപനയ്ക്കനുസരണമായി ക്ഷണത്തിൽ ബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. "ഞങ്ങൾ ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാർ ഉഗ്രനും ശാന്തനും ഒന്നിച്ചു കൂടിയുണ്ടെന്ന് അമ്മയെ ധരിപ്പിക്കണം. അമ്മുടെ അവസാനശുശ്രൂഷകൾ അവിടുന്ന് ചെയ്യണം" എന്നു പടത്തലവരോടു പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ട് ശാന്തപഞ്ചാനൻ ജ്യേഷ്ഠപഞ്ചാനനോടു സഹഗമനം ചെയ്തു.

പടത്തലവർ ആദ്യമായി മഹാവമാനചകിതനായി, സന്ദർഭവിശേഷങ്ങളാൽ

സംഭ്രമിതനായും, വൃദ്ധസിദ്ധദർശനത്തെ പുനഃകാംക്ഷിച്ച് ആ ശ്രമത്തിൽ ദത്തചിത്തനായും ഉഗ്രശാന്തന്മാരുടെ അനന്തരോദ്യമം എന്തെന്നു ചിന്തിപ്പാൻ ശക്തനല്ലാതെയും നിന്നുപോയി. പടിഞ്ഞാറുള്ള ഒരു മുറിയിൽ എന്തോ തല്ലിത്തകർക്കുന്ന ശബ്ദങ്ങൾ കേട്ടുതുടങ്ങി. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ദ്രുതഗമനം കണ്ട ഉടനേതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മഹാഘോരമായ ഉദ്ദേശ്യത്തെ ഊഹിച്ച കേശവപിള്ള പടത്തലവരെ പിടികൂടി “വേഗം ഇവിടന്നു കടക്കാം” എന്നു പറഞ്ഞു പുറകോട്ടു നടത്താൻ ശ്രമിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ ശ്രമത്തെ വൃദ്ധസിദ്ധൻ സഹായിച്ചു. പടത്തലവർ നിന്നിരുന്ന നാലുകെട്ടിൽ ഭടന്മാർ പെരുകിത്തുടങ്ങി. പടിഞ്ഞാറുള്ള തകർപ്പ് അതിതകൃതിയിലായി. ‘വിടരുത്’ എന്നു ഹിന്ദുസ്ഥാനിയിലുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ മേഘനാദം ആ കെട്ടിടത്തിൽ മുഴങ്ങി, സേനാകാഹളധ്വനിപോലെ സ്വഭന്മാരെ മദോദ്ധതന്മാരാക്കി. അനന്തപത്മനാഭൻ പടത്തലവർ പൂർവ്വൽ ജീവപ്രസരസ്ഥനായി. ഒട്ടുകാലമായി അനുഭവിച്ചിരുന്ന വിശ്രമത്തിൽനിന്നു വിരമിച്ചും, തങ്ങളുടെ സഹസേവിയായ ഖഡ്ഗം ഹരിപഞ്ചാനനനോടുണ്ടായ വിഹാരസമരത്തെ ആസ്വദിച്ചപ്പോൾ തൃഷ്ണയുണർന്നും വർത്തിച്ചിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന്റെ കാഠാരികൾ ഏറ്റവും പ്രീതിപരമായുള്ള ക്രീഡകളെ തുടർന്നു. പ്രതിയോഗികളുടെ ആയുധത്തലകളും തലകളും മുറിഞ്ഞു വീണു. ആയുധത്തലകളുടെ പതനങ്ങളും ചിലരെ രക്തരസദ്രാവണം ചെയ്യിച്ചു. രക്തസ്സർശനവും മരണദർശനവും യോഗീശ്വരഭടജനങ്ങളെ പൃഥ്വക്രാവ്യന്മാരാക്കി. അവർ വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ യമദണ്ഡമേറ്റ്, തെരുതെരെ വീഴുന്നു. കമാരൻതമ്പിയുടെ നെടുനാനുകം പടത്തലവർക്കു വഴിതെളിക്കുന്നു. നാരാചസവ്യസാചിയായ കേശവപിള്ളയും തന്റെ കാഠരനാരാചം കൊണ്ട് ഒന്നു രണ്ട് ഗണപതിക്കു കുറിക്കുന്നു. പരിപന്ഥികളെ നീക്കി, വാതൽ നോക്കി നടകൊള്ളുന്നതിനിടയിൽ “തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് എവിടെ?” എന്നു പടത്തലവർ കേശവപിള്ളയോടു മന്ത്രിക്കുന്നു. “അതെല്ലാം ഭദ്രമാക്കിയിട്ടുണ്ട്” എന്നു കേശവപിള്ള മറുപടി പറയുന്നു. അകത്തും പുറത്തുംനിന്നു ബന്ധിപ്പെട്ടിരുന്ന വാതൽ വൃദ്ധസിദ്ധനാൽ ചുഴുക്കുറ്റികളിൽ നിന്ന് ഇളക്കിമാറ്റപ്പെടുന്നു. പടത്തലവരും അനുഗാമികളും പുറത്തുനിന്നു കാവൽക്കാരനെ തള്ളിയിട്ടു പുറത്തുചാടുന്നു. “ഇവിടന്നു പറക്കണം. അയാൾ തീവയ്ക്കാൻ അറ പൊളിക്കുകയാണ്. താക്കോൽ ഞാൻ എടുത്തൊളിച്ചുകുളഞ്ഞു.” എന്നു കേശവപിള്ള ഉപദേശിക്കയാൽ, ആ സംഘം ഓടിത്തുടങ്ങി. മഹാരാജപ്രഭൃതികളോടു സംഘടിച്ച് പൂർവ്വഭാഗത്തിൽ വിവരിച്ചപ്രകാരം പ്രവാഹോർജ്ജിതത്തോടു ധാവനംചെയ്യുന്നു. ശേഷം അതിഭയാനകമെന്ന് ഈ അദ്ധ്യത്തിലെ പ്രഥമഘട്ടത്തിന്റെ അവസാനത്തിൽത്തന്നെ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. അതിഭയാനകമെന്നാൽ, ദർശനത്താ

ലല്ലാതെ വർണ്ണനത്താൽ ഗ്രഹണത്തിനു ദുസ്സാധ്യമായുള്ള ബ്രഹ്മാണ്ഡത്തിന്റെ അധിഷ്ഠാനഭൂതമായ അഗ്നിഭഗവാന്റെ ഉഗ്രഭാവപ്രവർത്തനമാണ് ആ വൈഷ്ണവപ്രതിഷ്ഠാപ്രാന്തത്തിൽ സംഭൂതമായത്. പടത്തലവരും ബന്ധുക്കളും അവരുടെ യുദ്ധവൈഭവംകൊണ്ട് ആ ദസ്യഗുഹാഗർഭത്തിൽ നിന്ന് ആകാശമണ്ഡിതമായ ക്ഷേത്രവീഥിയിൽ പ്രവേശിച്ചപ്പോൾ, സമരപ്രവൃത്തരായിരുന്ന യോഗിഭടന്മാർ ഹരിപഞ്ചാനനൻ വെടിമരുന്നറയെ തകർക്കുന്ന ശബ്ദത്തെ കേട്ട് അവർക്കു സമസ്ഥിതമാകുന്ന സാഭാവ്യത്തെ അനുമിച്ചു. ആ ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കണ്ഠീരവരവത്താൽ അവർ അനുകുഷണം അനുവർത്തിക്കേണ്ട ചില വിനാശാജനകളും മറ്റും ഉജ്ജ്വലിച്ചു. അതുകണ്ടുതുടർന്ന്, ആ മന്ദിരഹൃദയങ്ങൾക്കകത്തു സംഭരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന വിവിധ ശുഷ്കസാധനങ്ങൾക്ക് ആ ഭടന്മാർ തീ കൊളുത്തി, മൃതരും, അസ്വാധീനരും ആയ സഹചരന്മാരെ കൈവെടിഞ്ഞ്, അവിടെനിന്നും തുരുത്തരെ പറന്നു. ഇങ്ങനെ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ചിരകാലനിശ്ചിതമായുള്ള യജ്ഞത്തിന്റെ പ്രഥമദീപം ശ്രീപത്മനാഭസങ്കേതത്തിന്റെ പരിസരത്തിൽ വച്ചുതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വന്തമായ പുരോഹിതജനങ്ങളാലും ആ അമാനുഷഗുരുനിയോഗാനുസാരമായും പ്രതിഷ്ഠാപിതമായി. യോഗിവാടത്തിലെ അങ്കണങ്ങളിൽക്കൂടി ഓരോ ധൂമസ്തൂണങ്ങൾ ഉയർന്ന് ആ മന്ദിരത്തിന്റെ പരിസരാകാശത്തിൽ മേഘസമുച്ചയങ്ങളായി പറന്നു. 'കിരുകിര' ശബ്ദത്തോടുകൂടി ബഹുദ്രവ്യങ്ങൾ എറിഞ്ഞ് ആ വാടത്തേയും അതിനകത്തു കുടുങ്ങിയ ഭടജനങ്ങളേയും ലേഹനംചെയ്ത്, പഞ്ചാസ്യകലജാതന്മാരുടെ മനോരാജ്യരാജസുപ്രഭാവത്തിനും ഉചിതമായുള്ള ആതപത്രങ്ങൾപോലെ രക്തച്ചുവിയോടുയർന്നു. ഈ അപ്രതീക്ഷിതസംഭവത്തിന്റെ ദർശനത്തിൽ കമാരൻതമ്പിയാൽ സജ്ജിതമായിരുന്ന വ്യൂഹം ഭിന്നിച്ച്, വീഥികളിലും മറ്റു തുറന്ന സ്ഥലങ്ങളിലും തങ്ങൾക്കുണ്ടാകേണ്ടുന്ന അനന്തരാജ്ഞകളെ ദീക്ഷിച്ച് സന്നദ്ധന്മാരായി ആപൽപ്രദേശത്തിൽനിന്ന് ഒട്ടകുന്നു പ്രചരണംചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനഭക്തസംഘം യോഗിവാടത്തിന്റെ രക്ഷയ്ക്കു മുതിർന്നു. അഗ്നിയേസംഭവത്താൽ സമീപത്തുള്ള അഗ്രഹാരങ്ങളിലേയും പാർപ്പുകാർ ഇളകി, വാടപ്രാന്തത്തിലേക്ക് ഓടിത്തുടങ്ങി. ഇങ്ങനെ ജനബഹളം പെരുകി, അഗ്നിശിഖാവിജ്വലണങ്ങളെ കണ്ട് 'ഹാ ഹാ' ശബ്ദം മുഴക്കുന്നതിനിടയിൽ, ബ്രഹ്മാണ്ഡകടാഹഭേദകമായുള്ള ഒരു മഹാരവം വിശ്വകർമ്മനിർമ്മിതമായുള്ള 'മഹാഭൂകമ്പിനി' പീരങ്കിപ്രയോഗത്താലെന്നപോലെ ആ സങ്കേതത്തെ, എന്നല്ലാ ഭൂമിയെത്തന്നെയും, പാതാളമേഖലവരെയും ഇളക്കിക്കളക്കി. ഹരിപഞ്ചാനനമന്ദിരമദ്ധ്യത്തിൽനിന്ന് സഹസ്രസുദർശനങ്ങൾ യോജിച്ചെന്നപോലെ ഒരു അഗ്നിഗോപുരം, ബഹുഗജരവത്തോടു മേൽപോട്ടു

യർന്നു. സപ്തസമുദ്രങ്ങളും അഷ്ടഗിരികളും കല്പാഗ്നിരൂപമവലംബിച്ചെന്നവണ്ണം, ഘോരഘോരവപടലികളോട് വിഷ്ണുപദസങ്കരേഷകകൂടങ്ങളായിത്തീർത്ത സമുദ്രഗിരികാനനപ്രാന്തങ്ങളേയും പ്രജ്ജ്വലിപ്പിച്ച്, സഹസ്രകോടി അഗേയ ശാലകളുടെ പ്രളയവർഷംകൊണ്ടു നക്ഷത്രപഥത്തേയും ഒട്ടുനേരം ക്ഷതംചെയ്തു. ഭ്രൂഗർഭത്തിൽനിന്ന് ഏകമുഹൂർത്തജാതങ്ങളായ നിരവധി ധൂമകേതുക്കൾപോലെ ആ അഗ്നിനിര അന്തരീക്ഷത്തിൽ വിടർന്നെറിഞ്ഞ്, തങ്ങൾ വഹിച്ചിരുന്ന പാതകഭാരത്തൽ ക്ഷീണങ്ങളായി, അമർന്നും വീണ്ടും ഉജ്ജ്വലിച്ചും, പതിച്ചും കിളർന്നും ക്രമേണ പ്രഥമജ്ജ്വലയുടെ നിരപ്പിൽ അമർന്നു.

ആഘര്യാരവം, ദീനാരവം, മരണാരവം, സജ്ജനശാപാരവം, ദുർജ്ജനഭസുനാരവം, പ്രാണഭീതിയാൽ മണ്ടുന്ന പാദാരവം, അഗ്നിസംശമനത്തിന് അടുക്കുന്ന ധീരജനങ്ങളുടെ സാഹസാരവം, കാണികളായി ഓടിയടുക്കുന്ന വിവിധജനങ്ങളുടെ കൗതുകാരവം, പൊട്ടിയും തകർന്നും ഞെരിഞ്ഞ് പൊടിഞ്ഞും പടർന്നെരിയുന്ന അഗ്നികലാപാരവം—ഇതുകൾക്കിടയിൽ അതാ, കമാരൻതമ്പിയുടെ സേനാകാഹളം ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിന്റെ ദാഹശംഖധ്വനികളായി അഷ്ടദിഗന്തരങ്ങളിലും അപനയാപജയബോധത്തെ ഉൽഘോഷണം ചെയ്തു. ഹരിപഞ്ചാനനയുഗ്മത്തിന്റെ മഹാത്യാഗവൈരാഗ്യയുതമായുള്ള വീര്യധാമങ്ങൾ ജനനത്തിലെന്നപോലെ മൃതിയിലും ഗാഢാലിംഗനംകൊണ്ട് ഏകശരീരത്തെ അവലംബിച്ച്, ആ കൽപാന്താഗ്നിസ്യന്ദനത്താൽ ആരൂഢന്മാരായി, ചതുരാശ്രമങ്ങളിലും അനിവാര്യമായുള്ള അവസാനസംസ്കൃതിശാന്തിയെ, കലധർമ്മാന്തസ്തതമായ 'മഹാബലി'ഷ്ടതയോടു പ്രാപിച്ച്, ജീവിതസത്രത്തെയും സമാപിപ്പിച്ചു.

ഉത്തരാഖ്യാപനം

പ്രക്ഷോഭാകലിതമായ ഈ രാത്രിയിൽ തിരുവിതാംകൂർസംസ്ഥാനം അത്യഗ്രമായ ഒരു സന്നിപാതസന്ധിയെ തരണംചെയ്തു എന്ന് സൂക്ഷ്മദൃഷ്ടകളായുള്ള രാജ്യകാര്യഗ്രഹണേച്ഛകൾ ധരിച്ചു എങ്കിലും, ആ സംഭവത്തിന്റെ സവിസ്തരമായ വിവരങ്ങളെ രാജദ്രത്യപ്രധാനന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങൾ നിഗൂഢനം ചെയ്തു. ഇവരും ഈ ബദ്ധജീവനംകൊണ്ട്, കാപഥവർത്തിയായ ഒരു ഉഗ്രബുദ്ധിയുടെ ശ്രമപരിണാമത്തിൽനിന്നു ഗ്രാഹ്യമായുള്ള ദൃഷ്ടാന്തപാഠം വിസ്മൃതി കടീരിങ്ങളിൽ സംഗ്രാഹ്യങ്ങളായി വിദ്രവത്തെ പ്രാപിച്ചു.

രാജഭടന്മാരാൽ പിടിക്കപ്പെട്ട ദൈവന്റെ സാക്ഷ്യം ഹരിപഞ്ചാനനകൗടില്യങ്ങളെകുറിച്ച് കേശവപിള്ളയ്ക്ക് അനുപദം ഉണ്ടായ അനുമാനദർശനങ്ങളെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തി. ഉഗ്രശാന്തന്മാരായ സന്താനയുഗളത്തെ അവരുടെ അച്ഛൻതന്നെ മാതൃരക്ഷണത്തിൽനിന്നു തസ്തരിച്ച്, ബ്രാഹ്മണരായ ഓരോ കലാവിദഗ്ദ്ധന്മാരെക്കൊണ്ട് ബ്രഹ്മചര്യവും യോഗചര്യവും നിവർത്തിപ്പിച്ച്, ആദ്യം ഉഗ്രൻ മുഖേന തിരുവിതാംകൂർ സംസ്ഥാനസ്ഥിതികളുടെ പരിശോധനം സാധിച്ചു. അനന്തരം അഷ്ടഗൃഹശക്തിയുടെ ഉദ്ധാരണവും പുനഃസ്ഥാപനവും ചെയ്യാനായി പുത്രദന്യത്തേയും മഹോപദേശസഹിതം നിയോഗിച്ചു. രാജ്യതുഷ്ണാവശനായ ഹൈദർ കേരളഗ്രസനത്തിന് ഒരുമ്പെടുന്ന വൃത്താന്തത്തെ ഗ്രഹിച്ചു ജ്യേഷ്ഠഹരിപഞ്ചാനനൻ, ആ മഹാരാജാവിനെക്കണ്ട് അവിടത്തെ ചാരസ്ഥാനത്തിന് അധികൃതനായി. എന്നാൽ, അതിതന്ത്രകുശലനായിരുന്ന ഹൈദർ ആലിഖാൻ നവാബ് വിശ്വസനീയരായ ചില മഹമ്മദീയപ്രധാനന്മാർ മുഖേന ഹരിപഞ്ചാനനചാരന്റെ ഗതികളെ സൂക്ഷിച്ചുകൊള്ളുന്നതിന് വിശേഷാൽ ഒരു പ്രണിധിയെക്കൂടി നിയോഗിച്ചു. ഇങ്ങനെ നിയമിപ്പെട്ടത് നമ്മുടെ വൃദ്ധസിദ്ധൻ ആയിരുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ ജന്മസിദ്ധമായ കായഗരിമയും സ്വഭാവപ്രഭുതയും വൈശിഷ്യവും ഹൈദർമഹാരാജാവിന്റെ അഭിമാനത്തേയും വിശ്വാസത്തേയും സമ്പാദിച്ചു. ആ പ്രണിധിയുടെ റിപ്പോർട്ടുകൾക്ക് അദ്ദേഹം അന്യന്മാരത്തോട് അനുമതികൾ നൽകിവന്നിരുന്നു. മോധിപന്റെ നിലയിൽ പുറപ്പെട്ട ഹരിപഞ്ചാനനന്, ഹൈദർ മഹാരാജാവിന്റെ പ്രധാനകാര്യസ്ഥന്മാർ അണ്ണാവയ്യനെ ബാങ്കറായി ഏർപ്പെടുത്തിക്കൊടുത്തു. വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ സാഹചര്യത്താൽ ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ സ്പേഷ്യാവിഷവാതം ഏറെക്കുറെ പ്രതിബന്ധിക്കപ്പെട്ടു. സർവവന്ദ്യശ്രീമാനായ മഹാരാജാവിനും, പടത്തലവരുടെ കൃപാഭാജനമായ കേശവപിള്ളയ്ക്കും ഹരിപഞ്ചാനനനിൽനിന്ന് അത്യുപത്തുണ്ടാകാതെ വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ ശക്തങ്ങളായ കരങ്ങൾ ഗുലുമായും നിരന്തരമായും ത്രാണനംചെയ്തു. രാജഭണ്ഡാരത്തിൽനിന്നുണ്ടായ അനന്തമുദ്രമോതിരത്തിന്റെ അവധാരണം

കേശവപിള്ളയുടെനേർക്കു സംശയത്തെ ജനിപ്പിക്കാനായി ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്നെ നിവർത്തിച്ചതാണെന്നും, സന്ദർഭം ആവശ്യപ്പെട്ടാൽ അണ്ണാവയുനേയും കടുക്കിലാക്കാൻവേണ്ടി ആ ബ്രാഹ്മണനെ ഏൽപ്പിക്കുന്നതിന് മറ്റൊരു അനന്തമുദ്രമോതിരത്തെ ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെപക്കൽ ഏൽപ്പിച്ചിരുന്നു എന്നും, ആ വധരാത്രിയിലും ശ്രീവരാഹക്ഷേത്രത്തിന്റെ പുരോഭാഗവീഥിയിൽ വച്ചും, ആ ബ്രാഹ്മണന്റെപക്കൽ താൻ അതിനെ കൊടുത്തപ്പോൾ ചന്ദ്രികാസഹായംകൊണ്ട് ബ്രാഹ്മണൻ മോതിരം മാറ്റപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതായി അറിഞ്ഞ് ഹരിപഞ്ചാനനനെ രാജദ്രോഹിയെന്നും മറ്റും അപഹസിച്ചതിനാൽ അയാളുടെ അന്തം താൻ വരുത്തിയതാണെന്നും, തന്റെ അച്ഛനെ ചന്ദ്രക്കാൻ വധിച്ചതിലേക്ക് കേശവൻകുഞ്ഞിനെ മരിക്കുമാറ് ബന്ധനസ്ഥനാക്കി ദ്രോഹിക്കയും, അതുകൊണ്ടും തൃപ്തിയാകാതെ, പിതൃഹന്താവിനെത്തന്നെ വധിക്കുന്നതിനു ശ്രമിച്ചതിൽ അയാളുടെ പൈശാചത്വം കണ്ട് താൻ തോറ്റു മണ്ടി എന്നും മറ്റും രാജാധികാരികളുടെ മുമ്പിൽ ദൈരവൻ മൊഴികൊടുത്ത് നിയമകൽപിതമായ അഗ്ര്യദണ്ഡനത്തെ സഹിച്ചു. ഈ കഥകൾ പ്രാഡിപാകന്മാരുടെ കട്ടിമങ്ങൽക്കടിയിൽ ആഭിചാരനിർമ്മാല്യങ്ങൾ എന്നപോലെ നിക്ഷേപിക്കപ്പെട്ടു. ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിന്റെ ഒരുഭാഗത്ത് അനന്തരകാലീനനായ ഒരു സംഗീതപ്രവീണന്റെ ഹരികഥാമണ്ഡപം സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ട്, ആ സ്ഥലത്തിന്റെ മാലിന്യം മുഴുവൻ ദുരീകരിക്കപ്പെട്ടു. അണ്ണാവയുന്റെ കണ്ഡലങ്ങൾ അയാളുടെ വിധവയ്ക്കു തിരിച്ചുകൊടുക്കപ്പെട്ടു. അതുകളുടെ പ്രഭാതിശയപൂർണ്ണിമകൊണ്ട് വിശ്രുതമായ ഒരു കോടിശ്വര കുടുംബത്തെ ഇന്നും മാണിക്കെടുശ്വരപ്രഭാവത്താൽ അനുഗ്രഹിക്കുന്നുപോലും.

വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ കഥ ചുരുക്കമായിരുന്നു. ഇദ്ദേഹം ഭർത്താവെന്നുള്ള സ്ഥാനത്തിൽ, ബുദ്ധിസംയുക്തനായ ഒരു കണ്യത്തമ്പിതന്നെ ആയിരുന്നു. കായപരിചിരിയും ദേഹബലവുംകൊണ്ട് സൃഷ്ടിശക്തിയാൽ അദ്വിതീയനായി അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടിരുന്നെങ്കിലും, മനുഷ്കേശത്തിൽ ഒട്ടുംതന്നെ സഞ്ചയിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ല. മാങ്കോയിക്കൽ കൊച്ചുകുറുപ്പായി ജനിച്ചു, മാർത്താണ്ഡൻ വലിയപടവിട്ടിൽ തമ്പിയായി രാജസമക്ഷസേവകനായി വർത്തിച്ചിരുന്ന ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ ഈ ന്യൂനതയ്ക്ക് ഭാര്യയായ കൊച്ചുമ്മിണിക്കടുത്ത് പരിഹസിക്കപ്പെട്ടു മാർത്താണ്ഡൻവർമ്മഹാരാജാവിനാലും പടത്തലവരാലും ശാസിക്കപ്പെട്ടു പോന്നിരുന്നു. ഇതുകൾ ഈ സന്ദർഭത്തിൽ ദുസ്സഹമായിത്തീരുകയാൽ, അദ്ദേഹം തന്റെ ഉദ്യോഗത്തേയും ഭാര്യയേയും ഉപേക്ഷിച്ച് സ്വരാജ്യസമുദായരംഗങ്ങളിൽനിന്നു നിഷ്കാതനായി. എന്നാൽ തന്റെ അപഹാസകരര പ്രത്യപഹസിപ്പാൻ ശക്തമാക്കുന്ന ഒരു വിദ്യയെ ഗ്രഹിച്ചു, എന്തെങ്കിലും ഒരു വിജയകൃത്യംകൊണ്ടു

പടത്തലവരുടെയും സ്വകളത്രത്തിന്റെയും വിശേഷ സമ്മാന്യതയെ വരിപ്പാനായി, അദ്ദേഹം മർമ്മവിദ്യാചതുരനായ മായപ്പെടിമലുക്കുവിനു ശിഷ്യപ്പെട്ട് ആ ഗുരുകുലവാസകൃഷ്ടങ്ങളേയും അനുഷ്ഠിച്ചു, ആ അപൂർവകലയിൽ സമഗ്രപടുതം സമ്പാദിച്ചു. ബഹുജനങ്ങൾക്കു സുക്ഷ്മദർശനലബ്ധി കിട്ടിയിട്ടില്ലാത്തതിന്നു ആ തസ്തൂരവിദ്യാന്റെ നിരൂപണത്തിൽ, അയാളുടെ നാമത്തെ വിനോദാർത്ഥം ധരിച്ചു, മഹമ്മദീയജനസംഹതിയുടെ ഇടയിൽ പരമ ബന്ധുവും പരമോപകാരിയുമായി കുറച്ചുകാലം കഴിച്ച്, പോക്കു മൃസാമരക്കായരുടെ പരമമിത്രമായിത്തീർന്ന്, പരദേശസഞ്ചാരങ്ങളും ചെയ്ത് തന്റെ വിശിഷ്ടങ്ങളായ മർമ്മവിദ്യാപ്രയോഗങ്ങൾകൊണ്ടു മഹാപ്രഭുജനങ്ങളുടേയും മഹജ്ജനങ്ങളുടേയും അഭിമതിയും മഹാബിരുദങ്ങളും സമ്പാദിച്ചു, ഹൈന്ദവരുടെ സമക്ഷത്തിൽ പ്രവേശിച്ചു, ഹരിപഞ്ചാനനസഹചരനായി നിയോഗിപ്പെട്ട് തിരുവിതാംകൂറിൽ സഞ്ചരിച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിൽ താമസിക്കുന്ന കാലത്ത് തന്റെ ഭാര്യയുടെ വരണത്തിനു പ്രഥമകാംക്ഷിയായി പുറപ്പെട്ടിരുന്ന ഉമ്മിണിപ്പിള്ള രണ്ടാംസ്വയംവരകാംക്ഷിയായും യതിക്കുന്നു എന്നറിഞ്ഞ് ആ ചപലന്റെ ചാപല്യങ്ങളെ വൃദ്ധസിദ്ധൻ സൂക്ഷിച്ചു. കേശവപിള്ളയുടെ നാമത്തെ ആ സ്ത്രീയുടെ നാമത്തോട് ഉമ്മിണിപ്പിള്ള സംഘടിപ്പിച്ചുവന്നത് വൃദ്ധസിദ്ധൻ ധരിച്ചു, പരമാർത്ഥസ്ഥിതി അറിയുന്നതിനായി പക്കിർസായുടെ വേഷത്തിൽ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ ഗാന്ധമിത്രമായ കേശവപിള്ളയുടെ സഹകാരിയായി. അതിന്റെ പരിണാമം ആ യുവാവിന്റെ ദ്രവധാർമ്മികത്വത്തെ ധരിച്ചു വൃദ്ധസിദ്ധൻ അയാളുടെ ആത്മമിത്രമായിത്തീർന്ന് അയാൾക്ക് അപ്പൊഴപ്പോൾ വേണ്ട അറിവുകളും ആജ്ഞകളും കൊടുത്ത് മഹാവിജയിയാക്കിയതായിരുന്നു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ വധകർമ്മസമയത്ത് ആ സ്ഥലത്തുകൂടി എത്തിയിരുന്ന വൃദ്ധസിദ്ധൻ ഹരിപഞ്ചാനനനോടുള്ള സഖ്യത്തെ ഖണ്ഡിച്ചു, ആ അപനയവൃത്താന്തം ഹൈന്ദവമഹാരാജാവ് ധരിപ്പാനായി അടുത്ത ദിവസംതന്നെ ഒരു ലേഖനത്തെ അയച്ചു. ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ ലേഖനം ഹൈന്ദവസമക്ഷത്തിൽ എത്തുന്നതിനുമുമ്പായി ധരിപ്പിപ്പെട്ടത് വൃദ്ധസിദ്ധന്റെ നിവേദനപത്രമായിരുന്നു. കേശവൻകുഞ്ഞിന്റെ അപഹരണം ഹരിപഞ്ചാനനനാൽ ചെയ്യപ്പെട്ടു എന്ന് വൃദ്ധസിദ്ധൻ ഊഹിച്ചു എങ്കിലും, ആ യുവാവിന് ആ ബന്ധനംകൊണ്ട് യാതൊരാപത്തുമില്ലെന്നും വൃദ്ധസിദ്ധൻ അനുമാനിച്ചിരുന്നു. വൃദ്ധസിദ്ധന് ഹരിപഞ്ചാനനന്റെ കുടുംബസ്ഥിതിപരമാർത്ഥങ്ങളെക്കുറിച്ച് യാതൊരറിവും സംശയവും ആദ്യത്തിൽ ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ, ഹരിപഞ്ചാനനൻ തന്റെ ജന്മഭ്രാന്തേഹംകൊണ്ട് കഴുത്തുട്ടത്തെ യാത്രയിലും വൃദ്ധയെ സന്ദർശനംചെയ്യപ്പോഴും, പിന്നീട് കുപ്പശ്ശാരെ കണ്ട സന്ദർഭങ്ങളിലും പ്രകടിപ്പിച്ച മൈത്രീസൂചനങ്ങളിൽനിന്ന് അയാൾ ചിലതെല്ലാം

ഉഠിച്ച് വന്നിരുന്നു. അതിന്റെശേഷം ചില അന്വേഷണങ്ങൾ ചെയ്തുകേൾവപ്പിള്ളയുടെ അന്തർഗ്ഗതങ്ങളിലൂടെയും ചെയ്തുകൊണ്ട് ഹരിപഞ്ചാനനസംഭാഷണങ്ങളേയും ക്രിയകളേയും സൂക്ഷിച്ചപ്പോൾ, പരമാർത്ഥസ്ഥിതി മിക്കവാറും ധരിച്ചു. ഉമ്മിണിപ്പിള്ളയുടെ നിഗ്രഹാനന്തരം വൃദ്ധസിദ്ധൻ ദക്ഷിണദേശസഞ്ചാരം ചെയ്ത് ഹരിപഞ്ചാനനശിഷ്യസംഘങ്ങളെ രാജ്യകാര്യവ്യാപാരങ്ങളിൽനിന്നു പിൻവലിപ്പാൻ ഗുണദോഷിച്ചു. ഈ ഉപദേശം കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിയുടെ ഭടജനങ്ങളിലും ഫലിച്ചു. ദൈവൻ ഹരിപഞ്ചാനനസേവനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു വൃത്താന്തം അറിഞ്ഞപ്പോൾ, മരുത്യാന്വലയിലെ അവസ്ഥകളെ ആരായുവാൻ വൃദ്ധസിദ്ധൻ പുറപ്പെട്ട് ഭഗവതിയമ്മയോടു സംഘടിച്ച് തിരുവനന്തപുരത്തു മടങ്ങിയെത്തി, കേൾവപ്പിള്ളയുടെ മടക്കത്തെ കാത്തു പാർത്ത് പക്കീർസായുടെ വേഷത്തിൽ നടക്കുമ്പോൾ, പടത്തലവർക്കു നേരിടുന്ന ആപത്തിനെക്കുറിച്ച് മാമാവെങ്കിടനിൽനിന്ന് അറിവു കിട്ടി. വൃദ്ധസിദ്ധൻ ത്വടിയിൽ ഓടിയത് ആര്യശാലയിലുള്ള ഹരിപഞ്ചാനനവാടത്തിലേക്കായിരുന്നു. അവിടെ എത്തി, തന്റെ വൃദ്ധസിദ്ധവേഷത്തെ ധരിക്കുന്നതിനിടയിൽ, ദൈവധീനവിശേഷംകൊണ്ട് ദൈവർ നായിക് മഹാരാജാവിന്റെ മറുപടിക്കൽപന അവിടെ എത്തി. അദ്ദേഹത്തെ പരമോത്സാഹത്തിനും തൽക്കാലശ്രമത്തിൽ വിജയത്തിനും ശക്തനാക്കി.

പടത്തലവരുടെ പുത്രിയുടെ വിരഹദുഃഖശാന്തി ആ മഹതിയുടെ പ്രിയതമലബ്ധിക്കൊണ്ടു പരിഹരിക്കപ്പെട്ട്, ചെമ്പകശ്ശേരിയിൽ ഒരു മഹോത്സവം ആയിരിക്കുന്നതിനും, ആ പ്രഭു അപനീതായുധനായതുകൊണ്ടോ പേക്ഷാവത്തു കളായ രണ്ടു തരുണന്മാർ അപനിയന്ത്രണംകൊണ്ട് കാപഥാനയായികളായി അകാലദുർമ്മരണത്തെ തപിച്ചോ, പടത്തലവർ ക്ലാന്തമനസ്സുനായി ഭവിച്ചു. ഉഗ്രശാന്തന്മാരുടെ ദേഹത്യാഗഭാരത്തെ മനസ്സിൽ വഹിച്ചുകൊണ്ടും, അദ്ദേഹം ഉണ്ണിത്താന്റെ അപേക്ഷാനുസാരം അടുത്തദിവസം ഉച്ചയോടുകൂടി മന്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ അടുത്തുവന്നുസാരം മീനാക്ഷിയുടെ സംരക്ഷണത്തെ ഭരമേറ്റ്, ശാന്തപഞ്ചാനനന്റെ പ്രാർത്ഥനാനുസാരം സഹോദരസ്ഥാനത്തിൽ, പുത്രകഥാപ്രസ്താവനകൂടാതെയും പൂർണ്ണബോധത്തോടുകൂടിയും ഭർത്തുപാദസ്മരണവും ദേവീപദധ്യാനവും ചെയ്ത് ചരമഗതിയെ പ്രാപിച്ച സ്വസംബന്ധിയുടെ ഉദകക്രിയകൾ ചെയ്തു. മരണസംബന്ധമായുള്ള അടിയന്തരങ്ങൾ കഴിഞ്ഞ് പടത്തലവർ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലേക്കു മടങ്ങിയപ്പോൾ മീനാക്ഷിയേയും ആ ഭവനത്തിലേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി.

943-ാം കൊല്ലത്തിന്റെ ഉദയം ഒരു മഹാലോകബന്ധുവെ സാർവത്രികകാരണവത്വത്തിൽനിന്നു നിഷ്കാസനംചെയ്തു. അനന്തശയനപുരത്തിലെ ഗൃഹം

ഓരോന്നും 'മാമ' എന്ന പ്രാജപത്യമഹാമുദ്രയുടെ അപഹരണവാർത്താശ്രവണംകൊണ്ട് സ്വൈരവിഹീനമായി. 'ധർമ്മരാജാ' എന്ന പദത്തിലെ 'ധ'കാരം എങ്ങനെയെല്ലാം രൂപാന്തരപ്പെട്ടു എന്ന് ആ പദത്തിന്റെ അനവരതപ്രയോഗം മാറ്റിയും മറിച്ചും തുടങ്ങിയ 'മാമാ' ഭാഗവതർക്കേ രൂപമുള്ളു. ഈ സംഭവസംബന്ധമായുള്ള 'താടകാരാലവം' കേശവപിള്ള തന്റെ പ്രത്യേകാധീനതയിൽ ആക്കിയിരിക്കുന്ന പൂർവഭവനത്തിൽവെച്ച് അഷ്ടകലാശപുഷ്ടിയോട് അഭിനയിക്കപ്പെട്ടു-താടകയായ ഭഗവതിയമ്മ- "ഔ! അല്പേ, വിശാരിപ്പാരസ്സാമീ! ഇതെന്തൊരു ചുനെനേ! തെരുവഴിയേ മാറടിച്ചോണ്ടു നടന്നാലക്കൊണ്ട്, വാ കഴയ്ക്കലേയ്യനോ?"

രാലവനായ മാമൻ: "ഹടീ! ശപ്പടച്ചീ! 'വിശാരിപ്പകാരസ്വാമിയെ' വൈകണ്ഠസ്വർഗ്ഗം കടത്ത്-'കാളി നീ പോടി കുടിലേ മഹാശരം-പാടവമുരയ്ക്കാതെ വിരവേദൂരം-കാളി' ശാതം പോടി സ്വാമിയാട്ടം, നീ പേച്ചേച്ചിക്കാളിയും കൂത്താടുനോ? വിശാരിപ്പകാര! അടിയേ അതുക്കൊക നാൻ തപസ്സുശെയ്തനോ?"

ഭഗവതിയമ്മ: "അല്ലല്ലാ എന്നു വല്ലോരും ചൊല്ലോ? പാട്ടിന്റെ രാഘം ഉച്ചാണിക്കേറിനടുക്കനെ വിഴുന്നപ്പം അതുംകൂടി ഇറുട്ടു." പിന്നത്തെ സമരം സമപരാക്രമത്തോടുകൂടി നടന്നു. പൂർവകഥയുടെ ചുരുക്കം ഇങ്ങനെ ആയിരുന്നു. പലഹാരശ്രീ വെങ്കിടേശ്വരനണ്ണാവി മഹാരാജാവിന്റെ ഉപാന്തസേവനത്തിന് "അകത്തെ പ്രവൃത്തിവിചാരിപ്പകാര" എന്ന ഉദ്യോഗത്തിലേക്കു നിയമിക്കപ്പെട്ടു. ആ സ്ഥാനപ്രാപ്തിയിൽ 'മാമാ' എന്നുള്ള കർണ്ണാമൃതം ചരൂപമത്തോടു സംഘടിച്ച്. മാമന്റെ ജീവിതാനന്ദം 'അമ്മാർക്കമേ' അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു. ക്ഷണംപ്രതി തന്റെ നവ'വിചാരിപ്പകാര' മഹാരാജാവ് ആവശ്യപ്പെടുത്തുടങ്ങിയപ്പോൾ, മാമന്റെ 'അസഹ്യത' പൊറുത്തുകൂടാത്തത്, അയാൾ ബധിരതയെ അവലംബിച്ചു. മഹാരാജാവിനടുത്തായ അസഹ്യതയും വർദ്ധിച്ചു. 'പൊട്ടാ! ' എന്ന് അവിടത്തെ തിരുവുള്ളക്കേടു പൊട്ടിച്ചതിനെ, രാജകീയാസ്ഥാനഭിത്തികൾ പ്രളമതമറിഞ്ഞ്, സംഗ്രഹണംചെയ്തു. "അങ്ങനെയെങ്കിലും രണ്ടക്ഷരപ്പട്ടം" വീണ്ടും ലബ്ധമായ ഭാഗ്യത്തിൽ മാമൻ ആശ്വസിച്ച്കൂടി, മഹാരാജാവിന്റെ ഭക്താഗ്രഗണ്യനായും ബന്ധുലോകത്തിനു സ്നേഹമധുരിമാപ്രവർഷകനായും ജീവിതശേഷത്തെ അതിലാലുഭാരമായി വഹിച്ചു.

വൃദ്ധയുടെ മരണാനന്തരം തൊണ്ണൂറാംദിവസവും കഴിഞ്ഞ്, മീനാക്ഷിയുടെ വിവാഹം നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടു. ഈ ക്രിയയ്ക്കു കൽപനാനവാദം വാങ്ങുവാൻ പടത്തലവരും ഉണ്ണിത്താനും ഒന്നിച്ചേർന്നു മുഖം കാണിച്ച് വസ്തുത തിരുമനസ്സറിയിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെ അന്തരംഗത്തിൽ ഉദിച്ച വിചാരങ്ങൾ നേരൂപക്ഷങ്ങളെ ഇളക്കി, അവിടത്തെ കൃപാസ്നോമനിദാനമായുള്ള വദനത്തെ ദത്തരതരംഗങ്ങൾ

കൊണ്ടു പ്രചലിതമാക്കി. ഉണ്ണിത്താൻ മഹാരാജാവിന്റെ അന്തർഗതത്തെ മിഥ്യാധാരണംചെയ്തു. “ചിലർക്കുവേണ്ടി ിക്ഷമാപ്രാർത്ഥന ചെയ്യാൻ അടിയൻ വിടകൊള്ളുമെന്ന് മുൻ അറിയിച്ചിട്ടുണ്ട്. മീനാക്ഷിയുടെ കടുംബാപരാധത്തെ കൽപിച്ചു തിരുവുള്ളമലിഞ്ഞ്, ക്ഷമിച്ചുതരുന്നു.”

മഹാരാജാവ്: “ഘോര! അതൊന്നുമല്ല വിചാരിച്ചത്. അക്കാത്യത്തിൽ, അപരാധി നിയമമില്ലെന്നും നമ്മുടെ അനുകൂലയാണെന്നും ജനനം മറ്റൊരാളോടു ആകയാൽ നമ്മുടെ പ്രജയുമല്ലെന്നും, കേശവൻ വാദിച്ചുകഴിഞ്ഞു. പോരേ! വാദകാരന്റെ കാര്യത്തിലാണ് ഇവിടെ വിഷമം. ഉണ്ണിത്താൻ തന്നെ പറയൂ. ഇപ്പോൾ, കാര്യം മനസ്സിലായി എന്നു മുഖം പറയുന്നു.”

ഉണ്ണിത്താൻ: “അതിൽ എന്തെങ്കിലും സംശയമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അടിയങ്ങൾ ഇക്കാര്യത്തിൽ കൽപന വാങ്ങാൻ വിടകൊള്ളുകയില്ലായിരുന്നു. അവർ രണ്ടുപേരുംതന്നെ ആ കാര്യങ്ങൾ സംസാരിച്ചൊതുക്കി. ആ ഭഗവതി എന്ന സ്ത്രീയെക്കൂടി മകൻ കിടാത്തനു വേണമെന്നു ശാഠ്യംപിടിച്ചപ്പോൾ ‘അതു പാടില്ല, എല്ലാം യഥാസ്ഥിതിയിലിരിക്കട്ടെ. മീനാക്ഷി നന്തിയത്തേക്കും അക്കൻ പൂർവസ്ഥിതിയിലും പോരട്ടേ’ എന്ന് കേശവപിള്ള ഭംഗംചെയ്തു വിധിച്ചു.”

മീനാക്ഷിയുടെ വിവാഹത്തിന് തിരുമനസ്സിലെ സന്തോഷസാക്ഷ്യങ്ങളായി വേണ്ട പുരകളും വിഭവങ്ങളും കൽപിച്ച് അനുവദിച്ചു എങ്കിലും, അവിടത്തെ നയനങ്ങൾക്ക് പടത്തലവന്റെയും ഉണ്ണിത്താന്റെയും കണ്ണുകളെക്കാൾ ദർശനം ക്ഷമം കൂടിയിരുന്നു. തന്നാൽ അവമാനിതനായ ഘട്ടങ്ങളിലും സുസ്ഥിരഭക്തിയെ ദൃഢധർമ്മനിഷ്ഠയോട് അനുഷ്ഠിച്ച ആ ദൃത്യൻ തന്റെ ശ്രോതസ്സഞ്ചരണത്തിനുള്ള അയാളുടെ പ്രവൃത്തികൾക്കിടയിൽ മീനാക്ഷിയോടു സംഘടിപ്പിച്ചുനിൽക്കുന്ന, ആജീവനാന്തം നിലനിൽക്കുന്നതായ ഒരു മോഹാവരണം ആ യുവാവിന്റെ മനോമണ്ഡലത്തെ ബാധിച്ചിരിക്കുന്നു എന്ന് അവിടത്തെ ജീവധർമ്മപ്രബുദ്ധത ദർശനംചെയ്തു. കേശവപിള്ളയുടെ മനസ്സ് മീനാക്ഷിയുടെ സൗന്ദര്യപ്രഭാവത്താൽ ആകർഷിക്കപ്പെട്ടു എന്നും, എന്നാൽ, അയാളുടെ സ്വേച്ഛാധർമ്മജനപാഠശം കൊണ്ട് അതിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നും അവിടത്തേക്കു ബോധ്യമായി. തന്റെ ദൃത്യന്റെ ദമശക്തിവൈശിഷ്ട്യത്തെ അത്യാശ്ചര്യപൂർവ്വം അഭിനന്ദിച്ചു. മഹാരാജാവിന്റെ ദർശനവൈശാല്യം വേറൊരുസംഗതിയിലും സൂടികരിക്കപ്പെട്ടു. മീനാക്ഷിയുടെ പരിണയദിവസത്തിലും കേശവപിള്ള മഹാരാജസന്നിധാനത്തിൽ തന്റെ ഉദ്യോഗസംബന്ധമായി മുഖംകാണിച്ചു വിടവാങ്ങാൻ ഭാവിച്ചപ്പോൾ, മഹാരാജാവ് ഇങ്ങനെ ചോദ്യം ചെയ്തു. “ഇന്നല്ലേ ചെമ്പകശ്ശേരിയിലെ മുണ്ടുകൊണ്ട് നീ ശ്രമക്കാരനായി അവിടെ നിൽക്കേണ്ടതായിരുന്നില്ലേ?” കേശവപിള്ള: “വേലുത്തമ്പിഅമ്മാവനാണ് ഒരു ലക്ഷംപേർക്ക് ഉത്തരം പറ

വാൻ. വലിയമ്മാവൻ എപ്പോഴും വലിയ ക്ഷീണത്തിൽ കിടക്കുന്നു. അതു കാണാൻ അടിയന്റെ പഴമനസ്സിന്—”

മഹാരാജാവ് പുഞ്ചിരിയോടുകൂടി “അത്രയുള്ളോ” എന്നു ചോദിച്ചുകൊണ്ട്, ഒരു സഹതാപാവേശത്തോടുകൂടി കേശവപിള്ളയുടെ മുഖത്തു നോക്കി, രാജസമ ക്ഷത്തിൽ അനു വദനീയമല്ലാത്ത പ്രതിവീക്ഷണത്തെ അന്നും സ്വാന്തക്ഷോഭംകൊണ്ട് കേശവപിള്ള അനുഷ്ഠിച്ചുപോയി. സമഗ്രധർമ്മഗാംഭീര്യത്തിന്റെ നിലയനമായുള്ള മഹാരാജാവിന്റെ വദനപ്രതീക്ഷണത്തിൽ കേശവപിള്ളയുടെ അന്തർബന്ധമായുള്ള പ്രേമസ്ഥിതിയെക്കുറിച്ചുണ്ടായിരുന്ന സംശയം സ്ഥിരപ്പെട്ടു. കേശവപിള്ളയുടെ ഈ മനഃസ്ഥിതികൊണ്ടുണ്ടായ ജീവിതഗതിഭേദങ്ങൾ ഭാവികഥാഭാഗങ്ങളാകയാൽ ആ വിഷയങ്ങളിൽ ആക്രമിക്കുന്നത് ഈ സന്ദർഭത്തിൽ ഉചിതമായിരിക്കുന്നതല്ല. അതിനാൽ പ്രസ്തുത കാര്യസംബന്ധമായുള്ള ശേഷം കഥയെ മാത്രം വിസ്തരിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. കേശവപിള്ളയുടെ ദൈന്യാവസ്ഥ കണ്ട് ദീനദയാലുവായ മഹാരാജാവ് മുന്നോട്ടു നീങ്ങി, തന്റെ ഭക്തനോട് ഇങ്ങനെ കൽപിച്ചു: “കേശവന് ഏതു പ്രഭുക്കുടുംബം ബോധിച്ചുവോ അതിൽനിന്ന് ഒരു കുട്ടിയെ നിശ്ചയിക്കൂ. ശേഷം നാം ഏറ്റു—എന്നാൽ അതിനുമുമ്പായി ഒരു ക്രിയകൂടി അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതുണ്ട്. 38-ൽ ദേവികോട്ടു വീട്ടുവക അന്യച്ഛേദസംഗതി നാം തീർച്ചയാക്കില്ലേ? അന്ന് നമ്മുടെ മുമ്പിൽ വന്ന സങ്കടം കേശവന്റെ കൈയക്ഷരത്തിലാണെന്ന് നമുക്കു മനസ്സിലായി. ശേഷം ഊഹിച്ചും അന്വേഷിച്ചും അറികയും ചെയ്തു. ഈശ്വരക്രൂപകൊണ്ട് നിന്റെ അമ്മയും സഹോദരജനങ്ങളും അവിടെ സുഖമായിത്താമസിക്കുന്നു ഇനിപ്പോയി കാണുക. ‘ചെലവിനു വേണ്ട മുതലും കൊണ്ടു ചെല്ലാം’ എന്നൊരു വാതുണ്ട്—ഇല്ലേ? അവിടെ ചെല്ലുമ്പോൾ അതും നിറവേറിയിരിക്കും.”

അധികം താമസം കൂടാതെ കേശവപിള്ള വലിയകൊട്ടാരം സമ്പ്രതിയായി നിയമിക്കപ്പെട്ടു. ബാല്യത്തിൽ വേർപെട്ട മാതാവിനെ പുനർദർശനംചെയ്യാനായി രാജപ്രസാദപൂർണ്ണതയുടെ ലക്ഷ്യങ്ങളായ പരിവാരങ്ങളോടും സാമഗ്രികളോടും ധൂർത്തനായ ഒരു മാതുലനാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന തന്റെ തറവാട്ടുഗൃഹത്തിലേക്കു പുറപ്പെട്ടു. ഗൃഹപ്രാന്തമടുത്തപ്പോൾ ഏറ്റവും വലഞ്ഞുകുഴിഞ്ഞിട്ടു നടക്കേണ്ടുന്ന ഗജവീഗ്രഹരായ ദമ്പതിമാരെക്കണ്ട് കേശവപിള്ള തരളമനസ്സുനായി, ആ ഭാര്യാഭർത്താക്കന്മാരെ തന്റെ ഗൃഹത്തിലേക്കു ക്ഷണിച്ചു സ്നാനം കഴിപ്പിച്ചും മറ്റും യഥായോഗ്യം സൽക്കരിക്കുന്നതിന് ആജ്ഞകൾ നൽകിട്ട് തന്റെ ഭവനദ്വാരം കടന്ന് അകത്തു പ്രവേശിച്ചു. ആ ദമ്പതിമാരുടെ ദർശനാനന്തരമായുണ്ടായ ഗൃഹപ്രവേശനം, ആ ദർശനത്തിലുദിച്ച സ്മരണകളും രാജപ്രസാദംകൊണ്ട് ഉടനെ സിദ്ധിച്ച അനുഗ്രഹവും സംയോജിച്ച് സന്ദിശ്ചമംഗളമാകുന്നു. തന്റെ നീട്ടെഴു

തുദ്യോഗത്തിലേക്കു നിയമിക്കപ്പെട്ടിരുന്ന കേശവൻകുറുപ്പന്മാർ കേശവപിള്ളയെ എതിരേൽക്കുന്നു. തന്റെ സ്നേഹിതന്റെ ദർശനത്തിൽ സന്തോഷത്തേക്കാൾ ആശ്ചര്യം മുനിട്ട്, കേശവപിള്ള നിൽക്കുന്നതിനിടയിൽ, കേശവൻകുറുപ്പന്മാർ താൻ വഹിച്ചിരുന്ന ഒരു രാജശാസനത്തെ, കേശവപിള്ളയുടെ കൈയിൽ കൊടുത്ത്, ആ ഭാവുകത്തിന്റെ ദീർഘനദ്രതിയെ ആശംസിക്കുന്നു. കേശവപിള്ള തന്റെ സ്നേഹിതൻ വഹിച്ചിരുന്ന നീട്ടിനെ അത്യാദരത്തോടു വാങ്ങി, നേത്രങ്ങളിൽ അണച്ച് അഭിവന്ദനം ചെയ്തതിന്റെ ശേഷം വായിച്ചുനോക്കിയതിൽ കളപ്രാക്കോട്ടെ വകയായി പണ്ടാരവകയ്ക്കു കണ്ടുകെട്ടപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വസ്തുവകകൾ സകലതും തനിക്കു നൽകി, തന്നെ പ്രതിജ്ഞാനിർവഹകനാക്കിയ, തിരുവുള്ളപ്രമാണമാണെന്നു കണ്ട് ആനന്ദാശ്രുപൂർണ്ണങ്ങളായ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി മഹാരാജകൃപാധോരിണിയെ അനുസ്മരിച്ചുനിന്നു.

കേശവപിള്ള കളികഴിഞ്ഞപ്പോൾ “ഊണിനു മൂന്നുപേർക്ക് ഇല ഇടട്ടെ” എന്ന് ആജ്ഞ കൊടുത്ത്, ഗജവിഗ്രഹനായ ഭർത്താവിനെ അറപ്പുരയ്ക്കുകത്തു പ്രവേശിച്ച്, അദ്ദേഹത്തെ തൊഴുതു. ഗജവിഗ്രഹൻ തന്റെ മുമ്പിൽ മഹമ്മദീയസമ്പ്രദായത്തിൽ കേശവും മീശയും വളർത്തി ഒതുക്കി നിൽക്കുന്ന യുവപുരുഷകേശരിയെക്കണ്ട്, വല്ലാതെ സങ്കോചപ്പെട്ടു. കേശവപിള്ള ഗജവിഗ്രഹനെ രണ്ടു കൈകളാലും പിടിച്ചു, ഭക്ഷണപ്പന്തിയിൽ മധ്യസ്ഥാനത്തു ബലാൽക്കാരേണ ഇരുത്തി, താനും സ്നേഹിതനും ഓരോ വശത്തായി ഇരുന്നു. അന്നാദിവിഭവങ്ങളും എടുത്തുകൊണ്ട് പരിചരണത്തിനു പുറപ്പെട്ട ജനനിമാതാവിയെന്നും രണ്ടാം മാതാവായ ഭഗവതിയമ്മയെന്നും തടഞ്ഞ്, കേശവപിള്ള കണ്ണുകൊണ്ട് തന്റെ അന്തർഗതത്തെ ഭഗവതിയമ്മയെ ധരിപ്പിച്ചു. ക്ഷണംകൊണ്ട് ഭഗവതിയമ്മ ഗജവിഗ്രഹിണിയായ അരത്തമപ്പിള്ളത്തക്ഷിയെ ആ രംഗത്തു പ്രവേശിപ്പിച്ചു. അന്നത്തെ വിളമ്പുപണി ഏൽക്കുന്നതിന് തന്റെ സമീപവർത്തിയായ അതിഥിയുടെ ഭാര്യയോട് കേശവപിള്ള അപേക്ഷിച്ചു . തക്ഷി: “എന്റപ്പി! പടുവിനെ ചൂശ്ന എന്നു വെളമ്പിത്തന്നാൽ എന്റപ്പിടെ പൗഞ്ചിയും കെട്ടുപോവും.”

കേശവപിള്ള: “വിളമ്പണം—ഗുണമേ വരൂ. വർത്തമാനങ്ങളെല്ലാം പിന്നീടു പറയാം. നിങ്ങൾ ഈ സമയത്ത്, ഇവിടെ വന്നു ചേരാൻ സംഗതിയായത് ഈശ്വരനും പ്രസാദിച്ചുകൊണ്ടാണ്. വിളമ്പിത്തരണം,” കേശവപിള്ളയുടെ വാക്കുകൾ കേട്ടപ്പോൾ ഭഗവതിയമ്മയുടെ ഉപദേശം ബുദ്ധിപൂർവ്വമായി നൽകപ്പെട്ടതെന്നു തോന്നി. “അന്നു വെപ്രാളപ്പെടുന്ന ഈ പവതിക്കൊച്ചപ്പി എന്റടുത്തു പറഞ്ഞു അപ്പി—അപ്പിടടുത്തു വന്നാൽ എല്ലാം ചൊവ്വാക്കുമെന്ന്. അടുത്തിരിക്കണ ആദ്യത്തിനെ ഒരു പഞ്ചപാവിസ്സാമി ചുളും ചുരയും വച്ചു വെളുക്കി, രണ്ടു കണ്ണും പൊടിയിട്ടു മയക്കി. കുടിയിരുന്ന വീടും കൊളംകോരിച്ച്, കുടിപാർപ്പും

മുട്ടിച്ച്, അപ്പാപനെത്തേടി മുളളും പടപ്പും ചൗട്ടി കാലും വെളുത്തു. എന്റുപ്പിടടുത്തു വരാൻ വരമ്പം, വീട്ടി വരുന്നൂന്നു കേട്ട്, ഞങ്ങളും ഇങ്ങു വന്നേ. ഇനി എന്റെ അപ്പൻതന്നെ ചൊല്ലുവിൻ, സാമി പോയപോക്ക് എങ്ങോട്ട്? ഞങ്ങൾക്കു വഴിയെന്താൻ? അല്ലാണ്ട്, ഇദ്ദം—ഇരിക്കക്കുടിയൊള്ളടമൊണ്ട്; വേണ്ടവരും വേണ്ടോളമുണ്ട്; അങ്ങു കേറുമില്ലാ; അവരെ വേണ്ടേ വേണ്ടാനുംവച്ചു, ഒരുപിടി യേ പിടിച്ചിരിക്കണോ. അല്ലും പകലും അറുപതുനാഴികയും പ്ലാറ്റീറ്റും, അപ്പടിയേ സാമി! സാമീന്നു നിക്കണോ—എന്റുപ്പി, ദൈവമറിയപ്പെന്നു പെരുംപെരമയ്ക്കു വഴി കൊണ്ടിരിക്കണാനല്ലോ, നല്ലതളൊന്നു ചൊല്ലിന്.” ഈ കഥനവും അപേക്ഷയും കേട്ടു തന്റെ ഭാര്യയുടെ നിർബന്ധത്താൽ ആ സ്ഥലത്തേക്കു പോന്ന തന്റെ ജാളുത്തെക്കുറിച്ചു കോപിച്ചുകൊണ്ടു കണ്യതമ്പി കുനിഞ്ഞിരുന്നു. കേശവൻ കണ്ണൽ യോഗീശ്വരനാൽ തന്നെപ്പോലെയും, അധികവും പരിഭ്രതനാക്കപ്പെട്ട കണ്യതമ്പിയിൽക്കണ്ടു സഹതപിച്ചു. കേശവപിള്ള പിന്നെയും അരത്തമപ്പിള്ളത്തങ്കച്ചി വിളമ്പിക്കൊടുക്കേണ്ട കാര്യത്തിൽ നിർബന്ധമായി ഞെരുക്കിത്തുടങ്ങി. എന്നിട്ടു; തങ്കച്ചി വൈമനസ്സുകാട്ടിയപ്പോൾ ഭഗവതിയമ്മയുടെ രസനാഗ്രച്ഛമട്ടിയെ അവർ പ്രയോഗിച്ചു. “അയ്യേ! ഇതെന്തരു മേമയും കൊണ്ടാട്ടവും? കാര്യം കാണാൻ വന്നവൻ കഴുതകാലും പിടിക്കേണ്ടയോ? പൊന്നുതമ്പുരാൻപോലും കൊണ്ടാടുന്ന എന്റെ പിള്ളയ്ക്കു വെളമ്പിയാല്, കൈമുടുവ് ഊരൂടുമോ? ശയിയേ! പിന്നെ മതിനാനും! കൊച്ചോ കുരുന്തോ ആണോ. ഈക്കൊഴഞ്ചുട്ടാട്ടം ആടാൻ?” ഈ അപഹാസപ്രലോഭനത്തെ തുടർന്ന്, ബലാൽക്കാരത്തെക്കുടി ആ പ്രിയംവദ ഉപയോഗിച്ചപ്പോൾ, പ്രഭാവതിയായ തങ്കച്ചി കേശവപിള്ളയുടെ മുമ്പിൽ നഗ്രാസ്യയായി നിലകൊള്ളിക്കപ്പെട്ടു. ഐശ്വര്യമുള്ള ഒരു പ്രബോധനത്തിന്റെ പ്രേരണയാൽ ഓദനപാത്രത്തെ വഹിച്ചു എങ്കിലും, കലീനയായ ആ മഹതി ദർശനങ്ങളാതെ പരപുരുഷപരിചരണത്തിന്, വിശേഷിച്ചും അന്യഭവനത്തിൽ വച്ച് സന്നദ്ധയായില്ല. തന്റെ ഗൃഹദാസ്യഭരയിലെ സ്വാമിനിയുടെ ഉപാന്തസംസ്ഥിതി കണ്ട്, രക്തപ്ലാവിതമായ മുഖത്തോടുക്കൂടി കേശവപിള്ള എഴുന്നേറ്റു. ദൈവഗതികൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന അവസ്ഥാഭേദങ്ങളെക്കുറിച്ച്, ആത്മനാതത്വവിമർശനങ്ങൾ ചെയ്തുകൊണ്ടു നഗ്രശിരസ്സനായി നിന്ന്, തന്റെ തലമുടിയെ വകന്ന്, മുർദ്ധാവിൽ ചന്ദ്രക്കലാരൂപമായി വടുക്കെട്ടീടുള്ള ഒരു തഴമ്പിനെ തങ്കച്ചിയെ കാണിച്ചു. താൻ അന്യനല്ലെന്നും അതിനുമുമ്പും തനിക്കു വിളമ്പിടുണ്ടെന്നും തങ്കച്ചിയെ ബോധ്യപ്പെടുത്തുവാനായി, കേശവപിള്ളയാൽ അനുഷ്ഠിക്കപ്പെട്ട ഈ ക്രിയയിൽ, ആ മഹതി ഭൂചക്രഭ്രമണം സംഭവിപ്പിച്ചിടുള്ള വിപരീതാവസ്ഥയെക്കാളും തന്റെ ദുഷ്ടതൃത്തിനു പരമാവധിയായുള്ള ദണ്ഡനത്തെ ദർശനം ചെയ്തു. തന്റെ ദുഷ്ടതൃത്തിനു മതിയായ അന്തസ്സാപസഹനമാകുന്ന പ്രായശ്ചിത്തത്താൽ

പാപശാന്തി വരുത്തിട്ടുണ്ടെന്നും, തന്നാൽ അവമാനിതനും പരിചീഡിതനും ആയ ബാലന്റെ ദർശനം നൽകി അനുഗ്രഹിക്കുന്നതിന് അദൃശ്യനായ ദൈവത്തിന്റെ സമക്ഷത്തിൽ തന്റെ ഹൃദയാശ്രയാരകളെ പ്രവർഷിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ അന്നത്തെ സംഘടനം തന്റെ പ്രാർത്ഥനയുടെ ഫലമായിരിക്കാമെന്നും, ചിന്തിച്ച് തക്ഷി ധൈര്യത്തെ അവലംബിച്ചു. ഇതിനിടയിൽ “അന്നു തന്നതും കൊണ്ടതും നല്ലവഴുത്തെന്നു. . .” എന്നു കേശവപിള്ള തക്ഷിയെ ആശ്വസിപ്പിപ്പാൻ തുടങ്ങി. “തന്നതിനും കൊണ്ടതിനും, തന്നടവും കൊണ്ടടവും ഒത്തപോലെ കൊണ്ടു. മകനേ! ഇനി എല്ലാം പൊറുപ്പിൻ” എന്നു ഗൽഗദത്തോടു കൂടി തക്ഷി ഒരു അപരാധസമ്മതത്തെ വദിച്ചു. അതുകേട്ട്, തമ്പി ചോദ്യം തുടങ്ങി: ആ! അതെന്തരപ്പി! കൊണ്ടതാരു കൊടുത്തതാര്, പൊറുപ്പാനുള്ള എടവാടെന്തര്? തക്ഷി തന്റെ അപരാധത്തെ സങ്കോചഹീനമായി വിളിച്ചു പറഞ്ഞു. . .

തക്ഷിയുടെ അപരാധവിവരണം കേട്ടു ക്ഷീണചിത്തനും ക്ഷതവീര്യനുമായി ഇരുന്നിരുന്ന തമ്പി പരിപൂർണ്ണാനന്ദനായി എഴുന്നേറ്റു കേശവപിള്ളയെ ആലിംഗനചെയ്തു. തന്റെ ഭവനനാശത്തേയും, യശഃക്ഷതത്തേയും, തന്നാൽ അഭ്യസ്തനായ ബാലകാര്യസ്ഥൻ മഹാരാജകാര്യസോപാനത്തിൽ ‘തല തിരിച്ചിൽ’ ഉണ്ടാക്കുന്ന ഒരു പടിയിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നതുകൊണ്ടു തട്ടിക്കിഴിച്ചു. കഴിഞ്ഞ ദുഃഖങ്ങളെല്ലാം ഒരു സ്വപ്നം പോലെ തോന്നുകയാൽ തമ്പി പൂർവ്വവൽ തന്റെ ഗൃഹത്തിന്റേയും ഭാര്യയുടേയും ഭർത്താവായി, പ്രതാപോഗ്രതയോട് കാര്യവിചാരം തുടങ്ങി. തന്റെ ചെറുസിക്രട്ടറിയെ “ഈശ്വരൻ തിരിച്ചുകൊടുത്തിരിക്കുമ്പോൾ, തമ്പി കുറയ്ക്കുന്നതെന്തിന്? വെറും ചുമ്മായാണോ ഒക്കെ പേപിടിച്ചു പെയ്യത്? നോവാ നെഞ്ചും കനിയ മനവും ആളുണ്ടാ കൊളം കോരിപ്പെയ്യതോ കൊടുമ?” (ഭാര്യയ്ക്കു ധർമ്മോപദേശമായി) “ആഞ്ചാതിയെ ഒളിച്ചാല് ഇതോ വത്ര?” എന്നിത്യാദി പ്രസംഗങ്ങളോടുകൂടി, തന്റെ രായസക്കാരനെ പിടിച്ചിരുത്തി, ആ മന്ദിരപരിജനാദികളെല്ലാം തനിക്കു് അധീനതെന്നെന്നു ഘോഷിച്ചു കൊണ്ടു മൃഷ്ടമായി ഭക്ഷണം കഴിച്ചു. ഊണു കഴിഞ്ഞു ഭഗവതിയമ്മയുടെ സമ്മാനമായി താംബൂലദാനപരിചരണംകൂടി ഉണ്ടായപ്പോൾ തമ്പി ചിന്തകൾകൊണ്ട് അമ്പരന്നു മാറിൽ കൈവച്ചു തടവി. “അക്കൊടുമ്പാവി, കെടുത്ത കെടുവിന എന്തരുതാൻ ചൊല്ലുവെന്ന്?” എന്നു കേശവപിള്ളയെ നോക്കി ഒരു ചോദ്യംചെയ്തു. പ്രത്യുക്തിക്കു കേശവപിള്ള വിഷമിക്കുന്നതിനിടയിൽ തമ്പി തന്റെ പരമാർത്ഥങ്ങളുടെ കഥനത്തിനു പിറികയിട്ടു: “എന്റെ പിള്ളയെ തൊരത്തിയപ്പമേ, അങ്ങ് എല്ലാം അക്കാളടഞ്ഞു നന്മയും തിന്മയും ചൊല്ലിതരാനാളില്ലാണ്ട്, എവൃഴിയും കെട്ടു കാടുകേറി. ഇനിയെങ്കിലും നേരുവഴി ചൊല്ലിത്തന്നു് ഇവന്റെ കുറതിർപ്പിൻ. പൊന്നുതമ്പുരാന്റെ അങ്ങോണ്ടോ നമ്മുടെ

തിരുവടികൾ?” കേശവപിള്ളയ്ക്കു ‘തിരുവടികൾ’ ഹരിപഞ്ചാനനൻ ആണെന്നു മനസ്സിലായി. എതു മറുപടി പറയണമെന്ന് ആ യുവാവു ചിന്തിക്കുന്നതിനിടയിൽ, തമ്പി തന്റെ അനുഭവസംക്ഷേപത്തെ പ്രസ്താവിച്ചു: കളപ്രാക്കോട്ട ഭവനത്തിന്റെ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി ഗുരുവായി വരിക്കപ്പെട്ട ഹരിപഞ്ചാനനൻ, ഒരിക്കൽ തമ്പിയെ മരുത്യാന്തലയിലെ ഒരു ഗംഭീരഗുഹയ്ക്കു കയറ്റു പ്രവേശിപ്പിച്ചു, അവിടെവെച്ചു നടത്തപ്പെട്ടിരുന്ന ഹോമത്തിനിടയിൽ തമ്പിയെക്കൊണ്ടു രക്തസാക്ഷ്യസഹിതം സത്യംചെയ്യിച്ചു, ആ ദിവ്യപുരുഷന്റെ തത്വത്തെ ധരിപ്പിച്ചു. ആ യോഗിവേഷധരൻ, ശരീരത്തോടുകൂടി സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തനായ വേണാട്ടെ ഒരു കലശേഖരപ്പെരുമാൾ തിരുവടികളാണെന്നും, സ്വവംശജാതനായ രാമവർമ്മഹാരാജാവിനു ഹൈദരിൽനിന്നു നേരിടാവുന്ന പീഡയെ പരിഹരിപ്പാൻ ഭൂപ്രവിഷ്ണുനായിരിക്കുന്നതാണെന്നും ചില പരലോകഗുഹ്യങ്ങളേയും തമ്പിയെ ധരിപ്പിച്ചു. തമ്പിക്കു പൂർണ്ണബോധ്യമുണ്ടാകുവാൻവേണ്ടി, പെരുമാൾ തിരുവടി ഭൂവാസകാലത്തു വഹിച്ചിരുന്ന കായത്തേയും സ്വർഗ്ഗപ്രാപ്തിയിൽ വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന ശരീരത്തേയും ഒരേസമയത്തു ദ്വന്ദ്വമായും പരിസ്സുടമായും കാട്ടിക്കൊടുത്തു. ഇരണിയൽകൊട്ടാരത്തിൽ ഒരു മഹാരാജാവ് ഉടവാൾവെച്ചു സ്വർഗ്ഗപ്രവിഷ്ണുനായിട്ടുണ്ടെന്നു നടപ്പുള്ള ഐതീഹ്യത്തെ ആസ്പദമാക്കി, തമ്പി ഹരിപഞ്ചാനനെ പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിച്ചു. താൻ അറിഞ്ഞ രഹസ്യത്തെ സ്വപത്തിയിൽനിന്നു പോലും ഗോപനംചെയ്തും, രാജകുടുംബത്തെയും രാജ്യത്തിന്റെ ക്ഷേമത്തെയും കാംക്ഷിച്ചും, തമ്പി ഹരിപഞ്ചാനന്റെ അപേക്ഷകളേയും ആജ്ഞകളേയും നിസ്സംശയമായും അനർഗ്ഗളഭക്തിയോടും നിർവഹിച്ചു. തമ്പിയുടെ ഈ ഘടഗ്രന്ഥമായ രാജഭക്തിക്കു കിട്ടിയ ശിക്ഷയ്ക്കുശേഷം മരുത്യാന്തലയിലും പല ദേശങ്ങളിലും ഹരിപഞ്ചാനനെ അന്വേഷിച്ചിട്ടും കണ്ടു കിട്ടിയില്ല.

അഞ്ചാറുദിവസം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ പരമാർത്ഥമായുള്ള രാജമന്ദിരപ്രവേശനത്തിനും കളപ്രാക്കോട്ടത്തമ്പിക്ക് ഭാഗ്യമുണ്ടായി. തലവർകളും മുതലായ ഭവനക്കാർ കൂട്ടമിട്ടു തിരുവനന്തപുരത്തെത്തി. തമ്പിയുടെ ശുദ്ധഗതിക്കഥയെക്കേട്ട് മഹാരാജാവ് അസ്തഗൗരവനായി. ബുദ്ധിശൂന്യനെങ്കിലും ഭക്തിപൂർണ്ണനെനുള്ള അഭിമാനവും ബുദ്ധിപൂർണ്ണനായ ഭൃത്യന്റെ മന്ത്രോപദേശപ്രാർത്ഥനകളും ചേർന്നപ്പോൾ, മഹാരാജാവിന് തമ്പിയുടെ സന്ദർശനമാകുന്ന പരമവൈഷമ്യത്തെ സഹിപ്പാൻ വേണ്ട പ്രഗത്ഭതയെ നല്കി.

മഹാരാജാവ്: (ഗൗരവഭാവത്തിൽ) “സ്വർഗം ചേർന്ന ഭാഗ്യവാന്മാരെകണ്ടു കഥ പുറത്തു പറയരുത്. വലിയ രഹസ്യമാണത്. പുറത്തു പറഞ്ഞാൽ അനർത്ഥങ്ങൾ പലതുണ്ടു്. തമ്പിയുടെ കാര്യം വേണ്ടപോലെ നാം ഏറ്റു—എല്ലാം ശരിയാകും.” ഇങ്ങിനെയും മറ്റും അരുളിച്ചെയ്ത്, കണ്യത്തമ്പിയുടെ അഭിലാഷ

നേത്രങ്ങൾക്ക് ഐന്ദ്രപദമായുള്ള 'കണക്കു തമ്പി ചെമ്പകരാമൻ' എന്നുള്ള സ്ഥാനങ്ങൾക്ക് അദ്ദേഹത്തെ അവകാശിയാക്കി, ആ സായുജ്യസാലോകസാമീപ്യദാനങ്ങൾക്കുള്ള നീട്ടിനെ തൃക്കൈകൊണ്ടുതന്നെ, വൈഷ്ണവപ്രഭാപ്രസ്തുതവും, കോമളാനന്ദപരിപൂർണ്ണവും ആയുള്ള വദനത്തോടുകൂടി മഹാരാജാവ് നൽകി. തമ്പിയേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയേയും തുല്യസ്ഥാനികരാക്കി. തമ്പി അമൃതപ്രളയവർഷംകൊണ്ട് അഭിഷിക്തനായതുപോലെ, അകവും പുറവും കള്ളർത്ത് ഹ്രസ്വഗാത്രനായി, സങ്കചിത സർവ്വാംഗനായി താടിവെട്ടികിട്ടുന്ന നാവുകൊണ്ട് തന്റെ ചാരിതാർത്ഥ്യത്തെ പുലമ്പി: "പൊന്നുതിരുമേനി. . . നൂറ്റിരുപതു പിന്നേം ചെന്നു. . . പേരും പെരുമയും ചേർന്ന്. . . നാട്ടാർക്ക്. . . തായും തകപ്പുനുമായി. . . ശെൽവവും നിറശെൽവവും പെരുകി. . . എൺതിശയും തുലങ്ക. . . ആണ്ടുരുള. . . മുമ്മൂർത്തിയും ഒരുമകൊണ്ട. . . മൂവുകടയ. . . താണു മലയപ്പെരുമാൾ അനുഗ്രഹിക്ക. . . അടിയൻ! അടിയൻ!"

പ്രസാധകർ
നാളിളകം

